

ЧҰКНТІРГАН

821
П-97

ЇХҰА МАФИЯ САРАДОРІ

821
П-97

Марно ПбЮ30

ҶУНИТРАН ОИД

ёҳда мафия сараори

РОМАН

-2224-

O'ZBEKISTON JAMHURIYATI
QALV VA QISQA VAQTDA VAZIRLIGI
TOSKARET VIETNAM CHRONO
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI
1-FILIALI

«О'ЎТУВСИ» НАШРИЁТ-МАТБАА ИЖОДИЙ УЙИ
ТОШКЕНТ – 2018

18. 5. 18
04
30

УЎК: 821.111(73)
КБК: 84(7)АҚШ
П-97

Рус тилидан
Турсунбой АДАШБОВ ва
Муҳаммадjon ҲРИНБОВ
таржимаси

Марио Пьюзонинг мазкур асари миллион йиллардан бери одамлар ўртасида давом этиб келаётган илмлар, бир-бирини кўролмаслик, чексиз бойликка бўлган хирс, адоват кабиларни рўй-рост ифодадаб бергани, шунингдек, америкалик ва сицилиялик мафиячиларнинг кирайкорларини тўла-тўқис очиб бергани билан дунё миқёсида оммалашиб кетган.

ISBN 978-9943-22-297-7

© Т. Адашбоев ва М. Ҳринбоев
таржимаси
© «O'qituvchi» НМНУ, 2018

Хар қандай қатти
бойлик ортда жиноят
яширинган бўлади.
Бадъзақ

БИРИНЧИ ҚИСМ БИРИНЧИ БОБ

Америто Бонасера Нью-Йорк шаҳар жиноий ишлар судининг учинчи бўлимида кизини ўласи қилиб қалтаклаган ва бадном қилишга уринган кимсалар тегилли жазосини олиб адолат юзата чиқишини кўтиб ўтиради.

Салобатли, жиддий судья столи олдига турган икки ўсмирни худди ўз кўли билан тавзирини бериб қўймоқчидай қора мантияси енгларини шимарди. Унинг тунда киёфасида такаббурона нафрат зоҳир бўлиб, айни пайтда бу такаббурлик замирида қандайдир сунъийлик ҳам бор эди. Америто Бонасера тарчи тап нимада, лийтини тушуна олмаса ҳам, бу сунъийликни ич-ичидан хис этиб туради.

– Ўта палид жиноятга қўл ургансанлар, – деди судья кескин.

Тўғри, ўйлади Америто Бонасера. Ҳақиқатан ҳам шундай. Хайвонлар, махлуқлар. Силлик сочлари чиройли қилиб тарошланган, йилтиллаб турган киёфасида итоаткорлик ифодаси муҳрланган икки ўсмир тавба қилгандай бошларини этиб туришарди.

Судья давом этди:

– Худди ўрмондаги хайвонлар синтари иш туттасанлар, бечора кизни бадном эта олмаганларинг сенларнинг бахтинг. Акс ҳолда хар бирининг бўйинига йипирма йилни илиб, тўпша-тўғри турмага жўнатардим.

У бир неча дақиқа жим қолди, сўнгра жиддий чимирлиган қошлари остида Америто Бонасеранинг консиз юзига қараб кўйди. Кейин янада қаттиқроқ ковоқ солади, қаҳр-ғазабини зўрға бошиб тургандай елка қисди-ю, худоса чиқарди:

– Лекин ёшликларингизни, хади номларингизга ҳеч қандай доғ тушмаганини ва ота-оналарингиз оёру-эътиборини ҳисобга олиб, шунингдек, қонунимизнинг адолатпарварлиги бизларни ўч олишга даъват этмаслигини ҳисобга олиб, ҳар бирингизни ўч йил мудатга қамоққа ҳукм қиламан. Шартли равишда.

Ҳар қандай отир вазиятда ҳам ички кечинмаларини сиртга чиқармаслик бўйича ҳосил қилинган қирқ йиллик кўникматини мурдашўй Бонасеранинг қўйилиб келган норозилиги ва нафратини ичига ютишга мажбур қилди. Унинг ёшгина, ҳушрўйгина қизи афт-антори даб-дада қилиниб, қасалхонада ётибди, мана бу маҳжукларга эса бемаъл ол озодликда юришга руҳсат берилди. Демак, Америги Бонасеранинг устидан ошқора масхарабозлик қилишди. Ана, чеҳраларидан нур ётилиб турган ота-оналари суякли ўғилларини ўртага олиб туришибди. Адабатта, улар хурсанд бўлишадилар! Ахир уларнинг кўн-лидиги иш бўлди-да!

Бонасеранинг томонига аччиқ бир нарса келиб туриб қолди, тишларини маҳкам босиб олган, оғзи аччиқ тўлутги билан тўлганди. Бонасера кўкрак чўнтагидан ок рўмолча олиб, дабларини артди. Анали икки ўсмир ҳудди уни масҳара қилгандай ҳаёсизларча, сурбетларча қулиб унинг ёнидан ўтиб кетди. У томонга ҳатто қараб ҳам қўйишмади. Бонасера қрахмалданган рўмолчабини да-бита қаттиқроқ босиб, дом-лим демасдан уларни ўтказиб юборди.

Ўсмирлар кетидан уларнинг ота-оналари – икки аёла ва Бонасера ёшидаги, фақат тўб америкаликларга хос қийинган икки эркак ўтиб кетди. Улар Бонасерага хижолат бўлиб, шу билан бирга қандайдир яширин та-қаббурилик ва тантанани билан қараб қўйишди.

Америкада кетган бутун ўмири мобайнида Бонасера қонун ва тартиб-интизомнинг қучига ишониб келарди. Шунинг учун ҳам кўп нарсаларга эришди. Ҳозир ҳам, тарчи ваҳшиёна бир нафратдан ақл-идроқи хира тортиб қолса ҳам, дарҳол қуроқ сотиб олиб анави икки маҳжукни отиб

ташлаш истати ҳамма нарсадан устунлик қилаётганди. Бонасера ҳеч нарсаларга тушунмамай хайрон бўлиб қараб турган хотинига қаради ва:

– Бизни масҳара қилиб, устимиздан қулишди, – деди. У бир неча дақиқа жим қолди, сўнгра қанча харажат бўлиши ҳақида ўйлаб ўтирмасдан қатъий қарорга келиб, қўшиб қўйди:

– Адолат излаб дон Қорлеоне остоначига бош уриб бориш керак. Бошқа илож йўқ.

Лос-Анжелесдаги «люкс» меҳмонхоналардан бирида Жонни Фонтейн ҳудди хотини қўзига чўп суқиб кетган одамдай устма-уст виски ичиб ўтирарди. У қизил диванда атанаб ётиб, тўғридан-тўғри шишанинг оғзидан ичар, тез-тез юзини пакирдати майда муз парчалари солинган суяга чайқаб олар, вискининг тахир таъминини босиш учун симириб муздай сув ҳўпларди. Сахарти тўртлар чамаси эди. Унинг маст ҳаёлида суяоёқ хотини кириб келса, қандай қилиб бошлаб таъзирини бериб қўйиш тўғрисидаги ўй-фикрлар кезарди. Хотини эса умуман қайтиб келармикин? Вақт ҳам эрта эди, бўлмаса биринчи хотинига кўнтрок қилиб, қизчаларининг ҳолаҳолини сўраб билиб қўйса ёмон бўлмасди. Айниқса, ишлари чаппасидан кета бошлагандан кейин нима учундир ўртоқларига кўнтрок қилгиси келмай қолди. Бир пайтлар ўртоқларига сахар соат тўртда кўнтрок қилгудай бўлса, уларнинг боши осмонга етарди. Энди бўлса Жоннини ҳаёлларига ҳам келтиришмайди. Американинг энг машҳур кино юлдузлари ҳам шон-шуврат чўққиси томон дадил кўтарилаётган Жонни Фонтейндан омад юз ўтиртанлигини юракларига жуда яқин олишган эди. Қизик...

У яна шишата ёпишди ва нихоят эшик қулафи очилганини эшитди. Кўк бинафшаранг кўзалари порааб турган, фаришталарга хос нозик қиёфали, сарвақомат лобар хотини унинг олдига келиб тўхтамагунча Жонни шишани оғзидан олмади. Дунёдаги миллионлаб эркаклар Мар-

то Эштоннинг чехрасига ошик эдилар. Экралардаги бу чехрани бир бора кўриш учун сон-саноксиз пул сарф қилишарди.

— Қаёқларда санкиб юрибсан? — сўради Жонни Фонтейн.

— Э, шунчаки баъзи бировларнинг кўйида ётиб келдим, — деди Марто бепарволик билан.

Марто мўлжални нотўри олган эди. Жонни у ўйлаганчалик масъумасди. Жонни стоюча устидан сакраб ўтди-да, хотинининг ёқасидан олди. Лекин хотинининг сеҳрли чехраси унга яқинлашганда қаҳр-ғазабидан асар ҳам қолмади, ҳаммаси бир зумда сўнди-қолди. Марто эржаганиб лабларини бўради ва бу тал ҳам янгилашди. Жонни мушт тортиб юборди.

— Фақат юзимга урма, Жонни, ахир кинога тушпиман! — дея чийилларди у.

Мушт Мартонинг қаншарига бориб тегди. У йиқилди. Жонни унинг устига миниб олиб, елкаларига, биқинларига, кўёшда қорайган ипакдай юмшоқ думбаларига дўшпослайверди. У Мартони бир пайтлар Нью-Йоркнинг «Дўзах ошхонаси» деб аталган харобазорларида, ҳеч кими йўқ кўчада қолган безори болаларни дўшпослагандай дўшпосларди. У безори болаларни аячегина қаттиқ, лекин тишлари тушиб, қаншари пачакланмайдиган, яъни жиддий из қолмайдиган қилиб дўшпосларди.

Мартони ҳам аяди. Бошқача йўл тутолмасди ҳам. Марто эса унинг устидан ошқора қудларди. Чалканча ётиб олган, этаклари белидан юқори кўтарилган Марто Жоннини эрмақлаб хи-хилаб қудларди.

— Кани, келаюл, Жонни, бўл тезроқ. Келаюл энди. Ахир кўнглинг нима тусаяётганини билман-ку.

Жонни Фонтейн ўрнидан турди. Ёзуалитини ўқутмас қалқон қилиб олган бу махлуқни ўлдирса ҳам озлик қилади. Марто юзубан ўтирилиб, сакраб турди-да, худди ёш қизчалардай ирттиларкан:

— Ҳечам оғримасди, ҳечам оғримасди, — деди.

Сўнгра жозибали кўчаларида мунг билан жиддий кўшимча қилди:

— Шўрпешана тентак, худди ёш болага ўхшайсан. Корнимни қаттиқ эздинг. Эҳ, Жонни, бир умр сўлагти оқиб юрган бузоклигинча қоласан. Сен севги ҳақида бодаларга ўхшаб фикр юритасан. Одамлар ростдан ҳам бир пайтлар сен кўшиқларингда қуйлаганингдек ишлар билан шуғулланиптилар, деб ўйлайсанми? — У боштини чайқайди. — Вой бечора-эй. Хўп, омон бўл.

Марто ётоқхонага кириб кетди. Қудфнинг шикирлагани эшитилди.

Жонни ерта ўтириб олиб, қўллари билан юзини беркитди. Адам ва ҳўрликдан кўнгли бузиллиб кетди. Лекин у бекора Нью-Йорк харобазорларида баюғатта етмаганди. Бир пайтлар Голливуднинг қалин чангалоқларидан соғ-омон чиқишга ёрдам берган эски кўнликма телефон дастасини кўтариб, аэропортта етиб олиш учун такси чақиринишга мажбур қилди. Фақат бир одам уни кўтқариб қолиши мумкин эди. Бунинг учун Нью-Йоркка, ўша одам олдига учиб керак. Жонни хозир жуада-жуада мухтож бўлган қуч-қудрат ва ақал-идроқни, хозирча ишонч илнжжи милтиллаб турган меҳр-мухаббатни яқкаю ягона ўша одам тимсолида кўриб туради. У Жоннинг Чўккитириган отаси дон Корлеоне эди.

Чехраси худди ўзи пиширган, бетига ун сепилган тўрсилдоқ италян нонларидай дум-думалоқ ва кип-қизил новвой Назорин хотинига, қизи — келинчақ Катарината ва новвойхона ипчиси Энцога қаҳр тўла нитохини қадади. Энцо харбий асирлар қийимини қийиб олишга улуғутан, яшил рангаги ҲА харфлари ёзилган бойлотиқни ботлаб олишни ҳам унутмаган эди. Хозир Губернаторлар оролида бўладиган кечки текширува кеч қолтидан кўрқиб, безиллаб туради. Ҳар кунги чин ваяда эвазита америкалик хўжайинлар қўлида ишлаш учун руҳсат бериладиган минглаб италиялик асирларга ўхшаб у ҳам бу мурувватдан маҳрум бўлиб қолишдан кўрқиб яшарди.

Шунинг учун ҳам хозирги оқилгина нарса унинг учун жиддий иш бўлиб туолаётганди.

— Ҳали менинг оиламни бадном қилмоқчи бўлдингми? — бақирди Назорин. — Менинг қизимга эсдалик қилиб совет тайёраб қўйдингми ҳали? Урушнинг охири кўриниб қолди, бу ётқи тасаввур қилиш қийин эмас, Америка кетимга бир тепади-ю, осонгина Сипилизлати қишлоғимга жўнаб кетавераман думимни ушлабмай, деб ўйладингми?

Оёқлари қалта, тўлабйрдан келган Энцо қўлини қўқсига қўйиб, йиғламоқдан бери бўлиб, аини пайтда ўзини ҳам йўқотмасдан:

— Radtone, қизлар маъбудаси ҳақи, қасам ичиб айтаманки, сизнинг яхшиликларингизга заррача ҳам хиёнат қилганим йўқ. Қизингизни чин юракдан самимий хурмат-эҳтиром билан севаман. Худди шундай хурмат-эҳтиром билан уни мента қаллик қилиб беришингизни ўтганиб сўрайман. Тўғри, бундай нозик нарсани илтимос қилишга менинг ҳақим йўқ. Лекин Италияга жўнатиб юборишса, мен Америкага икки дунёда ҳам қайтиб келолмаслигим мумкин. Катарината ҳеч қачон ўйланолмай қолишим мумкин.

Назориннинг хотини Филомена тагининг дўнасини айтди-қўйди:

— Аҳмоқлик қилма, — деди у хўпсасемиз эрига. — Нима қилиш кераклигини жуда яхши биласан. Энцони ҳеч қаякка кеткизмайсан. Лонг-Айленддаги қариндошларимизни ишта жўнатиб юбор, хозирча яшириниб турсин.

Катарина хўнграб йиғларди. Тўладан келган лаби устида туқлари бўртиб қолган Катарина мактанарли даражада тўза эмасди. Энцодек кулинг ўртисин эрни қаяқдан ҳам топарди. Бошқа ким унинг сийналарини меҳр-мухаббат билан эҳтиёт қилиб силаб-сийпалайди.

— Мана, деб Италияга кетвораман, ўшанда биласизлар! — деб бақирди у отасига. — Энцони олиб қолмасанглар, у билан қочиб кетаман.

Назорин унга қув кўзларини қадади. Қизи шўх эди. Энцо иссиқ нонларни саватларга жойлаштириш учун қизининг орқасидан қисилиб пештахта томон ўтмоқчи бўлган пайтларда қизи унга сўрақангига кўп кўзи тушган эди. «Тезда чорасини кўриш керак, ҳудо кўрсатмасин, акс ҳолда — Назориннинг ҳаёлига кўркнчли ўйлар келди — бу зумрашадан бошқа каттарок ишларни ҳам қўтиш мумкин. Энцони Америкада олиб қолш, унга Америка фуқаролигини олиб бериш керак. Бу ишнинг улдасидан чиқадиган факат бир одам бор. Бу одам «Чўкингтирган ота», дон Корлеоне-дир.

Бу уч қишининг ҳар бири ва бошқа жууда кўп қишилар мисс Констанция Корлеоненинг 1945 йил августининг сўнгги шанбасида бўладиган никоҳ тўйига олтин харфлар билан ёзилган таклифномадар олдидлар. Келиннинг отаси дон Вито Корлеоне тарчи ўзи хозир Лонг-Айленддаги катта алоҳида ховлида яшаса ҳам аввалги қўшнилари ва дўстларини эсдан чиқармаганди. Меҳмонлар ўша ерта тўпланишдаи ва албатта, шоду хуррамлик кун бўйи давом этади. Тўйда кейинчалик одамлар эслаб юрадиган воқеалар кўп бўлади. Япония билан бўлаётган уруш тугади, фронтдаги ўтилар ташиши ҳам энди бу байрамга раҳна соломлайди. Тўй эса қувончу шодликларга эрк бериш учун зўр баҳона бўлади.

Шундай қилиб, тўй бўладиган шанба кўни эртадаб-данок ўз иштироки билан оилавий тантаната файз қўшиш мақсадида Нью-Йорк шаҳридан дон Корлеоненинг дўстлари тўп-тўп бўлиб кела бошладилар. Уларнинг ҳар бири, албатта, тўйга совет билан, банкнот тўда қалин конверт билан келди. Чек йўқ эди. Конвертта солинган таклифнома совет қилган одамнинг қимлигидан ва унинг донсо Корлеонени қай даражада хурмат қилишидан далолат беради.

Дон Вито Корлеоне ҳар қандай одам ёрдам сўраб диди муурожаат қила оладиган қиши эди, ҳалигача бирон одам унинг хўзуридан қуруқ қайтган ҳол бўлмаганди. У қуруқ ваяда бермас, дунёда ундан қудратлироқ, бойроқ

одамлар ҳам борлиги, унинг кўли кискалиги тўғрисидаги бахоналарга йўл қўймасди. Бундай пайтларда у, албатта, сизнинг дўстингиз бўлиши шарт эмасди. Агар ёрдами учун миннатдорчилик билдиришингизнинг имконияти бўлмаса, бугунги ҳам аҳамияти йўқ эди. Фақат бир нарсга — сиз ўзингизни унинг дўсти деб аташингиз талаб қилинardi, ҳоло. Ана шундагина дон Корлеоне ёрдам сўраб келган одам қанчалик қашшоқ ва юпун бўлмасин, унинг ғам-ташвишларини худди ўзининг ғам-ташвишларидек қабул қиларди. Бу ташвишнинг олдини олиш учун унга ҳеч бир қуч тўсқинлик қила олмади. Хўш, бунинг эвазига нима талаб қилинardi? Дўстлик, «дон» фахрий унвони ва камдан-кам ҳолларда «Чўкингирган ота» дея қариндошларча салимий мурожаат талаб қилинardi, ҳоло. Яна-чи? Бир шиша хонаки вино, унинг Рождество байрами дастурхонига махсус тайёрланган — дочира нон, бир сават мева қаби аризматан совғалар талаб қилинardi, ҳоло. Буларнинг ҳаммаси моддий тўлов сифатида эмас, фақат ҳурмат-эҳтиром маъносига тақдим этиларди. Табиийки, олдий инсонийлик талаб қилиниддек, сиз ундан қарздор эканлигингизни ва вақти келганда унга қўлингиздан келганча хизмат қилишингиз кераклиги тўғрисидаги вазъатингизни оларди.

Ҳозир қизининг никоҳ тўйи ўтаётган ажойиб кунда дон Вито Корлеоне Лонг-Айлендда, денгиз соҳилида жойлашган кўрғонининг дарвозаси олдига меҳмонларни кутиб олаётганди. Уларнинг кўчилиги оиласининг тинчлиги, тўқлиги учун дондан миннатдор эдилар ва бутунги оилавий байрамда уни ҳеч тортинмасдан «Чўкингирган ота» деб аташardi. Бу ердати ҳамма одамлар, ҳатто бармен ва официантлар ҳам, доннинг ўз одамлари эдилар. Дўстлар таом тайёрлашар ва катта парк йўлакларига ёрқин безак занжирларини осишardi.

Меҳмоннинг ким бўлишидан қатъи назар, бойми ёки камбўлатлими, дунёнинг устунларидан бирими ёки олдий одамларнинг олдисими, дон Корлеоне ҳар бир кишини мамнуният билан қучоқ очиб кутиб олар, ҳеч

кимни эътибордан қолдирмас эди. Меҳмонлар ҳам жўр овозда унинг фраки қуйиб қўйгандай ўзига ярашгани, таниматган одам дон Корлеоненинг ўзини қувъ деб ўйлаши мумкинлиги тўғрисида мулозамат қилиб тапиришardi.

Уч ўғлидан икки нафари эшик олдига у билан ёнма-ён туриб меҳмон кўтишardi. Улардан каттаси Сантинони отасидан бошқа ҳамма «Сонни» — «Ўғилча» деб атади. Ўрта ёшдаги италянлар унга ғайирлиги келиб қарашар, ёшлар эса ҳавас қилишardi. У америкалик италянларнинг биринчи авлодига хос бўлмаган даражада новча, ҳўкиздай қучли эди. Қалин, қўнғирок сочлари уни янада новчарок қилиб кўрсатарди. Киефаси ифодасиз эди. Юз тўзлиши тўғри, лекин худди камон қаби этилган қалин лаблари шавхатпарастлигидан дарак бериб турар, чуқурчаси бор жати нима учундир мавҳумлик, бадахшук туйғуларни қўзғатарди.

Эрлари билан тўйхонага келган сонлари семиз, оғизлари қатта-қатта италян жувонлари ичида Сонни Корлеонегга қарашма билан қараб-қараб қўйишётганлари ҳам оз эмасди. Лекин бутун бу жувонлар беҳуда хомтама бўлишётганди. Чўнки хотини ва уч фарзанди тўйхонада эканлигига қарамасдан бутун Сонни Корлеоненинг режаси бошқача эди. У келинчакнинг энг яхши кўранг дуто-наси Люси Манчинидан кўзини ўзмади. Келинчакнинг дутонаси ҳам бутни жуда яхши биларди. Тулдор қўйлақ кийиб, қалин қора сочларига янги очилган туллардан тулчамбар тақиб олган Люси Манчини боғда стол ортида ўтирарди. Тўйга тайёртарлик қўрилган бутун ҳафта мобайнида у оқибатини ўйламасдан Соннига шўхлик қилиб юрди. Булуи эртадаб эса черков ибодатхонасида унинг қўлини қаттиқ қисиб қўйди. Ҳали турмушта чикмаган қиз бундан ортиқчасига юрати беғламади.

Сонни Корлеоне ҳеч қачон отасига тенглаша олмадигининг, отаси эришган нарсаларга эриша олмадигининг Люси Манчини учун сариқ чақачалик аҳамияти йўқ эди. Аммо Сонни Корлеоне қучли ва жасур-ку! Сахий ва қўпчиладлиги ҳам ҳаммата маъдум-ку! Тўғри, отаси қаби вазмин, бошиқ эмас, отасидан фарқли ўларок қизиккон.

Шунинг оқибатида ноҳурин ишлар қилиб қўйиши мумкин. Гарчи у отасининг яхши ёрдамчиси бўлса ҳам, дон Корлеоне уни ворис қилиб қолдиришга кўпчилик шубҳа билан қаради.

Уртанча ўғли Фредерико – одағда уни Фред ёки Фредо деб аташарди – ҳар бир италиялик оруз қиладиган йилит эди. Иззат-икромли, садоқатли, отасининг чизган чизигидан чиқмайдиган Фредо ўттиз ёшга кирган бўлса ҳам ота-онаси билан бирга яшарди. Гарчи ота-онасига хос бўлган сифат белгилари – ўша қалин ва кўнгиروق соч, ўша қалин ва хиссиётли дабга эга бўлса-да, янридор тавдаси тўлишиб кетганди. Дом ковоғини солиб юрадиган бу камтап йилит отасининг чинакам суянчиги эди, ҳеч қачон унинг сўзини икки қилмасди, аёлларга айланмишиб кўнгилисиз ҳодисаларга йўл қўймасди. Лекин ана шуларга қарамай, Фредо одамларни бошқариш учун зарур қучқурагидан, оҳанрабодек эргаштира билмиш қобилиятидан маҳрум эди. Шунинг учун унинг ҳам дон Корлеоненинг вориси бўлишга одамлар ишонишмасди.

Учинчи ўғли Майкл Корлеоне шу дамда отаси ва акаларининг олдидан йўқ эди. У боннинг олис бурчатидаги стол атрофида ўтирар, бироқ шу ерда ҳам ўзига қизиқувчи нитохлардан яширина олмаган эди.

Майкл Корлеоне дон ўғилларининг кенжаси ва қурагали отасининг хоҳиш-иродасини тан олмайдигани эди. Акаларидан фарқли ўларок, юз тузилишида садоқатли белгилари насиб этмаганди. Муммадек коп-қора сочлари акалариникига ўхшаб кўнгиروق бўлмай, тўғри ва силлиқ эди. Унинг тиник, зайтуранг баданига кўп қизлар ҳавас қилишар, умуман, унинг хушбўйчилиги, назокатлилиги ҳам қизларникидан қолтирмасди. Дон кенжа ўғли ҳақиқий эркак бўлиб вояга етилишга шубҳаланиб, ташвишланган пайтлар ҳам бўлган эди. Лекин Майкл Корлеоне ўн етти ёш бўлганда отасининг ташвишлари ўринсиз эканлигини исбот қилганди. Бугун ана шу учинчи ўғли отаси ва қадардон оиласидан ўзоқлигини атайин таъкидламоқчи бўлгандай, боннинг олис бурчатида эди.

Майклнинг ёнида унинг севиқлиси, гарчи ҳамма эшитган бўлса ҳам бутунга қадар ҳеч ким қўрмаган асл америкалик қиз ўтирарди. Майклга одоб ўратишининг зарурати йўқ эди. У севиқлисини ҳамма билан, шу жумладан, қариндош-уруғлари билан ҳам таништириб чиқди. Қиз уларда ўнчалик яхши таасурот қолдирмади. У озгин, оқ сарикдан келган, ёш бўлишга қарамасдан ўзини ўта эркин тутарди. Бўлардан ташқари аёл киши учун унинг қиёфасигаги зийраклик, ўйноқчилик ҳам ортиқча эди. Исми ҳам қандайдир ғайритабиий, қулоққа ёқимсиз эшитилади: Кей Адамс. Қиз унинг ота-боболари Америкага бундан икки юз йил олдин келишиб, ўрнашиб қолганлиги ва Адамс бу жойдаги оадий фамилиялардан бири эканлигини айтиши мумкин эди. Бироқ бундан стол атрофида ўтиргандарга нима фойда?

Дон учинчи ўғлига мутлақо эътибор бермаётганлигини ҳамма сезди. Урушгача Майкл Доннинг сувоқли ўғли эди ва вақти келганда оилавий ишларни бошқаришни ҳеч иккиланмасдан унга тоширишни отаси ўйлаб юрарди. Майкл худди отаси сингари қуч-қурагата, ақл-идроққа, бир сўз билан айтганда, одамлар хурмат қиладиган тутма қобилиятга эга эди. Лекин иккинчи жаҳон уруши бошлангач қолди-ю, Майкл Корлеоне отасининг хоҳиш-иродасига қарши кўнгилли бўлиб, денгизчи пиёдалар қўшинлари сафига жўнаб кетди.

Дон Корлеоне кенжа ўғли унга бетона бўлган давлатга хизмат қилишнинг хоҳламас, ҳалок бўлишга эса мутлақо йўл қўймоқчи эмасди. Врачларнинг томоғини мойлаб, ҳамма ишни ими-жиммида тўтилади. Эҳтиёткорлик чорасини қўриш учун кўп пул сарфлади. Бироқ Майкл илтирма бир ёшга қириб қолган, ўз тақдирига ўзи ҳўжайин эди. У харбий хизматга қақирлиб, жанг қилиш учун океан ортига жўнаб кетди. Капитанлик лавозимигача кўтарилди, харбий медаллар билан мукофотланди. 1944 йили «Лайф» журнали саҳифаларида унинг сурати ва кўрагидан жасоратлари ҳақидаги фоторепортаж боилиб чиқди. Танишларидан бири журнални дон Корлеонегга қўрагидан (оила аъзоларидан ҳеч бири унга журнал-

ни кўрсатишга журъат этолмаганди) дон менсиматгандай қилиб:

– Бундай мўъжизаю кароматлар бетоналар учун кўрсатилади, – деди.

1945 йилнинг бошида отир яралатгандан кейин Майкл Корлеонени харбий хизматдан бутунлай бўшатиб юборишди. Бу отасининг иши эканлиги унинг етти ухааб тушига ҳам кирмаганди. Уч хафта уйда дам олиб ётгандан кейин ҳеч ким билан масахатлашиб ўтирмади-да, Ханновернинг Нью-Гемпшир шаҳарчасидати Дортмунда дорифунунга ўқишга кирди ва ота-онаси уйини тарк этди. Мана, энди эса синглисининг тўйини ўтказиш, шу билан биргаликда бўлувси хотинини – худди ювидавериби асл рангини билиб бўлмайдиган ҳолда келган даггага ўхшаш ранглар америкалик ёшгина аёлни кўрсатиш учун яна шу уйга келганди. Майкл Корлеоне тўйга келган обрў-этиборли меҳмонлар ҳақида қизикариди латифалар айтиб, Кей Адамсни зериктирмай ўтирарди. Бу тўпори одамларни кўриш Майклнинг ўзи учун ҳам қизикариди эди. Кейнинг ҳар қандай янгиликка, ҳали ўзи билмаган нарсаларга ўчилиш Майклни доим мафтун этиб келарди. Хонаки вино қуйилган ётоқ боёқка ёнида турган бир тўп одамлар Кейнинг эгиборини тортди. Майкл Америгито Бонасерани, новвой Назоринни, Люка Браззини таниди. Кей ўзига хос зийраклик билан уларнинг учаласи ҳам аланарсадан ҳафалигини сезди. Бунга Майклга айтганда у қулимсирарди:

– Бўлмасам-чи. Улар илтимосчилар. Отам билан ёлғиз таплашш учун қулай пайт пойлашш туришибди.

Ҳақиқатан ҳам, уларнинг ҳар учаласи дон Корлеонедан кўз ўзинмаётганини четдан туриб ҳам сезиш мумкин эди.

Хиёон охиридаги тош тўшалган майдончаннинг нариги томонига қора «Шевроле» машинаси келиб тўхтаганда хонадон соҳибни дарвоза олдига ҳамон меҳмонларни қутиб олиш билан банд эди. Олдинги ўриндикда ўтирган

икки киши дафтарчаларини олиб зудлик билан бошқа машиналарнинг номерларини ёза бошлади. Сонни отаси томон ўтирилиб:

– Полициядан келишган, – деди.

Дон Корлеоне елкасини қисди:

– У қўча менга қарамайди. Билганини қилишсин.

Дон Корлеоне у одамларнинг қимлигини яхши биларди. Беқорга унинг энг яқин дўстлари ва энг обрў-этиборли меҳмонлар ўз машиналарида келмасликлари тўғрисида олоҳантириб қўйилмаганди. Дон Корлеоне хафа бўлмади. Жамият сени ҳар қадамда ҳақорат қилишини билсанг, доим бунга тайёр турсанг, энг қизкина одам ҳам қатта қуч-қуларга эга бўлган одамдан қасос олаётган пайт, албатта, келади, деган ўй билан ўзини-ўзи юлатиб, ҳақоратларга бардош бериши керак-лигини у аллақачон тушуниб етганди. Ана шу олдий ҳақиқат донни ортиқча такаббуриликдан сақлар, унга яқин кишилари беҳад қадрайди, деган камтарона ҳокисорлик ҳисатларини бахш этади.

Ана, уй ортидаги боғдан мусика садолари эшитилди. Таклиф этилган меҳмонларнинг ҳаммаси тўпланди. Дон Корлеоне чақирилмаган меҳмонлар тўғрисидаги тапаларга қўл силтади-да, икки ўгли ҳамроҳлигида тўй базмига йўл олди.

Қатта боғ юзлаб одамлар билан тавжум эди: бировадар туллар билан безатилган тахта эстрадада ракс тушшар, бошқада турли ширинликлар, хилма-хил таомлар, графинларга қуйилган хонаки винолар қуйилган узун столлар атрофида ўтиришарди. Келинчақ Конни Корлеоне ёш қув, энг яқин ўртоғи, қувжўралар ва дугоналари билан тўкин-сочин безатилган махсус сўричада тантанавор кайфиятда ўтирарди. Тўй қадим замонлардан бери Италияда давом этиб келадиган халқ удуми бўйича ўтаётганди. Гарчи бу келинчақка ёқмаса-да, у ён бошига мажбур бўлди, чунки у бунингсиз ҳам танлаган қувви туфайли отасини ранжитиб қўйган эди.

Куёв Карло Рицци фракат ота томонидан сицилиелик эди. Онаси Италиянинг шимолида туғилган эди. Унинг кулранг сочлари ҳамда кўм-кўк кўзлари ўғлида мужас-сам эди. Куёвнинг ота-оналари хозир Невадада яшашар, Карло эса конунга эид аризмаган иш килиб кўйганлиги туфайли Нью-Йоркка келиб қолганди. Бу ерда у Сонни Корлеоне билан учрашиб қолди ва Сонни орқали унинг синглиси билан танилди. Табиийки, дон Корлеоне дарҳол Невадага ишончли одамларини жўнатди. Улар полиция билан келишмовчилик Карлонинг ёшлик қилиб эҳтиётсизлик билан қуроол ишлатгани натижасида рўй берганини хабар қилишди. Ташвиш қилдиган жиддий ҳеч нарсаси йўқ эди, қорозларни осонгина йўқ қилиш мумкин, кейин қуёвга сўтдай ошпоқ бўлади-қолади. Ишончли кишилар шу билан биргаликда донга Невададаги конунинг киморхоналар тўғрисида бағатфид ахборотлар ҳам олиб келишди. Бу матбуотларни қизиқиш билан тинглаган дон ҳамон ўша киморхоналар ҳақида ўйларди. Дон Корлеоне ютуқларининг сирини шунда эдики, у ҳар қандай аризмаган нарсадан ўзига фойдали тегилди ҳудоса чиқара оларди.

Конни Корлеоне севги тўла кўзлари билан қуёвга тикилиб тўймасди. Карло Рицци ёшлигидан ёрдамчи ишларга ёлланиб, саҳроларда ишлаганди. Очик осмон остидаги отир жисмоний меҳнатдан унинг мускуллари бўғриб чиққан, устидаги фрак чокларидан сўкилиб кетди дери. У қалинлиги тинимсиз мулозамат қилар, тез-тез вино қуйиб берар, худди театр томошаларида иштирок этишгандай қалинлиги намойишкорона хушомадўйлик қиларди. Айни пайтда, тасолифан кўзи тушиб қолгандай келинчакнинг ўнг елкасида осилиб турган қалин конвертлар солинган ҳамёнга қараб-қараб қўларди. Унда қанча пул борикин? Ўн мингми? Йилпирма мингми? Карло Рицци беҳад хурсандлигини зўрға-зўрға яшириб ўтирарди. Булар бошланиши, холос. Қимга қуёв бўлганлиги денг — қироол насли-насолига мансуб бўлган одамларга. Энди улар хоҳлашса ҳам, хоҳлашмаса ҳам Карло

— 2224 —

ҳақида бош қотиришга, унга ғамхўрлик қилишга мажбур. Меҳмонлар орасидаги қотмадан қелган, сочлари силлиқ таралган олифта бир йилгидинг нитоҳи ҳам атлас ҳамёнда эди. Тарки одат амри маҳол дегандариди, Поли Гатто бу ёғлик нимгани ўтирлашнинг осонроқ йўлини қидираётганди. Худди болалар душман танқларини пўкак тўпшонача билан мажаклашни ороқ қилганлари қаби рўёба чиқмас хомҳаёл сураётганлигини яхши билган Поли қилдиган ишни йўқлигидан ўзини шу йўл билан овутарди. У рақс майдончаси томон қаради. Майдончада унинг устози бўлмиш, ёши анчага бориб қолган хўпшасемиз Питер Клеменца ёш аёлларни тирликападак қилиб айлантирарди. Қўринишидан баҳайбат ва қўпо бўлган Клеменца шундай энгил ва мохирона рақс тушардики, томошабинлар уни қарсақлар билан оқиллашарди. Ёши бирмунча улайиб қолган аёллар унинг тирсагидан ушлаб рақс тушишга тақлиф қилишарди. Ёшроқлари эса ўзларини четга олиб, унга йўл беришар ва Клеменца рақс тушаётганда мандолинанинг оҳангига жўр бўлишиб, қарсақ чалишарди. Ниҳоят, Клеменца хоҳдан тойиб, стулга ўтириб қолди. Поли Гатто дарҳол унга бир стакан муздай кип-қизил вино тутди, терлаб кетган суякларини бўғриб чиққан юзини янги рўмолча билан артди.

— Бўлди, иш ҳам эсингдан чиқмасин, — деди Клеменца тўладираб. — Бор, бир айланиб кел-чи, ҳамма нарсаси жойдами?

Поли одамлар орасида кўздан тойиб бўлди.

Тўрт мусикачи томонини ҳўлаб олишга кириб кетилди. Ёш рақсозлардан бири Нино Валенти улар қолдирган мандолинани олади-да, чап оёгини стулга тираб, қочиримли сицилианча қўшиқлардан бирини бошлаб юборди. Нино Валентининг чиройли чеҳраси тинимсиз ичкиликбозликдан саз шишинкиратган эди, у хозир ҳам ичиб олганди. Нино Валенти кўзларини ўйнатиб қўшиқнинг қичқили жойларини завқ-шавқ билан қуйлар, аёллар беғларини ўтлаб қилиқирлар, эркаклар

эса хар бир түргүлкнннг охирига ахиллик билан жүр бұлишарди.

Одоб-ахлоқ чегарасидан чикмаслиги билан одамлар орасида мақолга айланиб кетган дон Корлеоне (унинг семиз бакалок хотини бунга мутлако парво килмасдан бошкарар билан теппа-тепп кичкирарди) аста уйга кериб кетди. Кулай пайтдан фойдаланган Сонни Корлеоне дархол келин-куевлар даврасидан Люси Манчини ёнига келиб ўтирди. У тапвишланмаса ҳам бұларди: хотини ошхонада тўй пирогига сўнгги пардоз бериш ишлари билан банд эди. Сонни кизининг кулогига аланималар деб пичирлади, киз ўрнидан турди. Сонни бир оз кутиб турди-да, баъзи бир меҳмонлар билан бир-икки оғиз таплаган, бўлиб, одамлар орасидан ўтиб, киз кетган томон юрди.

Уларни юзлаб кўзлар кузатиб турарди: келинчакнинг энг яқин дутонаси бўлган, тулдай очилган, колдежда ўтказган уч йил мобайнида бутунлай америкалашиб кетган Люси Манчини алдакочон «ўтмиши бор» кизга айланиб қолган эди. Узун пуштирант кўйлагининг этакларини сал кўтариб олган Люси Манчини сохта масъум табассум билан уйга кирди-да, хожатхонага олиб бора-диган эинатоядан югуриб кетди. У эшик олдига кайта пайдо бўлганда юкоридати майдонда Сонни Корлеоне ўзига имлаб турарди.

Томас Хейген дон Корлеоненинг бурычадаги иш хонасининг ёшик деразасидан байрамона безатилган боғдати ўйин-култини кузатиб турарди. Унинг оркасида девор бўйлаб чўзилган тоқчалар конуншуносликка оид китоблар билан тўла эди. Хейген дон оиласида ишбоши бўлиб хизмат қилар, хозир эса унга вақтинча *consigliere* ёки маслаҳатчи вазифаси ҳам юкланган, шунинг учун у Корлеонелар оиласида мансаб масбулиятига кўра биринчи ўринда турарди. Улар дон билан биргаликда ушбу хонада жуда кўп чытад масалаларни ҳал этишганди. Мана, хозир ҳам дон меҳмонларни ёниз қолдириб, шу хона томон юрди. Хейген тушунди, тўй ўз йўлига, бутун ҳам

ҳал қилинадиган анча-мунча ишлар бор. Дон хозир бугерга қиради. Сонни Люси Манчинининг кулогига аланималар деб пичирлагандан кейин рўй берган воқеаларни Хейген кўриб турганди. Бу воқеани донга айтсамми-айтмасамми, деб пешанасини тириштирди. Йўқ, айтишга арзимайди. У ўтирилиб, дон билан танхо суҳбатлашиш учун руҳсат олгандарнинг стол устида ётган рўйхатини кўлга олди. Хейген рўйхатни хонага кирган дон Корлеоненинг кўлига тутказди.

Дон:

– Бонасерани кейинроққа қолдир, – деди.

Хейген ойнаванд эшикни очиб, тўтри боғдати илтимосчилар ҳамон атрофида тупланиб турган вино боёқаси томон юрди. Бақадок новвой Назоринни имлаб чакирди.

Дон Корлеоне новвойни кучок очиб, дўстона кутиб олди. Улар бодалик йилларини Италияда бирга ўтказишган, бирга улағийшган эди. Хар йили Пасха байрамида дон Корлеоненинг уйида катталиги араванинг тилдирагидай келадиган янги пиширилган ватрушкалар, туҳум сарити суртилганидан олтиндай товланиб турадиган бугдой нонлар келтириларди. Рождество байрамида, дон Корлеоне тутилган кунларда дастурхонни безатадиган қатлама торлар ва кремли сомсалар ҳам Назориннинг садокатидан тувоҳлик бериб турарди. Камхосил ёки серхосил келишидан катти назар, хар йили Назорин узок ёшлик йилларида дон Корлеоне томонидан ташкид этилган новвойлар қасаба уюшмасига аъзолик бадалларини кечикмасдан, ўз вақтида тўлаб келарди. Буларнинг эвазига ҳеч қачон ҳеч нарса сўраматанди. Хуллас, садокатли дўстлиги туфайли эришган ҳақ-хуқуқини талаб қиладиган ва дон Корлеоне унинг илтимосини қондиралитан пайт келган эди.

Меэбон новвойни қимматбаҳо италян сипаретаси билан сийлади, қаҳрабодай тиник вино билан меҳмон қилди ва меҳрибонлик билан елкасига кўла ташлади. Бировга илтимос билан мурожаат қилиш учун қанчаллик адаллик, қанчаллик жасорат кераклигини у ўзининг аччиқ тажрибасидан яхши биларди.

Новвой дон Корлеонега кизи ва Энцо вокасини сўзлаб берди. Тутрисини айтганда, йигит Американинг гадаба қозониши учун жанг қилди. Мана, уруш ҳам тугади. Энди тодеси паст бў йигитни Италияга жўнатмоқчи бўлишгити. Назориннинг кизи эса бу ерда куётўрани сотиниб, саргайиб ҳазон бўлади. Бахтикаро севишганларга факат Чўкиттиртган отагина ёрдам бериши мўмкин. Ҳамма умид ўшандан.

Назорин гапини тутатгач, дон Корлеоне мийитида кулиб кўйди.

– Азиз дўстим, ташвиш қилма, бирор чорасини топармиз.

У қандай йўл туттиш кераклигини батафсил тушунтирди. Энг аввало, уларнинг округидан сайланган конгрессмента ариза ёзиш керак. Конгрессмен Энцо Америка фуқаролигига эга бўлишсини таъминлайдиган маҳсус конун лойиҳасини конгрессга тавсия қилади. Бундай конун лойиҳаси, албатта, қабул қилинади. Дон Корлеоне бу ишларнинг ҳаммаси пул билан битишини, ҳозирги қиймат билан икки минг доллар кетишини тушунтирди. Дон Корлеоне керакли одамларнинг томонини мойлайди ва ишни ҳамирдан қил суғургандай битказди. Дўсти бунга рози бўлармикин?

Назорин мамнун бош кимирлатиб рози эканлигини билдирди. Албатта, у мушук бекорта офтобга чикмаслигини, бундай ишлар бекорта қилинмаслигини биларди. Конгресснинг маҳсус карори – айтишга осон, ҳолос! Бу ўз-ўзидан бўладиган иш эмас. Назорин кўзларига ёш олиб миннатдорчилик билдирди. Дон Корлеоне уни эшиккача кузатиб кўйди ва тайёр бўлиб туриши кераклигини тайинлаб айтди. Керакли одамлар новвойхонага учрайди, ҳамма нарсани келишиб олишади, зарур қотозларни тўтирлашади. Улар останада қўчоқлашиб хайрашдилар. Назорин боғда кўздан ғойиб бўлди.

Хейтен кулимсираб донга қаради.

– Бу Назорин тушматур девор бўлмаса қўчани кўрадиган одам тоифасидан экан-ку! Бор-йўти икки минг

долларга ҳам куёвлик, ҳам доимий ёрдамчилик бўлиб қолади. Сув текина-я! – у жим қолади. Сўнгра: – Бу ишни кимга топираимиз? – деб сўради.

Дон Корлеоне ўйланиб, кошларини чимирди.

– Бизнинг сицилийлик конгрессменимиз туғри келмайди. Қўшни округдаги яхудий конгрессменини ишга сол. Назориннинг манзилгоҳини ҳам ўзгартир. Урушдан кейин бунга ўхшаш воқеалар кўп бўлади, деб ўйлайман. Иш қўлайиб, бахоси кўтарилиб кетмаслиги учун Вашингтонда бизга қарашли одамлар кўпроқ бўлишга эришиш керак.

Хейтен ён дафтрасига турли белгилар кўйди: «Конгрессмен Лютеко бўлмайди, Фишер билан таплашиш керак».

Дон Корлеоне яна нима гап дегандай бошини кўтарди.

– Люка Бразил ҳузуринишга кирмоқчи, лекин у рўйхатда йўқ. Сизни шахсан табрикламоқчи: одамлар олдига табриклаш мўмкин эмаслигини билди, – деди Хейтен.

Доннинг киефасида норозилик ифодаси пайдо бўлди.

– Уни, албатта, қабул қилиш керакми?

Хейтен елка қисди.

– Сиз мендан яхшироқ биласиз. Тўйга тақлиф қилганингиздан беҳад миннатдор эканлигини айта оламан, ҳолос. Бунга кўтмаган экан. Қўринишидан мамнудлигини билдирмоқчи бўлса керак.

Дон Корлеоне ҳаммаси тушунарли, Люка Бразилини чакир, дегандай кафти очик кўлини кўтарди.

Боғда юрган меҳмонлар орасидан башарасига ўрнашиб қолиган ва кон-конига синтиб кетган баджаҳдлик ифодаси билан бошқалардан ажралиб турган Люка Бразил Кей Даамснинг диққат-эътиборини тортди. Унинг кимлигини сўради. Майкл аста-секин ва имкони бори-ча маълум келмайдиган қилиб отаси ҳақидаги ҳақиқатни тушунтириш мақсадида Кейни тўйга бошлаб келганди. Қўринишидан Кей донни олдий, эҳтимол, ҳеч нарсанинг фарқига бормайдиган, пада-партиш иш тутадиган сав-

дотар део ўйлади. Майка тапни узокдан бошлаб, аста-секин унга бор тапни тушунтиришга ҳаракат қилди. У Шаркий соҳилдаги жиноятлар дунёсида Люка Бразидан кўрқинчлироқ кимса йўқлигини айтди. Миш-мишларга қараганда унинг маҳоратининг ўзига ҳосили шунда эди-ки, ҳар қандай котилликка яқка ўзи, шерикларсиз кўла урарди, бу эса конун химоачиларини жиноятчини топиб, жазолаш йўлидаги ҳар қандай имкониётдан маҳрум қиларди. Майка лабини чуқайтирди.

— Буларнинг ҳаммаси қанчалик тўғри ёки нотўғрилигини билмайман. Лекин отам билан унинг ўртасида қандайдир дўстона алоқа борлигини аниқ биламан.

Шундагина Кей бир нарсани тушунгандай бўлди. Лекин бунга ҳали ўзи ҳам ишонмаган ҳолда шунчаки ўсмоқчидаб сўради:

— Сен бу нусха отанг билан ҳамқорликда иш олиб боришга ишора қилисанми?

«Жин урсин, яшириб нима қиламан, — ўйлади Майка. — Тўғрисишни айтман».

— Бундан ўн беш йил илгари баъзи бир кимсалар отамни синдиarmoқчи бўлишган. У чет элдан зайтун мойи келтириб сотарди. Отамни ўлдиршга ҳам уриниб кўришган, бироқ мўъжиза туфайлигина у тирик қолиб. Отамнинг душманлари билан Люка Бразидан шуғулланган. Одамларнинг айтишларига қараганда, у ярим ой ичида олти кишини ўлдириб, катта шов-шувга сабаб бўлган зайтун мойи урушга чек қўйган экан.

Майка кулиб, худди ҳазиллашгандай гапирди. Кейинг эса бутун вужудини қаттироқ босди.

— Ҳақиқатан ҳам, отангга тагистерлар ўк ўзишганми?

— Бу воқеа ўн беш йил аввал бўлган, — деди Майка. — Шундан бери ҳамма ёк сув қўйгандай жимжит. — У лакиллаб кўп нарса айтиб қўйганидан таъвишлана бошлади.

— Мени кўрқитмоқчи бўляпсанми? — деди Кей. — Менга уйланоқчи эмасан, тамом-ваассадам. Шунинг учун

кўрқитяпсан. — У тирсати билан Майкани туртди. — Жуда бошга ўйлабсан.

Майка кулди.

— Сен бу нарсалар ҳақида бош қотириб кўр, демокчиман.

— Шонша, у ҳақиқатан ҳам олти одамни ўлдирганми? — сўради Кей.

— Агар газеталарга ишонадиган бўлса, ҳақиқатан ҳам шундай, — деди Майка. — Аммо ҳеч нарса далилланмаган. Лекин умуман олганда, бу Люка дегани осон чакиладиган ёнбоқ эмас.

Люка Бразидан олдида, ҳақиқатан, шайтоннинг ўзи ҳам қаттироқ қолиши мумкин эди. Унинг бирор жойда пайдо бўлишининг ўзи хавф-хатарнинг тимсоли эди. Паст бўйли, суяклари йўтон, қаласи катта Люка Бразининг башарасида хайвоний ваҳшийлик муҳралини қолтанди. Унинг жигаранг кўзларида ботқоқликнинг кўнтриранг ўлик мавжи каби совуқлик яширинган эди. Ҳом бўзюк тўшти рангини эслатувчи узун ингичка лаблари ҳам бениҳоя шифатсизлик ҳамда ҳаёт нишонаси йўқлиги билан одамни дол қолдирарди.

Люка Бразининг шухрати одамларни дахшатга солар, унинг дон Кордеонета садоқати тўғрисида афсоналар тўқилган эди. Унинг бир ўзи дон Кордеоне куч-қудрати пойдеворида бутун бир таянч устунини ташкил этарди. Люката ўхшаш кимса камдан-кам топиладди.

Люка Бразидан полициядан ҳам, жамиятдан ҳам кўркамасди. У Худодан ҳам, шайтондан ҳам кўркамас, ҳеч бир одамдан ҳам кўркамас, аини пайтда ҳеч бир одамни сезмас ҳам эди. Лекин факат дон Кордеонедан кўрқар ва факат уни сезарди, ҳурмат қиларди. Шифатсизлиги билан донг таратган Люка Бразидан дон ўтирган хона остоначидан хатлаб ўтиши биланок унга ҳурмат-эҳтиром билдириб, тахтадай қотиб қолади. Дудукланиб-дудукланиб доинни тўй билан табриқлади, биринчи невараси ўғил бўлсин, део истак билдириди. Сўнгра тўйга атаб олиб келган совғани — банкнот солинган конвертни донга топишди.

Люка Бразита худди мана шу керак эди. Худди шу дақиқаларда донда қандайдир ўзариш юз берганини Хейген сезиб қолади. Дон Корлеоне Бразини худди кирои катта хизмат кўрсатган одамни қабул қилгандек хурмат-эҳтиром билан, лекин дўстона такаллуф билан қабул қилди. Ҳар бир хатти-ҳаракати, ҳар бир сўзи билан дон Корлеоне Люкани қадрлашини билдириб турди. Тўёна шахсан ўз кўлига топирилганига дон Корлеоне мутлақо таажжубланмади. У ҳамма гапни тушунганди.

Бу конвертда бошқа конвертлардиги қараганда кўп пул борлигига шубҳаланмаса ҳам бўларди. Ахир Брази бошқалар қанча тўёна қилишлари мумкинлигини хисоб-китоб қилиш учун бекорга бир неча соат бош қотирмаганди-да! Ким донни ҳаммадан кўра кўпроқ хурмат қилишини кўрсатиб қўйиш учун унинг тўёнаси бошқаларникидан зўрроқ бўлиши керак эди. Худди шунинг учун ҳам у конвертни ёшларга эмас, балки шахсан Корлеоненинг кўлига топириди, дон ҳам унинг аризмаган табригига самимий сўзлар билан миннатдорчилик билдириб бу ўзбошимчаликни кечирди. Хейген Люка Брази киёфасидати шифатсизлик йўқолиб, турур ва мамнуниятдан қадди тикланиб бораётганлигини кўриб туради. Хейген эшикни очди. Люка Брази доннинг кўлини ўпиб, ташқарига чиқди. Хейген табассум билан уни кузатиб қўйди. Унга жавобан чорпахидан келган, паст бўйли қотилининг тирикликдан асар бўлмаган резина лаблари икки томонга қараб ёйилди.

Эшик ёпилгач, дон Корлеоне аста ентил нафас олади. Фақат Люка Брази олида у ўзини ўта безовта хис қилади. Дахшатли табиий офатга ўхшайдиган бу одамни ҳеч қандай тизгинга солиб бўлмасди. У билан ҳар дақиқада портлаб кетиши мумкин бўлган портловчи модда билан муомала қилгандай ўта мулоимлик, эҳтиёткорлик билан танлашни керак эди. Дон елкалари-ни қисди. Нима қилгити, атар зарурат туғилгудек бўлса, портловчи моддани ҳам мутлақо зарар етказмайдиган қилиб портлатиш мумкин.

– Биргина Бонасера қолдими? – дегандай дон Хейгенга қаради.

Хейген бош иргеди. Дон Корлеоне пешонасини тириттирди.

– Майли, чақир, лекин оладин Сантинони топиб кел. Кузи пишсин.

Хейген Сонни Корлеонени излаб боғни тўла айланиб чиқди. Бонасерадан яна бир оз қутиб туришни илтимос қилиб, Майкл Корлеоне севиклиси билан ўтирган столга яқинлашди.

– Сонинни кўрмадингми? – сўради ташвишланиб. Майкл бош чайқади. Энди буниси етмай турганиди, ўйлади Хейген. Агар ҳақиқатча Сонни келиннинг дўтонаси билан кўнгилашушлик қилаётган бўлса, кўринг томошани. Соннининг хотини, унинг ота-оналари шу ерда. Катта жанжал бўлиши мумкин. У ташвишланиб, бундан ярим соат илгари Сонни кириб кетган хона томон юрди. Унинг орқасидан қараб қолган Кей Адамс яна Майклдан сўради:

– Бу ким? Бизни таништираётми акам дегандинг, лекин унинг фамилияси бошқа. Кейин мутлақо италияликка ўхшамайдими.

– Том ўн икки ёшидан буён бизникида яшаб келган. Ота-онасиз қолгандан кейин кўчаларда дайдиб юриб, қаердандир юкумди кўз касаллигини илаштириб олганди. Қўнлардан бирида Сонни уни бизникида тунаб кетиш учун бошлаб келди. Шу бўйича қолиб кетди. Борадиган жойи йўқ эди-да! Уйлангандан кейингина алоҳида яшай бошлади.

Кейинг кўзлари ёшланди.

– Худди китоблардаги воқеаларга ўхшайди. Отанг кўнгли юмшоқ одам экан. Шунча фарзанди бўла туриб, қаровсиз қолган болани ҳам қарамонига олиш осон иш эмас.

Гарчи оилада турт бола бўлиши италиялик мухожирларда оз хисобланса ҳам, Майкл бахslashиш ўтирмади. Фақат:

– Томни хеч ким ўтиб килиб олгани йўқ. У биз билан яшаб қолади, холос, – деди.

– Шунаками? Қизик, нега энди у сизлар билан яшаб қолади?

Майка кулиб кўйди.

– Отам айтдики, Том фамилиясини ўзгартирса, онасига нисбатан ҳурматсизлик бўларди.

Улар Хейген Сонинни отаси ўтирган хона эшиги олдига бошлаб кетганини, сўнгра Америкто Бонасерани кўли билан имлаб чакирганни кўришди.

– Нега улар бутун ҳам отангги тинч кўйишмагитти? – сўради Кей.

Майка шикиллаб кулди:

– Чунки одагга кўра қизининг тўйи қуни хеч бир сицилиялик бирон-бир одамнинг илтимосини рад этолмайди. Хеч бир сицилиялик бундай имкониятга кўдан бой бермайди ҳам.

Люси Манчинни пуштиранг кўйлагининг этагини сал кўтариб, зинаподдан енгил югуриб чиқди. Юкориаги майдончада турган Сонни унинг кўларидан ушлаб тортиб олди-да, йўлак бўйлаб етаклаб, бўш хоналардан бирига олиб кириб кетди. Қизининг тиззалари қаттирарди. Эшик ёпилгач, Сонни тамакиннинг кўланса хиди бўрқсиб турган лабларини қизининг лабларига босди.

Эшик бир неча дақиқадан бўён аста-секин тақилларди, лекин буни улар факат эндигина сезишди. Люси шопилиб, пуштиранг кўйлагининг этагини туширди. Том Хейгеннинг ўта секин овози эшитилди:

– Сонни, шу ердამисан?

Сонни «хайрият-э» дегандай енгил нафас олди, Люсига кўз қисиб кўйди.

– Шу ердаман, Том. Нима дейсан?

Хейген ўша секин овоз билан:

– Дон хонасида сени кутиб ўтирибди. Дарҳол келсин, дегитти, – деди.

Қадам товушлари аста ўзоқлашиб, кейин тинди.

Сонни яна бир-икки дақиқа кутиб турди-да, Люсининг лабларидан қаттиқ ўтиб, эшик орқасида ғойиб бўлди.

Люси пахмайиб кетган сочларини тузатди, яна бир бор кўйлагининг этагини, пайпоқларини текислади. Сўнгра зинаподдан югуриб тушиб, боққа кирди-да, келин-куёлар солидати аввалги ўрнига, келиннинг енгига бориб ўтирди. Конни хафа бўлиб, лабларини чуқчайттирди:

– Каёқларга йўқолдинг, Люси? Нима бўлди, худди маст одамга ўхшайсан. Энди кимирламай ёнимда ўтир.

Маласоч куёв бир нарсани сезиб қолгандай опшок тишларини кўрсатиб тиржайди-да, Люсига вино куйди. Энди Люсига барибир эди. У хиди туттиллаб димокка урилган қора суякликни қуруқлаб қолган лабларига олиб келди-да, мириқиб ича бошлади. Унинг кўзлари қадах устидан Сонни Корлеонени изларди. Ҳозир у бошқа хеч кимни кўрмасди. Қувлик билан келиннинг қулоғига пичирлади:

– Яна икки соатгина сабр қилиб тур. Кейин сен ҳам бу дунёнинг сўз билан ифода қилиб бўлмайдиган лаззатлари борлигини билиб оласан.

Конни шикирлаб кулди.

Люси худди келинчаққа аталган ноёб хазинани ўтирлаб олгандай маккорона тантана оғушида хеч нарсадан беҳабар одамдай бетарво ўтирарди.

Америкто Бонасера Хейгеннинг кетидан бориб бурчаклагги хоната кирди. Дон Корлеоне қатта ёзув столи орқасида ўтирарди. Дераза ёнида Сонни Корлеоне боққа қараганча тик турарди. Дон бутунги қабул мобайнида биринчи марта меҳмонни хушламай кутиб олди: у билан қуёқлашиб кўришиш туғла хатто кўлининг учини ҳам узатмади. Бонасеранинг хотини уй бекасининг энг яқин дутонаси эди, акс ҳолда тўйга тақлифнома олиш дафн этувчи идора бошлигининг етти ухлаб, тушпига ҳам кирмасди. Америктонинг ўзини эса дон Корлеоне муғлақо ёқтирмасди.

Бонасера гапни ўзоқдан бошлади.

– Рафикам чуқинтирган кизингизни тўйига келмаганлиги учун маъзур тутасиз ва бунга мутлако хурматсизлик деб ўйламанг. У ҳамон касалхонада ётибди. – Бонасера бегона одамлар олдига таплаганини ис-тамагандай Сонни ва Том Хейгенга қараб кўйди. Дон бунга парво ҳам қилмади.

– Кизингиз туфайли бошингизга тушган қулаф-дан ҳабардормиз. Агар бирор-бир ёрдамим тегадиган бўлса, тортинмай айтaverинг. Ҳар ҳолда менинг хотиним кизингизнинг чуқинтирган онаси бўлади. Бу илтифотингизни ҳали унутганимиз йўқ.

Бу киноз эди. Америгито урф-одат талаб қилишга қарамасдан, дон Корлеонени ҳеч қачон «Чуқинтирган ота», деб атамаганди. Америгитонинг консиз юзи қулаф тус олади. У айлангириб ўтирмасдан тўғриси-ни сўради: – Агар иложи бўлса, сиз билан ёнгиз таплагансам дегандим.

Дон Корлеоне бошини чайкади.

– Мен бу одамларга бутун боғлигимни ишонаман. Уларнинг ҳар бири менинг ўнг қўлим. Чикиб туриш-ларини илтимос қилиш, уларни ҳақорат қилиш билан баробар бўлади.

Мурдашўй бир неча дақиқа қўзини юмий туради-да, сўнгра одатда ўз мижозларини юпатаётгандай, овозини кўтармай бир хилда гапира бошлади.

– Мен кизимни Америкада қабул қилинган талаблар асосида тарбияладим. Американи хурмат қиламан. Америка мента оёққа туриб олишимга имкон беради. Мен кизимни эркин кўйдим, лекин айни пайтда унга ҳеч қачон онлампиз ор-номусини ерга урмаслигини ўргатдим. Кизим италилик бўлмаган бир йигит билан танишиб қолди. Кинога бирта борадиган бўлиб қолишди. Кеч қайтарди. Йигит бирор марта ҳам уйимизга киргани йўқ. Биз билан, яъни кизинг ота-онаси билан танишгани йўқ.

Ҳаммасига чидадим. Дом-мим демадим – менинг айбим шу. Икки ой илгари йигит кизимни сайр қилиб келишга таклиф этди. Яна бир ўртоғини ҳам етаклаб

олибди. Кизимга виски ичиришиб, уни зўрламоқчи бўлишибди. Уадасидан чиқишолмабди. Кизим бунга йўл қўймабди. Шунда уни дўппослаша бошлабди. Ит-дай қалтаклашибди. Касалхонага бориб кўрдим, икки кўзи моматадок бўлиб кўқариб кетибди. Каншарини уриб синдиришибди. Жатини пачакашибди. Докторлар симли тахтакач кўйишди. Кизим азоб-уқубатга бардош беролмай: «Ота, отажон, гуноҳим нима? Нега улар мени бу қўйга солишди?» деб хўнграб йиғлади. Унга қўшилиб мен ҳам йиғладим.

Гарчи овозидан ҳамон унинг халжонланаётганини сезиш мумкин бўлмаса-да, кўз ёшлари гапиришга ҳалакит бера бошлади.

Дон Корлеоне беихтиёр ишора билан ҳамдардик билдирди. Бонасера давом этди, энди унинг овозида чинакам инсоний йўтироб бор эди.

– Қўзимнинг оқу қораси бўлган кизим жуда ёқимтой, чиройли эди. Одамларга ишонарди. Энди ҳеч қачон ҳеч кимга ишонмайди. Энди ҳеч қачон аввалгидай ёқимтой ҳам бўлмайди. – Бонасеранинг елкалари силкина бошлади. Унинг заҳил ёноқларида хўнук қизил доғлар пайдо бўлди. – Мен интизомли америкалик сифатида полицияга мурожаат қилдим. Безориларни қамокка олишди. Кейин суд қилишди. Далил-исботларни рад этиб бўлмасди. Ҳар икки йигит ҳам ўзини гуноҳкор деб тан олади. Судья уларни ҳар бирини уч йилдан муддатта шартли тарзда ҳукм қилди. Ўша кўнйёк суд залиннинг ўзида уларни озод-ликка чиқариб юборишди. Мен аҳмоқ бўлиб қолавердим. Анали махлуклар эса менинг устимдан қулишиб, ошқора масҳара қилишди. Ана шунда хотинимга: «Адолатни дон Корлеонедан излаш керак», дедим.

Дон Бонасеранинг гапларини бегона одамнинг гам-ташвишига ҳамдардик бөлгиси сифатида бошини эгиб ўтириб тинглади. Бироқ Бонасера гапини тутаттач:

– Нега полицияга мурожаат қилдингиз? Нега бо-шидаёқ менинг олдimgа келмадингиз? – деди. Бу сўз-лардан унинг қадр-қиммати ҳақоратланганини сезиш кийин эмасди.

Бонасера эшитилар-эшитилмас:

– Мен нима қилишим керак? Мендан нима талаб қилинади? Факат мен илтимос қиладиган нарсани қилиш зарур! – деди. Бу сафар унинг овози совуқ, кўрс эшитилди.

– Ҳўш, сиз илтимос қилган нарса нима экан? – жиддий сўради дон Корлеоне.

Бонасера Хейген ва Сонни Корлеоне томон қаради ва бошини чайқади. Дон ўрнидан турмасдан бутун тавдаси билан олдига эгилди. Бонасера бир оз жим туриб, кейин лабларини доннинг жуни кўриниб турган қулоқларига теккудай яқин келтирди. Дон Корлеоне Бонасеранинг тапларини нигоҳини олис бўшлиқларга тиккан ҳолда, худди тавба-тазарру қилиб синаётган рухонийдек эҳтироссиз, бепарво тинглади. Анча вақт ўтди. Бонасера сўнги сўзларини пиҷираб айтиб, қадинни ростлади. Дон унга ўтқир нигоҳини қадади. Бонасера қизариб кетди, лекин кўзини олиб қочмади.

Нихоят дон:

– Бунинг иложи йўқ, – деди. – Ҳар қандай иш ҳам меъёрида бўлишини билиш керак.

Бонасера овозини кўтариб, дунда қилиб:

– Бу ётидан ташвиш қилмант. Қанча бўлади? – деди. Бу сўзлардан Хейген сертакланди ва асабий ҳолда бошини кўтарди. Сонни Корлеоне суҳбат бошлангандан буюн биринчи марта ўтирилиб қаради ва истеҳзоли жилмайиб, кўзларини кўкрати устида чалкаштирди.

Дон ўрнидан турди. Унинг юзидан ҳеч нарсани англаб бўлмаса-да, овозидан томирдаги қон муздаб қолишга эди.

– Бир-биримизни кўндан бери биламиз, – деди у. – Лекин бошингизга ташвиш тушушга қадавр менинг олдига бирор марта ёрдам ёки масаҳат сўраб келмагандингиз. Сўнги марта қачон мени бир пиёда чойга таклиф қилганингизни ҳам нима учундир эслай олмаётман. Ахир ёлғиз қизингизни менинг хотиним чўқиттиртганди-ку! Очкчасига айтганда, сиз дўстлигимизни писанда қилмадингиз. Мента боғланиб қолишдан кўрқдингиз.

– Бошимга кўнглисизликлар орттириб олишни хоҳламагандим, – деди Бонасера бўғик овоз билан.

Дон кафти очик кўлини кўтарди.

– Йўқ, шопмант. Бирпас жим туринт. Американи сиз ўзингизга жаннат деб тасаввур қилгандингиз. Катта ишлар қилдингиз, мўмай-мўмай пул топадингиз. Сиз бу дунёни хоҳлаганингизга ўйнаб-қулиб яшайдиган тинч-соқин маскан, деб ўйлагдингиз. Ишончли дўстлар орттиришни ҳаёлингизга ҳам келтирмадингиз. Бунинг сизга кераги ҳам йўқ эди. Чунки сизни полиция кўриқлар, қонун химоя қилар экан, сиз ва ҳамтовокларингиз нимадан ҳам ташвиш қилардинглар. Дон Корлеоненинг сизга нима кераги бор эди? Нима ҳам қилардик. Мента осон бўлгани йўқ. Лекин қадрламайдиганларни, писанда қилмайдиганларни мажбур қилиб дўст тутинишга ўргатмаганман. – Дон бир дақика тўхтаб мурдашўйта мулоҳим ва истеҳзоли жилмайиб билан қараб қўйди. – Мана энди остонамга келиб: «Дон Корлеоне, адолат юзата чиқишга ёрдам беринт», дейсиз. Шунда ҳам ҳеч қандай қўрмаг-эҳтиромсиз сўраласиз. Дўстлигингизни таклиф этмайсиз. Қизимнинг никоҳ тўйи кўни уйимга келиб, мента котилликни таклиф қиласиз. Сўнтра эса: «Қанча пул кетса тўлайман», дейсиз. Йўқ, мен хафа бўлаётганим йўқ, факат мени бунчалик менсиматганингизнинг сабаби нима эканлигини тушунолмаётман.

Азоб-уқубат ва кўрқиб яшашдан зада бўлиб қолган мурдашўйнинг қало тубидан бир нидо отилиб чиқди.

– Америка мени бағрита олади, бошпана бери. Мен бу юртнинг намунади фуқароси бўлмоқчи эдим. Фариндиларим Америка фарзандлари бўлиб қолишларини орзу қилгандим.

Дон маъқуллаш маъносига қафларини икки марта бир-бирига уриб қўйди.

– Ажойиб сўзлар. Жуада зўр. Шундай экан, шикоят қилганингизга ҳеч қандай асос йўқ. Бориб қасахонадаги қизингиздан хабар олинг, туллар, ширинликлар олиб бординт. Қизингиз ҳам хурсанд бўлади, сиз ҳам юпанасиз.

Ростини айтганда, бу сиз ўйлагандай тапвишли нарса эмас. Йигитлар ёш, кизиккон пайти. Бунинг устига улардан бири катта амадорнинг ўғли. Шунақа, азизим. Америто, сиз ҳамма вақт тўғриси ўдам бўлиб келгансиз. Гарчи мени назар-писанд қилмай келган бўлсангиз ҳам Америто Бонасеранинг тапдарига шак-шубҳасиз ишонимимни эътироф этишим керак. Шунинг учун ҳам бу ярама ёшларни минггиздан чиқариб ташлашга ваъда беринг. Бу америкаликларга хос нарса эмас.

Бу сўзларнинг замирида аччиқ, заҳарханда киноя бор эдики, доннинг овозидати яширин қаҳр-таъабдан ҳамма иш чапласидан кетганини сезган бечора мурдашўй ўзини кўйгани жой тополмай қолди. Лекин бу гал ҳам бўш келмади:

– Мен адолат юзата чиқишини илтимос қиламан.

Дон Корлеоне бўлиб-бўлиб:

– Адолат суда юзата чиққан, – деди.

Бонасера ўжарлик билан бош чайкади.

– Йўқ. Судада анави махлуклар учун адолат юзата чиқди. Мента нисбатан адолатсизлик бўлди.

Дон бу фарқнинг нозик жихатларига тўғри баҳо бергандай бошини эгди.

– Сизнингча, адолат юзата чиқиши учун нима қилиш керак? – сўради дон.

– Конга-кон, жонга-жон бўлиши керак, – деб жавоб берди Бонасера.

– Жуда ошириб юбордингиз, – деди дон. – Ахир кизингиз тирик қолди-ку!

– Қизим торптан азоб-уқубатларни улар ҳам бошла-ридан ўтказишсин, – деди Бонасера истаб-истамай.

Дон унинг яна нима дейишини кўтиб турди. Бонасера сўнги жузват билан:

– Бунинг учун қанча тўлашим керак? – деди.

Бу изтирооб тўла қалб нидоси эди.

Дон Корлеоне ўтирилиб олди. Бу – тап тамом, дегани эди. Бонасера қилг эгмай тураверди.

Шунда дон дўсти янглишиб, хато қилганда ундан

хафа бўлмайдиган кўнгличан одамдай, бу дақиқада ранги ҳар қандай ўлик ранги билан рақобатлаша оладиган туста кирган мурдашўйга қаради. Энди дон Корлеоне шонилмасдан, мулоимлик билан гапирди.

– Энг аввало, менинг ҳомийлигим остида бўлишдан нега кўрқасиз? – деди у. – Авокатларга пул сарфлайсиз: улар эса сизни хоҳлаганларича лақиллатишлари мумкинлигини яхши билишади. Сиз суд ҳукми ҳақида қуйиниб гапиряпсиз, у судья эса исловотхоналардаги аёллар сингари соткин бир нарса. Ким кўпроқ узатса, ушанинг ишини тўғрилайди. Шунча йилдан бери пул керак бўлса судхўрлик қилиб терингизни шилиб олаётган банкка бордингиз, олган қарзингизни қайтариш имкониятига эга эканлигингизни сўриштириб билгунларига қадар, овқат ейдиган идишингизга бурунларини сўққунларига қадар, эшигингиздаги кулф тешигидан мўрдалашиб, сизнинг қимлигингизни билгунларига қадар садақа сўраган гаюдай қўл чўзиб жим тураверасиз.

Дон бир дақиқа жим қолди. Яна гапирга бошлаганда эса унинг овозида қатъият, жиддийлик бор эди.

– Агар менинг олдимга келганингизда ҳамёнимни кўлингизга тутказиб қўйган бўлардим. Агар менинг олдимга келганингизда, кизингизга озор берган анави махлуклар бутун аччиқ кўз ёшларини тўқиб ўтиришган бўларди. Агар, Худо кўрсатмасин, бирор қор-ҳол бўлиб, душман ортгириб олсангиз, у менинг ҳам душманимга айланарди. Унда, – дон кўлини кўтариб, бармоғи билан Бонасерани кўрсатиб, – душманларингиз сиздан кўрққан бўлишарди, – деди.

Бонасера бошини ҳам қилиб, эзилган овоз билан пичиради:

– Ёрдам қилинг, ҳамма шартларингизга қўнаман.

Дон Корлеоне унинг елкасига кўлини қўйди.

– Яхши, – деди у. – Майли, адолат юзата чиқсин. Эҳтимол, шундай кун келарки, гарчи шундай кун, албатта, келади, деб айта олмасам ҳам, мента ёрдамнингиз керак бўлиб қолар, яхшилигимга яхшилик билан жанооб қайтарасиз. Ҳозир эса бу келишувимизни менинг

хотинимдан, кизинтизининг чўқинтирган онасидан совға сифатида қабул қилинг.

Бонасера аланималар деб миннатдорчилик билдириб ташкарига чиққач, дон Корлеоне Хейгенга:

– Бу ишни Кламенцага топишир. Қон хидини сезиб, ўзини йўқотиб қўймайдишан, оғир-оғир кўчмайдилар танлаб олсин. Анани мурадлар хамтовони ковок қаласини пуч хомхасиллар билан тўлдириб олганлигидан қатъи назар, биз қотил эмасмиз.

Дон ота-онасининг умиди бўлган тўнғич ўғли боғда бўлаётган тўй-томошаларини кўриш учун яна деразата қараб олганлигини кўрди. Бундан ҳеч баҳо чиқмайдди, ўйлади у. Сантино ўжарлик қилиб бу ишга мутлақо қизиқиш билдирмаётганлигидан кейин ҳеч қачон олдидан ишни эллай олмайдди, ундан ҳеч қачон дон чиқмайдди. Бошқа одам излашга тўғри келади. Асло кечиктирмаслик керак. Ахир доннинг ўзини ҳам бу дўшманга боғлаб қўйган эмас.

Боғдан бирдан кўтарилиган шоуд хушрамлиқ овозлари эшитилди. Хар учаласи хушёр тортиди. Сонни Корлеоне деразата ёпишди. Ташкарига қараб олгач, чехраси ёришиб, тез эшик томон юрди.

– Айтмаганимдими, Жонни хар ҳолда тўйга келибди.

Хейген дераза ёнига келди.

– Чиндан ҳам ўша, сиз чўқинтирган Жонни, – деди дон Корлеонега. – Шу ерта чақираймиз?

– Йўқ, – деди дон. – Меҳмонларни хурсанд қилаверсин. Олдимга киришга улуради, – у Хейгенга қулиб қаради. – Ҳали кўрасан. У яхши йигит.

Хейгеннинг қабида рашкми, хасадми, шунга ўхшаш бир нарса пайдо бўлди. Қуруққина қилиб:

– Икки йилдан буён корасини кўрсатмаганди. Яна бирор кўнгилисизлик юз берган бўлса керак. Ёрдам зарурдир, – деди.

– Бошита иш тушганда Чўқинтирган отасининг олдига келмай, кимнинг олдига келади? – деди дон Корлеоне. Боққа кириб келаётган Жонни Фонтейнни биринчи бўлиб келинчак Конни Корлеоне кўриб қолди. Шу

дақиқадаёқ унинг қабаки жиддийлигидан асар ҳам қолмади.

– Жонни-и! – дея қичқириб, ўтирган жойидан отилиб турди-да, юзуриб бориб, унинг бўйнига осилиб олди.

Жонни Фонтейн уни маҳкам бағрита босди, лабларидан ўлди, бир қўли билан келинчакни қучоқлаб олган ҳолда бошқалар етиб келгунча қадар тураверди. Бу ердатиларнинг ҳаммаси Жоннинг қадрдон дўстлари эдилар. У Уэст-Сайд қўчаларида ана шу дўстлари билан бирга улаётган эди. Конни уни қувғўра олдига сураб қелди. Малла сочли куёв энди бутунги кўннинг қаҳрамони бўлмай қолганлигидан хафа бўлаётганлиги яққол сезилиб турарди. Бундан Жоннинг қулгиси қистади. У одатдаги одамшавандалигини кўрсатиб, куёвнинг қўлларини маҳкам қисди ва унинг шарафига бир қадах винони шарт қўтариб юборди.

Меҳмонлар ўтирган айвончадан таниш овоз эшитилди:

– Эй, Жонни, яхшиси биронта қўшиқ айтиб берсанг-чи!

Жонни бошини кўтариб қаради: юқоридан Нино Валенти унга қулиб қараб турарди. Жонни сакраб айвонга чиқди-да, Нинони қучоқлаб олди. Илгари уларнинг орасидан қил ҳам ўтмас, бир-биридан ажралишмас, бирта қуйлашар, қизлар билан сайрга бирта боришарди. Кейин Жонни қўшиқчи бўлиб, радиога ўрнашиб олгач, доврўти кўтарилиб кетди. Кинога тушиб ушун Голливудга жўнаб кетгач эса Нинота шунчаки у ёқ-бу ёқдан лақиллаш учун бир-икки марта кўнгирок қилди ва Нинонинг овозини маҳаллий қабуллардан бирида эшитиб кўришларига эришибша ваъда берди. Лекин сузининг устидан чиқишга уриниб ҳам кўрмади. Ҳозир Нинонинг овозини эшитиб, унинг жиммайиб турган чехрасида ўша бепарволик, сархушлик, жиндеккина сурбегликни кўриб, Жоннинг дўстига нисбатан меҳри яна товланиб кетди. Нино мандолина торларини чертди. Жонни Фонтейн унинг елкасига қўлини ташлади.

– Келинчак шарафита, – деди-да, ер тепиниб, сиңили-анча бөхәе ишкий лапарлардан бирини куйлай бошлади. Жонни куйларкан, Нино чиройли хатти-харакатлари билан гавдәсини кимиралиб, унга жүр бўлиб турди. Бундан боши осмонга еткан келинчак очилиб-сочилиб ўтирар, меҳмонлар эса мамнун эканликларини кийкириклар билан ифода қилишарди. Охирига бориб ҳамма ер тепиб, лапарнинг ҳар бир түрлиги охиридаги шүхлик ифода-ланган сатрита жүр бўла бошлади. Сунтра Жонни янги кўшик айтишта тайёрланиб, томоғини хўлаб олгунга қадар тўхтамай қарсақ чалиб туришди.

Ҳамма у билан фахрланарди. Жонни туриш-турмуши билан бу ердагиларнинг ўзлариники эди. У машхур кўшикчи, кино юлдузи бўлиб етишди. Ер юзидати энг жозибали, энг латофатли аёллар ҳам уни йўлдан уриб, ўйга отдириб олиш дардида юришарди. Бўни қаранг – у мағрураниб кетмабди, Чўкиттирган отасига хурмат-эҳтиром кўрсатиб, уя минг мил йўл босиб, тўйга етиб келибди. У Нино Валентига ўхшатган эски қадронларини ҳамон севарди. Ҳали она сўти отзидан кетмаган Жонни ва Нино биргаликда дўрилаб кўшик айтиб юртан пайтларда вақти келиб Жонни Фонтейн ээлик миллион аёл қадибита ўт солиши ҳеч кимнинг ҳаёлига келмаган кунларни ким эсламайди дейсиз. Жонни Фонтейн айвончадан чўзилиб, келинчакни кўтариб олди-да, ўзи билан Нинонинг ўртасига кўйди.

Кўшикчилар бир-бирларига қараб саз энталдилар. Нино мандалина торларини чертиб юборди, торлар бўйик овоз билан тиригилди. Бу хонандаларнинг эски одатти, жасорат ва мухабат биринчилиги учун ҳазил олишувини эди. Уларнинг овози худди шамшир қаби бири билан кесилди, кўшик накаротини навбат билан тох униси, тох буниси баланд овозда куйлашарди. Жонни мамнуният билан Нинога ўз овози билан унинг ҳаммага маълум ва машхур овозини босиб кетишга, иккинчи кўли билан келинчакни ушлаб олиб, Нино кўшикни ёлғиз ўзи голибона туталашга имкон берди ва ўзи жим бўлди. Кийкириклар ва қарсақлар остида уяласи бир-

бирини қучоқлашди. Тўйга келган меҳмонлар янги-янги кўшиклар куйлаб беришни талаб қилишарди.

Факат бир кишигина Жоннингнинг турмушида қандайдир кўнглисизлик юз берганини сезиб туради. Бу дон Корлеоне эди. У кўподрок, лекин бетараз овоз билан меҳмонларни асло ранжитиб қўймаслик кераклигини айтди:

– Мен чўкиттирган одам бир тушканинг тагидан тўйимизга ташириб буюриб, хурмат-иззат кўрсатса-ю, унинг томоғини намлаб кўйиш ҳеч кимнинг ҳаёлига келмаса.

Жоннига дарҳол ўнлаб шароб тўла қадахлар узатилди. У ҳар бир қадахдан бир хўпладан ичди-да, Чўкиттирган отаси томон ташланди. Улар қучоқлашиб кўришдилар. Жонни доннинг қулотида бир нарсалар деб пирилади – дон уни уйга етаклаб кириб кетди.

Жонни хонага кирди. Том Хейген унга кўла узатди. Жонни унинг кўлини қисиб:

– Ишларинг қалай, Том? – деб сўради.

Бирок бу мулозаматда Жоннингнинг одатдаги самимийлигидан асар ҳам йўқ эди. Унинг бетонларча мулозаматидан Хейген бир оз хафа бўлди. Лекин у бунга кўнглиб кетганди. Том дон Корлеоненинг ўткир шамшири эди. Баззида ана шундай муомалаларга бардош беришга тўғри келарди.

– Тўйга таклифнома олганимда мен ўзимга ҳа, Чўкиттирган отам мендан хафа эмас экан, дедим, – дея бошлади гапини Жонни Фонтейн донга қараб. – Хотиним билан ажралишганимдан буён сизга беш марта кўнтриок қилишга уриниб кўрдим. Ҳар тал Том ё йўқ, ё банд, деб жавоб берди. Бу беҳуда гаплигини, мендан ранжиб қолганингизни билардим.

Дон икки стаканга билалур шишадан шароб куйди. – Ўғлишни қовлаштиришининг нима керати бор. Хўш, қалай? Ҳали яна бирор кўннингта ярайманми? Ёки шоншуратинг, миллионларинг сени ёрдам кўли етмайди, диган юксақликка кўтариб қуйдимми?

Жонни оловранг шаробни бир кўтаришда сипкорди-ю, бўш стаканини доннинг олдига қўйди. У ҳеч нарсадан тортинмай бепарво тапиради.

– Кайдаги миллионларни айтасиз, отахон. Ишим тобора чапшасидан кетяпти. Тўтри айтган экансиз. Хотиним ва болаларимни ташлаб, саяхотинга уйланмасам бўларкан. Мендан тўтри хафа бўлган экансиз.

Дон елкаларини қисди.

– Мен сенинг тапширингни қилдим. Хар ҳолда чўқинтирган ўғлимсан. Бор гап шу.

– Ўша аҳмоқни деб ақлимни еб қўйган эканман. Голливуднинг биринчи юлдузи. Фарипштадек тўзал. Кинони суратга олишлар тутатандан кейин нималар қилганини билсангиз эди! Агар примчи сад яхшироқ пардоз берса, ўша билан тунайди. Агар оператор яхшироқ қилиб суратга оласа, хожатхонага чақиради-да, ихтиёрини унга топиради. Тўтри келган одам билан дон олишиб кетаверади. Худди чойчака бераётгандай, хар қадамда ўз танасини ҳади қилаверади. У жодутарнинг жойи шайтоннинг базмохонаси экан.

Дон Корлеоне унинг сўзини бўлди.

– Оилангнинг ахволи қалай?

Жонни чуқур хўрсинди.

– Оиламни мабала билан таъминлаб қўйганман. Ажралишганимиздан кейин Жинни ва кизларимга суд ҳукмида белгиланганидан кўпроқ пул тўлай бошладим. Хар ҳафтада хабар олиб турибман. Уларсиз зериқаман. Базиди шундай сикилиб кетаманки, ақлдан озай дейман. – У яна бир стаканини бўшатади. – Кейинги хотиним эса менинг устимдан кулгани кулган. Нега уни рашк қилишимни тушунамайди. Хаётдан орқада қолаётганимшман, италичча эхтиросларни оммалаштираётганимшман, кўшиқларим эса бўлмагур, пуч нарсалар эмиш. Бу ёкка келаётиб яхшигина дўшпосадим. Факат юзита урмадим, чунки хозир кинога тушяпти. Бикинлари, кўл-оёқларини кўкартириб ташладим. У бўлса, худди

мени эрмақатандай хихилаб кулади. – Жонни ситарега тутатади. – Шунча гаплар, отахон, шунинг учун ҳам тўтрисини айтсам, бундай хаётдан тўйдим, яшагим келмай қолди.

Дон Корлеоне дўнда қилиб:

– Бу ишларда сента ёрдам бериб бўлмайди, – деди-да, жим қолди. Сўнгра: – Овозингта нима бўлди? – деб сўради. Тақдир хазили туфайли кўз очиб юмилгуча Жонни фонтейннинг манманлигидан, димоғдорлигидан асар ҳам қолмади. У ели чиқиб кетган коптоқдай шалпайиб қолди.

– Отахон, энди мен кўшиқ айта олмаيمان, томоғим оғрияпти, нима бўлгандлигини докторлар аниқлаша олмапти.

Хейген ва дон хайратланиб унга қарадилар. Жонни фонтейндан хар нарсани қўтиш мумкин эди, бироқ умидсизлик, кўрқоқлик унинг учун бўтунлай бетона нараса эди. Жонни давом этди:

– Менинг икки фильминим катта даромад келтирди. Кино юлдузи эдим. Энди мени кинодан суриб чиқаришмоқчи бўлишяпти. Кўндан бери студия хўжанининг мени кўрарга кўзи йўқ. Мен билан орани очик қилиб олиши учун унга жуда қулай пайт келди. Дон Корлеоне ўрнидан туриб дағдаға билан сўради:

– Нега у сени ёмон кўриб қолди?

– Мен сўзларнинг митингида сўза чиқдим, кўшиқлар қўйладим. Эсингиздами, бу ишим сизга ҳеч қачон ёқмасди. Жек Вольгта ҳам ёқмади. У мента коммунист деган лақабни ёпиштирмоқчи бўлди. Бироқ қанчалик уринмасин, бу лақабни мента ёпиштира олмади. Кейин у кўз остига олиб юрган кизни йўлдан урдим. Шундай бўлиб қолди. Факат бир кечага, тўтриронги, киз мени йўлдан урди. Хўш, шундай вазиятда мен нима қилишим керак эди? Бу ҳам етмагандай энди анави фоҳиша ҳам мени уйидан хайдапти. Агар тиз чўкиб ялиниб бормасам, Жинни ва болалар ҳам мени уйга киритишмайди. Кўшиқ қам айта олмаيمان. Нима қилишим керак, отахон, нима қилишим керак?

Дон Корлеоненинг киефасида совук нафрат ифодаси пайдо бўлди. Унда ҳамдардликдан заррача ҳам асар йўқ эди.

– Энг аввадо, ўзингни эркак кишидек тутшинг керак, – деди у.

Кутилмаганда ғазабдан унинг юзлари тиришди.

– Ўзингни эркак кишидай тутшинг керак! – ўшқирди у.

Дон Корлеоне стол устидан чўзилиб, ғазаб ва айни пайтда меҳр билан Жоннининг сочларидан тортиди.

– Ё Худо, менинг ёнимда шунча вақт бирта юртгандан кейин ҳам аммамнинг бузғидай дандавурлигича қолаверса-я! Сен, Голливуднинг хунаса кўтирчоти, кўз ёшингни окизиб, менадан ёрдам сўраб келдингми? Хотин кишинларга ўхшаб «Нима қиламан? Вой, энди нима қиламан?» деб нола қилгани келдингми?

Дон Корлеоненинг таплари кутилмаганда Жоннининг тапларига шу даражада ўхшаб кетдики, Жонни ва Хейген кулиб котиб қолишди. Дон Корлеоне хурсанд эди. Жонни унинг қалбидан чуқур жой олганди. Кизик, пуштикамаридан бўлган ўтиларининг сочидан тортса, қандай жавоб беришаркин? Сантино узок хафа бўлиб, жирракилик қилиб юрарди. Фредо ўлакка қилиб қалтакланган итдай бўлиб юрарди. Майкл совуқкина кулиб кўярди-да, уйдан чиқиб кетиб, бир неча ой қорасини кўрсатмайди. Жонни эса бутунлай бошқача, доннинг ҳамма сўзларини сабр-тоқат билан илжайиб ўтириб тинглайди, тапнинг мукаддасиданок отахоннинг мақсадини англаб олади.

Дон Корлеоне давом этди.

– Сента қараганда ўн чандон обрўлироқ бўлган пролюсерингнинг тумшуги остидан у кўз остига олиб юртан аёлни илиб кетсанг-у, кейин ишдан хайдайти, деошпикот қилиб юрсанг. Ўйлаб топган нарасини қаранг! Бир фоҳишанинг орқасидан оилангни ташлаб, фарандларингни отасиз қолдириб кетасан-у, яна мени қучоқ очиб кутиб олишмайпти, део кўз ёши қиласан. Кинога ташаётганлиги учун аёо хотин кишининг башарасига мушт

тушира олмайсан-у, яна у сени масҳара қилиб қулагидан таажжубланасан. Аҳмоқона яшадинг, аҳмоқлигингча қолганинга таажжубланмаса ҳам бўлади.

Дон Корлеоне нафасини ростлаб олдидан, шопмасдан сўради:

– Эҳтимол, бу сафар менинг маслахатларимни қулагингга оларсан?

Жонни Фонтейн елка қисди:

– Жинни билан қайта яраша олмайман, чунки у қулагидан шартларга риоя қилолмайман. Мен уйнаб-қуламан, ичмам, бўйдоқлар даврасида бўламан, буларсиз яшай олмайман. Латофатли, офатижон аёллар орқамдан соядек эртлашиб юришди, уларни қувлаб юборишга журьят этолмайман. Шулардан кейин Жиннининг олдига бортанимда ўзимни энг разил, энг жирканч одамдай хис қиламан. Бу ола-хуржунни қайтадан бўйинга илпш йўқ, мутлақо тутри келмайди.

Дон Корлеоненинг сабр косаси тўлиб-тошаётганлиги кўриниб туради. Бундай хол камдан-кам рўй беради.

– Хотининг билан яраш део сени биров мажбур қилишми? Билганингни қил. Қизларингга оталик қиломқчи экансан, жуда соз. Агар эркак киши фарзандларининг чинакам отаси бўлмас экан, у эркак эмас. Шундай экан, хотинингни шартларингга кўнаир. Бодаларинг билан бирта яшай олмайсан, део қаерда айттиган? Факат шахсий оруз-истақларингни део шахсий турмушининг йўлга солишга ҳақ-хуқуқинг йўқлиги қаерда ёзилган?

Жонни Фонтейн қулимсирарди.

– Йўқ, отахон, қадимги италилик аёлларга ўхшаган сабр-тоқатли аёллар ҳозир кам. Жинни мутлақо кўнмайди.

Дон ачитиб:

– Сен ўзинг лапашангсан, – деди. – Бир аёлга беатиланганидан ортиқча пул тўлайсан, иккинчисининг эса кинога тушаётганлиги учун башарасига туширишдан кўркансан. Сен ўзи доим хотинларни ёклаб иш тутасан. Гарчи у дунёда тутри жаннатга тушсалар ҳам хотинлар бу дунёда факат ишга ҳалаб берадилар. Биз эркак бечоралар бўлса дўзах ўтида жизганақ бўламыз. Яна

бир гап. Шу йиллар мобайнида сени зимдан кузатиб юганимдан хабардорсан. – Энди дон жиддий тапира бошлади. – Ҳа, сен мен чуқинтиртан энг яхши одамлардансан. Шу пайтгача мента нисбатан бирор марта хурматсизлик қилганинг йўқ. Хўш, эски дўстларинг билан муносабатларинг қандай? Сени бўғун биттаси билан, эртасига иккинчиси билан кўришгаётганимми. Киноларда култили роладарда ўйнаган анави италиялик эсингдами? Нимадир бўлиб, иши юришмай қолади-ю, у билан учрашмай қўлиб, Энди сен машхур одамсанда, шунақами? Ёки мактабга бирта катнаган, бирта кўшиқлар айтиб юрган боаликагаи каардон дўстинг Нинно. Иши юришмаганидан хадаан ташкари кўп ича бошлади, лекин турмушидан шикоят қилганини ҳали бирон одам эшитгани йўқ. Эшакдай ишлайди, юк машинасида шағал ташийди, шаба кунлари хонандалик қилиб, чой-чака топишти. Ҳеч қачон сен ҳақингда ёмон гап айтмайди. Унга ёрдамлашсанг бўларди. Нима қилти? Яхшигина овози бор.

Жонни отир-босик, лекин ҳорғин овозда тушунтирад: – Отахон, унда истевъод йўқ. Тўғри, тузуккина кўшиқ айтади. Лекин зўр эмас.

Дон Корлеоне ковоқларини шундай ўйдики, кўзлари ўрнида узун чизикча пайдо бўлди.

– Хўш, сен ўзинг-чи, ахир сен ҳам осмондан юдаўзани узиб олмаганинг-ку! Хохлайсанми, ишта жойлаштириб кўяман? Нинно билан юк машинасида шағал ташийсан.

Жонни дом-мим демади, дон давом этди:

– Дўстлик ҳамма нарсадан улуғдир. Дўстлик истевъоддан юқори туради. Дўстлик ҳар қандай ҳукуматдан қучлидир. Дўстлик оиладан саз пастроқда туради, холос. Сен бўни ҳеч қачон унутма. Агар дўст орттириганингда бўғун менинг олдимга ёрдам сўраб келмаган бўлардинг. Энди айт-чи, нега кўшиқ айтолмайман, деспан? Бода яхшигина қўйладинг-ку! Ниннодан қолишганинг йўқ.

Хейтен ва Жонни бу ўтқир пичингта жавобан кулиб қўйишди. Энди отир-босик бўлиш, мурувват кўрсатиш навбати Жоннига келди.

– Томоқни ишдан чиқариб олдим. Икки-учта кўшиқ айтганимдан кейин бир неча соат, баъзида бир неча кун овозим чиқмай қолипти. Ренетипция, ёзув пайтида айтган кўшигимни охиригача етказа омай қолишман. Томоғим бўғиланган бўлиб қолади.

– Шунақа дегин. Демак, аёллар масаласида ишнинг чашпасига кетибди-да. Овозинг бўғилиб қолибди. Энди айт-чи, анави амалдор, гоаливудлик режиссерованте билан ораларингдан қандай қора мушук ўтади?

Шу вақтгача қуруқ гап-сўз бўлаётганди. Энди амалий иш бошланди.

– У, ҳақиқатан ҳам, катта амалдор, – деди Жонни. – Киностудиянинг хўжайини, кино воситалари ёрдамида қарбий ташвиқот бўйича президент маслаҳатчиси. Бир он олдин бу йил катта шов-шувга сабаб бўлган романтин экранлаштириш ҳуқуқини сотиб олди. Бу китобни дўконлардан топиб бўлмайди, уни қайта-қайта наشر этиб улуришмапти. Асардаги бош қаҳрамон мента худди қўлиб қўйгандай ўхшайди. Мен учун бу ролни ўйнашга зарурат ҳам йўқ – экранда шунчаки кўриниб қўйсам бўлади. Ҳатто кўшиқ айтишнинг ҳам хожати йўқ эди. Шу ролни ўйнасам, мента академиянинг мукофотларини беришлари ҳам эҳтимолдан узок эмасди. Мен худди шу роль учун яратилганимни, шу ролни ўйнасам бу сафар актёр сифатида яна шон-шуврат чуққисига кўтарилишимни ҳамма билади. Итдан таркаган Вольт жа ўчакишиб, мента бу ролни бермапти. Бу ролни энг паст ставкада ҳақ тўлашса ҳам, амалда беқорга ўйнашга ҳам розиман. Бироқ у барибир мени яқинлаштирмапти. Агар студияга келиб ҳамманинг олдига кетимдан ўтса, ушанда ҳам ўйлаб кўраман, деб гап таркатганимми.

Дон Корлеоне бетокатлик билан бу дирик хотимани тўхтатди. Ақлли одамлар ҳамма вақт турмуш қингичликларидан чиқиш йўлини топишади. У Жоннинг елкасини силди.

– Ҳамма нарсадан кўнглинг совиб кетганини кўриб турибман. Энди мен ҳеч қимта керак эмасман, ҳамма менидан юз ўтирди, деб ўйлайсан. Топдимми? Бунинг усти-

га озиб, курук чўп бўлиб қолибсан. Кўринишингдан кўп ичасан, шундайми? Кечалари ухлай омай, тутма дори ютасан, тўғрими? – У норози бўлиб бошини чайқайди.

– Энди маслахатларимга қулоқ солиб, менинг айтганларимни қиласан, – давом этди дон.

– Марҳамат қилиб, меникида бир ой қоласан. Марҳамат қилиб, одамлардек овқатланасан, тўйиб-тўйиб ухлайсан, сал ўзингга келиб оласан. Бирта бўласак, мента ҳам яхши, баки сен кўқарга кўтариб мактаган Голд-вудда керак бўлиб қолдиган турмуш масалаларида Чўкиптирган отангдан анча-мунча нарсаларни ўрганиб оларсан. Хонандликни, ичкиликбозликни, аёлларни хаёлингдан чиқариб ташлайсан. Бир ойдан кейин Голд-амалдор *rezzopovante* сен оруз қилаётган ишни беради. Келишдикми?

Жонни Фонтейн доннинг қўли узатган жойига етишга ишонамсади. Тўғри, унинг Чўкиптирган отаси сўз бериб устидан чиқолмаган хол бўлган эмас.

– У ярамас Эдгар Гувейнинг қадрдон дўсти, – деди Жонни. – У сизнинг тапнингизга парво ҳам қилмайди.

– У ишбилармон одам, – деди дон зерикарди оҳанда. – Мен шундай бир нарсани тақлиф қиламанки, у кандай қилиб кўниб қолганини ўзи ҳам сезмай қолади.

– Энди кеч қолдик, – деди Жонни. – Ҳамма шартномаларга қўл қўйиб бўлинди, бир ҳафтадан кейин суратга олиш бошланади. Сизнинг боришингиздан ҳеч бир фойда чикмайди.

Дон Корлеоне унга:

– Бор, меҳмонларнинг олдига чиқ, – деди. – Дўстларинг сени кўтиб қолишди. Бу ёгини мента қўйиб бер.

Дон Жонини эшик томонга қараб, елкасидан туртиб қўйди. Хейген столга ўтириб, ён дафтарчасига алланарсаларни ёзиб олади.

Дон чуқур хўрсинди.

– Яна одам қолдими?

– Солюционинг ишини энди кечиктириб бўлмайди.

Шу ҳафтада унн қабул қилишингиз керак. – Хейген қўлида қалам билан календарь ушлаб, тайёр бўлиб турарди.

Дон елкасини қисди.

– Тўй ўтди, майли, сен айтган куннинг қабул қилайлик. Бу сўзлардан Хейген икки хил хулоса чиқарди. Энг муҳими, Виргилий Солюццога рад жавоби берилади. Иккинчиси, дон Корлеоне жавобни кизининг тўйи ўтгунга қадар кечиктирган экан, демак, унинг рад жавоби бирор-бир кўнгиласизлик билан боғлиқ бўлади.

Хейген эҳтиёткорлик билан сўради:

– Кеменидига одамларнинг бир қисминини уйга жойлаштиришини тайинлайми?

Дон афтини буриштирди.

– Негизга? Тўйгача жавоб бермаганимнинг сабаби шундаки, бир умр эсан чикмайдиган бу кун хақида ҳатто келажакда ҳам заррача кўнгиласизлик бўлишини хоҳламадим. Буцдан ташқари, Солюционинг ўй-фикрларини олдидан олиб олишни хоҳлардим. Энди у бизга нима тақлиф қилмоқчи бўлаётганлиги маълум. Бу шармандалик ва разиликдан бошқа нарсасиз.

– Демак, рад жавоби бермоқчисиз? – деди Хейген.

Дон бош қимирлатди.

– Мен бу масалани оилавий кенгашда муҳокама қилиб, кейин жавоб бериш керак, деб хисоблайман, – қўшимча қилди Хейген.

Дон қулиб қўйди.

– Шунчака дегин. Майли, муҳокама қилайлик. Калифорниядан қайтиб келганингдан кейин. Эртагўйиш Калифорнияга у. Қалавининг учини топишга ҳўам ёлди. Уша кино корчалони билан учраш. *Solo Galati* туя келганингдан кейин қабул қилишимни айтнингми гап?

Музокарадар олиб

Хейген эйтиборсизлик билан аён бўлган шартномани – Касалхонадан кўнгиروق ётирма минг доллар тақомидан, доннинг нон-насибаси келтирадиган даромадининг маслиҳатини айтишди. Қилан рози бўлишини айтди. Бу қолдиқсин, дейишдига тегди. У йитирма мингги ярами-

– Меҳмонларни кузатиб бўлайлик, – деди дон Корлеоне. – Женкога ҳеч нарсга қилмайди, қутиб туради.

– Сенатор кўнгирок қилди, – деди Хейген. – Тўйга келолмаганилиги учун узр сўради. Сизни ўзи тушунди, деб кўшиб қўйди. Уйингиз рўпарасида машиналарнинг номерларини ёзиб юрган ФБРнинг икки одамини кўзда тутган бўлса керак. Совғасини ишончли одамдан бериб юборибди.

Дон бошини қимирлатиб қўйди. Сенаторга тўйга келмаслиқни ўзи маслаҳат берганини айтиб ўтиришнинг фойдаси йўқ эди.

– Совғаси аризуликми?

Хейгеннинг италян-ирландча қиёфасида фаройиб бир ифода пайдо бўлди. Бу юксак мактов белгиси эди.

– Антика қумуш бўлом, қимматбаҳо нарсга. Агар сотмоқчи бўлишса, нақ мингта пуллашсади. Бу ноёб буюмни тошутча сенатор анча овора бўлган. Унинг даврасидаги одамларга буюмининг қанча туриши эмас, ноёблиги муҳим.

Дон Корлеоне Хейгеннинг гапларини хурсанд бўлиб тинглади. Бу сенатордек одам томонидан унга кўрсатилган катта ҳурмат-эҳтиром эди. Люка Бразита ўхшаб сенатор ҳам дон Корлеоне кудратининг мустаҳкам таянчларидан бири эди.

Люка сингари у ҳам совғаси билан донга нисбатан сўнмас сadoқатини яна бир қарра исботлаганди.

Жонни боғда пайдо бўлиши билан Кей Адамс уни таниди. Таниди-ю, каттик таажжубланди.

– Жонни Фонтейн билан танишмисизлар? Нета илтари айтмадинг? Энди албатта, сента тегаман, хотиринини жам қилар.

– Хоҳласанг сени ҳам таништириб қўяман, – деди Майкл.

– Энди кераги йўқ, – деди Кей хўрсиниб. – Уч йил унинг ишқиди куйиб-ёндим. Унинг концертига тушиб учун ҳар сафар Нью-Йоркга келардим. Ҳар бир концертидан хириллаб, овозим бўғилиб чиқардим. Жуада зўр қуйларди-да!

– Шопма, танишиб оласан ҳали, – деди Майкл.

Жонни иккинчи кўшиқни тутатиб, дон Корлеоненинг орқасидан уйга кириб кетганда Кей истехзо билан:

– Ҳар нарсга десанг дегину, фақат Жонни Фонтейн каби сахна юлдузи ҳам отамдан ёрдам сўрайди дема, – деди.

– Жонни отамнинг чўқинтирган ўғли, – деди Майкл. – Агар отам бўлмаганда у ҳеч қачон сахна юлдузи бўлмасди. Кей Адамс қувонгандан:

– О, яна бир ажойиб воқеа эштитишга тўғри келди, шеклиди, – деди.

Майкл бош чайкади.

– Бу воқеани сента айтишга ҳақким йўқ.

– Мента ишонининг мумкин, – деди Кей.

Майкл ҳазил-хўзулни йитиштириб қўйиб, воқеани унга айтиб берди. Фақат саккиз йил олдин отаси ҳали қизиккон одам бўлганлигини, у ўзи чўқинтирган одам манфаатлари тўғрисида гап кетаётганлиги учун ишни ёндаётгани қилишни ор-номус иши деб билганлигини таъкидлаган ҳолда, ҳеч қанақа изоҳ келтирмасдан сўзлади.

Воқеанинг моҳиятини икки отиз сўз билан баён этиш мумкин эди. Саккиз йил илгари Жонни машхур жаз ансамбл таркибиди мислсиз муваффақиятларга эришга бошлади. У радио-тингловчилар учун бериладиган концертларда лаққа хўракка айланиб қолди. Бахтга қарши ансамблнинг раҳбари, эстрадачилар даврасида анча машхур бўлган Лесс Галли деган кимса отир шартлар билан беш йил муддатта Жоннининг кўл-оёғини боғлаб олган эди. Бошловчи мусикачилар билан ҳар қадамда шундай иш тутишарди. Жоннини Лесс Галлидан бошқалар ҳам ёлдан олишлари мумкин эди. Пулини эса Лесс Галли туя қилиб кетаверарди.

Дон Корлеоне шахсан ўзи у билан музокаралар олиб боришга киришди. У Жонни билан бўлган шартномани бекор қилиш учун Галлига йипирма минг долар таклиф қилди. Галли Жонни келтириладиган даромадининг ярминини олиш шарти билан рози бўлишини айтди. Бу доннинг нафсониятига тегди. У йипирма мингги ярми-

гача камайтирди. Жон-дидан севадиган эстрада билан боғлиқ бўлмаган ишларда ҳеч нарсанинг фарқида бор-майдиган ансамбль раҳбари шу шартноманинг маъзини чақишга мутлақо яроқсиз бўлиб чиқди. У Доннинг тақлифини рад қилди.

Эртаси кунни дон Корлеоне эстрада бошлиғи хузурига шахсан ўзи ташириф буюрди. У дўстлари – маслахатчиси Женко Аббандандо ва Люка Брази билан келди. Бошқа гурӯҳлар йўқ эди. Дон Корлеоне Лесси Галлини ун минг долларлик чек қозонгани олгандан кейин, Жонни Фонтейн фаолияти билан боғлиқ бўлган ҳар қандай даъволардан воз кечиши ёзилган қозоғга қўла қўйишга мажбур қилди. Мажбур қилганда, етарли даражада асосли далил билан мажбур қилди: чеккасида тўпшончани тақадидан, бир дақиқа ичида ё қозоғда мистер Галлининг имзоси бўлишини, ё миясининг қатиги чиқишини кескин қилиб айтди. Табиийки, Лесс Галли қўла қўйди. Дон Корлеоне тўпшончани чўнтағига яширди-да, Галлига имзоланган чекни узатди.

Бу воқеанинг давоми тарих саҳифаларида қолиб кетди. Жонни Фонтейн ва унинг кўшиқлари Америкада шов-шув кўтарди. Жонни иштирок этган икки мусикали кинокомедия Голливуд студиясига кўз қўриб, қулоқ эшитмаган даромад келтирди. Унинг пластинкаларини сотиш эвазига миллион-миллион даромад олишди. Кейин у каттик суошпа қарамасдан, боғлиқ йилларидан бери яхши билган хотинни билан ажралишиб, икки боласини ташлаб кетди ва Голливуднинг ақлини оладиган энг тўзал малласоч кино юлдузига уйланиб олди. Орадан кўп ўтмай кейинги хотини унинг кўзига чўп санчиб, ҳаёсизларча фоҳишалик қилишини сезиб қолди. Шундан кейин ичкиликка берилиб кетди, кинморхоналардан келмай қўйди, хотинларнинг кетидан содақ эргатиб юрадиган бўлиб қолди. Овоздан маҳрум бўлди. Пластинкаларига бўлган талаб камайиб кетди. Киностудия у билан қайта шартнома тузишдан воз кечди. Унинг олдига фақат битта йўла қолиган эди. У ҳам бўлса Чўкиттирган отаси хузурига қайтиш. Мана, Жонни Чўкиттирган отаси олдига ўтирибди.

Кей ўйчан деди:

– Отанга ҳасад қилмайсанми? Гапларингга қараганда отанг бошқаларга кўп яхшилик қиларкан. – У бурнини жийирди. – Гарчи қонун йўла қўймайдиган усуллардан фойдаланса ҳам, жууда қўнигачан одам бўлса керак.

Майка хўрсиниб қўйди.

– Сирдан қараганда, ҳақиқатан ҳам шундай. Лекин сента бир нарсани айтиб қўй. Биласанми, кутў тақикотчиларида шундай бир қоида бор – кутў томон кетишганда йўлнинг маълум бир қисмини босиб ўтишгач, ҳар эҳтимолга қарши бирор қори ҳол юз берса керак бўлиб қолади, деб маҳсус жойларда озик-овқат қолдириб кетишади. Отамнинг одамларга қиладиган яхшиликлари ҳам шунга ўхшаган гап. Шундай кун келадикки, отам яхшилик қилган ҳар бир одам марҳамат қилиб, жавоб қайтаришга мажбур бўлади.

Тўй пиротини келтиришгач, кий-чув қилиб мактаб-мактаб тановула қилиб бўлғунларига қадаш қош қорая бошлади. Тўй муносабати билан Назорин бор маҳоратини ишта солиб тайёрлаган пирог томоша қилиб ўтирадиган даражада чиройли безатилган эди. Келинчак малласоч қаллиғи билан тўй сафарига жўнаб кетаётган ҳам ундан бир бўлагини ушатиб олиб, шопилиб озига солади. Дон меҳмонларни хурмат-эҳтиром билан кузатди, айни пайтда ФБР айдоқчиларининг қора машинаси ҳам ғойиб бўлганлигига эътибор берди.

Ниҳоят, уй олдига охирига автомобилъ – узун қора «Кадиллак» қолди. Унинг рулида Фредди ўтирарди. Дон ишги ва гавдасига нисбатан тез ва чаккон олимпиаб келадан, олдинги ўриндиқка ўтирди. Сонни, Майка ва Жонни Фонтейн орқа ўриндиқка жойлашдилар. Дон елкаси оша қайрилиб Майкага:

– Жазманинг шахарга ўзи етиб оладиган бўлди-да, майлими? – деди.

Майка бош қимирлатди.

– Том етказиб қўядиган бўлди.

Дон Корлеоне мамнун бўлди. Хейтен ҳеч бир нарсани кўздан қочирмас, ҳамма ишта улгурарди.

Ҳали талонга бензин олиш бекор қилинмаган, шунинг учун ҳам Манхэттенга олиб борадиган айланма йўл бўм-бўш эди. Орадан бир соат ҳам ўтмасдан машина француз касалхонаси жойлашган кўча томон бурилади. Йўл-йўлакай дон Корлеоне кенжа ўғлининг ўқишлари билан қизиқди. Майкл ҳаммаси кўнгиладатидай бўлипти, деди. Сонни олдинги ўриндикка эгилиб:

– Том Жоннингинг Голливуддаги кўнгиласизликларини бартараф этиб, ишларини битириб бермоқчи бўлганингизни айтди. Мен ҳам борсам, бирор ёрдамим тетиб қолармиди!

Дон Корлеоне қиска жавоб берди:

– Том буғун Калифорнияга учади. Иш мураккаб эмас, ёрдамчи керак бўлмайди.

Сонни хаҳолаб қўлди.

– Жонни сизнинг уринишларингиздан ҳеч бир иш чиқмайди, дешти. Шунга ёрдамим тегмасмикин, деб ўйлагандим.

Дон Корлеоне Жонни Фонтейн томон бурилиб:

– Шубҳаланишга қандай асосларинг бор? Чўққинтирган отанг бирор марта ваъдасининг устидан чиқмаган вақт бўлганми? Қачондан бери мени кўлидан ҳеч қандай иш келмайдиган ваъдабоз деб ўйлайдиган бўлиб қолдиларинг? – деди.

Жонни нокўлай аҳволга тушиб қолди.

– Отаҳон, сиз тушунинг, студияга жуда катта одам, ҳақиқий режиссёрлар хўжайинлик қилади. Уни кўлга олиш осон эмас, бу борада ҳатто пул ҳам иш бермайди. Таниш-билишлари кўп. Бу ишни уйдадай олишингизни ҳатто тасаввур ҳам қилолмапман.

Дон аста жимлайиб:

– Мен айтдимми, тамом, ўша роль сенга тегди, – деди. У ҳазиллашиб тирсаги билан Майкани туртиб қўйди. – Нима дейсан, Майкл, чўққинтирган ўғлимизни хижолат қилиб қўймаймизми?

Майкл бош чайкади: у отасининг сўзларига заррача ҳам шубҳа қилмасди.

Ҳаммаси касалхона эшити томон боришгаётганда дон Корлеоне ўғлининг кўлга туртиб қўйди ва улар бошқалардан орқада қолишди.

– Доридафунчунни битирганингдан кейин тўғри уйга кел, иш бор, – деди дон. – Батзи бир нарсаларни сенга мўлжаллаб қўйганман. Кейин афсусланмайсан, деб ўйлайман.

Майкл индамади. Дон норози бўлиб томоғини қирди.

– Сени нимадар қизиқтиришини мен билмайман, деб ўйлайсанми? Ёмон нарсани раво кўрмайман. Хозирча эса хоҳлаган ишнинг қилавер – эркаксан, ахир. Лекин ўқинишни битирганингдан кейин ўтилга ўхшаб олдимга кел.

Женко Аббандандо узок вақтгача ўлимга панд бериб келди. Лекин мана энди касалхона қаравотида тинка-малори куриб, ётган жойида ажал ҳар дақиқада бўғиздан олингани биларди. У озиб-тўзиб, чўп бўлиб қолган, қалин қоп-қора сочлари ўрнида жонсиз тоғлар қолганди.

– Женко, дўстгинам, мана, ҳузурингга таъзимга ўтиларимни бошлаб келдим. Нақ Голливуднинг ўзидан қанақа меҳмон қадам ранжиди қилганини ҳам кўриб қўй. Жонини танигсанми?

Ўлим тушагида ётган Аббандандо миннатдорчилик билдириб, нурсиз кўзлари билан донга қаради. Семиз, бақувват кўллар куруқ устихон бўлиб қолган кўлни секин силади. Хотини ва қизлари қаравот олдидан катор ўтиришиб, Женконинг бетларидан ўпиплар, парити кўлини силашарди. Дон қадарон дўстининг бармоқларини қафтлари орасига олди.

– Тезроқ тузалиб чик. Иккимиз Италияга, ватанимизга, кишлокка жўнаймиз, – деди мулоиймлик билан. – Ҳудди оталаримиз, бооболаримиз сингари ковоқхона деразаси остида шар ташлашамиз.

Ҳаёт билан видолашаётган Женко бошини қимирдатди. Сўнгра қўли билан имлаб, иккаласини ёлғиз

қолдиришни сўради. Омоўрадек кўллари билан доннинг биладидан маҳкам ушлади. У бир нарса демоқчи бўларди. Дон Корлеоне бошини эгиб, стулини сўради ва яқинроқ ўтирди. Женко Аббандандо боладик йиллари тўғрисида алланималар деб гўлдиради... Бирдан унинг кўмирайдай коп-қора кўзлари йитилилаб кетди. Энди у пичираб ташира бошлади. Дон янада яқинроқ сўриди. У бошини чайкади, палатадагилар хайрон бўлиб қотиб қолдилар: дон Корлеоненинг кўзларидан тинимсиз ёш қуйиларди. Узук-юзук пичираш овози аста-секин қуяйиб, бутун палатани тўтди. Аббандандо жон талаваси билан бошини ёстиқдан кўтарди ва хира кўзлари билан дон томонга қараб қок-қурук бармоқларини ниқтади.

– Отагинам, – деди изтироб тўла овоз билан. – Чуқинтиртган отагинам, илтижо қилман, мени кутқариб қол. Бутун жону таним оловда ёняпти, миамни курт-кумурсқалар емираётганини аниқ эшитиб турибман. Мени кутқариб қол, отагинам, сенинг кўлингдан ҳамма нарса келади, бечора хотинининг кўз ёшларини даф қил. Ахир Корлеонеда талашиб-тортишиб, бирта улағйанмиз-ку! Нахотки сон-саноксиз тунохларим учун тўпша-тўғри дўзахга тушишдан ваҳима босаётган шу дақиқаларда ўлиб кетгимизга йўл қўйсанг?

Дон жим туради. Аббандандо давом этади:

– Бутун кизининг никоҳ тўйи. Илтимосимни рад этишга ҳақинг йўқ.

Дон ҳар бир сўзи куфронийлик ва алаҳсираш пардаси орқали нишонга аниқ етиб борсин, деган мақсадда оғир-вазминлик билан донга-дона қилиб шундай деди:

– Қадри дўстим, бу менинг кўлимдан келадиган иш эмас. Агар қуч-қурагим етганда, сента Парвардигори оламдан кўпроқ меҳр-шафқат кўрсатган бўлардим. Лекин сен ўлимдан кўрқма. Ҳар кун эртадаб ҳам, кечкурун ҳам черковда сенинг руҳинга ибодат қилишди. Хотининг ва болаларинг сенинг арвоҳинга дуо қилишди. Ҳар томондан тунохларинг кечиришни сўраб, илтижолар ёғилиб турса, сени жазолашга Парвардигори олам қандай журъат қилади?

Женко Аббандандонинг суяклари туртиб чиққан юзидати яширин ифода тиниқлашди, унинг лабларида истеҳзоли жимайиш пайдо бўлди.

– Э-ҳа, демак, Худо билан келишиб қўйган экансан-да? Жавоб кескин ва совуқ жараңглади.

– Худота шак келтирма. Тақдирга тан бер.

Аббандандо бошини ёстиққа қўйди. Кўзларидати талвасали умид учқунлари сўнди. Палатага ҳамшира кирди ва касал кўртани келганларни чиқара бошлади. Дон ўтиртган жойидан турди. Аббандандо унга кўлларини чўздди.

– Кетма, отахон, – деди у, – мен билан бирта бўл, ажални қутиб олишимга ёрдамлаш. Балки, Ажал бўва ёшимда сен ўтиртганинги кўриб кўрқар, мени ажал чангалидан кутқариб қолдишни илтимос қиларсан, а? – ўлим тушагидея ётган Женко энди ўзини жинниликка солиб, донни ошқора масҳара қила бошлаганди. – Ахир сен ҳар ҳолда Ажал бўва билан қариндошсан-ку! – Дон бу тиллардан хафа бўлишдан кўриб, Женко унинг кўлидан маҳкам ушлаб олади. – Кетма, кўлингни мента бер. Биз қатъидан-қатъа одамларни бирта лақиллатиб кетганимиз сенинги, Ажал бўвага ҳам чап бериб кетамиз. Отахон, мендан узоклашма.

Дон икковларини ёлғиз қолдириш тўғрисида ишора қилди. Ҳамма чиқди. Дон Корлеоне Женко Аббандандонинг қок-қурук кўлини катта кафглари орасига олади. Ажал писиб кириб келишини қутиб, қадардон дўстини мулозим, ёқимли гаплар айтиб юпатади. Ҳақиқатан ҳам, у Женко Аббандандо ҳаётини инсоннинг ҳамма дўшманлари орасида энг макқори ва разили бўлган ажал чангалидан кутқариб қолдиш қудратига эгадек туюларди.

Конни Корлеоне учун тўй кўнгиладатидек ўтди. Кардо Рицци куёвлик бурчинни бинийдай адо этади. Бўнға келишнинг ҳамёнидаги йигирма минг доллардан ортиқ туёна пуллари кўпроқ туртки бўлди. Айни пайтда ке-

лингач ҳамёндан ажралишдан кўра кизлик ифрати билан видолашишга кўпроқ тайёр эканлигини кўрсатди. Куёв ҳамёнга эга бўлиш учун Коннининг кош-қовоғини кўкартиришга тўғри келди.

Люси Манчини унга келиб Соннининг кўнтрирок қилишини ва алоқатта, учрашува таклиф этишини кутди. Охири сабр-бардоши чидамай, ўзи кўнтрирок қилди. Аёл киши жавоб берди. У телефон тўшагини илб кўйди. Сонни билан ярим соат йўқ бўлиб кетган пайтда хотинлар унинг хатти-ҳаракатини қийиб-бичишганидан, кадрдон сингисининг энг яқин дутонаси Сонни хирс-эхтиросининг янги кўрбони бўлганлиги тўғрисида мишмишлар пайдо бўлганлигидан бехабар эди.

Кей Адамсги меҳмонхонага Кламенца ва Поли Гатто етказиб қўйишди. Нью-Йорк томон кетиб боришаркан, Кей тоҳ униси билан, тоҳ буниси билан шакарүфторлик қилиб борди ва улар Майка хақида хурмат, самимий хайрихоҳлик билан гапиришганда жуда ажабланди. Ўз отаси хонадонида ёт ва бетона деган ўй-фикрни Кейга сингдириш Майкага нима учун керак бўлиб қолдикин. Кламенца эса хиркирок овоз билан гўё донинг ўзи Майкани ўғиллари орасида энг қобили део хисоблангани ва факат Майкагина ундан кейин дон Корлеоне оиласини бошқара олишини айтганлигини Кейга уқтирмоқчи бўларди.

– У қанака иш ўзи? – ҳеч нарсадан хабари йўқ одамдай сўради Кей.

Поли Гатто унга бирров қараб олди ва руль чамбарагига маҳкамроқ ёпишди.

Орка ўриндиқда ўтирган Кламенца ҳам соддадиллик билан:

– Майка ҳали сизга айтгани йўқми? – деди. – Мистер Корлеоне Америкага Италиядан зайтун мойи келтириб сотаётган энг йирик савдогар-ку!

Уруш тутади, энди ишлар юришиб кетади. Факат дадил бўлиш керак. Майкага ўхшаган мияси бутун йитилар жуда керак бўлади.

Шаҳарга етиб келишганда Кламенца Кейни меҳмонхона навбатчиси столи олдига кузатиб қўймоқчи бўлди. Кей қаршилиқ қилишга уриниб кўрди.

– Хўжайин хонангизнинг эшиттача соҳ-садомат етказиб қўйишимни тайинлаган. Мен топирикни адо этишим керак, – деди жозибаали соддалик билан.

Кей қалитни олди. Кламенца уни лифтга кузатиб қўйди ва лифтга чиққунча кутиб турди. Кей хайрашатиб унга жимайиб кўл силкиди ва Кламенца унга самимий табассум билан жавоб қилганидан мамнун бўлди. Жўшқини, Кей Кламенца навбатчидан:

– У меҳмонхонага қандай фамилия билан жойлашган? – део сўраганини кўрмади.

Навбатчи Кламенцанинг бошидан-оётигача совуқ назар ташлади. Кламенца кафтлари орасида қоптоқча қилиб думалоқланган кўк қозони стол устига ташлади. Навбатчи қозони чаккон илб олди-да, дарҳол жавоб берди:

– Мистер Майка Корлеоне рафикаси билан.

Машинада Поли Гатто:

– Дундик киз экан, – деди.

– Эртадо эртарок кел. Хейгеннинг бизга топширини бор экан. Дарҳол ишта киришиб керакмиш, – део тўнғиллади Кламенца.

Шундай бўлдики, Хейген якшанба кунни кечкурун қотини билан хайрлашиб, аэропортга жўнади.

Кун отир бўлди, лекин Том Хейген учун омадли кун бўлди. Тунги соат унда Женко Аббанданцо оламдан кўз юмди. Дон Корлеоне касалхонадан қайтаётиб, Хейгенни расмий равишда ўзининг янги маслаҳатчиси – consigliere тоғно тайинланганлигини айтди. Бу ҳамма нарсадан ташқари Хейген бутундан бошлаб бой бўлиб қолганлигини билдирарди. Бутундан бошлаб у қанчалик қудратли бўлиб қолганлиги тўғрисида гапирмаса ҳам бўлади.

Дон қадимий ва ҳамма вақт қадрлаб келинган анъанани бўзди. Асрлардан буюн факат насл-насаби асл ҳақиқий сингилликларгина consigliere бўла олиши одат тусига

кириб колтанди. Хейгеннинг дон оиласида тарбияланиб, улангайганиги ҳеч қандай аҳамиятга эга бўлолмасди. Бу борада ошета талаблари-ю, ҳамма нарсасида сукут сақлаш, моҳиятан эса бир-бирини қўллаб-қувватлаш конуниятлари она сўти билан бирга кон-конига сингиб кетган тўб сицилияликкагина ҳар бир дон империясида муҳим позиция бўлган маслаҳатчилик лавозимини ишониб топишиш мумкин эди.

Корлеоне хонадони уруғ-аймоғи бошида дон турар, у хонадоннинг бутун фаолиятини бошқариб борарди. Дон билан унинг хоҳиш-иродасини амалга оширадиганлар, бўйруқларини бевосита ижро этадиганлар ўрласида урта тўсик, урта қатлам бор эди. Жиноятчининг изига тушган биронта одам ҳам унинг охирига етиб боролмасди. Бунинг ёлғиз битта шарти бўлиб, consìgliotì хийнат қилмаслиги керак эди. Дон Корлеоне ўша яқшанба кўни эртадабок Америто Бонасеранинг кизини қалтақлаган ўсмирларга нисбатан қандай йўл тутиш кераклиги тўтрисида батафсил кўрсатмалар берди. Лекин ҳамма ташни якка-ёлғиз қолишганда Том Хейгеннинг ўзига айтди. Хейген бўлса бу кўрсатмани қўндуз кўни туюҳларсиз, ёлғиз қолишганда Клеменцага етказди. Бўйруқни ижро этишни, Клеменца ўз навбатида Поли Гаттога топиширди. Поли Гатто керакли одамларни танлаши ва бўйруқни аниқ адо этиши керак эди. Лекин Поли Гатто ҳам, унинг одамлари ҳам бундай топириқ нима сабабдан берилганлигини, у дастлаб қимдан чиққанлигини билишмайди. Доннинг бу бўйруққа дахлдорлигини исботлаш учун занжирнинг ҳамма бўғинлари нобоғ бўлиши керак – аммо ҳеч қачон бундай бўлмаган. Лекин бундай ҳол юз бермайди, деб қим қафолат бера олади? Дарвоқе, шундай бўлиб қолганда қандай йўл тутиш кераклиги ҳам белгилаб қўйилган. Ҳалқалардан энг муҳим бўғинни йўқ қилиб ташланади.

Маслаҳатчи дон номидан очик-ойдин иш тутадиган ҳоллар ҳам бўларди. Бундай пайтларда ҳам дон бир четда қолиши учун ҳамма иш қилинади. Ҳозир худди ана шундай иш юзасидан Хейген Калифорнияга учиб кета-

ётганди. Хейген унинг consìgliotì лавозимидаги бундан кейинги тақдири кўп жихатдан шу топириқнинг қандай бажарилишига боғлиқ эканлигини яхши тушунарди. Иш нуктаи назаридан қараганда Жонни Фонтейн янги фильмдаги орзу қилган ролини олиш-олмаслигининг мутлақо аҳамияти йўқ эди. Хейген томонидан шу жумата белгиланган Виргилий Солоццо билан бўладиган учрашув масаласи муҳимроқ эди. Лекин дон нуктаи назаридан қараганда, ҳар икки масала тенг қимматга эга эканлигини, ақлли consìgliotì шунинг ўзидан ҳамма нарсани тушуниб, тегишли хулоса чиқариб олиши кераклигини Хейген яхши биларди.

Самолёт корпуси дирилларди. Бу дириллаш унинг-сиз ҳам бевояталаниб келаётган Хейгенга таъсир қиларди. Асбобларини тинчитиш-учун у стоардессадан мартини суради. Бу ёкка жўнашидан олдин у кино корчалони Жек Волц ҳақида батафсил маълумот олганди. Унинг Жоннига айтган гапларига қараганда, Хейген ҳар қандай назиятда ҳам Жек Волц билан тил топиша омаслигини тушунади. Айни пайтда дон, алаббатта, Жоннига бертан ваъдасининг устидан чиқишига Хейген заррача шубҳаланмасди. Демак, унинг вазифаси Волц билан боғланиш ва музокара бошлашдан иборат.

Хейген кресло суянчигини оржата ётқизиб, фикрини бир жойга тўплашга уриниб кўрди. Шундай қилиб, Жек Волц ҳақида қуйидагиларни билиб олди. Бу одам Голливуддаги энг йирик уч кино корчалонидан бири, унинг студияси бор, ўнлаб етакчи киноартистлар у билан шартнома тузтишган. У Кўшма Штатлар президенти қошидаги харбий ахборотлар бўйича маслаҳат кен-ташнинг аъзоси, киноматография бўлимига бошчилик қилади, яъни дўнда қилиб айтганда, урушни улуғловчи картиналар яратди. Оқ уйга тушликка таклиф этилган. Голливуддаги ишхонасида Эдгар Луврени қабул қилган. Ўу гаплар, алаббатта, қулоққа дабдабали эшитилмади, лекин аслида ҳам шундаймикин? Аслида бу гаплар расмий муносбатлардан бошқа нарса эмас. Волц асосан ўта сўл

реакцион эътиқодани, қисман ўзини улағлашга берилиш, кўп дўшман орттириб олиш билан ҳисоблашмасдан, салтанатидан ҳоҳлаган тарзда фойдаланиш туфайли сиёсий даврларда ҳеч қандай таъсирга эга эмасди.

Хейген чуқур ҳўрсинди. Йўк, Жек Вольц билан тўқнашиш бўлмасур иш. У портфелини очди. Ҳозир айлани ёзув ишлари билан шуғулланиётган пайт эди, лекин чарчаганди. У стюардессадан яна битта мартини сўраб олди-да, ўз ҳаётига оид ҳаёлларга берилиб кетди. У ҳеч нарсадан афсўсланмас, аксинча, ўн йил иллари шу йўлни танаб олишга нималар сабаб бўлганидан қатъи назар, иши ўнгидан келганди. Мухими, унинг учун бу йўл тўғри бўлиб чиқди. У муваффақиятларга эришди. У қатта кишилар мамнун бўладиган даражада бахтли, турмушидан рози эди.

Том Хейген ўттиз беш ёшида новча, қотмадан келган, сочини қалта қилиб олдирган, бир сўз билан айтганда, диққат-эътиборни тортмайдиган одам эди. У маълумотига кўра юрист бўлиб, дипломни кўла олгандан кейин уч йил мутахассислиги бўйича ишлади. Лекин ҳозирги иши Корлеонелар хонадонининг ошқора иши – мамлакатта зайтун мойи келтириб сотиш билан унчалик боғлиқ эмасди...

Том ўн бир ёшида тенгдоши Сонни Корлеоне билан дўстлашиб қолди. Хейгеннинг онаси кўр бўлиб қолган, ичкиликни қанда қилмайдиган отаси шундан кейин ароқхўрликка муккасидан берилиб кетганди. Унинг қасби дураторлик бўлиб, ҳаётида бирон марта диёнатсизлик қилмаган, ҳалол одам эди. Лекин ичкилик туфайли у оиласини, хотини ўлгандан кейин кўп ўтмай эса ўзини ҳам адоий тамом қилди. Етим қолган Том Хейген кўчаларда тентираб, дарвозаларнинг тағларида тунаб юрди. Синглисини бегоналар тарбиясига беришди. 1920 йида Америка жамияти қаровсиз қолган болаларни қарамоғига оладиган, меҳр-муруватли хонимлар қўлидан қочиб кетадиган ўн бир ёшли кўрнамак безори болалар билан шуғулланмасди. Бунинг ўстига Хейгеннинг кўзи йиринг-

лашадиган бўлиб қолди. Кўшинлар ўртасида болага кўз ортиги онасидан юккан, ундан узоқроқ юрган маъқул, деган тап-сўз тарқалди. Одамлар уни четлаб ўтадиган бўлиб қолишди. Ҳали бағритошлик, шафқатсизлик ниманингни билмаган ўн бир ёшли Сонни Корлеоне дўстларининг, уйига бошлаб келди ва уни қабул қилишларини қатъий талаб қилди. Том Хейгенни қуюқ, ёғли томат қалта солинган спатетти билан меҳмон қилишди – бу омакнинг мазаси бир умр унинг оғзида қолди. Сўнгра шимма қаравотта жой қилиб беришди.

Дон Корлеоне сўраб-сўриштириб, тап-сўз қилиб ўтирмасдан безори болаани оиласида олиб қолди. Шахсан ўн болаани враща олиб борди ва кўзини даволатди. Дон Томни қолмежа, сўнгра доридфунунининг хуқуқшунослик бўлимида ўқитди. У асранди болага ота сифатида эмас, кўпроқ хомий сифатида ёрдам кўрсатди. У ҳеч қачон болага кўнгличанлик қилмади, бироқ ажабланиётган жойи шунчаки, пуштикамаридан бўлган ўтиллариға нисбатан Хейген билан кўпроқ ҳисоблашарди ва ҳар қандай масалада хохиш-иродасини унга зўраб ўтказмади. Қолмежини битиргандан кейин хуқуқшунослик ўқишига Хейген ўз хохишига кўра кирганди. Қўнларнинг бирида у дон Корлеоненинг: «Қўлида портфели бор бир қонушнунос, қўлида автомати бор юз нодонга нисбатан кўпроқ нарсани ўмариб кетади», – деганини эшитиб қолганди.

Бу орада Сонни билан Фредди ўрта мактабни таълимлаганидан кейин дон Корлеоненинг норозилигига қарамасдан, қатъий туриб ота изидан бориш истагини билдиришди. Фақат Майка доридфунунга ўқиниша қиради, лекин Япония уруши бошланган кунининг эртасигаёқ кўнгилиди бўлиб, шиеда денгизчилар сифига жўнаб кетди.

Адвокатлик дипломини олгандан кейин Хейген ота-онаси Нью-Жерсида ўтrockлашиб қолган ёш италиялик қизга уйланди ва алоҳида яшай бошлади. Хотини ҳам доридфунунини таъомлаган бўлиб, бу ўша даврда унинг тонфасидаги қизлар учун қамдан-қам учрайдиган ҳол

эди. Туйдан кейин (туй эса, табийки, дон Корлеоне ховлисида утди) дон Хейгенни у бошлайдиган хар кандай ишда: адвокатлар идораси ташкил этиб, мижозлар топилда ё бўлмаса унинг учун ер-сув, уй-жой каби мол-мулк билан савадо қилишни йўлга қўйилда қўллаб-қувватлашта тайёр эканлигини айтди.

Хейген бунга жавобан одоб билан бош этиб:

– Сизнинг кўл остингизда ишламоқчи эдим, – деди. Дон бундан ажабланди, лекин мамнун бўлганлиги хам кўриниб турарди.

– Мен канака ишлар билан шуғулланишимдан хабардормисан? – сўради у.

Хейген тасдиқ ишорасини билдирди. Йўқ, у пайтларда Хейген доннинг канчалик катта куч-қудратга эга эканлигини билмасди. У роса ўн йил, Женко Аббандандо этиб қолиб, consigliotilik вазифаси зиммасига юклангунга қадар бундан беҳабар юрди. Шунга қарамасдан Хейген ўша пайтда дон ишларидан хабардор эканлигини билдириб, бош қимирлатган ва дон Корлеоненинг кўзига дадил қаратан эди.

– Худди ўғилларингиз каби мен сизнинг кўл остингизда ишлашни хоҳлайман, – деди Хейген.

Бошқача қилиб айтганда, Хейген чексиз садоқат ва итоат билан дон салтанатини сўзсиз тан олиш билан хизмат қилиш орзусида эди. Дон хам Хейген унинг уйига қадам босган дастлабки кундан бошлабқ асраб олинган бу болага оталарча меҳрибонлик кўрсатганди – доннинг одамга беҳато баҳо бериши тўғрисида бекорга латифалар тўқилмаганди. Дон Хейгенни дарҳол бағрита босди ва шундан кейин у билан деярли ўз ўғлидай муносабатда бўла бошлады. Лекин тоҳи-тоҳида унга ёки ўзгича:

– Том, ота-оналарингизни унутма, – деб эслатиб кўярди.

Хейген ота-онасини унута олармиди? Мана, бир неча йилдирки, тунлари ути дахшатли бир туш ташқиб этиб келади. Тушда худди онасига ўхшаб кўр бўлиб қолганмиш. У атайиб қўлидаги хасса билан ерни дўкиллайтиб, йўл босиб садака сўраб юрганмиш, орқасидан боалари қичкина хассачаларини дўкиллайтиб, садака сўрашармиш.

Хейген ётган жойидан сакраб туриб кетар, унинг кўз олдидан мисоли туманли парда ортида кўриниб турган дон Корлеоненинг киёфаси сузиб ўтар, шундан кейин Хейген тинчланиб, кўнгли ўрнига тушарди.

Дастлабки уч йил мобайнида дон ундан фақат Корлеоне хонадонни ишлари билангина эмас, шунингдек, одадлати хусусий амалий ишлар билан хам шуғулланишни талаб қилди. Бу йўл билан тўпланган тажриба кейинчалик унга беҳад катта фойда бўлди. Бундан ташқари, аша шу йиллар мобайнида унинг кўнлидаги дон Корлеоне кўлида ишлайми ёки ишламайми, деган шубҳа хам бутунлай барҳам топди. Кейин доннинг алдакандай алоқалари бўлган криминалист-адвокатларнинг машхур фирмасида яна икки йил ишлаб, йўл-йўриқ ўрганди. Жиний хушқўшнослик билан шуғулланар экан, фавқуллодда қобилиятга эга эканлигини намоён қилди. Бутни ҳамма элтироф этди. Шундан кейин бутунлай дон Корлеоне хизматига ўтгач, олти йил мобайнида дон унинг ишидан ҳеч қандай камчилик топа олмади.

Хейген зиммасига consiglioté вазифаси юклангандан кейин сицилиялик бошқа йирик оилавий концерндар Корлеоне оиласини камситиб «Ирландияликлар тўдаси» деб атайдиган бўлишди. Бундан Хейген хурсанд бўларди. Бироқ бу айни пайтда у вақти келиб доннинг ўрнини эгаллаб олишга ва оилавий концернни бошқаришга умид қилдирмаслигининг хам ифодаси эди. Дарвоқе, бунинг канака фарқи бор? У ҳеч қачон олдига бундай макссад қўймаган. Бу валинезматига ва у кўрсатган меҳр-оқибатига нисбатан хурматсизлик бўларди.

Самолаёт Лос-Анжелеста кўнганда ҳали тонт отмаган эди. Хейген меҳмонхонадан қалитни олиб хонасига кирди, соқолини олади, дўшда чўмилиди, кейин шаҳар узра тонт отпешини кузатиб, дераза ёнида узок турди. Сўнгра Жек Вольф билан соат унга белгиланган учрашувни кутиб, бир оз дам олади. Учрашувни келишиб олиш кутилганидан осон бўлди.

Учрашувдан олдин Хейген кино ходимлари касба уюшмасининг хар қандай иш қўлидан келадиган ходими Билли Гоффа кўнгирок килди. Дон Корлеонининг кўрсатмаларини яна бир марта эста олган Хейген Гофадан эртага Жек Вольц билан учраштиришни, унга Хейген учрашув якунидан коникмаса, киностудия ходимлари иш ташлашлари мумкинлигини шама қилиб ўтишни илтимос қилди. Гофф бир соатдан кейин учрашув соат ўнда бўлишини, иш ташлаш ҳақидаги шамани Вольц тушунганлигини, лекин бу унга мутлако таъсир қилмаганлигини айтди.

— Агар зарурат туғилиб қолгудай бўлса, дон билан шахсан ўзим таплашишимга тўғри келади, — деб кўшимча қилди Гофф.

— Зарурат туғилиб қолгудай бўлса, сиз билан доннинг ўзи таплашади, — деди Хейген.

Гофф доннинг орзу-истакларига кўшилаётганлиги Хейген асло таажжубланмади. Асида-ку, Нью-Йорк Корлеоненинг отамерос мулки хисобланарди, лекин дон Корлеоне касабда уюшмасы раҳбарлигида ёрдам берган кунлардан қуч-қурагга эга бўла бошлагани ҳам тасодифий ҳол эмасди. Уларнинг кўпчилиги ҳамон дондан қарздор эдилар.

Аммо учрашув эртадабки соат ўнга тайинланганлиги яхшилик аломати эмасди. Демак, у биринчи бўлиб қабул қилинади ва тушликка тақлиф этилмайди. Демак, Вольц уни шунчаки қичкина югурдақлардан бири, деб ўйлагити. Демак, Гофф унга дурустрок дўк-пўтиса қилмаган — эхтимола, Вольцдан Гоффнинг ўзи ҳам пора олар. Хар ҳолда доннинг панада туриш одати айрим пайтларда Корлеонелар оиласига зарар ҳам келтирарди, — ўйлади Хейген. — Унинг исми бетона одамлар учун таниш эмасди.

Хейгеннинг тахминлари тўғри чиқди. Вольц уни қабулхонада ярим соат кўтишга мажбур қилди. Майли, ҳечқиси йўқ. Қабулхона жуذا мухташам, қудай эди. Хейгеннинг рўпарасидати бинафшаранг диванда жуذا

чиroyли бир қизча ўтирарди. Хейген бункасини умрида кўрмаганди. Ёши ўн иккиларда, бундан катта эмас. Парчи кийимлари қимматбаҳо бўлса ҳам катталарга ўхшаб, олдийитина кийинган. Қизнинг ақл бовар қилмайдиган олтирант сочлари, чуқур, худди денгиз сингари қўм-қўқ, катта-катта кўзлари, янги пишган тилосдай алвонрант дудоқлари нигоҳни оҳанрабодай тортарди. Қизчанинг ёнига, онаси бўлса керак, бир аёл келиб ўтирди. Аёлнинг муз қаби совук такабуруна қарашлари Хейгенни қиздан кўзини олиб қочишга мажбур қиларди. Хейген мамнунлиг билан унинг қулоғи тагида шова қайнатишга қам тайёр эди. Аждаҳо-она таъқибидати фаришта қизча, ўйлади ўзича Хейген кўзлари аёлнинг совук нигоҳи билан тўқнашаркан.

Ниҳоят тўладан келган ўрта ёшлардаги батоят башанг кининган аёл чиқиб, Хейгенни катор хоналар орқали кино корчалони ўтирган катта хонага бошлаб кирди. Хонадаги қамма нарса — жихозлар ҳам, иш қилиб ўтирган одамларнинг ташқи кўриниши ҳам кўзга ўйнатарди. Хейген истеҳзоли жилмайиб қўйди. Юлдузни бенарвон урадиган бу олтирларнинг ҳаммаси кинофильмларда ўйнаш интижида хизматга киришган. Уларнинг кўпчилиги бир умр шу ерда қолиб кетишди, баъзи бирилари эса омад-силикка учрагач, қадарон гўшасига қайтиб кетишди.

Жек Вольц қади-қомати келишган, семира бошлаган қорни қостоми остида деярли билинмайдиган новча одам эди. Хейген унинг таржимаи ҳолини яхши биларди. Ўн етти ёшида Ист-Сайлда бўш пиво бочкаларини юмалатар, дўкдан майда-чўйда олиб чиқиб, кўчада савдо қиларди. Йипирма ёшида тикувчилик устаконасидати чеварларни сиқиб сувини ичишда отасига ёрдамлашди. Ўттиз ёшида Нью-Йоркдан Фарбога кетиб, арзон кинотеатр очди ва суратта олинаётган фильмларини моливий жихатдан таъминловчи бўлиб қолди. Қирқ етти ёшида Голливуд киролаари орасида биринчи бўлиб олдди. Ёшлилигидати қаби қўпол, дағал, ўта кетган қотинбоз, химоячиси йўқ асл кино юлдузлари орасида

ёвуз кашкирга айланди. Элик ёшта етанда бошқача йўл тутиб, киёфасини ўзгартиришга киришди. Сухандонликдан сабоқ ола бошлади. Уйда майда-чуйда ишларни қилиб юрадиган англиялик одамдан қийининини, яна бир англиялик бош хизматкордан жамоатчилик орасида ўзини туттиришга ўрганди. Бева қолганидан кейин номи дунёга танилган, чиройли, лекин ишни ёқтирмайдиган актриса аёлга уйланди. Ҳозир у олтишдан ошганди, Президентлик маслаҳати кенгашининг аъзоси эди, кино санъатини ривожлантиришга ёрдам кўрсатувчи ўз номидати миллион-миллион пули бор фондга асос солган эди. Қизи англиялик дорда турмушга чиқиб кетган, ўғли эса италиялик маликата уйланганди.

Репортёрлар бутун Америкага жар солганларидек, унинг энг сўнгги қизиккан нарсаси шахсий йилки заводи бўлиб, факат ўтган йилнинг ўзида заводга ўн миллион доллар сарфлаганди. Хартум лакабли машхур инглиз айтирини кўз кўриб, кулоқ эшитмаган баҳота – олти юз минг долларга сотиб олиб, яна бир катта шов-шувга сабаб бўлди. У мисли кўрилмаган бу йўрга бундан кейин мусобақа йўлақларига чиқарилмайдиган, факат насл олиш учун отхонада қолдирилади, деб эълон қилди.

У Хейгенни назокат билан, силликлаб қиртишланган, офтобда бир текис қорайган юзида табассумга ўхшаш бир ифода билан қутиб олди. Энг зўр пардозчилар бор махоратини ишта солганликларига, қилинган ҳаракатларга қарамасдан, унинг киёфасида йиллар қолдирган асорат яққол кўриниб турар, юзи худди ошланган тери парчаларидан тикилган нарсатга ўхшарди. Бироқ ҳаракатлари чаккон, дон Корлеоне қаби у ҳам ўзи яшаётган дунёни бир ўзи идора этиб тургандай ҳис этиши яққол сезилиб турарди.

Хейген дарҳол максадга қўча қолди. У мижози, дўсти Жонни Фонтейннинг топширигига биноян келганлигини, у нуфузли, обрў-эътиборли одамлиги, мистер Вольт арзиматан ёрдам туфайли унинг миннатдорчилигига ва бир умр ихлос қўйишга умид қилиши мумкинлиги

тўғрисида гапирди. Арзиматан ёрдам эса киностудияда келгуси ҳафтада сўратга олина бошлайдиган янги ҳарбий фильмга Жонни Фонтейнни таклиф қилишдан иборат эди.

Ошланган терини эслатадиган киёфа совуққонлигича, назокатлилигича қолди.

– Дўстингиз мента қанака хизмат кўрсатмоқчи? – сўради Вольт. Унинг овозида сезилар-сезилмас такаббурлик ифодаси бор эди.

Хейген бунга эътибор бермади.

– Қорхонангизда қасаба уюшмаси томонидан кўнгилсизликлар бўлиши мумкинлиги қуттиляпти, – деб тушунтирди у. – Дўстим сизни ана шу кўнгилсизликлардан қалос этаман, деб тўла қафодат беради. Сизда машхур бир актёр бор. Студиянгиз у туфайли катта пул топади. Лекин айни пайтда у учига чиққан гиеҳванд ҳамдир. Ҳозир нашадан героинга ўтди. Дўстим шундай йўл тутгани мумкинки, у бундан кейин героин тополмай қолди. Келусида эса ҳар қанака мушкуллик юз берганда мента кўнгирок қилсангиз ҳаммасини тўғрилаймиз.

Жек Вольт мактанчоқ ёш боланинг тапларини эшиттаётгандай бу тапларга сабр-тоқат билан кулоқ солади. Кейин жўрттага Ист-Сайдча йўл тутиб, тиккасидан сўради:

– Нима, ҳали мента дағдага қилиб кўржитмоқчимисиз?

Хейген вазминлик билан жавоб берди:

– Мутлақо ундай эмас. Мен дўстона ёрдам сўраб келдим. Сиз бундан ҳеч нарсая ютказмаслигингизни айтмоқчи эдим, холос.

Шу дақиқада худди биров бўйруқ бергандай Вольтнинг юзи ўзгариб, бадажаҳл киёфатга айланди. Лаолари бўришди, бўялган қалин қошлари олов чакнаган кўзлари устида қора тасмачага айланди. У стол устидан Хейген томон энгашди.

– Гап бундоқ, ўша хўжайинингизга қисқа ва дунда қилиб айтиб қўйишнингиз мумкин, Жонни Фонтейн бу қартинида ҳеч қачон ўйнамайди. Майли, ўша мафизагати

ўтиривачалар корхона эшикларидан чипирткадай ёпирилиб киришсин, уларнинг ҳаммасига тутурдим. — У ўзини оркага ташлади. — Сизга эса, биродар, кичкина маслаҳат. Жон Эдгар Гүвер деган бир одам бор, балки эшитгандир-сиз! — Воёли такаббурона кулиб кўйди. — У якин дўстим бўлади. Мени тазйик ўтказмоқчи бўлаётганингизни сал шишиб кўйсам, тамом, азизим, устixonларингизни ҳам йитиштириб оломай қоласизлар.

Хейген унинг таълирини тишини-тишита кўйиб эшитди. У Воёлидай одамдан каттарок нарсаларни кутган эди. Нахотки ўзини аҳомакона тутадиган шундай бир кимса юз миллионлаб маблагга бор компанияни бошқарса! Бу масалада бош қотирса бўлади. Бунинг устига дон сармоясини кўпайтирадиган ширкат кидираётган эди. Агар кинога Воёлига ўхшаган тўнкалар ҳўжайинлик қилишгаётган бўлса, балки донга энг керакли нарса ҳам шудир. Ҳақоратлар Хейгенга мутлақо таъсир қилмади. Музокара олиб бориш санъатини у доннинг ўзидан ўрганганди. Ҳеч қачон кўржикта, дағдага қилма, аксинча, муҳолиф томонни соғлом фикр юритишга мажбур қил. «Фикр юритиш» сўзи сиёсийланча «*tailor*», текшириб кўрмоқ деган маънони билдирар ва бирмунча жаранглироқ эшитиларди. Музокара олиб бориш санъатидати энг муҳим нарса ҳақоратларга, дағдагаларга эътибор бермасликдан, ўнг юзингга шанамоқ туширишса, чап юзингга тутиб беришдан иборат эди. Хейген дон катта шов-шув кўтарган йирик мафиянинг аъзоси бўлган ашаддий тангстерни гапга кўндириб учун саккиз соат ҳақоратларга бариш қилиб ўтирганининг тўвохи бўлганди. Саккиз соат — кейин дон Корлеоне ноилж кафти очик кўлини юқори кўтариб, стол атрофида ўтиргандарга мурожаат қилар экан, шундай деган эди: «Бу одам масалани у билан шошимай, тинч ҳал қилишимиз кераклигини тушуномайти». Сўнг бир-бир босиб хонадан чиққанди.

Ваҳимата тушган тангстер бўрдай оқариб кетганди ўшанда. Доннинг орқасидан югуриб бориб, чакириб

келишганди. Ўшанда музокарадар битимга келишиб билан тутганди, лекин икки ойдан кейин тангстерни сартаронхонада отиб кетишганди.

Хейген секин, мулоим овоз билан давом этди:

— Кўз югуртириб кўзсиз, мана бу менинг ташрифномам, — деди у. — Адвокатман. Нахотки оғриматан бошимга бекордан-бекорга таво орттириб олишни хоҳласам? Ақалдиси бирон-бир сўз билан сизга дағдага қилдимми? Мен шунчаки Жонни Фонтейн шу фильмда сўратга тушири учун ҳар қандай шартингизга қўнишга тайёрман, дедим. Менимча, арзиматган илтифотингиз учун анча нарса таклиф қилгман. Бунинг устига сиз кўрсатгидиган илтифот манфаатларингизга ҳам мос келди. Жоннинг айтишига қараганда, бу роляга ундан бошқа ҳеч ким мос қелмаслигини сиз дутфан эътироф этгансиз. Айтиб кўй, акс ҳолда биз сизга ҳеч қачон мурожаат этмаган бўлардик. Бунинг устига агар пул масаласи таъинишлангиргаётган бўлса, фильминг сўратга олишни молиялаштиришни дўстим зиммасига олади. Фақат илтимос, мени ногўри тушунманг. Иложи бўлмаса, йўқ дег. Сизни ҳеч ким мажбур қилаётгани йўқ, мажбур қилмайдми ҳам. Дарвоқе, айтиб кўй, ҳўжайинимиз тангстер Гүвер билан дўстлигингиздан хабардор ва бу дўстликни қадрлайди, беҳад ҳурмат қилди.

Воёли тоз патидан қилинган катта қизил ручкада ақалнарсаларни ёзиб ўтирарди. Пул ҳақидаги тапшириқни, бошини кўтарди. Унда дастлабки қизикиш пайдо бўлди.

— Ҳисоб-китобларга қараганда бу картина беш миллионга тушади, — деди такаббурлик билан.

Хейген бу рақам унга таъсир қилгандлигини билдириб, хуштак чақди. Кейин ўша бепарволик билан:

— Ҳўжайининг у бошлайдиган ҳар бир ташаббусни қўладо-қўлаватлайдиган дўстлари кўл, — деди.

Фақат хозиргина Воёли унга жиддий эътибор бера бошладди. У Хейгеннинг ташрифномасига кўз югуртириб чиқди.

– Нима учундир сиз ҳақингизда эпитмаган эканман, – деди у. – Нью-Йоркдаги йирик адвокатларнинг кўпчилиги мента таниш. Сиз қаёқдан келиб қолдингиз?

– Мен қатта бир фирманинг вакилиман, – деди Хейген куруқкина қилиб. – Фақат шу фирма ишлари билан бандман. Бошқа ҳеч қанақа иш билан шугулланмайман. – У ўрнидан турди. – Ҳўп майли, бошқа вақтингизни оламан.

У қўлини узатди. Вольт унинг қўлини қисди. Хейген эшик томон бир неча қадам ташлаб, кейин ўтирилиб қаради:

– Менинг билишимча, ўзини қатта одам қилиб кўрсатадиган кичик одамлар билан тез-тез учрашиб туришнингизга тўғри келади, шекилли. Мен билан бўлган бўтуниги учрашув бўтуниги акси. Ҳар иккимизни танийдиган одамлардан менинг қимлигимни бағфисл сўраб-суриштиришнингиз мумкин. Агар бирор янги фикр туғилиб қолса, мента, меҳмонхонага кўнпроқ қиларсиз. – У жим қолди. – Эҳтимол, сизга ақа бовар қилмайдиган нарсалар кўринар, лекин мижозим қўлидан шундай ишлар келадики, унинг олдидан ҳатто мистер Гүвер ҳам иш эшолмайди. – У корчалоннинг кўзлари қисилганини кўрди. Вольт ниҳоят қаршисида қанақа одам турганини тушунди. – Ҳа, дарвоқе, мен картиналарнингизнинг ашаддий ишқибозиман, – қўшиб қўйди Хейген хўшомад қилиб. – Эзгулик йўлида ижод қилишнингизга ҳеч нараса ҳалакит бермайди деб ўмида қиламан. Ватан сизга раҳмат айтади.

Кечкурунга бориб, Хейгенга продюсернинг қотибаси кўнпроқ қилиб, тахминан бир соатдан кейин машина боришини, тушлик қилгани шаҳардан ташқарига Вольт хузурига етказиб қўйишини, уч соат йўл юрилишини, лекин машинадаги музлаткичда ичкилик ва егулик овқат борилигини айтди. Вольт уйига шахсий самолётида боришини Хейген биларди. Нета уни бирга учишта таклиф қилмайдикин? Қотиба назоратли овоз билан давом этди:

– Мистер Вольт буюмларингизни оловлишингиз

қарақлигини айтди. Эрталаб сизни аэропортга етказиб қўйишармиш.

– Яхши, – деди Хейген.

Бўлиси ҳам қизик тушди. Эрталаб Нью-Йоркка учиб кетилишини Вольт қаёқдан билдиркин? У бир дақиқа уялиб қолди. Вольт ўзининг изидан айтоқчи қўйганини, Ундай бўлса Вольт Хейген доннинг номидан иш қўраётганигини ҳам биларди, демак, дон ҳақида ҳам баъзи бир тасаввурга эга. Энди у ишга жиддий киришарди, қарабосизки, иш ўнидан келиб турибди, ўйлади Хейген. Ўзлашинг қаласи у бўлун эрталаб ўйлаганига қараганда тузукроқ ишлаши ҳам мумкин экан.

Жек Вольтнинг ер-мулки худди эртақлардати, дабдабали олд-қочди фильмлардати ажойиб манзарани эс-латарди. Уйи айнан заминдор қуладорнинг саройи, қатта бот, унинг орқасида бўрсилаб турган қора тузукроқли ер устига ётқизилган от миниб сайр қиладиган йўлак, тоқона, бўтун бир умрга мўлжалланган ўтлоқ. Яшша тусиқлар, туздорлар, майсазорлар таниқли киноюлдузларининг сочи сингари текис қилиб қирқилган.

Вольт Хейгенни кондиционерли ойнаванд айвонидида кўтиб олди. Продюсер уйбоп бўлиб, қайтарма ёқали кўк шони қўйлақ, хангал рангли шим, юмшоқ чарм сандал кишиб олганди. Ёрқин ранглар ва қимматбаҳо газламалар Ўзлашинг ошланган терига ўхшаган дағал башарасини бўттириб кўрсатарди. У патнисдаги мартини қўйилган ички новча стаканнинг бирини Хейгенга узатди. Вольт ўзини эрталабдаги қараганда анча мулозаматли тутарди. У Хейгеннинг елкасига қўл ташлаб:

– Тушликка бир оз вақт бора экан, – деди. – Юринг, одамларини кўрсатаман.

Отхонага йўл олишаркан:

– Сизнинг қимлигингизни суриштириб кўрдим, Том, – деди. – Корлеоне сизнинг хўжайинингиз эканлигини дарҳол айтмасдан бекор қилибсиз. Сизни Жонни томонидан ёлланиб, сурбетли билан мени қўлга олоқчи бўлаётган ўртамеёна фирибтарлардан

бири деб ўйлабман. Мени сурбетлик билан кўлга олиб бўлмади.

Бу билан душманларимни кўпайтириб оломоқчи эмасман, йўк, бунга одагим йўк. Дарвоқе, келинг, кай-фигитимизни бўзмайлик. Иш ҳақида тушликдан кейин гаплашсак ҳам бўлади.

Ажабланидиган жойи шунда эдики, Вольт анча сертавозе меъбон экан. У Америкадаги ҳамма йилки заводларини синдиришга ёрдам берадиган янгиликларини жорий этаётганлиги тўғрисида батафсил сўзлаб берди. Отхона тўла ўтга чидамли материаллардан қурилган бўлиб, ёғ томса ялағудек тоза сакданар ва махсус хусусий хуфиялар тўрухи томонидан кўриқланар экан. Охирида Вольт Хейтени «Хартум» сўзи ёзилган оғир бўронза тахтача миҳланган бўлма ёнгича бошлаб келди.

Хатто бу соҳада мутлақо тажрибаси бўлмаган Хейтен ҳам бўлмадаги айтиринг бениҳоя зўрлигини осонтин хис қилди. Бошидан оёнгича бир текисда коп-кора айтиринг фақат кенг пешанасида оппоқ юлағучаси бор эди. Хартумнинг узун жипарран кўзлари олтин олмадардай ялтирлар, таранг қора сағриси атласдай товланарди. Вольт бодаларча тўрур билди:

– Бу дунёдаги энг зўр артумок, – деди. – Ўтган йили Англияда нақ олти юмалоқча сотиб олганман. Ишонтириб айтаманки, хатто рус подшолари ҳам битта отни бунга пулга сотиб олишмаган. Лекин уни пойгата кўймайман, наслини кўпайтирмаман. Ҳали Америкада кулоқ эшитмаган тез чопадиган отлар етиштирмаман. – У секин «Хартумжон, Хартум!» дея отнинг яғринини силаб кўйди. Вольтнинг овозида юрак тўбидан чиккан бир меҳр бор эди. От ҳам бунга сезди.

– Ёиласизми, отда жуада яхши юраман. Ваҳоланки, биринчи марта эгарга ўтирганимда эзлик ёшда эдим. – У кўлди. – Момом Россияда бирон казак билан пинхона дон олишиб кўйган бўлса керак, томиримда казак қони бор. – Вольт Хартумнинг қоринини қитқилаб кўйди ва завок ҳамда ҳасад билан кўшимча қилди: – Қаранг, табиат

унга ато қилган кўрк-нафосатни. Агар шундай отлардан бир увор бўлгандами...

Ўнга қайтиб киришди. Дастурхон устида уларга бош эсиматкор назорати остида уч қарол хизмат қилди. Дастурхон олтин попуқлар билан безатилганди, овқатни қумуш идишларда келтиришди. Лекин таомнинг ўзи ҳаёсига ўртамеъна кўринди. Вольт ёлғиз яшаб, овқатга лоқай қарайдиган бўлиб қолган бўлса керак. Хейтен иш мақсада олти оғмасдан кўтиб турди. Вольт билан йўтон Гавиша сингараларини туташтиришганадигина сўради:

– Ҳўш, шундай қилиб Жоннига роль берасизми?

– Иложи йўк, – деди Вольт. – Хатто мен хоҳлаганимда ҳам Жоннинг бу фильмда катташшининг иложи йўк. Ҳамма билан шартнома тузиб қўйилган, келгуси каттадан сўратта олиш бошланади. Ҳозир бирон нарса ўйнаб топиш қўлимдан келмайди.

Хейтен шотмасдан деди:

– Мистер Вольт, бировга бўйсунмайдиган одам билан иш олиб бораётганда катта битта устушлик бор – бу сиз айтётган ўй-фикрлар билан ҳисоблашмаслик. Ҳоҳлагандай иш тутиш сизнинг ихтиёрингизда. – У сипарсини буркитиб тортиди. – Менинг дўстим ваъдасининг ўстидан чиқа олишга ишонмайсизми?

Вольт куруқкина қилиб:

– Мени қасаба уюшмалари билан кўнглисизликлар кўтаётганини биламан, – деди. – Гофф кўнтриок қилди. Шундай кўпол муомала қилдики, аёлаҳ тўғ хар йили мендан конвертта солинган юзлаб пулни ўмариб кетганини эсидан чиқариб қўйгандай. Ҳақиқий эркакалар родини ўйнайдиган анави актёрни тиёвандликдан ҳаёс этишга эришдингиз ҳам дейлик. Лекин буларнинг қаммаси мени унча қизиқтирмайди. Картиналарга ўзганинг тулим етади. Ҳамма гап шундаки, ўша разил фонтейнни кўргани кўзим йўк. Хўжайиннингизга айтиб қўйинг, бу – мен рад қилишга мажбур бўлган унинг ягона илтимоси бўлади, бошқа ҳамма илтимосларини мамнунинг билан қабул қиламан. Ҳар қандай илтимосларини, фақат бир олти шама қилиб қўйса бас.

Ундай бўлса, аёлаҳ, нега мени бу ерга – тушканинг тагига етаклаб кетдинг, ўйлади Хейген. Продюсер яна ниманидир айта олмаётгани кўриниб турарди.

Хейген совуқкина қилиб деди:

– Сиз ахволни нотўғри тасаввур қилдингиз, деб кўркаман. Мистер Корлеоне Жонни Фонтейнга Чўккитиран ота бўлади. Улар ўртасидати муносабат ўта яқин бўлиб, муқаддас черков билан боғлиқ. – Бу гаплар айтилаётганда Волц одоб сақлаб бошини этиб турди. Хейген давом этди. – Италияликларда шунчака хазил бир гап бор: Хаёт шунчалик шифқатсизки, яна бир отасиз яшаб бўлмайди. Шунинг учун ҳам уларда Чўккитиран оталар бўлади. Жоннинг отаси вафот этган. Шунинг учун ҳам мистер Корлеоне унинг олдига жавобгардир. Сизга бошқа бирон-бир масала билан илтимос қилишга келсак, бундай илтимос бўлмайди. Мистер Корлеоне жуда инжиқ одам, у бир марта илтимосини рад этган одам билан бошқа гаплашмайди.

Волц елкасини қисди.

– Афсус. Мен барибир рад жавоби беришга мажбурман. Лекин сиз шу ердалигингизда ҳал қилиб олайлик, айтинг-чи, қасаба уюшмалари туфайли бўладиган кўнгилсизликларни бартараф этиш қанчага тушадиган? Нақа тўлайман. Хозирнинг ўзида.

Батъи бир нарсалар ойдинлаша бошлади. Жоннинг та роль бермасликка қатъий аҳд қилган экан, Волц у билан нега овра бўлиб ўтирганини билиб олиш учун энди Хейген бош қотирмаса ҳам бўларди. Бу учрашув ҳеч нарсани ўзгартира олмайдди. Волц ўзини хавф-хатардан олис, деб хис қила бошлади. Унга дон Корлеоне саттанати кўркинчли эмасди. Ҳақиқатан ҳам, Волц дон Корлеоненинг нимасидан кўркади? Олий сиёсий радардаги алоқалари, ФБР бошлиғи билан танишлтиги, кинофилмлар ишлаб чиқариш санатидати сон-саноксиз маблагги, чексиз ҳуқуқонлиги билан нимадан кўркади? Соғлом фикр юритадиган ҳар қандай одам, шу жумладан, Хейген ҳам, Волц ўз имкониятини тўғри баҳолайди,

деб ҳисобларди. Агар продюсер иш ташлаш туфайли юз берадиган зарарга рози бўлса, дон ҳеч қандай йўл билан унга яқинлаша олмайдди. Бу ҳисоб-китобларнинг ҳаммасида битта нозик жой бор эди. Дон Корлеоне Жоннинг ушша ролни сен ўйнайсан, деб ватъа бериб қўйганди. Хейген эса бундай ҳолларда дон Корлеоне бирон марта нафасининг устидан чиқа олмаганини эслаб олмайдди.

Хейген отир-босиқлик билан:

– Гапларимнинг мазмунини атайлаб буздингиз, – деди. – Сиз мени таъмаптирликка шерик қилиб қўймоқчисиз. Мистер Корлеоне қасаба уюшмалари билан бўладиган жанжада фақат дўстлик туфайли, унинг хомийлиги остидаги одамга ёрдам берганингиз учун миннатдорчилик билдириш мақсадида сизнинг ёнингизни олишга ваъда беряпти. Сиз бир томондан, у бир томондан ҳаракат қилсангизлар, бу бир-бирингизга ўзаро дўстона илтифот кўрсатишдан бошқа нарса эмас. Лекин сиз бу ишга жиддий ёндашмоқчи эмаслигингизни кўриб турибман. Мен наҳсан сиз ҳато қилдингиз, деб ҳисоблайман.

Волц худди қулай пайтга кутиб тургандай бирдан тўтакиб кетди:

– Мен ҳаммасини жуда яхши тушунадим, – деди у. – Бу ерда мафиянинг қўли борлигини кўриб турибман. Сиртдан қараганда ҳаммаси осонгина, силлиқкина, ас-анда эса дағдаға, кўркитиш. Очикчасига гаплашайлик. Гарчи Жонни Фонтейн худди шу роль учун туғилган бўлса ҳам, у ҳеч қачон бу ролни ўйнаб олмайдди. Аммо буюк экран юлдузлари каторидан ўрин олиш учун ушша фокат шу ролни ўйнаш кифоя. Лекин у бунга ҳеч қачон ўйнаб олмайдди. Чунки мен жирканч, галамислар доирасига ўйнайдиган бу одамдан нафратланаман ва уни кино оламиндан сугуриб ташлайман. Бунинг сабаблари бор. У меннинг ҳимоямати энг умидли шотирларимдан биринчи ноубуд қилди. Бир қизчани беш йил ўқитдим – аншуда дарси, ракс дарслари, актёрлик маҳорати дарслари учун ўқитувчилар ёлладим, юз минглаб доллар сарфладим. Уни кино юлдузи қилиб тарбияламоқчи эдим.

Мен ҳам кўнгилашушлик қилишдан, завқланишдан ҳоли қолмаганлигимни далиллаш учун сизга бор гапни айтаман. Гап додларда ҳам, центларда ҳам эмас. Кизча бениҳоя тўзад эди, бундан ташқари жуда кўп аёллар билан кўнгилашушлик қилганимга қарамасдан, тўшақда ундан жозибадорлигини, офатикжонроғини кўрмагандим. Ҳамма қўлайверадиган тенор овози ва италияча енгил-елпи опера кўшиқлари билан Жонни пайдо бўлди-ю, киз ҳам дом-дарақсиз қойиб бўлди. Жонинини афзал кўриб, мени ҳаммага масҳара қилиб ташлаб кетди. Менинг мартабамда, мистер Хейген, масҳара бўлишга йўл қўйиб бўлмайдди. Фонтейн билан ана шунақа хисоб-китобларим бор.

Хейген энди, ҳақиқатан ҳам, таажжубланди. Ақли расо, нуфузли, бадавлат одам жиддий масала ҳал бўлаётганда арзиматган майда-чуйдалар ҳақида ташириб ўтирса-я! Ақл бовар қилдимми? Хейгенлар, Корлеоне-лар даврасида аёллар тўзалити, уларнинг ишқий саргузашт-ларининг муҳим масалаларга мутлақо дахли бўлмасди. Гап никоҳ ва оила шарафи ҳақида бўрган ҳоллардан ташқари ҳамма ҳолларда бу ҳар қимнинг хусусий, шахсий иши хисобланарди. Хейген сўнгги марта уриниб кўрмоқчи бўлди.

– Сиз мутлақо ҳақсиз, мистер Вольт, – деди у. – Лекин сизнинг даъво-дастурларингиз шуначалик муҳимми? Амада арзиматган нарса бўлган бу хизматингиз менинг мижозим учун қанчалик муҳим эканлигини сиз хисобга олмайсиз. Мистер Корлеоне Жонинини тўдақилтирдан, чўқинтиртан пайтидан бери билди. Жонининг отаси вафот этганда оталик бurchини мистер Корлеоне ўз зиммасига олган. Шунини унутмангки, жуда кўп одамлар уни Чўқинтиртан ота, деб аташди, яхшилиги учун миннатдорчилик билдирадиган, хурмат қиладиган одамлар жуда кўп. Мистер Корлеоне ҳеч қачон дўстлари бошига иш тушганда ташлаб кетмайдди.

Вольт шитоб билан ўрнидан турди.

– Бўлди, етарли, таплашиб бўлди. Ҳар қанақа муттаҳамлар мента ўз шартларини тикиштиришлари

етмай турганиди. Улар менинг шартларимни бажаришсин. Шундай телефон гушатиғни кутарсам, азизим, сизнинг ҳам панжара орқасида тунашингизга тўғри келади. Агар ушга томтешар ошнанинг куч ишлатмоқчи бўлса, тезда мен унга ўхшаш ношуа эстрадачи эмаслигимга ишонч ҳосил қилади. Ҳа, бунақа воқеаларни эшитганимиз. Тушганим, ахир ўша мистер Корлеоненингизни ҳам исини чиқармасдан гумдон қилишди. Зарур бўлса бунинг учун қатто Ок уйлати ошна-отайиларимни ҳам ишта содаман. Тўнка, воя ярамас тўнка-ей! Қандай қилиб бу тўнка реэпонованте бўлиб қолдйкин, деб ўйлади Хейген. Президентнинг маслаҳатчиси, дунёдаги энг йирик киностудиянинг хўжайини эмиш яна. Очигини айтганда, дон бу ишта пул сарфласа бўларкан. Вольт ҳар бир сўзини андан ўз маъносида тўшунади. Унинг нетизида қандай маъно борлигига ақли етмайди.

– Меҳмондорчилик учун, кўнгилади оқшом учун миннатдорман, – деди Хейген. – Аэропортга етиб олишимга ёрдамлаша олайсизми? Тунагани қолмаганим маъқул. – У Вольтга совуқ жиламайиш билан қараб қўйди. – Мистер Корлеоне нохуш хабарни дарҳол эшитишни афзал қўлади.

Хейген чироқлар билан ёритилган устунлар орасида машина кутиб турганда йўлак олдиди. Лимузинга икки аёл ўтираётганини кўриб қолди. Бу аёллар Хейген эртадаб Вольтнинг қабулхонасида кўртан ўн икки ёшли олтин соғди қизчана тўзад кизча ва унинг онаси эди.

Фақат ҳозир кизчанинг янги пишпан тилосдай дабдари пишпиб, қандайдир шакли йўқ, чаплашиб кетган қизча билан лой парчасига айланганди. Кўм-кўк кўзлари хира-ланган, тиллапоздан лимузиннинг очик эшиги томон тушиб келаркан, узун оёқчалари яраданган тойчоқнинг оёқларидай буқилиб, чапишиб кетарди. Онаси кизчани култикалаб ўриндиқка ўтказди-да, кулоғига алданималар деб пичирлади. Сўнгра секин ўтирилиб, Хейгенга бошдан-оёқ кўз югурчириб чиқди. Унинг ёввойи қушларникига ўхшаш кўзлари тантанавор ифода билан ёнарди. Бир доқикадан кейин у ҳам машина ичида кўринмай қолди.

Шунинг учун Вольт Лос-Анжелесдан самолётда бирга учибни таклиф қилмаган экан-да, ўйлади Хейген. Де-мак, тушликкача дам олиш ва ҳали она сути оғзидан кетмаган қичкина қизча билан кўнглихушлик қилишга вақт қолиши учун қизча ва онаси билан бирга учган. Ҳали Жонни шунақа даврада яшамокчимиз? Наҳора, унга, дарвоқе Вольтга ҳам, омад тилашдан бошқа илож йўқ.

* * *

Поли Гатто ҳар қандай ишга, айниқса, муштаклашшга шопишмай, ҳафсада билан тайёртарлик кўради. У ҳамма нарсани олдидан, ҳар томонлама пухта режалаштириб олишни яхши кўради. Чунончи, бутунгига ўхшаш, тарчи иккита мишиқининг яхшигина таъзирини бериб қўйишни иш деб ҳисобламаса ҳам, вазифа аниқ бажарилмаса ишқал чиқиши мумкин. У пиво симираркан, мишиқи кучуқваччаларнинг бар пештахтаси олдидан турган қизлар билан нимадар тўтрисда тапшаётганлигини билиш мақсадида улар томонга қаради.

Исми-шарифлари Жерри Ватнер ва Кевин Мунан бўлган бу кучуқваччаларнинг қимлигини Поли Гатто мидан-сиритача ўрганиб чиқканди. Таътидан қолажта қайтуғларига қадар зудлик билан яхшилаб таъзирини бериб қўйиш зарурлигини Полинга Клеменца тайинлаганди. Қанақа фалоқат босиб бу топириқни, абабтга, Нью-Йоркда адо этиш керак бўлиб қолдйкин? Буйруқни бериб, хоҳлаган жойингда, хоҳлаганингдек бажар дейиш ўрнига бу ярамас Клеменца ҳам уни ундоқ, бўни бундоқ қил, деб ҳар қадамда кўрсатма беради. Мана, ҳозир ҳам анави жонончалар ўсмирларга эргатиб олишса, яна бир оқшом беқор ўтди, дегувек.

У қизлардан бири ҳаҳолаб кулганини эшитди.
— Нима бадо, ақлингни еб қўйганмисан? Машинага? Сен билан-а? Йўт-а, зарид келгани йўқ. Анави бечора қизга ўхшаб қасалхонага тушиб ниятим йўқ.

Қизнинг овозида тўғур, айни пайтда бошқа бировнинг бахтсизлигидан севиниш бор эди.

Поли Гаттога шу керак эди. У кружкадаги пивони ичиб, кўчага чиқди. Тунги соат бир. Вазият кўнглидагидай. Фақат бардангина чирок кўриниб турибди. Бошқа ошхоналар ва дўконлар алақачон ётилган. Полициячиларнинг кўриқчи машинаси билан шутулланишни Клеменца зиммасига олган. Машина радиосигнал олмагунча қўринмайди. Шунда ҳам воқеа содир бўлган жой томон шопилмасдан йўл олади.

Поли машина эшитига суянди. Новчалигига қарамасдан орқа ўриндиқда икки одам деярли кўринмасдан ўтиради.

— Эшиқдан чиқиши билан дарҳол қўлга олинглар, — деди Поли.

Дарҳол қўлга олинглар эмиш. Полиция унга арқидан олинган икки суратни берган ва бу махлуқлар ҳар қуни кечкурун қайси барда бўлишларини, пештахта олдидан туриб олиб қизларнинг жигита тегиларини айтган эди. Поли икки бақувват ёрдмачини танаб олд-да, яхшилаб ақлини киритиб қўйиш керак бўлган ўсмирларни тасвираб беради. Қай даражада дўшпослаш кераклигини айтди. Бир суз билан айтганда бошга урмаслик керак, тарданига хоҳлаганча тушириш мумкин. Ўшқасини ўзлари билишади.

— Лекин битта шарт бор, — деди Гатто. — Агар ўсмирлар қасалхонада бир ойдан кам ётишса, яна ўша юк машинасида ишлашларинга тўғри келади.

Икковлон машинадан тушибди. Униси ҳам, бўни-си ҳам олдий боксчи бўлишган, лекин иккаласи ҳам микрогта учраган спорт клубидан нарғита ўтишолмаган, шунда Сонни яхшигина пул ишлаб олишлари учун имкониёт яратиб, уларни кўтқариб қолганди. Ҳозир уларнинг ҳаёти унчалик ёмон эмас. Табиийки, ҳар иккиси ҳам бу яхшиликни унутмаганликларини кўрсатиб қўйиш имкониёти тутилганидан хурсанд эдилар.

Жерри Ватнер ва Кевин Мунан бар эшитидан чиқишганда ҳар иккиси ҳам Поли кутан даражада маст эди. Қиз уларнинг хоҳишга кўнмади, мақсадларига эришолмаган йигитчаларнинг жаҳли чиқди. Эринчоқлик билан

машина копотиға суяниб турган Поли Гатто хаҳолаб кулди ва кесатиб:

– Бу дейман, киз жуада чиройли килиб бошлаб кетдику. Икки кўлинг бурнингда қолавердинг-ку, – деди.

Бу гап йигитларнинг жон-жонидан ўтиб кетди. Улар Поли томон югуришди. Шунакаларни дўшослаб хумордан чиқасан-да. Паkana, нимжон, бунинг устига ўлаудай сурбет, биринчи бўлиб ўзлари ташланишди. Йигитлар югуриб келиб Гаттога ташланишди. Худди шу дақиқада Полининг шериклари орқадан келиб, йигитларнинг кўлларини кайиришди. Поли дарров буюртма билан махсус тайёрланган калта темир тиканакалар қадалган кастетни ўнг кўлига такди. У хафтасига уч марта спорт машгулотларига катнаради. Шунинг учун ҳам аник ишларди. Бир зарба билан Ватнер исмли кучуквачанинг каншарини пачаклади. У шалпайиб тушиб, жим бўлди. Бунга беш секунда вақт кетди, ҳоҳос.

Навобат Кевин Мунанга келди. Бунинг устига у дағдига кили бошлади. Боксчилардан бири забардаст кўли билан секингина мушт туширганди, Мунан ҳам шилк этиб тушди. Боксчи иккинчи кўли билан овоз чиқармайдиган килиб Мунаннинг томонидан бўлди.

Поли Гатто машинага шўнғиди-да, моторни ўт олдириди. Бу пайтда икки шериги Мунаннинг дабдаласини чиқаришарди. Улар худди вақт зиклигини унутиб кўйишгандай хафсада билан ишлашарди. Мунаннинг корнига туширилган ҳар бир зарба шилкиллаганга ўхшаш кўнгли аиниғадиган овоз чиқаради. Гатто кўзи Мунаннинг юзига тушиб қолади. Уни таниб бўлмади. Иккада боксчи Мунанни йўлакда қолдириб, энди Ватнерга ташланишди. Бу пайт инкиллаб оёкка туриб олган Ватнер одамларни ёрдамга чакира бошлаган эди. Овозни эшитиб, бардан кимдир бошини чиқарди, энди шошилиш керак эди. Чалиб юборишганди, Ватнер тиззалаб қолди. Калтакловчилардан бири унинг кўлини кайириб, да, белгита чунонам тепдики, нимадир кисирилатгани аник эшитилди. Ватнернинг муахши чинкиригини эшитиб,

ҳамма уйларнинг даразалари очила бошлади. Энди анави иккови жуада тез ишлаб бошлашди. Бири Ватнернинг бошини худди тахтакачай кафтлари орасига олиб, уни кўтариб турди. Иккинчиси бу жонсиз нишонга тинимсиз зарба туширди. Бардан одамлар югуриб чиқишди, лекин бу жанжалга аралашипга ҳеч бири журват этолмади. Шу пайт Поли Гатто бакирди:

– Тутатинглар, бу ердан гойиб бўлдик.

Икки забардаст кимса сакраб машинага чиқишди. Поли тўла газ берди. Кейин кимдир машинанинг қандай рангда, қандай кўринишда эканлигини айтди, бошқа биров унинг номерини эслайди, шу билан ҳамма иш тулади. Номер Калифорниядан келган машинадан ўтирлаб олинган эди. Қора «Шевроле» каби машиналардан эса Нью-Йоркда камида юз мингта бор.

ИККИНЧИ БОБ

Хейген пайшанба кўни эртадаб шаҳарга, ўзининг адинокатлик идорасига жўнаб кетди. У беҳуда кетган вақт ўзинини қоплаши, қоголарни тартибга келтириши, Вириний Солюццо билан жўма кўни бўладиган учрашувга тайёрланаркан, масалани тўла аниқлаштириб олишни режалаштирган эди. Бу учрашув шу даражада муҳим эдики, улар олган маълумотларга қараганда Солюццо Корлеонелар оиласига қилдиган таклифни муҳокама қилиш учун Хейген дондан уни бир окшом бўшатиб кўйишни сўради. Ҳа, ҳар бир ишда аниқлик бўлиши, энг кичкина майда-чуйдалар ҳам эътибордан четда қолмаслиги, бутун ун-фирмени дон билан бўладиган кенгашга қаратиши учун ҳеч нарса ҳалакит бермаслиги керак.

Сешанба кўни кечкурун Калифорниядан қайтиб келган Хейген Вольт билан олиб борган музокаралари қандай тутатилишини айтиб берганда дон таажжўланмади. У фақат ҳеч нарсани, ҳатто майда-чуйда нарсаларни ҳам қолдирмасдан тўла, батафсил айтиб беришни талаб қилди. Чиройли кизча ва унинг онаси ҳақида гапирганда

нафратланиб пешанасини тириштирад. Сунтра эшти-
лар-эшитилмас килиб «Infamia» деб тунтилмади. У бу
сўзни бирор нарсадан ўта каттик жирканданагина тилга
оларди. Сухбат охирида у Хейгенга шундай савол берди:
— Бу одамнинг ишонган қатъаси, ҳақиқатан ҳам, шун-
чалик мустаҳкамми?

Хейген саволнинг маъносини илғаб олиш учун бир
неча дақиқа жим қолди. Дон нуқтаи назари жиҳатидан
бошқа одамлардан шу даражада фарқ қилардики, ҳатто
унинг сўзларида ҳам бошқача маъно қутиш мумкин
эди. Узоқ йиллар мобайнида Хейген бунга ишонч хо-
сил қилганди. Воьлца характер борми? Ирода қучи
борми? Бор, абаатта, лекин дон бунга сўраётгани йўқ.
Бошқа бировадар дўк-пўтиса, дағдига қилишларида йўл
қўймаслиқка жасорати етадими? Студияда иш тўхтаб
қолиши ва кўқларга кўтариб мактаган артисти наша-
вандликда фолш этилгач юз берадиган жанжал туфай-
ли бўладиган катта зарарларга кўз юмишга қатъияти
етадими? Кўринишидан етди. Лекин дон бунга ҳам
кўзда тутаетгани йўқ. Нихот Хейген тўтри жавоб топ-
гандай бўлди: Жек Воьлц бор-бўдидан воз кечиб, қад-
риматини химоя қилиш учун, қасос олиш юзасидан,
принцип жиҳатидан таваккалга иш тутта оладими?

Хейген жиммайиб қўйди. У ҳар доим ҳам доннинг
саволига ҳазил билан жавоб беравермасди, аммо ҳозир
ўзини тутолмади.

— Сипилилик эмасми демокчисиз, шундайми? Дон
мамнун бош иртади. Бу кинояни тўтри илғаб олганлигига
берилган баҳо ва жавоб маъқул бўлганлиги белгиси эди.

— Йўқ, — деди Хейген.

Тамом. Дон кўп бош қотириб ўтирмади. Чоршанба
кўни дагудан кейинроқ Хейгенни чакириб, зарур кўр-
самалар берди. Кўннинг қолган қисминини Хейген хур-
сандчилиқка монанда бир кайфийтда ўтказди. Дон маса-
лани ҳал қилганлигига, Воьлц эртага эртадабoк кўнпирoк
қилиб, янги фильмдаги бош ролни Жонни Фонтейн
ўйнайди, деб айтишга заррача шўҳа қилмади.

Телефон жиринглади — йўқ, у эмас. Америто Бона-
серангт овози. Миннатдорчилигининг чеки йўқ эди. У
Хейгендан мурдашўй ўла-ўлунча доннинг дўсти эканли-
гини, ҳар қандай топиширкини бажаришга тайёрлигини
ўнга бир оғиз айтиб қўйишни илтимос қилди. Америто
Бонасеро Чўкиттирган ота учун ҳаётини қурбон қилишга
тайёр, Хуао хайрини берсин. Хейген ҳаммасини донга
аитиб қўйишга ваъда берди.

«Дейли ньос» газетаси Жерри Ватнер ва Кевин Му-
наннинг қалтқаланиб дабдаласи чиққан пайдаги сура-
тини ўртадаги кўш саҳифада босиб чиқарди. Тажрибади
суратчи йўлакда бир ҳалта тўшт бўлиб ётган йитиларда
одам рафтори қолматанлигини аниқ кўрсатганди. «Дейли
ньос» уларнинг ҳар иккаласи қандайдир бахтли тасодиф
туфайлигина тирик қолганлиги, лекин одам бўлиб ке-
тишлари учун қасалхонада неча ой ётишлари, неча марта
пластик операци қилинишлари ноаниқлиги тўтрисида
ётганди. Хейген ён дафтарчасига «Клементцага айтиш ке-
рак, йўлини қилиб Поли Гаттони тақдирлаб қўйсин», деб
ёзиб қўйди. Кўринишидан, вазифасини яхши биларди.

Иш кўпайгандан-кўпайди. Донга қарашли қурилиш
фирмаси, чет элдан зайтун мойи келтириб сотувчи ком-
пания, қўчмас мулк билан савдо қилувчи компания кел-
тирган фойда тўтрисидаги хисоботларни жамлаш учун
Хейген уч соат қозоқ титиб ўтирди. Ҳозиргача савдо
ишлари бир нави бўлиб турганди. Лекин уруш тутадди,
энди ҳар уч қорхонадан бири катта даромад келтира-
диган бўлиши керак. Котиба қиз кириб Калифорния-
дан кўнпирoк қилишгетганини айтганда, Хейген Жонни
Фонтейнни ҳам, унинг муҳлисларини ҳам эсдан чиқара
бошлаган эди. Бутун вужуди жимираб кетган Хейген
телефон тўшакни кўтарди.

— Хейген эшитяпти.

Телефондаги қаҳру ғазаб, чексиз нафрат тўла овозни
тиниб бўлмасди.

— Ярамас аёлаҳ, — деб бидирларди Воьлц. — Ҳаммантни
турмага тикаман. Сунгги тийинимгача сарфлаб бўлса ҳам
ҳаммантни қамоқхонада қиритаман. Ўша лавнати Жонни

Фонтейнингни туккан онаси ҳам танимайдиган таскара килиб кўлман. Эшитилганими, ўлаксахур италиан?

Хейген юмшоқкина килиб:

– Мен ярим немис, ярим ирландияликман, – деди.

Узоқ жимлик чўқди, кейин телефондан «шилик» эгтан овоз эшитилди – Воьц тўшакни кўйганди. Воьц дон Корасоненинг ўзи хақида бир оғиз ҳам ёмон гап айтмади. Бу Хейгеннинг истейдои эътироф этилганининг даили эди.

Жек Воьц доим ёлғиз тунаради. Унинг каравотига ўн киши бемалол ситиши, ётоқхонасида эса бутун бир балл сахнасини суратга олиш мумкин эди. Шунга қарамасдан биринчи хотини ўлгандан буён, мана ўн йил бўлди, ёлғиз ётаради. Лекин бу аёллар билан унинг иши йўқ эди, деган гап эмасди. Ёши бир жойга бориб қолганига қарамай ҳали кўнглихўшликни яхши кўрарди. Бирок энди ёш-ёш қизчаларгина унинг эҳтиросини уйғота олар, унинг куч-қувватию ҳафсаласи икки соатга етаради, холос.

Бу пайшанба кунини у нима учундир эрта уйғонди. Ташқарида тонг ёришаётганди, лекин кенг ётоқхонада ҳали ҳудди ўтлоқ устидаги туман сингари хира парда сузиб юрарди. Пастда, кенг каравотнинг оёқ томонида қандайдир таниш бир нарса кўзга ташланди. Воьц унинг нималитини аниқроқ кўриш учун тирекаларига суяниб тавдасини сиз кўтарди. Кўзига кўринган нарса отнинг қаласига ўхшарди. Воьц уйқусираб, стол устидаги чирокни ёқди.

Кўрган нарсаси тўсатдан хуруж қилган қасаллик каби уни довдиратиб кўйди. Кимдир боскон билан қаласига туширтандай бўлди. Юраги уришдан тўхтаб қолди, кейин беҳад тез ура бошлади. Воьц тулдор тиламча устига йиқилди.

Ўша машхур Хартумнинг қонта бёланган қоп-қора ипакдай қаласи каравотнинг суянигига боғлаб қўйилганди. Қаланинг қон томирлари ошпоқ ипдай диққайиб туради. Отнинг тумшугида кўпик қотиб, олтун олма сингари йилтиллаб турган кўзларига қон тўлиб

қолганди. Воьц хайвонларга хос дахшатга тушганидан ўзиникига ўхшамган бегона овоз билан хизматқорларнинг чақира бошлади. Ўша дахшат талвасида Хейгенга кўнгирак килиб, уни бўралаб сўқди, дағдага қилди. Воьц шундай талвасига тушдики, ўзини йўқотиб қўйган бош хизматқор унинг шахсий врачини, киностудиядан фрамчисини чақиради. Улар етиб келишганда Воьц ўзини тўтиб олганди.

У жуда қаттиқ изтироо чекди. Бахоси олти юз минг долар бўлган отни сўйиб, қаласини олиш учун қанчалик вахший одам бўлиш керак? Бирор марта ҳам олохлантиришмасая! Бу вахшийлик олдини олиш учун бирор марта келишув йўлини тақлиф этишмасая! Бу вахшийлик ҳар қандай одам ва ҳар қандай бойлик, наф-қимматни мутлақо менсимаслики, ўзининг шахсий қоғош-продайдан бошқа қонун-қонидани, ўзидан бошқа ҳеч кимни тан олмаслики эди. Бу вахшийлик жиноятга қўл урган одамнинг ўта шафқатсизлигини кўрсатиб турарди. Бунинг устига у шу қадар қучди, шу қадар талворкорки, ҳеч қандай соқчилик унга тўсик бўлолмайдди. Чунки бу пайтга келиб, айтирға аввал ухлагандиган дори беришгани, кейин бола билан шопилмасдан қаласини қосишгани аниқ бўлганди. Қоровулдар ҳеч нарсани семадик, ҳеч нарса эшитмадик деб қайта-қайта қасам юрдишарди. Воьц бунга ишонади. Бари беҳуда гап, дегини уларни тилга қиритиш мумкин. Қоровулдарни соғиниб олишган, улар билан қим хисоб-қитоб қилгандилитини аниқлаш мумкин.

Воьц аячатиға ақлли, бирок ўзига беҳад ишонадиган одам эди. Куч-қудратига дон Корасонедан устун тураман, деб уилаб хато қилганди. Бу ўй-фикри хато эканлигига интиштириш учун далил-исбот керак эди. Бу гап унинг кўн мондай очилиб, ҳамма нарсани ақл тарозисидан бирма-бир ўтказди. Қанчалик бой-бадавлат, Қўшма Штатлар Президенти олдига бемалол қира оладиган одам бўлмасин, ФБР директори билан ошна бўлмасин, қасб-қори Италиядан зайтун мойи қелтириб сотишдан

иборат бўлган, ҳеч ким танимайдиган бир кимса уни ўлдиртириб юбориши мумкин экан. Жонни Фонтейнга ўша ролини бермагани учун ҳам ўлдиртириб юбориши мумкин. Бу ака бовар қилмайдиган нарса. Одамларнинг бундай йўл тутишга ҳаққи йўқ. Агар одамлар шундай йўл тутишадиган бўлса, демак, бу дунёда нимадир издан чиққан. Бу ақасизлик, тентақлик. Бу сен ўз пулингдан, сента қарашли бўлган қорхоналардан, сента бериб қўйилган ҳуқмронликдан хоҳлаганингга фойдалана олмайсан, демақдир. Бу ҳар қандай коммунизмдан юз қарра даҳшатлироқдир.

Врач унга тинчлантирадиган дори берди. Вольт асабларини тинчитиб, ўй-фикрларини бир жойга тушлай бошлади. Ҳаммасидан кўра ўша Корлеоне деган кимса овозаси дунёга кетган, баҳоси олти юз минг доллар бўлган отини осонгина ўлдириб кетгани каттиқ эсанкиратиб қўйди. Олти юз минг-а! Ҳазилакам тапми? Бу ҳали бошланиши, ҳолос. Вольтни калтироқ босди. У ҳаёти ҳақида ўйланиб қолди. Бой, бадавлат. Дунёдаги энг жозибаали, дилбар аёллар ҳам у шундоққина кўрсаткич бармоти билан имлаб чакириб, рози қилишга ваъда берса, хизматига тайёр туришадди. Кириолар ва кириолчалар унинг шарафига қабул маросими ўтказишадди. Шохона яшаш ушунда пул ҳам, бойлик ҳам бор. Арзимаган нарсани деб шундай ҳаётни қурбон қилиш аҳмоқлик бўларди. Эҳ, ўша даъвати Корлеонета қўли етганда эди! Қизик. Қонунда от ўлдирганга қанақа жазо бериларкин? У ғайритабиий равишда ҳаҳолаб қулиб юборди, врач ва хизматкорлар чўчиб унга қарашди. Бирдан унинг қаласига бошқа фикр келди. Ахир қандайдир бир сурбет журъат этиб, уни бадном қилганлиги бутун Калифорнияга ёйилиб, шарманда бўлиш хавфи тутилганди-да! Бу фикр, шунингдек, баъки улар ҳали мени ўлдиринмас, балки уларнинг бундан ҳам кўркинчлироқ, бундан ҳам даҳшатлироқ максадлари бордир, деган фикр ҳамма нарсани ҳал қилди.

Вольт бўйруқ бера бошлади. У ҳамма яқин таниш-билишларини ишга солади. Доктор ва хизматчиларни агар

оғиздан гуллаб қўйса, бир умр Вольтнинг қаҳр-ғазабига дучор бўлиши билан кўрқитиб, сир сақлаш туғрисида қасам ичирди. Матбуотга Ҳартум лақабли машҳур йўрта қасаллик қурбони бўлганлиги, Европадан олиб келинганда айтириш бу қасалликдан сақлаб қолишга ома-танлиги туғрисида хабар берилди. Отнинг жасади Вольт мулкида қўмиб ташланди.

Ордан олти соат ўтгач, фильмини суратга олувчи режиссёр Жонни Фонтейнга кўнглироқ қилиб, душанбадан иш бошлаши кераклигини айтди.

Ўша куни кечқурун Хейтенинг дон Корлеоне олдига келишдан мақсади уни эртага Виргилий Солоццо билан бўлалдиган ўта муҳим учрашувга тайёрлаш эди. Дон Корлеоне катта ўғли Сонни Корлеонени ҳам чақиртиртанди. У эринчоқлик билан виёски хўшлаб ўтирарди. Хортинлиқдан Сопининг юзлари сўлишиб, кўзлари киртайиб қолганди. Кечаларини келинчакнинг дутонаси билан ўтказса керак, ундади Хейтен. Энди шу етмай турганди.

— Керакли нарсаларнинг ҳаммасини пухта ўрганиб чиканингми? — сўради дон Корлеоне.

Хейтен турли ёзувлар билан тўла папкасини очди. Унда энг муҳим нарсаларни эсан чикармаслик учун факат Хейтенинг ўзинга тушунадиган қилиб ёзилган ёзувлар бор эди. Бошқа ҳеч нарса йўқ эди.

— Солоццо биздан ёрдам сўраб келади, — деди Хейтен. — У қонундан химояланиш учун Корлеонелар оиланинг концернидан энг қамиди миллион доллар сўрайди. Бу бизни у режалаштираётган ишда иштирок этишимизни ташминлайди. Лекин қай даражада иштирок этамиз, буниси ҳали номаялум. Солоццо томонида Таггальдар оиласи турибди. Улар ҳам бу ишда ўз улушлари билан иштирок этишмоқчи. Қўзланаётган иш эса тибъхандлик модаллари билан савдо қилишдан иборат. Солоццонинг турани билан алоқаси бор. Бу мамлакатда кўкнори етиштирилади. Солоццо у ердан молни Сицилияга олиб ўтади. Бу оқон иш. Сицилияда кўкноридан қорадори тайёр-

ланади. Гарчи Сицилияда қорадори тайёрлаш мутлако хавфсиз бўлса ҳам эҳтиёткорлик учун факат морфий тайёрлаш ҳам мумкин. Яккаю ягона кийинчилик тайёр молини мамлакатта олиб келиш ва тарқатишдан иборат. Иш бошлаш учун Солощонинг маблаг и камлик қилади. Ахир миллион доллар кўчада ётмайди-да!

Хейтен дон Корлеоненинг пешанаси тиришганини кўриб қолади. У иш юзасидан бўладиган суҳбатларда хиссиётга берилишни ёқтирмасди. Том Хейтен шоши-либ тапира бошлади.

— Солощонга Турк деб лакаб кўйишган. Бунинг ик-кита сабаби бор. Биринчиси, у Туркияда узок яшата-лидир. Миш-мишларга қаратганда, у ерда хотини ва болалари ҳам бор эмис. Иккинчи сабаби, айтишлари-га қаратганда ҳуд-беҳудига пичоқка кўла юлуртирармиш. Хар ҳолда ёшлигида кўпроқ шунадай қиларкан. Ушанда ҳам факат иш манфаатлари талаб қилганда ҳамда из-зат-нафсига тегишганда пичоқка кўла юлуртираркан. Миёси яхши ишлайди, бирова ялнмайди. Икки марта қамоқда ўтириб чиққан — бир марта Италияда, бир марта Штатларда қамалган. Наркотик модаллар билан савдо қиладиган одам сифатида маммуларга яхши таниш. Би-рор кор-хол юз берадиган бўлса, бу томони бизга яхши. Чайковчиларнинг каттаси деб хисобланиши, бунинг усти-га қамалиб чиққанлиги туфайли суда туюх сифатида қатнаша олмайд. Бу ерда, Америкада ҳам хотини ва уч боласи бор. Яхши оила бошлиги хисобланади. Оила аъзолари ҳеч муҳтожлик сезмасдан яшётганига ишон-чи қомил бўлса, хар қанча муддат бўлса ҳам қамоқда ўтиравелади, сотқинлик қилмайди.

Дон Корлеоне ситарасини буржситиб тутатди-да, сўради:

— Сантино, сен нима дейсан?

Хейтен Соннининг нима дейишини олдидан билар-ди. Югурдак бола бўлиб юравериш унинг жонига тек-канди. Мустақил тарзда Солощо тақлиф қилаётган ишта ўхшаи йирикрок юмуш билан шуғулланишни хоҳларди.

Сонни вискидан бир хўшлади.

— Оқ кукун — қони фойда, — деди у. — Лекин хавфли томони ҳам бор. Йиптирма йилни елкага олиб кетавериш ҳам мумкин. Мен бу ишда бевосита иштирок этишдан четда турадиган, факат маблаг билан таъминлаш ва хи-мон қилиш вазифасини зиммаимизга оладиган бўлсак, бу ёмон гоъ эмас, деб ўйлайман.

Хейтен унга маъқуллаб қараб қўйди. Яхши тапирди. Бу ишнинг яккола кўриниб турган фойдали томонини тасқиллади — унинг ҳолатида бу энг тўғри йўл эди.

Дон Корлеоне яна ситарасини буржситди.

— Сенинг фикринг қандай, Том?

Хейтен ошқора тапиришга шайланди. У дон Кор-леоне Солощонинг тақлифига рад жавоби беришини тушушганди. «Энг ёмони шунаки, — ўйлади Хейтен, — унинг хотирасида сақланиб қолган дон Корлеоне ҳамма нерсани олдидан кўра билмаган қамдан-қам ҳоллардан бири эди. У ҳозир келажакни кўра олмаётганди».

— Қани, бошла, Том, — дон Корлеоне унга дадда берди. — Ҳатто сицилиялик consigliere ҳам хар доим кўнанишининг фикрита кўшидавермайди.

Учаласи қулишди.

— Сиз тақлифни қабул қилишингиз керак, деб ўй-ланман, — деди Хейтен. — Бунинг сабаби аниқ. Энг муҳими, наркотик модаллар хар қандай бошқа ишта қаратганда кўпроқ фойда келтириши кўриниб турибди. Агар биз рад этсак, бу тақлифни бошқалар, масалан, Татталялар ондаси қабул қилишлари мумкин. Унда улар оладиган доромда туфайли сиёсатга ҳам, полиция аппаратига ҳам кўчирок таъсир кўрсатадиган бўлишди. Кейинчалик бизга тенглаша бошлайдилар, биз ҳозир эга бўлиб турган қанча нарсаларни кўла ола бошлайдилар. Худди дунё си-сиёсатида бўлганидек, бир мамлакатда курул-ярог бўлса, де-ни, иккинчи бошқа мамлакат ҳам куруллана бошлайди. Агар Татталяларнинг молиявий аҳоли мустаҳкамланиб бурса, улар биз учун хавфли бўлиб қоладилар. Ҳозир ёнморхоналар ва қасаба уюшмадари бизнинг қўлимизда,

бугунги кунда асосий куч-кудратимиз ҳам шунда. Лекин келажакда наркотиклар билан шуғулланганлар ютади. Мен тақлифни қабул қилиш керак, деб ҳисоблайман, акс ҳолда қўлимиздаги ҳамма нарсани бой беришимиз мумкин. Ҳозир эмас, лекин ўн йилдан кейин сўзсиз бой берамиз.

Бу гаплар дон Корлеонега таясир этгандай бўлди. У яна ситарасини бўркситиб тортиди ва секин:

– Бу, алаббат, энг муҳим нарса, – деди.

У чуқур ҳўрсинди ва ўрнидан турди.

– Ҳўп, эртага ўша гайридин билан учрашувимиз соат нечада бўлади?

– Эртадаб соат ўнда, – жавоб берди Хейген. Унинг қабида умид илинжи пайдо бўлди. Эҳтимол, дон бу ишта журъат этар.

– Сухбатда иккалангиз ҳам қатнашасизлар, – деди Дон.

У қаддини ростлаб, ўғлининг қўлига туртиди.

– Сангитно, ҳеч бўлмаса бугун яхшилаб тўйиб ухлаб олгин. Қара, озйб нак шайтоннинг ўзига ўхшаб қолибсан.

Отасининг бу тапидан руҳланган Сонни Хейген журъат этолмаган саволни берди:

– Падали бузруквор, тақлифга нима деб жавоб берамиз?

Дон Корлеоне қулиб кўйди.

– Бу тақлифнинг тафсилотларини, қанақа фойда-зарар келтиришини билмасдан туриб қандай жавоб бераман? Бундан тапқари, сизларнинг тапларингиз мағзини яхшилаб чақиб кўришим керак. Устига-устак мен шопилиб иш қилдиганлардан эмасман.

«Турк» Солоццо ўрта бўйли, бақувват, бугдоёранг одам эди. Хўнук қора кўзлари, узун қирра бўрни билдан, хақикатан ҳам, туркларга ўхшаб кетарди, қадар-кимматини биларди.

Сонни Корлеоне уни эшик олдига кутиб олади-да, Хейген ва дон ўтирган хоната бошлаб кирди. Люка Бразини ҳисобламаганда кўриниши бундан кўркинчлироқ маҳлукни умрида учратмаганман, уилади Хейген.

Ҳаммаси самимий қўл олишиб кўришишди. Агар дон бу одамнинг ишюнч қалъаси мустаҳкамми, деб сўраса, ки, мустаҳкам, деб жавоб берадим, хаёлидан ўтказди Хейген. Бугун доннинг қайфияти жуда яхши бўлишига қарамасдан, хатто у ҳам куч-кудратда ўзини Солоццодан оқшарок сезарди. Дон ўта сода эди, у қишлоқликларча одабни сақомлашди.

Солоццо дарҳол мақсадга кўчди. Гап наркотиклар қонига борди. Ҳамма иш қўнғидагидай. Туркиядаги кўчорифурушлар ҳар йили мўнтазам тарзда маълум минқдордаги хомашё билан таъминлаб туришади. Францияда морфий, Сицилияда эса теронин ишлаб чиқариш пушта қўйилган. Франция ва Сицилияга мол олиб ўтиш анча осон. ФБРни сотиб олиш мумкин эмаслиги туфайли дон Корлеоне ҳам, Солоццо ҳам Қўшма Штатларга келтириладиган наркотик модалларни сотишдан олинладиган даромаднинг беш фоизи йўқолишини яхши билишарди. Шунга қарамасдан қатта даромад олиш имконияти бор, амалда эса деярли хавф-хатар йўқ.

– Нима учун энди хусусан мента мурожаат қилдингиз? – сўради мулоийимлик билан дон. – Бундай шарафга муниссар бўлганлитимнинг сабаби нима?

Солоццонинг бугдоёранг юзида хатто битта тук ҳам ўлармади.

– Мента икки миллион доллар нақд пул керак, – деди у. – Яна бир муҳим нарса, юқори лавозимларда ифру-эйтиборли оғайнилари бор одам керак. Тохида мента қарашли одамларнинг баъзи бирлари қўлга тушиб қолди. Бу сўзсиз бўладиган воқеа. Уларнинг ўтмиши томилигига мен қафолат бераман. Демак, мантукан олиб қаратганда, суда улар енгил жазо билан қўгулиб кетишлари мумкин. Мента қўлга тушганлар қамокхонада бир-икки йилдан ортқ ўтирмайдиган бўлишлари керак. Ана шунча улар сир сақлашади. Агар улар ўн-йилгирма йилга қўм қилинса, нима бўлишини ким билди? Ҳар хил одамлар бор. Оғзидан гуллаб қўйиши мумкин, уларга

караганда кераккирок одамларнинг бошига бало-қазо ёдириши мумкин. Биз учун конун химоясида бўлиш биринчи даражали зарурат. Дон Корлеоне, мен сизнинг суъйалардан жуда кўп ошна-оғайниларингиз бор, деб эшитдим.

Дон Корлеоне бу мактовга эътибор бермади.

– Биз оладингиз улуш канча бўлади? – сўради у.

Соломоннинг кўзлари чакнаб кетди.

– Элик фойз, – деди у. Бир оз тургандан кейин секин кўшиб қўйди. – Биринчи йили уч ёки тўрт миллион бўлади. Кейин улушнингиз кўпайиб боради.

Дон Корлеоне дўстона деди:

– Сизни жиддий одам, деб эшитиб, учрашишга розилик бергандим. Ҳозир эса тақлифингизни рад этишга мажбурман, лекин сабабни тушунтириб бераман. Сизлар кўзлаган иш келтирадиган фойда катта, лекин хавф-хатари ҳам катта. Сиз билан ҳамкорлик қилгудек бўлсам, бошқа ишларимни зарба остига қўйган бўламан. Тўғри, муҳим сиёсий лавозимларда жуда кўп дўстларим бор, лекин улар киморхоналар ўрнига наркотиклар билан шуғулланаётганимдан хабар топсалар, менга нисбатан муносабатларини кескин ўзгартирадилар. Киморбозликни улар шунчаки ишқибозликка ўхшаган зарарсиз нарсга деб ҳисоблайдилар. Наркотик моддалар савдоси эса уларнинг назарида жуда ифлос иш. Йўқ, йўқ, эътироз билдирман. Мен эмас, улар шундай деб ҳисоблашади. Қандай йўл билан пул топиш ҳар кимнинг ўз иши. Мен сизнинг тақлифингизнинг ўта хавфлигини айтмоқчиман, ҳоло, Мана, ўн йилдирки, оида аъзоларим тинч, беташвиш яшашмоқда. Очқўзлик қилиб уларнинг ҳаётини хавф остига қўймайман.

Соломпо Хейген ва Сонни томонга ёрдам умид қилиб, тез-тез қараб қўётганлигидан у норози бўлаётганлигини сезиш мумкин эди.

– Сиз икки миллион пулингизнинг тапшиқини қил-яписизми? – сўради у.

Дон Корлеоне куруккина қулиб қўйди.

– Йўқ, – деди у.

Соломпо яна бир уриниб кўрди.

– Сармоянгизнинг тўла сақланишига Таттальяларгина ҳам қафолат беради.

Шу чок Сонни кўпол хатога йўл қўйди.

– Ёрни Таттальялар сармоямизнинг сақланишини тасминлайди ва бунинг учун ҳақ талаб қилмайди, демокчисиз, шундайми? – қизиқиб сўради у.

Хейгеннинг вужуди музлаб кетди. У дон Корлеоне товуқ тазабди нитохини ўғлига қадаганини кўриб қолди. Сонни кўржанидан бирдангина талмовсираб қолди. Соломоннинг кўзлари яна чакнади, бу сафар унинг кўзларида мамнунлиқ бор эди. У Корлеоне қалъасидати номиқ жойини тошган эди. Дон Корлеоне яна таппира бошлади.

Шунда қабул маросими тугатилгани аниқ бўлиб қолди.

– Ёшларга ҳамма нарсга қамлик қилади. Устига-устак кочирги ёшлар яхши тарбия кўришмаган. Катталарнинг тапсини бўладилар. Дахли бўлмаган ишларга бурчнинг суқадилар. Мен фарзандларимни яхши кўраман. Уларни сад эркалатиб юборганимни кўриб турибсиз. Шундай қилиб, синьор Соломпо, меннинг «йўқ» деганим охирти қатъий сўзимдир. Шунга қарамасдан ҳамма ишларингизда сизга шахсан омад тилайман. Мен бир-биримизга ҳалақит бермаган ҳолда ўз ишимиз билан шуғулланаверишимиз мумкин, деб ўйлайман. Илтимосингизни рад қилганимдан афсусдаман.

Соломпо таъзим қилиб, дон Корлеоненинг қўлини тисди. Хейген уни машинага қулатиб қўйди. Соломпо кейин билан хайрлашганда унинг қиёфасидан ҳеч қандай маънони ўқиб бўлмасди.

Хейген хонага қайтиб кирди. Дон Корлеоне ундан сўради:

– Бу одам ҳақида қандай фикрдасан?

– У сицилиялик, – жавоб берди Хейген вазминлик билан.

Дон Корлеоне ўйчан бош силкиди. Кейин ўтлаи томон ўтирилиб, юмшоқлик билан шундай деди:

– Сантин, ~~рожадорининг, уй-фидарининг~~ ~~хеч~~ ~~ка-~~ ~~чон~~ ~~нотаниш~~ ~~одамга~~ айтма. Бетона одамларга сиринини берма. Анави киз билан ҳаддан ортиқча ўралашиб қолганлигини туфайли ҳам мианг яхши ишламаёпти. Бас кил, иш билан шуғуллан. Энди эса бор.

Отасининг таъна-дашномидан Соннининг аввал таажжубланганлигини, кейин нафратланганлигини Хейген кўриб туради. Нахотки, Сонни дон унинг янги сарузапшларидан беҳабар деб ўйласа? Нахотки, ҳозир қандай жиддий хатога йўл қўйганлигини тушулмаган бўлса.

Шундай бўлгани ҳолда Хейген дон Сантино Корлеоне оиласида *consiglio* бўлишни хоҳламасди.

Дон Корлеоне Соннининг чиқиб кетишини кутиб турди. Кейин чарм қопланган креслога чўкди. Хейген қадаҳга ичкилик қуйиб ўзатди. Дон Корлеоне бошини кўтариб, нигоҳини унга қадади.

– Мента Лука Бразини чакириб бер, – деди у.

Орадан уч ой ўтди. Хотини ва болаларига Рождество байрами совғалари харид қилиш учун Хейген шаҳарлати идорасида ишни эртароқ тугатишга шошилаётганди. Те-лефон кўнтриоти унинг хаёлини бўлди. Жонни Фонтейн қувончини ифодалашга сўз тополмасди. Фильмни суратта олиш тугалланибди. Кўриқдан ҳам ўтибди. Катта шов-шув кўтарилди. Рождество байрамига дон Корлеонетга мисли кўрилмаган ажойиб совға тайёрлаб қўйганмиш. Шахсан ўзи олиб борармиш. Ҳали иш тўла тутаматанмиш, Голливуддан жилишнинг идожи йўқмиш. Хейген бу гапларни чада-чула эшитди. Жонни Фонтейннинг сеҳрли сўзлари ҳеч қачон унга таъсир этмаганди. Шунга қарамасдан, у совғага қизиқиб қолди.

– Қанақа совға? – сўради.

Жонни Фонтейн кикирлаб кулди.

– Айтмайман! Қанақа совғалигини олдидан айтиб қўйсам, қизиги қолмайди.

Хейгеннинг диктати ошди ва мулозимлик билан ишни қалта қилди.

Яна телефон жиринглади. Хейген қотозларни бир нечта қўйди. Ҳамасининг падарига даъват. Бўлди, ишни тугатаман. Уйга кетаман. Лекин барибир тўшакни олади. Кўнтриок қилаётган Майка Корлеоне эди. Хейгеннинг ранжишидан асар ҳам қолмади. У Майкани яхши кўради.

– Том, – деди Майка Корлеоне, – эртага Кей билан боғлан. Байрамга отам билан гаплашиб олаётган муҳим гап бор. Эртага кечкурун отам уйда бўладими?

– Таъвишланмай келавер, уйда бўлади, – деб жавоб берди Хейген. – Рождество байрамида ҳеч ёққа бормайди. Яна нима гаплар-бор?

Майкадан бирор нарсани сўраб билиш дон Корлеонедан сўраб билишдан осон эмасди.

– Бошқа гап йўқ, – деди у. – Байрамда кўришамиз, қамма тўлганадими?

– Ҳамма тўлганасди, – жавоб берди Хейген. Майка тўшакни илди. Қизик, бир оғиз ортиқча гап айтмайдими? Хейген бир оз кечикиб қолишини, лекин кечки оғиз пайтида, алаббатга, уйда бўлишини хотинига айтиб қўлишни қотибата тайинлади. У кўчага чиқиб, шошилиб мадалин томон юрди. Шу пайт кимдир олдидан чиқиб, йўлини тўсди. Хейген хайратга тушди. Унинг олдига Со-лощю туради.

– Кўркмант, сизга айтаётган икки оғиз гапим бор, қотоз, – деди Солощю секин ва Хейгеннинг кўлтигидан олади. Йўл четида турган машинанинг эшити очилди. Солощю кескин қилиб:

– Биз гаплашиб олишимиз керак, ўтиринг, – деди. Хейген қўлини тортиди. У ҳали ҳеч қандай хавф-тарини сезмаган, фақат уни йўлдан қолдиришгаётганидан ранжитганди.

– Шошиб турибман, – деди у.

Унинг орқасида шарпа пайдо бўлди. Бирдан Хейгеннинг тиззалари қалтираб кетди.

– Машината ўтир, – деди Солощо муўлойим овозда. – Агар сени ўлдириш нияти бўлганда алдакчон нарипти дунёда юрган бўлардинг. Ха, ишонавер.

«Ишонавер? Солощота-я?» Хейген машинага кирди.

Майкл Корасоне Хейгенга ёлгон гапирганди. У Нью-Йоркдан, Хейген идорасидан тўрт кадам наридан, «Пен-силвания» меҳмонхонасидан кўнтрик қилганди. Майкл телефон тўшатиши кўйганда Кей Адамс чекаётган ситаретасини ўчирди.

– Аммо ёлгонни ҳам қойиллатиб ташлайсан-да, Майкл! Майкл қаравотта, унинг ёнига ўтирди.

– Сени деб ёлгон гапирлишта мажбурман, жонгитнам. Агар бизникилар шу ердалигимизни билиб қолмиса, дарҳол уйга боришга тўтри келди.

Унда ресторанда овқатланиш, театрга тушиш, бирта тунаш ҳақида гап-сўз ҳам бўлмайди. Ёўйимиз бўлмагунча отамга кўринишни ҳаёлингга ҳам келтирма.

У Кейни аста қучоқлади, нозик лабларидан ўтди. Кей кўзларини юмди. Бахт дегани шу бўла керак, ўйлади Майкл. Тинч океандаги лавнати ороларда қон кечиб, дойта ботиб жанг қилганда, у Кей Адамсдек ажойиб тўзал, хипча бел, бадани сутдай опшок қизни учратилишни орзу қилганди. Кей кўзларини очиб, унинг бошини бағрита босди.

Улар Рождество байрамида шов-шувсиз, ими-жимиди уйланишга, дўстларидан икки кишини тувохликка олиб никоҳдан ўтишга қарор қилишганди. Лекин Майкл, албатта, отасининг олдидан бир қарра ўтиб кўйилишни лозим деб тошди. Отаси, албатта, қаршилиқ қилмайди. Фақат ундан сир тутишмаса бўлгани. Кей ота-онаси қаршилиқ қилмаслигига шубҳаланарди. Яхшиси, тўйгача уларнинг билмай турганлари маъқул.

– Ота-онам, албатта, мени хомиладор бўлса керак, деб ўйлашди, – деди Кей.

– Бизникилар бундай деб ўйлашмайдимми? – жилайди Майкл.

Майклнинг оиласидан бирмунча узокрок туришга тўтри қилишлари ҳақида иккаласи ҳам дом-мим дейишмади. Тўтри, Майкл унингсиз ҳам қариндош-уруғларидан ўқоқлашиб кетганди. Лекин ҳар ҳолда айбдорлик тўйгуси ҳар иккисини ҳам бир оз қийнади. Ўқишлар тутатунга қадар шанба ва якшанба кунларигина учратиш туришга, таътилни бирта ўтказишга тўтри келди. Бахтли оилавий турмушдан нимаси ёмон...

Театрга тушиб, «От ўйин» спектаклини томоша қилишди. Спектакль тутатгач, кўчага чиқилди. Салқин тушиб совуқ бўлиб қолганди. Кей Майклнинг пинжига кирди.

– Уйлантишимиздан кейин сен ҳам мени дўшпослаб келтаклайсан, кейин анави кўшиқда қуйланганидек, мента ёнига қилиб юлдузни ўтирлаб келасан, шундайми? Майкл қулиб юборди.

– Мен математикадан дарс бераман... – Кейин сўрди: – Ҳоҳлайсанми, меҳмонхонага боришдан олдин қамолди қилиб оламиз?

Кей рад қилди, лекин Майклнинг овқатлантиси бор эди. Хоната бутерброд келтиришга бюрутма берадиган бўлиб, Вестбиюлда Майкл Кейни туртиб, дўкон томонини кўрсатди.

– Мен хонанинг қалитини олгунча, сен газета сотиб ол.

Майкл навбатга турди – урушдан кейин меҳмонхоналарда хизматкорлар етишмасди. Ниҳоят, қалитни олиб, шошилиб у ёк-бу ёкка қаради. Кей дўкон ёнида қулда газета билан турарди. Майкл унинг ёнига келди. Кей бошини кўтарди. Унинг кўзи тўла ёш эди, Кей пинларди.

– Майкл, – деди у. – Ох, Майкл!

Майкл унинг қўлидан газетани юлиб олди. У ота-онининг кўприк устида қонга ботиб ётган суратини кўрди. Уқаси Фредаи отасининг ёнида, йўлақда йип-лаб ўтирарди. Майклнинг бутун вужуди музлаб кетди. Унинг қиёфасида ғам-андух ҳам, даҳшат ҳам йўқ эди, фақат чексиз қаҳр-ғазаб бор эди.

– Сен хоната чикавер, – деди у Кейта.

Бирок лифта қадар Кейни кўлтиклаб боришга тўти келди. Иккаси биргаликда жим юкорига кўтарилишди. Хоната киргач, Майкл қаравотта ўтириб газетани ёзди ва сарлаҳага кўз югуртирди:

ВИТО КОРЛЕОНЕГА ЎҚ УЗИШДИ.

ГУМОН КИЛИНАЁТДАН РЭЖЕТЧИЛАР

САРДОРИ КАТТИК ЯРАЛАНГАН.

ВРАЧЛАР ПОЛИЦИЯНИНГ КУЧАЙТИРИЛГАН

СОҚЧИЛИГИ ОСТИДА ОПЕРАЦИЯ

КИЛМОҚДАЛАР. КОНЛИ ХУНРЕЗЛИК

БЎЛИШ ЭХТИМОЛИ БОР.

Бирдан Майклнинг тиззалари қалтираб кетди.

– Хайрият, тирик экан. Аблахлар отамни ўлдирishi олмабди, – деди у.

Кейин хабарни қайта ўқиб чиқди. Соат бешда отишган. Демак, Кей иккаласи тўшқакда кўнтилхушлик қилиб ётишган пайтда, бирта овқатланишган, театрда ўтиришган пайтларда ажал отасининг орқасидан соядек эртаниб юрган. Майклнинг тишлари гижирлаб кетди.

– Қасалхоната борамизми? – сўради Кей.

Майкл бош чайқайди.

– Аввал уйга кўнтирок қилиб кўрай. Отамга ҳеч нарсадан тап тортмай, дитган аблахлар ўқ узмишган. Агар улар отамнинг тирик қолганлигини билишса, ҳар қандай разиликка кўл уришлари мумкин. Улардан ҳар нарсани кутса бўлади.

Уйдаги ҳар икки телефон ҳам банд эди. Майкл йн-пирма дакикалардан кейин кўнтирок қилди, холос, Гўшақни Сонни олади.

– Лаабай.

– Сонни, бу менман, – деди Майкл.

Сонни ентил нафас олади.

– Ўх, лаънати, бу ерда биз сенинг ташвишнинг қилиб, кўрқиб ўтирибмиз. Қаерларда юрибсан? Шохарчанта одам юбордик, хабар олиб кел, деб.

– Отамнинг ахволи қандай? – сўради Майкл. – Каттик жароҳатланганми?

– Жуда каттик, беш марта ўқ теккан. Лекин бўш келмангги, – Соннинг овозида гурулланиш туйғуси пайдо бўлди. – Врачлар тузалиб кетади, дейишгилти. Мега қара, хозир бандман, сен билан гаплашолмайман. Хозир қарасан?

– Нью-Йоркдаман, – жавоб берди Майкл. – Менинг елшимни Том айтмадими?

Сонни тугилиб қолди.

– Томни ушлаб кетишибди. Сендан нега ташвишланганимни энди тушунгандирсан? Хотини шу ерда ўтирибди. Ҳали қеч нарсадан хабари йўқ. Полиция ҳам бормади. Хозирча шундай бўлгани маъқул. У аблахлар қандай ишта кўл уришганини жуда яхши билишган. Дарҳол уйга етиб келиб, озинга тақкон солиб ўтирасан, тушундингми?

– Тушундим! – деди Майкл. – Бу кимларнинг иши эканлиги маъдумми?

– Лаабатга-да, – жавоб берди Сонни. – Шошилма, Лука Брази келсин, таъзирини беради уларнинг.

– Бир соатдан кейин такси билан етиб бораман, – деди Майкл.

У телефон гўшагини илди. Мана уч соатдирки, газетани сотилипти. Балки, радиодан ҳам эшиттиришгандир. Наҳотки, Люканинг ҳеч нарсадан хабари бўлмаса? Лука Бразни қаякка гумдон бўлдикини? Хейтен хозир шу ҳақда ўйлаётганди. Бу савол Сонни Корлеонени ҳам ташвишта қолдирганди.

Дон Корлеоне соат ўн беш дакика кам бешда зай-тун мойи билан садао қилувчи компания бошқарувчиси тоқдам этган ҳисоб-китоб қотозларини кўздан кечириб бўлади. Пиджатини кийиб, газета ўқиб ўтирган Фреддининг бошига чертиб қўйди.

– Гаттога айт, машинани келтирсин, – деди. – Ишни тугатдим. Уйга кетамиз.

Фредди норози оҳангда тўнгилади.

– Машинани ўзим келтираман. Поди касад, кўнтрирок килди, шамоллаб колганмиш.

Дон Корлеоне ўйчан деди:

– Шу ойнанинг ўзида учинчи марта шундай бўляпти. Бакуватроқ хайдовчи топишга тўғри келади, шекилли. Томга айтиб қўй.

Фред эътироз билдирди.

– Йўқ. Поди ишта ярайди. Ахир ҳар бир одам ҳам касад бўлиши мумкин. Машинани келтириш ҳам нин бўлгани.

У чикди. Дон Корлеоне деразадан ўғли тўккизининг авеньюдан ўтиб, автомобиллар турадиган жой томон бораётганини кўрди. Дон Хейпента кўнтрирок қилиш учун бир оз ушланиб қолди. Хейпентнинг идорасидан ҳеч ким жавоб бермади. Кейин уйига кўнтрирок килди. Уйда ҳам ҳеч ким телефонни кўтармади. Қизик. Дон яна деразадан каради. Машина йўлакда туради. Фредди машина канотига суянган ҳолда қўл қовуштириб, матезинларга байрамодли савдосига келган одамларни томоша қиларди. Дон пиджакнинг тўтмасини қадади. Бошқарувчи унга пальтосини узатди, у раҳмат деб мингирлади ва зинапоядан пастга туша бошлади. Идора иккинчи каватда эди.

Киш бўлганлиги сабабли тез қон қорая бошлади. Йўлакдан отаси чикиб келаётганини кўрган Фредди машинани айланиб ўтиб, рулга ўтирди. Дон Корлеоне машина эшитини очмоқчи бўлди, лекин фикридан қайтиб, бурычадаги мева-чева сотиладиган бозорча томон юрди. Яқиндан бери бу унга одат бўлиб қолганди. Киш пайтида пештахталарда товланиб турган мевадарни, сап-сарик шафтолиларни, апельсинларни кўриб завқланарди. Мева-фруруш уни хушмуомалалик билан қарши олди. Дон Корлеоне мевага қўл тегизмас, бармоқлари билан кўрсатарди. Мевафруруш фақат бир марта эътироз билдирди: дон танлаган шафтолининг бир ёни сад захаланган эди. Дон Корлеоне мева тўла қогоз халтани олди, пулини тўлади,

кўнтримини олди ва машина томон юрди. Бурычада, унинг қаршисида икки кимса пайдо бўлди. Дон Корлеоне яшин тегилтида вазиятни тушунади.

Нотаниш кимсалар қора пальто кийишиб, қора шляпаларини кўзигача тушириб олишгани учун уларни таниб билиш қийин эди. Лекин улар ҳисобдан янгилишган эдилар. Дон Корлеоне чакқон ҳаракат қиларди. У қўлидаги қогоз халтани улоқтирди-да, ўзининг оғирлигига мос бўлмаган чакқонлик билан машина томон югураркан:

– Фредо! Фредо! – деб бақирди.

Фақат шундагина нотаниш икки кимса унга қараб автоматдан ўқ узинди. Биринчи ўқ дон Корлеоненинг орасига тегди. Икки кураги ўртасига кимдир болага билан қаттиқ ургандай бўлди, шунга қарамасдан бор қучқуватини тўплаб, машина томон шошилди. Яна икки ўқ думбасига тегди. Дон йўл ўртасида йикилди. Қувиб келаётган икки кимса оёқлари остида сочилиб ётган мева-дар устидан сакраб ўтиб, тутатиб қўя қолиш учун донга янгилаша бошладилар. Лекин орадан беш сония ҳам ўтмаган эдики, отасининг чинқиритини эшитган Фреддирикко машинадан отилиб чикди. Нотаниш кимсалар инқилиб ётган донга қараб яна шоша-пиша икки марта ўқ узинди. Бир ўқ Доннинг қўлига тегди, суягига ўтмади, некинчиси ўнг сонига тегди. Жароҳатлар енгил бўлишига қарамасдан қўп қон кетди, дон қонга беланиб ётарди. У қўлидан кетди.

Фредди отаси уни болаликдаги исминини айтиб ча-кираётганини, дастлабки икки ўқ овозини эшитди. Машинадан сакраб тушди-ю, тахтадай қотиб қолди, ҳатто автоматини елкасидан олишни ҳам унутди. Қотиллар уни отиб ўлдирдишлари мумкин эди. Лекин уларнинг асқолари дош бермади. Бурычадан ўтиб ғойиб бўлдилар. Фредди қонга беланиб ётган отаси билан бир ўзи қолди. Унингидар йўлакларга яшириндилар, кимдир ерга ётди, бошқалар кўркишиб бир жойга тўпланиб олдилар.

Фредди қўлига қуроол олмади. У қарахт бўлиб қолганга ўқларди. Фредди қон тўпланган қўлмачага мукка тушиб

ётган отасига маъносиз тикилиб турарди. Кўлмакча унга худди кора кўла ўхшаб кўринарди. У коқшол теккан одамдай серрайиб туриб қолади. Аста-секин яширинган жойларидан одамиар чика бошлади, шов-шув кўтарилди, Фредди паста сурилиб кетаётганлигини кўрган аллақим уни тортиб йўлак чеккасига ўтказиб қўйди. Дон Корлеоне олдига оломон тўпланди. Одамлар тўпланиб турган жойга сиренасини чинкиртириб биринчи полиция машинаси келгандагина оломон таркади. Полиция кетидан «Дейли Ньюс» газетасининг радио курилмаси ўрнатилган машинаси етиб келди. Ундан суратчи сакраб тушди-да, конта беланиб ётган дон Корлеонени суратга ола бошлади. «Тез ёрдам» машинаси пайдо бўлди. Суратчи ўтириб олиб, хўнграб йиғлаётган Фреддини суратга олишга киришди. У юзига, қалин лабларига, семиз бўрнига кўз ёшни суртаётганини кўриш ачинарди ва кулгили эди. Оломон ичига фуқаро қийимидати хуфийлар келиб кўшилди. Аллақандай бир хуфий Фреддининг олдига чўккалаб ўтириб олиб, унга саволлар берарди. Фредди ҳамон ўзига келолмасди. Хуфий унинг чўнтагига кўл солиб, ҳамининг олади. Хайдовчилик тўвоҳномасига кўз югуртирди-ю, шерипта қараб хўштак чаади. Дарҳол фуқароча қийим кийган полициячилар Фреддини оломондан ажратиб қўйишди. Биринчи хуфий унинг елкасидан автоматни олади. Фреддини турғизиниб, ҳеч қанақа белгиси бўлмаган машинага туртиб киритишди. Суратчи ҳамон ҳамма нарса ва ҳамма одамларнинг суратини оларди.

Суикасд қилингандан кейин ўтган ярим соат вақт мобайнида Сонни Корлеоненинг телефони тўрт марта жиринглади. Биринчи бўлиб кўнпирок қилган одам хуфий Жон Филипс эди. У Корлеонелар хонадонидан мопида олиб турарди. Воқеа содир бўлган жойга биринчи бўлиб етиб келган машинадаги хуфийлар орасида у ҳам бор эди.

– Мени танипсизми? – сўради у.

– Албатта, – жавоб берди Сонни. Хотини телефонга чақирган пайтда у мудароб ўтирганди.

Филипс билдираб шуларни айтди:

– Отангизни қимдир идораси ёнида отиб кетибди. Ўн беш дақиқа бўлди. Отангиз тирик, лекин каттик яраланди. Унингиз Фредди хозир Чесаида, полиция бўлимида. Жавоб беришгач, унга врач чақиринг. Хар эҳтимолга қарини мистер Корлеоне маълумот бера олар, деб қаллақоната кетишман. Сизни хабардор қилиб тураман.

Соннининг хотини Сандро эрининг юзи оқариб, кўзлари пиншадек совуқ ялтиратганини кўриб:

– Тинчликми, нима бўлди? – деб сўради пичираб. Сонни ундан нари сўриди ва телефонни тўсиб ўтириб олади.

– Тирикчилиги аниқми?

– Аниқ. Кўп қон йўқотган. Шунга қарамасдан тузук. Ўндан ёмонроқ бўлиши ҳам мумкин эди.

– Раҳмат, – деди Сонни. – Эртала эрталаб соат саккизда унда кутиб туринг, мендан минг доллар олиб бориб беришди.

У икки кўли билан столга таяниб туриб қолди. Ҳеч қандай чикмасликка ўзини мажбур қилди. Соннининг энг нозик жойи жаҳди чикканда ўзини тутта билмаслиги эди. Бўни ўзи ҳам яхши биларди. Хозир ўзини тутта билмаслиқ ҳалоката дучор бўлиш билан баробар эди. Энг аниқ, Том Хейген билан боғланиш керак. Ёўшакка кўла улатишга улуғрматанди, яна телефон жиринглади. Бу гал кўнпирок қилган «Дейли Ньюс» репортёри эди. У немин-шарифини айтиб улуғрмасданок Сонни ёўшакни уюктириб ташлади.

Кейин Хейгеннинг рақамини терди. Ёўшакни хотини олади.

– Том уйдами? – сўради Сонни.

– Йўқ. Йипирма дақиқалардан кейин бўлади. Кечки омаката келишини кутяшман.

– Мента кўнпирок қилсин, – деди Сонни.

У назиятга тўтри баҳо беришга, унинг ўрнида бўлганда отаси қандай йўл тутяшини тасаввур этишга қорракат қилди. Суикасд Солоцпонинг иши эканлигига

заррача ҳам шубҳа йўк эди, лекин бирор кимсанинг катта мададига таянмаса Солоццо ҳеч қачон дондек одамга қўл кўтаришга журъат етолмасди. У ўйининг охирига етмаганди ҳамки, телефон учинчи марта жиринглади. Гўшакдан юмшок, нозик овоз сўради.

– Бу Сантино Корлеонеми?

– Ҳа, менман, – жавоб берди Сонни.

– Том Хейген бизнинг қўлимизда, – деди кўнгирик қилган одам. – Уч соатдан кейин қўйиб юборамиз. У бизнинг таклифларимизни сента етказди.

Ҳозирча шошилма. Ортикча кўнгилисизликнинг келарти йўк. Бўлар иш бўлади. Ўйлаб иш қил. Қизиккон одамликнинг ҳамма билди. Ўзингги бос.

Телефондаги одамнинг овозида пичинг бор эди. Кўнгирик қилган Солоццонинг ўзи бўлса керак, лекин аниқ айтиш қийин эди. Сонни атайин қайғули овоз билан:

– Яхши, кутаман, – деди.

Солоццо гўшакни қўйди. Сонни катта олтин соатига қўз ташлади-да, оқ клеёнкага телефонда таппашган вақтини ёзиб қўйди:

У ғамгин стол ёнидаги ўтиргичга ўзини ташлади.

– Нима гап, Сонни? – сўради хотини.

– Отамни отиб қўйишибди, – жавоб берди у.

Хотинининг юзидати ваҳимани кўриб дағдарок овозда қўшиб қўйди.

– Йиғлама, отам тирик экан. Ташвиш қилма, бошқани ҳеч нарса бўлмайди.

У Хейген хақида гапириб ўтирмади. Телефон тўртинчи марта жиринглади. Бу Кламенца эди. Гўшакдан бакалокнинг хириллаган овози эшитилди.

– Отанг билан бўлган воқеани эшитдингми? – сўради у.

– Эшитдим, – деди Сонни. – Лекин отам тирик, Узоқ жимликдан сўнг Кламенца энтиқиб нафас олди.

– Хайрият-э, Худота шукур, минг катла шукур. Дарҳол шошиб сўради:

– Аниқ биласанми? Ўша ернинг ўзида, қўчада ўлипти, деб эшитдим.

– Аниқ, тирик, – деди Сонни. У Кламенцанинг ҳар бир сўзини бўтун вужудини қулоқ қилиб тинглади. Кламенца, ҳақиқатан ҳам, ташвишлангандай туюларди, лекин айтиш пайтда хизмат тақозоси ундан яхшигина артист бўлишни ҳам талаб қиларди-да!

– Энди сен иш бошлашинг керак, Сонни, – деди Кламенца. – Мента қанақа хизмат бор?

– Дарҳол бу ёкка кел, – буюрди Сонни. – Поли Гаттонни ҳам олиб кел.

– Бошқа гап йўқми? – сўради Кламенца. – Балки, оингларни қасадхонага ва сенинг олдингга жўнатиш керакдир?

– Йўқ, Поли Гатто билан етиб кел.

Орага жимлик чўқди. Кламенца баъзи бир нарсаларни тушуна бошлади. Сонни овозига табиий тус берди.

– Дарвоқе, Поли қаерларда юрибди? Дарнати нима иш қилгити?

Гўшакдаги бўтик овоз жим қолди. Кламенца анчадан бешин жавоб берди.

– Солигининг мазаси йўқ, шамоллаб қолибди. Ўйда қинади. Қиш ичи оғриб чиқди.

Сонни дарров хушёр торгди.

– Кейинги ойларида неча марта ишта чикмади?

– Уч-тўрт марта, – деди Кламенца. – Ҳар тал ўрнига бошқа одам юборишни Фреддига таклиф қилдим, у келармаса деди. Ташвишланишга ўрин йўк эди, ўзинг билисан, ун йилдан бери бинойидек ишлаб келаётганди.

– Тўри, – деди Сонни. – Иккадангизни отамнинг уйида кутаман. Полисиз келма. Йўл-йўлакай учраб, олиб кел.

Клалми, соғми, бунинг аҳамияти йўқ. Тушундингми?

Кламенцанинг жавобини кутмасданок гўшакни қўйди.

Хотини унсиз йиғларди. Сонни у томонга қаради-да, бўтик овоз билан:

– Узимизникилар сўрашса, отамнинг уйига, унинг шаксий телефони орқали кўнгирик қилишсин. Бетона

одамлар сўрашса, билмайман, деб айт. Тонининг хотинини кўнгиروق килса, эринг ишда бир оз ушланиб қолармиш, деб кўй, – деди. Бир оздан кейин: – Бирор гап бўлса кўнгиروق кил, лекин хуа-бехуага кўнгиروق килма. Кейин йитини бас кил, – деб кўшиб кўйдди.

У уйдан чиқди.

Атрофта коронгилик чўккан, декабрь шамоли аччиқ эсарди. Сонни ўзини зулмат кўйига урди. Хиёсон атрофига ярим ҳалқа шаклида қурилган саккиз уйнинг ҳаммаси дон Корлеонета қарашли эди. Кираверипшдаги икки уйда доннинг ишончли одамлари оила аъзолари билан яшашарди, биринчи қаватдаги уйлар бўйдоқларга берилган бўлиб, улар ҳам донга қарашли одамлар эди. Қолган олти уйдан бирида Том Хейген, яна бирида Сонни, учинчи олдийгина чоғроқ уйда дон Корлеоненинг ўзи яшарди. Қолган уч уй доннинг хизматни туталадиган, ammo зарурат туғилиб қолганда эшитган захотиёқ ёрдамга етиб келаётган дўстларига бепул берилганди. Бог ичидаги бир парчатиноа бу ер, ҳақиқатан ҳам, қалъа сингари мустаҳкам эди.

Саккиз уйнинг ҳар бири устидаги прожекторлар атрофни қунаузидек ёритиб туради, бу ерда бирор кимсанинг пусиб, яшириниб олиши мумкин эмасди. Сонни бошқа томондан кирди ва ўзининг қалити билан уйнинг эшитини очди.

– Ойи, қаердасиз? – чақирди у.

Онаси ошхонадан чиқиб келди. Димоққа қовуридаётган қалампирнинг иштаҳани китикловчи хиди уриди. Сонни онасини кўлидан ушлаб, стулга ўтказди.

– Мента ҳозир кўнгиروق қилишди, – деди у. – Сиз тапширилманг. Отам касалхонага тушиб қолибди. Ярданган. Кийининг, отамнинг олдига борасиз. Ҳозир машина келади. Ҳўшми, ойижон?

Онаси унинг юзига тик қаради.

– Отангни отиб кўйишибдими? – сўради ойиси италай тилида.

Сонни «Ҳа» дегандай бош қимирлатди. Онаси бир дақиқа такводорлик билан бош эгди-да, ошхонага қайтиб

кириб кетди. У онаси газни ўчириб, овқат пишётган тодани палта устидан олиб кўйиб, ошхонадан чиқиб, пиллаштондан отасининг ётоқхонасига кўтарилгунга қадар кериб турди. Кейин буручқадати қатта хонага – отасининг иш хонасига ўтди, махсус тайёрланган стол тортомасини отиб, телефон ашпаратини чиқарди. Бу дон Корлеоненинг номдагум манзил бўйича номдагум одам номига расмиёлаштирилган махфий телефони эди. Сонни дастлаб Леона Бразилга кўнгиروق қилди. Ҳеч ким жавоб бермади. Кейин Бруклинда яшайдиган, дон Корлеонета бенихоят солим бўлган иккинчи сароёгуме Тессига кўнгиروق қилди. Унга бўлган воқеани айтиб, ишончли одамлардан эликчасини танлаш тўғрисида кўрсатма берди. Бу одамларнинг бир қисминини бу ерда, Ланг-Бичга юбориш зарурлигини, иш борлигини айтди.

– Кламенцайм уйидан чиқдимиз? – сўради Тессия.

– Ҳозирча Кламенцанинг одамларидан фойдаланмоқчи эмасман, – жавоб берди Сонни.

Тессия гап нимадалигини тушуңди, бир оз жим тургандан кейин:

– Мени кечиргин-у, Сонни, ammo сента отанг айтганидан гапни айтмоқчиман. Қизикконлик қилма, оғир бўл. Мен Кламенцанинг сотқинлик қилишга ишонмайман.

– Наҳора, раҳмат, – деди Сонни. – Бунга мен ҳам ишонмайман, ammo энг аввало, ўзимизга хушёр бўлишимиз керак, тўғрими?

– Тўғри, – маъқуллади Тессия.

– Яна бир гап, – деди Сонни. – Хабаринг бор, Майкл Канонерда, доридфунда. Бостондаги одамларимиздан бирорчасини жўнат. Уни бу ерга олиб келсин. Тўғолоңлар бондлуңча биз билан бирга туради. Кўнгиروق қилиб, инхулаптириб қўйман. Ҳар эҳтимолга қарши. Ҳозирги широнгтада ҳар нарсани кутиш мумкин.

– Маъқул, – деди Тессия. – Ҳозир топиширларининг бажариб кўйиб, етиб бораман. Йитиларимни танийсанми?

– Таниб оламан. – Сонни шундай деб тўшаки кўйди. У девор ичига жойлаштирилган кичкина сейфни очди. Тери муковали алфавитли кўк китобчани кўлига олди. Истаган нарасини топувча уни вараклади. «Рей Фарред. Рождество байрамига 5000\$». Бу сўзлар ёнида телефон рақамлари ёзилганди. Сонни рақамларни териб сўради:

– Бу Фарредми?

– Ха, мен, – деган овоз эшитилди тўшақдан.

– Мен Сантини Корлеонеман, – деди Сонни. – Сизга шопилинч бир илтимос бор. Иккита телефонни текшириб берсангиз. Кейинги уч ой мобайнида бу телефонлардан қайси телефонларга кўнтрик бўлган ва бу телефонларга кимлар кўнтрик қилган.

У Фарредга Поли Гатто ва Каменцанинг уй телефонларини айтди.

– Бу жуда муҳим. Агар бугун билиб берсангиз, Рождество байраминини яна ҳам кўнтрилдирик ўтказишингиз мумкин бўлади.

Энди бошни котириб ўйлаш керак, бироқ аввал Люка Бразита яна бир марта кўнтрик қилиш лозим эди. Яна ҳеч ким жавоб бермади. Бу Соннининг шубҳасини оширди. У шубҳали ҳаёлларни қалласидан қувди. Люка бу хабарни эшитиши биланок етиб келди. Сонни креслога ўзини ташлади. Бир соатдан кейин уйга одам ситмай кетади. Уларнинг ҳар бирига топириқ бериш керак. У ҳозир ниҳоят ўйлаб кўриш учун вақт топилаётганда на дахшатли воқеа юз берганини бугун вужудни билан хис этди. Бу ун йил мобайнида дон Корлеоне оиласига ва унинг салтанатига нисбатан биринчи қарши чиқини эди. Бу Солонзонинг иши эканлиги аниқ эди, лекин Нью-Йоркдаги энг йирик беш зодатонлар оиласидан ҳеч бўлмаганда биттасининг ёрдамига таянмаса, Солонцо бу ишта ҳеч қачон журъат этолмасди. Бу Татталлар оиласи бўлса керак. Демак, ё уруш бўлади ёки Солонзонинг тақлифларини қабул қилган ҳолда тўла таслим бўлиш керак. Сонни ғамгин қулиб кўйди. Турк ҳамма нарсани

мўҳаммад хисобга олганди, бироқ омад ундан юз ўтирди. Дон тирик қоли, демак уруш бўлади. Корлеонелар оиласининг куч-қудрати ва алоқалари, бунинг устига уларнинг ихтиёрида Люка Бразидек хуфий борлиги хисобга олinsa, уруш қандай тугашини аниқ тасаввур қилиш мумкин. Сонни яна шубҳага, таъвишга тушиб қолиди. Лева Бразил қайска тойиб бўлдикин?

УЧИНЧИ БОБ

Хейтенни ҳам кўшиб хисоблаганда машинада беш киши бор эди. Уни орқата, кўчада тўсатдан орқасида пайдо бўлган икки киши ўртасига ўтказишди. Солонцо олдидан ўтирарди. Хейтеннинг ун томонидан ўтирган ёнмса унга қараб шайпасини кўзигача боостириб кўйди. Хейтен ҳеч нарсани кўрмай қолиди.

Амча узок, йитирма дакикалар чамаси йўл юришди. Машинадан тушишганда Хейтен қаерга келиб қолганлигини аниқлай олмади – қоронгли тушиб қолганди. Уни ярим ертўлага олиб киришиб, стулга ўтқазиб қўйишди. Солонцо рўпарасидати стол орқасига ўтирди. Унинг бўғдойрант юзидан бургутта хос қандайдир нақшсиз ифода бор эди.

– Сен кўркмасанг ҳам бўлади, – деди у. – Сен Корлеонелар оиласининг мияси эканлигини, ишни ботқаклар қилишини билмаман. Мен уларга ҳам, мента ҳам ёрдам беришингни истайман.

Хейтен сигарета тутатди, унинг кўллари қалтирарди. Кимдир бир шиша арак келтирди. Қаҳва ичылдиган фиржонга арақдан қулиб, унга узатди. Хейтен арақни ичкюб ичиб юборди. Титроғи босилди, оёқларига ҳам назор киргандай бўлди.

– Хўжайиннинг нариги дунёга равона бўлди, – деди Солонцо ва жим бўлиб қолиди. Хейтеннинг кўзлари ёшланди. Солонцо давом этди: – Уни кўчада, шундоқки на нарасининг олдидан отиб ўлдирдишди. Мента хабар бердики биланок сенинг олдингга жўнадим. Сонни битим битим тузишимизга ёрдам берсанг.

Хейген жим ўтирарди. Доннинг ўлимини эшитиб, чуқур қайғуга тушганидан ўзи хайратда эди. Ўлим ва кўрқин хис-туйуси аралаш-қуралаш бўлиб кетди.

Солоццо давом этди:

– Сонни менинг таклифимни қабул қилган бўларди, Тўтримий? Сен ҳам яхши биласан, бу – шуғулланса арзийдиган иш. Келажак наркотик модалар билан самбо қилувчиларники. Икки йилдан кейин ҳаммамиз боиниб кетамиз. Бу ишнинг тати олтин. Дон ҳаётдан орқада қолган одам эди, унинг даври ўтганди. Бунга ўзи ҳам сезмай қолди. Куйиниб нима қиласан, фойдаси йўқ, ўлган одамни тириштириб бўлмайди. Мен яна битим тузипша тайёрман, сен эса Сонинни рози бўлишга кўнадирасан.

– Бу беҳуда иш, – деди Хейген. – Сонни охирги қонни қолғунча қасос олади.

Солоццо унинг гапини бўлди:

– Дастлабки пайтларда қизикконлик қилиб, шундан дейди. Ақлини жойига келтириб қуйиш керак. Мени Татталълар ва улар тарафдари ҳамма одамлар қўллаб-қувватлайдилар. Нью-Йоркдаги бошқа қорчадон оидалар эса очик урушни бартараф этиш учун ҳамма ишни қилдилар. Чунки уруш бўлса одамлар ўлади, иш ўлада жўлда қолиб кетади. Агар Сонни билан бир битимга қилишга оласак, Америкада бирорта оилавий синдикат, ҳатто доннинг энг қадрдон эски дўстлари ҳам бизга ҳалакят беролмайди.

Хейген тирноқларига тикилиб жим ўтирарди. Солоццо тилғоламалик билан давом этди:

– Энди дон илгаритидек ажир, сезип дон эмасан, Илари унга ғафлатда қолдириб бўлмасди. Сени ўзинга *consigliere* қилиб тайинлагани учун ҳам бошқа оидалар унга ишонмай қуйишди. Ахир сицилиялик эмассан-да, ҳатто италиялик ҳам эмассан. Агар иш урушгача бориб такалдиган бўлса, Корлеоне-лар оиласи тамом бўлди, деевер. Бундан ҳамма ютказди, шу жумладан, мен ҳам. Корлеонеларнинг сиёсатдонлар билан алоқаси мен учун пулдан кўра муҳимроқ. Сонни билан, *sarcophagus* си

дан таллашиб кўр, қон тўкилишининг олдини олишга ёрдам бер.

Хейген финжонни узатди, унга яна арақ қуйиб берди.

– Уриниб кўраман, – деди Хейген. – Тўтри, Сонинни қўндириш қийин. Люка Бразини эса Сонни ҳам тўхтатиб қололмайди. Сизлар Люкадан эҳтиёт бўлишинглар керак. Агар сизлардан воситачи бўлиб борадиган бўлсам, мен қон ундан эҳтиёт бўлишим керак.

– Люкани мента қуйиб бер, – деди Солоццо бепарво. – Сен Сонни ва доннинг қолган ўғиллари билан шуғулдан. Мента қара, уларга айтиб қўй, бугун менинг йилгитарим фрединни ҳам отаси билан қўшмозор қилишлари мумкин эди, мен руҳсат бермадим. Муносабатларни беҳуда оғашлаштиришининг нима кераги бор? Айтиб қўй, фредин тирик қолганлиги учун менадан бир умр қарздор.

Хейген ниҳоят ўзини тўтиб олди. Факат эндигона Солоццо унга ўлдирмоқчи эмаслигини тушунди. Ўлим вақамаси чекинди. Хейген алақандай енгиллик хис қилди ва уялганидан қизариб кетди. Солоццо масхарами илжайиш билан унга қараб турарди.

Қандай йўл тутса тўтри бўларкин? Агар Солоцзонинг йоситилгани бўлишдан бош тортса ўлдириб юборишлари мумкин. Нета бош тортади? У Солоцзонинг таклифини батфенси баён этади, холос. Бу ҳар қандай *consigliere*нинг таърифига кирарди. Агар жиддий ўйлаб кўриладиган бўлса, Солоццо унчалик ҳам ноҳаққа ўхшамайди. Татталълар ва Корлеонелар ўртасида хунрезлик бўлишга қар қандай вазиятда ҳам йўл қўймаслик керак. Корлеонелар оиласи донни охирги йўлга қузатиб, ҳамма нарсани тутишса ва бир битимга қелишса яхши бўларди. Вақти келиб Солоццо билан хисоб-китоб қилиб олиш мумкин.

Хейген бошини кўтарди – Солоццо унинг ўй-фитрадинини ўқиб турганга ўхшарди. У қулиб қўйди. Шу пайт Хейгеннинг миёсида чакмоқ чакилгандек бўлди. Люка Бразини каерда, нета Солоццо бепарво қулмсираб ўтирибди? Люка бўларга сотилган бўлса-я! Хейген дон

Корлеоне Солощонинг тақлифини рад этган кўни Люка Бразини хузурига чакиртанини эслади. Улар ўртасида қандай суҳбат бўлиб ўтганини ҳеч ким билмади. Ҳозир ўша гапларни эслайдиган пайтми? Ҳозир фақат бу кашкирлар кўлидан соғ-омон чиқиб, Корлеонелар олдасининг Ланг-Бичдаги мустаҳкам кўрғонига қириб олиши тўғрисида ўйлаш керак.

– Кўлимдан келган ҳамма ишни қиламан, – деди у Солощого. – Гапларингиз тўғри деб ўйлайман. Бундай вазиятда дон Корлеоненинг ўзи бизга фотиҳа бертган бўларди.

Солощого мамнун бўлгандай бош қимирлатди.

– Жуда соғ, – суҳбатга яқун ясади у. – Қон тўкилишини ёқтирмайман. Мен қорчалон одамман, қон тўкилиши эса қимматга тушади.

Телефон жириглади, Хейтеннинг орқасида ўтиргандардан бири тўшакни олди. Бир оз жим тургач, қисқа қилиб:

– Хўп, айтиб қўяман, – деди.

У Солощонинг олдига келиб, унинг кулочига алданималар деб пиширлади. Туркнинг юзи доқадай оқариб, кўзлари чакнаб кетди. Хейтеннинг бутун танасида чумоли ўрмалаб юргандай бўлди. Солощого бир нарсаларни ўйлагандай унга қаради. Бирдан Хейтен кўйиб юбормасликларини тушуниб қолди. Нимадир юз берди, у билан ўлимнинг ораси яна икки қадам бўлиб қолди.

– Чол ўлмабди. Бу сицилиялик тўнгишнинг танаси бешта ўқ билан илма-тепиш бўлса ҳам ўлмабди, тирик қолибди.

Солощого тақдирга тан бертгандай елкасини қисди.

– Омадимиз келмади, – деди у Хейтенга. – Сенинг ҳам, менинг ҳам. Омад биздан юз ўтирди.

ТЎРТИНЧИ БОБ

Майкл Корлеоне отасининг Лонг-Бичдаги уйига яқинлашаркан, боққа қираверишдаги тор йўлакка кўндалангига отир занжир тортиб қўйилганини кўрди. Сақ

наш прожектор ярим ҳалқа шаклидаги майдончани ёритиб турарди. Қайрилма йўл четига ўнга яқин машина қатор тизиб қўйилганди.

Занжирга ўтириб олган икки киши ўзаро суҳбатлашгандай. Майкла уларни танимади.

– Кимсан? – сўради улардан бири бруклинча талаффуз билан.

Майкл ўзини таништирди. Биринчи уйдан бир киши чиқиб, унга тикилиб қаради.

– Доннинг ўғли, – деди у. – Мен кузатиб қўяман.

Майкл унинг орқасидан юрди: уй эшиги олдига уларнинг яна икки киши тўхтатди. Текшириб кўргач, ўтказиб кўришди.

Уи одамлар билан тўла эди. Майкла улардан бирортасини ҳам танимади. Меҳмонхонада Том Хейтеннинг хотини Тереза диванда қимирламасдан ситара тортарди. Унинг олдига, столчанинг устида виски қўйилган ётақан турарди. Диваннинг нариги чеккасида туна Кламенца ястаниб ўтирарди. Сароғегименинг юзидан ҳеч нарсани аниқлаб бўлмасди, лекин пешанасини майда тер қоплаган, бармоқлари орасидаги чайналган ситара тўшукдан қорайиб кетганди.

Кламенца Майкла ҳамдардлик билдириб, қўлини қисаркан:

– Отанг касалхонада, отангнинг ёнида. Отанг тузук, қаммаси ўтиб кетади, – деди.

Поли Гатто ҳам келиб ундан ҳол-аҳвол сўради. Майкла унга сиғичковлик билан тикилди. У Поли отасининг шахсини соқчиси эканлигини биларди, лекин унга ҳали ҳеч қанча Поли бутун шамоллаб қолганлиги туфайли ишта чекмаганлигини айтмаганди. Полининг озгин бўғдойранг юндалати безовталик ифодаси Майклнинг эътиборини тортиди. У Гаттони ўз ишига пишик, ишончли, таъининг маъини дарҳол илгаб оладиган одам деб эшитганди. Бурун эса лапашанглик қилибди... Майкла уйда яна қолганлар одамлар тимирскиланиб юришганини кўрди, лекин уларни танимади. Улар Кламенцанинг одамлари

эмасди. Майк1 хамма нарсани киёслаб кўриб, Каменца ва Гаттодан шубҳаланиётганини тушуниди. Поли суикаса юз берган жойда бўлган деб ўйлаган Майк1 унинг юзидаги майда тиришларга синчиклаб тикилди.

– Фредди тузукми? – сўради у.

Каменца жавоб берди:

– Укол қилишди, хозир ухляпти.

Майк1 Хейтенинг хотини олдига келиб этилди-да, бетидаан ўтиб кўйди. Азалдан уларнинг бир-бирига майлар бори эди.

– Томдан ташвишланма, – деб пичиради Майк1 Терезанинг кулоғига. – Хаммаси кўнгиладатидай бўлади, Сонни билан гаплашдингми?

Тереза бир дакика унинг пинжиги кирди, кейин бош чайкади. Нозик, чиройли бу аёл италиялик эмас, кўпроқ америкаликларга ўхшарди. Хозир у жуда-жуда кўркий кетганди. Майк1 уни кўларидан тортиб, дивандан туртаздиди-да, отасининг ипхонасига етаклади.

Сонни ёзув столи орқасида бир кўлида сарик дафтарча, иккинчи кўлида қалам билан ўтирарди. Унинг олдига факат сарогетте Тессю бор эди, холос. Майк1 уни таниди ва ўйлагилар кимнинг одамлари эканлигини, ховлидаги янги соқчилар қаердан пайдо бўлиб қолишганини дарҳол тушуниди. Тессю ҳам дафтарча ва қалам ушлаб олганди.

Хоната киргандарни кўриб, Сонни ўрнидан турди ва Хейтенинг хотинини секин кучоқлади.

– Кўркма, Тереза, – деди. – Том тинч. Улар шунчаки Том орқали ўз тақлифларини жўнатипмоқчи, демак, уни кўйиб юборишади. Томнинг бу ишга дахли йўқ – у бизнинг адвокатимиз, холос. Уни хафа қилишнинг фойдаси йўқ.

У Терезани бўш кўйди-да, Майк1ни ўзига тортиб, юзидан ўтиб кўйди. Бундан ўта таажжубланган Майк1 акасини итариб юборди-да, илжайди:

– Бир умр дўшослаб келдинг, энди бўлса бемаррда эркалатасан.

Бодаликда улар доим бир-бири билан уришиб ўйнашарди.

Сонни елка қисди.

– Биласанми, Хановерда йўқлигинини эшитиб беҳад ташвишландик. Сени ўлдириб кетишса, менинг парвоимга ҳам келмайдими-я, лекин ойимизга нима дейман. Отам тўтрисидати гапни минг бир изтироб билан айтганим ҳам етар.

– Ойим тузукми?

– Жуда яхши, – деди Сонни. – Бундай воқеага биринчи марта дуч келётгани йўқ. Мен ҳам. Сен ҳеч нарсата ақилит етмайдиган қичкина бола пайтингда бундай воқеалар кўп бўлган. Кейин тинч яшай бошлаганмиз. – У жим қолди, кейин кўшиб кўйди: – Ойим касалхонада, отамнинг ёнида. Илчилар отамни тузалиб кетади дейишяпти.

– Ёаки биз ҳам бориб келармиз? – сўради Майк1.

Сонни бош чайкади.

– Хамма иш бир ёқлик бўлмагунча ўйдан чиқиб йўқ. Телефон жиринглади. Сонни гўшақни олиб, бутун вужудини кулоқ қилиб тинглади. Майк1 беихтиёр столга яқинлашиб, сарик дафтарчага қаради. Унга саккиз кишининг исм-шарифи ёзилганди. Солощю, Филипп Татталья ва Жон Таттальялар биринчилар каторида туришарди. Майк1нинг устига қайноқ суя куйгандай бўлди. Демак, у қиратда Сонни ва Тессю тумдон қилиниши керак бўлган одамларнинг рўйхатини тузишгаётган экан-да!

Сонни гўшақни кўйди.

– Меҳмонхонада кутиб туринглар, майлими? – деди Тереза билан Майк1га. – Тессю иккаламиз баъзи бир ишқаларни ҳал қилиб олишимиз керак.

Хейтенинг хотини йиғламсираб сўради:

– Хозир Том тўтрисида кўнтрирок қилишмадимми?

Тереза кўрканидидан калтирарди. Сонни унинг елкасига қўл ташлади-да, эшик томон етаклади.

– Унга ҳеч нарса бўлмайди, мен сўз бераман, – деди у. – Меҳмонхонада кутиб тур. Бирор хабар бўлса, дарров чиқиб айтаман.

Сонни унинг орқасидан эшикни ёйди. Майк1 энди терн қопланган катта креслога ўтириб олганди. Сонни унга тез ўтқир қараш қилди-да, столга келиб ўтирди.

– Мента кара, Майк, – деди у. – Бу ерда коласанг шундай нарсаларни эшитасанки, кейин хафа бўлиб юрасан. Майк1 ситара тутатади.

– Балки керак бўлиб қоларман.

– Э, йўк, – эътироз билдирди Сонни. – Сени бу ишларга аралаштирсам, отам мени бир умр кепирмайдди. Майк1 сакраб ўрнидан туриб кетди.

– Мента кара, тунка, у менинг ҳам отам бўлади. Ахир мен ҳам ёрдам бера оламан-ку! Бунинг учун, албатта, кимнидир отиш керакми? Мен бошқа йўл билан ёрдам бераман. Мен билан ёш боладек гаплашишни ҳам йиғиштир. Мен уруш кўрганман. Яраланганман. Эсингдан чиқадими? Одамларни, японларни ўлдирганман. Нимадан кўрқасан? Хушидан кетиб қолади, деб кўрқатсанми?

– Балки, хозир «Кўлингни кўтар!» деб буйрук ҳам берарсан? – кулди Сонни. – Бўпти, коласанг, код, телефонга қараб турасан. – У Тессига ўтириди. – Хозир бизга ўта зарур бўлган маълумотни айтишди. – Сонни Майк1га қаради. – Кимдир отамни уларга рўпара қилиб кўйган. Балки Кламенцадир, балки Поли Гаттодир. Нима учундир у худди шу бўлун ўчакишгандай касал бўлиб қолди. Уларни отамга рўпара қилиб кўйган одамнинг кимлигини мен алақачон билиб оладим. Кани, кўрайлик-чи, сенинг миянг қанака ишларкин, ахир сен маълумотдан одамсан. Айт-чи, бизни Солощого сотган одам ким?

Майк1 жойига ўтирди-да, кресло суянчига ўзини тапплади. Шошимасдан билган нарсаларининг ҳаммасини хаёлидан бирма-бир ўтказа бошлади. Корлеоне дар салтанатда Кламенца consigliere давозимиди эди. Кламенцанинг миллионер бўлиб қолишига дон Корлеоне ёрдам берган, йипирма йилдан ортиқ вақтдан бери Кламенца доннинг яқин дўсти. Ташкилотдаги муҳим бўғинлардан бири унинг қўлида. Хўш, Кламенца донни сотқинлик қилиб нима ютиши мумкин? Пулми? У жуваб бой, аммо очқўзлик, бойиган сари янада бойроқ бўлишни интилиш одамларга хос нарса-ку! Хокимиятми? Ёки экин дилсизликлар учун, етарли қадланмаганлиги учун ўч

оламоқчи бўлганми? Ёки давозимига Хейген тайинлангани билан келишса олмадимиз? Ё иш нуктаи назардан қараб, Солощого устун чиқадди, деб ўйладимизми? Йўк. Кламенца сотқин бўлиши мумкин эмас эди. Шу пайт Майк1 Кламенца ўлишини истаётганлиги учун ҳам шундай ўйларга бораётганлигини тушуниб қолди. Майк1 болалик пайтида бақалок Кламенца унга совғалар олиб келарди, отаси банда бўлса, у билан сайр қиларди. Йўк. Кламенца эмас.

Айни пайтда Солощого Корлеоне дар томонидан худди Кламенцага ўхшаган одамни отдириб олишга уринган бўлиши ҳам мумкин.

Поли Гатто. У хади бойлик орттириб улгургани йўк. Ёқини ҳодимлар каторида тез ўсатти, лекин ҳамма нарсата эришгунча кўп йиллар ўтиши керак. Поли ёш, дедик, хокимиятта интилади. Ха, Поли сотқинлик қилгани интонгилроқ... Майк1 у билан бирга мактабга, олтинчи сифрга бортан чоғларини эслади-ю, кошқийди Поли бўлмаса, деб қолди.

У бошпини чайкаб:

– Ушиси ҳам эмас, буниси ҳам, – деди.

Соннига сотқиннинг кимлиги аниқлиги учун ҳам шундай деди. Агар Майк1га ҳукм чиқаришга тўғри келганда эди, у Поли Гаттони айбдор деб топарди. Сонни куяиб қўйди.

– Узингни бос, – деди у. – Кламенцанинг ҳамма иши жонига. Сотқин – Поли.

Майк1 Тессининг ентил нафас олганини, кўнгли тринга тушганини сезиб қолди. У ўзи sarregime бўлганини учун ҳам қуролдош дўсти сифатида Кламенцанинг тапшиқини қилаётганди. Бундан ташқари, энг яқини поғонада хиёнат юз бермаган экан, демак, аҳоли рўиналик жиддий эмас.

– Эртата йипитларга жавоб берворсам бўлаверадими? – сўради Тессо.

– Индинга жавоб берасан, – деди Сонни. – Унгача Поли ҳақида ҳеч ким ҳеч нарса билмаслиги керак. Хозир

эса узр, мен укам билан шахсий ишларимиз хақида отаниларча гаплашиб олоқчиман. Меҳмонхонада кутиб тур, хўшми?

Рўйхатни кейин тугатамиз. Камчилигини Кламенца билан тулазасизлар.

– Тушунарди, – деди Тессо.

У хонадан чиқди.

– Соткин Поли эканлигини каёқдан билдинг? – сўради Майкл.

– Телефон компаниясида одамларимиз бор, – тушунтирди Сонни. – Полининг кимлар билан гаплашганини текширтирдик. Кламенцанинг телефонини ҳам текширтирдик. Шу ойнинг ўзида Поли уч марта касал бўлиб ишта чикмади.

Шу кунлари унга отамнинг идораси қаршисидаги автомат-телефондан кўнтрок қилишган. Бутун ҳам кўнтрок қилишибди. Поли ишдами ёки унинг ўрнига бошқа одам ишлайтими, деб текширишган. Эҳтимол, бошқа бирор сабаблар билан кўнтрок қилишгандир. Энди бунинг аҳамияти йўқ, – Сонни жунжиқиб кетди. – Худога шукрки, соткин Поли бўлиб чиқди. Кламенцани аҳолимиз мушкул бўларди.

– Демак, уруш бўлади, шунақами? – сўради Майкл ишонқирамай.

– Аввал Том қайтиб келсин, – деди Сонни унга қараркан газаб билан. – Ҳа, агар отам қаршилик қилмаса уруш бўлади.

– Нета энди отам фикрини айтишини кутмаслигини керак? – сўради Майкл.

Сонни унга шубҳа билан қараб кўйди.

– Медалларни қанака хизматларинг учун олгансан? Ахир биз душманларимизга нишон бўлиб турибмиз-ку! Жанг қилиш керак. Фақат Томни кўйиб юборишмайди, деб кўркаман.

– Нета? – таажжубланди Майкл.

Сонни шонмасдан тушунтирди:

– Улар отамни ўлган деб ўйлашганди. Томни уш-лаб кетишдан мақсадлари эса энди улар мен билан

битим тузиш учун Томни воситачи қилиб, ундан менга битим шартларини бериб юборишдан иборат эди. Одам тирик бўлгандан кейин, мен уларнинг шартларини кутмаслигини тушунишди. Демак, Том ҳам уларга керак эмас. Уни кўйиб юборишлари ҳам, ўлдиришлари ҳам мумкин, бунга Солоццо ҳал қилади. Агар ўлдиришса, кўрқитиш учун, биз билан ҳазиллашмаётганилигини кўрсатиш учун ўлдиришди.

– Нета энди сен билан шартнома тузиш мумкинлигини Солоццонинг ишончи қомил?

Бирдан Соннининг жаҳли чиқди, аммо дарров жавоб бермади.

– Бир неча ой илгари Солоццо уйимизга келиб, наркотик моддалар билан савдо қилишни йўлга қўйишга қўнчилишимизни тақриф қилди. Отам унинг тақрифини рад этди. Сухбат пайтида мен бир ножўя тап айтиб қўйдим. У мени битим тузишга қарши эмас экан, деб ўйлади. Мен ана шу тарзда хатога йўл қўйдим. Ахир отам мента ~~отам~~ ~~ишдади~~ қарама-қаршиликларни дунёда ҳеч бир одам билмаслиги керак, деб қайта-қайта тушунтирганди-да! Солоццо ўйлаганки, агар оила бошлангини уртдан олиб ташласа, мен унинг компаниясига қўнчилиман. Отамиз бўлмаса оиламиз хозиргидан энг қомилда икки марта кучсиз бўлиб қолади. Мен унингга ҳам оилавий ишни қўлда сақлаб қолиш мақсадида қайт учун эмас, ўлим учун қураш олиб боришга мажбур бўлардим. Келажак наркотиклар билан савдо қилувчилар қўнлади. Биз бир битимга келишган бўлардик. Солоццо шахсий манфаатларини ўйлаб отамни ўлдиришни бу-вирмаган, у бунга ишнинг кўзини билалитган одам сифатида қўла урган. Мен ҳам иш манфаатлари юзасидан у билан ҳамкорлик қилган бўлардим. Адабатга, у мени ишта жонлаштирмасди, ҳар эҳтимолга қарши четроқда ушлаб турурди. Агар мен унинг шартларини қабул қилсам, икки оиладан кейин фақат уч олиш мақсадида у билан уруш қилишнингта бошқа оилалар йўл қўймасликларини яхши биларди. Устига-устак Таггальлар оиласи у томонда.

– Агар улар отамни отиб ўлдириб қўйишганда нима бўларди? – сўради Майка.

– Солощони барибир ўлдирман, – дўнда қилиб жавоб берди Сонни. – Ҳеч нарсга мени бу йўлдан қайтара олмайдди. Майли, Нью-Йоркдаги беш улакан оиланинг ҳаммаси мента қарши чиқишсин. Ҳамма Таттальдаларни битта қолдирмасдан тигдан ўтказаман. Ҳаммамиз бирга қурбон бўлсак ҳам майлига.

– Отам бошқача йўл тутган бўларди, – деди секкин Майка.

Сонни жаҳли чиқиб бақиради:

– Биламан, лекин отамдек бўлишимга ҳали узок, фақат сента шунга айтиб қўйдики, яқин масофада жанг қилишда мендан зўррини топиш қийин. Бўни отам ҳам билади. Тессю ва Клеменца ҳам билади. Солощю ҳам билади. Биринчи марта одам ўлдирганимда ўн тўққиз ёшда эдим. Оиламиз уруш олиб бораётганда, мен отамнинг ёрдамчиси эдим. Бунақа ишларга кўникиб кетганман. Шундай бўлгач, ҳеч нарсадан қўрқмайман. Бўнинг устига ҳамма қўчлар бизнинг қўлимизда. Эх, атар Люка билан алоқа ботлай олганимизда эди!

– У, ҳақиқатан ҳам, қўчимми? – қизиқиб сўради Майка. – Унга шунчалик кўп нарса ботлиқми?

Сонни бош кимиратди.

– Ёлғиз унинг ўзи бутун бир армияга тенг. Уни учала Таттальдаларга қарши қўймоқчиман. Виргилий Солощю билан ўзим шуғулланаман.

Меҳмонхонадан аёл кишининг чинкиртгани эшитилди. Жин урсин, ўйлади Майка, ахир бу Томнинг хотини-ку! У эшикка отилди. Диван олдига одамлар тўпланиб турарди. Том Хейген хижолат тортиб, Терезани қучоқлаб олганди. Тереза хўшраб йиғларди. Эриш қўриб, қувонганидан чинкиртганини Майка тушунди. Том Хейген хотинининг қўлини олиб, уни диванга ўтказди. Майкага ҳўмрайганча қулимсирарди.

– Сени кўрганимдан хурсандман, Майк, жуذا хурсандман, – деди-да, йиғлаб ўтирган хотинига қарамасдан, иш-

коната кириб кетди. У шунча йил Корлеонелар оиласида беқорга яшаматган, ўйлади Майка ажойиб бир турур билан. Қанчалик таажжубланибди бўлмасин, дон унга ҳам, шунингдек, Соннига ҳам ўз таъсирини ўтказибди.

БЕШИНЧИ БОБ

Сахар соат тўртта яқин Сонни, Майка, Том Хейген, Клеменца ва Тессю дон Корлеоненинг хонасига тўлангидилар. Тереза Хейгени уйига чиқиб кетишга қўлдирдилар. Тессю одамларига Поли Гаттодан қўз узмасдан қузатиб туришни топишди. Бўни ҳаёлига ҳам келтирмаган Поли Гатто ҳамон меҳмонхонада қўтиб ўтирарди.

Том Хейген тўлланганларга Солощонинг шартларини айтди. Доннинг ўлмай қолганлигини эшитгандан кейин Солощю Томни ўлдирмоқчи бўлганлигини айтиб берди. Хейген қулимсирарди.

– Ҳатто Олий суд олдига ҳам бутун бу лавнати Турк оиламиздек ўлиб-тирилиб сайрамаган бўлардим.

Дон тирик қолганлигига қарамасдан, оиланинг у билан шартнома тузишга қўндаришга ватда бердим. Мен сени, Сонни, бу масалада бемалол кўтирюк қилиб ўнотаман, дедим. Болаликдан бери дўстлигимизни айтмоқ бўлардим. Кўнглингга келмасину, сен оила бошлиғи ўзининг эгаллашга қарши эмаслигининг ҳам шама қилиб ўтам. Парвардигори олам, ўзинг кечир, осий бандангн. У айбодордек Соннига қараб қулиб қўйди. Сонни ҳаммасини тушунаман, деган маънода кафти очик қўлини юқори кўтарди.

Тессюфон олдигаги креслога ястаниб ўтириб олган Майка уларнинг ҳар иккисини ҳам қузатиб турарди. Хейген коната кирганда Сонни дарҳол ўрнидан турди-да, уни қучоқлаб қарши олди. Кўп жихатдан унга нисбатан Том Хейген акасига қадардонроқ эканлигига гайирлиги келди.

– Энди ишта қирпайлик, – деди бўйруқ оҳангиди Сонни. – Ҳаракат режасини ишлаб чиқишимиз керак.

Тессю билан биргаликда баъзи бир нарсаларни белгилаб қўйди. Тессю, рўйхатни Кламенцага узатвор.

– Агар биз қарор қабул қиладиган бўлсак, Фреддини ҳам йиғилишга чақириш керак, – деди Майкл.

– Фреддисиз иш қилишга тўғри кетади, – таъмин жавоб берди Сонни. – Врач унинг каттик хавжонланганини ва унга тинчлик, осудалик кераклигини айтди. Отамнинг жароҳатланганини кўриб, кўркий кетган бўлса керак. Отам унинг учун доим ҳудо билан тенг эди-да. Биз Майкл иккимиз бошқачароқмиз.

– Бўлди, Фреддини қўйинглар, – деди Хейген шошиб. – Унга тегманглар, умуман, бу ишнинг унга даҳли бўлмаслиги керак. Кулоқ сол, Сонни, ҳамма ишimiz кўнгилдагидек тутаматунча қўча-қўйда қоранг кўрсатмайсан. Бу ер мутлақо хавф-хатарсиз жой. Шу ердан ҳеч қаякка жимайсан. Солоцпога кўз-кулоқ бўлиб туриш керак, уни элтиборсиз қолдириб бўлмайди. У аниқда у устаси фаранглардан. Касалхонада соқчилар борми?

Сонни бош ирғиди.

– Полиция дарвоза олдига соқчилар қўйди. Менинг йиғилгларим эса отамдан кўз ўзмай ўтиришибди. Хўш, Том, рўйхатга нима дейсан?

Хейген рўйхатни ўқиркан, қовоғини солди.

– Сонни, сен эхтиросга берилиб кетипсан. Агтанг, дон бошқача йўл тутган бўларди. Ахир тушунсанг-чи, ҳозир энг муҳими, Солоцпо. Ўшани гўмдон қилсанг, қолган ишлар ўрнига тушиб кетади. Анави Таттабьяларнинг сента нима кераги бор?

Сонни ҳар икки саротегімега қаради. Тессю елка қисди:

– Тўғри, бу осон иш эмас.

Кламенца сукут сақлади. Бу Тессю фикрини маъқуллаш ифодаси эди. Сонни Кламенцага:

– Бир нарса аниқ. Полини гўмдон қилиш керак, – деди. – Бу борада баҳслашиб ўтиришнинг зарурати бўлмаса керак. Майли, биринчиси Поли бўлсин.

Бакалок саротегіме бош қимирлатди.

– Люкага нима бўлди? – сўради Хейген. – Менимча, Солоцпо ундан мутлақо хавфсизрамайпти. Шунинг учун мен Люкадан ташвишланяпман. Агар Люка бизни сотиб қўйган бўлса, ишимиз пачава. Энг аввало, шунинг аниқлашимиз керак. Ким у билан боғлана олади?

– Ҳеч ким, – жавоб берди Сонни. – Кечкурун жууда кўн марта кўнпирок қилдим.

– Майк, жавоб беришунча кўнпирок қил. Ҳар ўн бош дақиқада кўнпирок қилавер, – деди Хейген.

– Мента қара, Том, – деди шошиб Сонни. – Ахир сен маслаҳатчисан. Шундай бўлгач, маслаҳат бер. Биз нима қилмоқчимиз? Сенингча қандай йўл тутсак, тўғри бўлади?

Хейген ўзига виски қўйди.

– Отанг тузалиб чиқиб, ҳамма ишни қўлга олгунча қадар Солоцпо билан музокара олиб борамиз. Иложи қолмаган тақдирда, хатто битим тузишимиз ҳам мумкин. Дон тузалиб чиққандан кейин ҳамма нарсани ўзи ҳал қилиб, жой-жойига қўйиб олади. Биз оила аъзолари эса у тутган йўлни маъқуллаймиз.

Соннинг жажли чиқди.

– Демак, сенингча мен Солоцпога бас келолмайман, шунчаки?

Том Хейген унинг кўзларига тик қаради.

– Бас келасан. Корлеонелар оиласи қучли. Кламенца ва Тессю сингари қучли одамларнинг бор. Бироқ агар масала урушгача бориб такалудек бўлса, уларнинг ҳар бири минглаб одам тўплай олади. Унда бутун Шаркий тоғларда ҳунрезлик бошланади. Қолган оиладарнинг қаммаси айбони Корлеонеларга тўнқайди. Ўзимизга душман ортириб оламиз. Отанг бундай пайтларда бошқача йўл тутишни ўргатган.

– Агар отам тирик қолмаса-чи, унда қандай маслаҳат берсанг, маслаҳатчи? – деди Сонни.

Хейген отир-босиқлик билан жавоб берди:

– Билман, сен менинг фикримга қўйилмайсан. У қандай Солоцпонинг таклифини қабул қилиб, наркотик-

дар билан савдо қилишни бошлаб юборганинг маъқул. Отаннинг алоқаларисиз, унинг шахсий таъсирисиз Корлеонелар оиласининг қуч-қуарати икки баравар камаяди. Ақалли узоқ давом этадиган киргинбаротлик урушининг олдини олиш учун ҳам Нью-Йоркнинг бошқа оилавий синдикатлари Солоццо ва Таттальяни қўллаб-қувватлайдилар. Агар отан ўлиб қолувдек бўлса, сен Солоццонинг шартларига рози бўл. Кейин бир гап бўлар.

Ғазабдан Соннинг юзи доқадай оқариб кетди.

– Сента айтишга осон-да, а? Сенинг отангни отишмаган-да!

Хейген шовшиб, турур билан деди:

– Мен ҳам унга худди сента ёки Майката ўхшатган ўғилман, балки ўғилдан ҳам яқинроқдирман. Сен билан мен хозир маслахатчи сифатида таллашдим. Агар сенин шахсий фикрим қизиқтираётган бўлса, билиб қўй: уларнинг ҳаммасини бирма-бир шу қўлларим билан бўғиб ўлдирган бўлардим.

Сонни хижолат бўлиб:

– Кечир, Том, ўзимни тугтолмай қолдим, – деди.

Асида у ўзини тугтолмай қолмаганди. Қариндош қариндош экан-да, начора, нима ҳам қила олардинг. Сонни ғамгин ўйланиб қолди. Ҳамма ноқулай вазиятда, унинг нима дейишини қутаради. Мана, ниҳоят Сонни оғир хўрсинди-да, секин тапира бошлади.

– Майли, отам тузалиб чиққунча кутиб турамиз. Лекин сен ҳам, Том, шу ерда ўтирасан, бехуда таваккалчиликнинг керати йўқ. Сен ҳам Майк, гарчи Солоццо бутун оила аъзоларимизни пичоқлаб ўлдирганда ақл қилмаган бўлса-да, эҳтиёт бўл. Тессо, одамларнинг тайфасида туришсин. Шаҳарда бўлаётган воқеалардан у вақтида хабардор бўлишсин. Кламенца, Гаттони тумдон қилганиндан кейин одамларнинг бир қисмини қасал хоната, Тессо йипитларининг ўрнига жўнатасан. Тессо, ҳар эҳтимолга қарши сенинг йипитларинг ҳам хозирда қасалхонада тура туришсин. Том, эртага эрталабдан юн

телефон ёки воситачи орқали Солоццо ва Таттальялар билан музокарани бошлайвер. Майк, эртага Кламенца йипитларидан икки нафарини олиб, Люканикита бор, унн кут ёки қаерга қойиб бўлганлигини билиб кел. Агар юз берган воқеадан хабардор бўлса, эҳтимол Солоццонинг бўғизидан олгандир. Турк унга қанчалик қатта бойлик ваъда қилмасин, Люка доннинг юзига оёқ босишга интиломайман.

– Бу ишга Майкани аралаштириш зарурмикин? – сўради шуҳа билан Хейген.

– Сен ҳақсан, – деди Сонни. – Майк, ҳамма топшириқ бевор қилинади. Телефон олдидан ўтир, бу мен учун муҳим.

Майк индамади. У ноқулай вазиятга тушиб, ҳатто нижозат бўлиб қолди. Тессо ва Кламенца уни нафар писанд қилишмаётганини яширишиб, бепарво ўтиришарди. Майк гўшакни қўлга олиб, Люка Бразил телефони рақамларини терди. Гўшакни қўлуғига босиб, унинг-ушун ту-тулаган овозини эшита бошлади.

ОЛТИНЧИ БОБ

Питер Кламенца тун бўйи босинкираб чиқди, яхши ҳудуд олмади. Эрта туриб ўзи нонушта тайёрлади. Чумлиганда қийилдиган эски ҳалат ва китиз шиппақда жонга бўйлаб у ёқ-бу ёққа юраркан, олдидан турган иш режаларини пишитди. Кеча Сонни аниқ кўрсатма берди. Поли Гатто зудлик билан тумдон қилиниши керак. Аюмок, бутун топшириқ адо этилиши зарур.

Кламенца ташвишда эди. У ўзи тавсия қилган Полиннинг чиқиб қолиганидан хижолат бўлаётганди. Полиннинг сотқинлик қилиши Кламенцага зарар етказмасди. Устига-устак Полиннинг ҳаёти ҳаммага маълум бўлиб, бу унинг фойдасига хизмат қиларди. У сипиликликлар оиласида тутилган, Корлеонелар билан қўшни яшаган, унинг болалари билан бирга ўстан, доннинг ўғилларидан бири билан мактабда бирга ўқиган эди.

Синовдан ўтказишди – у ишта ярокли эканлигини исботлади. Поли котиллар каторига кўйилади. Корлеонелар оиласи унга яхшигина маош бегилиди. У Ист-Сайддаги тотализатордан ҳамда касаба уюшмасидан тушадиган даромаддан улуш олиб турадиган бўлди. Кламенца Поли Гатто Корлеонелар оиласида ўрнатилган каттик тартиб-интизомга қарши бориб, ҳаётини хавф-хатар остига қўйган ҳолда ўғирлик қилиб, кўшимча даромад топади, деб шубҳаланади. Айни пайтда бу Кламенцанинг кўз олдига унинг қадар-кимматини оширади ҳам. Бўйруқни менсимаслик – дадиллик ва жасурлик далили ҳисобланади. Адабатта, ёшларнинг чойчасига кўп пул керак. Бунинг ҳаммаси табиий ҳол. Лекин Поли Гатто соткинлик қилади, деб ким ўйлабди дейсиз.

Йўқ, бутун эрталабданок Кламенцани тапшишдан тирган нарса бошқа эди. Поли Гаттони тумдон қилиш кунда-кунора бўлиб турган одатдаги ишлардан бири, ҳолос. Лекин ўрнига ким шахсий соқчи бўлади? Олдий юғурдак учун бу лавозим мансаб пилдопасидан катта кўтарилиш бўлади. Бу ишта жиддий ўйлаб ёндашиш керак. Лапашант ва ношуд одам бўлмаслиги керак. Ишончли, кўлга тушиб қолса тилини тиз оладиган, бир суз билан айтганда, Сицилианинг опетта конун-қонидасига каттик амал қиладиган одам керак. Яна бир масала. Янги лавозим учун қанча пул тўласа тўтри бўларкин? Тўс-тўполон бошланганда олов чизигида энг аввало, шахсий соқчи бўлади. Кламенца яхши ишлаётган олдий юғурдакларга кўпрок ҳақ тўлаш кераклиги тўғрисида донга бир неча марта тапирди, лекин дон дом-мим демади. Поли пуддан қийналмаганда маккор Туркнинг тузонтга илинмаган бўларди.

Нихоят, Кламенца Рокко Лампонега тўхтади. Корлеонелар оиласида Рокко яқиндан бери хизмат қилаётганди, Шунга қарамасдан бирмунча кўтарилишга эришганди, у Африкада жанг қилган, жароҳатланиб, 1943 йилда қайтиб келганди. Лампоне ўшанда каттик оксоқланиб

юрарди. Бирок Кламенца барйбир уни қабул қилганди. Кламенца унинг соғлом фикрлашини қадрларди. Лампоне унга катта бўлмаган муддат ёки йирик жарима билан қутулиб кетиш имкони бўлган жойда ўзини ўтга ўрнини, жиддий кўнгилсизликларга дучор бўлишнинг кераги йўқлигини яхши тушунарди. Тўланадиган жарима ҳақ кўлга киритиладиган бойликка қиёслатганда, денгиздан томчи, ҳолос. Кератидан ортиқча ошириб юбориш ўрнига сал-пал кўрқитиб қўйиш яхшироқ натижа беришини у яхши биларди. Рокко шов-шувсиз иш қиларди. Аслида аини шу нарса талаб қилинарди.

Худди ҳодим танащда мураккаб вазифани ҳал қилган ҳақол маъмурият бошчилигай, Кламенцанинг кўнгли ўрнига тушди. Шундай қилиб, у ёрдамчиликка Рокко Лампонени олади. Кламенца топиширқни адо этишда факат ёш, тажрибаси йўқ Роккога унинг биринчи жинсий ишида ёрдамлашиш учунига эмас, шунингдек, Поли Гаттодан қасд олиш мақсадида қатнашмоқчи эди. Поли унинг васийлигида эди. Кламенца муносиброк ва ишончлироқ одамларни қолдириб, Полини шахсий соқчилликка кўтарди. Унинг биринчи котиллик қилишига ёрдамлашди, мансаб поғонасидан кўтарилишида ҳар томонлама кўлаб-қувватлади. Поли факат Корлеонелар оиласигагина эмас, шунингдек, ўзининг хомийси Питер Кламенцага ҳам хиёнат қилганди. Нонқўрлик қилганлиги учун у жазоланиши керак.

Бошқа ишлар пухта режалаштириб қўйилганди. Соат учда Поли Гатто одатдагидай ўз машинасида Кламенцага учрайди. Кламенца телефонга келиб, Рокко Лампонега кўнгирок қилди. Кимлигини айтмади. Қиска қилиб:

– Бутун соат иккидан кеч қолмай меникига кел. Иш бор, – деди.

Жавоб ҳам қиска бўлди:

– Ҳўл.

Кламенца тўшакни қўйди. У sarregime Тесссионинг дон Корлеоненинг эшигидаги йипитларини алмаштириш

тўғрисида ўз одамларини ҳабардор қилиб қўйганди. Битта ташвиш камроқ бўлгани яхши. Унинг йитиллари чаккон, ҳамма ишни ўзлари уладашади.

Ҳозирча машинасини ювиб турсамикин. Машина ювётганинда қалданга ажойиб фикрлар келади. У отаси Италияда доим ҳўтикаларини чўтқа билан ювиб, тозалашдан завқланганлигини эслади.

Кламенца машинасини иссиқ тарафда ювди. У совуқни жинидан ёмон кўради. Поли билан эҳтиёт бўлиб муомала қилиш керак. У қаламуш сингари хушёр, хавф-хатарни дарҳол сезади. Биринчидан, нима учун Рокко бирта кетаётганлигини у ишонадиган қилиб тушунириш керак. Иккинчидан, қасртга, нима учун бориш кераклигини шундай пухта режалаштириш керакки, Поли заррача шубҳаланмасин.

Дарвоқе, тўғриси айтганда, бунинг зарурати ҳам йўқ. Полига ортиқча мулозамат қилиб ўтирмасдан, осонтини саранжом қилиш ҳам мумкин. Лекин Кламенца ими-жимиди иш битиришни ёқтиради, бу борада ҳеч қачон эришчюлик қилмаганди. Устига-устак, атар хавф-хатар мавжуд бўлса ҳам, уни бартараф этиш керак. Ҳар нарса бўлиши мумкин. Чунки ҳаёт ва ўлим тўғрисида гап кетяпти.

Питер Кламенца мовийранг машинасини юваркан, хатти-харакатларини, имо-ишораларини ўзича пиши-тарди. У Поли билан худди бирор пуноҳ қилиб қўйган одамдай дағал муомала қилади. Бу хайвонларга хос сизига эга бўлган, ҳар нарсатга шубҳа билан қарайдиган Поли Гаттони чалитгади ёки ҳеч бўлмаганда ўзига бўлган ишончдан маҳрум қилади. Ортиқча хушмуомалаликдан ҳам у шубҳаланади. Албатта, меъёридан ошириб юбормаслик керак. Ҳаёли парижон, бир оз асабийлашган, ташвишли хўжайин ролини ҳам ўйнаш мумкин... Эндан Лампонега келсак, у Полини шубҳага солса-чи? Бунинг устига Рокко орқата ўтира. Сен руль бошқариб борсанг, орқангда Лампоне ўтирган бўлса, демак, қаршиллик кўрсатиш имкониятидан маҳрум бўласан. Кламенца ма-

шинасини кўзни оладиган қилиб ятилибди тозалади. Мураккаб масала. Жуда мураккаб. Яна бирор кимсани жалб этсамикин? Йўқ, жалб этмагани маъқул. Кламенца дунда фикрларди. Иштирокчилардан бири Кламенцага қарши кўрсатма берадиган вазият юз бериб қолиши ҳам мумкин. Атар пувоҳ битта бўлса, кўрсатмалар тенглашади. Атар яна бир одам бўлса, икки кишининг пувоҳлиги бошиб кетадди. Йўқ, яхшиси режалаштирилгандай бўлавергани маъқул.

Афсусланадиган жойи шундаки, жиноятнинг изин йўқотиш мумкин эмас. Ўлиқни топишади. Атар у бутунлай йўқотиб юборилганда яхши бўларди. Одатда, ўлиқлар океанга ёки оида дўстларига қарашли бўлган Нью-Жерси ботқоқликларига чўктириб юбориларди, баъида эса янада мураккаброк йўллар билан йўқ қилиб ташланарди. Лекин бу сафар бошқа сотқинларга иборат қилиб кўрсатиш, аини пайтда дўшманга Корлеонелар оиласида аҳмоқлар ва лапашанглар ўлар ўйлаган даражада кўп эмаслигини яна бир марта исботлаш максалида ошқ дарс ўтказишга қарор қилишди. Айтоқчиси бунча анте тез фоз этилганини кўрган Солощю, аламдан қуйиниб ўлади. Корлеонелар оиласи қисман бўлса ҳам бой борилган оёру-эгиборини тиклаб олиши керак. Донга ўқ унингша журъат этишиб, уларни масҳара қилишди.

Кламенца нафасини ростлади. Машина худди қатта пулат туҳумга ўхшаб ятилларди. У бўлса ҳалигача ишонди сабаб ўйлаб тополмади. Ниҳоят қалдасига бир фикр келиб қолди. Рокко Лампоненинг иштирокини, нима учун унинг Поли билан бирта боришини, ими-жониди, шов-шувсиз ҳаракат қилиш кераклигининг сабабларини содда ва дўнда қилиб тушунтиради.

У Полига атар бирор қор-ҳол рўй берадиган бўлса, онда аъзолари яширинадиган жой – «тўшакхона» излашга боришларини айтади.

Оилавий синдикатлар ўртасидаги урушлар кескинла-ниб кетган пайтларда қарши томонлар бинюларни ижа-рата олиб, «солдатлар» ерга тўшаланган тўшаклар устида

думалаб ётадиган штаб карортоҳини ташкил этишарди. Бу кариндош-уруғларни омон сақлаб қолиш учун қилинмасди, ҳеч ким ҳеч қачон олишувга дахли бўлмагани аёллар ва болаларга қўл кўтаришга журъат этолмагани. Бундай қилиш ҳар икки томон учун ҳам хавфли эди. Шунчаки соғлом фикр дushman кўзидан ёки урушга арадашиб қолгудек бўлса, полициядан узоқроқ бўлиш учун яширинишни такозо этарди.

Одатда, бундай жойни ишончли сароғегите ишлаб топар, тушакларни ҳам у келтирарди. Хужумга ўтганда эса ана шу ердан шаҳарга жўналарди. Бундан топириқни адо этиш учун биринчи бўлиб Кламенцани юборишарди. Бу табиий ҳол ҳисобланарди. Бундай жойни жиҳозлаш, кўчиб боришга ёрдамлашиш учун Гатто ва Лампонени жабб этиши ҳам табиий ҳол ҳисобланарди. Бундан ташқари – Кламенца қулиб кўйди – нафси наҳанг Поли дарҳол бундай қимматли маълумотлар учун Солюнцо қанча пул тўлашини ҳисоблай бошлайди.

Рокко Лампоне барвақтроқ келди. Кламенца вазифани яхшилаб тушутирди. Лампоне хайрон бўлиб, айни пайтда миннатдорчилик билдириб, унга қаради – бу мансаб поғонасида сезиларли кўтарилиш эди, унга оилата хизмат қилиш имконияти берилганди. Рокко эҳтиром билан Кламенцага миннатдорчилик билдирди. Кламенца ёрдамчинини тўтри танлаганилиги учун ўзидан яна бир боғ мамнун бўлди. Лампоненинг елкасига уриб кўйди.

– Эртадан факат нон пулгитина эмас, балки мой пулни ҳам ода бошлайсан. Бу ҳақда кейин бафуржа таллашамиз. Хабаринг бор, хозир донникида бундан муҳимроқ ташвишлар бор.

Лампоне, тушунаман, деган маънода қўлини қўтарди – албатта, қўлиб туради, ишта яраша ҳақ олишнинг шубҳа қилмайди.

Кламенца устахонасига кириб, сейфни очди. Ундан тўшпонча олиб, Лампонега берди.

– Ма, ода, – деди. – Ҳеч қим танимайди. Кейин машинага, Полининг ёнига ташлаб қўясан. Ишни тутатган

нимиздан кейин хотининг ва бола-чақаларингга олиб, флоридага жўна. Ёнингдан пул сарфлаб турасан. Кейин тўлаб беришди. Куёшда қорайиб, дам ол. Керак бўлиб қолсанг, қаердан топишни биллишим учун Корлеонедагиларни Майами-Бичдаги меҳмонхонасига туш.

Кламенцанинг хотини эшикни чертиб кириб, Поли Гатто келганини айтди. Уй олдидан унинг машинаси турарди. Гараждан олдин Кламенца, унинг кетидан Лампоне чиқди. Сароғегите олдинги ўриндикка, Гаттонинг ёнига ястаниб ўтирди-да, Полининг саломига бир нималар деб тўлашди жавоб берди. Тирноқ остида кир қилдиргандай, Гатто кечикиб келмадимми, деб соатига қаради.

Полининг чўзинчоқ юзи хушёр тортиб, қотиб қолди. Нима гаплитини англаб олишга уринди. Лампоне орқа ўриндикка ўтирганда, Полининг пешанаси тиритди.

– Четрокка ўтир, Рокко. Шунчалик баҳайбатсанки, онинда сендан бошқа нарсаси кўринмай қолди.

Лампоне бу илтимосда ғайритабиий ҳеч нарсаси йўқдай, дарҳол сурилиб, Кламенцанинг орқасидати ўриндикка ўтирди.

Кламенца норози оҳангда Гаттога шундай деди:

– Сонни тентак кўрқиб, талвасага тушиб қолди. «Тушакхона» ташвишини қилдишти. Уэст-Сайддан жой топишни буюрди. Поли, у кўрсатма бергандан кейин Рокко билан бирга кўрпа-тушак ва озиқ-овқатларни танииб келтириб, ҳамма нарсани тахт қилиб қўйсизлар. Кўз остида олиб юрган бирор жой йўқми?

Кламенцанинг ўйлагани тўтри чиқди – очқўзлик учун келди. Поли кармоққа илинди – у бу маълумотларни Солоңпога қанчага тўлаш ҳақида бош қотира бошлаганди, ўзининг хавфсизлиги тўтрисида ўйлашни хавфига ҳам келтирмади. Дарвоқе, Лампоне ўзига ажратилган ролни аъло даражада ўйнамоқда. У пинатини бузмасдан ойнадан ташқарини томоша қилиб келди. Кламенца уни танлагани учун яна ўзидан мамнун бўлди. Гатто елкасини қисди.

– Ҳйлаб кўриш керак.

– Ҳйла, лекин машинани ҳам тезлат, – деб тўнгилади Клеменца. – Мен Нью-Йоркка эртага эмас, бүгун етти боришим керак.

Шаҳарга эрта тушадиган киш оқшоми чўкканда кириб келишди. Ҳаммаси жим бўлиб қолишди. Клеменца машинани Вашингтон-Ҳайтс райони томон буришни буюрди. Бир неча квартирани кўрган бўлишди. Кейин Полига машинани Артуравенюга қўйиб, уни ўша жойда кутиб туришни тайинлади. Рокко Лампонеги ҳам машинада қолдирди, ўзи эса Вера Марио ресторанига кириб кетди. Енгилроқ овқат – сўким тўшт ва салат буюрди, таниш-билишлар билан бир-икки оғиз таллашди. Бир соатдан кейин қайтиб келиб, машинага ўтирди. Гатто ва Лампоне кутиб ўтиришганди.

– Ибалислар, – тўнгилади Клеменца. – Ланг-Бичга қайтиб кел, деб чакиришпти. Шошилиш иш чикиб қолганимиш. Сонни «тўшақхона»ларинг туриб турар, дегити. Рокко, сен шаҳарда яшайсан-ку, етказиб қўйликми?

Рокко хотиржам жавоб берди:

– Машинани сизнинг уйингиз олдига қолдириб қолганман. Эртага эртада хотинимга машина керак бўлади.

– Ундай бўлса бирга қайтамиз, бошқа иложимиз йўқ.

Жим кетишди. Шаҳардан чиқишгандан кейин Клеменца тўсатдан:

– Поли, тўхтайллик. Иш чикиб қолди, – деди.

Гатто таажжуобланмади: у бақалок сарочегите билан биринчи марта йўлга чиқаётгани йўқ. Шунинг учун ҳам унинг нозик жойларини яхши билади. Машина тош йўлдан чикиб, ботқоқликка олиб борадиган тўпрок йўлга кириб тўхтади. Клеменца машинадан тушиб, чакалазорга кирди. Заҳарлангандан бўшаниб қайтиб келди. Машина эшитгани очаркан, тош йўл томон қаради. Йўлда бирорта чирок кўринмасди. Ҳамма ёқ коп-коронни эди.

– Бошла, – деди Клеменца.

Машина ичига ўқ овози янгиради. Поли Гатто худди олдига сакрагандек, кўкраги билан рулга суяниб қолди, кейин аста ўтиришга сирғалиб тушди. Кон сачрамасини учун Клеменца шошилиб ўзини орқага олди.

Рокко Лампоне машинадан тушди ва тўппончани ботқоқликка улоқтирди. Сўнгра шошиб шу атрофда яширно кўйилган машина томон юришди. Унга ўтиришди. Лампоне ўтириш остини тимироскилаб, қалитни тоғди ва машинани ўт олдиради. Клеменцани уйига етказиб қўнгач, бошқа йўл билан Нью-Йорк орқали Манхэттенга, сўнг уйига жўнаб кетди.

ЕТТИНЧИ БОБ

Дон Корлеонега ўқ узилган кун арафасида кечқурун унинг энг қучди, энг сароқатли ва энг кўркинчли муҳлис-ларидан бири душман билан юзма-юз чиқишга тайёрланганди. Бу Люка Брази эди. Бир неча ой муқаддам Люка Брази Солонцо одамлари билан алоқа ўрнатди. Дон Корлеоненинг шахсан ўзи шу ҳақда бўйруқ берганди. Таттальяларга қарашли тунги клублардан бирини қанда қилмайдиган бўлиб қолган Люка у ерда дўндик аёллардан бири билан танишиб қолди. У билан бирга ётаркан, Корлеонелар оиласида қадрлашмаётгани, сўрно чикаришмоқчи бўлишганди хақида гап учириб қўлиди. Бир ҳафтадан кейин тунги клубнинг эгаси Бруно Татталья Люка билан таллашиб қолди. Бруно Таттальянинг кенжа ўғли бўлиб, маълум бўлишича, оиланинг энг сардаромад машғулоти бўлган фоҳишабозликка алоқаси йўқ экан. Шунга қарамасдан Нью-Йоркдаги сон-сонли фоҳишалар Брунонинг тунги клубидиги машхур «мактаб»да сабоқ олишганди.

Биринчи учрашув самарали бўлди – Татталья Люкага назоратчи-зўппидин ўрнини тавсия қилди. Бир ойда янги унинг атрофида гирдиқапалак бўлишди. Люка Бра-ни эхтирослардан довлдираб қолган, ёши қайтган содадан одам ролини ўйнади. Бруно Татталья эса рақибининг

яхши ходимини оғдириб олишга уриниб юрган қорчадон қиёфасига кирди. Сухбатлардан бирида Люка ўзини ён босаётгандай қилиб кўрсатди.

– Факат битта шартим бор, – деди у. – Ҳеч қачон Чўқинтирган отага қарши бормайман. Мен дон Корлеонени ҳурмат қиламан. Иш юзасидан мента эмас, ўзининг пуштикамаридан бўлган фарзандларига кўпроқ ишонинини табиий ҳол, деб тушунаман.

Бруно Татталья ёш эди, шунинг учун ҳам Люка Бразили, дон Корлеоне, ҳатто ўзининг отаси қайи эски тартиб тарафдорларини назар-писанда қилмас, ортиқча иззат-икромни эса никоёба ўралган менсимаслик деб ўйларди.

Ҳозир у:

– Менинг отам ҳозир сиздан Корлеонегга қарши бо-ришни қутаётгани йўқ. Бунинг аслида нима кераги бор? Ҳозир ҳамма тинч-тотув яшаш тарафдори, эски замонлар ўтди. Агар сизга иш керак бўлса, мен отамага айтий. Сизга ўшпаган одамлар бизга доим керак. Хизматингиз отир, кўнгиладигай иш олиб бориш учун жиддий одамлар керак бўлади. Ўйлаб кўринг, агар рози бўлсангиз, ай-тарсиз, – деди.

Люка елка қисди.

– Аслида ҳозирги ишим ҳам ёмон эмас.

Шундан сўнг хайралиниди.

Люка Бразили хатти-харақатининг моҳияти Таттальяда тўғ наркотиклар билан савдо қилишдек серфойда ишдан хабардордек, бу ишда мустақил иштирок этиш нияти бордек таассурот қолдиришдан иборат эди. Агар ишни ўнгидан келиб, бу нияти амалга ошиб қолса, эҳтимол у Солошонинг режаларини, хусусан, Турк дон Корлеонени таъкиб этиш-этмаслиги тўғрисидаги режаларини билиб олиш баҳтига муассар бўларди. Орадан икки ой ўтди. Дон Корлеоне худди шу руҳда давом эттиришни, чизикдан чикмасликини топишди.

Дон Корлеонегга суикасда қилинган кун арафасида Люка тўғни қабулга кирди. Бруно Татталья дарров унинг ёнига келиб ўтирди.

– Танишларимдан бири сиз билан гаплашмоқчи, – деди у.

– Бошлаб кел, – деди Люка. – Сенинг танишинг бўлса

топлашаверамиз.

– Йўқ, – деди Бруно. – У тувохларсиз, ёлғиз гап-лашмоқчи.

– Ким у? – сўради Люка.

– Шугчаки таниш, – чайнади Бруно Татталья. – Сиз-га баъзи бир нарсаларни тақлиф қилмоқчи. Балки, бутун кечроқ гаплашарсизлар?

– Майли, – розилик берди Люка. – Қачон, қаерда?

Татталья овозини пасайтирди.

– Қабу эртадаб соат тўртда ёпилади. Хоҳласангиз, менинг тозадаб бўлишунча шу ерда гаплашиб олишин-гиз ҳам мумкин.

Менинг қачон ётиб, қачон туришимни ҳам билишар-кан, ўйлади Люка. У ҳеч қачон тонг отмасдан ухламасди.

Шунинг учун ҳам учрашувни шу вақтга белгилашпти. – Бўлади-бўлади, – деди у. – Соат тўртда қираман. У қабулдан чиқиб, такси ушлади-да, ўзингиз авенюга, ўнгига жўнади.

Шундай қилиб маккор тулки ииндан думини чи-қармоқчи. Агар суҳбат кўнгиладигай ўтиб, Солошо режаларини очиб ташласа, бу дон Корлеонегга яхшигина ружаество совғаси бўлади.

Люка хонасига кириб, қаравот тагидати сандикчани тортиб чиқарди-да, уни очиб отир қамзул-совут олади. Ўзини, яъни жун қийими устидан совутти, унинг усти-дан кўйлақ ва пиджактини кийди. Дюнга кўнгирак қилиб, шикликини айтгани, деб ҳам ўйлади. Лекин дон Корлеоне кеч қачон бундай пайтларда телефонда гаплашмаслиги-ни яхши биларди. Топширик шахсан Люканинг ўзига берилганди. Хейген ҳам, Сонни ҳам ҳеч нарса билмасди.

Амак, топиширикни сир сақлаш дон учун ўта муҳим. Люка ҳар доим ёнида қурола олиб юрарди. Унинг қурола олиб юришга тувохномаси бор эди. Бу тувохнома қабул катта пула эвазига қабулга киритилганди. Унга ўн минг

доллар туланганди. Лекин тинтув пайтида кўла тушиб қолса, бу гувоҳнома Люкани камокка тушишдан сақлаб қоларди. Корлеонелар салтанатидати жуда кўп нарсалар бугун агар Солоццони саранжом қилиш имконияти тутилиб қолгудек бўлса, бундай имкониятдан фойдаланиш учун қимта тегинли эканлигини аниқлаш қийин бўлган автомат олишни лозим топди. Лекин фойдаси ва зарарига ҳизмат қиладиган ҳамма нарсаларни такқослаб кўриб, бугун факат Татталылар тақлифини эшпитаман ва бу ҳақда Чўкинтирган отага – дон Корлеонега ахборот бераман, деган фикрга келди.

Тун аллақачон ярмидан ўтганди. Люка клуб томон борарди. Йўлда ҳеч ерда йўлчи. Қирқ саккизинчи кўчадаги ўзи яхши кўрадиган мўъжазгина италян ресторани Патсида бемалол ўтириб овқатланди. Кейин шошилмасдан клуб томон борди. Эшик оғаси йўқ, қийимхонадаги хотин ҳам кетганди. Уни Бруно Татталы кутиб олади ва эълнинг ичкарисидати бўшаб қолган бар олдига бошлаб борди. Ўнг томонда задал бўйлаб столчалар сочилиб ётар, ўртада худди қимматбаҳо тошта ўхшаб, мумланган яшил паркет тўшалган ракс майдончаси яттиларди. Нариди гира-шира коронтиликда оркестр сўпачалари кўзга ташланар, нозик оёқча учидати микрофон худди тулга ўхшаб кўринарди.

Люка барга яқин жойга ўтирди. Татталы тўсик ортига ўтди. Люка ичкиликни рад этди ва сипарета туташтирди. Турк кўринмасди, балки унинг ўрнига бошқа биров келар. Шу пайт Люканинг кўзи эълнинг гира-шира ичкарисидати пайдо бўлган Солоццога тушди.

Солоццо унинг кўлини сикиб, ёнига ўтирди. Татталы уларнинг олдига стакан келтириб қўйди. Солоццо ишора билан миннатдорчилик билдирди.

– Менинг қимлигимни биласизми? – сўради Солоццо, Люка бош сиккиб, ваҳимали қулиб қўйди. Чўқитиб юборилган ваҳший хайвон инидан чиққанди. Қўланса ҳид келиб турган Турк никобидати сипилилиди бу ибليسни саранжом қилса, беҳад зўр иш бўларди-да!

– Сиздан нимани илтимос қилишимни ҳам биласизми? – гап бошлади Солоццо.

Люка бош иргатди.

– Биз жиддий иш бошлаяпмиз, – деди Солоццо. – Бу ишнинг тепасида турганлар миллионлаб пул ишлаб олишлари мумкин. Биринчи партиядан сизга эзлик минг итча қиламан. Мен наркотиклар ҳақида гапиряпман. Келажак наркотиклар билан савдо қилувчиларнинг кўлида бўлади.

– Нета бу ҳақда мен билан суҳбатлашасиз? – деди Люка. – Бу гапларни донга етказишимни истайсизми?

Солоццо пешанасини тириштирди.

– Дон билан гаплашиб кўрадим, у бу ишта кўла уришнинг хоҳламапти. Майли, ўзимиз ҳам уйдамаймиз. Бирок соқчилик учун бақувват одам керак. Эшитишимча, Корлеонеда хонадонидати турмушининг ночорроқмиш. Агар ҳақиқатан ҳам, шундай бўлса ҳўжайинни алмаштириш керак.

Люка елка қисди.

– Агар шартлари мента тўғри келса...

Дастлабки дақиқаларданок Солоццо уни диққат билан кузатди – мана энди бир қарорга келди шеклиди.

– Икки кун муҳлат бераман. Ўйлаб кўринг. Кейин бу суҳбатга қайтамиз, – деди у.

Солоццо хайралиб кўлини узатди, бироқ Люка отининг кўрмаганга олиб, сипарета олиш учун чўнтагига кўла солади. Бруно Татталынинг кўлида зажиталка пайдо бўлади. Уни ёндириб Люкага тутди. Шу пайт зажиталкани тушириб юборди-да, Люканинг ўнг кўли тирсатидан худди омбир билан қистандай маҳкам ушлади.

Люка тез ҳаракат қилиб, ўтиргичдан сирғалиб тушди-да, кўлини тортиб олади. Солоццо унинг иккинчи тирсатидан ушлади. Ҳатто шунда ҳам Люка уларнинг кўлидан чиқиб олиши мумкин эди. У Солоццо ва Брунонинг иккаласидан ҳам қўчдирик эди. Лекин орқадаги

коронтиликдан кўзга кўринмас кўллар унинг бўйига илтичка ишак чилвир солишди. Чилвир тортилади – Люканинг нафаси бўғилди. Юзларига кит-қизил кон тепиб чиқди, кўллари шилвираб осилиб қолди.

Қотил кўрбонининг ҳаракатини такрорлаб, тиззалаб ўтиради-да, чилвирни тобора қаттиқроқ торта бошлади. Чилвир Люканинг семиз томони орасида кўринмай қолди. Люканинг косчасидан чиқиб кетган кўзлари худди шу ишларга таажжубланиб қараб турганга ўхшарди. Ана шу хайратлаништина ундаги одамга ўхшашиликни саклаб қолганди, ҳолос. У ўлган эди.

– Уни тополмасликлари керак, – деди Солощю. – Вақти-соати келгунга қадар топа олмасликлари жуда муҳим.

У товонлари учида охишта ўтирилади-да, сад олдироқ чиқиб келган коронтилик кўйига сингиб, кўздан ғойиб бўлди.

САККИЗИНЧИ БОБ

Суикасда қилинган кўннинг эртасига иш жууда кўпайиб кетди. Майка телефон оламида ўтириб, олинган маълумотларни Соннига етказарди. Том Хейген Солощю билан музокарада олиб бориш учун ҳар икки томонга манзур бўладиган воситачи изларди. Кламенца ва Тессининг одамлари унинг изини қидириб, шаҳарнинг ҳар бир кўчасида изгиб юришганидан ҳабар топпан бўлса керак, Турк инидан чиқмай кўйди. Солощю ҳам, Таттаблар оиласининг юқори табақаси ҳам тусиб кетди. Ана шундай эҳтиёткорлик чораси кўрилишини Сонни олдидан биларди.

Кламенца Поли Гаттони саранжом қиладиган бўлди. Тессюга Люка Бразилининг қаердалигини аниқлаш юзасидан топпирек берилади. Икки кундирки, у уйида йўқ – бу яхшилик нишонаси эмас. Тўтри, Бразил сотқинлик қилганига ёки ғафлатда кўлга тушиб қолганлигига Сонни ишонмасди.

Корасонеларнинг онаси шаҳардаги дўстлариникида, касалхонага яқинроқ жойда тунаб қолди. Куёв Карло Ринчи хизматини таклиф қилди, лекин унга ўзининг иши билан шуғулланишни тавсия қилдилар. У Манкенининг италянлар яшайдиган районида пойгада олдига пул тикиб ўйналадиган томошани ташкил этувчи бюрода ишлар, яъни тотализаторлик қиларди. Онаси билан бирга отасини кўриб келган Конни ҳам танишлариникида эди.

Кўпроқ уйку дори берилган Фредди ҳали уйғонмаганди. Ҳабар олгани кирган Сонни ва Майка у ўзини олдариб қўйганлигини кўришиб, хайрон бўлишди. Дон Корасоне вақт-соати келиб, ўртанча утлининг ташкилотда унга лойиқ ўрин эгалдай олармикин, деб бекорга ташинишланмаган экан. Фредди калтафаҳмроқ эди, бунинг устига унда қатъият, ирода қучи, ўзига нисбатан ишонч еттишмасди...

Кечқурун Голливуддан Жонни Фонтейн кўнгирак қилди. Ёушакни Сонни олади.

– Йўқ, Жонни, келишнинг фойдаси йўқ. Биринчидан, отамнинг ахволи оғир, олдига киритишмайди, иккинчидан, газеталарда шов-шув кўтарилди. Бунга дон маъқулламайди. Сабр қил, сад ўзига келсин, уйга олиб тушайлик, ўшанда келсанг бўлади. Айтиб қўяман, албатта, айтиб қўяман, раҳмат.

Сонни ёушакни олиб, Майкага ўтирилади.

– Калифорниядан Жонни йўқлаб учиб келмоқчи бўлганлигини эшитса, чоғ беҳад хурсанд бўларди.

Кейинроқ Кламенцанинг йиғитларидан бири Майкани ошхонадаги шаҳар телефонига чакиришётганини айтди. Кўнгирак қилган Кей эди.

– Отанг яхшимми? – сўради у. Кейнинг овозида безовталик, гайритабиийлик бор эди. Ҳали ҳам ишонмапти, ўнади Майка. Унинг отаси газеталар тили билан айтганда, ҳақиқатан ҳам, тангстер эканлигига ишонмапти.

– Тузук, – деди Майка.

Орага нокудай жимлик чўқди. Кейин Кей сўради:

– Ўзинг-чи, Майк, ўзинг ҳам тузукмисан? Сор-саматмисан?

– Ўзинг биласан-ку, мен нозикниҳол одамман, ёпишмаган чипта ямоқман. Мендан ким ҳам кўркарди? Ўз навбатида мен кимга ҳам керак бўлардим? Хаммаси ўтди. Кей, хаммаси тутди. Умуман олганда, бу бир тасодиф бўлди. Учрашганимизда хаммасини айтиб бераман.

– Қачон учрашамиз ахир? – сўради Кей.

Майка ўйланиб қолди.

– Балки, булун кечкурун учрашармиз. Мехмонхонада, сенинг хонанда овқатланамиз, киттак-киттак оламиз. Кейин мен касалхонага, отамнинг олдига ўтаман. Телефон олдига ўтиравериш жонга тегиб кетди. Келишдикми?

– Келишдик, – деди Кей. Майка тўшакни илиб қўйди. Ниҳоят топириқ билан кетган Кламенца қайтиб келди. Бир неча дақиқадан кейин хаммаси хонага туланишди. Сонни қисқатгина қилиб Кламенцадан сўради.

– Қалай, иш жойидами?

Кламенца маъқуллаш маъносида бош ирғиди.

– Энди у билан ҳеч қачон кўришмайсизлар.

Майка бу жумбоқни дарҳол тушунди: ахир улар Поли Гатто ҳақида таллашшиги-ку – қичкина Поли ўлдирилган, уни мана шу Кламенца, синглисининг тўйида очилиб-сочилиб ўйинга тушган Кламенца ўлдирган.

Сонни Хейтендан сўради:

– Ҳали Солоццо билан боғлана олганинг йўқми?

Хейтен бош чайқади.

– Нима учундир музокара бошлашга шовилмайти. Барибир мажбур бўлади. Бошқа иложи йўқ. Учрашш ҳақида эртага шартлашиб оламиз. Бу аниқ.

Эшикни Кламенцанинг одамларидан бири чертди.

У кириб:

– Ҳозиргина радиодан эшиттиришди, полиция Поли Гаттонинг жасадини машинасидан топибди, – деди.

Кламенца бошини ирғиди:

– Бор, сен бунинг таъвишсини қилмай қўя қол, – деди.

Йитит ўзининг сарога таажжуболаниб қараб қўйди, унинг тагини тушунди ва хонадан чиқди.

Сонни Хейтендан сўради:

– Доннинг соғлиги қандай, тузукми?

Хейтен бош кимирлатди.

– Сал тузук, лекин хозирча ташира олмайди. Онанг кун бўйи ёнида ўтирди. Конни ҳам ўша ерда. Касалхона тўда полициячи. Ҳар эҳтимолга қарши Тессининг интиллари ҳам яқин атрофда юришибди. Икки кундан кейин анча ўзига келиб қолади. Ўшанда кўрамиз, нима деркин. Ҳозирча Солоцционинг ҳадидан ошишга йўл қўймаслик керак. Шунинг учун ҳам у билан музокара бошлашни сендан талаб қилишман.

– Кламенца билан Тессо уни излаб топишлари керак, ахир, – гўлдирди Сонни. – Балки, ўшанда бир зарба билан бу тутунни ечиб ташлашга муваффақ бўлармиз.

– Бунга умид қилма, – деди Хейтен. – Солоццо аҳмоқ эмас. – У жим қолди. – Агар музокара бошланса, кўп жихатдан ён босишга мажбур бўлишини у яхши биларди. Шунинг учун ҳам шовилмайти. Кўринишидан дон розилик берадеч, уни йўқ қилиб ташлашмизнинг олдидан олтишга, Нью-Йоркдаги бошқа оиладарнинг қўллаб-қувватлашларига ишона ҳосил қилмоқчи бўлса керак.

Сонни қовоғини солади:

– Нима учун қўллаб-қувватлашди?

Хейтен шовилмасдан тушунтирди:

– Ҳунрезлик бўлмаслиги учун. Ҳунрезликдан ҳамма нарар кўради, газеталар кўпиб-чапиб ёзади, ҳукумат арандашди. Бунинг устига Солоццо уларнинг наркотикалар билан савдо қилишда пайчи сифатида иштирок этишга натав берган. Ўзинг биласан, бу тубсиз олтин булоқ. Корлеонелар оиласи бунингсиз ҳам иложини қилади – бизнинг киморхонадаримиз бор. Бу энг қўлай усул. Бирок бошқалар пулга ў. Солоццо пихини ёран одам, у ишни риножланттрий юборишга шубҳа қилмаса ҳам бўлади. Корлеонелар учун тирик Солоццо – сармоя, ўлик Солоццо кўпгиласизликдан бошқа нарса эмас.

Сонни Тессюга ўтирилиб қаради.

– Люка қаердалигини аниқладингми?

Тессю бошини чайқади.

– Йўқ. Туркнинг кўлига тушиб қолган бўлса керак.

Хейген секин деди:

– Солоцонинг Люкани менсимаслиги мента ёқма-
танди. У жуда ақлли одам. Люкадай одамни менсимас-
лиги учун бирор асоси бўлиши керак. Балки Солоццо
уни саранжомлаб бўлгандир?

– Фақат Люка бизга қарши чиқмаса бўлгани.

Мен кўрқатган яккаю ягона нараса шу. Кламенца,
Тессю, сизлар қандай фикрасизлар? – деб тўнгиллади
Сонни.

Кламенца шопилмай тапирди:

– Хар бир одам пана бериши мумкин. Ана, Полинни
олиб кўринг. Лекин Люка пана бермайдди. Унинг бит-
та худоси бор – у ҳам бўлса Чўкинтирган ота. У фақат
ўшандан кўрқадди. Фақат кўркибгина қолмасдан, сенинг
отангга ҳаммадан кўра кўпроқ хурмат қиладди. Билсан-
ми, Чўкинтирган отани ҳамма хурмат қиладди. У бун-
дай хурматга лойик. Йўқ, Люка ҳеч қачон сотқинлик
қилмайдди. Хатто маккор Солоццо ҳам уни фафлатда
қолдириб, кўлга туширолмайдди, деб ўйлайман. Люка
ҳаммадан ва хар бир одамдан шубҳаланарди, энг муҳим
воқеаларга ҳам доим тайёр турарди. Бир-икки кунга би-
рор ёкка кетворган бўлса керак. Тез орадаёқ пайдо бўлиб
қолади.

Сонни Тессюга қаради. Бруклинлик сароҳегите ет-
қасини қисди.

– Ҳамма сотқинлик қилиши мумкин. Люка кўнгли-
чан одам. Балки, дон уни бирор нарасада хафа қилгандир.
Ҳамма нараса бўлиши мумкин. Лекин мен хар ҳолда уни
Солоццо кўлга туширган деб ўйлайман. Сонгитотти ҳаққа
ўхшайди. Ноҳуш хабар кўтишга тўғри келади.

– Тез орада Поли Гатто тўғрисидаги хабарни эшита-
ди. Бу хабарни қандай қабул қиларкин? – деди Сонни.
Кламенца ҳўмайиб жавоб берди:

– Яхшилаб ўйланади. Корлеонеда оидасидилар-
нинг ҳаммаси ҳам лапашанг эмаслигини тушунади. Кўни
кеча осон кўтулгани, иш ўнгидан келганлиги ҳақида
ўйланади.

Сонни кескин деди:

– Иши ўнгидан келганлиги нимаси? Солоццо бу
суиқасда тўғрисида кўндан бери бош қотириб юрган. Ак-
синча, унинг иши ўнгидан келмади. Ишни лапашангларга
топширган. Отамиз эса ернинг тагида илон қимираса
сезади. Агар отамни ўлдиршганда, менинг Солоццо
билан музокара тузишдан бошқа иложим қолмасди.
Ўшдан эса у ютган бўларди. Тўғри, фақат хозир ютган
бўларди. Лекин беш ёки ўн йилдан кейин мен уни, алаб-
та, ўлдирган бўлардим. Ҳа, иши ўнгидан келди. Унингсиз
қон кейинги йилларда Солоццога ўхшаб бизга тишини
қотирганлар кўтайиб кетди.

Кимдир опхонадан товоқда спатетти, ликопча,
салатки, вино келтириб қўйди. Ҳаммаси овқатланишга
киришшди.

– Алаббат, мен бу ишларга яхши тушунайман, –
деди босиқлик билан Майкл. – Лекин сизларнинг Со-
лоццо ҳақидаги тапларингизга, шунингдек, Том билан
музокара олиб боришдан қочиб юртанга қаратганда, ме-
нимча, унинг қандайдир қаттиқ ишонаётган бир нараси
бор. Эҳтимол, устунликка эга бўлиш учун яна бирор
нарсани режалаштириб юртандир. Агар унинг мақсадини
аниқ билганимизда, биз ютиб чиққан бўлардик.

– Мен ҳам бу ҳақда кўп ўйладим, – деди Сонни
истар-истамас. – Унинг ишонтан нараси Люка бўлиб
чиқмасайди, деб кўркаман. Хозирча шубҳа остида экан,
Люка пайдо бўлиши биланок бу ерга олиб келишларини
таинилдим. Яна бир фикр бор. Солоццо Нью-Йорқдаги
бошга синдикат билан битим тузган ва агар Туркнинг
шартларига кўнмасақ, эртала улар бизга қарши ўруш
эълон қилганини эшитамиз. Тўғрими, Том?

Хейген бош иргеди:

– Ҳа, шунақага ўхшайди. Отангсиз бунақа душман-
ларга бас қоломаймиз. Фақат дон Беш оилага қарши

тура олади. Доннинг сиёсий алоқалари бор. Душманларда эса худди шундай алоқа йўқ. Музокаралар давомида атар зарурат тутилса, дон худди шу алоқаларни ишта солади. Сонни Тессидан сўради:

– Касалхонада нима гап? У ерда одамларинг борми? Сухбат бошлангандан бери Тессидо биринчи марта дадил ва ишонач билан жавоб берди.

– Ичкарида ҳам, ташкарида ҳам одамларим бор, – деди у. – Кунду тун соқчилар қилишпти. Полициячилар ҳам етарли. Палатанинг эшиги олдада кўрсатма олиши мумкин бўлган вақтни кутиб, айбоқчилар ўтиришибди. Кутили... Ошхонадан ташвишланмаса ҳам бўлади. Донни хозирча найча орқали овқатлантиришпти. Акс ҳолда Турк захарлашдан ҳам тоймайди. Йўқ, донга етишга уларнинг қўли қалғалик қилади. Мутлақо унга етишга омайди.

Сонни ўзини орқага ташлади.

– Менинг пайимга тушишмайди. Чунки улар мен билан музокара олиб боришди. Уларга бизнинг ташкилотимиз керак. – У кулиб Майкага қаради. – Балки сенинг пайинга тушиб юришгандир? Балки Солоццо сени тузоққа илтириб, биз унинг шартларини қабул қилмаганимизга гаров сифатида ушлаб турмоқчидир? Кей билан бўладиган учрашувга ҳам чечак чиқди, уйдади Майка ранжиб, Сонни энди мени уйдан бир қадам ҳам ташқарига чиқармайди. Лекин Хейген шопилиб шундай деди:

– Йўқ, атар Солоццо эҳтиёткорлик чорасини кўрмоқчи бўлганда, Майкани хоҳлаган пайтида қопконга тушириши мумкин эди. Майка бизнинг ишларимиздан олислитини ҳамма билади. У пашпага ҳам озор бермайдиган одам. Атар Солоццо Майкани ушлаб олгудек бўлса, Нью-Йоркдаги ҳеч қим уни қўлаб-қувватламайди. Хатто Тагтадьялар ҳам унга қарши чиқишди. Менимча, бу иш жуда унғай. Эртага хузуримизга Беш оила вакили келади ва Турк таклиф қилаётган ишта кўпилиши керак дейди.

– Жула соз, – деди Майка енгил нафас олиб. – Бутун жа мен шахарга чиқаман.

– Нимата? – сўради кескин Сонни. Майка кулиб қўйди.

– Касалхонага бориб отамга учрайман, ойимни ва Конинни кўриб келаман. Бошқа баъзи бир ишлар ҳам бор.

Худди донга ўхшаб Майка ҳам ишларини сир тутарди. Зарурат бўлмаса илдаммай қўя қоларди. Одатга шунча. Қонир ҳам Кей Адамс олдига кетаётганини айтмади.

Ошхонадан ҳар хил овозлар эшитилиб қолди. Каменца нима гаплитини билдиш учун чиқди. У Люка Бранининг камзул-совутини кўтариб кирди. Совутга қатта улак баллиқ ўраб қўйилганди.

Каменца куруккина қилиб:

– Мана, Турк Поли Тагто ўлимидан хабар топшибди, – деди.

Тессидо ҳам куруккина:

– Энди биз ҳам Люка Бразимизнинг қаердалигидан хабардор бўладик, – деди.

Сонни ситара туташтирди, кейин вискидан хўшлади.

Ҳеч парсала тушунмаган Майка сўради:

– Нета совутга баллиқ ўралган? Бу нимани билдиради?

Унга *consigliotti*, ирландиялик Хейген жавоб берди:

– Бу Люка Бразиди океан тубида тинч ухлагитти, деган маънони аниқлатади. Қадим замонлардан бери Сицилияда бундай воқеа ҳақида шундай йўл билан хабар қилиншди.

ТУҲКИЗИНЧИ БОБ

Уша қуни окшомада Майка Корлеоне шахарга жўнардан, кунгли гап эди. Уни ойлавий ишларга қўшилишга мажбур қилишганди – Майка хатто Сонни уни телефондаги кўнипрокларга жавоб бериб ўтиришга мажбур қилганидан аччиқланди. Ойлавий кенгашларда суккут

саклашиб, котиларнинг тафсилоти билан бемаълум та-
ништиришганда у ғалати бўлиб кетарди. Мана хозир
хам Кейнинг олдига йўл оларкан, унинг олдига ўзини
айбдордек хис қиларди. Ҳеч қачон унга оиласи ҳақида
бор ҳақиқатни гапириб бермаганди. Ҳазил ва кизикарли
воқеалар айтиб бериш билан унинг қариндош-уруғларини
асл қиёфасида эмас, балки саргузашт фильмларини
қаҳрамонлари сифатида тасвирларди. Мана, отасини
кўчада отиб кетишди, акиси эса бунга қотиллик билан
жавоб беришни уйлаб юрибди. Майка бу воқеаларни
хозир ўзи эътироф этганидек, Кейга ошқора, очик-ойдин
айтиб беролмайдди. У Кейга бу воқеалар ҳақида гапирар-
кан, тасодиф юз берган, ҳамма ташвишлар орқада қолди,
деди. Аслида эса, э-ҳа, ҳаммаси энди бошланаётганга
ўхшарди. Сонни ва Том Солоцоннинг имкониятларини
баҳолашда хато қилишди. Сонни етарли даражада тажри-
бади бўлишга ва хавф-хатарни олдидан кўра билишга
қарамасдан, ҳатто хозир ҳам Солоццо имкониятларига
тўғри баҳо беришолмайти. Туркнинг қучи нимада экан-
лигини қандай билса бўларкин-а? Кўринишидан у жасур,
акдди, ҳаддан ташқари ирода қучига эга одам бўлса керак.
Демак, у ҳар қадамда қўтилмаган қабихликлар қилишни
мумкин. Сонни, Том, Тессисо ҳаммаси бир отиздан ҳамма
чора-тадбирлар кўриб қўйилган дейишпти. Ахир Майка-
га қаратганда уларнинг тажрибаси кўп-да! Майка ўзини
бу урушда «беозор бир одам» деб уйларди. Майкани бу
қиринда қатнашишга мажбур қилиш учун унга жантовбар
мукофотлардан беҳад устун турадиган мукофотлар ваъда
қилиш керак эди.

Бу ғавголалардан четда туришни, ўз ташвишлари билан
яшашни Майка ҳаммадан кўра кўпроқ хоҳларди. Лекин
вазират изга тушмагунча оила билан алоқани узоқмасди.
Бирдан Майка унга инида пусиб ётган қаламуш, харобини
хизматдан озод қилинган имтиёзли кузатувчи ролни
зўрлаб тикиштириляётганидан жажжи чиқаётганлигини
аниқ сезиб қолди. «Беозор одам» сўзи унинг миёсини
эзоваётгани ҳам шундан эди.

У меҳмонхонага кириб борди. Кей вестибюлда қўтиб
турарди.

Бирта овқатланишди, киттак-киттак ичишди.

– Қасалхонага қачон борасан? – сўради Кей.

Майка соатига қаради.

– Қасалхонага саккиз яримгача қўйишди. Ҳамма
кетгандан кейин борганим маъқулроқ. Мени қўйи-
шди. Отам алоҳида палатада, унинг олдига хусусий
хамширлар бор. Шунчаки бир оз ўтириб қайтаман.
Отам хозирча гапиролмайди. Балки мени танимас
кам. Лекин барибир боришим керак.

Кей охишта деди:

– Отанга жуда-жуда ачинайман. У тўйда мента жуда
ёққан эди. Газеталар у ҳақда ёзаётган гапларга ҳеч-ҳеч
иншоним келмапти. Бу гапларнинг кўпи ёлгон бўлса
керак.

– Мен ҳам шундай бўлса керак, деб уйлайман, – деди
Майка.

Кей олдига очилмаган сирли сандиқ эканлигидан
Майка ўзи ҳам таажжубланади. У Кейни севади, унга
иншонди, лекин ҳеч қачон отаси ҳақида ҳақиқатни очик-
ойдин айтиб беролмайди. Шу маънода Кей унга бетона
бўлиб қолаверади.

– Ҳўш, сен-чи? – сўради Кей. – Газеталар ваҳимали
килиб ёзаётган гапстерлар урушида сен ҳам қатнаша-
санми?

Майка қулимсираб пиджакнинг тутмаларини ечди-
ди, этакларини икки томонга очди.

– Қўриқсанми, қуrolим йўқ.

Кей қулади.

Улар хоната қайтиб киришганда Майка ташвишла-
ниб соатига қаради.

– Эҳ жин урсин, – деди у, – ўн бўляпти. Қасалхонага
жўнаш керак.

У ваънахонага кириб ювинди, таранди. Кей орқасидан
қално уни қучоқлаб олади.

– Қачон никоҳдан ўтамиз? – сўради у.

– Ҳоҳлаган пайтингда, – деди Майкл. – Оиламиз атрофида бўлаётган тўс-тўполонлар сал тинчиб, отам сал тузалсин. Лекин сен ота-отанга баъзи бир нарсаларни яхшилаб тушунтириб қўйишинга тўтти келади.

– Нимани тушунтиришим керак экан? – секин сўради Кей.

Майк сочини тараркан:

– Уларга чикиб келиши италаб бўлган бир йилит билан танишиб қолдим, ёмон йилит эмас, дейсан. Дорт-мунда дорифуфунгада ўқиётганимни айтасан. «Жантояр хизматлари учун» хочи, «Кирмизи юрак» медали бор. Ҳадо, меҳнаткаш йилит, дейсан. Лекин отаси жиноятчиларнинг бошлиғи, ёмон одамларни ўлдиреди, баъзан юкори давозимдагиларга пора ҳам бериб туради, шундан холлар ҳам бўладики, иш юзасидан унга тоҳи-тоҳида ўк узиб туришади, дейсан. Аммо буларнинг ҳаммаси унинг хадо ва меҳнаткаш ўғлига мутлақо даҳадор эмас, дейсан. Эсаб қолсанми ҳаммасини?

Кей ундан нари тисарилиб эшикка суяниб қолди.

– Шуларнинг ҳаммаси ростми? – сўради у. – Отани, хакикатан ҳам, шунча одамми? – Кей жим қолди. – У одам ўлдирадими?

Майкл тарокни жойига қўйди.

– Антик билмайман, – деди у. – Ҳеч ким аник билмайди. Лекин шундай бўлиши ҳам мумкин.

Майкл эшикдан чиқаётганда Кей ундан сўради:

– Яқин орада учрашамизми?

Майкл уни утди.

– Уйинга жўна, сокин, тинч шаҳарчангда яхшилаб ўйлаб кўр. Сен ҳар ҳолда бу ишлардан четроқда бўлишинг керак. Рождество байрамидан кейин дорифуфунга кайтаман. Хановерда учрашамиз. Келишдикми? – Келишдик, – деди Кей.

У Майкл хонадан чикиб, унга қўл силтаб хайрлашиб, лифта ўтирунча оркасида қараб турди. Майкл унга ҳеч қачон бунчалик яқин, бунчалик суякли бўлмаганди. Агар ҳозир кимдир унга энди Майкл билан роппа-роса учийла учрашмайсан, деса Кей ақлдан озини мумкин эди.

Майкл Французлар касалхонаси олдига таксидан тушаркан, кўчада мутлақо одам йўқлигини кўриб таажуболанди. Касалхона ичкарисига кирди. Вестибюль бўм-бўшлигини кўриб, яна таажуболанди. Даянати Клеменца билан Тессео нима қилиб юришибди, ўйлади у. Улар харбий таълимни ўқишмагани ростдир, лекин сокин қўлиш учун, албатта, Уэст-Пойитни тамомлаш шартми? Вестибюльда энг камда икки киши навбатчилик қилиши керак.

Беморлар олдига кеч қолиб келган одамлар ҳам кетиб бўлишганди. Соат ўн яримга яқинлашиб қолганди. Майкл хушёр тортиди, бутун ақлу хуштини йилди. Матълумнома ёнида тўхтамади. У отаси бешинчи каватда ётишини, қайси палатадалигини биларди. Шошиб лифта юкорига кўтарилди. Кизити шундаки, бешинчи каватдаги навбатчи столи олдига бориб қолунга қадар уни ҳеч ким тўхатмади. Навбатчи ҳамшира уни чакирди, лекин Майкл қайрилиб қараб ҳам қўймади, йўлида давом этди. Палата эшиги олдига ҳам ҳеч ким йўқ эди. Дундан матълумот олишни қўтиб ўтирган икки хуфия каварда қолди? Клеменца ва Тессеонинг одамлари қани? Даянатида! Баки, палатада бирон одам навбатчилик қилаётгандир. Эшик очик эди. Майкл палатага кирди. Каравотда бир одам ётарди – Майкл отасини совук ой нури тушиб турган юзидан таниди. Хатто ҳозир ҳам отасининг юзида совуққонлик намоён эди, нотекис нафас олиншдан кўкрати билинар-билинимас кўтарилиб турарди. Каравот ёнидаги капсельница-томизгичдан унинг бутун катакчаларига иккита интичка найча тортилган эди. Палата қўйилган пиша идишга ҳам найчалар уланган эди. Майкл бир оз қараб турди-да, кейин секин тисарилиб, палатадан чиқди.

– Мен Майкл Корлеонеман, отамнинг олдига бир оз ўтирмоқчи эдим, – деди навбатчи ҳамширага. – Уни кўриклаётган полициячилар қаякка даф бўлишди?

Бешинча, кўхликкина ҳамшира кўринишидан ок халатининг қучига қаттиқ ишонарди.

– Отангизнинг олдига жуада кўп одам келди. Улар варагча ҳалакит беришди, – деди у. – Бундан ўн дақиқа олдин полициядан одамлар келиб, ҳаммани тарқатворибди. Соқчиларни эса яна беш дақиқадан кейин телефонда чақириб олишди. Сиз ташвишланманг, мен отангиздан доим хабар олиб турибман. Ҳамма гапини эшитаман. Эшикни шунинг учун очиб қўйганмиз.

– Раҳмат, – деди Майкл. – Бир оз отам ёнида ўтирмакчиман, майлими?

Ҳамшира Майкага кулиб қаради.

– Фақат узоқ ўтирмайсиз, тезроқ чиқишингизга тўри келади. Иложим йўқ. Тартиб шунақа.

Майкл палатага қайтиб кирди. Ички телефонда, касалхона коммутатори орқали Ланг-Бичга, отасининг хонасига кўнгиروق килди. Тўшақни Сонни олади.

– Сонни, – пичирлади Майкл. – Мен касалхонадаман, ҳозир келдим. Сонни, бу ерда ҳеч ким йўқ. Тессининг одамлари йўқ. Палата эшити олдидати хуфийлар ҳам йўқ. Отамнинг олдига бирон тирик жон йўқ.

Унинг лаблари қалтиради.

Сонни анчагача жим турди. Кейин бўйик, бошқача овоз билан:

– Шунақа дегин, демак, лавъати Солощонинг нияти бошқача экан-да...

– Мен ҳам шундай деб ўйлаётиман, – деди Майкл. – Лекин полиция касалхонадаги ҳамма кўрикчини тарқатиб юборишга қандай эришди, хуфийлар қайта гуздон бўлишди? Тессининг одамларига нима бўлган? Нахотки бу иблис итвачча Солощо Нью-Йорк шаҳар полиция бошкармасини сотиб олган бўлса?

– Сал секинроқ, қария, – Соннинг овози хотиржам эшитилди. – Яна ишимиз ўнгидан келди. Сенинг касалхонага кеч борганинг фойда килди.

Палатадан чикмай ўтир. Ичидан беркитиб ол. Ўн беш дақиқа бардош бериб ўтириб тур. Мен бир жойга кўнгиروق қиламан, ҳолос. Ақл-хушингни йўқотма, бўғтими?

– Ташвишланма, йўқотмайман, – деди Майкл.

У тўшақни илбб қўйди-да, кўнгиروق тутмачасини босди. Соннига қараб ўтирмасдан, ўзи ҳаракат қилгани, ўзича иш тутгани яхши. Ҳамшира кирди.

– Кулоқ солинг, фақат ваҳима қилманг, – деди Майкл. – Гап бундай. Отамни дарҳол бу ердан бошқа палата ёки бошқа қаватга кўчириш керак. Қаравотни илдиратиб чиқиш учун найчаларни қандай қилиб урса бўлади?

Ҳамшира эътироз билдирди:

– Нимадлар деяписиз? Врачнинг руҳсатисиз...

Майкл унинг сўзини бўлди.

– Отам ҳақида газеталар нимадлар деб ёзганини ўқидингизми? Ўзингиз кўриб турибсиз – соқиларсиз қолбиди. Ҳозир мени олоҳдангириб айтишдики, бу ерта отамни ўлдиргани келишяётганмиш. Ҳа, шунақа. Яхшиси, менга ёрдамлашиб юборинг.

Зарур пайтда Майкл ҳар қандай одамни ҳам ишонтира оларди.

– Найчаларни узмаса ҳам бўлади. Бу кўчма қурлма, – деди ҳамшира.

– Бўш палата борми? – пичирлаб сўради Майкл.

– Бор, йўлакнинг охирида, – жавоб берди ҳамшира. Ҳамма иш бир зумда, жуада чакконлик билан қилинди.

– Одамлар ёрдамга етиб келишувча отамнинг олдига ўтириб туринг, – деди Майкл ҳамширага. – Йўлакда ўтиришингиз хавфли.

Қаравотдан хириллаган, лекин аниқ овоз эшитилди:

– Сенмисан, Майкл? Нима гап, нима бўлди?

Майкл қаравот устига энгашди. Отасининг кўлини қўлга олади.

– Ҳа, бу мен, Майклман, – деди. – Қўрқманг, жим ёлваринг. Агар биров сизни отингизни айтиб чақирса, жавоб берманг. Сизни ўлдирпишмоқчи, тушундингизми? Лекин мен шу ерда эканман, бунга йўл қўймайман. Қўрқманг.

Дон Корлеоне қандай ҳолиса юз берганини ҳали тўла анис эматган, оғрик азобидан қарахт ётган ҳолда, худди кенжа ўлига гапиряётгандай пичирлади.

– Э, нимадан кўркаман? Мени кўпдан буюн ўлдир-
моқчи бўлишди. Биринчи марта ўн икки ёшлик пай-
тимда уриниб кўришган...

Бу гапларни овоз чиқариб айтишга кучи етмади.

ЎНИНЧИ БОБ

Касалхона қичкина бўлиб, чотрок алоҳида бинота
жойлашган, ягона кириш йўлагига эга эди. Майка де-
разадан қаради. Касалхонанинг ярим халқа шаклидаги
ховлисида пилалоя орқали кўчага чиқиларди. Факат
ана шу йўлак орқалигина касалхонага кириш мумкин
эди. Машина кўринмасди. Лекин бирон дақиқани ҳам
беҳуда йўқотмаслик кераклигини Майка яхши тушунар-
ди. У палатадан югуриб чиқди, бешинчи каватдан югуриб
пастга тушди ва кент эшикдан ховлига чиқди. Ховлида
касалхона машиналари турадиган жой бор эди. Ҳозир
бу жой ҳам бўм-бўш эди.

Майка тротуарга тушиб, ситарет туташтирди. У
пальтоси тутмадорини очиб, чирок остига келиб турди.
Ёруғлик унинг юзига тушиб турарди. Учинчи авенюдан
тулуңча кўтикалаб олган бир йигит касалхона томон тез-
тез кела бошлади. У харбий кўртка кийиб олган, қалин
қора сочлари жингалак эди. Йигит чирок ёруғига кир-
ганда унинг юзи Майкага таниш кўринди. Йигит унинг
олдига келиб тўхтади, кўлини узатаркан, кучли италянча
талаффуз билан:

– Дон Майка, мени эслайсизми? – деди. – Мен нов-
вой Назориннинг куёви Энцо бўламан. Итлари унинг
ёрдамчиси эдим. Отангиз елиб-югуриб, Америкада қо-
лишимга рухсатнома олиб берган. Шу йўл билан менинг
хайтимни кутқариб қолган. Майка йигитнинг кўлини
қисди. У эсита тушганди.

– Отангизни йўқлаб келгандим. Киритишармикин
ёки кеч қолдимми?

Майка кулиб бошини чайкади.

– Киритишмайди, лекин барибир раҳмат. Келга-

нингни Донга айтиб кўяман. Кўчадан катта тезликда
турилаб машина ўтди. Майка дарҳол серақланди.

– Тезроқ бу ердан кет, – деди у Энцога. – Бу ер нотинч
бўлиб турибди. Сен полициянинг кўлига тушмаслигини
керак.

У италиялик йигитнинг юзида ташвиш ифодасини
кўрди. Агар полициянинг кўзи тушадиган бўлса, уни ва-
тинга жўнатиб юборишлари, Америка фуқаролигидан
маҳрум қилишлари мумкин. Лекин барибир Энцо кет-
мади. Италия тилида шивирлади:

– Агар нотинчлик бўлса, ёрдамлашгани қоламан.
Мен Чукиттирган ота олдига қарздорман.

Бу гапдан Майка тўлқинланиб кетди. У Энцони кувиб
ноформоқчи эди, лекин кейин ўйланиб қолди. Қолаверсин.
Касалхона эшиги олдига икки киши турганили, балки
Солюшоннинг одамларини чўчитар. Бир одамдан мўтлако
чўчмасликлари ҳам мумкин.

У Энцога ситарета тутиб, зажигалкасини ёқди. Улар
кўчадаги чирок остида декабрь туни совутида жунжи-
ниб туришарди. Тўккизинчи авенюдан чиқиб, ўттизинчи
кўчага бурилган узун, қора машина шундоқкина тротуар
чеккасида улар томонга кела бошлаганда ситареталари-
ни чекиб бўлишарди. Аста секинлаган машина бирдан
тўлқини ошириб, кўздан ғойиб бўлди. Машинадагилар
Майкани таниб қолишганди. У Энцога яна битта ситарета
тутди. Шу чок новойининг кўллари қалтираётганига кўзи
тушиб қолди. Ўзининг кўлига қаради. Қизик, мўтлако
қалтирмаётганди.

Яна ситарета чекиб туришди. Орадан ўн дақиқага
яқин вақт ўтди. Тун суқунатини полиция машинасининг
сиренаси бўзди. Тўккизинчи авенюдан чиққан машина
касалхона олдига учиб келиб тўхтади. Унинг кетидан яна
икки полиция машинаси келиб тўхтади. Касалхона ол-
дадаги кўча бир зумда полиция формасидаги ва фуқаро
синимидати одамларга тўлиб кетди. Майка ентил нафас
олади. Офарин, Сонни, тез фармойиш бериб улдурибди...
Майка улар томон юрди.

Барзантидай икки нафар полициячи унинг кўларидан ушлаб олди. Учинчиси тинтиб чиқди. Фураж-касида олтин укаси бор, полиция капитани формасидagi семиз киши пиллапоздан кўтарила бошлади. Унга тобе одамлар дархол четга чиқишди. Аяғина корин соланг, чаккалари оқарган бўлишга қарамасдан капитан дадил, шаҳдам қадам ташларди. Чорпахил юзи ловуларди. У Майкнинг олдига келиб бакира бошлади:

– Италиялик безориаларнинг туҳумини куриштиб бўладик, деб ўйлагандими! Кимсан, бу ерда нима қилиб сани киё юрибсан?

Полициячилардан бири Майкнинг ёнига келиб турди.

– Бу топ-тоза, капитан, – деди Майкни тинтиб чиққан полициячи.

Майк жим эди. У капитаннинг юзига, метаддай йилтиллаб турган совуқ кўк кўзларига тикилиб турарди. Фуқаро қийимидagi агент тушунтирди:

– Бу доннинг ўғли Майк Корлеоне.

Майк хотиржам сўради:

– Соқчилар қаякка қойиб бўлди? Уларни ким бу ердан олиб ташлади?

Капитаннинг чорпахил юзига бирдан қон тепио чиқди.

– Хали сен безори, мента кўрсатма ҳам бермоқчи бўлдингми? Хўш, нима дейсан, мен уларни олиб ташладим. Сенлар, ифлос гангстерлар, мента деса бир-бирларингнни урув-чурутингнча кириб ташламайсандарми. Ҳаммасига тушурдим. Сенинг отанга кўриқчиллик қилишга келсак, мен шахсан кўлимни совуқ сувга ҳам урматан бўлардим. Энди туёгннгн пикиллатиб қол бу ердан. Қабул йўқ соатларда бу ерда сенинг қорангнни кўрмай, итвачча!

Майк ҳамон унинг юзига диққат билан тикилганча турарди. Капитаннинг таплари унга заррача ҳам тавсир қилмади. У жуда тез фикрларди. Нахотки, бошги биринчи машинада Солюционинг ўзи ўтирган бўлиб, унинг қа-

вазхона эшити ёнида турганини кўрган бўлса? Нахотки, Солюцио полиция капитанга кўнгирак қилиб: «Қасал-қона эшити олдига Корлеонеларнинг одамлари нима қиланб ўралашиб юришибди? Қасалхонада уларнинг изи ҳам қолмаслиги учун сизга пул тўлаганимдими?» деган бўлса? Нахотки, Сонни ҳақ бўлиб, буларнинг ҳаммаси пухта ўйланган режанинг бир қисми бўлса? Шунгақага ўшайди.

Майк пинагини бўзмасдан:

– Отамнинг палатасига соқчи қуйилмагунча ҳеч қайққа кетмайман, – деди капитанга. Капитан хатто унга жавоб ҳам бермади. Майкнинг ёнида турган полициячига буюрди:

– Фил, бу итваччани олиб бориб қамаб қўй.

Полициячи иккиланиб, эътироз билдирди.

– Бу йигит топ-тоза, капитан. Устига-устак уруш қарамони, ҳеч қачон жиноий ишларга аралашмаган. Ёметалар айоханнос солишди.

Ғазбдан қип-қизариб кетган капитан у томон қадам ташлади.

– Олиб бориб қамаб қўй, деб айтганими, вассалом! Майкнинг мияси ҳамон соат сингари аниқ ишлардан – газаб, нафрат унинг ақлини хиралаштириганди. У пухта ўйлаб, аниқ-дўнда қилиб:

– Капитан, отамнинг кўл-оёғини боғлаб берганингиз учун Турк кўп пул тўладими? – деди.

Капитан қайрилиб қаради. У икки бақувват полициячига буюрди.

– Қани, ушланглар уни!

Майкни ушлаб, кўларини ёнига маҳкам босиб туринди. У капитаннинг отир мушги ҳавода учиб, унинг бошарасига яқинлашётганини кўрди ва чап беришга қаракат қилди. Мушт тумшугига келиб тушди. Майкнинг миясида граната портлагандай бўлди. Озги қон ва майда суюқларга тўлди. У тишлари тўкилганини тушунди. Ёети худди дам берилган қоттоқдай шишиб кетди. Тишлари бўкилди, атар ёнидаги полициячилар уш-

даб туришмаганда, йиқилиб тушарди. Лекин у хушини йўқотмади. Фуқаро кийимидати агент олдига ташланиб, Майкани иккинчи зарбадан тўсиб қолди.

– Ё Раббий, ахир сиз уни майиб қилиб қўйдингиз-ку! Капитан дон-дона қилиб:

– Мен унга қўлимнинг учини ҳам теккизганим йўқ, – деди. – Ўзи менга ташланмоқчи бўлиб, қоқилиб кетди. Тушунарлими? Қамокка олинаётганда қаршиллик кўрсатади.

Майкл хира парда орасидан касалхона олдига бирин-кетин икки машина келиб тўхтаганини кўрди. Машиналардан одамлар тушибди. Майкл Клеменцанинг адвокати таниди – у капитанга илтифот билан кескин тапширди:

– Корлеонеда оиласи хусусий жиноий қидирув компаниясига мурожат қилиб, мистер Корлеонени кўриклаш ҳақида битим тузишди. Соқчиларнинг қуроли олиб юришга ҳуқуқи бор. Агар сиз уларни қамокка олсангиз, эртага эртадаб судда тушунтириш беришингизга тўғри келади.

Адвокат Майклага қаради.

– Сизга нима бўлди? Ким калтаклади? – сўради у. – Жиноий иш очайликми?

Майклнинг пастки жати зўрта-зўрта кимиради, у тапирганда кийналарди.

– Қоқилиб кетдим, – деди бир амаллаб. – Қоқилиб кетиб, йиқилиб тушдим.

Майкл капитаннинг юзидати тантана ифодасини сезиб қолди ва унга жавобан масҳаромуз жилмайишта ҳаракат қилди. Ҳар қандай йўл билан бўлса ҳам у миясида чарх ураётган аниқ совок фикрларни, танасидати ҳар бир қатақчани тўлдириб турган қаттиқ нафратни бошқалар кўзидан яшириши керак эди. Бу қандайдир ажойиб бир истак эди. У ҳозир нимадари нўйлаётганини бирон бир тирик жон сезмаслигини хоҳларди. Унинг ўрнида отаси ҳам шундай қилган бўларди. Кейин у ўзини касалхонага олиб кетишаётганини тушунади ва хушидан кетди.

Эртадаб уйқонганда Майклнинг жати тахтакачадаб қўнғилган, чап томонидати тўртта тишининг ўрни бўш экан, ёнида Хейген ўтирарди.

– Мента нарқоз беришдими? – сўради Майкл.

– Ҳа, – жавоб берди Хейген. – Қаттиқ азоб беради деб, миакларингдан суяк парчаларини олиб ташлашди. Сен барибир хушсиз эдинг.

– Бошқа жойларим бутунми? – сўради Майкл.

– Бус-бутун, – деди Хейген. – Қулоқ сола. Сонни сени унда даволангани яхши дегшти. Йўлга бардош берадасанми?

– Албатта, – деди Майкл. – Донинг аҳволи қандай?

Хейген кизариб кетди.

– Менимча, биз бу муаммони ҳал қилдик. Махфий агентчиларни ёллаб, ҳар бир маҳаллага қўйиб чиқдик. Ўқитиш, қолган тапши машинада таплайлик, хўтми?

Машинани Клеменца хайдаб борар, Майкл билан Хейген орқада ўтиришарди. Майклнинг чаккаси дўкналарди.

– Хўш, кеча қанака ишлар бўлди?

Хейген хотиржам тап бошлади:

– Полицияда Соннингнинг Филлипс детан одами бор. Кеча сени химоя қилган одам. У бизга муҳим ахборотлар берди. Марлум бўлишча, касалхонада қабул соати тутгани биланок капитан Макклоски Тессгоннинг қасалхона ва ҳовлини кўриклаб турган йигитларини тарқатиб юборибди. Йигитларнинг баъзи бирлари қуролланган экан, шунинг баҳона қилибди. Кейин Макклоски ўрнига бошқа одамлар жўнатсин, деб палата эшити олдидати агентларни олиб ташлабди. Уни сотиб олишибди. Филлипснинг айтишча, у энди тиниб-тинчимас эмийш. Соннинг унга қатта пул берганлигига, кейин янада кўпрок беришга ваъда қилганлигига шубҳа йўқ.

– Ҳалиги йигитча, Энпомиди, яшириништа улғур-данми?

– Албатта-да, – деди Хейген. – Сента қаратганда чакконроқ экан. Полиция кўриниши биланок кўздан

гойиб бўлибди. Солоццо машинада ўтиб кетганда сен билан бирга турган эканми? Шу тўғрисида?

– Тўғри, – тасдиқлади Майкл. – Зўр йипит экан.

– Яхши, биз ҳам қарадор бўлиб қолмасмиз, – деди Хейтен. – Сен хурсанд бўладиган янгилик бор. Корлеонелар оиласи ҳисобни тенглаштири боплади. Бруно Таггалья тумдон қилинди. Бутун эрталаб соат тўртда.

Майкл қадини ростлади.

– Бу қанақаси бўлди? Отанинг тузалиб чиқишини қутамиз, деб ўйлагандим.

Хейтен елка қисди.

– Қасалхонадаги воқеалардан кейин Соннини туҳнатиб бўлмай қолди. Ақл-хушини йиғиб олишга кўчдиришга уриниб кўрдим. Бўлмади. Балки, сен ҳам ҳаракат қилиб кўрарсан, Майкл? Хунрезликнинг олдини олишга ҳали вақт бор.

– Уриниб кўраман, – деди Майкл. – Эрталаб тулданамизми?

– Тўпланишга тўғри келади, – жавоб берди Хейтен. – Солоццо ниҳоят хабар берди. Музокара олиб боришга тайёрмиш. Дарвоқе, Люка ҳақидаги гапларнинг ҳаммаси тўғри чиқди. Уни донга суикаса қилинган кунни тунда Бруно Таггальянинг қабулида ўлдиршибди. Тасаввур қиласанми?

– Унда Люканинг гафлатда қолганини тушунса бўлади, – деди Майкл. Боғ йўлагини тўсиб турган узун қора машината икки киши суяниб турарди.

Хиёбоннинг ўнг ва чап томонидати уйлارнинг юқори қаватларидаги деразалар ланг очик эди.

Кламенца машинани боғ эшити ёнида тўхтатди. У ёнига пиёда кетишди. Машината суяниб турган икки киши Кламенца отрядидан бўлса керак, саломлашини ўрнига уларга ҳўмрайиб қараб қўйди.

Эшикдаги кўнтриок тутмасини боосишга хожат қолмади. Чамаси, деразадан кўриб туришган бўлсалар керак, эшикни очишди. Сонни ва Тессео уларни бурчақдаги хонада қутиб ўтиришарди. Сонни уқасита яқинлашди,

бошини қафтлари орасига олиб, унга тикилиб қаради, пичинг аралаш:

– Жуда чиройли бўлиб кетибсан-ку! – деди.

Майкл унинг кўзларига уриб қўйди.

Улар худди ўтган тағидек шу хонада тўпланишди. Фикат бу сафар мухит бошқача эди. Сонни жонланиб қолган, қувноқ эди. Майкл бу қувноқликнинг сабабини тушуниди. Ақси энди иккиланмас, қатъий қарорга келган эди. Энди уни тўхтатиб бўлмасди. Солоццонинг кейинги ҳамласи сабр қосасини тоширтган томчи бўлди. Сулҳ қанчада энди сўз ҳам бўлиши мумкин эмасди.

– Сен йўқ пайтингда воситачи кўнтриок қилди, – деди Сонни Хейтенга, – Турк музокара бошламоқчи экини, – Сонни қулди. – Бу ит эмган отдан тушса қам узанигидан тушмайди, – қойил қолгандай бошини қинирлатиб қўйди. – Кеча кўтүртган итдай хуруж қилган одам, бутун битим тузишга рози эмиш. Биз эса кейинги оёқларимизда тик туриб, унинг қўлидан овқат ермишимиз, Вой сурбет-эй!

Том эҳтиёт бўлиб сўради:

– Сен нима деб жавоб бердинг?

– Худо ҳақки, хохлаган пайтида битим тузишга розимиз, дедим, – Сонни қулди. – Менинг шошилаётган жоним йўқ. Юзлаб одамларим шаҳарда туну кун навбатчилик қилишмоқда. Солоццо инидан чиқиб, қорасини кўраганиши биланок тамом бўлади. Кўнглига сикканича ундаб кўрсин. Мен шошилаётганим йўқ.

– Аниқроқ бирор таклиф айтдингми? – сўради Хейтен. – Бўлмасам-чи, – жавоб берди Сонни. – Биз унинг омадига Майклни юборамиз. Солоццо унга таклифларини айтади. Воситачи Майклнинг даҳлсизлигини таъминлайди. У ўзининг даҳлсизлигини таъминлашнинг сўрамалиги – бефойдалигини билади. Хўп, майли, бу майда-чуйда гап. Демак, бундай учрашув Солоццо қулувида бўлади. Майклни келиб Солоццо хўзурига олиб кетишди. Майкл Солоццонинг гапларини эшитди, кейин уни қўйиб юборишди. Учрашувнинг аниқ

каерда бўлиши номалум. Биз учун шундай қудай шартларни ваъда қилишптики, рад этишининг иложи йўқ.

Хейген сўради:

– Тагталълар жим қараб ўтиришаверади, деб ўйлайсанми? Бруно учун қасос олишмайдимми?

– Бутни ҳам тапалашдик. Воситачининг айтишига қараганда Тагталълар оиласи Солоцонинг режаларига рози эмиш. Бруно Тагталънинг ўлими хисобдан чиқариб тапшланганимиш. У отамизга қилинган суиқасаднинг ҳуни эмиш. Бошпа – бош.

– Сонни яна қудди. – Шўнақа, бозбетликнинг четараси бўлмас экан.

Хейген яна эҳтиёткорлик билан сўради:

– Уларнинг тақлифларини эшитсак бўлармиди?

Сонни бошини чайкади:

– Йўқ, *conspicijoti* йўқ, етарли бўлди! – энди сезилмас сезилмас италияча талаффуз билан гапира бошлади. – Именга Солоцони ушлаб келтиришди ёки Корлеонега оиласи уруш эълон қилди. – Сонни жим бўлиб қолди. – Том, масалани тинч йўл билан ҳал қилиш тўғрисидаги таплар тутди. Ҳамма нарса ҳал этилган. Энди сенинг вазифанг менга тоғлиб чиқишда ёрдамлашиш. Тўшундингми?

Хейген аста бош ирғиди. Бир оз жимликдан кейин:

– Мен полициядаги одамнинг билан тапалашиб кўрдим, – деди. – У капитан Макклоски маълум миқдорда маош олиб, Солоцонга хизмат қилди, деб айтди. Маошми шохона эмиш. Макклоскисиз Турк ҳеч жойда қорасинни кўрсатмасмиш. У Майкл билан учрашган пайтда ҳам олдиди фуқаро қийимида ёнида курул билан Макклоски ўтирган бўлади. Сен одадий нарсатга тушунмайсан. Сонни, бунга шаксий кўрикчи билан Солоцонга беҳато йўл тутди. Нью-Йоркда полиция капитанини ўлдириб, сувдан куруқ чиққан ҳол ҳали бўлган эмас. Бутни эсда тутсанг бўларди. Сонни елка қисди.

– Макклоски бир умр Солоцонинг орқасидан соғдан эртатиш юрмас, ахир. Қутамиз.

Майкл бутун суҳбат давомида биринчи марта тапша арамлади. У Хейгендан сўради:

– Отамни уйга олиб тушса бўладими?

Хейген бош чайкади:

– Сўраб-суриштириб кўрдим. Ҳозирча муамкин эмас. Ахволи оғир. У тузалиб кетади, лекин бунинг учун парвартиш керак, даволаниш тартибига риоя қилиш керак. Ылғи, яна операция қилишга тўғри келар.

– Унда Солоцони дарҳол саранжом қилиш керак, – деди Майкл. – Энди кутиб бўлмайди. Бу жууда қарфли. Балки, яна бирор разилликни ўйлаб топар. Энгилдами, унинг асосий мақсади отамни ўлдириб эди. Агар Солоцон уни тумдон қилмоқчи эканлигимизни сезиб қолудек бўлса, яна суиқасда уюштиради. Унга полиция капитани ёрдам бераётган экан, бу сафар ҳам қатого йўл қўяди, деб бўлмайди. Ҳавф-хатар қатта, бунинда таваккал қилиш ярамайди.

Сонни ўйчан томонини қашлади.

– Гапларинг тўғри, – деди у. – Солоцон яна отамизга қарши қўл қўтаргунча кутиб туришга ҳақкимиз йўқ.

Хейген хотиржам сўради:

– Капитан Макклоскини нима қиламиз? Сонни тапдан бир табасум билан Майклга қаради.

– Ҳа-я, полиция капитанини нима қилсак бўларкин?

Майкл секин деди:

– Адабатта, бу сўнги чора. Лекин сўнги чоралар ҳам ўзини оқлайдиган вазиятлар бўлади. Айтайлик, биз Макклоскини саранжом қилмоқчимиз. Бундай ҳолда унинг қирдикорини очиб тапшлангимиз, у ўз бурчинини қалол бажараётган полиция капитани эмас, балки ифлос, фирибгарлик ишларида аралашиб юрган қаллоблигини, шўҳалли шахс эканлигини, ҳар қандай муттаҳам сингари у ҳам жазоланиши кераклигини фош этиб, шармандаи шармисор қилишимиз керак.

Биздан маош олиб ишлаётган газетачилар бор. Ишот қилинган шундай хужжатлар берамизки, уларни ҳеч қим рад этолмайди.

У бу тапларни маъқуллашларини кутиб, атрофга қаради. Тессео ва Кламенца ковоқларини солиб, жим ўтиришарди. Сонни боғидак истеъзо билан деди:

— Кани, тапиравер, қария, озингга шакар, жууда зўр таплар бўляпти, деган бўларди бу тапларни эшитиб дон, Хейтен четга қараб пикиллаб кулиб қўйди. Майка қизариб кетди.

— Нима бўпти? Солощо мени учрашувга таклиф қилипти. Учрашувда факат уч киши — мен, Солощо ва Макклоски бўламиз, бошқа ҳеч ким бўлмайди. Учрашувни индинга белгиланглар. Айтоқчиларимиз учрашув қаерда бўлишини билиб беришсин. Одамлар бўладиган жойда учрашишга уларни мажбур қилиш керак. Қвартира ёки шахсий уйга мен бормайман. Майли, ресторани ёки бар бўлсин. Мен бемало ҳаракат қила олиншим учун тушлик вақти бўлиши керак. Бу уларга ҳам маъқул тушади. Полиция капитанини отиб ўлдиршимиз мумкинлиги, ҳатто Солощонинг ҳаёлига ҳам келмайди. Абатта, энг аввало, мени бошдан-оёқ тинтиб чиқишдан, демак, мен учрашувга қуролсиз бораман. Улар билан суҳбатлашётган пайтимда мента қурол етказиб бериш йўлини излашга сизлар бош қотиринглар. Иккаласини ҳам отиб ўлдираман.

Тўрт калда бирданига у томон ўтириди. Кламенца ва Тессео жиддий, айни пайтда хайратланиб қарашди. Хейтеннинг киефсида ташвиш ифодаси бор эди, лекин у мутлақо таажжуболанмади. Бироқ Соннининг бесўнақай киефси сўқилмай бошлади — тўсатдан у бор овози билан кулиб юборди. Овози томонига тикилиб, у кўрсаткич бармони билан Майкани кўрсатаркан, култи орасида шундай деди:

— Вой энёди, олий маъжумотли студент-эй, ахир сен бурнингни жийриб, оилавий бизнесдан нарида юрадинг-ку! Энди бўлса факат Макклоски башарангга бошлаб туширилгани учун полиция капитанини ва Туркни ўлдирмоқчи бўлисанми, а? Сени ҳақорат қилишдими? Ахир бу бизнес, иш юзасидан бўлиб ту-

риланган воқеа, ҳолос. Бунни қаранглар, хафа бўлганмиш. Факат уриб тишини синдиртгани учун иккаласини ҳам ўлдирмоқчи эмиш. Демак, майда-чуйда топириқлардан кўнглинг тўмай юрган экан-да! Қаранглар, шунча йилдан бери билмабмиз-а!

Ҳеч нарсатга тушунмаган Кламенца ва Тессео Сонни уқаси бўйига қараб тўн бичмаётганлигидан кулпти, деб ўйлашди. Улар ҳам такаббурилик қилиб кулишди. Факат Хейтен хушёр тортиб, жиддийлигича қолди.

Майка ҳаммага бир-бир қараб чиқди, кейин ҳамон кулишда давом этаётган Соннига кўзларини қадади.

— Демак, сен иккаласини тумдон қиласан. Сен-а? Полициячи башарангга бошлаб туширтгани учун уни ўлдиршга тайёрсан, шунақами? — У яна қикирлаб кулди. Майка ўрнидан турди.

— Бас қил! — деди у. Ундаги ўзгариш шунчалик кескин эдики, Тессео ва Кламенцанинг юзидати табассумдан из ҳам қолмади. Ақаси қатта ва қўчқирок бўлишга қарамасдан Майка унга ташлалишга ҳам тайёр эди. Атар Майканинг қўлида қурол бўлганда Соннининг ҳаёти қил устидан турган бўларди. Соннининг томонига бир нарса тикилиб қолгандай бўлди. Майка совуқ, бетона овоз билан: — Сен, аёлаҳ, бу иш менинг қўлимдан келишга иншонмайлсанми ҳали? — деди.

Сонни кулишдан ўзини тўхтатиб олганди.

— Ишонаман, алабатта, ишонаман, — деди у. — Мен танништа қулаётганим йўқ. Култилиси шундаки, ҳаётда бундай ҳоллар бўлиб туради. Мен сени доим қўчқили йипит, ҳатто доннинг ўзидан ҳам қўчқирок деб ўйлаб юрардим. Солощонинг кўзи олдидан сен нимжон, мишиқки бир одамсан. Чунки Макклоски тишларингни тўқиб ташлаганда ҳам дом-мим демалдинг, ҳар доим оилавий жанжаллардан четда юрасан. У сен билан учрашганда, нарча кўркмаси ҳам бўлади, деб ишонади.

Сонни жим бўлди, кейин секин кулиб қўйди. — Жин урсин, ниҳоят сен ҳам Корлеонелардан эканлигингни кўрсатдинг. Шундай бўлишини факат мен би-

дардим. Отамининг жароҳатланганига уч кун бўлади. Уч кундан бери уруш қаҳрамони, футбoл юлдузи ва яна алдамбадо никобларининг қачон ечиб ташларкинсан, деб кутаман. Мен ўнг кўлим бўлишининг, биргаликда отамизни ва оиламизнинг ҳамма аъзоларини кириб ташламоқчи бўлган аълоҳларни тавбасита таянтириб қўйишимизни кутаман. Бунинг учун бoр-йўғи уни башаранга яхшилаб бир тушириши кифoй қилади, ҳoлoс. Хўш, нима дейсан?..

Сонни култили қилиб афтини бўжмайтирди ва тиз-засига уриб қўйди.

– Йўқ, ростдан ҳам нима деса бўлади, а?

Вазият юмшади. Майка бошини чайкади.

– Сонни, бошқа илож йўқ, бундай қарорга келганимнинг сабаби шу. Яна сулика қилишларини кутиб ўтиролмаيمان. Солоццо факат мени ёнига яқинлаштиришни яхши биласан. Ҳаммасини ўйлаб кўрдим. Полиция капитанини мeндaн бошқа ҳеч ким ўлдиролмайди. Тўғри, Сонни, бу иш сенинг ҳам кўлингдан келарди, лекин сенинг хотининг, болаларинг бoр. Устига-устак, отамиз соғайиб чиққунга қадар сен оила бошлитисан. Демак, Фредди иккимиз қoлпмиз, Фредди эса ўйиндан чиқди. Демак, мен. Бoр гап шу. Шапалоқнинг бу ишта ҳеч қанақа дахли йўқ.

Сонни Майкани кучоқлади.

– Ҳамма далилу рўқачларингга тушурадим. Энг муҳими, сен ўзимизникисан. Яна бoр нарсa: гапларининг ҳаммаси бошидан охиригача тўғри. Сен нима дейсан, Том?

Хейген елка қисди.

– Гаплари жуда тўғри. Бунинг устига Солоццо биз билан, ҳақиқатан ҳам, битим тузмоқчи бўлаётганлигига мени ишонмайман. Қисқаси, Солоццони тумдон қилишимиз керак. Бунинг учун хатто полиция капитанини тумдон қилишга тўғри келса ҳам, ягона йўл шу. Факат бoр нарсани унутмаслик керак – бу ишни қиладиган одамнинг бошида чакмоқ чакйб, момақалдирок тулдирайди. Нахотки, Майклдан бошқа одам бўлмаса?

Хейген Кламенца ва Тессюга қаради:

– Йипитларнинг орасида бу топирикни бажара оладиган тажрибали, ақлли одам йўқми? Кейин бoр умр бизнинг таъминотимизда бўлади.

Авад Кламенца гапирди.

– Йўқ, Солоццо ҳамма йипитларни танийди. Дастлабки дақиқадаёқ у ҳамма режадаримизни пучга чиқаради. Мен ёки Тессю бoрса ҳам худди шундай бўлади.

– Янги келгандардан ҳеч ким танимайдигани йўқми? – сўради Хейген.

Ҳар икки сарoгeгeтe бош чайкади. Сонни катъий қувoсa чиқарди:

– Бу ишта Майклдан бошқа ҳеч ким бoрмайди. Сабаби – минг битта. Энг муҳими, Майкани менсипмайдиган. Кейин у бу топирикни уладлашга ишонаман. Яна бoр муҳим нарсa – бу ибoлис Туркка яқинлашшининг бошқа илoжи йўқ. Демак, вазифамиз ҳар томонлама мукамал тайёргарлик кўриш. Унутма, Майк, ўқ ўзининг биланoқ тўппончани ерга ташла. Эсингда тут, ҳамма нарсани – гувoҳларни ҳам, бошқаларини ҳам илoжини қилиб, тўтирлаш мумкин, лекин агар қўлингда қурул билан ушлаб олишса, тамом бўладим дeвeр. Транспортини ҳам, яширинадиган жойни ҳам тахт қилиб қўямиз, бунинг тoйиб бўласан, қoр ёғиб излар бoсилгунча тaттилда яришадeк юрaвeрaсан. Майк, узoқ муддат бу жойларда бўлмансан, сeвгилнинг билан хатто тeлeфoн oрқaли ҳам қoғрaлaшмa. Ҳамма ишни тутатиб, сeни сoғ-oмoн чeт eгaгa ўтқaзиб юбoртaнимиздaн кейин мeн ўзим кўнпирoқ қилиб, сoғ-oмoнлигининг унга айтиб қўяман.

Майка Корлеоне яна худди бошидан муздай сув қувилаётгандай таниш ажойиб туйғунни ҳис қилди. У аёвсиз:

– Мeнгa Кейтa нимaни айтиш кeрaтy, нимaни айтмаслик кeрaк,лигини ўргaтиб, бeкoртa oвoрa бўлпсан. Сeн aхир хoзир кўнпирoқ қилиб, Кей билан хайрлашининг эмaс, худди шу нaрсaни кўздa тутдинг. Тўғрими?

Сонни шoшнo:

– Жахлинг чикмасин, сен янги одамсан, хозирча мен кўрсатма беряпман. Бу ташни унутайлик, – деди.

Хейген ҳаммага виски куйди ва тамгин:

– Бўпти, хар ҳолда энди нима қилишимизни аниқ биламиз-ку! – деди.

ҲАММИНЧИ БОБ

Полиция бўлими хонасида қапитан Марк Маккелоски девордаги осма соатга қараб кўйди. Соатдаги оғир келадиган, бетини юзмаган бу Туркии Корлеонедек оғир вакили билан учрашувга кузатиб борадиган вақт бўлганди. Маккелоски шкафни очиб, фуқароча кийимини кия бошлади. Кейин хотинига кўнгирак кийиб, кечки овқатга борадиганини, топирик билан кетганини айтди. У ҳеч қачон хотинига кўнгираганини очик айтмасди. Тентак, ҳамон эри олаётган биргина маошнинг ўзига хозиргидек яшашлари мумкин деб ўйлайди. Маккелоски киноли кўйди. Онаси ҳам шунақа эди.

Лекин Маккелоскининг кўзи эрта очилди – отаси унга пул топишининг яширин йўллари кўрсатиб берди.

Отаси полицияда сержант лавозимида хизмат қиларди. У хар ҳафтанинг охирида ўлини етаклаб олиб, участкасини айланиб чиқарди. Катта Маккелоски олти ёшли ўғличасини дўқондорларга кўрсатаркан:

– Бу бизнинг қичкинтойимиз, – деди.

Дўқондорлар сержантнинг кўлини қисқар, болалини макташар, кассаларини жипринглатиб очипиб, болалини қиссасига элик доғлар пул солиб кўйишарди. Куннинг охирига бориб, қичкина Марк Маккелоскининг чўнтақлари пулга тўлар, ўзи эса отасининг ўртоқларига ёққанидан, уни кўришлари биланок пул берганликларидан фараҳланиб қувонарди. Табиийки, отаси бу пуллари ўғлини қолдирга жойлаштиришга керак бўлади, деб банкка қўй, Маркнинг кўлига беш-ўн цент беради, холос.

Кейин улар уйга қараб йўл олишарди. Полициячи амакилар ундан катта бўлсанг ким бўласан, деб сўрашар, у

жа «Полициячи» деб жавоб беради, амакилар қоринларини ушлаб, хахалаб қулишарди. Мактабни битиргандан кейин у отаси ўйлагандек қолдирга эмас, полициячилар курсига ўқиниш киргани тушунарли хол эди.

У хахол, тиришчок, жасур полициячи эди. Тек-канти тегиб, тегмаганга кесак отадиган безориалар уни кўришлари билан жуфтани ростлаб қилишарди. Кечкича эса унинг участкасида мутлақо безориалар қолмади. У отасига ўхшаб, ўғилларини дўқондорларга етаклаб юрмас, тўлиб-топиб ётган ювинди идишларга ва руҳсат берилмаган жойга қўйилган машиналарга панжа орасидан қараганлиги учун дўқондорлардан хайр-садақа томирилик қилмасди. У очикчасига пул оларди, чунки уни хахол ишлаб топишган пул деб ҳисобларди. Бошқа полициячиларга ўхшаб у навоҳатчилик пайтида кинотеатрларга кирмас, совук киш кечаларида ресторандарга ўтирмасди. Участкасини айланиб юрарди. Дўқондорлар у туфайли ўзларини худди тош девор ичидаги қаби беклар хис қилишар, ундан миннатдор бўлишар ва бу миннатдорчиликни амада иббот қилишарди.

У аёнлик қилмас, шубҳали ишларга арадашмас, факат нора оларди. Тарчи сакрашлар бўлмада-да, у хизмат нотионасидан тинмай кўтарилиб борди.

Тўрт ўғил тарбиялаб ўстирди, лекин улардан бирон-тави ҳам полицияда хизмат қилишга қилмади. Ҳаммаси доридорларга ўқиниш кирди. Бу йиллар давомида Маккелоски сержантликдан лейтенантликкача, лейтенантликдан капитанликкача кўтарилди. Шунинг учун ҳам ўғиллари ҳеч нарсадан қамчилик сезмадилар. Худди шунингга келиб ўқиниш чиккан муттаҳам, фирибтар сифатида Маккелоскининг номи чика бошлади. Унинг участкасидаги буюмекерлар қонундан ҳимоя қилганлиги учун унга Наво-Норкати бошқа участкалардаги нисбатан кўп ҳақ толовданган бўлишди. Ахир тўрт ўғлини доридорларга ўқиниш осон эмасди-да!

Маккелоски бегоналар ишини тушунмасликка олишган ўн учун қонун қилиб олади. Соатда Корлеоне ётган

палатадан соқчиларни олиб ташлаш тўрисидаги таклиф билан муружаат қилганда Макклоски «Нима учун?» деб сўради, «Қанча бўлади?» деб сўради. Солоццо ўн минг беришини айтганда Макклоски нима учунлигини дарҳол тушунади. У ўйлаб ўтирмади. Корлеоне Америка мафийсининг йирик бошлиқларидан бири эди. Хукумат ашпаратидан унинг таниш-билишлари шунчалик кўп эдики, ҳатто Ал Капоненинг ўзи ҳам бу борада унинг олдига тушолмасди. Корлеонени ўлдирган ҳар қандай одам Макклоскига яхшилик қилган бўларди. Макклоски ваъда қилинган пулни олдидан олди ва Солоццо илтимосини адо этишга киришди. Солоццо кўнтрирок қилиб, касалхона олдидан Корлеонеларнинг икки одами турганлигини айтганда у ғазаб отига минди. Бу қанақаси бўлди? Ахир у Тессюнинг ҳамма одамларини таркатиб юборганди-ку! Корлеоне талатаси олдидати полициячилар постини олиб ташлаганди-ку! Энди ватъасининг устидан чиқолмаган одам сифатида ўн мингта Солоццога қайтариб беришга тўри келмади. Ваҳоланки, бу пулни у невараларини ўқитишга ажратиб қўйганди. Касалхонага қўгувган ҳолда учиб кетганлигининг, Майкл Корлеоненинг тумшугига туширганининг сабаби ҳам ана шунда эди.

Хайриятки, иши ўнгидан келди. Таггальнинг туғти клубида Солоцconi учратиш қолди ва унга янада мўмайроқ даромад келтирадиган ишни таклиф қилишди. Макклоски савдо бериб ўтирмади, чунки жавобини олдидан биларди. Фақат хизмат хақи тўғрисида қатъий ҳаёлига ҳам келгани йўқ. Бирор кимсанинг қалласига Нью-Йорк полицияси капитанини ўлдириб тўрисидаги култили фикр келишини тасаввур қилиб бўлмасди. Энг қичик полиция хизматчиси мушт тушириганда ҳам ҳатто энг учига чиқкан қаззоб-ўғри ҳам унга қарши қўла қўтаришга журъат этолмасди. Полициячини ўлдириб фойдасиз иш. Чунки қамоққа олишда қаршилик қўрсатди ёки қочиб уринди, деган баҳона билан бирин-кетин ҳамма ўғрилари отиб ташлашади. Бунга қим тўсқинлик қила олади?

Макклоски чуқур ҳўрсинди-да, хонадан чиқиб ташларди. Ташвишлар, бир умр тутамайдиган ташвишлар. Ана, хотинининг Ирландиядаги ораси рақадан ўлди. Бир неча йил қасада бўлиб ётди, врачларга қанчадан-қанча пул келди. Энди дафн этишга ҳам пул керак. Картош-ка экатган дадаларда тонг отмасдан қун ботгунга қадар тер тўкиб, аранг тирикчилик қилётган қариндош-уручларни – ҳола ва тоғаларига ҳам баъзи-баъзида бўлса-да, ёрдамлашиб туришни керак. Йўқ, у хасислик қилётгани билан юлётгани йўқ. Лекин хотини билан юртига борганди уларни шохона қутиб олишлари. Бу йил ёзда бориб келишса яхши бўларди – уруш тутайди, қўлга пулнинг ўн суьдай окчи келиб турибди. Макклоски навбатчига отар керак бўлиб қолса, қаердан топишни айтди. Унга ватъеткорлиқнинг зарурати йўқ эди. Ҳар доим айтоқчи билан учрашдим, дейиши мумкин. У полиция бўлимидан чиқиб, икки қаватал пиеда юрди, кейин таксига ўтириб, Солоццо қутаётган уй томон жўнади.

Майклни мамлакатдан қочириб юбориб учун зарур бўлган сохта паспорт, дентизчилар гувоҳномаси, Сицилия нордаларидан бирита борадиган Италия савдо кемасидан бун қаравот тайёрлаш қоби ишлар Том Хейген зиммасига юклянди. Шу куннинг ўзида Сицилия тоғларида иш қўраётган мафия бошлиғи хўзурида Майклни яширинатдан жой билан таъминлаш мақсадида самолёт билан Сицилияга элчилар жўнатилди.

Сонни Майклни Солоццо билан учрашадиган ресторандан чиққанда уни машина билан ишончли одам кўтиб туриши хақида олоҳлангилди. Бу сафар ана шундай ишончли одам Тессю бўлади – устига-устак кўнчили тарзда унинг ўзи бу вазифани адо этиш истаги билан чиқди. У кўринишидан пачоги чиққан аравага ўхшаб, лекин бақувват мотор билан жихозланган машина миниб келди. Машинага қалбаки номер илгитган бўлади. Унингсиз ҳам бу машина қаердан келганлигини, қимти қарашли эканлигини аниқлаб бўлмайди. Бу машина юз бериши мумкин бўлган худди мана шундай

хаддан ташкари алоҳида ҳолатлар учун атайин саклаб қўйилган эди.

Майка кун бўйи Кламенца билан унга етказиб бериладиган митти тўшпончадан отишни ўрганди. Тўшпончанинг овозини сўндирадиган мосламасини кийдирмайдиган бўлишди. Чунки бирон-бир жанжалкаш ёки бекорчи нимадар юз бераётганини суриштирмасдан тўшпонча арадашиб, бекордан-бекора ўлиб кетишни мумкин. Ўк овозини эшитганда эса тушутини сукмайди, Майка тўшпонча отишни ўргатар, Кламенца эса унга тинимсиз кўрсатма беради:

– Ўк узиб бўлишнинг билан тўшпончани секин ерга ташла. Ҳеч ким сезмайди. Ҳамма сени аввалгидек куроли бор, деб ўйлайди. Ҳеч ким қўлингга қарамайди, ҳамма юзингга қарайди. Шу пайт сен дарҳол жуфтакни ростлаб қоласан, лекин югурма, юриб чиқавер. Ҳеч кимнинг қўзига тик қарама, аммо одамлардан қўзингни ҳам олиб қочма. Шунги унутмаки, сен атрофдагиларнинг ҳаммасини дахшатга солиб қўясан. Ҳа, шундай бўлади, бунга ишончинг қомил бўлаверсин. Ресторандан чиқишнинг билан сени Тессео қўтиб олади. Дарҳол машинага ўтирасан, Қолганини Тессеога қўйиб берасан. Кани, энди шилпани кийиб кўр-чи.

У Майканинг бошита поҳол шилпани кийдирад, Умрида шилпа киймаган Майка афтини буриштирад, лекин Кламенца қаттиқ турди.

– Кийиб олавер, зарар қилмайди, сени таниш қийин бўлади. Энг муҳими, бу тувоҳларга адашгандликларини тушунтириганимизда улар берган кўрсатмаларидан тоғнишларига туртки бўлади. Эсингда тут, Майка, бармоқ излари бошнинг оғритмасин. Тўшпончанинг дастаси ва тепкисига маҳсус юпка парда қопланган бўлади. Бошқа қисмларига қўла теккизма.

– Солощю мени авраб, қаёққа олиб бормоқчи бўлаётганини Сонни аниқладими? – сўради Майка.

Кламенца елка қисди.
– Ҳозирча аниқдай олгани йўқ. Солощю жууда эҳтиёткорлик қилмоқда. Лекин ташвиш қилмасанг ҳам

бўлади, у сента теғмайди. Сен сон-садомат қайтиб келишнинг унинг воситачисини гаровада ушлаб турамиз. У Солощю одамлари орасида «оғтилик» эмас, энг камида киро қузир. Солощю уни сента алмаштирмайди. Бу ерда бошқача ҳисоб-китоб бор. Сента ҳеч нарса қилмайди. Азобини кейин биз торғамиз.

– Сизларга қийин бўладими?

– Эҳ-хе, нимасини айтасан, жууда қийин бўлади, – деди Кламенца. – Ошқора уруш бўлади. Тагталъялар оиласи қорлеонелар оиласига қарши урушади. Бу йил қишда қўча тозаловчилар қўлаб ўликларни йиғиштириб олишди. – У бошнинг чайкади. – Ночора, сад ён берсанг, улар беш панжасини тенг оғзига солишади, бошнинг чиқиб олишади. Яхшиси, вақтида тавзирини бериб қўйиш керак, Гитлернинг ҳам Монхенда тавзирини бериб қўйишганда зап иш бўларди.

Бунинг ўрнига оппа-осонгина қўйиб юборишиб, бошларига ташвиш орттириб олишди.

Шунга ўхшаган гапни Майка 1939 йилда, ҳали уруш бошланмасдан оқдин отасидан ҳам эшитганди. Оилавий мафизчиларга даълат департаментида иш олиб бориш имкониятини беришганда борми, қарабсизки, иккинчи жаҳон уруши ҳам бўлмасди, ўйлади Майка қулиб.

Улар доннинг Сонни штаб-квартирага айлантириб олган қарортоҳига қайтиб келишди. Сонни диванда мударб ўтиради. Дон пайтида одатда саранжом-сарипта турадиган хона арзон меҳмонхонанинг ташландик хонасига ўхшаб қолганди. Майка ақасининг елкасидан турди:
– Менига қара, хонани тозалаб қўйсанг бўлмайdimи? Турниш-турмушнинг худди дарбадар одамларнинг турмушинга ўхшайди.

Сонни эснаб қўзини очди.

– Ҳўш, қазармани текшираётган қайси командир экан? Бемаъни гапларни қўй, Майк, ҳалигача бу иблис Солощю билан Макклоски сени қаерга олиб боришларини билдирганимиз йўқ. Ким билсин, сента қандай қилиб қурола етказиб берамиз?

– Балки, ўзим билан бирта оловларман? – сўради Майкл. – Топиб олишган такдирда ҳам нима китти, куроани тортиб олишдаи, холос.

– Йўк, бункаси кетмайди, – деди у. – Бу Солошчо-ни тумдон килишнинг ягона йўли, уни барбод килиб бўлмайди. Клеменца тўшпончани ерта ташлаб юбор, деб айтдимиз?

– Юз марта айтди, – деди Майкл.

Сонни дивандан туриб, Майкала яқинлашди.

– Жагинг тузўкми, қария?

– Расво, – деди Майкл. Чап томони тинимсиз қаттиқ азоб бераётганди. У стол устида турган вискини олади-да, ипиша оғзидан ича бошлади. Отрик бир оз босилгандан бўлди.

– Эй, Майк, хозир виски ичадиган пайт эмас, учиб қолмагин танин.

Майкл жеркиб ташлади.

– Бор-э, ташимга тегмаган сен қоландинг... Атар билсанг, фронтда Солошчонингдан бакуватроқ йипитлар билан солиштанман. Шарит ҳам бундан бешбаттар отир эди. Ҳамма гап қасд қилишда. Ўлдирши ҳеч гап эмас. Энг кийини қасд қилиш. Қасд қилдингми – тамом.

Хонага Том Хейген кирди. Соннининг сўзсиз саволити у бош чайкаш билан жавоб берди.

– Мик этган овоз йўк, – деди у. – Кўринишидан Солошчо охирги дакикатача мик этмайди.

Телефон жиринглади. Гарчи ҳамма жим бўлиб қолган бўлса ҳам, шовкин қилмасликлари учун Сонни тўшакни баданга кўтарди. У дафтарчага аланарсаларни ёзаркан, «Жуда соз, ушга жойда бўлади» деб тўшакни илиб кўйди.

– Вой аблаҳ, вой сурбет-эй. Демак, гап бундай. Кечкурун соат саккизда Солошчо капитан Макклоски билан бирта Майклни олиб кетгани Бродвейдаги Жек Жемпси барига машинада келади. Шу ердан учаласи музокара олиб бориладиган жойга жўнашади. Қайси томонга жўнашлари номатлум. Яна бир гап – анави ирландийлик искович ҳам балони тушунмаслиги учун Майкл Солошчо билан италиянча гаплашишади. Макклос-

ки италиянча «салдо» сўздан бошқасини тушунмайди. Сен хусусинда эса, Майкл, улар сицилиянча талаффузни тушунинингни суриттириб олинишбди.

Майк куружкина қилиб:

– Анча-мунча эсимдан чиқкан, лекин суҳбатимиз узок чўзилмайди-ку, – деди.

– Воситачи келмагунча Майк бу ердан чиқмайди, – деди Том Хейген. – Бу ҳақда аниқ келишиб олганмиз.

Клеменца бош кимиради.

– Воситачи шу ерда, менинг уч йипитим билан карта ўйнаётти. Улар менинг кўнтрироғимни кўтишади. Менинг руқсатимсиз унга жавоб беришмайди.

Сонни чарм қопланган креслога ўтирди.

– Ух-х, ахвол роса мушкуллашди. Музокарани қаерда олиб боришларини қаердан билсак бўларкин?

Хейген отир нафас олади.

– Уларнинг орқасидан айтоқчи кўйишдан ва такдирга ўмина боғлашдан бошқа чорамиз йўк.

Сонни бош чайкади.

– Э, йўк, айтоқчини осонгина дакиллатиб кетишларини мумкин. Улар, энг аввало, шунинг ташвишини қилишди.

Бу пайтда соат кечки бешта яқинлашиб қолган эди. Хейген ўрта ва бош бармоқларини бир-бирита уриб иппиқирлатди.

– Анави полициядаги йипит Филлипс бор-ку, Сонни, унингга кўнтрироқ қилиб кўрмайсанми? Атар зарур бўлиб қолса капитан Макклоскини қаердан излаш кераклигини булимдан билиб берсин. Капитаннинг қаерга кетганлиги билан ким нима учун қизикканлигига у сарик чақачалик қам элтибор бермайди.

Сонни телефон рақамларини терди, паст овозда нималарди деди, кейин тўшакни илиб кўйди.

– Билиб, кейин кўнтрироқ қилади.

Ордан ярим соат ўтгач, телефон жиринглади. Филлипс кўнтрироқ қилганди. Сонни яна дафтарчасига нималарнидир ёзиб олади-да, тўшакни илиб кўйди. Иппиқларини шиширди.

– Менимча, бавъи бир нарсалар ойдинлашти. Капитан Макжоски у билан боғлана олишлари учун қаерга боришини иш жойига айтиб кетишга мажбур экан. Шундай қилиб, бугун у соат саккиздан ўнгача Бронксадаги «Мовий камар»да бўларкан. Бу жойни ким билади?

– Мен биламан, – деди дадил Тессо. – Айни бибобон жой. Кичкина, тинч оилавий ресторан. Меҳмонлар бетони кўздан пана бўлишлари учун столлар орасига тўсиқчалар қўйилган. Яхши таом тайёрлашади. Биров билан бировнинг иши йўқ. Жуда соз жой. – У столга яқинроқ сурилади. – Клеменца, вақт эик. Ресторандаги хожатхона эскича жиҳозланган, бак идиши билан девор оралигида бўш жой бор. Куролни бак идишининг орқасига ёпишқоқ мато билан ёпиштириб қўйсин. Майк, сени машинада тингитиб қўришади, ҳеч нарса йўқлигига ишонингач, тингичанишади. Ресторанда бошқаларнинг кўзини чагитиш учун аввал бир оз ўтир, кейин узр сўраб хожатхонага ўт. Лекин қайтиб кирганингда асло вақтни бой берма. Қайта ўтирма, тиккасидан от. Мўажалини аниқ ол. Хар бирининг қалласига қаратиб, биттадан ўк уз, кейин дарҳол жуфтакни ростлаб қол.

Клеменца ишончли қилиб, қўшиб қўйди:

– Тўтпонча жойида бўлади, мен бунга қафолат бераман.

– Вазифа аниқ, – деди Сонни. – Демак, ишга киришдик.

Тессо билан Клеменца ташқарига чиқишди. Том Хейген сўради:

– Сонни, Майкни Нью-Йоркка етказиб қўяйми?

– Йўқ, – деди Сонни. – Сен бу ердан жиламайсан. Майк топпирикни бажаргандан кейин бу ерда шундай ишлар бошланадими, эх-хе, ўшанда сен мента керак бўласан. Газетачилар билан келишиб қўйдингми?

Хейген бош қимирлатди.

– Тўс-тўполон бошлангандан кейин улارга ахборот бера бошлайсан.

Сонни ўрнидан туриб, Майкнинг олдига келди ва унинг юзига тикилиб қаради. Уқасига қўлини узатиб:

– Мана, қарий, сента ҳам навбат келди, ўзингни қўрсат, – деди. – Ойим билан хайрлаша олайсан, унга ўзим тушунтириб қўяман. Севгилингга ҳам айтиб қўяман. Фақат кейинроқ, маккулами?

– Наҳора, маккуд, – деди Майк. – Қандай деб ўилайсан, неча йил узокларда юришимга тўғри келади?

– Энг камида бир йил, – деди Сонни.

– Илгарироқ қайтиб келишинг ҳам эҳтимолдан холи эмас, – гапга арадашди Том Хейген.

– Лекин, Майк, сен умидсизланма. Қачон қайтиб келишинг жуда кўп нарсаларга боғлиқ. Газетачилар бунга ташлаган хўракка илинишадими, йўқми? Полиция бошқармасидагилар ҳодимини химоя қилишадими, йўқми? Бошқа ойдалар бизга қарши туришадими, йўқми? Лекин шу нарса аниқки, бизни олданда жуда каттик таъқиблар, қийинчиликлар кўтгити. Олишув қингун бўлади.

Майк Хейгеннинг қўлини қисди.

– Хар ҳолда сен ҳаракат қил, узок санкиб юрмай, – деди у. – Уч йил бетона юртларда юрдим, яна узоклашиб кетгани тоқатим йўқ.

– Майк, ҳали ҳам кеч эмас, ўринингга бошқа бировни юборишимиз мумкин, – деди Хейген мулозимлик билан. – Агар уриб жатингни пачоқлагани учун шу ишга бораётган бўлсанг, чакки қиласан. Биринчидан, Макжоскини адолаҳ бир тўнка, кейин бу шахсий ўч олиш эмас, юрчадонлар ўртасида тез-тез бўлиб турадиган воқеа, қолос.

Бугунги кунда у иккинчи марта Майк Корлеоненнинг юзи қотиб қолганлигини кўрди, бу юзда доннинг кифасидагига ўхшаш алакандай белгилар пайдо бўлди.

– Том, бу масалада сен ўзингги ўзинг алдама. Корчадонлар ўртасида бўладиган хар қандай иш қимтадир инсондан шахсий ўч олиш бўлади. Хар бир одам кундалик

иш туфайли ичига ютишта мажбур бўладиган ифлослик ҳам шахсий ўч олиш бўлади. Биласанми, буни мен кимдан ўрганганман? Дондан. Ўз отамдан. Чўкинтирган отадан. Агар ўртоғини яшин урса, отам бўли ҳам шахсий ўч олиш деб хисобларди. Яна бошқа баъзи бир нарсаларни ҳам айтиб берайми? Бахтсиз ходисаларни шахсий ҳақорат сифатида қабул қиладиганлар билан ҳеч бир бахтсиз ходиса юз бермайди. Ҳа, жатини паёқлашганини мен шахсий адоват деб хисоблайман. Ҳа, жин урсин, Солощико отамни ўлдирганини ўйлаганини ҳам мен шахсий адоват деб биламан. – Майк қулиб қўйди. – Донга айтиб қўй, бўларнинг ҳаммасини мен ундан ўрганганман. У менга қилган ҳамма яхшиликлари учун яхшилик билан жавоб қайтариш имкониёти туғилганидан хурсандман. У менга хакикий оталик қилди.

Майк бир оз жим тургач, қўлиб қўйди:

– Ишонасанми, у бирон марта мента, ё Соннига ёки Фреддига қўл текизганини эслай олмайдман. Конини хакида тапирмаса ҳам бўлади. Унга хатто бирон марта пўтиса ҳам қилмаган. Энди Том, мента тўғрисида айт, сенингча дон ўз қўли билан ёки бошқалар қўли билан нечта одам ўлдирган?

Том Хейген қўзини олиб қочди.

– Мен сен отангдан ўрганиб улуғмаган нарсаларнинг хакида тапирай, – деди у. – Шундай ҳоллар бўладими, бирон иш амалга оширилади-ю, кейин бу хакида қайта отиз очилмайди. Бундай ишларни оқлашга ҳам уринмайсан. Уларни оқлаб ҳам бўлмайди. Бундай ишларни бажарасан, тамом. Кейин унутасан.

Майк Корлеоне қовоғини уйди. У хотиржам сўради: – Сен *consigliati* сифатида Солощонинг тирик қолиши дон ва оиламиз учун хавфли эканлигига қўшмасанми?

– Қўшиламан, – деди Хейген.

– Тушунарми, – деди Майк. – Демак, мен уни ўлдиршим керак.

Майк Корлеоне Бродвейда Жек Жемпси ресторани ёнида Солощони кутиб туради. У соатига қаради. Беш дақиқаси кам саккиз. Солощико роса белгиланган вақтда келса керак. У эса илгарирок келишга шояндади. Мана, ўн беш дақиқадирки, Солощони кутяпти.

Бродвейда одам унча кўп эмасди. Совуқ, гарчи кечки спектаклларнинг бошланишига оз қолган бўлса-да, вақт анча ноқулай эди. Майк чўчиб тушди: тротуар чеккасида катта қора машина келиб тўхтади, хайдовчи ўриндик устидан чўзилди, олдинги эшикни очди.

– Ўтир, Майк.

Қоп-қора текис сочлари бир томонга таралган, калтарма ёқали қўйлак кийган бу болаани Майк биринчи марта кўрипти эди. Шунга қарамай, унинг тапига қўнди. Ормада капитан Макклоски ва Солощико ўтиради.

Ўтиртыч суянчиги орасидан Солощико қўлини узатди. Майкк унинг қўлини қисди. Солощонинг қўли қаттиқ, иссиқ, қуруқ эди.

– Келганинг яхши бўлди, Майк, – деди Солощико. – Сен билан бирга бу кўнгилисизликларга нукта қўямиз, деб унда қиламан. Бу дахшатли иш мутлақо мен ўйламаган томонга отиб кетди. Яхши бўлмади, бу ҳеч кимга керак эмас.

Майк Корлеоне бепарволик билан:

– Тўғри, сиз билан тил топишимизга умид қиламан, – деди. – Мен отамга энди бошқа тегилмасам, дейман.

– Тегилмайди, – деди Солощико ишонадиган қилиб. – Бюналлармининг соғлиги хаки қасам ичаман, энди ҳеч нани тегмайди. Фақат сен масалата ақл-идроқ билан ёндашишга ҳаракат қил. Сен аканга ўхшамайсан, деб унда қиламан. Сонни худди қуруқ пайрахага ўхшайди. У билан иш тўғрисида гаплашиб бўлмайди.

Капитан Макклоски минтиради:

– Бу йилгит билан тил топишса бўлади, ажойиб йил. – У олдинга энгашиб, Майкнинг елкасига уриб қўлади. – Кечали ишта хафа бўлма, Майк, кечир. Қарингдан, ўзимни тугулмай қолгандан, тушунасанми? Дам

олгани чиқадиган вақт бўлди шекилли. Асаблар панда берипти – ахир кун бўйи асаблар таранг тортилган бўлади. Баъзида ўзининг тутолмай қоладиган вақтлар бўлиб қолади... – Маккюски ғамгин хўрсинди ва тап жараёнида Майкнинг куроли бор-йўқлигини усталик билан текширди.

Ун дакикадан кейин машина кичикрок италянлар мажмаласига кирди ва ресторанча олдига келиб тўхтади. Кўчада ҳеч ким кўринмасди. Ресторанда уч-тўртта кеч қолган мижозлар овқатланиб бўлишганди. Майк хайдовчи ҳам бирта кирмасайди, деб ташвишланганди, йўқ, яхши, у машинада қолди. Воситачи хайдовчи ҳақида дом-мим дематанди, умуман, у ҳеч кимнинг ҳаёлига келмаганди. Тутрисини айтганда, Солощю хайдовчи билан келиб, шартномани бўзганди. Тарчи олинган унинг сукут саклашини иродасизлик белгиси, музокаралар муваффақиятсиз туташидан кўрқиб қолди, деб тушуниларини билса ҳам Майк бу ҳақда оғиз очмасликка қарор қилди.

Улар доира шаклидаги ягона бўш столга ўтиришди. Тутрисчалар билан ажратилган столчалардан бирита ўтиришни Солощю рад қилди. Энди улардан ташқари ресторанда бор-йўғи икки киши қолганди. Туркнинг одамлари эмаслигини, деган фикр ўтди Майкнинг миғзидан. Дарвоқе, бунинг ахамияти йўқ эди.

Маккюски кизикиб сўради:

– Бу ерда италянча овқатларни яхши тайёрлашадими?

Солощю уни тинчлантирди:

– Биргина сўким тўштинини олиб кўрини, бунакасини Нью-Йоркдан бошқа жойда тополмайси.

Кўлида бир шиша вино билан официант пайдо бўлди. У шипшанинг оғзини очди. Қизити шунақаки, Маккюски ичмайдиганлардан чиқиб қолди.

– Ҳамма ирландияликлар орасида ичмайдиганини битта мен бўласам керак, – деди у. – Бу захар кўп яхши одамларнинг ёстинини қуритди. Мен уларнинг жуади кўшини кўрадим.

Солощю капитанга хотиржам деди:

– Мен Майк билан италянча гаплашаман. Кўнглингизга мента ишонмайпти деган шўбоха келмасин. Шўбохаки, фикримни инглиз тилида ифодалашга қийнашман. Майки эса мен бу ишта яхши ният билан қўл ураётганимга, атар бўлун битимга кела оласак, бундан қамма ютишга ишонтиришим керак. Айбга буюрмайсиз, бу мутлақо сизга ишонмаганлигимдан эмас.

Капитан Маккюски унисига ҳам, бўнисига ҳам қулансираб қараб қўйди.

– Тўшунарли, гаплашаверинглар, – деди у. – Мен эса сўким тўшти ва спатетти билан машгул бўламан.

Солощю Майкга қараб сицилианча даҳждада тап бошлади:

– Энг аввало, отанг иккимизнинг ўртамизда бўлган қамма воқеанинг илдири фақат ишта бориб тақалишини тушунинг керак. Мен дон Корлеонени чуқур қурбат қилман, жон-жон деб унинг қўлида хизмат қилган бўлардим. Лекин айни пайтда отанг масалата энгича қарайдиган одам эканлигини тушунсанг керак, деб уилайман. Ҳамма олга қараб ҳаракат қилипти, отанг эса булга қўндаланг бўлиб турибди. Мен бошлаган иш иртанги кўннинг иши, келажак даъвати, бу иш замирида сон-саноксиз миллионлар ётибди. Отанг эса умрининг ичиб бўлган алақандай инжиқлиги туфайли оқимта қорши боришти. Шу йўл билан мента ўхшагандарга ўз қўминини ўтказишти. Тўтри, у билганингизни қилипти, бунингнинг ишини, дегшти, лекин бу куруқ гапдан бошқа нарса эмаслигини иккаламиз ҳам яққол кўриб, билиб турганимиз. Амалда эса иккаламиз ҳам бир-биримизнинг бўғимимиздан олишга пайт пойлаб турибмиз. Аслида у мен бошқа нарсани, бу фойдали бизнесдан воз кечишимини айттипти. Мен ўзимни хўрмат қиладиганлигим ва кеч қачон бошқалар мента ҳукмини ўтказишларига йўл қўмаслигим учун қўтилаётган воқеа юз берди. Кўшимча қиланб шунини айтишим керакки, мен Нью-Йоркдаги Беш олднинг, тарчи улар сукут саклашган бўлсалар ҳам,

мавуллашлари асосида бу ишта кўл урдим. Тагтаблар оиласи пайчи бўлиб бу ишта кўшилишди. Агар бу жанжал давом этадиган бўлса, Корлеонелар оиласи ҳаммага қарши бир ўзи ёлғиз қолади. Алабатта, агар отанг соғ бўлганда сизлар матонат билан қарши туришингизлар мумкин эди. Лекин сен кўнглингга оламини, аканг хали Чўкинтиртган ота бўлишга, consigliereнингиз ирдандилик Хейтенинг, жойи жаннатда бўлсин, Женко Аббонандога тенглашишга хали узок. Шунинг учун ҳам мен тинчлик, тўрирот, сулах тақлиф қилишман. Келинглар, сенинг отанг тузалиб чиқиб, музокараларда шахсан иштирок эта олунга қадар душманлик ҳаракатларини тўхтатиб турайлик. Тагтабля менинг маслаҳатим ва қафолатим билан ўғли Бруно ўлими учун қасд олиш фикридан воз кечишга рози. Тинчликда яшайлик. Ҳозирча эса барибир тирикчилик қилиш керак бўлади. Шундай экан, мен аста-секин ўзимнинг савдо ишларим билан шуғулланаман. Мен сизларни шерикликка чақираётганим йўқ. Мен фақат Корлеонелар оиласидан ҳалакит бермаслигини илтимос қилишман. Менинг ўй-мулоҳазаларим шундай. Агар янглишмасам сента бу ўй-фикрларим сизларга тўғри келиш-келмаслигини ҳал этиш ҳуқуқи берилган. Майка ҳам сицилияча лаҳжада сўзлади:

– Тушунарлироқ қилиб айтинг-чи, сиз ишни қандай олиб бормоқчисиз, бу ишда бизнинг оиламизга қандай вазифа берилади, биз ундан қанақа фойда кўрамиз?

– Сен таклифларимнинг моҳиятини батафсил баён қилиб беришимни хоҳлаётсанми? – сўради Солоццо.

Майка жиддий жавоб берди:

– Энг аввало, мента отамнинг ҳаётига яна суикаса бўлмаслиги учун қафолат керак.

Солоццо маъноли қилиб кўлини кўтарди.

– Мен қанақа қафолат беришим мумкин? Ҳозир ўзим зўрға жон саклаб юрибман. Имконият берилганди, мен уни бой бердим. Оғайни, сен мен ҳақида жуда юқори фикрда экансан. Мен, агар билсанг, сеҳрлар эмасман.

Бу учрашувдан мақсад вақтдан ютиш, бир неча кунлик муддатта эга бўлишдан иборат эканлигига Майкада

шубҳа қолмади. Дон Корлеонени ордан олиб ташлашга Солоццо, алабатта, яна уриниб кўради. Турк уни менсиматганилиги, лапашани, она сути оғиздан кетмаган тўдак деб улаётганилиги Майкага жуда қаттиқ таъсир қилди. Учинчи марта унинг танаси бўйлаб ёқимли ва ипна сингори совуқ бир хис-туйғу таради. У бир нарсадан озор-портандай қолларини чимирди.

– Нима бўлди? – деб сўради қиска қилиб Солоццо.

– Вино... Кўпроқ ичиб кўйибман шекилли. Бир даммага чиқиб келсам майлими? – сўради инглиз тилида Майка хижолат бўлиб.

Солоццонинг қора кўзлари синовчан нигоҳ билан унинг юзига қадади. Майка лабларини қисди.

– Мен уни тинтиб чиқдим, топ-тоза, – деди Майка.

Солоццо ноилжликдан:

– Бўлти, фақат тезроқ бўл, – деди. Бу одамда қантонларга хос сезги бор эди. Унда ҳозир ҳам шубҳа туғилганди.

Майка ўрнидан туриб, хожатхона томон юрди. У бу ерда эмалланган бак идиш орқасига ёйиптириб қўйилган ёлпишқок мато билан идиш орқасига ёйиптириб қўйилган интигитинга тўмтоқ тўтпончани пайпаслаб кўрди. Келесинча ёйипшқок матода қоладиган бармоқ изларидан танинишланма, деб айтганди. Майка ёйипшқок тасмачани яндо ташлади-да, тўтпончани белгита қистириб, устидан пинажак тутмаларини қадаб олди. Кўлини ювиб, сочинини дўладди. Рўмо,часи билан бармоқ излари қолган қранни артди. Кейин секин чикди.

Солоццо хушёр тортиб, қонг-қора кўзлари йилтилади, шумоққина хожатхона эшиги рўпарасида ўтирарди. Майка унга қараб қулиб кўйд.

– Энди бемағол ташлашсак бўлаверади, – деди енгил нифис олинб.

Канитган Макклоски бу вақт ичида кеатириб қўйилган оғзини тўшти ва спатеттини тушириш билан овора эди. Наринг чеккадаги девор ёнига қўйилган столда ўтирган анжоз ҳам Майкани кузатаркан, аста бўшабди.

Майк аввалги жойга ўтирмади. Каменцанинг жойинга қайтиб ўтирма, хожатхонадан чиқибнинг билан тиккасидан отиб ташла дегани эсида эди. Бироқ тайрихтиёрий бир истак устун келдими ёки кўрканиданми, у бошқача йўл тутди. Агар шошилиб ҳаракат қилудек бўлса, дастлабки уринишдаёқ отиб ташлашларини яхши биларди. Энди у ўзини дадилроқ тутга бошлади. Ҳа, оёқлари калтираб, тиззалари бўкилиб, тик туришга мадори қолмаган экан, демак, кўрканилиги рост.

Солоццо бўтув тавдаси билан у томон энгашди. Майк Солоццонинг тапларига асаблари тарант ҳолда қулоқ соларкан, сал энгашган ҳолда стол устини пана қилиб, пиджатининг тутмадарини ечди. У Солоццонинг сўзларини тушунмасди. Қон босимидан чакка томирлари дуқидлар, тинглаётган овозининг маъноси миасига етиб бормасди. Ўнг кўли стол остида пайпаслаб тўшпончани топади ва бешидан сўғуриб олади. Шу пайт бўғуртма қабул қилиш учун офицант келиб қолади. Солоццо офицант томон ўтирилади. Майк чап кўли билан столни итариб юборди-да, ўнг кўлидаги тўшпончани худди Солоццонинг пешанасига олиб борди. Турк жууда чаккон ҳаракат қилиш қобилиятига эга эди. Майк кимирлашга улуғмасданок у орқата ташланди. Лекин Майк ёш эди, унинг миаси тезроқ ишлади ва у тепкини босишга улуғурди. Каерданкир унда Солоццога битта ўк етарди, дегани ишонч пайдо бўлди. Сўнгги дақиқада Солоццо ўтирилиб қаради ва Майк худди ўчиб бораётган шам қаби унинг кўзларида сўнаётган ҳаётини яккол кўради.

Орадан бир дақиқа ўтгач, у тўшпончанинг оғзини Макклоскига тутғирилади. Худди юз берган воқеанинг унга мутлақо дахли йўқдай полиция капитани Солоццога хайрон бўлиб, кўзлари бақрайиб қараб қолади. Капитан Майкга қараганда унинг киёфасида шунчалик ўзига ҳаддан ортиқча ишонч ва нафрат бор эдики, она сўти оғзидан кетмаган бу тўдак хозир ё унга таслим бўладан, ёки жуфтақини ростлаб қолади, деб ўйлаш мумкин эди. Майк унинг истеҳзоли жимайишига бардош беролмай

тепикини босди. Мўлажални аниқ ололмади. Ўк Макклоскининг ҳуқиз бўйнида йўғон бўйинини ялаб ўтди. Майкга соғуққонлик билан капитаннинг оқ орадай бошлаган калласининг тепасини мўлажаллаб, иккинчи ўқни узди.

Ресторан ичинини пуштиранг тутун қоплагандай бўлди. Майк шошиб девор ёнидаги столга қаради. У очик ердан ўтирган одам жойидан кимирламаган эди. У очик кўзларини стол устига қўйиб, кўзини олиб қочди. Майк бармоқларини ёзди, тўшпонча унинг ёнидан сиралиб, ерга тушди. Девор ёнидаги столчада ўтирган одам ҳам, офицант ҳам у кўлидаги қуроли қандай қилиб ташлаётганини сезмай қолди. Майк бир неча қадам ташлаб, янги ёнида пайдо бўлди, эшикни очди. Солоццонинг маъиниси ҳамон йўдак чекасига туради, лекин хайдовчиси кўришмасди. Майк чап томон юриб, бўғрақдан ўтиб бўрилади. Олдига чироқ кўринди ва унинг олдига нағиз чиккан усти ёшиқ эски машина келиб тўхтади. Машина эшиги очилди. Майк ўзини ичкарига уради ва машина бўкириб, олдинга ўқдай ўчиб кетди. Рууда тесвио ўтиради. Унинг бўғуриб чиккан киёфаси худди мармардан ясалгандай қотиб қолганди.

— Солоццони гумдон қилдингми? — сўради у.

— Иккаласини ҳам саранжомладим, — деди Майк.

— Бутунга ишончинг қолдими?

— Иккаласининг миасининг қаттиги сочилиб ётганини

у кўзим билан кўрадим.

Майк алмаштириб қийиб оладиган қийимлар маъинида эди. Ўтирма дақиқадан кейин у Сицилия кирекаларига жунаб кетаётган Италия савдо кемаси бортига эди. Икки соатдан кейин эса кема денгизга чиқди ва Майкга илломинатор ортда худди дўзах алантасига ўхшаб шўълаланаётган Нью-Йорк чироқлари кўринди. У ўзини жууда ентил ҳис қилди. У ўт ичидан қутулиб чиқди, яъни у неч нарсата даҳадор эмас. Бу таниш хис-туйғу эди, денгизни пиедалар отряди билан бирга тушган ородан ўнги қандай олиб кетишганини эслади. Хали жанг давом этарди, лекин ентил яраданган Майкни сузиб

йорувчи госпитал бортга жўнатишганди. Ўшанда ҳам уни худди хозиргидек қувонч, шодлик туйғуси камраб олганди. Ҳа, энди бу ерда жаҳаннамнинг эшиги очилди, лекин Майка узокларда бўлади.

Соалош ва Маккюски ўлимининг эртаси кунин Нью-Йорк полициясининг ҳар бир бўлими участка инспекторлари оркали шундай кўрсатма берди: капитан Маккюскининг котили тоғилмағунча киморхоналар, фоҳишахоналар, тотализаторлар ёпилади. Шаҳар бўйлаб ёппасига қуршаб олишлар бошланди. Конунни бузиб даромад келтирувчи ҳар қандай иш тақиқлаб қўйилди.

Кечта яқин Нью-Йоркдаги Беш оилавий синдикат воситачи оркали Корлеонелар оиласи котилини бериш-та рози ёки рози эмаслигини сўради. Воситачига бу воқеанинг бу оилга дахли йўқ, деб жавоб беришди. Коронги тушганда Корлеонеларга қарашли уйлари яқинида портлаш юз берди – паррка кираверишда зан-жир билан тўсиб қўйилган жойга яқин келган машина секинлади, ундан бомба ташланди, кейин машина ўқириб кўздан гойиб бўлди. Орадан яна озгина вақт ўтган эса Корлеонеларнинг олдий хизматчиларидан икки кишини Гринич Виллиждаги италян рестораниридан биринда тушлик қилиб ўтирган жойида отиб кетишди. 1946 йилдаги ўзаро уруш ана шундай бошланганди.

ИККИНЧИ ҚИСМ

ЎН ИККИНЧИ БОБ

Жонни Фонтейн эринчоқлик билан имо қилиб, хизматкорига жавоб бериб юборди.

– Эрталабгача хайр, Билли, – деди у.

Қора танли бош хизматкор Тинч океанга қаратиб солинган ярми ишхона, ярми меҳмонхонадан иборат катта хонадан тазлим қилиб, орқаси билан юриб чиқиб кетди.

Жоннини олданда танҳоликда ўтказадиган узок окшом кутарди. Жек Вольц бошловчи ва ҳамманинг қўли етадиган кино юлдузчалар гурӯҳини «тўшт комбинати»

деб атарди. Окшомни кўнгили ўтказишнинг энг қулай ва осон йўли ана шу «тўшт комбинати» хизматида фойдаланиш эди. Лекин Жонни бундақа хизматлардан зериккан, одамларча мулоқотни кўмсаётганди. Бирон-бир кимса билан шўнчаки у ёқ-бу ёқдан таллашиб ўтириш истаги бор эди унда. Эсита биринчи хотини Виржиния тушди. Жонни телефон тўшагини кўтарди.

У Виржиниянинг овозини дарҳол таниди. Бунинг таажжубланидиган жойи йўқ эди. У бу овозни биринчи марта ўн ёпиғида, Виржиния билан бирга тўртинчи етифта бортанида эшитганди.

– Салом, Жинни, – деди у. – Бугун нима иш қилмоқчисан? Биров кириб ўтсам майлими?

– Майли. Лекин қизлар ухлашпти. Билмадим, уларнинг уйотишнинг зарурати бормикин?

– Қўявер, ухлашāверсин, – деди у. – Мен сен билан таллашмоқчи эдим.

Жонни бир дақиқа тугилиб қолиди, кейин ўзини боғиб, безовта бўлаётганлигини сездирамасликка уринди:

– Шўнчалик муҳим гапми? Жиддийроқ бирор нарса бўладими?

– Э, йўқ, – деди Жонни. – Бугун суратга олинаётган кинодаги ишимни тутатдим. Шўнчаки учрашиб, у ёқ-бу ёқдан таллашиб ўтирамыз, деб ўйлагандим. Қаттиқ урлашётган бўлсалар ҳам қизларимни кўрадим.

– Бўлпти, майли, – деди Жинни. – Бу роль сенга теккенидан беҳад хурсандман.

– Раҳмат, – деди Жонни. – Ярим соатда етиб бораман. Бевеерли-Хилзда Жонни Фонтейн машинадан тушиш-та топишмади. Бир оз илгари ўзи яшаган уйга ўйчан қариб турди. Чўқинтирган отанинг шахсий турмушининг ўзини хоҳлаганиндай қуришнинг мумкин, деган сўзлари қўлидан ўтди. Қандай истақларинг борлигини аниқ билгани яқини. Лекин у билармикин?

Биринчи хотини уни эшик олдига кутиб олади. Жиннинг уларнинг кўчасида яшайдиган қора соч, қичкина шўх кичка эди. Кейин италян оиласидан чиққан андишали,

номуси, бетонани якиндаштирайдиган киз бўлиб воқия етди. Ўз вақтида Жонни ҳам унинг ана шу хислатларини яхши кўрганди. Балки, мен истаётган нарса Жиннидир, сўради у ҳаёдан ўзидан ва йўқ, деб жавоб берди. Биринчидан, у Жиннига кўп талпинмай кўйди, йиллар уларнинг эхтиросини сўндирди. Кейин Жинни бир умр кечирмайдиган бошқа ишлар ҳам бўлиб ўтди. Лекин ҳар ҳолда улар бир-бирларига дўшман бўлиб қолмадилар.

Жинни меҳмонхонага, унинг олдига қаҳва кайнатиб олиб кирди.

– Ҳоҳласан, диванга чўзилиб дам ол, – деди у. – Чарчаганга ўхшайсан.

Жонни пиджатини, туфлисини ечди, бўйинбогини бўшатди. Жинни каршисида ўтириб, уни жиддий, айни пайтда жиндай истеҳзо билан кузатиб турарди.

– Кизик, – деди у.

– Нимаси кизик? – Жоннини йўғал тутди, кўйлагига қаҳва тўкилиб кетди.

– Аёллар атрофида гирдиқапалак бўлиб юрадиган Жонни Фонтейн окшомни кўнгилли ўтказадиган одам тополмаса.

Жонни зўрма-зўраки кулиб кўйди.

– Аёллар атрофида гирдиқапалак бўлиб юрадиган Жонни Фонтейннинг бутун ҳам учрашуви бор эди. Лекин уни лакиллайтиб кетишди. Ишонсанг, бундан у елкасидан тоғ кулагандай хурсанд бўлди.

Жонни Жиннининг юзига қандайдир ғазаб, нафрат соя ташлаб ўтганини сезиб қолди.

– Ҳар қандай манжалакилардан хафа бўлаверма, – деди Жинни. – Шу йўл билан улар ўз қадрини оширишмоқчи бўлишади-да!

Жоннини лакиллайтиб кетгандликлари учун у чиндан ҳам аччнаётганлиги қулғили ҳол эди.

– Э, нимасини айтасан, – деди Жонни Фонтейн.

– Билсанг, ҳаммаси жонга теги. Ахир қачонлардир ақл ҳам кириши керак-да! Бунинг устига хозир мен кўшпик айтмаётман, демек, энди аёллар масаласи ҳам

қингиллашса керак. Чиройга умид қилмасам ҳам бўлади, унинг биласан.

Жинни эътироз билдирди:

– Сен ҳаётда доим суратлардигидан, экрандигидан чиройли бўлгансан.

Жонни бошини чайқадди:

– Семириб кетипман, соч ҳам тўкиляпти... Умуман, нар шу картина оорў-эйтиборимни кўтармаса факат бунга иш – бориб пицца пишириш қолади. Кел, сени етувдига оламиз, кинода суратга тушасан, кўринишинг қанчим жозибадор.

Тўғри, ўттиз беш ёшда эканлиги ҳисобга олинса, чиройдан эди. Лекин ҳар ҳолда ўттиз беш ёш ўттиз беш-да! Ёшланишда эса ўттиз беш ёшдаги чирой юзга кирган кимнингнинг шафтоликокига ўхшаган башараси билан топи боҳоланади. Шаҳарга лемминг¹ тўдалари сингари бостириб кириб келган ёш, чиройли кизлар бир йил, ювон билан икки йил даврон суришарди. Бир кие боқиш билан эркакаларнинг юратига ларза соладиган, бу борада эринган ютуқларидан кўзини ёғ боқиб, мағрурланиб кетган хурлиқолар ҳам бор эди. Олдий аёллар жисмоний тўқилликда улар билан рақобатлашшини ҳаёлларига келтиришмаса ҳам бўларди. Ақл-идроқ, орасталик, назокат кайида қанча тапирманг, ҳар нарсадан устун турадиган шайхонроқ тўзаллик билан ҳеч нарса рақобатлашга олмаб эди. Атар бундай тўзаллар кўп бўлмаганда, балки олдий, кўзаниккина жувон бирор нарсатга умид боғлаши мумкин эди. Уларнинг деярли ҳар бири Жонни Фонтейннинг имонига жон-жон деб югуриб келишини Жинни яхши биларди. Жоннининг тапдари шунчаки уни хурсанд қилиш учун айтилган тапдлар эканлигини ҳам тушунади.

Жинни дўстона кулиб:

– Сен мени бир марта кўндиргандинг, – деди. – Эсинг-дани, Жонни. Ропша-роса ўн икки йил илгари. Энди овора бўлмай кўйкол.

¹ Лемминг – кемирувчиларга хос хайвон.

Жонни хўрсинди ва диванга чўзилди.

– Мен ҳазиллашётганим йўқ, Жинни, тўғрисишни айт-
япман. Куз темасин, кўринишнинг чиройли. Канийди,
менда шунчака кўриниш бўлса.

Жинни жавоб бермади. Жонни нимадандир руҳий
эзилганлиги яққол кўзга ташланиб турарди.

– Картина қалай, зўр чиқадими? Ундан сента бирор
фойда тегишга умидинг борми?

Жонни бош кимирлагди.

– Картина жуда зўр. Яна шухрат чўққисига кўта-
рилишим эҳтимоладан узок эмас. Агар Академия мукофо-
тига сазовор бўлиб, бунинг устига сал ақлимни йигиб ола-
ганимда борми, кўшиқ айтмасам ҳам бўлаверарди. Унда
сен билан болаларимга ҳам кўпроқ пул теккан бўларди.
– Қаёқда бизга кўпроқ тегади, – деди Жинни. – Унинг
сиз ҳам...

– Кейин мен кизчаларим билан тез-тез кўришиб
турмоқчиман, – деди Жонни. – Сад ўзимни ҳам тийиб
олсам дегандим. Хар жума кунни тушликка келиб тур-
сам, нима дейсан? Қасам ичиб айтаманки, бирор мар-
та ҳам кеч қолдирмайман, қанчалик узокда бўлмайин,
қанчалик банд бўлмайин, хар сафар келаман. Имконият
бўлганда шанба ва якшанба кўнларини кизчаларим билан
ўтказишга ҳаракат қиламан ёки таътилга чиқишганда
ўзим билан олиб кетаман.

Жинни унинг кўкрагига қулдонни кўйди.

– Мен қарши эмасман, – деди Жинни. – Сен киз-
ларимнинг отаси бўлиб қолишнинг учун ҳам турмушга
чиқмадим. Дарвоқе, биласанми, ким кўнтрок қилди?
Жонни бунақа топишмоқ ўйинни жиннидан ҳам ёмон
кўрарди.

– Ким? – сўради у.

– Ҳеч бўлмаса одоб юзасидан ҳам ким кўнтрок
қилганини ўйлаб топишга уриниб кўрсанг бўларди, –
деди Жинни... У эса жим турарди. – Сенинг Чўқинтиртан
отанг кўнтрок қилди.

Жонни астойдил хайратланди.

– Ана, холос! Ахир у ҳеч ким билан телефонда
инлашмасди-ку. Хўш, нима деди?

– Сента ёрам беришимни, қўлаб-қувватлашимни
натимос қилди. Сен бундан ҳам каттарок ютуқларга эри-
шиниш мумкинлигини, омадинг юришга бошланганини,
факат яқинларингдан бирор киши сента ишониши за-
рурлигини айтди. Бу талларга менинг қанақа даҳлим бор,
дедим. Даҳлинг борлиги шундаки, у икки болалигини
отаси, деди у. Жудаям ажойиб отахон экан. Нега энди
у ҳақда хар хил бўлматур нарсаларни ёзишпти?

Ошхонада телефон жиринглади. Жинни чиқди. У
меҳмонхонага ажабланиб қайтиб кирди.

– Жонни, сени сўрашпти, – деди. – Том Хейген. За-
рурлиши бормин.

Жонни ошхонага кириб, гўшакни олди.

– Қулোগим сенда, Том.

Том Хейген отир-босик овоз билан тапира бошлади:
– Жонни, Чўқинтиртан ота сен билан учрашганим
вержантигини айтди. Фильмни суратга олиш тугади, энди
негажак ҳақида ҳам ўйлаб кўрсак ёмон бўлмасди, деди.
Эрталабки рейс билан учушимни айтди. Мени Лос-
Анжелесда кўтиб ололасанми? Нью-Йоркдан соат ўн
бир уттизда учаман.

– Албатта, кўтиб оламан, – деди Жонни.

– Ўзинг машинадан чиқма, – деди Хейген. – Мени
кўтиб олиб, олинганга олиб бориши учун биронгасини
кўтиб.

– Нима десанг – шу.

Жонни меҳмонхонага қайтиб кириб, яна диванга
чўзилди. Каттик чарчаганидан кўзлари юмила бошлади.
– Ёаки, ётиб қоларсан? Ҳозир кеч бўлиб қолди.
Қаёққа ҳам борасан? Эрталаб кизлар билан нонушта
қиласан... Бутун бир уйда бир ўзинг ёлғиз қандай яша-
йсан, умуман тасаввур қилолмайман. Нахотки зерик-
масан?

– Уйда деярли бўлмайман-да, – деди Жонни.
Жинни қулди.

– Демак, мутлако ўзгармабсан, – у бир дақиқа ўйланиб қолди... – Нима қилай, бўш хонага жой солиб берайми?
– Сенинг хонангда ётсам бўлмайdimи? – сўради Жонни.

Жиннинг бирдан жаҳли чиқди.

– Йўқ!

Эрталаб Жонни кеч уйғонди. Тортиб қўйилган пардага кўёш нури тушиб турарди. Бу хонага соат ўн иккидан олдин нур тушмасди.

– Ҳой, Жинни, мента нонушта бєрасанми? – баякирди у.

– Ҳозир, бирпас сабр қил, – ўзоқдан Жиннинг овози эшитилди.

Ҳақиқатан ҳам, у бирпасда нонушта олиб келди. Ҳамма нарсани оладиндан тайёрлаб қўйган бўлса керак. Жонни биринчи сигаретани чекиб тугатмаган ҳам эдики, эшик очилиб, қизчалари гилдираки аравагани сўриб киришди.

Қизчалар шу қадар қўхлик эдики, Жоннинг юраги жигиллаб кетди. Уларнинг тоза қилиб ювилган юзлари довуллаб турар, чакнок кўзларида қизикиш ва тоқатсизлик бор эди – қизчаларга отаси билан учрашгандан оладин яхшилаб оро берилган эди, ўзун сочлари майда қилиб ўрилган, чиройли қўйлақларининг тутмалари қадалган, оёқларида доқланган оқ туфли қийишган эди. Жонни сигарета қолдинини ўчиришини кузатишаркан, қучотини кент очиб, уларни чақиришни кутиб, нонуштали столча ёнида туриб қолдилар. Иккаласи ҳам отаси бағрига тенг ташланишди. Қизчалар муаттар хид таралиб турган нозик юзларини отасининг юзига босишди. У эр-калаб соқолини қизчаларининг бетига сўртди, қизчалар чинкириб юборишди. Эшик олаида Виржиния қўриқди ва Жонни бемалол ўтириб нонушта қила олиши учун столчани диван ёнига сўриб келди. Ўзи қаработ чекмасига ўтириб, Жоннига қахва қуйиб, қовурилган нонга ёт суркаб берди. Қизчалар отасининг рўпарасидати кушеткага ўтириб олишиб, пахмайиб кетган сочларини

текислашар, ўзларига оро беришарди. Қизлар катта бўлиб қолишганди. Улар билан энди ёстиқ отишиб ёки паллада юмалаб ўйнаш мумкин эмасди. Эҳ, жин урсин, ушадди Жонни, эрталаёқ улайишиб, орқасидан Голливуд бозорилари соядек эртлашиб юрадиган бўлиб қолишди.

Жонни қизларини қанчалик яхши қўришини факат Жинни ва баъзи бир яқин дўстларигина билишарди. У хотини билан ажрашиб, уйдан чиқиб кетаётганда шу қизчаларини деб ҳаддан ортиқча қийналган, юрати эчилиб, қон бўлганди. Ўшанда Жонни факат бир нарсани – ўзининг оталик ҳуқуқини қаттиқ туриб химоя қилганди. Ҳар томонлама пухта ўйлаб, ҳамма нарсани тавозита солиб қўриб, у Жиннига эрта тегса, қаттиқ норози бўлишини айтди. У хотинини бўлуғси эридан эмас, аксинча, қизчаларини ўтай отасидан рашиқ қиларди. Жиннига нафқа ажратаркан, унинг эрта тегмаслиқдан минфатдор бўлиши учун ҳаракат қилди. Албатта, Жинни жамоналар топиб олиши мумкин, факат уларни уйига олиб келмаса бўлгани. Дарвоқе, бу борада ҳам Жонни унга тўла ишонарди. Ишқий масалаларда ўта тортинчоқ ва мутлақсиз эди. Жиннинг машхур эридан келадиган нула ва бойликларга кўз тикиб, унинг орқасидан соядек шўртган голливудлик ошиқлар бармоқларини тишлаб қолавердилар.

– Тезроқ қийин, – деди Жинни. – Том етиб келадиганнинг бўлиб қолди.

Жонни қизчаларини хонадан чиқариб юборди.

– Ҳозир қийинаман, – деди Жонни. – Дарвоқе, эшитдингми, Жинни, мен хотиним билан ажралишман. Яна эримни қуш бўлиб қоламан.

Жинни қийинаётган Жоннига қараркан:

– Рождествога бор-йўти икки ҳафта қолди, – деди. – Танбўртларлик қўраётганда сени хисобга олайми-йўқми?
– Албатта, хисобга оласан-да, – деди Жонни. – Арафини ҳам, Рождествони ҳам сизлар билан бирга байрам қиламан. – Унинг янги йилини бирта кутиб олиш тўғрисида оғиз очмагани тасодифий эмасди. Янги йил арафасида

Жонни тун бўйи улафатлари билан бирга бўлар, вақти вақти билан у ана шундай зиёфатларни соғиниб қолар, бундай жойларга хотинини олиб бормас эди. Бундан унинг виждони ҳам азобланмасди.

Жинни унга пиджактини узатди, пиджакка ёпишиб қолган парни олиб ташлади.

Уни бутун оила аъзолари дарвоза олдидан турган машинага кузатиб чиқишди. Қизчалар икки ёнида қўлларидан ушлаб олишди. Онаси эса сал олдирокда борарди. Жонни жуذا хурсанд эди, уни хозир кўрган одамнинг баҳри-дили очиларди. Машина олдидан у қизчаларини навбат билан қўлтиғидан олиб, ирттиб ерта тушираркан, ўтиб кўйди. Кейин соёик хотини билан ҳам ўтиб хайрлашди-да, машинага ўтирди.

У хайрлашиш онларининг узокка чўзиллишини ёқтирмасди.

Жоннинг ёрдамчиси ва реклама бўйича агент хамма топпирикларни у айтгандан хам зиёда қилиб бажаришганди. Жонни уйга яқинлашиб келганда, уни ижарага олинган машина хайдовчиси кўтиб турарди. Машинада реклама бўйича агент ва якин кишилардан бири ўтирарди. Жонни машинасини бир четга кўйдирди, чакконлик билан уларнинг машинасига ўтирди. Бир дақиқадан кейин улар аэропорт йўлида учиб боришарди. Хейгенни ёрдамчи кўтиб оладиган, Жонни машинада кўтиб турадиган бўлди. Бир неча дақиқадан кейин Том унинг ёнига ўтириб, қўлини қисди ва хаммаси Жоннинг уйи томон йўл олишди...

Ниҳоят Жонни Том билан меҳмонхонада ёлпиш қилишди. Улар ўлганининг кунидан ноилож бирига ўтиришарди. Жонни Томни дон Корлеоненинг туйи арафасида бўлиб ўтган қора кўнардан бери кечирмас эди. Ўшанда Жонни доннинг қазабига тирифтор бўлиб, қанча уринмасин, унинг олдига киролмаган, Том Хейген ўртада паҳса девор бўлиб туриб олган эди. Хейген эса ўзини оқлашга уриниб хам кўрмади. Бунинг улдасидан

чиқолмасди хам. Одамлар бирор иш билан доннинг олдига киришмоқчи бўлишса, у ишин кайтартич вазифасини ўзини кирак эди. Лекин дондан хафа бўлишга журъат қилолмаган одамлар сонигўйдан хафа бўлишарди.

– Чўкиптирган ота мени баъзи бир нарсаларда сента бранд бергани жўнатди, – деди Хейген. – Бу ишни Рож-дествогача тутатишни хоҳлардим.

Жонни Фонтейн елкасини қисди.

– Нима десамикин? Картина суратта олинди бўлди. Ўжессёр яхши одам экан, ҳар ҳолда мен билан яхши муомалада бўлди. Мен суратта тушган давҳалар шу даражада муҳимки, ҳатто Вольд бу давҳаларни, демак, уларга кўшиб мени хам дафн этмоқчи бўлса-да, улдасидан чиқолмайдди. Ўн миллион долларга тушган фильмни ким сиз чикитта чиқариб ташларди... Демак, энди хамма нарсая фильм экранларга чиққанда танкидчилар қандай фильм билдиришларига боғлиқ.

Хейген эҳтиёткорлик билан сўради:

– Анави Академия берадиган мукофот, ҳақиқатан хам, актёрлар тақдирида қатта аҳамият қасб этадиган мукофотми ёки амада ҳеч қандай аҳамиятта эга бўлмаган одамни реклама уйинчогими? – У хато қилганини сезиб қолди ва дарров уни тузатишга киришди. – Албатта, шуҳратни хисобга олматганда – хамма шуҳрат қозонгиси келади.

Жонни Фонтейн кулимсираб кўйди.

– Чўкиптирган отадан ва сендан ташқари... Йўқ, Том, у шунчаки уйинчок эмас. Академия мукофотида сазовор бўлган артист қаида ўн йиллик муваффақият билан олдидан татмин этилган деввер. У энг яхши роаларни тиниб олиш имкониятига эга бўлади. У иштирок этган картиналарга томошабин тўп-тўп бўлиб келади. Албатта, мукофотнинг ўзи ҳеч нарса эмас, лекин киноактёр ҳаётда иш муҳим воқеа. Умуман, бу мукофотни мента беришадан, деб ўйлайман. Машхур артист бўлганим учун эмас, биригидан, мени кўшиқчи сифатида хамма танийди, чўкиптирдан, роалнинг ўзи жуذا зўр. Бунинг устига мен хам ёмон ўйнамадим шекилли.

Том Хейген бош чайкади.

– Чўкинтирган ота эса бўлунги кунда сенинг мукофот олишинга умид йўқ дегитти.

Жонни Фонтейн бирдан кизишиб кетди.

– Нимадар деб вадирётганингни биласанми ўзинг? Хали лентга монтаж қилингани йўқ. Бутунинг устига доннинг кинобизнесга алоқаси йўқ. Уч минг миля массофадан нахотки мана шу ахмоқона тапни айтиш учун келгани бўлсанг? – У жаҳли чикканидан ва адам қилганидан йиғлаб юборай деди.

– Жонни, сенинг кинога оид ишларинг мен учун коронти ўрмондай бир тап, – деди Хейген утни юпатмоқчи бўлиб. – Мен бор-йўти доннинг чопари эканлигининг унутма. Лекин сенинг хозирги ахволингни дон иккимиза бир неча марта хар томонлама муҳокама қилиб чиқдик. Дон сендан, сенинг келажатингдан таъвишланаяпти. У хозирча сента ёрдам бериб туриш зарур, деб хисоблаб, бу борадаги муаммоларни бир йўла ҳал қилмоқчи. Менинг бу ерта келишимдан мақсад сенинг ишларинг буядан кейин силлик бўриши учун чора-тадбирлар кўришдан иборат. Лекин бутунинг учун сен ақл-хушининг йини олашинг керак, Жонни. Ўзингта факат кўшиқчи ва актёр сифатида қарашни бас қил энди. Каттарок ишлар билан шуғулланиадиган вақт келади.

Жонни Фонтейн кулиб, ўзига виски қуйди.

– Агар «Оскар» мукофотини беришмаса, менинг кучим тахминан кизчаларимнинг билдак кучи билан тенг бўлиб қолаверади. Овозимни йўқотдим. Агар овозим тинчланганда эди, бирон нарсага уриниб кўриш мумкин эди. Бу ахволда эса... Лавнат! «Оскар» мента тегмаслигининг Чўкинтирган ота қаёқдан билди қолдикин? Йўқ, билса керак. У хали бирон марта хато қилмаган.

Хейген сигарета туташтирди.

– Бизда сенинг номзодингни қўллаш учун Жек Вольдт киностудия фондидан сарик чака ҳам ажратмаслигини тўтрисида маълумотлар бор. Бу ҳам етмагандек, у овоз беришда катташадиган хар бир одамни сени мукофот

ланганлар орасида кўришга кўзи йўқлиги тўтрисида олохлантрибо кўйибди. Реклама ва бошқа мақсадлар учун ажратиладиган маблагни қисиб кўптанлиги туфайли ҳам сен бир чеккада қолиб кетишинг мумкин. Айни пайтда у ҳамма воситалар билан рақибларингдан бири имкони борича кўтрок овоз олишга ҳаракат қилади. У ўйлаб ўтирмадан керакли одамларни ҳаммасини, бирини амал билди, иккинчисини пул билан, бошқасини кизлар билан сотиб олади. Жек Вольдт ҳамма воситаларни ишта соддан. Айни пайтда у ақл-идарок билан, имкони борича картангата зарар етмай, диган қилиб иш тутайди.

Жонни Фонтейн елкаларини кўтарди. У яна стаканга виски қуйди-да, шарт кўтариб юборди.

– Шу гаплар рост бўлса, мени куним битди, дегвер, – деди Жонни. У ўрнидан туриб, хонада у ёқдан бу ёққа юрди. Кейин Хейгеннинг рўпарасига келиб ўтирди... – Ўндасинми, тақдир тақозоси билан кўп вақтгача омадим юршиб ишим ўнгидан келиб юрдим. Лекин Жинни билан ажралишганимдан кейин ишим бирин-кетин чингисидан кетаверди. Аввал овоздан айрилдим. Пласс-тинчаларимга бўлган талаб қамайиб кетди. Кинога тақдир қилишмай қуйди. Чўкинтирган ота ҳам мендан юз ўнган, кўнтрор қилсам, гўшақини олмайдди. Нью-Йоркка ўриб борсам, қабул қилмайдди. Хар сафар ўртамизда сен пайдо бўласан. Гарчи сен унинг кўрсатмаларига биноан иш тутайётганингни билсам ҳам каттик жаҳлим чиқарди. Ахир унинг ўзига аччиқ қила олмайсан-да!..

Бу дақиқада Хейген ўртадаги совуқликни унутди.

– Бекорта подадан оладин чанг чиқариптан, – деди у. – Дон Вольдингт хийла-найрангларини фох қила ол-шини айтди. Мукофотни сен олишинг ҳам дегарли аниқ. Лекин бу сенинг муаммоларингнинг тўда ҳал этолмайди, дондан дон. У сенда продюсер бўлиш, картиналар ишлаб чиқаришни йўла кўйиш, бу ишни бошидан охиригача қўлга олиш учун ақл-идарок, махорат етишадими – шуни билмоқчи.

– Қисик, қандай қилиб дон мента «Оскар» мукофотини олаб бермоқчи? – ишонқирамай сўради Жонни.

13 – Чўкинтирган ота

– Нега энди сен бу Вольтининг кўлидан келишга осонгина ишона қолдинг, Чўкинтиртган отанга ишонамайсан? – деди кескин Хейген. – Хар иккимизнинг олдимизда бу масалани ҳақ этиш вазифаси тураркан, бунинг учун сенинг ишончинг зарур экан, сента бир гапни айтиб бера қолай. Гап шундаки, Чўкинтиртган отанг Жек Вольтга қараганда муҳим соҳаларда беҳад катта имкониятларга эга. У сента мукофот берилишга қандай эришмоқчи эканлигини билмоқчимисан? Кино саноати қасаба уюшмаларининг ҳаммаси, демак, мукофот берадиганларнинг ҳаммаси ёки дээрли ҳаммаси унинг, тўғрироғи, унга боғлиқ бўлган кишиларнинг қўлида. Албатта, сен ўзинг ҳам мукофотга лойиқ бўлишинг, бошқалар билан рақобатлаша олишинг керак. Лекин мента ишонавер.

Чўкинтиртган отанг сента мукофотни олиб беришга қудрати етди. Агар у бу ишга қўл урмаса, мукофотни етти ухааб, тушингда ҳам кўролмайсан.

– Мен ишонадим ҳам дейлик, – деди Жонни. – Продаюсер бўлиш учун ишончлим, қобилитим етди ҳам дейлик. Лекин барибир бу ишларга менда пул йўқ. Биронта ҳам банк мента пул бермайди. Фильм яратиш учун миллионлаб пул керак бўлади.

– «Оскар»ни олишинг билан ишга кириш. Дастлабгина унга картина чиқарасан. Утадан бештагача картина яратишни мўлжаллаб, энг яхши операторларни, энг яхши актёрларни, умуман, шу соҳадати энг яхши кишиларини ёлда, – деди Хейген куруқкина қилиб.

– Аклинг жойидами? – деди Жонни. – Бунга қанча пул кетишини биласанми? Йипирма миллион...

– Пул керак бўлганда, – деди Хейген, – мента кўнтрирок қил. Шу ерда, Калифорнияда қайси банк сени мабала билан таъминлашини айтман. Мутлақо тапшивланма, кино ишлаб чиқарадиган корхоналарга ҳамма банклар пул беради. Кабул қилинган умумий тартибга кўра қарз беришларини илтимос қиласан, ишончли далиллар тавсия қиласан, қисқаси, одатдатидак иш юзасидан бўладиган битим тузасан. Сенинг таклифларингги, албат-

та, кабул қилишди. Фақат оқин мен билан учрашиб, анжир-китобларингги кўрсатасан, режаларингги баён қиласан. Қалай, маъқулми?

Жонни анча жим турди. Ниҳоят, секин сўради:

– Шартлари қанақа бўлади?

Хейген қўлиб қўйди.

– Сента бериладиган йипирма миллион қарз эвазига бирор хизмат қилиш керак бўладими деган маънода сўралмасанми? Бўлмасам-чи! – У бир оз жим қолди, лекин Жонни бу сўзга ҳеч қандай муносабат билдирмади. – Бу хизмат доннинг илтимосига кўра сен унга кўратилиши мумкин бўлган хизматлардан отир эмас.

– Лекин сен айтатган хизмат жиқдироқ бўлса, шахсон доннинг ўзи илтимос қилиши керак. Ёъни сенинг сен Соннинг кўрсатмалари ўринга ўтмайди.

Хейген ундан бундай фикр чиқишини кутмаганди. Хар қолди Фонтейннинг анча-мунча нарсаларга ақли етарли, елкасида қаласи бор экан. Эҳтиёткорлик билан иш етгани ва чўкинтирилган ўтига мухаббатни туфайли ҳам анг унга ҳеч қачон хавфли ишларни буюрмаслигини, сенин эса талаб қилиши мумкинлигини тушунди.

– Бу масалада тапшивланмасанг ҳам бўлади, – деди Жонни. – Сонни иккаламиз агар ошкор бўлиб қолса, шунданга қўладиган ишларга сени жалаб этмаслик юзасидан каттик кўрсатма олганмиз. Дон ўзи эса ҳеч қачон бундан ишга йўл қўймайди. Бу ерда гап у илтимос қилиб юрмасданок сен ўзинг ихтиёрий тарзда адо этадиган имниятлар тўғрисида бормоқда. Хўш, қалай, маъқулми?

Жонни қўлади.

– Маъқул.

– Яна бир гап, дон сента ишонади, – деди Хейген. – Сени уздабурон, қўлидан иш келадиган одам деб ишонади. Сен туфайли банк ҳам анча-мунча фойда кўришга ишонади. Демак, доннинг ўзи ҳам анча-мунча пул ишлаб олади. Бу борада доннинг ўз хисоб-китоблари бор, бунинг улутма. Пулни беҳуда сарф қилма. Гарчи сен унинг суюкли чўкинтиртган ўғли бўласанг-да, йипирма

миллион хазилакам пул эмес. Бунча пулни топиш учун дон анча бош котиршиша мажбур бўлади.

– У тапвишланмаса ҳам бўлади, – деди Жонни. – Жек Вольцга ўхшатган кимсалар кино олами дахларни каторида юртанда биз ҳам донни хижолат қилиб қўймасмиз.

– Чўқитириган отанг ҳам шундай деб ўйлагитти, – деди Хейген. – Энди одамларингга айтсанг, мени аэропортта етказиб қўйишса. Айтадиган ташларнинг ҳаммасини айтдим. Шартнома тузадиган пайт келганди мен иштирок этмайман, юристлар ёлда. Агар эътироз билдирмасанг, хужжатларни имзолашдан олдин мента бир кўрсатиб қўй. Дарвоқе, касбабо уюшмалари билан ҳеч қанака англашилмовчиликка дуч келмайсан. Бу ҳар бир картината сарфланадиган маблагни бирмунча қамтитиради. Бу моддани харажатлар пайтида ҳисобга олмасанг ҳам бўлади.

– Тўшундим, – деди Жонни. – Аэропортта сени ўзим етказиб қўяман. Чўқитириган отага раҳмат айтиб қўй. Ўзим кўнтрирок қилиб, миннатдорчилик билдиришим мумкин эди, бироқ у тўшакни олмайтти. Дарвоқе, бунинг сабабини сен билмайсанми?

Хейген елка қисди.

– У даярли телефондан фойдаланмайдди. Овозини ёзиб олишларидан чўчийди. Шунчаки гап бўлса ҳам телефонда бутунлай бошқача маъно берадиган қилиб ўзгаришиб юборишлари мумкин. Телефонни олмаглигининг сабаби шу бўлса керак, деб ўйлайман. Дон ҳар доним яккаю ягона бир нарсадан, маъмулар эртами, кечми унга қарши бирор бир жинсий иш тўқиб чиқаришларидан хавфсирайди. Шунинг учун ҳам эҳтиёт бўлишга харакат қилади.

У дар машинага ўтириб, аэропортта жўнашди. Хейген шу пайтгача Фонтейнни менсимасдан келтирилгитти, у эса эътиборга лойик одам эканлиги тўғрисида ўйлаб боради. Ҳар қандай нарсани дарров илғаб олади, масалан, мана, Хейгенни аэропортта ўзи олиб кетаётганлигини олиб

кўрибди. Арзиматган илтифот. Қўзга кўринмайдиган бундай майда-чўйдаларга дон бекорга алоҳида эътибор бермасди. Энди Жоннинг олдига яна бир имтихондан – фарқсат имтихонидан ўтиш вазифаси туради. У доннинг кимдигини қилиши керак. Лекин у бутунги шартнома-нинг муҳим шартларидан бири тўғрисида онгиз очмаганидай, қанака хизмат эканлиги тўғрисида дон ҳам онгиз олмайдди. Қизиқ, бу шарт нимадан иборат эканлигини бошқа бировнинг ёрдамисиз англаб олишга Жонни Фонтейннинг фаросати етармикин?

Аэропортта қираверишда Хейгенни тушириб қўйган Жонни (самолётта йўловчилар чиқарилувга қадар бира бўлиш тўғрисидаги таклифни Хейген қатъий рад этди) оғриди. Жиннининг ўйига қайтди.

Икки ҳафта, имкони бўлса бир ой унинг уйида қолга ёмон бўлмасди. Ҳар куни қизчалари билан сайр кетиб келарди, дўстларидан баъзи бирларини меҳмонга қабулларди. Саа ўзига ҳам қаратган, спиртли ичимликлар ичмагани, чекмаган бўларди. Шунда эҳтимол овози ҳам тинишга тушиб қолармиди. Овози чиқиб қолса, бунинг устига дон Корлеоне моливий жихатдан қўллаб турса, у оёққа туриб олган бўларди. Бу қуч-қураг унинг товурш ишталарини соғломлигига ва қўшиқ шинавандаларининг унга нисбатан хайрихоҳлигига боғлиқ бўлмайди. Бу ва ҳуқмронлик – орзқиб қутилган, ўзига хос бўлган асиронлик – унинг қуч-қураги ана шунга асосланган бўлади.

Унинг келишига меҳмонхонани суғуриб-сидириб, тартибга келтириб қўйишганди. Бу хатто бир том остинда бўлишса ҳам Жинни билан алоҳида-алоҳида яшашга ўттири келишининг ифодаси эди.

Жинни қахва ва печенье келтириб, хонанинг меҳмонхона вазифасини ўтайдиган қисмидати узун стола қулади. Жонни унга тафсилотларга берилмасдан бир неча картина яратиш учун қарз олишга Хейген ёрдам бермоқчи бўлаётганлигини айтди. Бу янгилик Жиннини

хавжонга солади. Демак, у яна катта одам бўлиб кетади. Жинни дон Корлеоненинг ҳамма нарасага қули етишига шубҳа қилмасди. Лекин Хейтенининг Нью-Йоркка сафар қилишидан воқеанинг бунчалик аҳамиятга эга эканлигини ҳаёлига ҳам келтирмаганди. Хейтен бундан ташқари унга адливиий жихатдан бир катор масоҳатлар ҳам берганлигини кўшиб қўйди.

Қаҳвадан кейин у бутун окшом ишлашини, керакли одамларга кўнгирок қилишини, ҳаракат режалари тузишини айтди.

– Ишлаб топадиган маблагининг ярмини қизчадаримга бераман, – деди у.

Жинни бу меҳрибончиликка нисбатан миннатдор бўлиб қулади ва хонадан чиқаркан, уни ўтиб қўйди. Ёзув столи устидати пиша қутичага у яхши кўрадиган харфлар ёзилган ситаретадар, намагаичули портсигар, йўтон ва худди кадам сингари ингичка қуба ситаретадари солиб қўйилганди. Жонни стулга қулайроқ ўтириб олади-да, кўнгирок қилишга киришди. Миясида фикрлар тўжгон ўйнаради. Дастлаб у янги ёзган романи шов-шувга сабаб бўлган ва эндигина суратга олиб бўлинган фильмига асос бўлган ёзувчига кўнгирок қилди. Ёзувчи у билан тенгдош, шуҳрат қозонгунча оғир, мураккаб йўлни босиб ўтган, лекин хозир адабий давраларда донг таратган одам эди. У Голливудга ҳам ана шундай шон-шуҳрат қозонини максасида келганди, лекин кўп муаллифларга ўхшаб, бу ерда оёқ остида қолган ахлатдан бошқа нарса эмаслигига тез орадаёқ ишони ҳосил қилди. Кунларнинг бирида шахар матбураари томонидан уюштирилган зинфатда Жонни унинг ҳақоратланганлигининг туюхи бўлган эди. Анчагина машхур, сийнаси бағанда кино тўзаларидаги бири ўша окшом, ўша тунда ҳам ёзувчининг кўнглини олишга ваъда берганди. Бирок чакчақлашиб ўтиришгани пайтда комик роладар ижро этадиган камилшай озгани артист бармоғи билан имлаб чақиргач, бу тўзада машхур ёзувчинини ташлаб кетворганди. Ана шунда Голливуддаги мартабадар жадвалида ким кандай ўринда турлини

соқида ёзувчи аниқ тасаввурга эга бўлганди. У бутун дунёда шов-шувга сабаб бўлган китоб ёса нима бўлти? Кино тўзали эса ҳеч иккиланиб ўтирмасдан кино олами билан алоқаси бўлган хунук, бадабшара бир махлукни ундан устун қўйди.

Жонни Фонтейн хозир Нью-Йоркка ана шу ёзувчида, бу қулади унга мўлжаллаб ёзилган ажойиб роль учун миннатдорчилик билдирмоқчи бўлиб кўнгирок қилганди.

Жонни уни кўкаларга кўтариб мактаркан, бўлбўлигўё бўлиб кетди. Кейин у тўё тасодифан эсита тушиб қолгандан ёзувчининг янги ёзаётган романи қай ҳолатдалиги ва нима ҳақида эканлигини сўраб қолди. Ёзувчи романининг энг қизикарли бообларидан бирини батафсил ҳикоя қилиб бергунча ситара-туташтирди ва қулай пайт пойлаб:

– Яхши нарасага ўхшайди, тулатганингизда ўқиб кўрам буларкан. Балки, бирор нусха жўнатарсиз? Агар нискула бўлса Вольц тақриф қилган шарлардан яхшироқ шарт билан қабул қилишим мумкин, – деди.

Ёзувчи бу тақлифни дарҳол қабул қила қолганидан Жонни нишонга аниқ урганини тушунди. Жек Вольц бу наамини алаб, китоблари учун арзиматган ҳақ тўлаб келарди. У байрамдар ўтиши биланок Нью-Йоркда бўлишини айтди. Улар бирга овқатланишга келишиб олдидлар.

Кейин Жонни Фонтейн кунни кеча суратга олиб тулатган фильмини экранлаштирган режиссёрга ва операторга кўнгирок қилди. Бошқаларга айтмаслик шарти билан хар иккаласига бир нарсани – Вольц унинг кинода суратга тулишига қарши бўлганлигани биллишини, бу бирда унга ёрдам берганликлари ва яхши муносабатларни учун беҳад миннатдор эканлигини, бўлгундан бошлаб улардан қарздорлигини, хоҳлаган пайтларида муружаат қилишлари мумкинлигини айтди.

W. W. W.

Сўнра Жек Вольцга кўнгирок қилди, фильмаги ажойиб ролини ўйнашга имконият яратиб берганлиги учун миннатдорчилик билдирди, яна бирта ишлашса мингун бўлишини айтди. Вольцни ташвишга солиш, биллишини юратига қулағула солиш максасида атайин

шундай қилди. Шу кунгача у мунофиқлик, иккизолама-чилик қилмаганди. Бир неча кундан кейин Вольт Жонни амалга ошираётган ишлардан хабардор бўлади ва бундай маккорликдан кейин довириб қолади. Жонни Фонтейн эса худди шунга эришмоқчи.

Энди соёик хотини, нурийдаси бўлган қизчалар ухлаб, хонага суқунат чўжач, Жонни ниҳоят орката, хотини ва қизчаларини ташлаб кетган кунларига қайрилиб қарашга журъат этди.

У ансамбль билан мамлакат бўйлаб кўштинини айтиб юртанди. Сўнгра радио ва кейинроқ кино-концертларда чиқадиган бўди ва ниҳоят экран юлдузига айланди. Ана шу йиллар мобайнида хоҳлаганидек яшайди, кўнглига сиккан ишни қилди, хотинлар билан осон тил топишарди.

Лекин уйи, оиласи Жонни учун мустаҳкам тилич бўлиб келди. Бироқ актриса Марто Эптонга дуэ келди-ю, ақл-хушини йўқотиб қўйди. Жонни унга уйланиб олд. Кейинчалик ишнιο мартабаси ҳам, овозиго оиласи ҳам унутилди. Бу хол бор нарсасидан махрум бўлиб, икки қўли бир тепа бўлиб қолгунча давом этди.

Ниҳоят, боши бориб так этиб деворга теккандан кейин, кинодан иш беришмай, кўшпк айтолмай қолиб, кейинги хотини хиёнат қилиб кетгач, кўнлардан бирида кечқурун яккаю ёлғиз қолиб, зерикканидан кейин бир неча кунга Жинни ва қизчаларининг олдига келди. Аслинда у биринчи хотинига бош этиб келганди. Ўша кунги у пластинкага ёзиб олинган кўшпкларидан бирини қўйиб эшитди – овози жуда ёмон эди. Жонни ёзув пайтида атай қилган деб режиссёрни айбонди. Аста-секин у ўзининг асл овозини эшитётганлигига ишонч хосил қилгач, пластинкани ерта уриб синдиради ва концертларини бекор қилди. Конни Корлеоненинг тўйида Нино билан бирга кўшпк айтганини ҳисобга олмаса, ўшандан буён бирон марта ҳам нотага тушолмаганидан қаттиқ хижолат бўлди. Жинни унинг бошига тушган бало-қазолар тугри-сидаги хабарни қандай қиёфада қўтиб олганлигини

билан унутгани йўқ. Жиннининг юзидати бу ифода бир дивкагина кўринди, лекин уни бир умр эслаб қолиш учун ана шу дақиқа етарли эди. Бу голибона ва қаҳрли тантана ифодаси эди. Бу ифода факат бир нарсани – ётган инилар мобайнида Жиннининг қалбига унга нисбатан нафрат ва адоват яшириниб келганлигининг белгиси эди. У дарҳол ўзини қўлга олади ва хушмуомалалик билан ҳамдардлик билдиради. Жонни унинг сўзларини ердан қабул қилаётгандай бўлиб кўринди. Ордан нечунча кун ўтгач, узок йиллар бошқаларга нисбатан кўнрақроқ бўлиб қолган уя аёл билан учрашди. У бу аёллар билан дўстона алоқаларини сақлаб қолганди, шунтоҳида улардан бириникида тунаб қолар, бу уларнинг яхши дўст бўлиб қолганларига ҳалакит бермасди. Жонни уларга қўлидан келган ёрдамини берар, советлар билан элар, ишга жойлаштириб қўярди. Агар Жонни уларга қолган яхшиликларни пулга чақадиган бўлса, юзлаб инини доаларни ташкил этган бўларди. У бу аёлларнинг қонда ҳам энди ана шундай оний қаҳрли тантана ифодасини кўради.

Жонни уларни кечиради: буларнинг ҳаммаси тулган-тула учиб юрган қапалак сингари аёллар ўртасида кулама-қўла бўлиб юрган ўша эркин кўнлар учун олинган интиқом эканлигини у яхши биларди. Ўшандан бирин бекорчилиги учун ўзини гўнохкор деб ҳисобламасди. Жиннини почор ахволда ташлаб кетганлиги, оталик ҳукумининг қаттиқ турйиб химоя қилгани холда Жинни билан ярашишини ҳаёлига ҳам келтирмаганлиги ва буни ушдан ишқирмаганлиги учун ўзини мулдулоқ гўнохкор деб ҳисоблаганди. У бошига тушган бало-қазолардан факат иш хис-туйғунлигига – хотинларга етказган озор учун бепарволиклигига ўзи билан олиб қолди.

У чарчади, ётадиган вақт бўлганди. Лекин унинг мингта урналишиб қолган бир давха – Нино Валенти билан бирга қувилагани ҳаёлидан нарига кетмади. Тўсатдан у ан Корлеонегга ёқадиган бир нарсани тошгандай бўлди. Гўноқини олиб Нью-Йорк билан боғлашни илтимос

килади. Аввад Сонни Корлеонета кўнгирок килди. Нино Валентининг телефонини ёзиб олади. Сўнгра Нинюга кўнгирок килди. Овозига қараганда Нино ҳар доимтидек ширакайф эди.

– Кулоқ сод, Нино, Лос-Анжелеста қўчиб кел, десам, бу таклифга нима деб жавоб берган бўлардинг? – сўради Жонни. – Мен билан бирга ишлайсан. Сента ўхшаган ишончли одам жуда керак бўлапти.

Нино одатига кўра ҳазилкашлик килди:

– Нима десамикин, Жонни, юк машинасидаги ишим топ-тоза, йўл-йўлакай машинамга добар аёллар тез-тез чиқиб туришади. Йўлдан четга чиқиб улар билан хоҳлаганча кўнгилашушлик қилишим мумкин. Бунинг устига ҳафтасига юз элик чўнгатимга тушиб турибди. Хўш, сен нимадлар билан мени оғдириб олмакчисан? – Дастлаб ҳафтасига беш юз ва кўнгилашушлик қилиш учун икки кино юадузини бера оламан, – деди Жонни. – Қалай? Батъида уйга меҳмонлар келганда кўшпик айтишга ҳам рухсат бераман.

– Майли, уйлаб кўрай, – деди Нино. – Бир оз муддат берсанг, юристим билан, бирга ишлайдиган шеритим билан масахатлашиб кўрадим.

– Жиннилик қилма, Нино, – деди Жонни. – Сен мента кераксан, тушундингми? Эртагаёк самолётга ўтириб, ҳафтасига беш юз олиш шарти билан бир йил муддатта шартнома тузиш учун етиб кел. Ана шунда мента қарашли севиқли жонондардан бирини йўлдан урганинг учун сени қовушнингни тўғрилаб қўйганимда ҳам чўнгатингда бир йилга етадиган пулинг бўлади. Қелишдикми?

Ората жимлик чўқди. Бу гап Нино жиддий овоз билан сўради:

– Хой, Жонни, ҳазиллашётганинг йўқми?

– Йўқ, оғайни, мен жиддий гапиряпман, – деди Жонни. – Менинг Нью-Йоркдаги тумаштама учра. Унинг идорасида сента самолётга билет ва пул тайёрлаб қўйишади. Мен кўнгирок қилиб, тайинлаб қўяман.

Нюората қунадузи учра. Хўшми? Мен бирон кишини аэропортга жўнатаман, сени қутиб олиб, менинг олдимга олиб келади.

Ората яна жимлик чўқди, кейин Нинонинг бўғик, нингланган овози эшитилди:

– Хўп, Жонни. – Унда ширакайфликдан асар ҳам нингланган.

Жонни ўшақни қўйиб, ётишга тайёрлана бошлади. Ўша даълати пластинкаларни уриб синдиригандан бўён унинг бўғунгичалик кайфияти аъло бўлмаганди...

ЎН УЧИНЧИ БОБ

Жонни Фонтейн овоз ёзиб олинган студия жойининг катта залда ўтириб, сарик дафтарча варагида ҳар рақатларни хисоблаётганди. Эшик олдидан бирин-кетин мушкетчилар пайдо бўлишди. Уларнинг ҳаммаси Жоннининг танишлари бўлиб, ҳар бирини ёшлитидан, жаз оркестран эстрадада кўшпик айта бошлаган пайтидан бери биларди. Ёнгил мусика дунёсида анча таниқли бўлган дирижёр оркестр мушкетчиларига нотада тарқатиб, озаки шипшириклар берди. Дирижёрнинг исм-шарифи Эдди Нилс эди. У жуда банд одам бўлиб, бу гапни овоз ёзиб олишга илтифот кўрсатиб, Жонни билан эски дўстлиги адрасини рози бўлганди.

Нино Валенти рояль ёнида асабий ҳолда клавишларини босиб-босиб ўтирарди. Вақти-вақти билан у узун овозини муз солишган вискидан хўшлаб кўярди. Бирок бу Жоннини ташвишлантормасди. У Нино ширакайфлигида хўшёрлигига қараганда ёмон қуйламаслигини биларди. Ўстига-устак бутун ундан юксақ ижрочилик наърати ҳам талаб қилинмасди.

Эдди Нилс бу гапни ёзув учун бир неча қадимий ноталар ва сингиланча халқ кўшпикларига қуй мослаган ва Жонни Корлеоненинг тўйида Жонни Нино билан бирга нотадан ҳазил лапарни қайта ишлаган эди. Дон халқ кўшпикларини яхши кўришини ва Рождество байрамида

унинг учун ана шундай кўшиқлар ёзилган пластинкадан яхшироқ сова бўлмаслигини Жонни биларди. Бу ёзувни у асосан ана шу мақсадда ташкил этган эди. Бундан ташқари ички бир сези унга пластинкалар тез ва албатта, миллионга етиб эмас, лекин ҳар ҳолда кўп тарқалишини айтиб турарди. Яна Жонни дон Корлеоне ундан нима кутаётганлигини, у Нинога ёрдам бериш кераклигини, шу билан Жоннинг ўзига кўрсатилган ёрдам учун оранни очиб қилиб олмакчи бўлганлигини сезиб қолади. Ахир Нино ҳам охир-оқибатда донга чўқинтирилган ўғил-да...

Жонни сарик дафтarchани ёнида турган йилма стол устига қўйди-да, ўрнидан шаҳд туриб рояль ёнига келди.

– Ҳўш, қадай, ҳамшаҳар? – деди у.

Нино бошини кўтариб, унга қаради ва ноилож жинмайди. Унинг кайфияти яхши эмаслиги кўриниб турарди, Жонни энгашиб унинг елкасига уриб қўйди.

– Ўзингни эркин тут, ҳеч нарсани ўйлама, – деди у. – Агар бўлун бор маҳоратингни намойиш қилсан, Голливуднинг энг машҳур, ҳамма ҳавас қиладиган юлдазиларидан бири билан таништириб қўйман.

Нино стакандати вискидан бир хўплады.

– Ким у? – дея тўнғиллади. – «Лэсси» лакабисини эмасми?

Оркестр бир текисда популярга киришни бошлади. Жонни Фонтейн диққат билан тинглади. Энди Нилс мусика жўрлигини махсус аранжировкада ижро этди. Кейин синов ёзуви бўлди. Мусикани тингларкан, Жонни ҳар бир сўзни қандай қилиб бир кўшиқдан иккинчисига ўтиш зарурлигини ҳаёлида белгилаб борарди. У овозни кўпга етмаслигини биларди, лекин ҳечқиси йўқ, кўшиқни асосан Нино айтди, у эса фақат баъзи-баъзида кўшиқлаб турарди. Албатта, лапар-дуэтни истисно этганда дуэт учун овозни эҳтиёт қилиб сақлаши керак.

У Нинони кўлидан тортиб стулдан турғизди ва бирра микрофонта яқин келишди. Нинонинг гапи ичига тушиб кетди. Саросимага тушиб қолаган Нинонинг афти бу жамайиб кетди. Жонни ҳазиллашиб сўради:

– Пастини чўзсанми, а? Ортиқча вақт учун кўшимча нарча олмакчимисан?

– Ўраниб қолганман, – деди Нино. – Қўлимада ман-донини бўлмаса, кўшиқ айтолмайман.

Жонни бир дақика ўйланиб қолиди.

– Қани, манга бу стаканни ушла-чи.

Гарчи тохи-тохида Нино стаканни лабига тегизиб пастинини ҳисобга олмаса, бу ёрдам берди. Бундан кўшиқка зарар етмади. Жонни ярим овоз билан, зўрик-нибани қўйлади. Нино бошлар, у эса кўшиқлар, асосини кўпини еттиб безаклар билан безарди. Бунақа кўшиқ ай-тиб қоникмайсан, лекин Жонни ўзининг овоз бошқаритиш қийматида ута мамнун бўлди. Ҳа, кўшиқ айтиб ўтказган ин билан оёқорга кетмаганди.

Навоёт пластинкага ёзилдиган охири кўшиқ ду-эт лапарга келганда Жонни бор овози билан қўйлади. Жонни томоғи қичишиб қолади. Бу хатто кўнни кўрган охиридан оркестр мусикачиларни ҳам хайрон қилди. Ўшқараси камдан-кам бўлади. Машшоқлар қамонча ва биринчи суяклар билан асбобларни чертишди, қарсақ қозити ўрнига ер тепишди. Ударник¹ мамнуният бил-ларини маъносида асбобини дириллатиб чалиб қўйди. Дам олишлар, танаффуслар бўлиб, тўрт соат иш-ларидан Кеттишдан олдин Энди Нилс Жоннинг олдига келиб селки:

– Аллэйм, овозинг жуда яхши, – деди. – \ Яна янги пластинкага кўшиқ ёзиш учун овозинг етилибди. Дарвоқе, будан селга аталгандай янги кўшиқ ҳам бор.

Жонни бош чайкади.

– Қўй, Энди, кераги йўқ. Икки соатдан кейин овозим шундай бўлиб қоладикки, хатто гашира олмай қоламан... Нима деб ўйлайсан, сенингча ёзган кўшиқларимизнинг кўшларини қайта ёзишга тўғри келса керак, а?

Энди ўйчан деди:

¹ Ударник – уриб чағинадиган мусика асбоби чолғучиси.

– Эртага Нино студияга борсин. Гарчи мен ўйлагандан анча яхши қуйлаган бўлсанг ҳам, кўшиқнинг баъзи бир жойларида камчиликлар бор. Агар сенинг кўшиқларинг, да маъқул бўлмайдиган жойлари чиқиб қолса техника ёрдамида тўғрилаймиз. Эътироз билдирмайсанми?

– Э, йўқ, – деди Жонни. – Қачон эшитса бўлади?
– Эртага, кечта яқин, – деди Эдди. – Хоҳласанг сеникида эшиттишимиз ҳам мумкин.

– Майли, – деди Жонни. – Раҳмат, Эдди. Демак, эртагача хайр.

У Нинонинг тирсагидан олд ва иккаласи студиядан чиқишди.

Дон Корлеонега суикаса қилинганлиги тўғрисидаги хабарни эшитганда Жонни Фонтейннинг хаёлида дастлабки дақиқадан бошлабók Чўкинтирган отанинг хаётидан ташвишланиш туйғуси эндиликда ўзи мустақил тарзда фильмлар чиқариш учун пул олиш-оломаслиги тўғрисидаги шубҳа билан аралаш-қуралаш бўлиб кетди. У донни касалхонага бориб кўриб келиш учун Нью-Йоркка отланганда матбуотда сўзсиз салбий мақолалар пайдо бўлишга олиб келадиган бундай хатти-харакатини энт аввало дон Корлеоне маъқулламаган бўларди, деб айтишди. Жонни кута бошлади. Бир ҳафтадан кейин Том Хейгендан вакил келди. Фильм кўйишга қарз бериш тўғрисидаги битим ўз қучида қолганди. Факат бешта фильм бирдангига эмас, балки бирин-кетин навбат билан суратга олинадиган бўлди.

Шу аснода Голливуд билан ўзи хоҳлаганича танишсини ихтиёрини Нинонинг ўзига қўйиб берди. Вақти-вақти билан у қаардон дўстини чақириб турар ва оқшомларини бирта ўтказиш учун бирор жойга олиб борар, лекин ҳеч бир масалада унга таъсир ўтказишга уринмасди. Кунлардан бирида дон Корлеонега қилинган суикаса ҳақида тап бортганда Нино шундай деди:

– Биласанми, бир пайтлар мен ташкилотта ишга кирмоқчи бўлгандим, мени дон қабул қилмаганди. У

нишга юк машинасида ишлаш жонимга текканди, ташкилотда ишлаб яхшироқ пул топтомоқчи бўлгандим. Биласанми, дон нима деганди ўшанда: «Хар бир одамнинг тираси олдидан бегилиб қўйилган бўлади, сенинг пешанангга артист бўлиш ёзилган. Бизнинг ишмизда сендан ҳеч қандак фойда чиқмайди».

Унинг гаплари Жонини ўйлантириб қўйди. У ташкилот ишида Ниного ўхшаган одамлардан фойда олмагаслигини, бундай одамлар пана бериши ёки уларни уларга кетгизиларини дарҳол билган Чўкинтирган отанинг эйрақлиги ва заковатлиги ҳақида ўйларди. Ҳаттани бежо қадам ташладими – бўлди, ўлдириб кетишди.

Декан Нинонинг пешанасига артист бўлиш ёзилгани дон қайқдан билди? Э, жин урсин, ахир доннинг кино-кинобоярига қараганда Нинонинг артист бўлишга эртадан кечми Жонни Фонтейн ёрдам бериши керак-да! Шундан билди. Хўш, хисоб-кинобоярида нимага асосланган? Ўзини жуда осон, ўйлади Жонни, суҳбат пайтида Нинонинг оғзидан тўғки тасодифан шу сўз чиқиб кетди, дон донга миннатдорчилик билдириш йўлини тополмай қарангиз учун бу сўзга маҳкам ёпиша қоламан. Йўқ, буни тўғридан-тўғри илтимос қилишни у ўзига муносиб деб олмабди. Факат шу йўл билан уни хурсанд қилишим мумкинлигини шана қилган, ҳақос... Жонни хўрсинди. Ҳан бўлса Чўкинтирган отанинг ўзи фалоқатга дучор бўлиб турибди. Воляц бўлса унинг чўкинтирган ўлиги тўғри қилишти, ёрдам кутадиган жой йўқ – шундай бўлгач, янада ширин оруз бўлган «Оскар». Бу борада факат дон тиниш-билгишлари орқали ёрдам бериши мумкин экан лекин ҳозир Корлеоне оиласининг бошида бошқа танишлар тўлиб-тошиб ётибди. Жонни уларга ёрдам бермоқчи бўлганди, Хейген гапни қалта қилиб рад этди.

Ҳозирча Жонининг биринчи картинасини суратга олишга қилгани тайёргарлик борарди. Жонни Фонтейн ширинроқ этган сўнги фильм сценарийсининг муаллифи бўлган ёзувчи янги романини ёзиб тутатди ва унинг

таклифига кўра, шахсан, воситачиларсиз музокара олиб бориш учун Калифорнияга келади. Ёзувчининг иккинчи китоби Жоннинг режаларига жуда мос эди. Энг муҳими, фильмнинг бош қаҳрамони кўшик айтмайди, устипа-устак фожа саргузаштларга тўла сюжет, аёллар, фахш ва худди Нинота мўлажаб ёзилган рол. Персонаж худди Нинота ўхшаб таширар, ҳаракат қилар, ҳатто ташки кўриниши ҳам кўйиб қўйгандай Нинота ўхшарди. Нинодан камера олдига туриб бериш талаб қилинардан, холос.

Иш юришиб кетди. Жонни кино ишлаб чиқариш соҳасида ўзи ўйлаганидан кўпроқ нарсадан хабардорлигини сезиб қолади. Лекин корхонани бошқариш учун ҳар ҳолда бир пайтлар қора рўйхатга тушиб, шундан хайдалган, эндиликда иш излаб юрган билимдон, ўз ишининг устаси бўлган одамни таклиф қилади. Жонни унинг ноқор ахводалигидан фойдаланиб қолишни ҳаёлига ҳам келтирмади, балки ҳар икки томон учун адолатли бўлган шартлар асосида битим тузди ва:

– Сизнинг даромадингиз билан кўпроқ даромад оламан, – деб чин кўнгилдан тан олди.

Кейин бу одам Жоннинг олдига келиб касаба уюшмаси корхоналари кўлига эзлик минг доллар атрофида пул тутқизиш кераклигини айтганда у анча дондан раб қолади. Ортиқча ишлар ва битимлар билан боғлиқ бўлган бир қатор мушкулликлар пайдо бўлади. Шундан экан, бу ҳаракат ўзини оқлайди. Лекин Жоннида бу одам қаллоблик қилмоқчи эмасмикин, деган шубҳа пайдо бўлади.

– Менинг олимга ўша касаба уюшмасининг вакилини жўнатинг, – деди.

Касаба уюшмасининг вакили Билли Гофф экан. Жонни унга:

– Мен касаба уюшмасининг ҳамма паррақчаларни мойлаб кўйилган, деб ўйлагандим, – деди. – Дўстларим бу масалада мутлақо ташвишланмаслигим тўғрисида огоҳлантиришганди.

– Ким огоҳлантирганди? – сўради Гофф.

– Ким огоҳлантирганини сиз мендан яхшироқ биласиз. Мен унинг қимлигини айтишим шарт эмас. Лекин огоҳлантирган экан, демак, шундай бўлиши керак.

– Вазият ўзгарди, – деди Гофф. – Танишингиз ҳаётида қўшпасизликлар юз берди. Энди унинг тапи Ғарбий соҳада бутунлай кучини йўқотди.

Жонни елкасини қисди.

– Икки кундан кейин менга учрашинг, хўшми? Гофф илжайди.

– Худди яракасин, Жонни. Бироқ Нью-Йоркка қилинган кўнгирогингизнинг фойдаси кам бўлади, деб ўйлабман.

Лекин Нью-Йоркка қилинган телефон кўнгирогини ёрдам берди. Жонни Хейгеннинг идорасига кўнгирок қилди. Жонни сарик чака ҳам тўлама, деб аниқ кўрсатма берди.

– Агар сен ўша муттаҳамга акадиси ўн цент берадиган бўлсан, яхшиси кейин Чўкитириган отанинг кўзига кўрсима. Бу доннинг оёру-эйтиборига путур етказди. Хоннинг вазиятда у бундай қилишнинг мутлақо йўли қўланган.

– Мен ўзим дон билан таълашиб кўрсам бўлмайdimи? И сен таълашиб кўрсанг ҳам бўлармиди? Ахир картинани доним утириш керак...

– Хонир ҳеч қимга дон билан таълашиб мумкин эмас, – деди Хейген. – Унинг ахволи ўта оғир. Сеннинг ишинг юзасидан Сонни билан маслаҳатлашаман. Лекин ишинг қарорим қатъий – у муттаҳамга сарик чака ҳам берма. Бироқ янгилик бўлса хабар қиламан.

Жонни жаҳли чиқиб, тўшақни кўйди. Касаба уюшмаси билан бўладиган чалқашликлар фильмнинг харажати билан қалдан тапқари қўлайтириб юбориши ёки умуман етувнинг бутунлай синдириши мумкин. У бир дақиқа иккинчиси қолди – шов-шувсиз ўша эзлик минг Гоффа бергани маъқул эмасмикин? Ниҳоят дон, Чўкитириган ота ўн тапиргани бошқа-ю, Хейген тапириб кўрсатма бергани бошқа-да! Лекин ҳар ҳолда бир неча кун кўтишга бериб қилади.

Ана шу қарори эдик минг долларни тежаб қолдириб сабаб бўлади. Орадан икки кун ўтгач, Гоффри Гендейл-дани уйи ётоқхонасида отиб ўлдирилган ҳолатда топилди. Шундан кейин қасаба уюшмадари бошлиқларининг оғзини мойлаш зарурлиги тўғрисида ҳеч қим оғиз очмади. Бу воқеалар Жоннинг бирмунча танитиб қўйдан, Доннинг узун қўли биринчи марта шундоққина унинг яқинидаги одамга ҳалокатли зарба урган эди.

Хафта ўтган сайин Жонни Фонтейн ишта тобора чуқурроқ шўнғиб кетди: ҳали сценарий устида ишлар, ҳали актёрлар танлар, юзаб майда-чуйда ишларга берилиб кетарди. У овоздан маҳрум бўлганлигини, энди қўлидай омаслигини унуттанди. Шўнға қарамасдан Академия мукофотига номзодларнинг исми-шарифлари тилга олинганда, улар орасида Жонни ҳам бор эди. Мукофотлаш тантаналари пайтида телевидение орқали бутун мамлакатта намойиш қилинадиган «Оскар»та таъсия қилинган бирорта қўшиғи билан қатнашишга таълиф қилмаганликлари учун хафа бўлади. Бироқ у мушкул ўй-фикрларини бир четга йитиштириб қўйди-да, яна муқассидан ишта киришиб кетди. Ҳозир Ўқинтирилган ота ишни бошқаришдан четга чиқиб қолган бир пайтда, у мукофотдан умидини узиб қўйганди. Номзод қилиб кўрсатишганлиги учун раҳмат. Бу ҳам ҳар ҳолда ҳазилакам гап эмас...

Италян ҳалқ қўшиқлари ёзилган сўнгги пластинкани қўшиқ шинавандалари тез орада талаб кетишди. Яқин орада бундай ҳол бўлмаганди. Бу кўпроқ Нинонинг муваффақияти эканлигини Жонни яхши биларди. У қўшиқчилик фаолияти тутанганлигини ноилдож тан олишга мажбур бўлди. Аммо картина устида иш олиб боришга муқассидан киришиб кетди. У уйга кеч келарди, кўпинча ёлғиз ўзи киттак-киттак ичиб, эски пластинкалардан бирини қўйиб эшитар, айрим жонларидида секин-жайун ҳам бўларди. Ҳа, бир пайтлар яхши қўшиқ айтарди. Яхши қўшиқчи эканлигига ўзи ҳам шубҳаланмасди. Ҳатто камдан-кам учрайдиган овозин

нинг ўнганта хослигини ҳисобга олмаганда ҳам барбир ақолиб қўшиқчи эди. Овозининг ноёблиги эса унинг шимати эмас, балки табиатининг унга берган инъоми эди. У ҳақиқий артист эди, лекин бунга ўзи сезмасди. Бундан ташқари қўшиқлари унинг учун қанчалик қадрли эканлигини ҳам тушуномасди. Ичкилик ичди, тамаки чекди, актёр билан қўнғилхушлик қилди ва айнан баъзи бир нарсаларни тушуна бошлаган пайтида овозини ишдан йиқтарди.

Киттак-киттак қилгани тоҳо Нино кириб келар, у ҳам қўшиқ эшитарди. Бундай пайтларда Жонни кесатиб: — Эшитсанми, тарбия кўрмаган ковок? Сен икки тунда ҳам бундай қўшиқ айта олмайсан, — деб қоларди. Нино фақат унинг ўзгатиона хос бўлган мулоҳимини эшитиб билан Жойнига боқаркан, бошини чайқаб:

— Тўғри, сен қаб қўшиқ айтолмаслигим аниқ, — дейди. Унинг овозида ҳамдардлик бўларди. У Жоннингнинг қалбига туён ураётган хис-туйғулардан хабардор эди.

Никхот, кинони суратта олиш бошланганига бир наффа қолганда мукофотлар топшириладиган кун етиб келди. Жонни Нинодан бирга боришни сўраганда у тўғрилик қилди.

— Аустин, сендан ҳеч қачон ҳеч нарса илтимос қилган эдимми, тўғрими? Булун бир марта илтифот кўрсатиб, мен билан бирга бордин. Агар мента бериладиган мукофотни бошқа бировга инъом қилиб юборишса, фақат мен мента чин қоракдан ҳамдара бўла оласан.

Нино бир дақиқа саросимага тушиб қолди, лекин дарҳол жавоб берди.

— Аббатта, бораман, ҳеч қанақа гап-сўз бўлиши мумкин эмас, — деди. У индамай қолди. Кейин: — Агар мукофотни бошқа бировга инъом қилиб юборишса парча қилина. Ҳаммасига тушур. Бошингни баланд кўтар, иннинг дадида тут, сир берма. Мен ёнингда бўламан. Бир кўлатим ҳам ичмайман. Таваккал, нима бўлса бўлади. Кетди! Бундай дўст ҳақида нима дейсан?

– Тўғри, отайни, – деди Жонни Фонтейн. – Бўти чинакам дўстлик деб биламан.

Мукофотлаш тантанасида эркалар ижро этган энг яхши роль учун «Оскар» мукофоти кимга берилиши эвлон килинганга қадар Нино ўлгудай зерикиб ўтирд.

«Жонни Фонтейн» сўзларини эшитганда қандайдир куя уни ўтирган жойидан тургазиб юборди. У сакраб турди-да, қарсаққа зўр берди. Жонни унга қўлини узатди. Нино бу қўлни маҳкам қисди. Нино унинг дўстлигидан хозирги дақиқада меҳр-мухаббатга, ҳамдард одамга ўта муҳтожлигини билар ва уни тантанали дақиқаларда Жоннинг ўзидай майпараст дўстидан бошқа суянадигани одами йўқлигидан каттик афсусланди.

Кейин эса кўз кўриб, кулоқ эшитмаган воқеалар бошланди. Ҳамма бош мукофотлар Жек Вольфиннинг картинасига берилди. Ғалаба тантаналари нишонланаётган студияга газетачилар, кино оламида сал бўлса-да кўтарилиш илнжжиди ҳамма нарсига тайёр турган интилар, қизлар тўсиқларни ағдариб, ёпирилиб киришди. Ватдасига содиқ қолган Нино оёзига бир қултум ҳам ичкилик олмадан Жоннинг кузатиб юрди. Лекин аёллар бир-бирига гал бермай Жонни Фонтейнни икки оғиз сўз айтиш учун бўш хоналарга тортишга бошлади. Борган сари Жоннинг кайфи оша бошлади.

Аёллар ролини энг яхши ижро этганлиги учун «Оскар» мукофоти сазовор бўлган актриса ҳам шу қисматга дучор бўлди. Лекин бу актрисага хуш ёқар ва у осонгина кутулди. Бу ерга тўлганлардан факат Нинотина у билан ёлғиз бирга бўлиш истатини билдирмади.

Тантана охирида кимнингдир миқсига ажойиб бир фикр келди. Ҳамма жой-жойига ўтирадиган ва «Оскар» мукофоти сазовор бўлганлар томошабинларнинг қўлалида ишқий иш билан шуғулланадиган бўлишди.

Актрисани бирпасда қип-яланғоч қилиб еиптиришди. Бир тўп аёллар Жонни Фонтейннинг кийим-кечанини ёпишди. Бу маросимда яқка-ёлғиз хушёр одам Нинотина эди. Шу пайт у ярим яланғоч Жоннинг шарт елкаси

сизилган-да, одамлар орасидан ўтиб, ташқарига чиқди ва уни машинага ётқизди.

Атар шон-шухрат дегани шунақа бўладиган бўлса, ўзидаги Нинотина Валенти, унга текинга ҳам керак эмас.

УЧИНЧИ ҚИСМ

ЎН ТҮРТИНЧИ БОБ

Дон ўн икки ёшта тўлгандаёқ катта киши бўлиб қолган. Ўрта бўйли, буғдойрант, қадди-қомати келишган бу интигча Сицилиянинг кўринишидан Мавритания киникларини эсатувчи ўзига хос кишлоғи Корлеонеда яшарди. Унинг исм-шарифи Вито Андолини эди. Кун-кунини бирида кишлоққа бетона одамлар бостириб қилиниб, отасини ўлдириб кетишди. Кейин ўлимини ҳам қизармоқчи бўлишганда онаси уни Америкага, дўстлари билан қочириб юборди. Шундай қилиб янги ерда она киникни билан боғлаб турувчи рипта ўзимасин, деган насада Вито ўзига бошқа, Корлеоне деган исм-шариф берди. Бу унинг бўтун умри мобайнида қилган қамдан-қан қўнғиналиқларидан бири эди.

Аер бошида мафия Сицилияда ўзига хос иккинчи даражаси бўлиб, ҳукмронлик қилиш жиҳатидан қонуний йил ҳукуматига нисбатан бир неча баравар устун турарди. Витонинг отаси ҳамкишлоғи билан бўлган каттик интигча аралашиб қолди. Ҳамкишлоғи кўзи олдига бўлган интигчада маҳаллий мафия бошлигини ўлдириб қилди. Бир ҳафтадан кейин унинг қалта митикдан қилиб, нима-тешик қилиб ташланган жасадини топишди. Отасини дафн этишиб, орадан бир ой ўтгач, мафиянинг қўрқалган одамлари ўн икки ёшли Витонни излаб қолди. Унинг ўсиб-ўлғайиб, Худо кўрсатмасин, қилиб ўлдирилган отасининг қасдини оладиган қўни экинчи даражасидан ташвишта тушиб қолган бўлса-да, ерда Вито қариндош-уруғлариникига яширинди, кейин Америкага жўнатиб юборишди. Америкада Витонни эр-отини Аббадидиоллар қарамоғига олишди. Иилар ўтиб,

уларнинг ўғли Женко дон Корлеоненинг маслахатчиси – consigliere бўлиб хизмат қилди.

Ёш Вито Аббандандонинг Тўккизинчи авенюда, Нью-Йоркнинг кашшоклар яшайдиган қисми – «жаҳаннам ошхонаси» ёнгинасида жойлашган баққолик дўконига ишлаб бошлади. Вито ўн саккиз ёшта кирганда, эндиликта Сицилиядан келган италян қизга уйланди. Қиз бор-йўғи ўн олти ёшта кирганди, лекин супуриб-сидириш, хўжаликни бошқаришни яхшигина ўрганиб олганди. Ёш келин-куёвлар ўзининг авенюдан, Вито ишлайдиган баққолик дўконидан бор-йўғи бир неча маҳалла наридаги ўттиз бешинчи кўчадан ижарата уй олишди. Учинчи йили Парвардигори олам уларга тўнғич фарзандлари Сантиниони ато этди. Отасига маҳкам боғланиб қолганлиги учун уни ўртоқлари ҳаммаси «Сонни» – эркатой деб аташа бошлади.

Уларнинг яқинида тавдади, йўтон, ташки кўриниши кўрқинчи, доим қимматбаҳо оч ранг костюм ва оч сарик шлappa қийиб, пўрим бўлиб юрадиган фануччи исмли италян яшарди. Уни мафия шохобчаларидан бири бўлган, қонли ўч олиш билан кўрқитиб дўкondорлар ва тинч аҳолидан пула таъма қилдиган «Қора кўла» турухининг аъзоси дейишарди. Тўғри, шаҳарнинг бу қисмидagi аҳоли ҳам ҳеч нарсадан тап тортмайди, бўрни қонаса ҳам ўч оладиган одамлар эди. Шунинг учун ҳам ёвуз фануччининг дағдағалари кўпроқ ённи оладиган одамлари йўқ кексаларга ва бодалари йўқларга таъсир қиларди, ҳодос. Дўкondордан баъзи бирлари беталварок тирикчилик қилишлари мақсадида фануччига арзиматган чойчака бериб қутулишарди. Бирок бундан қониқмаган фануччи худди ўлакxахўр ёввойи қушдек ўз оғайнилари – яширинча Италия лотерея билетларини сотадиган фириборлар, майда киморбозлар уйига туъланадиганлар ўлжасининг бир қисмини тортиб оларди. Ҳали мўйлабй сабза урмаган Женко отасига фануччини оstonасига қадам босмайди, килиб қўйишга қучи етишини айтиб, қанчалик қаршилик кўрсатмасин, Аббандандонинг баққочилиқ дўкони ҳам унга озроқ тўлов тўлаб туради.

Вито атрофидagi воқeаларни бетарво, тўё унга дахли йўқдек кузатарди.

Қунардан бирида ёш агентлардан уч нафари фануччига хўжум қилиб, томонини қулоғидан қулоғича пичок билан тилиб ташлашди. Жароҳати енгилроқ экан, ўлмай қолди. Кўп кон йўқотди. Йилтилар фануччини роса кўрқитишди. Орадан икки хафта ўтгач, қимдир фануччини пичоклаганлардан бирини отиб ўлдирди. Қолган икки йилнинг ота-онасидан маълум миқдорда пула олгач, уларга тегмасликка сўз берди. Бу воқeадан кейин фануччи туъланадиган солиқ миқдори кўпайди, яширин киморхоналарнинг эгалари эса унга улуш тўлаб туришга мажбур бўлдилар. Вито Корлеоне ҳамон бу воқeалардан ўзини четда тутарди. Эшитган гапини дарҳол қалласидан чиқариб ташларди.

Зайтун мойи келтириш қийинлашган Биринчи жаҳон уруши йилларида фануччи Аббандандонинг баққолик ишига шерик бўлиб кирди ва дўконни фақат зайтун мойи билангина эмас, шунингдек, Италиянинг думба ёғлари, турли навлардаги пишлоқ, дудланган чўчка гўшти билан таъминлай бошлади. Тез орада у жиянини дўконга ишта жойлаштирди. Шундай қилиб, Вито Корлеоне ишсиз қолди.

Бу пайтга келиб Витонинг иккинчи ўғли Фредерико туъилганди, энди у тўрт кишини боқиши керак эди. Шу пайтгача у вазмин, жиддий, ўй-фикрларини сир тутадиган одам эди. Дўкondорнинг ўғли Женко Аббандандоунинг қадрдон дўсти эди. Вито қутиматганда отаси тутган иш учун дўстига таъна қилди. Каттик номус қилган Женко Вито ҳар ҳолда ҳеч бўлмаганда озик-овқатдан қийналмаслиги учун онт ичди. У дўкondан маҳсулот ташиб, дўстини зарур ҳамма нарсалар билан таъминлаб турди. Вито уни қаттик қойиб, бундай қилмасликка ундади – бола отасининг молини ўтирласа уят бўлади.

Лекин энди манфур фануччига нисбатан унда совуқ бир нафрат уйғонди. Вито бунга ҳеч қимта сездирмасдан қулай пайт пойлади. У бир неча ой темир йўлда

ишлади. Кейин уруш тўхтаб, ишчиларга бўлган талаб камайди. Кунбай ишлагига тўғри келди. Ўнбошиларнинг кўпчилиги ё туё маҳаллий аҳоли вакиллари ёки ирландияликлар бўлиб, қора ишчиларни оғзига келганини кайтармасдан ҳақорат қилишарди. Вито тўё ҳеч нарсани тушунмагандай бу ҳақоратларга тишини тишига қўйиб, бардош берарди. Ҳолбўки, тарчи сўзларни ғализ айтса ҳам инглизчани жуда яхши тушунарди.

Бир кунги кечкурун Вито оила аъзолари билан кечки дастурхон устида ўтирибди, уларнинг уйи билан кўпни ўртасидати чуқур қудуққа ўшшаган ховлига қараган деразаси ойнасини кимдир чертди. Вито пардани тортиб, рўпарадаги деразадан уларнинг кўчасида яшайдиган йигит Питер Клеменца бошини чиқариб турганлигини кўриб таажжубланди. У ок латтага ўроғлик қандайдир бир нарсани узатди.

— Қулоқ сод, ҳамюрт, — деди Клеменца. — Мана бу нарса сеникида тура турсин, кейин қайтиб оламан. Ма, олиб қўй.

Вито беихтиёр тўбсиз бўшлиқ устига энгашиб, туғнчани олди. Клеменцанинг киёфаси асабий, тапшиқли эди. Жиддийроқ бир нарса бўлганлиги аниқ эди. Витони қандайдир ички бир қуч унга ёрдам беришга ундади. Ошхонага кириб, Вито туғнчани очиб кўради — ёт доғлари, теккан ок латта ичида ҳеч қандай белгиси йўқ туғнчонча бор эди. Вито туғнчани қийимхонадаги шкафта яширди ва кейин нима бўлишини кутди. У Клеменцани полицияга олиб кетишганини эшитди. Балки, қуролларни Витога узатаётган пайтда полициячилар эшпизининг олдиди бостириб киришга тайёр туришгандир.

Бу воқеа ҳақида Вито бирор тирик жонга оғиз очмади. Унинг хотини эса эрини қамаб қўйишларидан кўрқиб, ҳатто кўпни аёллар билан ғийбатлашгани чикканда ҳам гинг демади. Орадан икки кун ўтгач, Питер Клеменца кўчада Витони учратиб қолиб, тўё ҳеч нарса бўлмагандай сўради:

— Мен берган нарса уйингдими?

Вито тасдиқ маъносида бошини қимирлатди. У ҳар доим камтап эди. Клеменца унинг уйига кириди. Вито уни вино билан меҳмон қилди. Кейин шкафдан туғнчани олиб берди.

Клеменца вино ичаркан, унинг семиз юзидан хушмуомалалиги кўриниб турар, айни пайтда у уй эгасининг ҳар бир харақатини хушёр бўлиб кузатиб турарди.

— Очиб кўрадингми?

Вито лоқайд бош чайкади.

— Бировларнинг ишига бурнимни сукадиган олатим йўқ.

Ўша окшом иккаласи алламаҳалгача майхўрлик қилиб ўтиришди. Улар бир-бирига ёқиб қолишди. Клеменца лагифа айтишга, Вито эса мик этмасдан тингашга уста эди. Ана шу тарзда улар биродарлашиб қолдилар.

Орадан бир-икки кун ўтгач, Клеменца Вито Корлеонининг хотинидан, уйидати катта хонага чиройли гилам керак эмасми, деб сўраб қолди. У Витони совғани олиб келишга ёрдамга чақирди.

Улар ок мармар устунли пешайвони бор катта уй олдига келишди. Клеменца ўзининг қалити билан эшикни очди ва Витони чиройли хонага киритди.

— Нариги томонга ўтиб, ўрашга ёрдамлашвор, — деди Клеменца.

Гилам соф жундан тўкилган бўлиб, чиройли, қизил туллари бор эди. Вито Корлеоне Клеменца бундай катта совға тақдим этишини мутлақо ҳаёлига ҳам келтирматан эди. Улар гиламни ўраб олишди. Клеменца бир бошидан, Вито иккинчи бошидан елкаларига қўйишди-да, эшик томон юришди.

Шу пайт пастда кимдир кўнгиروق тутмасини босди. Клеменца дарҳол елкасидан гиламни ташлаб, дераза ёнига келди. У пардани сал сүриб, эшик тирқишидан қаради ва дарҳол ўзини орқага олади-да, қаердандир пиджати остидан туғнчонча чиқарди. Факат шундагина довлдираб қолган Вито бетога уйга кириб, ўтирлик қилишгётганини тушунди.

Яна кўнирок жиринглади. Вито Каеменцанинг ёнига келиб, ташқарига қаради. Катта эшик олдидан полициячи кийимидати одам турарди. У кейин яна бир марта кўнгирак тутмасини бошиб, елкасини қисиб, бинонинг мармар қанотидан тушганлиги ва нари кетганлигини Вито ва Каеменца кўриб туришди.

Каеменца хурсанд бўлиб, ентил нафас олади.

– Қани кетдик, – дея тўнгилади у ўрамнинг бир бошини кўтараркан. Вито тиламнинг иккинчи бошини кўтарди. Полициячи бурчақдан ўтиб, кўздан ғойиб бўлиши биланок елкаларига тиламни кўтариб, отир эман эшикдан ўтишди-да, кўчага чиқиб олишди. Ярим соатдан кейин улар уйда тиламни ёзиб ўлчаб кўришди, у Вито Корлеоненинг катта хонасига катталиқ қилди. Оштан қисми ётоқхонага жуада бош келди. Каеменцанинг кўлидан ҳар қандай иш келарди. Ҳали корин солиб ула турмаган бўлса ҳам устидаги кент, тахи бўзалиб, этаги осилиб қолган пиджакнинг кенг тўнгатидан тилам қирқадиган асбоб топилди.

Қуналар ўтиб борар, лекин Вито оиласининг турмушида ҳеч қандай ентиллик йўқ эди. Чиройли тилам билан оида аъзоларининг қорнини тўйгазиб бўлмасди-да! Иш йўқ эди, демак, Вито Корлеоненинг хотини ва болалари очликдан шишиб ўлишидан бошқа иложи йўқ эди. Нима қилишсини билмай Вито Корлеоненинг боши қотди. Ҳозирча унинг қадрдон дўсти Женко бир-икки марта халтада озиқ-овқат келтириб берди. Ана шундай қуналарнинг бирида Каеменца ва ундан қолшмайидиган шу кўчада яшайдиган Тессео Вито билан суҳбатлашиб қолшди. Иккаласи Витонни, уни сир саклай биллиш ода-тини макташди. Улар Витоннинг ночор ахволда эканлигини билдишарди. Каеменца ва Тессео унга ўттиз биринчи кўчадаги шойи кўйлақлар тикиладиган фабрикадан юк ташийдиган машинани талаш билан шуғулланадиган турухга кўшилишнинг таклиф қилишди.

Вито Корлеоне ўлганининг кунидан – нойлозликдан ақд-идрокига қарши бориб, рози бўлди. Босқинчиликдан

кейин унинг улуши энг камида минг доллар бўлиши тўғрисидаги тап ҳал қилувчи туртки бўлди. Витоннинг фикрича, унинг ёш шериклари пухта тайёрларлик кўришмас, шошилиб иш қилишар, кўла тушган ўлжани орқа-олдига қарамасдан шошиб-пишиб пуллашар, ишга ўта ентилаклик билан қирпишарди. Шунга қарамасдан Вито уларни ишончли, мактовга лойиқ йипитлар деб тан оларди. Басвадат, норул Питер Каеменца ўз ишига пишиқ эди, одамови, котма Тессеога ҳам ишонса бўларди.

Босқинчилик ҳамирдан қил суғургандай ўтди. Шериклари кўлда кўрол билан шойи кўйлақлар юкланган машина хайдовчисини кабинадан тушишга мажбур қилишганда Вито мутлақо кўрқмади. Бундан ўзи ҳам жуада хайрағанди. У Каеменца ва Тессеонинг совуққонлигига ҳам қойил қолди. Улар атар жим турса, хотинига икки-уч кўйлақлик бўлиб қолиши мумкин, деб хайдовчига тетажюклик қилишарди... Вито улушига теккан кўйлақларни ўзи сотишши лозим топмади, ўтирлик молаар билан савдо қиладиган савдогарга олиб бориб, ҳаммасини ула туржисига бор-йўти етти юз долларга сотди. 1919 йилда бу ҳам катта пул эди.

Эртаси кунни уни кўчада сарғиш рангли костюм ва сафсар ранг шилпа кийиб олган Фануччи тўхтатди.

– Бу дейман, отайни, – деди у Витога сицилианча сўзларни бўзиб, – одамлар сени бойиб кетди, дейишяпти. Сен ҳам, шерикларинг ҳам бойиб кетганмишсизлар. Мени эсдан чиқариб қўётганинг йўқми, а? Ўзинг ўйлаб кўр, ахир, бу мента қарашли кўча бўлса, демак, сен сад-пал менинг томоғимни мойлаб туришинг кераклир, а? Нима дейсан?

У Сицилия мафизсида кўп қўлланиладиган «Fati vaghna a rizzu» иборасини ишлатди. «Rizzu» – ҳар қандай қичкина, масалан, канарейканинг тумшуги, дегани. Ибора эса ўлжанинг бир қисминини тўқиб қўй, деган маънони билдиради.

Вито одадига кўра индамади. Фануччи нимага ишора қилаётганлигини у дарҳол тушунганди, лекин Фануччи-

нинг имо-ишорасиз дангал гапиришини кутди. Фануччин оғир тин олади.

– Беш юз доллар берасан, факат шундагина сени кеч-ришим мумкин. Ахир ёшлар мендек одамга иззат-хурмат билан муомала қилишни каёқдан ҳам билишарди...

Вито Корлеоне кулимсираб кўйди. Ҳали ёшгина, кўлини ҳеч кимнинг қонига бўлмаган бу одамнинг кулимсирашида шундай совуқ бир ифода бор эдики, ҳатто Фануччи ҳам бир дам довлариб қолди, лекин ҳар ҳолда ўзини туттиб олиб кўшиб қўйди:

– Акс ҳолда, уйингга полиция бостириб келади, хотининг ва болаларинг бошига оғир қуналар тушадди. Албатта, атар ўлжани ошириб-тошириб гапиришгани бўлса, мен камроғига ҳам розиман. Яхшиси, менни дақилластаман, деб овора бўлма.

Энди Вито Корлеоне биринчи марта гапирди. У мулоҳаза билан, аччиқ-тизиксиз гапирди. Унинг овозида ёши катта билан, бунинг устига Фануччига ўхшаш нуфузли одамлар билан суҳбатда бўладиган хурмат-эътибор бор эди.

– Мента тегадиган улуш ҳозирча шерикларимда, – деди у хушмуомалалик билан. – Улар билан гаплашиб кўришим керак.

Фануччининг кўнгли ўрнига тушди.

– Шерикларингга айтиб қўйишнинг мумкин, улар ҳам шунчадан тўлашлари керак. Мен улар томоғимни мойлаб қўйишни эсдан чиқаришмайдим, деб умид қиламан. Айтиб қўй, ҳа, айтиб қўйвер, кўрқма, – дедан кескин Фануччи. – Клеменца билан эски кадардонимиз, у ўзи тушунади. У кандай йўл тутишини сен қузатиб юр. Бу соҳада унинг катта тажрибаси бор.

Вито Корлеоне оғирайитини бир оётидан иккинчигача олди. Унинг юзида хиёла саросималик пайдо бўлди. – Албатта, – деди у. – Бу ишларнинг ҳаммаси мента қандайдир гайритабиийдек туюлгитти. Худди Чўкинтиринг отадек қилган пана-насихатларингиз учун раҳмат.

Унинг сўзларидан Фануччи таъсирланиб қетди.

– Сен яхши йилгитга ўхшайсан, – деди у Витонинг кўлини жунадор қўллари орасига олиб қисаркан. – Катта-арин хурмат қиларкансан. Ёшлиқда бу жуда яхши нарса. Ёшнинг тут, ишнингда бирор қор-хол юз берса, дарров менинг олдimgа кел. Агар бирор ишни режалаштириб юрган бўлсанг, балки ёрдамим тегиб қолар.

Орадан йиллар ўтгач, Вито Корлеоне ўшанда Фануччининг феъл-атворидаги нозик нуктани қандай қилиб боқато тона олганини тушунди. Сицилия мафийаси томонидан ўлдириб кетилган ўжар отасининг тақдири уни эътиборкор бўлишга ўратганди. Лекин ўша дақиқаларда қетини, эркини тикиб, қўлга қиритган пулини тортиб оломоқчи бўлишгетгани учун жуда каттик нафратланганди Вито кўрқмади. Устига-устак Фануччи билан бўлган суҳбатдан кейин у ўчига чиққан аҳмоқ экан, деган хулосага келди. Сицилиялик бақалок Клеменца ўлимга рози бўлиши, лекин қўлга қиритган ўлжасидан ақалли бир центини бермаслигини Вито яхши биларди. Ахир индам ўтирлаб чиқишгетанда полицияни ўлдирлишга индиганган ўша эмасмиди! Котма, тадбиркор Тессо ҳам бошқарга ҳар дақиқада захрини сочишга тайёр турган нағша ўхшамасди.

Бирок кечкурун Питер Клеменцанинг қудук-ховининг наригги томонидаги уйида Вито яна бир сабоқ олди. Клеменца болаҳонадор қилиб сўқинди, Тессонинг кифраси қора булут тусига кирди, лекин шундан кейин бир нечаси Фануччи икки юз долларга рози бўладими-йекан, дедан муҳокама қила бошлашди. Тессо у рози бўлишни мумкин, деб хисобларди. Клеменца бўлса аксинча бўлишгига ишонарди.

– Йўқ, бу битлики, биз мол сотган одамдан қанча пул олганимизни исқаё билган. Фануччи уч юздан сарик қанча ҳам қамайтирмайди. Уч юз беришга тўғри келади. Вито гапчи таажжублантаётганлигини яширишга ўринсиз-ди, қудокларига ишонмасди.

– Умуман, нега энди унга пул беришимиз керак? Бир ўш ушадимизга қарши нима қила олади? Биз ундан

кучдирокмиз. Бизда ҳам курол бор. Нета энди пешани тери билан тошган пулимизни биронга беришимиз керак?

Клеменца шошимасдан тушунтирди.

— Фанучининг ваҳший хайвондан ҳам баттар дўстлари бор, Италия билан ҳам алоқаси бор. Кўрагингми, бизни лакилатиб, ўйлаб юрган режаларимизни олиб олишга ҳаракат қилипти. Биласанми, нета шундан қилипти? Изимизга айюкчиларни солади. Шу йўл билан полицияни қарздор қилиб қўяди. Бу унинг синовдан ўтган усули. Бундан ташқари Маранцелла ўзи унга тўлов ундириб олиш учун маҳалламизни ажратиб берган.

Исми ва қилган ишлари ҳақида газеталарнинг сиффаларида тез-тез мақолалар босиладиган тангстор Маранцелла миш-мишларга қараганда таматирлик, киморбозлик, куроли босқинчилик билан шугулланадиган тўданинг бошлиғи эди.

Клеменца ўзи тайёрлаган хонаки вино келтирди. Ун бекаси ёр, зайтун меваси ва италияча нон солинган донкопча келтириб қўйди ва ўзи стул кўтариб дутоналарни билан тийбатлаштиш учун паста, эшик олдига тушиб кетди. Клеменцанинг хотини ёш бўлиб, Америкага яқинда келган, инглизчани тушунмасди.

Вито Корлеоне оғайнилари билан вино ичиб ўтираркан, ўйларди. У ҳеч қачон хозиргидайдек каттик берилиб ўйламаганди. Мияси аниқ ишлаётганидан, фикрлар қўйилиб келаётганидан ўзи ҳам хайрон эди. У Фануччи ҳақида билган ҳамма нарсаларни бирма-бир хаёлидан ўтказди. Фануччини тичоклаган болани қандай қилиб ўлдирганини, унинг икки шериги Фануччини пул тўлаб, жазодан қутулиб қолишганини эслади. Бирдан унда Фануччининг ҳеч қанака муҳим алоқалари йўқ ва бўлган ҳам эмас, деган қатъий ишонч пайдо бўлди. Полицияда айюкчилик қилишдан орланмайдиган, пул энди зига ўч олишдан воз кечадиган одамнинг қанака алоқаси бўлиши мумкин? Ҳеч қанака! Ўзининг қадар-қимматини биладиган ҳар қандай мафия бошлиғи ўзига ҳужум қилган одамларнинг ҳаммасини тумдон қилмагунича

тишмайдди. Фануччи биттасини тумдон қилди, лекин қолгани нектасини сад-пал кўрқитиб қўйди. Фануччи билан уларни тумдон қилолмаслигини тушунарди. Шунини учун ҳам уларнинг тўлов тўлашларига рози бўлди. Ҳудуд шундайди. Дўкхондорлар ва кичик киморхоналар эгаларини унга тўлов тўлашга мажбур қилган нараса Фануччининг сурбеглиги-ю, забардаст мушгари эди. Шунини билдириш керакки, Вито Корлеоне Фануччига ҳар ҳолда тўлов чакка ҳам тўламайдиган бир уйни биларди. Лекин бу ун яқинини ҳалигача биронга одам мушугини пиштириб ҳам қўгани йўқ.

Демак, Фануччи ёлғиз. Ёки у зарур пайтларда арзон баҳога ёллаш мумкин бўлган қандайдир куроли келтирар бор. Энди Вито Корлеонинг олдига сўнги нарсани ҳал этиш вазифаси туради. Бундан бу ёни унинг ҳаёти қайси йўналишда давом этади...

Аммо шу иккиланишдан кейин у кейинчалик доим тасвирлаб юрадиган тақдир ҳар бир одамнинг йўлини белгилаб берган, деган хулосани чиқарди. Ахир у ўша пайтда Фануччига тўлови тўлаш, кейин яна дўкхонга ишга қайтилиб олиши ва қарабсизки, бир неча йил ўтгач, унинг шахсий баққолик дўкхонига эга бўлиши мумкин эканди! Бироқ тақдир унинг пешанасига дон бўлишини қарор қўлганди ва Витони аввалдан тайёрлаб қўйган сўқмоқ билан солиб юбориш учун Фануччи билан тўқнаштирди. Шиншадати винони тутатишгач, Вито эҳтиёткорлик билан Клеменца ва Тессига ўз тақлифини айтди.

Алар хоҳласангиз, мента икки юздан бериинг-лар. Фануччига ўзим олиб бориб бераман. Ишонтариб аниқлаш, у олади. У ёгини мента қўйиб беринглар. Бу нини ўзим тўғрилайман, иккалангиз ҳам хурсанд бўласиз.

Клеменца унга шубҳали назар ташлади. Вито шунданга қилиб:

Мен дўст деб билган одамларимга ҳеч қачон ёлгон айтмайман, — деди. — Сен эртага Фануччи билан таллашмоқ кўр. Майли, у сендан пул талаб қилверсин — энг

муҳими сен унга сарик чака ҳам берма. Лекин унга гап қайтарма. Бориб пул олиб келишингни, бу пулни мен орқали олишни айт. Қанча хоҳласа, шунча беришга тайёр тургандай кўрсат ўзингни. Қамайтиришни илтимос қилма. У билан мен ўзим савдолашман. Агар у, ҳақиқатан ҳам, сизлар айтаётгандай хавфли одам бўлса, жаҳлини чиқаришининг кераги йўқ.

Шунга келишибди. Эртаси куни Клеменца Фануччи билан гаплашиб кўриб, Вито уларни алдамаганилигига ишонч ҳосил қилди. Шундан кейин Витонинг уйига кириб, унга икки юз доллар берди.

– Фануччи уч юз энг сўнги марра эканлигини, ундан камига мутлақо кўнмаслигини айтди, – деди ва қизикиб Витонинг юзига қаради. – Сен қандай қилиб уни камроқка кўндирмоқчисан?

– Бу ёти билан ишинг бўлмасин, – деди Вито ишончли қилиб. – Сенинг ишинг мен қилган яхшиликни унутмасликдан иборат.

Кейинрок Тессео келди. Тессео Клеменцага нисбатан одамови, жисмоний жиҳатдан Клеменцадан кучайроқ бўлса ҳам, лекин заҳарроқ ва айёроқ эди. У бу ишда қандайдир сир, қандайдир фирибтарлик борлигини сезиб, бирмунча ташвишга тушиб қолганди.

– У аёлах билан ўта хушёр бўлиб гаплашиш керак, – дедя отоҳлантирди у Витони. – У маккорликда шайтонга ҳам дарс беради. Агар хоҳласанг, пулни бераётганинда бирга бўлишим мумкин. Ёвуҳ бўламан.

Вито Корлеоне бош чайқайди. У ҳатто жавоб беришни ҳам лозим топмади. Фақат:

– Фануччига айтиб қўй, пулни булун кечкурун соат тўққизда шу ерда – менинг уйимда олади, – деди. – Вино билан меҳмон қиламан, кейин баъки гаплашиб ўтириб, камроқка кўндирарман.

Тессео бошини кимирлатди.

– Бунга умид қилмай қўймоқ! Фануччи айтган гапидан ҳеч қачон қайтган эмас.

– Ҳечқиси йўқ, – деди Вито Корлеоне, – у билан тил топишиб оламиз.

Кейинчалик унинг бу гапида дахшатли маъно яширинганлигини ҳамма тушуниб қолди. Бу сўнги отоҳлантириш – илоннинг ўлжасига заҳар солишга ташланишидан олдинги ҳолати эди. Вито Корлеоне дон бўлганидан кейин ҳам бирор масалада унга қўшилмаган одамларни ўтириб, гаплашиб олишга тақдиф этар экан, улар бу ишни қон тўқмасдан тугаллаш ва омон қилишининг сўнги имконияти эканлигини тушунардилар.

Кечки овқатдан кейин Вито Корлеоне хотинига болалари Сонни ва Фредони кўчага олиб чиқиб кетишини ва у руҳсат бермагунча уйга киритмаслиқни, катта эшик олдига уларга қараб ўтиришни тайинлади. Унинг Фануччи билан гаплашиб оладиган иши бор. Боладар ҳалакит бермасликлари керак. Кўркиб кетган хотинининг юзини кўрган Вито қуйилиб келган нафратини зўра босди.

– Эҳтимол сен аҳмоқ одамга эрта теккан эканман, деб ўйлаётгандирсан? – деб сўради бепарволик билан.

Хотини жавоб бермади. У Фануччидан кўрққанидан эмас, эридан кўрққанидан индамади. Эри соат сайин ўзгариб боради, унинг кўз олдига бутун вужудидан қандайдир ёвуз, дахшатли куч ётилаётган бетоно одам турарди. Вито илгарги ҳам одамови эди, кам гапирарди, лекин ҳар доим мулоийм, оғир-босиқ эди, ўйлаб иш қиларди. Бу, айниқса, ёш сицилияликларда камдан-кам учрайдиган хислат эди. Ҳозир тақдир даъватига жавоб беришга тайёрланар экан, итоаткор, кўзга ташланмай-диган фақир одам никобинин, яъни химоя воситасини улоқтирган эди – хотини ана шунга кўрганди. У ўз фаолиятини кеч, йилтирма беш ёшга қирганда бошлади. Лекин катта шов-шув билан бошланш бахтига муяссар бўлди.

Вито Корлеоне Фануччинини ўлдириб, етти юз долларни қиссатга уриш фикрига тушиб қолганди. Унинг Фануччи билан ҳеч қанақа олд-бердиси йўқ эди. Шундай экан, нима учун Фануччига етти юз долларни ўз қўли билан

дан бериши керак? Дунё Фанучисиз остин-устин бўлиб кетмайди.

Бундай қарорга келишинини, абабга, жиддий сабабон бор эди. Ҳақиқатан ҳам, Фанучининг қулай пайт келганда қасос олаётган шарафдорлари бўлиши мумкин эди. Бунинг устига Фанучининг ўзи ҳам халфали одам эди, уни гумдон қилиш осон эмасди. Лекин Вито Корлеоне отасини ўлдириб кетишгандан бери бир ўлимни зиммасига олиб яшаб келарди. Жаллодлар таъкибидан қочиб, ўн икки ёшлик бола пайтида оқсандадан ўтиб, бетона юртга оёқ босди, бошқа ном билан яшай бошлади. Атрофида бўлаётган воқеаларни жим кузатиб юрди ва ўтган йиллар мобайнида бошқаларга нисбатан ақллироқ ва дадилроқ эканлигига ишонч ҳосил қилди. Шу пайтгача ақли ва дадиллигини амалда сынаб кўриш имконияти бўлмаганди. Шунга қарамадан тақдирда ёзилган дастлабки қадамни ташлашдан олдин у ҳар ҳолда бирмунча иккиланди. Ҳатто бир пайтдада етти юз доллар пулни тайёрлаб, шимининг олиш осон бўлган ён чўнтасига солиб ҳам кўйдди. Ўнг чўнтасига эса шойи юкланган юк машинага ҳужум қилишдан олдин Каменцадан олган тўшпончани солади...

Фанучи кечикмади, рошпа-роса соат тўққизда келди. Вито Корлеоне стол устига кўзада хонаки вино қўйди, Винони ҳам Каменца берган эди.

Фанучи ҳар хил шубҳаларга бормаслиги учун Вито дарҳол унга пулни берди ва Фанучи пулни санаб, каттагина ҳамёнига жойлаб, чўнтасига солиб қўйгувча диккан билан кузатиб турди. Кейин Фанучи винодан ҳўллабди-да:

— Сендан яна икки юз доллар, - деди.

Унинг тунд, жун билан қопланган юзи қилт этмади. Вито одатига кўра, совуққонлик билан мулоҳазадан жавоб берди:

— Ҳозирча ишсиз юртанлигим учун қўлим бир оқ калталик қилиб турибди. Агар йўқ демасангиз, қолган пулингизни икки ҳафтадан кейин берсам.

Бу маъдум ва синовдан ўтган найранг эди. Фанучи пуlining асосий қисмини олганди, қолганини кейинроқ қоллиши рози бўларди. Яхшилаб илтимос қилинса, у олган пули билан чекланиши ёки мудатли бир оз узайтиришни эҳтимоладан холи эмасди. Фанучи «ҳм-м, шунақами» деди-да, яна вино ҳўллаб, давом этди:

— Уш ишнингта пишик йипит экансан! Нега сента илгари қўлим тушмаган экан, а? Ўта одамовисан, бундан кели нурса ютказасан. Сента пул чиқадиган яхшигина иш топиб беришим мумкин.

Вито Корлеоне унинг гапларига диққат билан қулоқ солганди бўлиб, тавозе билан бош этди ва кўзачадан Фанучинга тўқ қизил рангдати винодан кўйдди. Лекин Фанучи винони ичмади, ўрнидан туриб, хайрлашиш билан Витога қўлини узатди.

— Ҳўш, йипитгча, омон бўл, - деди у. - Мендан хафа юрма, хўшми? Агар керак бўлиб қолсам, хабар берарсан.

Вито эсдан чиқмай, олган яхшилик қилдинг.

Вито Фанучи зинапоядан тушиб, уйга кириладиган пуладан кўчага чиққунча кутиб турди. Кўча тўла одам эди, ўнлаб гувоҳлар унинг бу уйдан соғ-омон чиқадиганини тасдиқлашлари мумкин эди. Вито деразани қаради. Фанучи ўн биринчи авеню томон юрди, дераза, унингта кириб, ўлажани маҳкамроқ жойга яширадиганлиги, қурулани ҳам яширад. Вито Корлеоне хонадан чиқадиганда, шотидан кўтарилиб, томга чиқди.

Вито Корлеоне чорси шақлидати томлардан юриб, қаратилиши қарама-қарши томонга ўтди, бўш ётган омборхонанинг ўт ўчирувчилар наравонидан орқадаги тоғида тушди. Орқа эшикни тешиб очди-да, катта эшик оғзидан кўчага чиқди. Фанучининг уйи кўчанинг нариги бетида эди.

Бу маъселаги ўнинчи авенюгача то фарб томон қичик вақтар вақтинча сақланадиган омборхоналар жойлашган бўлиб, улар юқларни Марказий темир йўла орқали йониданган ва ўн биринчи авенюдан тортиб Тулзон деразасига бир-бирига туташиб кетган юк станцияда-

рига осон чикадиган йўлга мухтож бўлган компаниялар томонидан ижарага олинган эди. Фанучининг квартираси ана шу станциялар орасигаги уйлاردан бириди. Бу уйларида бева юкчилар, тормоз кондукторлари, омборхона қоровуллари ва арзон фоҳишалар яшашарди. Бу маҳалланинг одамлари хакикий италияликларга ўхшаб, кечкурунлари кўшнилари билан хасратлашгани кўчага чиқипмас, ишлаб тошган пулини ичиб тутатини учун пивоҳоналарга тарқалиб кетишарди. Вито Корлеоне кимсасиз ўн биринчи авенюнинг иккинчи томонига осонтинга ўтиб олади ва Фануччи яшайдиган уйининг подвезидада кўздан ғойиб бўлади. Эшик оркасига ўтиб, халигача бирон марта отилмаган тўппончани қўлига олади-да, кўта бошлади.

Кўчанинг нариги бетида уй томон келаётган ок нукта қоронғи йўлакдан аниқ кўриниб турарди. У Фануччи эди. Вито кураклари наврошта олиб чикадиган иккинчи эшикка теккунча тисарилиб борди. У тўппончага ушлаган қўлини олдига чўзди. Унинг қўли билан ташки эшик орасида ўн фунт масофа қолади. Эшик очилди. Кенг ок кийим чўзилиб кетган биринчи авенюда асосан катта кийиб олган, вино ва тер хиди анқиб турган Фануччи ёруғ тушиб турган йўлакдан ичкарига кириб кела бошлади. Вито Корлеоне ўқ узди.

Фануччи ярим очик эшик остонасига чўккалаб қолди. У чидаб бўлмайдиган оғрикдан шикот қилгандай аламди ингради. Бу инграшда айни пайтда қандайдир куланин холат ҳам мавжуд эди. Фануччи инграшда давом этган Вито тўппончанинг өзини Фануччининг тер боستان семна чаккасига такаб туриб бошита ўқ узгунга қадаб қамни да уч марта инграгани эсида. Орадан узок давом этган беш сонияга яқин вақт ўтди. Шундан кейин Фануччининг жонсиз танаси бир қоп юкдай чўзилиб тушди-да, оғир эшикни тўсиб қолди.

Вито Корлеоне эхтиёткорлик билан Фануччининг пиджаги чўнтагидан семизгина ҳамёнини олади ва қўлини яширайди. Кейин кўчанинг иккинчи томонидати бўш ётган

омборхона томон ўтди, орка эшикдан ховлига чиқди ва ут учирувчилар навронидан томага кўтарилади. Томдан пахта қаради. Фануччининг танаси бир қоп юкдай подвеза шити остонасида ётар, кўча эса ҳамон кимсасиз эди. Фермаалардан бири, кейин иккинчиси очилди. Улардан пахта буи чўзиб қараган одамларнинг қаллалари худди кери нукталарга ўхшарди, лекин уларнинг юзини кўриб бўлмасди. Демак, Витонинг юзини ҳам ҳеч ким кўрмаган. Витонинг устига бу ердагиларнинг ҳеч бири полицияга ҳа-бир бермайдди. Агар полициячи тунда участкасини айда-ниб қориб, Фануччининг жасадига дуя келиб қолмаса, у аралашмага шу ерда ётавериши мумкин. Бу ерда яшайдиган одамлардан эса ҳеч бири ўз ихтиёри билан шуёҳа етмага қолгани ва кетма-кет сўрок бергани полицияга қарашини хоҳламайди. Эшикларини беркитиб олиб, ҳеч кимга эшитмагандай, кўрматгандай ўтиришаверади.

Иди Вито шонилмаса ҳам бўларди. У томдардан ётди, унингнинг чордоғига чикадиган тепшик оёғига келди ва наврондан пахта тушди. Хонасининг эшитини яқин кириб, ичидан қулаб олади. Қўлидан ҳамёнини тизиб, алдарди. Стол устига ўзи берган етти юз доллардан тапқари бир нечта бир долларлик ва битта беш долларлик қозғ пул тушди.

Ҳамёнининг майда пуллар сакланадиган чўнтакчасида, янамода тумор бўлса керак, беш долларлик эски тилла талла бор эди. Агар Фануччи, хакикатан ҳам, бой гангстер бўлганда эди, бойликларини ёнида олиб юрмасди. Демак, Витонинг шуёҳалари хазирча тўғри чиқяпти.

Вито ҳамён ва тўппончани йўқотиш кераклигини биларди. Ушандаёқ тилда тантага тегмаслик кераклигини ёнаб қўлганди. У яна томага чиқди, уч-тўртта томдан ётди, ҳамёнини қудук-ховлилардан бирита улоқтирди. Кейин тўппонча ўқдонидида қолган ўқларни тўқди ва тўппончанинг стволини томонинг харисига урди. Сввол етказди. Кейин тўппонча стволдан ушлаб, тутқичини шўн чеккасига урди. Тутқич қирсилаб ёрилди. Яна бир марта урилди, тутқич иккига бўлинди. У стволни бир

томонга, тутқишни иккинчи томонга улоқтирди. Тўшпонча қисмлари беш қаватли бино тоmidан ташланганлигига қарамасдан, ерга тарақлаб тушмади, балки сассиз-овозсиз қалин ахлат устига тушди. Эрталаб деразалардан яна ахлат ташлашади, қарабсизки, Ҳудо хоҳласа тўшпонча қисмлари ахлат остида қолиб кетади... Вито орқата қайтди.

У билинар-билинмас қалтирар, лекин ўзини боғси олтанди. Қон сарчаган бўлиши мумкинлигидан хавфсиз раб, кийимларини алмаштирди. Етган кийимларинини ҳаммасини хотини кир ювадиган рух тоғорага ташлади. Ишкор, бир парча кир совун топиб, кийимларинини ҳар бирини алохида-алохида темир тахтага ишқаб, узоқ ювди. Кейин тоғорани ишкор ва совун билан тозадади. Ётоқхона бурчатида турган ювилган кирлар туғунини топиб, усти-бошини ундаги кирлар билан арадаштираб юборди. Сўнгра тоза кўйлак-иптон кийиб, пастга тушди ва эшик олдига бодаларига қараб ва кўшнни хотинлар билан тапдашиб ўтирган хотинининг ёнига бориб ўтирди.

Кейинчалик бу эҳтиёткорликларнинг ҳаммаси беҳуда бўлиб чиқди. Фануччининг жасадини эрталаб топишди, лекин Витони полицияга чақириш ҳеч кимнинг ҳаёлига келмади. Бундан ташқари, ўлимидан бир кун олдин кечқурун Фануччи Витонинг уйига келгани ки билган полиция хатто қизиқиб ҳам кўймади. Вито бўлса, Фануччи унинг уйдан чиқиб кетаётганлигини кўрсин, деб ўзига далил тайёрлаб кўйиш устида ҳам бош қотирганди... Кейинчалик полициядагилар Фануччидан қутулганликларидан хурсанд бўлишгани, унинг ким отиб ўлдирганлигини аниқлашга унчалик ҳаракат қилмаётганлиги маълум бўлди. Улар бунни шунчаки, бир тўданнинг аъзолари ўртасидаги ўзаро ҳисоб-китоб, аҳолилари майда фирибгарлик, ўғирлик, зўрлик туфлидан полицияга тушган бозориларни сўроқ қилдилар, Вито бундай ишларга арадашмаганди, уни хатто эсларига ҳам олишмади.

Ҳа, Вито полицияни дақиқлатди, лекин бу шерикларини ҳам дақиқлаб қолаверишди, деган сўз эмасди. Пит Каменсча билан Тессю бир ҳафта, икки ҳафта, уч ҳафта ушдан олинсроққа юришди. Ниҳоят, бир кунги кечқурун иккаласи уникига кириб келишди. Ҳар иккаласи Витога оинқадан-оинқ Ҳўмат-эйтибор кўрсатишди. Вито Корлеоне уларни пинатини бузмасдан, хушмуомадалик билан кўтиб олади, вино билан меҳмон қилди.

Биринчи бўлиб Каменсча сўз бошлади.

– Тўққизинчи авенюдаги дўкандорларни соғадиган одам қолмади, – деди тийёғламалик қилиб. – Қарта-тиндагати киморхоналар ва яширин тоғализаторлар ҳам ҳеч кимга тўлов тўламапти, Вито ўтқир нитохини ўларнинг биридан иккинчисига қадади. Тессю тапта арадашди.

– Фануччининг мижозларини қўлга оласа бўлади, – деди у. – Тўлов беришади.

Вито Корлеоне елка қисди.

– Ўшга менинг нима даҳлим бор? Бу менинг вази-фатга кирмайди.

Каменсча хаҳодаб қулди. Ҳали корин қўйиб улуғ-нинг ёшилик йилларида ҳам у семиз одамларга ўхшаб тапдаб қуларди.

– Мен бертан тўшпонча турибдимми? Эсингдами, юк минингсини тозалашга отланганимизда бертандим? – деди у. – Агар сента бошқа керак бўлмаса, балки қайтариб бертанми?

Вито Корлеоне ўйланиб турди-да, шошилмасдан ён отлангандан бир даста пул чиқариб, бешта унғаликни аж-растди.

– Мана, ўшга тўшпончангнинг пули. Уни ўшга бертангилдан кейин ташлаб юборганман, – деди ва пулни қўйди.

Бу жимайиш одамларга қанақа таъсир қилишини ушгада Вито Корлеоне ҳали билмасди. Бу жимайишнинг юзига фақат кимнингдир ажали сояси сифатида пиндаб бўларди. Сиртдан ҳар доим вазмин, мулоҳазада

кўринган бу одам ҳақикий башарасини кўрсатганда, жуда-жууда кўркинчи эди...

Клеменца бош чайкади.

– Мента пул керак эмас.

Вито пулни чўнтагига солиб кўйди. У сабр қилнб турди. Вито ва бу иккаласи бир-бирларини жуда яхши тушунишарди.

Фануччини Вито ўлдирганини Клеменца ва Тесно билишарди. Гарчи униси ҳам, буниси ҳам бу ҳақда ҳеч кимга оғиз очмаган бўлишса-да, тез орада бутун манов бундан хабардор бўлди. Вито Корлеоне билан хўрматга лойиқ одам сифатида муомала қила бошладилар. У бўлса ҳамон Фануччидан қолган текин даромад манбан бўлган дўкандорлар ва киморхоналарни кўла олашга шошилмасди.

Шундан кейин юз бериши муқаррар бўлган ювқо содир бўлди. Куналарнинг бирида кечқурун Витонинг хотини кўшни бева аёлни бошлаб кирди. Бева италиянча бўлиб, андишали, ҳалола аёл эди. Етим қолган болалари ташвишида, эрталабдан кечгача хўжайин ишларидан бош кўтармасди. Унинг ўн олти ёшли ўғли маошини, Италияда расм бўлганидек, ёпиштирилган конвертда ойисига келтириб беради. Ўн етти ёшли чевар қизи ҳам шундай қиларди. Кечқурунлари ҳаммаси тутланишни картон қоғозларга тутма қадашарди. Бу арзимайдиган пул тўланадиган оғир меҳнат эди. Кўшни аёлиниг исми синьора Коломбо эди.

Вито Корлеоненинг хотини:

– Синьора сендан ёраам сўраб чиқибди. Оиламда кичкина кўниласизлик юз берибди, – деди.

Вито пул сўраса керак, деб қутганди ва пул беришни тайёр эди. Лекин кўшнининг илтимоси бошқача бўлиб чиқди. Синьора Коломбо ит боқарди. Кенжа ўғлининг бу итни шунчалик яхши кўрардики, ундан жонини ҳам аямасди. Кўшниларида кимдир уй эгасига ит кечин билан хўриб чиқади, деб шикоят қилибди. Уй эгаси синьорага итни йўқотишни тайинлабди. Синьора Коломбо

уй эгасини длаб, итни яшириб олиб қолибди. Бундан хабардор бўлиб қолган уй эгаси синьоранинг дарҳол кўчиб кетилиши бўжорибди. Синьора бу сафар унинг бўйруғини сўзга бажарилишни айтиб, Худонинг зорини қилиб ёлворибди, итни ҳам берибди. Лекин ғазаб отига миниб олган уй эгаси кўнмабди. Ё уйни ўзи бўшатиб кўйишини, мен бўлмаса полиция ёрдамида кўрпа-тўшатини кўчага ташлашни айтибди. Кенжа ўғли эса итни йонг Аллендлати қариндошлариникига олиб кетишганда юз юм тилгаланмиш. Нета итни олиб кетишди? Ахир уларни бирибир уйдан хайдаб чиқаришди-ку!..

Вито Корлеоне мулоимлик билан сўради:

– Нета энди менадан ёраам сўрапсиз?

– Синьора имлаб Витонинг хотинини кўрсатди.

– Хотинингиз айтди.

У талжжубланмабди. Хотини ундан ўша оқшомда нета кетилишини ўзи ювганини сўрамаганди. Ишламаётган бўлсанг, пулни қаёқдан топагсан, деб бирон марта сўрамади. Мана, хозир ҳам унинг қиёфасида совуққонлик сезилуа эди.

– Кўчиб кетилингиз учун кетадиган харажатлар пулни бераман, маъқулми? – деди Вито кўшни аёлга. Кўшнини аёл бош чайкади, унинг кўзларига ёш қаради.

– Италияда бирга ўсган дўгонларим, дўстларим шу ерда илашади. Ҳеч кимни танимайдиган бетона жонга қандай қилиб кўчиб кетаман? Хўжайин шу ерда кетилишга рухсат берсин, мен учун илтимос қилиб кетсин.

Вито бош эгди:

– Хўп, майли. Эртала у билан таллашиб кўраман. Кўчиб кетилингизга зарурат қолмайди.

Вито хотинининг чеҳрасига табасум югурди. Гарчи табасумас ҳам Вито Корлеоне бундан хурсанд бўлди. Синьора Коломбо эса ҳамон шубҳада эди.

– Хўжайин илтимосингизни рад этмаслигига ишонишнинг?

– Синьор Робертоми? – таажжубланиб сўради Вито. – Адабатта, ишонаман. Унга яхшилаб тушунтирин керак, холос. Ахволитизни билгач, адабатта, сизга яхшилаб килади. Сиз ташвишланманг. Ташвишланганинг кераги йўқ. Ўзингизни эҳтиёт қилинг, ахир болаларнинг бор.

Уй соҳиби мистер Роберто унга қарашли бешта уй катор турган кўчага ҳар куни келарди. Вито Корлеоне икки оғиз тапи борлигини айтиб, уни тўхтатганда мистер Роберто кескинрок муомага қилди. Жанубликларнинг, тарчи бўниси ювошрок кўринса-да, сал нарсата пичоққа кўл югуртирадиган одати борлигини билганлиги учун ҳам кўрсалик қилмади.

– Синьор Роберто, – деди Вито Корлеоне. – Хотинимнинг таниши бўлган бир бевадан нима учундир ўзингиздан кўчиб кетишини талаб қилганингизни эшитиб қолдим. Жуда каттик хафа бўляпти. У аёлининг эри, химоачиси йўқ. Пули ҳам, шу кўчада яшётган дўстларидан бошқа танишлари ҳам йўқ. Мен сиз билан таллашиб кўришимни, сиз ақлли одам экандингизни, факат англаш, имовчилик туфайли шундан қилганингизни айтдим. Кўнгилсизликнинг бошланганига сабаб бўлган итни бериб юборибди-ку, энди ўзи яшайверса бўлмайдимиз? Италия италяндан илтимос қилгани, де-са сўранаман, бир яхшилик қилинг.

Синьор Роберто рўпарасида турган одамнинг бошидан оёғигача кўз югуртирди. Ёш, ўрта бўй, кўринишидан бакуват. Лекин кишлоки. Яна «италиялик»миш. Роберто елка қисди.

– Мен у квартирани бошқа оилaga кимматрок ижара бериб юбордим, – деди у. – Сизнинг танишингизни деб одамларни қувиб чиқара олмаيمان.

Вито Корлеоне хафа бўлмади, тушунгандай бош қимирлатди.

– Қанча кимматта бердингиз? – сўради у.

– Беш доллар, – деди мистер Роберто.

Бу пирт ёлгон эди. Биридан бирига ўтадиган туртта сондан иборат бўлган қоронғи, зах уйни бева аёлга оғина ун икки доллардан тўлаш шарти билан ижарага берилди. Янги келганларнинг ҳеч бири бўнчалик кўп пула бермасди.

Вито Корлеоне чўнтагидан бир даста пула чиқариб, рўжа ун долларлиқни ажратди.

– Мана, ўша кўшимчаси, ярим йил муддатта олдингиздан олиб қўйинг. Ижарачига айтиб ўтиришинг кераги йўқ, у марғур аёл. Ярим йилдан кейин мента мурожаат қилинг. Адабатта, итни ҳам қолдиришга рухсат берасиз, деб ўйлайман.

– Рухсат бериб бўлман, ҳеч нарсата рухсат бермайман, – деди мистер Роберто. – Мента қара, умуман сен ўзинг кимсан, мента кўрсатма берасан? Оғзингга қариб ташир, сицилиялик тасқара. Яна ўзинг кўчада қозонгин!

Вито Корлеоне хайрон бўлиб, қафти очик қўлини кетарди.

– Мен сиздан фақат илтимос қилдим холос, бошқа нисна деганим йўқ. Ким билди дейсиз, балки вақти келиб, менинг ҳам сизга ёрдамим керак бўлиб қолар, термин? Бу пулларни яхши ниятим далили сифатида қабул қилинг, қолганини ўзингиз биласиз. Ахир мен сизнинг танишингизни қайтара олармидим, – у мистер Робертонинг кўлига урта қозони мажбур қилиб қистирди. – Илтимос, илтифот қилиб пулни олинг, кейин ўйлаб кўринг. Бор гап шу, холос. Агар хоҳасангиз эртага эртадан каттариб беришингиз мумкин. Агар сиз барибир тапни аёлинг хайдаб чиқармоқчи бўласангиз, мен қандай қилиб қаршилик кўрсатаман? Ахир уй сизники-да! Уйдаги пулмаслигини хоҳларкансиз – буни ҳам тушунаман. – У мистер Робертонинг елкасига уриб қўйди. – Шу қичқилишда илтимосимни рад этманг, хўшми? Мен бунни ҳеч қачон унутмайман. Мавзедати танишларингизнинг қиммасидан сўраб кўринг, мен қарз бўлиб қоладиган одамлардан эмаслигини ҳар бири айтишади.

Бирок мистер Робертонинг ўзи ҳам баъзи бир нарсаларни тушуна бошлаганди. Кечкурунга бориб, у Вито Корлеоненинг кимлигини сўраб, суриштириб билди. Тонг отишини кутиб ўтирмади. Қоронғи тушганда Корлеоненинг эшигини тақиллатди, бемаҳадда безовта қилганларни учун узр сўради, синьора Корлеоненинг кўлидан бир стакан вино ичди. У Вито Корлеонегга танимасни сийламади, детандаридек киттак англашилмовчилик юз берганлигини, синьора Коломбо, алаббатта, квартирасида қолаверинини, итти ҳам бокавериши мумкинлигини айтди. Кўпчиларни ким бўлти? Арзиматан пул тўлашади-ю, бирон хайрон сал овоз чиқарса дарҳол шикоят қилишади... Ган охирида у Вито Корлеоне кундузи кўлига қистириб кўйган додаларни стол устига қўйди ва самимийт билан таъкидлаб шундай деди:

— Сиз олихимматлигинингиз, бечора бева айбига ёрдамга тайёр турганлигингиз билан мени каттик уялтирдингиз. Инсонларга хос бўлган меҳр-шафқат туйғусидан мен ҳам маҳрум эмаслигимни исботлаш мақсадида, нима ра ҳақи аввалги миқдорда қолади.

Томоша маҳорат билан ўйналанди. Вито стаканларга вино қўйди, хотинини чакириб печенье олиб келишини буюрди, мистер Робертонинг кўлини силтар экан, яқин кишиларнинг дардига ҳамдара бўлганлиги учун мактадан Мистер Роберто хўрсинар, Вито Корлеонедек одам билан учрашгани унда инсоний саховатта ишонач туйғусини қайта уйғотгани ҳақида такрор-такрор таширади. Улар бир-бирлари билан зўрга ажрашдилар. Мистер Роберто тасодиф туфайли бир ўлимдан қолганлиги тўғрисидаги фикрдан тиззаваридати қалтироқни базур енгиб, транвайга ўтирди ва Бронксадаги уйига келиб, ўзини кўрпача тапшлади. Кейин у уч кунгача қорасини кўрсатмади.

15.11.2024

Шу кундан бошлаб Вито Корлеоне квартиrada ҳамма хурмат қиладиган одам бўлиб қолади. Унинг Сипциани даги мафия билан алоқаси бормиш, деган гаплар ҳам тарқамди. Кунлардан бирида киморбозлар тўнларини карта ўйнайдиган мебоеллар билан жихозланган уй эгаси

келиб, ўз хоҳиши билан шунчаки, «дўстлик учун» унга нар хайфдада йигирма доллардан тўлаб туришини айтди. Ўзининг эвазига киморбозлар унинг хомийлигида эканлигининг исботи сифатида Вито хайфдада икки марта у ерга бориб туриши керак эди.

Она сўти озгидан кетмаган безоривачалар тинкатини қуритаётган дўкондорлар ёрдам беришини сўраб, унга мувожабат қилишди. Вито уларга ёрдам берди ва алаббатта, куруқ қомади, тегишлича мукофот олади. Тез орада унинг хайфдалиқ даромади юз долларга етди. Бу йил вақтларда жуда катта пул эди. Клеменца ва Тессियो унинг ўртоқлари, дўстлари эдилар, демак, пулнинг бир қисmini уларга бериб туриш керак эди. Вито бу борада ўз таъаббус кўрсатди, уларнинг пул сўрашларини кутиб ўтирмади. Ниҳоят, у бодаликдан қадарон дўсти Женко Арбаналлидо билан шерик бўлиб, зайтун мойи келтириб сотилган савдо уйи очишга қарор қилди. Женко Италия-ва арзон баҳода мой сотиб олиш, келтириш ва отасининг шифохоналарида саклаш ишларига бошчилиқ қилди. Бу тоғдада унинг тажрибаси бор эди. Клеменца ва Тессियो илгирлотти сотиш билан шуғулланишди. Улар Ман-затендади, кейин Бруклиндади, сўнгра эса Бронксадаги иттидан дўконларини айланиб чиқишди, дўкондорлар ўртасида «Женко пура» (ўта камтарлиги туфайли Вито Корлеоне янги маркадаги ётти ўз номи билан аталлишдан юз кечди) тоза зайтун мойини сотиб олиш ва ғамлаб ўзининг юмсақидан ташвиқот олиб боришди. Сармоянинг яқини қисми Вито зиммасига тушганлиги учун, табиининг фирмага у раҳбарлик қилади. Бундан ташқари, яқин бир дўкондорлар Клеменца ва Тессियो билан тузган шартномаларига риоя қилмай кўйган алоҳида вазиятларда Ўттонинг аралашуви талаб қилинади. Бундай пайтларда Вито Корлеоне ўзининг рад қилиб бўлмайдиган шикитирини воситаларини ишта соларди.

Вито Корлеоне ёшлигидан вазмин ва мулоҳазали ваки сифатида танилганди, ҳеч қачон дағдага қилмас, ёрлантмасди. У мантлик қучига таянади ва ҳеч қачон

бундан панд емаган эди. Хар доим шартномадан қарши томон ҳам фойда олиши, ҳеч қим зарар кўрмаслигини уйларди. Алобата, у ўз максималарига аниқ воситадар билан эришарди. Кўпгаб иктивдорли қорчадонларга ўхшаб, эркин рақобат эмас, балки фойда берадиган монополини максималга мувофиқлигини у ёшлитиданок ўзлаштириб олганди. Ўйлаб ўтирмасдан ана шундай монополини тузишга киришди. Бруклинда зайтун мойи билан чакана савдо қилувчи сержаҳл, қайсар, ақл-идрок овозига қулаётини қар, кўзини кўр қилиб оладиган, хатто шопмасдан хар томонлама муқаммал тушунтиригандан кейин ҳам Вито Корлеоненинг таклифларига кўнмайдиган одамлар чиккиб қолди. Вито Корлеоне кафти очик қўлини кўтариб, но-илож бундай ўжар дўкандорлар билан алокани узар ва уларни тартибга чакириб қўйиш учун Бруклинига Тессони юборарди. Шундан кейин омборхоналар довулаб ёнар, зайтун мойи юкланган машиналар ағдарилар, тош йўллар четларида ёқими яшид ранг зайтун мойи кўмақчалари пайдо бўларди. Диндор одам Хуаго ишонганига нисбатан полицияга кўпроқ ишонадиган, ўзини бино кўйган қайсар, шопкалок миландик бир дўкандор ўзининг италян биродарлари устидан, қулоқ эшитмаган иш – маъмурларга шикоят қилди ва минг йиллардан буён давом этиб келадиган сукут сақлаш қонунини – омертанин буздди. Аммо маъмурлар ҳали жиноий иш кўзгашта улар турганлари ҳам йўқ эдики, у ном-нишонсиз гоийиб бўлган Содик хотини, Хуаго шуккурлар бўлсинки, бадоғатта етган, демак, отасининг иштини давом эттира оладиган ва бош уриб келиб «Женко пура» компанияси шартларини қабул қиладиган уч боласи билан қолаверди.

Маъдумки, одамлар буюк бўлиб тутирмайдилар буюк бўлиб бадоғатта етадилар. Спиртли ичимликлар сотишни ва истегъмол қилишни ман этувчи қонун чиккиб пайтда Вито Корлеоне тарчи ўз иш усудларига кўра қучлироқ бўлса-да, ўртанча қорчадон билан қудратли дон-жипотчилар дунёси қиролларидан бири даражасини кўтариладиган сўнгги қадамни кўйди. Алобата, бунга бир кунда ёки бир ҳафтада эришгани йўқ, бироқ спиртни

ичимликлар ичишни ва истегъмол қилишни ман этувчи дон-жипотчи, «буюк турғунлик» даври бошланганда Вито Корлеоне йўқолди, унинг ўрнига Чўккиттирган ота, дон Корлеоне пайдо бўлди.

Ҳаммаси тасодикий бир воқеадан бошланди. Бу пайтга келиб, «Женко пура» савдо компанияси олтиник машинасида иборат қичкинагина автомобиль паркинга ташкил етганди. Контрабанди йўли билан Канададан келган ва бошқа спиртли ичимликлар келтириб сотадиган бутандер – италянлар «артели» Клеменца орқали Вито Корлеонедан ёрдам сўраб мурожаат қилди. Уларга яширин молини Нью-Йорк бўйлаб тарқатиш учун машиналар иштирокчи керак эди. Бундан ташқари, қузагувчи-лар иштирок, сир сақлайдиган, агар вазият талаб қилса, янгида, қуч ишлата оладиган одамлар бўлиши керак эди. Машиналар ва одамларга яхши ҳақ тўлашга ваъда бериларди. Тилга олинган рақамлар қулоқ эшитмаган даражада қатта эдики, Вито Корлеоне савдогарлик ишларини дарҳол тўхтатиб, машиналарнинг ҳаммасини фақат иштирокчиларни ташкил сафарбар етди.

Бу гал ҳам унинг режалари туғри чикди. Энг муҳими, иш ўрнани, тажриба тўпалади, таниш-билишлар орттириб, у ҳам одамларга кўпроқ яхшилик қилиб қўяверди. Шундан бир-икки йил ўтгач, Вито Корлеоне шунчаки қонининг одам эмас, балки ўзига хос ноёб истегъмол вагон ҳам эканлиги яққол кўзга кўриниб қолди.

У унингда бўйдоқ йиптича ўн беш цент тўлаб, бир ставанг виски ичиб кетадиган қичкина майхоналар ташкил этиб олган италян оилаларини хомийликка олди.

Спиртора Қодонобининг кенжа ўғли конфирмация¹ қилишда, Вито Корлеоне унинг чўккиттирувчи отаси сифатида иштирок етди ва болага ажойиб сова – йипирма боладарик тилла пула ҳади етди. Бу пайтга келиб, маши-

¹ Конфирмация – боладарни черков аҳлига қўйиш ёки иштирок қилиш маросими.

налардан биронтасини полиция, албатта, тўхтатишини хисобга олган ҳолда Женко Аббондандо полиция бошкармаси ва суд маҳкамалари билан яхши алоқаси бор мадакаи юристини ишта ёллади. Катталарни пора билан оёдириб олиш тизими ишлаб чиқилди ва йўлга қўйилди. Тез орада Корлеоне ташкилотига салмоқдорлар «рўйхатномаси», бошқача айтганда, ой сайин маълум миқдорда пул узатиб турадиган амалдорларнинг исм-шарифлари ёзилган дафтар пайдо бўлди. Харажатаар миқдорининг катталигидан хижолатда қолган юрист рўйхатини қисқартирмоқчи бўлганди, Вито Корлеоне уни тўхтатди.

— Йўқ, йўқ, қисқартиришнинг кераги йўқ, — деди у. — Ҳаммасини қолдираверинг, бутунги кунда бизга бирор-бир ёрдами тегмайдиганлар ҳам, майли, қолаверсин. Мен дўстликка ишонаман ва дўстона хис-туйғуларимни аввало орқади изҳор қилишга тайёрман.

Вақт ўтиб борди. Корлеоненинг мол-мулки кўпайган. Парк янги автомашиналар билан, «рўйхатнома» эса янги номлар билан тўлиб борди. Кламенца ва Тессео кўнмада ишлайдиган одамлар сони ҳам кўпайиб борди. Бу катта хўжаликни бошқариш қийин бўлиб қолади. Охири Вито Корлеоне ўз ташкилотининг аниқ тузилмасини ишлаб чиқди. У Кламенца ва Тессеога капитан ёки бошланг маъносини билдирувчи «саротегіме» унвонини берди, уларнинг кўла остидагилар эса олдий хизматчилар бўлиб қолавердилар. Женко Аббондандо маслаҳатчи ёки «consigliotti» даражасига кўтарилди. Вито ва унинг буйруқини ижро этувчилар ўртасида оралик тўсиқлар пайдо бўлди. Бирор топшириқни бажариш лозим бўлса, Вито ё Женкога, ёки саротегімеалардан бирита яқин ҳолда бўйруқ беради. Уларга бўйруқ берилаётганда жуда камдан-кам ҳоллардагина ўртада бошқа биров бўларди. Кейин у Тессеонинг одамларини алоҳида оғрада бир-лаштирди ва унга Бруклинда иш олиб боришни топширди. У Тессео ва Кламенцанинг вазифаларини ҳам бўлиштириб қўйди ва йил сайин аста-секин бир-биринан

назоратини қолдира бошлади. Улар ўта зарур ҳолларни бекситиб қолганда, ҳатто шунчаки дўстона тарзда ҳам уларга олмайдиган бўлиб қолдилар. Бундай чора-тадбирнинг улуғ зарур бўлиб қолганлигини Вито ер остида янги қимирласа сезадиган Тессеога тушунтириб берди. Биро Вито бунга фақат қонун оламида эҳтиёткорлик, деб номолас ҳам, оғиз очиши биланок Тессео унинг назадининг тушуниб олганди. Вито саротегімеаларини янги қарши тиз бириктириш имкониятидан маҳрум қилимоқчи бўлаётганини Тессео тушунди. Шунингдек, Тессео бу уларга ёмонликни раво кўриш эмас, балки шундан эҳтиёткорлик чораси эканлигини ҳам тушунди.

«Бувоқ турғунлик» фақат Вито Корлеоне обрў-назарининг охишига хизмат қилди. Бу йиллар хурмат-эҳтиром билан унинг исмига «дон» сўзи қўшилиб айтила боладиган йиллар бўлди. Бутун шаҳар бўйлаб ҳадог одамлар иш ҳақида илтижо қилардилар. Мағрур кишилар янгилик амалдорлардан ёрдам сўраб, ўзларини ҳам, оила аъзоларини ҳам тахқирлашга мажбур бўлардилар. Вито Корлеоненинг одамлари эса чўнтакларини қанчайтириб қолди, кўчалардан коматларини фоз тутиб ўтишарди. Иш-иш қилиш ҳақида мутлақо ташвишланишмасди. Шундай экан, нота энг олдий, энг камтар дон Корлеоне ўзини-ўзи назоратини у мол-мулкни кўпайтириш ҳақида таш-авил қиларди. Унга ишонганлар, тер тўкиб унга меҳнат қилишлар, ҳаёти ва эркини хавф остида қолдириб, унга янгиликта ёлланганлардан биронтасини у адагани йўқ. Тез орада тақозоси билан доннинг кўла остидагилардан биронтасини кўлага тушиб, қамалиб қолган пайтларда ҳам янгилик оламси ёрдам олиб турди. Шунчаки хайр-садақа ақас, наанчи пули эмас, одагта, оиланинг боқувчиси бу қалча олиб қолган бўлса, шунча миқдорда ёрдам бериб турганди.

Албатта, булар шунчаки олижаноблик, раҳмдиллик қилиш назоридан қилинган йўқ. Энг яқин дўсти ҳам дон бир юнени олижаноб одам деб айта олмади. Бундай ақаллоқликнинг ўзига хос хисоб-китоблари бор эди.

Қамоқхонага тушган одам фақат сир сақлаши кераклигини, унинг хотини ва бола-чақаларини ўз ҳолига ташлаб қўймаслиklarини биларди. Агар у полицияга ҳеч нарса айтмаса, қутулиб чиққанда анча-мунча нарсалик бўлиб қолишини ҳам биларди.

Ўша йилларда дон Корлеоне ўзининг қичқинаганига ҳужалигини ҳар доим йўлга турли тўсиқлар қўйиб келадиган катта душманларига нисбатан муваффақиятлироқ бошқараётганига ишонч ҳосил қилди. Бундай фикрнинг тўғрилигида квартирантнинг ҳамма томонидан нафақа олишга, ўсмир йигитларни қамоқдан қутқаришга ёки ишга жойлаштиришга ёрдамлашиши, арзимаган, лекин ўта зарур миқдорда пул қарз бериб туришни, ҳеч қанақа дадил-дастурларга қўлоқ солмасдан ишсизлардан ижара ҳақи талаб қилаётган уй эгасини инсофга чақириб қўйишни илтимос қилиб, қўн сайинг унинг олдига нажот излаб келадиган қамоқдан одамлар сабаб бўлишиди.

Дон Вито Корлеоне ҳаммага ва ҳар бир одамга ёрдам қўлини чўзарди. Устига-устак у сиққидилдан, хўшмуомалалик билан зориккан одам хижолат бўлмайдиган қилиб ёрдам берарди. Шундан кейин Штатларнинг қонунчилик органларига, муниципалитет органларига, конгресс вакиллари сайлаш пайти келганда қимта овоз беришни билмай иккиланиб қолган италянлар маслаҳат сўраб хомийлари Чўкиттиртан отага – дон Корлеонегга муружаат қилганларига таажжубланиб бўладими? Шундай қилиб, аста-секин у сиёсий майдонда ҳам партияларнинг соғлом фикр юритадиган етакчилари ҳисобга ола бошлаган қўчга айланди. Қамоқдан италян оилаларига қобилиятли болаларнинг доридуфунда билим олишига ёрдамлашиб, у узоқни кўра биллиш сиёсати билан тутган йўлини мустаҳкамлаб борди. Йиллар ўтиб у ўқийдиган киришга ёрдамлашган ўсмирлардан адвокатлар, оқрут прокурорларнинг ёрдамчилари, ҳатто судьялар етишиб чиқди.

Спиртли ичимликлар тайёрлаш ва истеъмол қилишни ман этувчи қонуннинг беқор қилиниши Кор-

леоне империясига катта зарба бўлиб тушди. Лекин дон бу борада ҳам баъзи бир нарсаларни кўзда тутиб қўйганди. 1933 йилда у Манхэттен соҳилидаги жин қўчаларда кимор ўйнайдиган ва судхўрлик қиладиган, худди бейсбол ўйини пайтидагидек булочка ва сосиска сотиш билан шуғулланадиган ёки югуриш, чавандозлик, спорт мусобақаларини ташкил этадиган, қарта ёки яширин лотерея ўйнайдиган норасмий киморхоналарни бошқарадиган одамга ишончли кишиларини вакил қилиб юборди. Бу одамнинг исм-шарифи Сальваторе Маранцано бўлиб, у Нью-Йоркнинг жиноятчилар даярасида режиссёрланган, яъни нуфузли қорчаюндлардан бири ҳисобланарди. Корлеоненинг вакиллари Маранцаного тенг, ўзаро манфаатли шартлар асосида бирта иш олиб боришни таклиф қилдилар. Вито Корлеоне ишнинг яхши йўлга қўйиш, полициядаги ва давлат аппаратидаги адоқларни ёрдамида Маранцано хомийлиги остида олиб бориладиган ишларнинг муваффақиятини таъминлаш, оёққа туриб, бир оз мустаҳкамланиб олган, Бруклин ва Бронксда унинг таъсир доирасини кенгайтиришни ўз зиммасига олди. Лекин Маранцано узоқни кўра билмайдиган одам эди. У Корлеоненинг тақлифни менсимасдан рад этди. У Ал Капоненинг ўзи билан дўст эди, ўзининг ташкилотига ва одамларига эга эди, устига-устак харбий харажатлар учун чечараланмаган маблағга эга эди. У ёнида ҳамма ишга бўғинини сукувчи, парламентни рўқач қилиб иш кўрувчи, миш-мишларга қараганда ҳақиқий мафиячига ўхшамайдиган сафсатабоз одам ҳамкорлик қилишини ёқтирмади. Маранцанонинг рад жавоби 1933 йилдаги қонли урушнинг бошланишига туртки бўлди. Бу уруш Нью-Йоркдаги жиноятчилар дунёсининг бўғун таркибиди туздан кайта тузди.

Дастлаб қараганда қўчалар тенг эмасди. Сальваторе Маранцано унинг манфаатлари йўлида ҳеч нарсадан тоймайдиган бакуват босқинчилари бўлган қудратли ташкилотга эга эди. У Капоне билан дўст эди ва зарур бўлиб қолса, ёрдам сўраб Чикагога муружаат қилиши

мумкин эди. У ҳамма моллар билан, шунингдек, гарчи у пайтларда эндигина бошланган бўлса-да, наркотик молдадар билан савдо қилишни ҳам қўлга олган Татальялар оиласи билан ҳам яхши муносабатда эди. Маранцонинг тикувчилар касабә уюшмасидати яҳудини аробобларга ҳамда қурилиш ишчилари уюшмасидати италян анархо-синдикаччиларига дағдага қилиб турини учун унинг йипитлари ёрдамига муҳтож бўлган қатта бизнес қорьадонлари билан ҳам алоқаси бор эди.

Дон Корлеоне буларнинг ҳаммасига иккита кам сонли, лекин интизомга қаттиқ риоя қиладиган отрядни ёки Кламенца ва Тессо бошлик регимеларини қарши қўйиши мумкин эди. Маранцонни йирик қорьадонлар қўллаб-қувватлашлари туфайли сиёсий доиралардати ва полициядати алоқалари унга ҳеч қандай устуңлик бермасди. Лекин дон Корлеоненинг бошқа устуңлиги бўлиб, бу душманнинг унинг ташкилоти¹ тўғрисида етарли маълумотга эга эмаслигида эди. Унинг қўшинларининг ҳақиқий жанговарлиги жиноятчилар дунёси учун сирлигича қолғанди, ҳатто Тессо ҳам Бруклинда ўзини мустанкил иш олиб боради, деб ҳисобланарди.

Шунга қарамадан Вито Корлеоне жуда пухта ўйланган кучли бир зарба билан ҳисобни тенглаштириб олгунга қадар жангда душман устуңлик қиладиганди. Туҳумдан янги чиққан сурбетни жўжалитидаёқ тумдан қилишта аҳа қилган Маранцано Капонета мурожат этиб, Нью-Йоркка энг яхши мергандардан икки кишини жўнатилишни илтимос қилди. Корлеонелар оиласининг Чикагодати хайрихоҳ дўстлари икки босқинчининг поезда йўлга чиққалиги тўғрисида хабар беришди. Вито Корлеоне тегишли кўрсатмалар бериб, Люка Бразинни уларни кутиб олишта жўнатди.

Брази туртга ёрдамчи билан чикаголик олачоларини воқеада кутиб олади. Ёрдамчилардан бири такси тоини, воқеадати такси тўхтайдиган жойда ушлаб турди. Юзчилар меҳмонларнинг жомадонларини машинага жойлаштиридилар. Меҳмонлар таксига ўтиришлари билан

Бразин ҳам ёрдамчиларидан бири билан сикилиб машинага чиқди ва курул билан дўк-пўписа қилиб, ҳар икки меҳмонни дастга ётишга мажбур қилди. Такси Люка Бразин олдидан белгилаб қўйган пристан яқинидати бўлиб ётган оморхоналардан бири томон йўл олади.

Бу ерда аспирларнинг қўл-оёқларини боғлашди, додан қилмасликлари учун ҳар бирининг оғзига паҳмок соғиқ, парчасини тикишди.

Шундан кейин Брази девордати миҳда осиглик турган боғдани олдиди-да, Капоне эчиларидан бирини иштинмасдан нимталашга қиришди. Бутун вужудидан куч биланб турипишга қарамай, ишни тутатгунча анча тер тизди. Иккинчи вақилга қараркан, ҳеч қандай куч ишлагани зарурияти қолмаганлигини кўрди. Ал Капоненинг иккинчи мергани ўлим дахшатидан ақлга синмайидиган иш қолғанди — у дағдани ютиб юбориб, тикилиб ўлганди.

Бир неча кундан кейин Чикагодати Капонелар оиласи Вито Корлеонедан мактуб олади. Унда шундай деб ёзилганди: «Мен душманларимга нисбатан қандай иш қилишимни энди сиз биллиб олгандирсиз. Икки сиқингани жинжаллашиб қолганда неаполликнинг бу жанжалга аралашуви шартмикин? Агар хоҳласангиз, сизни ақсини деб ҳисоблашим мумкин. Шунга рози бўласангиз, мен унинг сиздан қарздор деб ҳисоблайман ва хоҳлаган ниятинингда қарзимни бир йўла тўлайман. Сиздек ақлли одам бошқа бировлардан ялиниб ёрдам сўрамайидиган, бизни яқка-ёлғиз иштини уздадай олдиган ва ақсинча, бир аққикаларда ҳам доим ёрдамлашипишга тайёр турган одам билан дўстлашипиш қанчалик фойдали эканлигини шубҳасиз тушунади, деб ўйлайман. Агар менинг аққинимнинг сизга зарурати бўлмаса, майли, шундан була қолсин. Лекин агар шундай бўлса, шахримиз аққини поклити, неаполитанликлар учун тўғри келмаслигини тўғрисида сизни олоҳантириб қўйишим ва бу ерарга келмаслигингизни маслаҳат беришни бурчим деб ҳисоблайман».

Бу йўл факат ўта шафкатсизлик билан иш тутилганилиги билангина эмас, шунингдек, довдиратиб кўйдилган даражада тез амалга оширилганлиги, доннинг воқеата зудлик билан муносабат билдирганлиги туфайли ҳам муваффақиятли бўлиб чиқди. Агар унинг хуфизлари шу даражада мукаммал ишлайдиган бўлсалар, бундан кейин кўйилмадиган ҳар қандай қадам ўта хавфлидир. Яхшиси, тақлиф қилинаётган дўстликни, вақти келиб эса мактубда тилга олиб ўтилган қарзни қабул қилган маъкул... Капонеелар оиласи Вито Корлеонени бундан кейин унинг ишларига аралашмасликлари тўғрисида хабардор қилди.

Шундай қилиб, ҳисоб тенглашди. Бундан ташқари, Вито Корлеоне Капонени шармандаи шармисор қилиб, бўтул Американинг жиноятчилар оламида қатта ҳурмат қозониб олди. Ярим йилгача Маранцанонинг изидан қолмасдан татқиқ қилиб юрди. У Маранцано ҳомийлигинида ошпик ўйналадиган жин кўчаларга босқинлар уюштиранди. Унинг кўли Гарлемати карта ўйинида энг йирик банк кўювачигача етиб борди ва бир кунлик кимордан топпан даромадини, факат ютган пулларининггина эмас, балки ундан қарздор бўлгандар рўйхатини ҳам тортиб олди. Тикувчилик қорхоналарининг хўжайинлари томонидан ёлланган Маранцанонинг бакуват йипитлари томонидан кўрқитиб кўйилган қасаба уюшмаси арбобларнинг кўллаб-куватлаш учун Клеменцани йипитлари билан жўнатиб, ҳатто тикувчилар кварталларида ҳам кириб борди. У бир йўла ҳамма соҳада дushmanларига қарши жанг олиб борди ҳамда ҳамма нарсадан хабардорлиги, стратегик истеъдоди ва ташкилотчилиги жиҳатидан устуңлиги туфайли ҳамма соҳада толиб чиқди. Кейин эвадон Корлеоне охирида фойдаланиш учун асраб кўнган резервини ишта соладиган пайт келди ва регион Тессино Маранцанонинг изидан тушди.

Бу пайтга келиб, Маранцано сулҳ тузиш тақлиф билан Корлеонегга элчилар юборганди. Вито Корлеоне уларни қабул қилмади ва турли-туман бахоналар билан

қарангушнинг орқата сураверди. Маранцанонинг бой берибганини аниқ қурилиб турганлиги туфайли беҳуда ўлиб кетганини истаматан одамлар аста-секин бирин-кетин ўз йирикларини ташлаб кета бошладилар. Букмекерлар ва адвокатлар ҳомийлик қилгани учун Корлеоне одамларига ҳақ тўлайдиган бўлишди. Уруш амалда тутатган эди.

Кейин янги 1934 йил арафасида Тессино Маранцанонинг шахсий мудофасидаги нозик жойни аниқлаб, унинг рон билан юзма-юз келди. Шиддатли ва қисқа олишувдан кейин Маранцано тумдон қилинди. Уруш тутатди.

Маранцано фалокат кўрсатган ҳудуд Корлеоне мулкига кўшилди. Дон Корлеоне ўзи томонга ўтган ҳар бир нарсани хизматига яраша тақдирлади, даромад манбаи бўлган авиали жойини – тотализатор ёки яширин лотерея ўйинхонасини улар, ихтиёрида қолдирди. Буларнинг амаласидан ташқари, дон Корлеоне тикувчилар қасаба уюшмаси раҳбарлигига тасдиқланиб олди. Бу кейинчадан унга қатта ёрдам берди. Ҳамма иш тартибга келтирилган ана шундай бир пайтда доннинг уйига фалокат боқирлиб кирди.

Сантинио Корлеоне, Сонни ўн олти ёшга кирганди. У туғин олти фут, елкаси бараваста, бакуват, хиссийлигини бўлиб етишди. Фредо ювош, беозор, Майка эса ёшан кичкина дўмбюк бола эди. Сантинио билан, албатта, бирор қор-ҳол юз берарди. Тоҳ кўчада болалар билан тенглашиб, тоҳ мактабдан ёмон баҳо олиб келарди. Буларнинг ҳаммаси шу билан тутадилки, қуналарнинг бирида йирикпулган отаси сифатида Сантинио учун масъул бўлган ва сабр қосаси тўлган Клеменца ортиқча жим юришини донни тошмай, бир кунги окшомда дон Корлеоне олди-та олиб, унинг ўғли хунук окйбатларга олиб келиши вақтини бўлган аҳмоқона ишда, қуроли талончиликда қатталашлигини айтиб берди. Бу ишни Сонни бошладиган икки йипит унга шерик бўлган эди.

Вито Корлеоне ўзини тутолмай қолдиган камдан-кам қолатлигини бири ана шунда рўй берди. Уч йилдирки,

уларнинг уйида асранди ўти. Том Хейген яшаб келарди. Вито Кламенцадан Том бу ишга аралашганим-йўқим, деб сўради. Кламенца бош чайкади. Шундан кейин ўтагани олиб келишга машина юборди. Уни «Женко пура» савдо фирмаси жойлашган идорага олиб келишди.

Дон умрида биринчи марта мағдубиятга учради. Улан билан ёлғиз қолач, жаҳлга эрк берди. Бошқа бирор бир лаҳза юратгани тўла бўшатишга ёрдам беролмаслигини билиб, ковок солиб, ер остидан хурпайиб караб турган Сонинни сицилианча лаҳжада роса таъзирини бериб сўқди. Кейин ундан сўради:

– Талончилик қилишга сента ким хукук беради? Бунақа ишни каёқдан ўргандинг?

Тумтайиб олган Сонни мик этмасдан тураверди. Дон нафратланиб давом этди:

– Шунақа ҳам учига чиқкан аҳмоқлик бўладими? Хўш, ўша окшомда талончилик қилиб, канча пул топдинг? Киши бошига элик долларми? Йипирма долларми? Шу арзиматган йипирма долларни деб ҳаётинг учун хавфли ишга қўл урдингми?

Сонни худди кейинги тапаларни эшитмагандай, томдан тараша тушгандай қилиб:

– Фанучини кандай қилиб ўлдирганингизни мен кўрганман, – деди.

Дон чуқур «ох» деди-да, креслога чўкиб, ўтириб қолди. У бу ёғи нима бўлишини кутди.

– Фанучи бизникидан чиқиб кетгач, ойим уйга кираверибш мумкинлигини айтди. Мен уйга кириб, томиа чикаётганингизни кўриб қолдим ва оркангиздан эртангидим. Ҳамма-ҳаммасини – ҳамёнини ва тўшпончани ирттаги юборганингизни ҳам кўриб турдим. Мен томага эдим.

Дон чуқур хўрсинди.

– Шунақами ҳали? Ўндай бўлса, сента ҳеч нарса ўрғана олмайман, йўл кўрсата олмайман. Лекин нахотки дорингиз фунунни битиришини хоҳламасангиз? Ахир қўлида портофели бор битта конуншунос никобланиб олган мингта кўролли босқинчидан кўп пул топади.

Сонни тишларининг оқини кўрсатиб тиржайди ва афғонлик билан:

– Мен оилавий ишимизда иштирок этишни хоҳламам, – деди. Доннинг юзидаги бирорта тук ҳам кетди этмади. Буни кўриб, Сонни ҳазили ёкматалитини тушуниб-да, шовиб: – Зайту мойи билан савдо қилишни ўрганишим мумкин, – дея кўшимча қилди.

Дон яна индамади. Ниҳоят у елкасини қисиб:

– Насора, ҳар қимнинг тақдири пешанасига ёзиб қўйилган, – деди. У ўглининг тақдири Фанучи ўлимнинг тўқсон бўлган ўша кундан аниқ бўлиб қолганлиги ҳақида аниқим демади. Сўнгра ўтирилиб олади-да, қисқа кетди: – Эртага эртадаб соат тўққизда келасан. Нима иш қилишингни Женко айтади, – деди.

Лекин Женко Аббандандо яхши consìglioга хос турган сезирлик билан доннинг максадини тушуниб олган ва Соннини асосан отаси хузурида шахсий соқчи қилиб, дон бўлишдек мураккаб санъат сирларини ўрганиши имкониятини берадиган давримда ишлатганини бўлади. Доннинг ўзида ҳам педагоглик қобилияти пайдо бўлади. У, албатта, фойдаси тегишига умид боғлаб, тинч ўлига тез-тез ҳар бир ишда ютуққа эришиш йўлиларидан сабоқ беради.

Отаси яхши кўрган «ҳар қимнинг тақдири пешонасига ёзиб қўйилган» деган панд-насихатдан ташқари, ҳақни тегилти ва ўзини тутта билмаслиги учун Сонни яхши тап эшитарди. Дон дўк уриш, дағдага қилишни таърифини фох қилиб қўйилингни энг аҳмоқона кўпол қилди, тиниб бўлмайдиган кўр-кўрона баджаҳдликни ва энг хавфли тентақлик деб ҳисобларди. Ҳеч қим ҳеч қачон доннинг ошқора дағдага қилиб, дўк урғанини интизоман, ҳеч қим унинг жаҳлини тия олмасдан жаҳдан туштанини кўрматганди. Бунақа нарсани тасаввурдан қилиб бўлмасди. Дон ўзига хос бўлган вазминлик, сир-тоқатлик, ўзини тутта билиш хисарини Соннига энг оқингирлишга ҳаракат қилди. Душманинг камчилигини ошқириб кўрсатгани, дўстинг фазилатларини

етарди баҳо бера олмаганиги сен учун вазиятларини энг қулайидир, део уқтирарди у.

Sarregime Клементя Сонни билан жиддий иш бошлади: унга милитик отишни, тарроқдан фойдаланишни ўргатди. Сицилианча сиртмоқ Соннига маъқул бўлмади, у ўта америкалаштирилиб юборилган эди. У англосаксларнинг содада, жўн, бошқалардан фарқ қилмайдиган кўроли бўлган тўплончани афзал кўрар, бу эса Клементяни ранжитарди. Аммо Сонни отасининг доимий ва ишончли ҳамроҳи бўлиб қолиди, унинг машинасини бошқарар, майда-чуйда ишларда ёрдамлашарди. Ана шу тарзда икки йил ўтди; сиртдан қараганда ҳар кўнш учраб турадиган манзара – ўғил отаси қорхонаси иштини аста-секин ўзлаштириб бораётгандай, осмондаги юлдузлар беназвон ураётгани йўқ, ўртанча ишлаб, алоҳида салб-ҳаракат ҳам кўрсатгани йўқ.

Бу пайтга келиб болалигидаги дўсти ва тутинган биродари Том Хейген коллежга ўқишга қирди, Фредо мактабни битирди, уқаси Майкл иккинчи босқичга ўтди, сингилчаси Конни эса ҳали қичкина, эндигина тўрт ёшга кирганди. Уларнинг оиласи аллақачон Бронксга қўчиб ўтган, ҳамма қулайликларга эга бўлган уйда яшашарди. Дон Корлеоне Лонг-Айленддан уй сотиб олишни ўйнаб юрар, лекин шопилмас, уни режалаштириб қўйган бирор иш билан бирга амалга ошириш истагида эди.

Вито Корлеоне атрофида рўй бераётган воқеаларини моҳирлигини синчковлик билан аниглаб олар, улар қанадан оқибатларга олиб келишни олиндан кўра биларди. Американинг йирик шаҳарларини жиноatchилик оламидаги ўзаро жанжаллар дарзага солаётганди. Тез-тез қонли низолар рўй бериб турарди. Шуҳратпараст босқинчилар бошқалар мол-мулкнинг бир қисмига эга бўлиш мақсадида ҳокимиятга интилишар, бошқаларни эса Корлеонегга ўхшаб, мол-мулкни четаралари ва даромад келтирадиган жойларни тажовузлардан ҳимоя қилиш ҳаракатида юришарди. Қулай пайтдан фойдаланиб, яна да шафқатсизроқ қонунларни ишга солиш, яна кескинроқ

қонунни чора-тадбирларини қўллаш мақсадида газеталар ва давлат органлари бу қотиликлар атрофида хабарларни авж олдирётганлигини дон Корлеоне кўриб, сезиб турарди. У одамларнинг оммавий нафрати кўнрини мурасоозлик руҳидаги тартиб-интизомни берор қилишга олиб келиши мумкинлигини, агар шундай мол-мол бурса, у ва у билан боғлиқ бўлган одамларнинг қанчалар тамом бўлишини ҳам олиндан кўра билганди. Унинг сўзлангани ички томондан пишшиқ ва мустаҳкам эди. Шунинг учун ҳам у Нью-Йоркдаги бир-бирига дўшман турмушлар ўртасида, сўнгра эса бутун мамлакатда тинчлик ўрнатилга аҳд қилди.

Вито Корлеоне янгилимаганди, у бу вазифани зим-даганида олтиш нақадар ҳавфли эканлигини яхши биларди. Биринчи йили Нью-Йоркдаги турли гуруҳларнинг раҳбарлари билан ўчрашиб, замин тайёрлаш билан шуғулланган. У ҳар бир раҳбарнинг қўйнига қўл солиб кўрдик, ҳар бир гуруҳни ихтиёрий тарзда ташкил этиладиган бирлашган кенгаш назорат қилиб турадиган чек-ларларни бўлишни таклиф этди. Бирок гуруҳларнинг тарқоқлиги жуда катта, тор манфаатлар тўқнашган жойлар эса жуда кўп бўлиб чиқди. Бир битимга келишиб иттифоқнинг тасаввур қилиб бўлмасди. Бошқа қўллаб-қувватловларга ўхшаб, дон Корлеоне ҳам бошқармага иттифоқдан мустақил гуруҳлар сонини энг кам даражада келтирмалуғича тинчлик ва тартиб ўрнатиб бўлмайди, деган қарорга келди.

Шаҳарда беш-олтита энг қудратли оилалар бўлиб, ҳар бири йўқ қилиб ташлашни ўйлашнинг ўзи тирт қаттиқлик эди. Лекин бошқалар – «Қора қўл»нинг шайқалларида қутуриб юрган йигитлари, ҳеч қандай қонунга эга бўлмаган, ўзига бини қўйган судхўрлар, бунгадир қилиб айтганда, қонуний маммулар ҳимоясини эсини олаётганларнинг ҳаммаси йўқ қилиниши керак. Дон Корлеоне ташкилотни ихтиёрида бўлган ҳамма қўчлар-ини ани шу қаланти-қасангиларга қарши ташлаб, амалда иттифоқлашчиллик уруши эълон қилди.

Нью-Йорк зонасини кўла олишга уч йил вақт кетди. Бу пайтта келиб Сонни Корлеонега ҳам ўзини кўрсатиш имконияти тутилди. У сарофегге унвонига эга бўлди ва алохида отрядга бошчилик қилиб, шаҳар шароитидан жановар ҳаракатларда ажойиб қобилиятга эга эканлигини кўрсатди. У, шунингдек, истилочи сифатида дон Корлеоненинг яккаю ягона камчилиги бўлган ашаддий шифатсизликни ҳам тўла намён қилди.

1935 – 1937 йиллар мобайнида Сонни Корлеоне жиноятчилар оламида мисли кўрилмаган маккор ва шифатсиз котил сифатида ном қозонди. Лекин Люка Брази исмли муҳлиш одамнинг қабиларни дарзата соладиган ваҳшийликлари оламида ҳатто у ҳам ип эшолмай доғда қоларди.

Агар тасодифий муваффақиятсизликлар, баъзида отир оқибатларга олиб келган майда-чуйда жиноятлар истисно этилса, 1937 йилга келиб, Нью-Йорк шаҳрида тинчлик ва аҳиллик ўрнатилди.

Қадимда шаҳар ҳокимлари шаҳар девори атрофида тинимсиз изғиб юрган бадавийлар қабилаларини мунгазам қузатиб турганлари қаби дон Корлеоне ҳам бу оламда унинг қарамотидаги ерлардан танқариди бўлаётган воқеаларни синчковлик билан қузатиб борди. Гитлернинг ҳокимият тепасига келиши ҳам, Истанбулнинг таслим бўлиши ҳам, Германия Англияни келишувга мажбур қилган Мюнхен шартномаси ҳам унинг эътиборидан четда қолмади. У бир четда туриб, жаҳон урушини яқинлашиб келаётганини ва бу урушнинг оқибатларини аниқ тасаввур қилиб туради. Унинг шахсий мол-мулкы куз олайтиришга ҳеч ким журъат этолмасди. Яна: одам пиш, оғзимга туш деб ётмайдиган, ақл билан иш тутадиган одам уруш пайтида осон бойлик тўплайди. Бунинг учун қалъа деворидан ташқарида кизгин уруш кетган хозирги пайтда ичкарида фақат тинчлик, осудалик бўлиши керак.

Бу давлатни дон Корлеоне бутун мамлакат бўлар эканлиги. У Лос-Анжелесда, Сан-Францискода ва Кливлендда

Чикаго, Филадельфия, Майами ва Бостонда ватандошлари билан кенгашди. У жиноятлар оламида тинчлик тарғиботчисига айланди ва 1939 йилга келиб, душман давлатлар учун ҳатто Рим папаси ҳам уйдадай омай-данли вазифани бажаришга эришди: Американинг энг нуфузли яширин ташкилотлари ўзаро шартнома туздилар ва бир битимга келидилар. Кўшма Штатлар Конститутсиясига ўхшаб, бу битим шартномага имзо чеккан томонларнинг ҳар бирига ўз штати ёки шаҳри доирасида оғир масалаларни ўзи ҳал қилиш ҳуқуқини беради. Ўшанда таъсир кўрсатиш четарасини белгилаб қўйиш ва тинчликни сақлашда иштирок этиш қўзда тутилган эди, ҳоло.

Худди шунинг учун ҳам 1939 йилда Иккинчи жаҳон урушини бошланганда ва 1941 йилда Кўшма Штатлар уруши қўшилган пайтда ҳам дон Корлеоненинг сақлашда тинчлик, осудалик ва Америка иқтисодиётида рўй берган юксалишнинг олтин медаларидан ҳамма би-он тен баҳам кўриш учун тўла тайёрларлик ҳукмрон эди. Корлеонелар оиласи чайков бозорида озик-овқат қармоқлари, бензин талонлари ва ҳатто темир йўл шашмалари чиқаришда иштирок этди. Бу оила бир то-мондан қимнингдир харбий буюртмаларини бажарарди, иккинчи томондан харбий буюртмалари бўлмаганлиги сабабдан ҳомашё таъминотида ўзилишларга дуч келиб, қимнингликларни бошидан кечираётган тикувчилик фирмаларига чайков бозоридан газлама топиб бериш билан шуғулланарди. Доннинг қўлидан бундан каттарок нолар ҳам келарди: унинг елиб-югуришлари туфайли қимнинг хизматида бўлган чакирик ёшидаги йигитчалар арзон хизматта чакирилиш ва бутунлай бегона жамият таърифотларини химоя қилиш йўлида қурбон бўлишдан оғир қатлиларди. Бунга у харбий кўрикдан ўтиш олди-дан қандай дориалар ичиш кераклигини айтиб берадиган врачлар ёрдамида эришар ёки йигитларни харбий хиз-матдан оғир қилинадиган харбий саноат корхоналарига ишга жонлаштириб қўйиш билан эришарди.

Шундай экан, дон неча кўла киритаётган муваффакиятлари билан фахрланмасин? Хужайинига садоқатли бўлишга касам ичганлар унинг кўла остида тинч, осуда яшашарди. Айни пайтда эса конун ва тартиб-интизом та ишонган бошқа минглаб, миллионлаб одамлар улаиб кетишарди. Факат битта зирапча унинг юрагига наъм бўлиб санчилди: пуштикамаридаан бўлган ўғли Майка Корлеоне отасининг тапларига кулоқ сомасдан кўнгилидан бўлиб жангга жўнаб кетди. Донни хайратлантирган наъра шу бўлдики, унинг тапкилотига ўғлининг изидан бо-райдиган ёш йитиглар чиқиб қолди. Улардан бири ам-бовар қилмайдиган бу хатти-ҳаракатини саротегимети тушунтираркан, шундай деди:

— Бу мамлакат мента жуада кўп яхши нарсалар берди. Бу гапни донга етказишганда у жаҳли чиқиб:

— Жуада кўп яхши нарсаларни унга мамлакат эмас, мен бердим, — деди.

Кўнгили йитиглар билан кўнгилисзликлар юз бериши мумкин эди. Лекин Корлеоне ўғлини кечирганидан кейин ўз донига ва ўзларига нисбатан бурчи нимадан иборат эканлигини нотўғри тушунган, она сўти оғиздан кетмаган анави йитигчаларни ҳам кечирishi керак эди. Иккинчи жахон уруши охирига келиб, дон Корлеоне ўзи мансуб бўлган олам талаблари ўзгараётганлигини, бошқа ташқи дунё талабларига зудлик билан мослашгани кераклигини тушуниб қолди. У ҳеч қандай зарар кўрмай бунга эришса олишга ишонч хосил қилди.

Бундай ишончни у ҳаётнинг ўзидан олади. Ўзи бош-дан ўтказган икки воқеа ана шундай ҳулосата келишига сабаб бўлди.

Кўп йиллар олдин, у бу соҳада энди иш бошлаётган пайтда бодаликасти дўсти, нововойхонада ёрданин бўлиб ишлаётган ва уйланишга тайёрларлик кўраётган Назорин ёрдам сўраб келиб қолди. У яхши италиш ол-ласидан чиққан ҳалола киз — қаллиги билан бирта маонин-дан озгина-озгинадан пул жамғариб қўярди. Улар уч ва-долар жамғаришди. Ўша давр учун бу қатта пул эди

Қаллиги иккаласи пулни ҳамёнга солишиб, одамлар тав-сия қилган мебеллар билан савдо қилувчи кўтарафуруш олаига боришди.

Кўтарафуруш уларга оаиплига уйчаларини жиҳозлаш учун мебеллар танлашга руҳсат берди. Назорин қаллиги билан ортадан-кечгача мебеллар қалаштириб ташланган воёрохонада юриб, мебель танлади. Кейин кўтарафуруш улардан пешана тери қилиб топилаган она сўтидай ҳалола уч юз доллар пулни олд-да, қиссасига солиб қўйди ва бир кайфа мобайнида мебелни Назорин ижарата олган унга етказишди, деб ваъда берди.

Бирок, ўша ҳафтадаёқ мебелчининг фирмаси синди. Ҳоз думалатанда қарз берган одамларнинг бир қисми би-дан хисоб-китоб қилиш мақсадида мебеллар қалаштириб ташланган улкан омборхона муҳраб қўйилди ва ундаги янголлар рўйхатга олинди. Кўтарафуруш қарз берган-ларга мушт дўлайтириб, дағдага қилиш, нафратларини ташви қуқиб-сочиб эркини бериб, тойиб бўлди. Улардан бири бўлган Назорин юристга мурожаат қилди. Юрист бу ҳақда қарз берганларнинг даъволарини қандай ҳал қилиш тўғрисида қарор чиқармагунча ҳеч бир иш қилиб бунисантинни айтди. Бунинг учун, эҳтимола, уч йил вақт кетди. Ушунда ҳам Назорин кўтарафурушга берган уч юз долларнинг ҳар бир доллари хисобига ўн центдан юз оаншга эришса, яхши иш бўлади.

Вито Корлеоне бу воқеани ишонмасдан, илжа-ниб ўтириб эшитди. Конунни оёқости қилиб, бундай таъминликка йўл қўйилиши мумкин эмас. Кўта-рафуруш салобати жиҳатидан баъзи бир саройлар-дан қолшимайдиган шахсий уйда яшар, меҳмонларни дини Ангелидати мулкида қабул қилар, хашаматли ма-ишлада сабр қилиб юрар, бодалари қоллежда ўқишар экан. Шундай одам бечора Назориннинг уч юз дол-ларини оёқостиша чўнтакка уриб, гарчи пули тўлаб қайитган бўлса ҳам унга мебель бермаётган бўлиши мумкинми? Ҳар эҳтимолга қарши Вито Женко Аб-бондациота «Женко пура» компаниеси ишлари билан

шуғулланувчи юристлар ёрдамида ахволи текшириб кўриш тўғрисида топирик берди.

Хўш, нима бўлди денг? Юристлар Назориннинг таллари тўғри эканлигини тасдиқладилар. Кўтаралурушнинг ҳамма мол-мулки хотини номига расмийлаштирилган экан. Мебель сотувчи фирма корпорацияга қарашли бўлиб, кўтаралуруш шахсан жавобгар эмас экан. Тўғри, у сининини бида туриб, Назориндан пул олиб насткаш-лик қилибди, лекин ҳамма ҳар қадамда шундай қилади. Конун жиҳатидан қараганда бу борада ҳеч қандай ёрдам бериб бўлмайди.

Амбатта, бу кўнглисизлик осонгина бартараф этилди. Дон Корлеоне consìglio Аббандандони кўтаралуруш билан таллашиб келишга жўнатди. Эйрақ савдогар худди кутилганидек, қайси томондан шамол эсётганини дарҳол илғаб олди-да, мебелни эласига етказиб бериш таъинишга тушиб қолди. Лекин ёш Вито Корлеоне учун бу жуда катта сабоқ бўлди.

Иккинчи воқеа унинг онгида янада чуқурак из қолдирди. 1939 йида дон Корлеоне оиласини шахар ташқарисига кўчиришга қарор қилди. Ҳар қандай ота сингари у ҳам фарзандлари яхшироқ мактабларда ўқишини, ўзларига муносиб ўртоқлар топишини орзу қиларди. Бундан ташқари, уни шахардан ташқаридаги уйлarning таркоқлиги, кўшнининг қимлигини, нима иш қилишини билишнинг шарт эмаслиги қизиқтирарди. У Лонг-Бич шаҳрининг парклар жойлашган минтақасидан ер участкаси сотиб олди. Хозирча бу ерда тўртта янги қурилган алоҳида-алоҳида уй бор эди. Лекин яна янги уйлар қуриш учун ер тўлиб-тошиб ётганди. Сонни Сан-Ароа никоҳлаб қўйилганди, тўй яқин эди. Уйлардан бири унга берилди.

Яна бири доннинг ўзига ажратилди. Учинчисини Женко Аббандандо оиласи билан эгаллади. Тўртинчи уй хозирча бўш эди.

Улар янги жойга кўчиб келишгандан кейин бир ҳафта ўтгач, парк хибонининг ҳаққа йўлига юк машинаси

келиб тўхтади. Ундан ишчи жомакор қийиб олган уч киши тушди. Улар ўзларини Лонг-Бич шаҳри худудида иситиш тармони ҳолати учун жавобгар бўлган техниклар деб таништиришди. Доннинг шахсий мухофазасидати ёш соқчи уларни бут-қозонхонага бошлаб қирди. Доннинг ўзи хотини ва Сонни билан бирга денгизнинг шўр хавосидан нафас олиб, сайр қилиб юрарди. Шахсий соқчи чакириб келгандидан дон Корлеоне каттик норози бўлди. Бригадининг худди саралаб олинган семиз айтирларга ўхшаган ҳар учала аъзоси бут-қозон олдида қуймаданишарди. Қурилма қисмларга ажратилиб, майдаланиб ташланган, деталлар ерда сочилиб ётарди. Ишчиларнинг каттаси давантирдай бақувват йигит эътирозга ўрин қолдирмайдиган қилиб:

– Қозонингиз ҳеч бағота ярамайди, – деди. – Агар хоҳласангиз йиниб, сошлаб берамиз. Хизматига юз эллик доллар тўлайсиз. Янги деталлар қўямиз – бу техник қаров хисобланади. Унга алоҳида тўлайсиз. – У чўнтагидан қалин қозонга ёзилган ёрлик олди. – Мана бу ерга муҳр босилади. Шундан кейин инспекцияда сизни ҳеч қим безовта қилмайди.

Дон ишини ташлаб, оиласини кўчириб келтирганидан, янги жойда ўрнашиб олиш тараддуида юрганидан кейин бир ҳафта ўтгач, буннинг устига ишни бирмунча соғиниб қолган пайтда бундай воқеанинг юз бериши қизиқ эди. Сўзларни қўлод тарзда бузиб – одатда, у оз-моз фарқ қилувчи талаффуз билан таширарди – сўради: – Агар тўламасам, иситиш масаласи нима бўлади? Ишчиларнинг каттаси елка қисди.

– Ишни шу ҳолда ташлаймиз-да, яхши қолинг, деб хайрлашиб кетаверамиз. – У қозонхонада сочилиб ётган қисмларни кўрсатди.

Дон итоаткорона овоз билан:

– Шопманглар, мен бориб пул олиб келай, – деди. У боққа чиқиб Соннига:

– Мента қара, қозонхонада монтажчилар ишлашпти. Уларга нима кераклигини тушунадим. Бориб, таллашиб кўр, – деди.

Ҳазил-ку ўз йўлита-й! Лекин у ўғлини ўзига ўринбосар қилиб тарбиялаш ниятида эди. Бирор одамни раҳбарлик лавозимига кўтармоқчи бўлганда уни қайта-қайта синаб кўриш керак.

Сонни танлаган усул отасига унча маъқул бўлмади. У ўта кўпол, дангачи эди, унда сицилианча назокат етишмасди. Сонни қилич тарафдори эмас, тўқмоқ тарафдори чиқиб қолди. Сонни бригадирнинг талабини эшитиб, дарҳол ҳар ўчаласига тушпонча ўқтади ва шахсий соқчига уларни қаттиқ қалтаклашни буюрди. Кейин ишчиларни қозонни йитиб, бинони тозадаб қўйишга мажбур қилди. У ишчиларни тинтиб чиқди. Улар, ҳақиқатан ҳам, Суффолк округида жойлашган уй-жойларнинг инженерлик жиҳозларини тақомиллаштириш бўйича компаниясида хизмат қилишаркан. Сонни компаниянинг этаси қимлигини сўраб билиб олди-да, кейин ўчаласини ташқарига, юк машинаси турган жойга хайдаб чиқарди.

— Қайтиб бу ерда қораларингни кўрмайин, — деди уларга. — Ўчалангнинг қаллангни олиб, итларга ташдайман.

Бундай товламачилик ҳам қонун доирасида юз берётганди. Дон Корлеонеда чуқур таассурот қолдирган нарса шу эди. Ҳар бир одамнинг қобилияти, лаёқатига қараб, унинг жамиятдаги ўрни белгиланади. Бакколик дўконидан чиққан ҳаюл йитиқчанинг йўли ҳам ана шундай бошланганди. У жамиятда ўз ўрнини топиб олиш ва мустахкам ўрнашиб қолиш сари қадам қўйганди.

Иккинчи жаҳон уруши тугаб, Турк Солоччо бимини бўзиб, дон Корлеоне давлатини урушга тириқтор қилиб, унинг ўзини қасалхона қаравотида михлаб қўйгунга қадар у Лонг-Бич шаҳарчаси яқинида ана шу тарзда яшаб, давлатини мустахкамлаш, унинг четраларини кенгайтириб бориш билан машғул эди.

Тўртинчи қисм Ўн бешинчи боб

Марказдан узок овлоқ жойдаги Нью-Гемпшир шаҳарчасида энг қичкина воқеа ҳам одамлар эътиборидан четда қолмайди. Бирор воқеа юз бергудай бўлса, уй бекалари дарҳол деразадан бошларини чиқариб, бир-бирларига хабар берадилар, муараб ўтирган дўкондорларнинг дарров кўзи очилади. Адамслар уйи олди-та Нью-Йорк рақамига эга бўлган қора машина келиб тўхтатилган санокли дақиқаларда ҳамма хабар топили.

Аялод-аждоди шу овлоқда яшаб келаётган, бекорта дорифунунда ўқимаётган Кей Адамс ҳам ётоқхонаси деразасидан бошини чиқариб ташқарига қаради. У имтиҳонларга тайёрланаётганди, овқатланиб олиш учун пастта тушмоқчи бўлиб турганда, бегона машина эътиборини жалб этди ва машина уларнинг уйи олдида келиб тўхтаганда, нима учундир таажжуболанмади ҳам. Машинадан новча, тўладан келган икки йитиқ тушди. Одатда, кинофильмларда гангстерларни ана шундай киёфада тасвирлашарди. Кей ана шундай уй билан уларни эшик олдида ҳаммадан илгари қўтиб олиш мақсадида, зинаподадан физиллаб пастта тушди. Кей улар Майк ёки унинг қариндош-уруғлари олдида келганига шубҳа қилмаганди. Шунинг учун меҳмонларни ота-оналари билан ўзи таништирмоқчи бўлганди. Йўқ, у Майкнинг дўстларидан уялишни ҳаёлига ҳам келтирмаганди. Шунчаки унинг ота-оналари эскича одамлар, Янги Англияда туғилиб ўстан туб янкилар бўлганлиги учун бундай шубҳали одамлар билан қанақа танишлари борлигини тушунамасликлари мумкин.

У айни кўнтрироқ чалинган пайтда эшик олдида етиб келди ва онасига: «Ўтираверинг, ўзим очаман», деди-да, эшикни очди. Остонада икки меҳмон турарди. Улардан бири худди гангстерлар тушпончасини олаётгандагига ўхшаб, кўҳрак чўнгатига кўл солади. Кей бунни кутмаганидан секин войлаб юборди. Лекин эркак чўнгатидан чарм

муковали дафтарча чиқарди ва уни кўла учида силтаб очди-да, Кейта гувоҳномасини кўрстайди.

– Жон Филипс, Нью-Йорк шаҳар полиция бошқармасидан, кидирув агентиман, – деди у.

Сўнг бутадойрант, этик мойи каби қоп-қора қошдан ҳамроҳи томон бош силтаб:

– Менинг ходимим, агент Сириани, – деди. – Сиз эса мисс Кей Адамсиз, тўғрими?

Кей индамасдан бошини эгди.

– Майкл Корлеоне тўғрисида икки оғиз гаплашиб олиш учун киришга рухсат берсангиз, – деди Филипс. Кей ўзини четта олиб, уларни уйга киритди. Шу пайт ён томондаги хонага олиб кирувчи йўлакда отаси кўринди.

– Нима гап, Кей? – сўради отаси.

Соҳлари оппоқ, қотмадан келган садобатли бу одам маҳаллий баптистлар жамоасининг пасторигина эмас, шунингдек, рухонийлар даврасида билимдонлиги билан ҳам машҳур эди. Кей отасининг кимлигини тулик англаб етганман, дейишга журъат этолмасди, кўпинча уни тушунолмасдан хайрон бўлиб қоларди. Лекин отаси унчалик кизикарли одам бўлмаса ҳам уни яхши кўришини биларди. Ота-боба ҳеч қачон сирлашган эмасди, бироқ Кей отасига ишонарди. Шунинг учун қувалик билан:

– Нью-Йоркдан, полициядан келипти. Танни бир студент ҳақида мендан баъзи бир нарсаларни сўрашмоқчи, – деб жавоб берди.

Мистер Адамс таажжубланмасди.

– Шундайми, балки менинг хонамга кирарсизлар? – деди у.

Агент Филипс эҳтиёткорлик билан:

– Биз кизингиз билан ёлғиз гаплашмоқчи эдик, – деди.

Мистер Адамс хушмуомалалик билан эътироз билдирди:

– Бўпти Кей ўзи ҳал қилди, деб ўйлайман. Қайсининг сенига кўпроқ маъқул, кизим? Бу жаноблар билан ёлғиз

ёлғиз гаплашсанми ёки менинг олдимида гаплашганинг яқинми? Балки, ойингнинг олдига гаплашарсан?

Кей бош чайкади:

– Йўқиси, бир ўзим гаплашаман.

– Менинг хонам сизларнинг ихтиёрингизда, – деди мистер Адамс Филипсга. – Кейин биз билан нонушта келисизларми?

Меҳмонлар миннатдорчилик билдиришиб, таклифни рад этти. Кей уларни отасининг хонасига бошлаб кирди.

Никада меҳмон кушетканинг бир четига омонатгина қўйрилган. Кей отасининг кенг чарм креслосига бемаълум қўлашиб олди. Сухбатни Филипс бошлади.

– Мисс Адамс, сиз тасодифан кейинги уч ҳафта мобайинда Майкл Корлеоне билан учрашганингиз йўқми?

Кей, ҳаттоқ, ундан мактуб олгандирсиз?

– Саволдан у дарҳол хушёр тортиди. У уч ҳафта олддин Нью-Йорк полициясининг капитани ва наркотик моддалар билан савдо қилувчи Виргилий Солонцо исмли интибридансиз ўлдириб кетилганлиги ҳақида Бостон газеталари катта умумий сарлавҳалар остида хабарлар ёзиб чиқарганини кўрганди. Газеталарда бу Корлеонелар оиласи ҳам арадашиб қолган яширин уруш операциаларидан бири эканлиги ҳақида ёзилганди. Кей бош қалқиди.

– Йўқ, биз охириг марта у касалхонага, отасининг олдига борганида, тахминан бундан бир ой илгари учрашганим.

Никитинг агент чўрт кесди:

– У учрашувдан бизнинг жуда яхши хабаримиз бор. Ёшнинг шундан кейин учрашмадингизми, деб сўраймиз. Ёшнинг хат-хабар олмадингизми?

– Йўқ, – деди Кей.

Филипс вазмин оҳангда хушмуомалалик билан:

– Агар ҳар ҳолда қандайдир йўл билан алоқа боғлаб ўзини бўласангиз бизни хабардор қилганингиз маъқул.

Майка Корлеоне билан суҳбатлашиб олсак, жуда яхши бўларди. Бирок сизни олоҳантириб қўйишим керак – агар у билан алоқа қилсангиз, ўта оғир вазиятга тушиб қолишингиз мумкин. Сиз унга кўрсатилган ҳар қандай ёрдам жиддий кўнгилсизликларга сабаб бўлади.

Кей уларга жим қараб ўтириб олади.

– Нега унга ёрдам бермаслигим керак? Биз турмуш кўрмоқчимиз. Турмуш қурадиган одамлар бир-бирини ёрдамлашишлари керак.

– Агар ёрдам берсангиз жиноятнинг иштирокчиси бўлиб қоласиз. Сизнинг қалбингизни полиция излаётти. Чунки у қотиллик қилган. Нью-Йоркда полиция капитанини, шунингдек, капитан билан урчапувга келган айтоқчини отиб ўлдирган, – деб жавоб берди Сириани. – Биз уларни Майка Корлеоне отганини тўғрисида аниқ маълумотларга эга эмиз.

Кей бу гапларга ишномасдан меҳмонларни масҳара қилгандай пикиллаб қўлди. Бу полиция айтоқчиларига таъсир қилганлигини сезиб қолди.

– Нималар дейсиз, нахотки Майканинг қўлидан одам ўлдириб кетса? У ҳеч қачон одам ўлдирмайди! У оиласи аъзолари ўртасида ҳам олақаргага ўхшаб, ажралиб туради. Биз Майканинг синглисининг тўйига бора-нимизда қариндош-уруғлари у билан худди менга, яъни бегона одамга муомала қилгандай муомала қилишди. Бу яққол кўриниб туради. Агар у ҳозир, ҳақиқатан ҳам, яшириниб юрган бўлса, беҳуда шов-шувдан, унинг номи газеталарда боғилишидан қочиб, яшириниб юрибди. Майка жиноятчи эмас. Мен уни яхши биламан. Уни ҳеч қим менчалик билмайди. У жуда ҳалоқ одам, ҳеч қачон қотилликдай пасткашликка бормайди. Майка Корлеоне ҳар қандай майда-чуйда ишларда ҳам қонунга риоя қилади. Мен бирор марта унинг ёлгон гапирганини эсломайман.

Филиппс мулозимлик билан сўради:

– Уни кўпдан бери биласизми?

– Бир йилдан кўпроқ бўлди танишганимизга, – деди Кей. У полициячилар бир-бирига қараб қўлимсизлаб қўлланганининг сабабини тушунмади.

– Қўриқилишдан сизни баъзи бир нарсалардан хабардор қилиб қўйсак зарар қилмайдиганга ўхшайди, – деди Филиппс. – Ўша кунни кечқурун у сизнинг олдингиздан кетиб, касалхонага борган. У ердан кетаётиб, касалхонага етганда бурич такозоси билан келган полиция капитани билан дўстлашиб қолган. Капитан билан муштлашмоқчи бўлган, лекин эҳтишона таъзирини еган. Аниқроқ қилиб айтганда, уни уриб жағини синдиришган, бешта тишини қўриб ташлашган. Отайнилари уни Лонг-Бичга, Корлеон билан муштлашган капитанни отиб кетишган, Майка Корлеоне эса тойиб бўлган. Яширинган.

Йилда ўзимизнинг ахборот манбаларимиз, айтоқчиларимиз бор. Уларнинг ҳаммаси бир оғиздан бу Майка Корлеоненинг иши дейишяпти. Бирок суд учун бу даъво бўлмайди. Қотилликнинг тувохи бўлган офицант Мантени сўрагидан танимади, балки ўзи билан урчапувга тапирмади. Солошоннинг хайдовчиси қўлга олинди, бирок у тапиршидан бош тортиятти. Агар Майка Корлеоне қўлга тушганини кўрса, эҳтимол, ҳаммасини тапириб берган бўлармиди? Бизнинг одамларимиз ҳам, ФБРнинг одамлари ҳам – ҳамма уни шунинг учун қидириятти. Кейин ҳозирча бирор натижа йўқ. Балки, бирор хабар келгани, деб ўйлаб бу ерга келгандик.

Кей соловжикна қилиб:

– Бу гапларнинг биронтасига ҳам ишонмайман, –

Филиппс эса юрати орқасига тортиб кетди. Чунки полициячилар Майканинг уриб синдирилган жағи таърифига тапни мукамал тафсилотини туқиб таърифлари мумкин эмасди. Майк жағини синдириган олдани ўлдиргани эса бошқа масала эди.

– Ҳўш, агар Майка қаердалигини билсангиз, бизга хабар берасизми? – сўради Филиппс.

Кей бош чайкади.

Иккинчи айдоқчи Сириани баъканалик билан:

– У билан яшаганингиз бизга сир эмас, – деди.

– Меҳмонхоналарда рўйхат китоблари бор, тўвоҳлар бор. Агар бу ҳақда биз беҳиёёр газетачиларга шипшигиб кўйсак, отажонингиз, ойижонингиз кандай ахвола тушшларини биласизми? Ҳурматли, иззатли, эътиборан одамларнинг кизи танстерилар билан ўралашиб юрсин. Гап шу – ё билган ҳамма нарсангизни тўқиб соласиз, ёки ҳозир отангизни чакириб, бор ҳақиқатни юзига айтман.

Кей хайрон бўлиб унга қараб турарди. Кейин ўривдан туриб эшик олдига келди ва уни очди. Отаси ситара тўлатиб, меҳмонхона деразаси олдига турарди. У отасини чакирди:

– Дада, бу ёкка қараб кўйинг!

Мистер Адамс қизига қулиб қаради-да, у томон юрди. У хонага кираркан, қизининг бешидан ушлаб, полициячилар олдига келди.

– Қулоғим сизда, жаноблар.

Уларнинг иккаласи ҳам жим бўлиб қолишди.

Шунда Кей уларнинг иккинчисига:

– Қани, бошланг, бор ҳақиқатни дадамнинг юзига айтинг, – деди.

Сириани кип-қизил бўлиб кетди.

– Мистер Адамс, мен ҳозир сизга айтадиган тан қизингизнинг фойдасига бўладиган гап. Қизингиз қотиллик қилган, полиция офицерини отиб ўлдирган бир безори билан ўралашиб юрибди. Мен агар у билан ёрдам бермаса, катта кўнглисизликларга дучор бўлиши тўғрисида огоҳлантирдим, холос. Лекин қизингиз бу ин қанчалик жиддий эканлигини тушунмапти, шексиз. Балки, у сизга қулоқ солар?

– Бу гапларга ишониб бўлмайди, – деди мистер Адамс бамайлихотир.

Сириани тумшугини олдига чиқарди.

– Қизингиз Майкл Корлеоне билан бир оғилдан ортиқроқ вақтдан бери учрашиб юрибди. Улар

меҳмонхоналарда жуода кўп марта бирга тунаб қолишган. Тўғилганомаларда эр-хотин сифатида қайд этилган. Ҳозир Майкл Корлеонегга қидирув эълон қилинган, у полиция офицерининг ўлдирилганлиги тўғрисидаги иш юзасидан курашга бериши керак. Сизнинг қизингиз эса бу вазифани ошқалатиши мумкин бўлган маълумотлар беришдан бош торяпти. Бор гап шу. Сизнингча, бу гапларга ишониб бўлмайди, лекин мен ҳар бир сўзимни исботлаб беришим мумкин.

– Мен, ээр, сизнинг гапларингизнинг тўғрилигига шубҳа қилаётганим йўқ, – деди мулоимлик билан мистер Адамс. – Бошқа нарсалар – қизимни катта кўнглисизликлар қутаётганлигига ишонинг қийин. Фақат, афсуски унинг... – отанинг юзида шубҳаланиш ифодаси намоён бўлди – нима эди, ҳа, тумонаси бор, деб айтмаётган бўлсангиз.

Кей отасига қараркан, кўзлари қосасидан чиқиб кетган эди. У отаси ҳазиллашяётганини тушунди. Лекин отасини отаси ҳозир эшитган гапларига шунчалик бепарво бўлса?

Мистер Адамс кескин давом этди:

Шунга қарамасдан ишончингиз қомил бўлсинки, отани қизиктираётган йитит келди дегунча мен дарҳол намуналарга хабар бераман. Қизим ҳам шундай қилади. Ўн маълум тўтасиз, биз нонушта қилишимиз керак.

У мулозимат билан айдоқчиларни кўчага кузатиб кетди ва уларнинг орқасидан эшикни назокат билан, лекин қаттиқ ётди. Сўнгра Кейнинг кўлидан ушлаб, унинг иккарисига, ошхона жойлашган қисмига етаклади.

Юр, нонушта қилайлик, ойинг кутиб қолди.

Кей ошхона томон юраркан, ҳозиргина бўлиб ўтган воқеалардан, отаси бу воқеаларни сўраб-суриштириб бораётганидан тўқинланиб, кўзларига ёш тўлди. Кел-кетган одамларнинг қимлиги тўғрисида отаси огоҳлантириб кетган бўлса керак, ойиси отиз очмади. Кей столга келиб отиради, отаси индамасдан унинг олдига овқат қўйди. Қизини уан ҳам ўтирди. Отаси бошини эгиб ибодат қилди.

Урта бўйли, туладан келган миссис Адамс хар дом яхши кийиниб, тараниб, ясаниб, ораста бўлиб юрарди. Кей онасининг бирон марта ҳам пала-партиш бўлиб юртанини кўрматганди. Эрита ўхшаб, у ҳам кизини ортикча эркалаб-пўтадамасди, унча якин тутмасди. Хозир ҳам шундай килди.

– Кей, кел, куй энди, беҳуда кайгуаверма. Буларнинг ҳаммаси сенинг хафа бўлишинга азиямидиган нарсалар. Нима бўлгандаям, хар ҳолда ёш йигит – Дортмунда талабаси. Шундай йигитнинг жирканч ишларга аралашиб юртангга ака бовар килмайди.

Кей хайрон бўлиб бошини кўтарди.

– Майкнинг Дортмунда ўқишини сизлар қаяқдан биласизлар?

Миссис Адамс турур билан деди:

– Сиз ёшлар, ҳамма нарсани сир тутшини яхши кўрасизлар. Бирок кимни аламоқчи бўласизлар, ханронман. Унинг кимлигини, қаерда ўқишини бошидаёқ билганмиз, аммо ўзинг гап очармикансан, деб бу мангу доғиз очини лозим топмадик.

– Ахир қаяқдан биласизлар? – Отаси унинг Майк билан бирга тунаб юртанини эшитгандан кейин Кей отасининг юзига қарашга уяларди.

– Хатларини очиб ўқитганмиз, албатта, – деди отаси кулиб. Бирок Кей боши куйи солингани учун кулиб гапирганини кўрмади.

Каттик хафа бўлганидан, жаҳли чиққанидан Кей бўйлиб қолди. Энди у отасининг юзига тик қаради. Отасининг қилмиши у қилган гуноҳдан уятлироқ эди. Кей отасининг шундай қилишга бир умр ишонамади бўларди.

– Ёнгон, сиз хазилашяпсиз. Бу ишга қандай қилдиб қўлингиз борди?

Мистер Адамс мулоҳим табасум билан деди:

– Икки гуноҳдан қайси бири оғирроқ эканлигини сана келган хатларни ўқишми ёки менинг яққало ягона

китим оғир аҳволга тушиб қолаётган бир пайтда бундан берабар қолшми? Шундан енгиллини тандаб олдим. Миссис Адамс қайнатиб пиширилган товук тўштини чантаркан:

– Сен, кизим, ёшинга қаратанда хали ҳам ўта соддаман, – деди. – Биз буги хисобга олишимиз, ишларингдан берабар бўлиб туришимиз керак эди. Сен эса дом-мим деманг.

Яхшиямки, Майкнинг ўлдим-қуйдим, деб хис-туятларини очик-ошқора ёзадиган олати йўқ, деб ўйлади биринчи марта Кей. Яхшиямки, Кей ёзган хатлар отасининг қўлга тушмаган.

Унинг қандай оиладан эканлигини эшитиб, талва-талва тушиб қоласизлар, деб кўрқиб айтмагандим.

Биз ростдан ҳам эс-хушимизни йўқотаёздик, – деди биринчи Адамс. – Дарвоқе, Майк қаерда эканлигидан Кей бош чайқади.

Унинг айбдорлигига ишонамайман.

У ота-онаси бир-бири билан кўз уриштириб олганини сезиб қолди.

Афсус у айбдор бўлмаса, шунга қарамасдан гойиб бўлиб бўлса, демек, буги саб бошқачароқ тушуниш керасининг?

Амма Кей ҳеч нарсатга тушунмади. Кейин ўтирган жонидан сакраб турди-да, хонасига югуриб чиқиб кетди....

Уч кундан кейин Кей Адамс Корлеоненнинг Лонг-Бич шаҳри яқинидаги боғ ховлиси ёнида таксидан тушди. Ўзининг кўнглироқ қилиб қўйганлиги туфайли уни кутиб турган. Эшик олдига кизни Том Хейген кутиб олди. Кеннинг юрати шув этиб кетди. У Хейгеннинг ҳеч бир айтмаслигини биларди.

Меҳмонхонада унга чой туттишди. Кей уйда қанчалик бегона одамлар юртанини кўрди, бирок Сонни ишонмасди. У Том Хейгендан шартта сўради:

Майкнинг қаердалигини билмайсизми? У билан қандай боғлансам бўлади, айтиб бера олмайсизми?

Хейген уйланиб ўтирмасдан дарҳол шундай деди:
– Биз Майкнинг соғ-саломатлигини биламиз, бироқ хозир каердалиги номаълум. Анави капитани отиб кўйишганини эшитгандан кейин айбни мента тўнкашадан, деб кўркан. Шундан овозроқ жойда яшириниб, ўтириб туришга қарор қилган бўлса керак. Мента икки ойдан кейин каерда эканлиги тўғрисида хабар беришини айтишди.

Хейген Кейга илгаридан пухта ўйлаб тайёраб қўйилган, қалбақчилиги очик-ойдин кўриниб турган жавобни айтди. Наҳора, шунисида ҳам раҳмат.

– Нима, анави капитан унинг жағини уриб синдириганиги ростми?

– Рост бўлса керак, деб кўркаман, – деди Том. – Лекин Майк бўнинг учун ўч олаётганлардан эмас. Ишончим комилки, бўнинг қотилликка ҳеч қанака дахли йўқ.

Кей сумкачасини олиб, ундан конверт чиқарди.

– У сиз билан алоқа боғлаганда шу хатни бериб қўймайсизми?

Хейген бош чайқади.

– Агар бу хатни унга етказиб бераман, деб қўлинидан олсам ва агар сиз бу ҳақда судга кўрсатма берсангиз, суд мен хат етказиб бермоқчи бўлган одамнинг каердалигини билишим тўғрисида ҳулоса чиқарди. Кутиб туринг, шошилиннинг нима кераги бор? То орада каердалиги тўғрисида хабар беришга шубҳани йўқ.

Кей стакандаги чойни ичиб тутатди-да, ўрнидан турди. Хейген уни даҳлизга кузатиб чиқди, бироқ у эшени очган ҳам эдики, кўчадан қора кийинган, бўйи пастроқ тўладан келган аёл кирди. Кей аёлни таниди – у Ментанинг онаси эди. Кей унга қўлини узатди:

– Кунингиз хайрли бўлсин, миссис Корлеоне, нини ўтирибсизми?

У кичкина қора кўзларини дарров Кейнинг бошидан оётигача югуртириб чиқди, бугдойрант, ажнб бонгати чехрасига самимий табассум югурди.

– Э-э, Майкнинг қаддини-ку, – миссис Корлеоне кучан италияча тааффуз билан гапирар, Кей унинг гондорига зўрға тушунади. – Овқатландингми?

Кей овқатланмоқчи эмаслигини айтмоқчи бўлиб, «Ў-у» деди, лекин миссис Корлеоне Том Хейгенга пина килиб, италиячадаб қаттиқ қойиди.

– Бечора қизни бир пиёда қаҳва билан меҳмон қилишга ярамадингми, ноинсоф, утсиз! – деди ва иссиқ, анча меҳса аёл учун таажжубландайган даражада кучли кўзлар билан Кейни қўлидан тортиб, ошхонага етаклади. – Қаҳва ичасан, овқатланасан, кейин уйингга етказиб келишди. Қўхликкина қиз экансан, поездларда санкиб яраган, яхши бўлмайди.

У Кейни ўтказди-да, йўл-йўлакай пальто ва шипшопин ечиб, стулга ташлади ва палта олдига қуймалана қонди. Ордан икки дақиқа ҳам ўтгани йўқ, стол устига нон, пишлок келтириб қўйди, плитада бикиридаб қаҳва қайнаб бошлади.

Кей уялиб:

– Майк ҳақида бирор хабар эшитармикинман, деб қўнаним, – деди. – Ҳеч нарасдан хабарим йўқ. Мистер Хейген унинг каердалигини ҳеч ким билмайди, ўзи хабар бергунча кутиб керак, дегшти.

Хейген шошилиб:

– Ойи, хозирча фақат шуларни айтиш мумкин, хонинг, – деди.

Миссис Корлеоне унга норози бўлгандай қараб қўйди. Ҳали мента ақл ўратмоқчи бўлишганими? Худо эми кечирсин, мента хатто эрим ҳам ақл ўратмаган, – деди. Кейин чўкиниб олади.

– Мистер Корлеоненинг соғлиги яхшимми? – сўради Кей.

– Тушук. Аста-секин соғайшти. Шу ҳолинг юз беришгани бул қўйибдимми, бу чола қариб, ақли камайибди, дедир. – У бармоқларини бўкиб, аста бошига уриб қўйди. Кейин у қосақала қаҳва қўйди. Кейин нон ва пишлок қилиб меҳмон қилди.

Кахва ичиб бўлингач, миссис Корлеоне Кейнини кўлини кафтлари орасига олиб, мулоимлик билан:

– Майк сента хат ҳам ёзмайди, хабар ҳам бермайди, – деди. – Сен уйингга, ота-онанинг олдига бориб, яхши йилит топиб, куёнга чик.

Кей сумкачасидан хат чиқарди:

– Шу хатни менинг номимдан унга жўнатиб юбормайсизми?

Аёл хатни олиб, Кейнинг бетларини силди.

– Албатта, жўнатаман, тапшиланма.

Хейген эътироз билдирмоқчи бўлганди, у италян тилида каттик бир нарса деди. Кейин Кейни эшнэкача кузатиб чиқди. Остонада Кейнинг ёноғидан тезгина ўтди-да:

– Майкини унут, у энди сента муносиб эмас, – деди. Уй олдига машина турар, унда икки киши кўтиб ўтирарди. Улар Кейни Нью-Йоркка, меҳмонхонанинг эшиги олдигача етказиб қўйишди. Бутун йўл давомда чурк этишмади. Кей ҳам жим келди. Кей ўзи сентадан одам эҳтиёткор, бешафкат котил деган фикрга кўникмиш уринди. Бунга энг пишиқ ва ишончли мандадан – унинг онасидан сўраб билиб олганди.

ЎН ОЛТИНЧИ БОБ

Карло Риццининг ҳамма нарсасдан кўнгли сонди. Ширин орзулар билан Корлеонеда оиластн куёв бўлса-ю, уни Манхэттендек расво жойнинг расво бир бурчагига бўкмекер килиб қўйишса. Бу итга суяк ташлаган билан баробар эди. Карло эса аҳмоқ булди. Лонг-Бич яқинидаги алоҳида уйлاردан бирига умидвор бўлганди, дон хоҳлаган вақтида у ерда яшайётганларни хайдаб чиқаради, деб ўйланганди, уни ҳам ўзини билар катори ёнига олиб, тор доирадаги ишларидан хабардор қиладди, одамлари билан таништиради, деб ишонганди. Дон эса унга нисбатан адолатсизлик қилди. «Буюк дон миш!» Карло Рицци лабини бўриб, масхара қилди. Ўш

ни андаб, олтини ошаб бўлган бу ярамас чола уни иши еришмаган безорини кўчага ташлаб кетгандай, тумонат одам ичига ташлаб қўйди. Мияси ачиган чола оёк-қўлини устнбо юборса қандай соз бўларди. Бир пайтлар Сонни Корлеонинг оғайниси эди. Агар у оила бошлиғи бўлиб юзса, унга ҳам ёлдирик жойлардан бири тегиб қолишга унда қийса бўлади.

Карло қахва куяётган хотинига қараб турарди. Шу хотин хотини кўзига жуада ҳам хунук, бесўнакай кўриниб кетган. Ё алхазар, келиб-келиб хаётини шу таскара билан боғладими? Уйлантишга ярим йил бўлгани йўту, тирмақайлаб семириб кетди. Ўзи Шаркий штатдан чиққан хотинлар ҳеч қачон италиялик аёллардай қадди-баста тирмақайлаб бўлмайдн.

У кўлини чузиб, Коннининг тоғорадан кўтчиб чиққан кимдир думбасини шапатталаб қўйди. Конни кулди. Карло ундан жирканганади:

– Сўкимга боқилган чўчадан ҳам баттар семириб кетгани, – деди.

У хотини хафа бўлиб, афти бўришганини, кўзи ёшланганини кўриб хурсанд бўлди. Буюк доннинг кизи била инма китти? Хозир унинг хотини, шахсий мулакият қилишга муомала қиладди. Корлеоненинг кизини неварга қилаётганидан у шу дақиқада ўзига дондан ҳам қирок кўриниб кетди.

Карло Рицци эринчоқлик билан қахвани секин ичди. Бу қаттолук унинг жонига теккан эди. У бундай қаттолукдан янашга ўртанмаганди. Невадада уйлари кенг қилиб тортишган. Бундан ташқари, бутун шахар орадаб ишхоналарнинг керак, соат ун иккита улуғуриши лозим. Бутун яннида, иш бошидан охири-тохири ётибди, устига-устак келтирилган мажмуи авжи қизиган пайт, баскетбол мавсудининг охирига етмоқда, кечки чавандозлик пойгаси ҳам қизиганди. Орқа томондан келаятган куймаланиш овози келадиганини чақитди. Ўтирилиб қаради. Конни у жини-дан ҳам ёмон кўрадиган, лекин Нью-Йорк шаҳридаги янада хотинлари ўртасида расм бўлган модада ясаниб

олган эди. Коннининг устидати беёбони бор, худди, энди-ри бўрмали шойи кўйлак уни йипирма ёш катта қилно кўпанди.

– Ҳа, йўл бўласин? – сўради Карло.

– Лонг-Бичга, отамникига, – деди Конни бепарволик билан. – Отам хали ҳам касалхонадан чиқмабди, мен ҳам олдада бир-икки кун қараб ўтиришим керак.

Карло пайраҳадай довудлаб кетди.

– Э-ҳа, демак, оркестрга Сонни бошчилиқ қилган экан-да!

Конни хайрон бўлиб унга қаради.

– Канака оркестр?

Карло тутаклиб кетди.

– Сен, кўтир, мен билан яна шунақа гаплашадиган бўласан, корнингни ёриб ташлайман.

Конни кўржанидан орқасига тисарибди, бунадан Карлонинг бағтарроқ ўти чиқди. Ўтирган жойидан шартта турди-ю, Коннининг юзига шападоқ тортиб юборди. Коннининг юзи шу онда доладай қизариб кетди. Карло яна уч марта мушт туширди. Коннининг юкори дабб ёрилиб, қонаб кетганини кўрганидан кейингина унга келди. Лаби ёрилгани яхши бўлмади, из қолмасин керак эди. Конни отилиб ётоқхонага кирди-ю, эшикни ёпиб олди. Карло қулафнинг шикрлаганини эшитган у мазох қилгандай хахолоб қулади ва ўтириб, қолган қаҳясини ича бошлади.

– Карло кўчата чиқди. Машинасининг ойнагозалани чи остида қистирилган қогоз туради. Бу рухсат этилмаган жойда тўхтаганиги учун туланилган жарима қотон эди. Яшпи қогоз, демак, ўн беш доллар. У қогозин машинасининг кабинасидаги сандикчасига ташлаб қуяди. Сандикчада бунақа қогоздан бир тўппи қалашиб ётарди. Энди унинг қайфити аъло даражада эди. Доим шунақа бўлади – талтайиб кетган ярамас хотинни хумордан чиқиб қалтакласанг, дарҳол қайфитинг кўтариладан. Бундай пайтларда Корлеонелар уни камситишадигани ҳам унутилгандай бўлади.

Биринчи марта уриб Коннининг кўзини кўкар-тироғида ағчага ачиниб юртанди. Конни эса дарҳол кўзини кўрғатиб, ота-онасига шикот қилгани Лонг-Бичга кетворганди. Тўғриси айтганда, у қайтиб кел-ганида Карло бўларича бўлганди. Лекин ажабданаарлиси шунақки, у ювошиб, итоаткор, меҳрибон италян хотини бўлиб қайтиб келди. Икки ҳафта чамаси сир бой бер-ган юрди. Ниҳоят, энди бундай ҳол тақорланмаслиги табиғат ҳосил қилди шекилли, бўлган воқеани бошдан-кеч айтиб берди.

Ота-онаси уни бепарволик, лоқайдлик билан кўтиб қилибди, ҳатто ундан қулагандай ҳам бўлишибди. Тўғри, Конни қилган саз ачинабди. Ҳатто отасидан Карло Рич-чи билан гаплашиб кўйишни ҳам сўрабди. Лекин отаси рад этибди.

– Гарчи Конни менинг қизим бўлса ҳам, – деди ота-онаси – энди у эрининг хотини. Мен уларнинг ўртасига туша олмайман. Ҳатто Италия кирди ҳам эр-хотинининг ишита қарашмаган. Уйига қайтиб борсин ва ўзини шундай қотонини, эри урмасин.

– Сен ўзингиз ҳаётингизда бирор марта оймита қўл кўтарганингиз? – деди Конни алам қилиб.

Конни отасининг эрка қизи эди. Шунинг учун ҳам унинг бундай чўртқесарлиги узрали эди.

– Ойнинг бирон марта ҳам урадиган иш қилган эмас, – деб жавоб берди отаси.

Онаси бош қимирлатиб маъқуллаб, қулиб қўйди. Конни ота-онасига тўйида совет қилинган пулни эри тортиб олатилигини, нимага сарфланганини тўғрисида яна оқланганини айтиб берди. Отаси елка қисди.

Айр менинг хотиним ҳаддан ортиқча ишларни қилишга қўрадиган бўлса, мен ҳам худди шундай қилган бўлардим.

Шундан кейин Конни попути пасайиб, уйига қайтиб келди. Отаси уни жуда яхши кўради, бу совуққонлик шундан қаердан пайдо бўлганлигини у тушунтириб бер-маганди.

Бирок дон у ўйлагандай бағритош одам эмасди. У сўраб-суриштириб, деярли ўн беш минг доллардан бош-рат тўй совғасини Карло тунги барлардаги хотинларга сарфлаб юборганини аниқлади. У Рицчининг тоталитар торита махсус одамлар кўйди, улар Карлонинг буюкмеридик лавозимидати ҳар бир қадамидан Хейгенни ҳабардор қилиб туришарди. Бирок дон унинг ишита аралашмади. Хотинининг ака-укалари, қариндош-уруғларидан кўрқадиган эрдан нимани ҳам кутиб бўларди – у эр оилавий бурчини қандай адо этади? Бу ўта мураккаб вазият, шунинг учун ҳам кизининг ёнини олишта журят этолмасди.

Лекин синглизининг қалтакланганини эшитиб, Сонни Корлеоне қаттиқ ғазобланганини, факат шахсан донининг ўзи томонидан жорий қилинган, ҳатто Сонни ҳам ишкор қилолмайдиган қататонгина уни қасос олишдан тўхташиб қолганлигини эшитганида эди, Карло Рицци ҳам саз ховуридан тушган бўлармиди. Айнан шунинг учун Сонни Рицци билан учрашиб қолишдан қочиб юрди, у ўзини ишонмас, ўзини тугулмай қолишдан кўрқарди.

Мана, бугун ҳам ўзига ҳеч қандай хавф-хатар йўқлигига ишончи қомил бўлган Карло Рицци шундай ақолийб яқшанба кун тонгида тўксон олтинчи кўча бўйлаб машинасида Ист-Сайд томон учиб борарди. У иккинчи томондан уйининг олдига Сонни Корлеоненинг машиниси келиб тўхтаганини кўрмади.

Ойла мулкидаги қароргоҳини тарк этган Сонни тунни шаҳарда, Люси Манчининикида ўтказди. Ҳозир уйга кетаётган йўлда уни тўрт шахсий соқчи – иккитани олдада, иккитаси орқада кузатиб борарди. Унинг мисига шаҳарга келгандан кейин синглизига учраб ўтгани ва уни бирга Лонг-Бичга олиб кетиш тўғрисидаги фикр келиб қолди. Карло Ҳозир Ист-Сайда маза қилиб юрибди, хотинини машинада етказиб кўйишта яна пулни аяйди, ҳасис. Шундай бўлгач, синглизини билан та олиб кетади.

Сонни ҳеч қачон лифдан фойдаланмасди. У лифтни қонқон деб биларди. Шунинг учун зинапояннинг икки босқичини бир хатлаб, саккиз маршнинг¹ тез босиб чиқадиган. Қонининг қартираси эшити олмади тўхтади. Эшикни чертади. У Карло жўнаб кетганини кўрарди. Демак, синглизини уйда. Ҳеч қим жавоб бермади. У яна эшикни чертади. Синглизининг ҳадиқсиратган овози эшитилди.

– Қим у?

Қушиб айтилган бу гап Соннини довларитиб қўйди. Синглизини болалигиданок ерга урса кўкка сагчийдиган, ет олов қиз бўлиб ўстанди. Оиланинг бошқа аъзолари келин ўзини дадил Ҳимоя қила оларди. Нима бўлдикикин?

– Бу мен, Сонниман, – деди у.

Қуфр шикирлаб, эшик очилди ва Конни хўнграб аяғинини бўйнига осиди. Сонни шу даражада ўзини яқини кўйдики, дастлабки дақиқаларда қаккайиб туриб қолди. Кейин синглизини ўзидан саз нари итариб, шипи-кетган юзини кўради-ю, нима бўлганлигини тушунади.

У нааста отилиб тушиб, синглизининг эри орқасидан қонқончи бўлди. Қаттиқ ғазобланганидан Соннининг афти бурилиб кетди. Конни ақаси ўзини тугулмаётганини кўриб, маҳкам ёпишиб олади, қушиб юбормасдан, ет янги торғли. Энди у қаттиқ кўрқанидан хўнграб қоларди.

– Бўпти, – деди Сонни. – Бас қил. – У ошхонага киради, телефон рақамларини тера бошлади. – Ҳозир врач келтирмади, текшириб кўрсин. Ҳозирги аҳолингда эҳтиёт бўлишни керак. Қанча қолди ўзи?

– Йил ой, – деди Конни. – Сонни, илтимос қиламан, яна терма, ёлвораман.

Сонни қулади. Унинг киёфсида шафқатсизлик на-зорини эди.

– Ўзиниш қилма, – деди. – Боланг отасиз туғилмас-лигини ҳарқат қиламан.

¹ Марш – зинапояннинг икки супа ёки қават ўртасидаги қосон.

У синглизининг соғ ёноғидан ўлиб кўйди-да, таш-карига чиқди.

Ист-Сайддаги бир юз ўн иккинчи кўчада, қандолат-хона олдиди, Карло Риццининг тотализатори жойлаш-ган жойда машиналар икки катор бўлиб, катор тиз-либ турарди. Тотализаторга кириш йўлатида оталари яқшанба кўни эртада машинада сайр қилириб келган учун бирга олиб келган бодалари билан қувлашмасоқ ўйнашарди. Бу ерга тўлланганлар бейсбол ўйинида у ёки бу команданинг тарафини олиб, уртага пул қўйиб кимор ўйнашарди. Бодалар эса команда танлашда оталарни ёрдам беришарди. Карло Рицци келганини кўриб, ўзини мижозлари бодаларни чағитиш учун музқаймоқ олиб беришди, ўзлари эса бейсболчиларнинг қайси бири улар-га ютуқ келтириши мумкинлигини аниқлашга ҳаракат қилиб, биринчи бўлиб тўп узатувчи бейсболчиларнинг исм-фамилиялари ёзилган газетани ўқийшга киришдилар.

Карло савдо зади орқасиди катта хоната ўтди. Унинг икки «мирза»си – кўринишидан орик, лекин чайир Сал-ли Рэгс ва «Тренер» лақабли ўта бесўнакай яна биттадан кўйилган доғни ёзиб бориш учун чизикли дафтарани олиб, тайёр бўлиб туришарди.

Орадан ярим соат ўтгач, омадини синаб кўрмоқчи бўлганлар тарқалиб кетишди. Карло Салли Рэгс бил-дан салқинлаб ўтириш учун айвонга чиқишди. Бола-лар асфальт йўлда шайба ўйнашарди. Полиция маши-наси йўлдан катта тезликда ўтиб кетди. Карло билан Салли Рэгс бунга парво ҳам қилишмади. Корхонанинг полиция участкасида кучли хомийлари бор эди, шу-нинг учун ҳам маҳаллий маъмурларнинг қўли қатти-лик қиларди. Киморбозларни қуршаб олиш учун энг юқоридан кўрсатма бўлиши керак. Бундай кўрсатма бўлган тақдирда ҳам тегишли одамлар Карло Риццининг одамларини олдидан огоҳлантириб қўядилар.

Қандолатхонадан чиққан тренер уларнинг ёнига ке-либ ўтирди. Бейсбол хақида лакилаб ўтиришди, ке-йин суҳбат мавзуси аёлларга кўчди. Карло хурсанд бўлиб қулиб:

– Ўйда ким бошлик эканлигини кўрсатиб қўйиш учун йўриқ яна хотинимни дўппослашга тўтти келди, – деди. Тренер эҳтиёткорлик билан:

– Иккинчи қилмабсан, эрта-индин кўз ёридиган одам... –

– У қайқатли гапларни айтасан, башарасига икки мар-та қўлилаб туширдим, холос, – деди Карло. – Ўлмайди. – Ўзининг солиб жим бўлди. – Ўзинг ўйлаб кўр, ўйда эҳтиёткорлик қилмоқчи. Йўқ, буннақаси кетмайди.

Қандолатхонанинг олдиди бекорчи ўйинчилар анча тўлганлиб қолган эди. Улар ўзларича бейсбол ўйини янана баҳслашишарди. Батзи бирлари «мирза»лар ва Карло орқасиди зинапохта келиб ўтиришди. Тўсатдан тўхта шайба ўйнаётган бодалар кирғий човут соланган тўхта таласиди хар томонга қочишди. Бир машина қандолатхона олдига ўқдай учиб келди ва шундай қаттиқ тезлашиб, қўлоқларни тешиб юборадиган даражада зинапохта овоз чиқди. Машина тўхтаб улгурмасданок зинапни эшикдан бир одам шундай шошилиб тушдики, қандолатни бу воқеадан ҳамма қотиб қолди. У Сонни Карлога эди.

Қаттиқ газабланганидан унинг чорпахид юзи оппоқ бўлиб кетган, дўрдоқ лаблари диг-диг титради. Қўз-либ юлғутча у зинапохта кўтарилиди-да, Карло Риц-цининг ёқасидан олади. Бошқалардан ажратиб олиш ва тўхта суҳбат қилиш учун Карлони бор кучи билан тўтди. Лекин Карло чайир қўллари билан эшик олдидан темир панжарата маҳкам ёпишиб олган эди. У юзи ва қўлининг оёқлари орасига япиришга уриниб, қўлиниб олган Сонни ёқасидан олгач, устидаги кўйлати йиртилиб кетди.

Шундан кейин бўлган воқеани кўрган одам, алаббатта, таърифта тушарди. Сонни ёужанак бўлиб олган Кар-лонинг тинимсиз дўппослар, мушт туширар, тазабидан тўхтаб қолган овози билан аймай ҳақорат қиларди. Карлодан кучи бўла туриб, Карло тирноқча қаршилик кўрсатмасди, шафқат қилиш, узр сўраш хақида оғиз ҳам

очмасди, хатто интраб ҳам кўймади. Тренер ва Салли Рэгс мик этмасдан ўтиришди. Улар Сонни кувё боластни ўлакка қилиб қалтақлайди, деб ўйлашганди ва унинг ҳолига тушишни хоҳлашмади. Ўйинга ҳалакит бертан давантирни бошлаб сўжиб, ҳумордан чиқишга тўплаган чурвақалар ҳам бу томошани кузатиб туришди. Улар уришқоқ жангари кўча бодалари бўлишларига қарамай, вахшийлашган Сонинни кўришиб, жим бўлиб қолишди. Бу орада иккинчи машина етиб келди, ундан Соннининг икки шахсий соқчиси отилиб тушди. Бўлаётган воқеани кўриб, улар ҳам аралашишга журъат этишмади. Улар агар четдаги одамлардан биронтаси аҳмоқлик қилиб, Карлонинг тарафини олишмоқчи бўлса, дарҳол хўжайинини кутқаришга тайёр бўлиб туридиар.

Қалтақланаётган одам бутунлай итоаткорлик қилиб турганилиги учун ҳам бу жуда муҳиш томоша эди. Қим билди дейсиз, баки унинг ҳаётини ана шу итоаткорлик кутқариб қолгандир. Темир панжарага маҳкам ёпишиб олиб, Сонни уни кўчанинг ўртасига сураб чиқишга йўл кўймади. Гарчи Сонни билан мушгалашишга етудан кучи бўлса ҳам, ҳамон қаршилик кўрсатмасди. Бошини бўйнига, елкаларига тинимсиз мушт ётиларди. Бирок Карло Сонни ҳолдан тойиб, жаҳлидан тушгунча домим демай, бош этиб тураверди. Сонни хансираб унга қаради-да:

– Итвачча, агар синглимга яна бир марта қўл кўтардингсан бўлсан, қалдангни одаман, – деди.

Бу тап вазиятни юмшатади. Чунки агар Сонни, хакикатан ҳам, Карлони ўлдирмоқчи бўлганда, дадан қилиб, кўрkitиб ўтирмасди. У аламидан, ноилоҳжандан дағдага қиларди, чунки Карлони ўлдириб мумкин эмасди. Карло ундан кўзини олиб қочди. У бошини кутармасдан панжаранинг темир тўсиқларини қўлдан этиб-бўкишда давом этди ва Соннининг машинаси моторини турилатиб олислаб кетгунча, тренернинг ритабий, деярли оталарча тамхўрлик билан айтгандай «бўлди, Карло, юр, дўконга қирайлик. Ҳаммага томоша

бўлишининг нима кераги бор», – деган овози эшитилгунга қадар ана шу ҳолатда тураверди.

Шундан кейингига Карло зинаполийнинг тош босқичлардан ниҳонини ўзишга, белини кўтариб, панжара тўсиқларидан қўлини олишга журъат этди. Қаддини толаб тик тураркан, бир одам иккинчисини ҳақорат қилишнинг тўвохи бўлган бодалар кўзи косасидан шиб, пешаналари тирпишиб, унга қараб туришганини кўрд. Карло Рицци дўлдай ёйилган қаттиқ зарбадан тинчлашганмади. Кўпрок руҳий изтиробдан, қаттиқ кўрсалишдан бўлса керак, кўнгли айниқ бошлади. Тренер кўздан етказиб, қандалатхона орқасидати хонага олиб кетди. Шикасталанмаган, қонамаган, лекин ҳажжон зарбидан кўжариб кетган, гурра билан тўла юзига муз малҳам ёлғанда қаршилик қилмади. Ваҳима чекиниб, энди каттиқ ҳақоратланганини ўйлаганда, Карло кўнгли айниб, кайи қилди. Тренер унинг бошини чанок – сирланган қўл кетди устида ушлаб турди, кейин худди маст одамни тўла қўллади уни қўлтиклаб, наровондан дўкон устидаги тоғига кўтарилишга ёрдам берди ва ётоқхоналардан бирини ёққанб кўйди. Салли Рэгс сездирмасдан қайтадир кўнгиб бўлганига Карло эътибор ҳам бермади.

Салли Рэгс эса пиёда юриб ўчинчи авенюгача борди ва Рокко Лампонега кўнтрик қилиб, бўлган воқеа ҳақида телефетга ахборот берди. Рокко бу хабарни хотиржамлик билан қабул қилди ва ўз навобатига телефон орқали сирланган Пит Кламенцага етказди. Кламенца норози бўлиб томоғини қирди ва тўнғиллади:

– Кўриб кетсин, бу Сонни дегани кутурган бўка экан. – Бирок аввал тумани босиб, кейин гапиргани экан бу гапларни Рокко Лампоне эшитмади.

Ўнгра Кламенца Лонг-Бичга, Том Хейлента кўнтрик билан Хейтен бир неча дақика жим тургач:

– Қар эхтимолга қарши имкони борица тезроқ йўлга бор юзи машина жўнатинг, – деди. – Машиналар тирлана бўлиб, ё йўл ҳолисаси юз бериб ёки бошқа бирор нарса билан Сонни ушланиб қолиши мумкин. Бундай

пайтларда у нима қилаётганини билмай қолади. Бирининг дўстларимиз унинг шаҳарда эканлигини эҳтимол эшитишган бўлсалар керак. Лекин ҳар ҳолда...

– Мен йиғитларни йўлга чиқариб улуғручимча Сонни уйда бўлади, – деди Каменца шубҳаланиб. – Агар мен улуғра олмасам, демак, Таттабьялар ҳам улуғра олишмайди.

– Тўғри, биламан, – деди шошимай Хейген. – Аммо кўзда тутилмаган бирор воқеа юз бериб, Сонни ушланмиш қилиши мумкин. Ҳаракат қил, Пит.

Каменца ичида сўқиниб, Рокко Лампонега кўнтрик қилди ва Лонг-Бич йўлига бир неча машинада одамлар чиқаришни буюрди. Ўзи ҳам кўримсиз машинасини олиб чиқди-да, эндиликда унинг уйини кўриқаётган қоровуллар отрядидан уч кишини олиб, Атлантик-Бич орқали кўприкдан ўтиб, Нью-Йорк томон йўлга чиқди.

Кандалатхона олдига ўралашиб юрган ўртача ўйинчи, лекин яхшигина айтоқчи бўлган, Таттабьялар оиласидан моёна олиб турадиган бекорчилардан бири алоқадар кўнтрик қилиб, у орқали маълумотни хўжайинга етказди. Лекин Таттабьялар оиласи ҳали ҳарбий давр таълабига мослашиб улгуришмаганди. Шунинг учун ҳам маълумот орадик тўсиклардан ўтиб, оила бошлани билади. Бў пайтга келиб, Сонни Корасоне отасининг Лонг-Бич шаҳри яқинидаги уйига соғ-саломат етиб келган ва унинг қилмишларидан беҳад жаҳли чиққан дон олдига жавоб беришга тайёр туради.

ЎН ЕТТИНЧИ БОБ

Корасонелар оиласи ва уларга қарши бирлашган йиғи оила ўртасида 1947 йилда бўлиб ўтган уруш ҳар моёи томонга қимматга тушди. Капитан Макклоскиннинг ўзини учун қасд олиш мақсадида полиция уришяётган томонларга қаттиқ таъйик кўрсатганлиги вазиётни янада муров қаёлаштирганди. Ҳозиргача полиция бошқармасининг

шароити раҳбарлари бойлик орттириш мақсадида тур-ан киморхоналар, ўтрихоналар ва фоҳишахоналарни қондиланка олган ҳокимиятга дахлдор бўлган амалдорларнинг сиқуви билан ҳисоблашмаган ҳоллар камдан-кам бўларди. Бироқ жанговар зобитлар юқоридан берилган буюрқа бўйсунмай қўйиб, армияда кўзғолон ва талаён рив беришда штаб генераллари ожиз бўлиб қолганлари келиб, бу амалдорлар ҳам ожиз эдилар.

Корасонелар оиласи бундай ҳужумлардан душманларга нисбатан камроқ зарар кўрди. Бу оила бойлигини асосий қисми киморхоналардан келарди. Шунинг учун у яширин лотерей киморхоналари таъкиб остига қилинган кейин зарар кўрди. Ташкилотчилар ва патронларнинг жиноят устида қўлга тушириб, аввалдан бир неча яширин «банк»ларни ва киморхоналар қилишган уйлари топиб олишди, қуршаб олишлар натижасида уларнинг эгалари, «банкчи»лар жиддий зарар кўрдилар. «Банкчи»ларнинг кўпчилиги катта тузлар бўлиб, сароларга шикоят қилишди, улар эса бу шикоятларни оила кенгаши муҳокамасига қўйишди. Лекин ҳам «банкчи»ларга вақтинча киморхоналарни ёпиб йўқ қилиш тўғрисида кўрсатма берилди. Энг даромадли жой бўлган Гарлемда «банкчи»лар маҳаллий негрлар билан қилиштирилди. Улар таваккал қилиб, полициячилар томонидан жойларда киморхоналар очдилар.

Капитан Макклоски ўлимидан кейин тох у, тох бу шароитда унинг исми Солоццо исми билан бирга тилга келган хабарлар пайдо бўла бошлади. Уларда Макклоскин ўлимидан саз олдин қаердандир катта микдорда пуллар унинг елиб-югуриши билан матбуот саҳифаларида пайдо бўларди. Полиция идораси матбуот хабарларини таълиқдамас, ё рад этмасди. Бу пайтда эса бу хабарлар таъсир кучини кўрсата бошлаган эди. Сотиб олинган аниқланишлар, Корасонелар оиласидан моёна олиб туради-

тан полициячилар орқали полицияга Макклоски учинга чиққан товламачи бўлганлиги тўғрисида тинимсиз ахборотлар тушарди. Агар у шунчаки пул, олдий пора олганда майли эди, бу полициянинг олдий хизматчиси учун табиий ҳол эди. Лекин у олган пуллар энг жиркачи пуллар – котиллик, наркотик модалар сотиш орқали топишган пуллар эди. Бу эса полициядаги ахлоқий талабларга кўра кечириб бўлмайдиган гуноҳ эди.

Конунчилик ва интизомга кўр-кўрона ишониш ва унга ривож қилиш полициячига хос хусусият эканлигини Хейген тушунади. Бу у хизматини қилаётган тирикчиликдан бошқа нарсани ўйламайдиган олдий одамлар ишончига қараганда табиийроқ ҳаёлроқ ишонч эди. Ахир тартиб-интизом, конунчилик полиция ва унинг ҳар бир аъзоси роҳат-фароғатда яшашини таъминлайдиган, деярли унинг ҳар бир аъзосини ҳукмрон қилаётган сеҳрли кучда! Иккинчи томондан у зарур бўлган одамдан норози бўлиб юради. Олдий одам аини пайтда ҳам унинг васийлиги остидаги одам, ҳам ўлимга ҳукм қилно кўйилган одамдир. Васийлиги остидаги одам сифатида у кўрнамак, кўтол, инжик, ўлимга ҳукм қилиб кўйилган одам сифатида эса қув, хавфли, ўта маккор. Агар тартиб соқчилари кўлига тушиб қолгудай бўлса, полициянинг ҳамма хатти-ҳаракатларини ҳар қандай йўллар билан барбод қилиш учун полиция кўриклаётган жамият тўда ҳаракатга келади. Юқори амалдаги бошликларни сотиб олишга киришилади. Кўнглидан суда учига чиккан муттаҳам ўғриларга нисбатан шартли ҳукм чиқаради. Агар окловчилар жиноятчиларни оқашга ожизлиги қилиб қолмиса, штатларнинг губернаторлари, ҳатто президентнинг ўзи уларни афв этишларини сўрай, бу ишга арадалишдан тортинмайдилар. Вақт ўтиши билан полициячининг ҳам қалбиси ишлаб бошлайди. Нета энди оми ҳалқ конуний жазодан қутулиш учун сарфлаётган пулларни полициячи ўз кўлига олиши мумкин эмас! Ахир бу пул унга бошқаларга қараганда кўпроқ керак! Унинг фарзандлари ҳам қолдёларда ўқисин. Уларнинг

бошқалар фарзандларидан кам жойи борми? Унинг хотини кам қимматбахо моллар сотиладиган дўконга бориб савдо қилсин. Қишда таътилга чиқиб, Флоридатга бориб навада қорайиб келса, ўзига ҳам зарар қилмасди. Ахир ҳар қолди у хавф-хатар остида ишлайди, бу ҳазилакам гап эмас-да!

Лекин, шунга қарамасдан, у ҳатлаб ўтолмайдиган чегара кам мавжуд. Тўғри, у буюкмежердан пора олади, эва-нига унинг фирибтарлик ишларига арадашмайди. У ма-ишонини мумкин бўлмаган жойга қўйган ёки тезликни оширган хайдовчидан пул олади. Мавдум микдорда пул эва-нига у таклифнома билан уйлارга келадиган қизларни ҳам кўрматганликка олади. Бундай қизлар кечкурунлари кўча кўлида тўлиб кетади. Инсон табиатида хос бўлган инъий ишлар қадимдан мавжуд. Лекин полициячи-га одамда қуролли талончиликка, наркотик модалар билан савдо қилишга, зўрлашга, котилликка ва бошқа вазанларга бефарво қаратиллиги учун зўрлаб пора бе-риладиди. Унинг тушунчасига кўра бундай жиноятлар инсон инқисий қудрати асосини емиради ва бунга бефарқ қараб бўлмайди.

Полиция капитанининг ўлдирлиши, полиция хиз-матчилари нуктаи назаридан қараганда, подшонинг ўл-дирилиши билан тенг эди. Аммо Макклоски наркотик модалар билан савдо қилувчи учига чиккан контрабан-дани билан бирга отиб ўлдирилганлиги мавдум бўлгач, инсон ҳаётига суиқасд қилишда иштирок этганликда инсон шубҳаланишгаётганлиги ҳам мавдум бўлиб қолади ва полициячилар даврасида ўч олишга бўлган эҳтирос ва эва-нига сўна бошлади. Бунинг устига қанчалик чиран-ган ҳам барибир турмуш ўз йўлига соларкан. Насиқта-ланган молларнинг пулини бериш керак, узок муддатга қарата олган машинасининг пулини тўлаш керак, бола-ларни оёққа турғизиш керак... «Рўйхатнома»дагилардан эва-нига оламаса, полициячи маошини ўчма-ўч етказиш учун эва-нининг моқисидай тинимсиз югуриши керак эди. Маошдан, асйлик, нонуштага расмий руҳсатсиз савдо

килаётган дўкондордан чой-чака униради. Масалан, дейлик, машинасини тўғри келган жойда қолдирган бирорта хайдовчи пайдо бўлиб қолади. Хўш, нима қилиши керак? Батзи бировлар бачабозлик, ҳақорат ёки зўрлашда шубҳа қилиниб, уласткага келтирилганларнинг чўнтақларини шу ернинг ўзидаяк тозалаб қўйишарди. Буларнинг ҳаммаси юқоридаги полциячиларнинг ён босиши билан тутарди. Улар шу йўл билан қадар-қимматини ошириб олганларидан кейин оилавий синдикаларга тирикчилик қилишга руҳсат беришди. Яна машиналар ишга тушди, яна маҳалани маъмурларнинг тизмаси ва ой сайин ким қанча чой пули тўлаб туриши юзасидан кўрсатмалар, «фўйхатнома»лар ёзилди. Яна ижтимоий тартиб мавжудлигига ўхшаш жимлик вужуға келди.

Хатарли дақиқаларда дон Корлеоне ётган касалхонага хусусий айтоқчилардан соқчилар қўйиш фикри Хейтендан чиққан эди. Кейин бу соқчилар Тессино отрядидати қўчқироқ соқчилар билан алмаштирилди. Аммо бундан ҳам Соннининг кўнгли тўлмади. Февралнинг ўрталарига келиб, дон анча тузалиб, жойидан жилданриш мумкин бўлиб қолган-да, уни санитария машинасида уйга, парк ичидати қарортоҳига қўчириб келишдан уйда унинг келишига пухта тайёрларлик кўрилади – ҳар эҳтимолга қарши кўзда тутилмаган қийинчиликларнинг олдини олиш мақсадида ётоқхона энг замонавий меҳнатина асбоб-ускуналари билан жиҳозланиб, касалхона палатасига айлантирилди. Синьковлик билан сирадо олинган, синалган ҳамширалар туну кун беморнинг қаравоти олдига навобатчилик қиладилар. Қулоқ энгилмаган микродорати хизмат ҳақи эвазига дўхтир Кеннедини доимий врач сифатида ёки ҳеч бўлмаганда доннинг медицина ҳамширалари қарамоғида қолдириш мумкин бўлганга қадар бу уй санаторийга қўчиб келишга кўнаирадилар.

Бог теграсига қадам қўйиш мумкин бўлмай қолди. Бу ердаги уйларда истикомат қилаётган, лекин оиднинг

билан банд бўлмагандар дон Корлеоне маблагги ҳисобига оид вортга – Италия қишлоқларига дам олишга жўнаб кеттилар. Уларнинг ўрнига Сонни ва Клеменцанинг мермиларини жойлаштирилди.

Бол ушга келиб олиши, шу билан бирга янги кўриётган ҳаёлатли меҳмонхона ва киморхоналарнинг олдига учун қандай имкониятларга эга эканлигини чималаб кўрсин деган мақсадда Фредаи Корлеонени Лас-Вегаста жўнатиб юборишди. Лас-Вегас Фарбий соҳил шифтисига қарашли бўлиб, хозирча бетараф эди. Бу шифтисини бошқараётган дон ўз теграсида Фределининг тарафқарориз ялашини тавминлашни зиммасига олган қад. Нью-Йоркдаги Беш оила Фределини Лас-Вегасда қолдириб, янги душман ортқириб олишни ҳаёлларига ҳам келтиришмасди. Нью-Йоркда ҳам уларнинг иши йилдан охиш-тохиш ётганди.

Доктор Кеннеди бемор олдига иш ҳақида суҳбатлашинини ман қилди. Бирок бу ман этиш билан ҳисоблашинини ҳеч қим ўйламади. Дон уйга келган биринчи кўнглик қаровий кенгаш ўтказишни талаб қилди. Кечта қаровий унинг хонасига Сонни, Том Хейтен, Пит Клеменца ва Тессино тулданишди.

Дон Корлеоне камқувватлигидан ҳали тапшириш-ти қилиналар, бирок у ҳамма талпини тинглашни, зарур вазорларда таққиллаш ҳуқуқидан фойдаланишни хоҳларди. Фредаи Лас-Вегаста киморхонадаги ишнинг йўлга солиш талпини жўнатишганини эшитиб, бош эгиб маъқуллади. Ўнда оғзодларнинг Бруно Таттальядан қасд олганлиги шифтисидати хабарни эшитганда отир хўрсиниб, норози бўлишдан бош чайқади. Лекин ҳаммасидан ҳам Майкл Клеменца ва Макклоскини отиб ўлдириб, Сицилияга қочиб кетишга мажбур бўлганлиги тўғрисидаги хабарларни каттироқ хафа бўлди. Бу хабарни эшитган дон қўли билан ҳамма хонадан чиқсин, дегандай ишора қилди. Кеннининг донсиз, бурчақадаги қонуншўносликка оид ада-латлар тўғрисида қўйилган хонада давом эттиришга тўғри келди.

Сонни Кордеоне ёзув столи орқасидати катта креслога чўкди.

– Мен икки ҳафта, врач оилавий ишлар билан шуғулланса бўлади, деб руҳсат бермагунча чолни безовта қилмаслик керак, деб ўйлайман. – У жимиб қолди. – У тузалиб, ўрнидан тургунча ишларни тўғрилаб қўйсан, ёмон бўлмасди. Полиция руҳсат бери. Демак, машинани ишта солишимиз керак. Энг аввало, Гарлемдаги яширин дотереяни қайтариб олиш зарур. Қора чурыаклар уч-тўрт кун шўхлик қилишди, бўлади, энди иззатини ҳам беришсин. Ҳадидан ошиб кетишди, бас энди. Ҳар қадамда ютуқдан қисиб қолишпти. Ўзлари машиналарда савлат тўкиб, сайр қилиб юришди. Тўловларни эса ё муллатини чўзиб юборишди, ё ўйинчига у ютиб олган ютуқинини ярмини беришди, вассалом. «Банкчи»нинг миждолар олдидан ўз бойлигини кўз-кўз қилиши, башанг қийинчи олиб, чиройли машинада гердайиб юриши мента керак эмас. Ўйинчиларнинг ютугидан уриб қолиш ҳам мутлақо керак эмас. Бўлди, яқка ҳунармандчиликнинг кераги йўқ. Улар номимизга доғ туширишди. Том, бу масалани зудлик билан ҳал этиш керак. Одамларга тўсик олаб ташланганлигини айтиб қўйсанг бас, у ёни ўзи юришини кетаверади.

– Гарлемда ҳеч қимдан тап тортмайдиған йиптлар бор, – деди Хейтен. – Улар катта пулга мазаҳурак бўлаб қолишди. Яна ташкилотчи ва банкчи бўлиш уларга ёқармикин.

Сонни елкасини қисди.

– Ёкмаса номма-ном Клаементага айтиб қўйсан, вассалом. Уларнинг ақлини киритиб қўйиш Клаементаининг вазифаси.

– Тўғрилаймиз, ҳеч қанака тап бўлиши мумкин эмас, – деди Клаемента.

Тессо энг отир мавзуда тап бошлади.

– Иш бошлашимиз биланок Беш оила бизга қарини қўзғалади. Гарлемдаги «банкчи»ларимизга, Ист-Сайддан бўлмекедларимизга ҳужумлар бошланади. Балки, бунга

сонни қоминлантимиздати тикувчилар ҳам таъкиб қилинар. Бу уруш бизга қимматга тушади.

– Балки, бош кўтаришга оламас, – деди Сонни. – Ахир ҳужум бошланшса, тетишли жавоб бўлишини улар ҳам биланшса керак. Мен тинчлик музокаралари олиб бориш билан қармоқ ташлаб кўрдим, кенжа Таттальяга хун ташлаб бир оз ён боссақ, балки тил топишиб кетармиз.

– Ишнинг тинчлик тўғрисидаги тақлифаримизни қару қилишмайди деб ўйлайман, – деди Хейтен. – Келтирилган бунга бизни айбдор деб ўйлашди. Бунга уларда ақл ҳам бор. Менимча, уларнинг максдаи бизни наркотик билан савдо қилишда иштирок этишга мажбур қилиш, оиланинг давлат ашпаратидати алоқаларидан қару қилишдан иборат. Бошқача қилиб айтганда, Солюц-де-ла-Бидеда қучларимизни пароканда қилиш учун бизга қара пушдан кейин биз уларнинг хисоб-китобларига тақлифати тақлифини қабул қилишга мажбур бўламиз.

Сонни чертиб-чертиб деди:

Наркотик модаллар истисно қилинади. Бу тақлифати «нук» деган, демак, йўқ. Бу масалани унинг ўзи ҳал қилса, оиламиз.

– Демак, оладимизда тактик муаммо турибди, – деди Сонни ишбилармонлик билан. – Биз ошқора, ҳамманинг кўзи олдидан иш олиб бораётимиз. Тотализатор, дотерея, янгики эса фоҳишабозлик, шу жумладан, уйга бориб қармалар касбада фоҳишабозлик билан шуғулланади. Катин томондан ёндашишни билмайсан. Қолган оилалар қармалар касбада уюшмаси устидан назорат ўрнатган. Қармалар касбада пайчи сифатида қатнашадилар, наркотик бу энг муҳими эмас. Энг муҳими, қурилиш ташкилотини, ҳукумат бююртмаларини олишга ёрдамлашшда. Янги, асосан қуч ишлашши йўли билан, бегуноҳ одам-

ларни кўрkitиш йўли билан пул топишди. Аёлатта, кўчаларда эмас. Татальяларнинг туңги клаўи жууда ҳам машхур. Сал турткилайдиган бўласак, шов-шув, тўпалон кўтарилади. Сийсий доиралардаги адокаларга келсам, хозирча дон иш бошида эмас экан, улар билан бир хил шароитдамиз. Хар холда бу жиддий муаммо.

— Бу муаммони мента кўйиб бер, Том, — деди Сонни. — Уни мен хад қиламан. Сен музокараларни тўхтатиб кўйма, мен айтган нарсалар билан жиддий шуғуллан. Ишта киришаверайлик, кўрамиз канака йўл туттишларини, бирор чорасини топармиз. Каменча ва Тессинини аскарлари кўп. Гарчи улар Беш оила, биз бир оила бўласак ҳам улар билан тепта-тент микаорда аскар ажратамиз. Жууда ноилож қолсак, яширинамиз. Бошқа илож йўк.

«Якка хунармандлар», яъни ракиб негрларни сурриб чиқариш, хакикатан ҳам, кийин бўлмади. Полицияга хабар берилганди, қора танлилар тутрисида тап кетайтганди учун ҳам уларни зудлик билан сурриб чиқаришди. У пайтларда ноқонуний ишларга аралашиб қолган негр полициячиларнинг энг каттасига ёки амалдор раҳбарига пора бериб кутулиб кетиши кийин эди. Бунинг бошқа сабаблари йўк эди, асосан, иркий хурофот, иркий нотўғри тушунча туфайли шундай қилинади. Гарлемда жиддий кийинчилик бўлади, деб ҳеч ким ўйламаганди, у ерда ҳамма нарса осонгина хад бўлиши олиндан маълум эди.

Беш оила биргалашиб, улар кутмаган томондан зарба беришди. Тикучилар қасаба уюшмасининг қўли кўринган икки ходимини отиб ўлдирди, уларнинг хар иккиси ҳам Корлеонелар оиласига хизмат қиларди. Ундан кейин соҳилдаги кўчалардан Корлеонеларнинг пайчиларини хайдаб чиқаришди, бу томонларга буюмекерларни киритмай кўйишди. Порт ишчиларининг маҳаллий қасаба уюшмалари душман томонга ўтиб кетишди. Хўжайинга садоқатини бўзиб, унга хидонат қилишларига эришиш мақсадида бутун шаҳар бўйлаб Корлеоне буюмекерларини кўрkitа бошлашди. Гарлемда Корлеонелар оиласининг қадрдон дўсти ва иттифокчиси

тувлан иррик «банкчи», яширин дотеряхона хўжайини вақтинчалик ўлдириб кетилди. Илож қолмаганди. Сонни сароғуричаларга пистирмага ўтишга буйруқ берди.

Шаҳардаги икки уйга жойлашди. Одамлар учун тенглар, озиқ-овқат учун музлаткич, қуруллар, ўқларга келтиришди. Бир уйга Каменча, иккинчисига Тессо ўрлашиб оиди. Оиланинг буюмекерларига шахсий соҳибадар бириктирилиб кўйилди. Лекин Гарлемдаги бунга қарши бирон-бир иш қилишнинг иложи йўк эди. Биз куларат қўлдан чиқиб кета бошлади. Қирим жууда паст қалар, энг аввало, Корлеонелар оиласи ўз қуч-қуларатига қиримча баҳо бергандиги аниқланиб қолди.

Бунинг қатор сабаблари бор эди. Дон соғайиб, бошқарув тизминини қўлга олунга қадар оиланинг сийсий куларатига жиддий зарар етган эди. Бундан ташқари Каменча ва Тессининг жантоварлик сифатларига салбий таъсир кўрсатганди. Ҳамон оидига ҳеч ким тушундариб еткази учун хос бўлган ёшлик шижоати ва чарқок бидиаслик хислатларини йўқотди. Тессо ҳам ёши ўтиб, аввалги шайқатсизлигини йўқотди. Том Хейген уруш даврида соғайиб ролга тутри қелмасди. Унинг энг асосий қаварлиги — сийилизлик эмаслиги эди.

Онда харбий ҳолатга ўтиши биланок бу камчиликлар неқол сезилиб қолди, лекин Сонни уларни бартараф эттишга ожизлигини биларди. У дон эмасди, сароғурича ва сийилизларни фақат дон алмаштира оларди. Уларни алмаштириш вазиятнинг хавфлидигини янада кўрсаттириши, хиёнатга туртки бўлиб хизмат қилиши қаварлиги тутрисида эса тапирмаса ҳам бўларди. Дастлаб, Сонни оилани мудоффа қилмоқчи ва дон тузалиб, қаварлигини қўлга олунга қадар шу билан чекаммоқчи бўлди, бирок «банкчи»ларнинг хиёнатли ва буюмекерларга қарши қилинган террор оиланинг аҳолини бутунлай

ночорлаштириб қўйди. Сонни қарши зарба беришни қарор қилди.

У душманинг қок юратига зарба бермоқчи бўлди. Тўғрироғи, бир зарба билан Беш оида раҳбарларини йўқ қилиб, душмани бопсиз қолдирмоқчи бўлди. Режадаш тириб қўйилган бу операцияга тайёргарлик кўраркан, Сонни ҳар бир раҳбар изидан айтоқчи қўйди ва уларни таъкибга олади. Лекин орадан бир ҳафта ўтмасданок душман бошлиқлари ҳам бирин-кетин яшириндилар ва бошқа қорасини кўрсатмадилар. Шундай қилиб, Беш оида ва Корлеонеда империяси ўртасидати уруш бошини берк қўчага кириб қолди.

ЎН САККИЗИНЧИ БОБ

Америто Бонасера дафн этиш бюроси жойлашган Молбери-стритдан бор-йўғи бир неча қаватда нармада яшарди. Шунинг учун ҳам одадда кечки овқатга уйига келарди. Абдий уйқуда ётган марҳум олдидати сўнги бурчини адо этишга келган одамлар билан бирга бўлишни бурчи деб билиб, кеч оқшомда яна ишхонасига қайтарди.

Овқат устида хотини ундан сўради:

– Бугун яна ишлайсанми?

Америто Бонасера бош силкиди. Хотини унинг ишни ҳурмат қиларди, бироқ кўп нарсата ақли етмасди. Эрининг ишида техник жиҳат унчалик муҳим эмаслигини тушунамасди. Кўпларга ўхшаб у ҳам марҳумни тобугада худди тирик ётгандек қилиб безата олиш қобилияти учун эрига пул тўлайди, деб ўйларди. Ҳақиқатан ҳам, бу савоатда унинг олдига тушса оладиган одам йўқ эди. Бироқ унинг шахсан ўлим тушаги олдига бўлиши зарурроқ ва муҳимроқ эди. Тунги бедорлик пайтида яқин кини сидан жуадо бўлган оида қариндош-уруғларини, яқин дўстларини қабул қилганда уларнинг олдига Америто Бонасера туриши керак эди.

Кечки овқатдан кейин бир оз мизғиб олиш унга одад бўлиб қолганди. Сўнгра душ қабул қилар, қалин кўкмингир

қўра тоқолган таъқ утадан мўла сетиб, киртишларди. Адаббта, тини эликсирни билан оғиз чайқарди. Вазифани ҳурмат билан қаратгани учун тоза ич кийим, кўзни қизқитириданган опшок қўйлақ, қора ботинка киярди. Ич кийимларнинг ҳаммаси бирта мунгли эмас, аксинча, янгувчи таъсурот қолдирарди. Бундан ташқари италяда тарбани олган кишига хос бўлмасе-да, сочини ҳам тегарди. Бунга олинфатарчилик учун қилмасди. Шунчаки, унинг фикрича, оқ орадатан қора соч унинг қасбидати алаб қиёфасига ярашмаган доғ бўлиб тушарди.

Америто овқатини ичиб бўлди, хотини унинг қосаси-та қосасига бифитгекс, сал-сарик зайтун мойи оқиб турган бир неча қошиқ исмадоқ солди. У тўйиб овқатланишни таштармасди. Овқатдан кейин қахва ичиб ўтириб, «Кэ-вэра» кишини ўйлади. Эндаи у ҳеч қачон аввалги ҳолига қайтмайди, қизининг чиройини ўрнига келтиришди, лекин унинг қўлидаги ит билан овланган ёввойи хайвон билан қўлидаги ўхшаш хўрақ нигоҳга қараш ўта оғир эди. Уч-тўрт кун меҳмон бўлиб келсин, деб уни Бостондаги қозончиликка жўнатиб юборишди. Ҳар қандай дардни келт-доголайди. Бунни ҳаммадай қўра Бонасера яхшироқ билгани дард-длам ҳам, кўркув-ваҳима ҳам унғутилади, лекин ўзининг иши қийин. Ҳасоқлик хунари уни умид-қийин билан ялашга ўргатиб қўйганди.

Меҳмонхонада телефон жиринглаганда, у қаҳвани ичинг бўлади деганди. Ўзи уйда бўлганда хотини телефон қўлидаги олмақсди. Шунинг учун ўзи ўрнидан турганда, сўнги қулатум қаҳвани ичди, сигарета қолдинини тегарди. Меҳмонхона томон юраркан, ётишга тайёрланиб, буғинбоғини бўшашиб, қўлидаги тутмаларини ечди. Ўзгачани олиб, таскин берувчи овоз билан:

– Қулоғим сизда, – деди.

Наринги томондаги одам хириллаган овоз билан чўрт

Мен Том Хейгенман. Дон Корлеоненинг топиш-ришга қўра кўнгироқ қилашман, – деди.

Бонасеранинг томоғига бир нарса тикилиб қолгандай, қахванинг таъми кўнглини айлитгандай бўлди. Кизининг қасдини олиш мақсадида там-андуҳда ёниб, дон Корлеонедан қарздор бўлиб қолганидан буён бир йилдан кўпроқ вақт ўтди. Ана шу мудаат мобайнида эртани кечми қарзни қайтариш керак, деган фикр анча эскириб улгурганди. Ушанда газетада конга бўлиб ётган неки абаҳнинг суратини кўриб, беҳад хурсанд бўлганидан, дон учун дунёдаги ҳамма яхшиликни қилишга тайёр эди. Лекин вақт миннатдорчилик туйғусини тез, ҳатто тўзалликдан ҳам тезроқ олиб кетаркан. Энди Бонасера ни худди унинг елкасига тоғ ағдарилгандай бир туну камраб олди. У зўрға-зўрға тўлдирди:

— Ҳа, тушунаман. Эшитаман.

Хейгеннинг овозидаги совуққонлик уни ҳайрон қолдирди. Гарчи келиб чиқиши италян бўлмаса ҳам *consiglio* ҳар доим хушмуомага эди. Хозир эса бўлиб бўлиб, дегули дағд гапирарди:

— Дон бир пайтлар сизга яхшилик қилган эди. Сиз ундан қарздорсиз. Қарзингизни ўзинингизга у шуёҳа қилмайдди. Бундан ўзингиз ҳам хурсанд бўласиз, деб ўйлайди. Бир соатдан кейин, ундан олдин эмас, эҳтимол кечроқ, дон дафн этиш бюросида, сизнинг олдингизда бўлди. Унинг сизга бир илтимоси бор. Кутинг. У борган да хизматчиларингиздан ҳеч ким бўлмаслигига ҳарамат қилинг. Уларнинг ҳаммасига жавоб бериб юборинг. Агар бирор сабабга кўра бу сизга маъқул бўлмаса, хозирнинг ўзидаёқ айтинг, мен дон Корлеонегга айтиб қўяман. Унинг сиздан бошқа ҳам хизмат қилишга тайёр турган дўстлари кўп.

Америто Бонасера кўрканидан бакириб юборган эди:

— Мен Чўкинтирган отанинг илтимосини рда эмасманми? Шундай деб ўйлашга қандай ҳақдингиз сизни? Қандай бўлишидан қатъи назар, албатта, унинг илтимосини бажараман. Қарзимни унутганим йўқ. Хозир мен идората бораман.

Хейгеннинг овози сал илқлашгандай бўлди, лекин бирорбир унинг овозида қандайдир ғалати бир нарса бор экан.

— Раҳмат сизга, — деди у. — Дон сиздан мутлақо шуёҳа кетмаганди. Буун кўнгиладатидай қилиб унинг хожатини шайнингга ҳаракат қилинг. Кейин мен билан доимий дўст бўлиб қолишга умид қилишингиз мумкин. Бонингизга ҳар қандай ташвиш тушганда ҳам дадил мента келасиз.

Бу гаплардан Америто Бонасера янада каттиқроқ танишга тушиб қолди. У дуақланиб зўрға сўради:

Менинг олдимга доннинг ўзи келадими?

— Ҳа, — деди Хейген.

Амак, Худота шуқур, бутундай соғайиб, тузати кетибди-да? — Унинг бу гапи кўтилатганда худди шундай ширди.

Наринги томонда жимлик чўқди, кейин Хейген эшиклар эшитилмас овоз билан:

— Ҳа, — деди, кейин шилк этган овоз эшитилди, у тирмакни олиб кўйдди.

Бонасераши совуқ тер босди. У ётоқхонага кириб, кизининг алмаштирди, оғзини чайқади. Лекин соқолини олган. Бўйинбоғини ҳам алмаштирмади. Кун бўйи кечроқ юрган бўйинбоғини тақди. Кейин дафн этиш бюросига кўтироқ қилиб, ёрдамчисига бу тун ўзининг қиринга заата қўйилган марҳумнинг қариндош-уруғлари тўғилмагандан тобўт олдида қолишини тайинлади. Ёрдамчининг оғзини бўлиб, кўрсатмани такрорлади.

У индажатини қийди, қаҳва ичиб ўтирган хотини шайрон бўлиб унга қаради.

— Бирор нш чиқиб қолдимми? — деди хотини.

Унинг кифрасини кўрган хотини бошқа гап сўрашга шайрат этолмади.

Бонасера уйдан чиқди, бир неча квартал пиеда юрди ва дафн этиш бюроси олдидан чиқди.

Бинонинг 3-д ва кабулхонадан товуш ўтказмайдиган оғир эшик билан бўлиб қўйилган орка кисмида идора, мурда мўмиеланадиган ўликхона, тобутлар сақланадиган омборхона ва Бонасеранинг ваҳимида хўнарига зарур бўлган қимёвий моддалар ва асбоб-ускуналар сақланадиган қичкина омборхона бор эди. У идорага кириб, стол оркасига ўтиб ўтирди, одагта, бу ерда чекмасди Хозир «Кэмер» сипаретасини туташтирди ва дон Корлеонени кута бошлади.

У ноюр-ноилжликдан мажбур бўлиб кутди. Чунки ундан канака хизмат талаб қилинишини жуда яхши тасаввур қиларди. Ил бошидан Корлеонелар оиласи Нью-Йорк мафизсининг беш йирик оилавий сипидига тита қарши уруш олиб борди. Бу урушнинг акс-садои газеталар саҳифаларида тўла акс этиб турди. У томондан ҳам, бу томондан ҳам кўп одам ҳалок бўлди. Энди эса кўринишидан Корлеонелар оиласидан бирон-бир каттарок одам кўрбон бўлган, унинг мурассини бонд йўқотишмоқчи бўлишпти. Мурдани расмий дафн этиш бюросининг элеси ҳамма расм-русумлари билан жойига қўйса, пишик-пухта бўлади-да. Америто Бонасера бундай ишга қандай баҳо берилишини аниқлашдан янглишмаганди. У котиликнинг иштирокчиси бўлиб қолади. Агар бу котилик фош бўлиб қолса, ундан узоқ муддатга камоққа тушиши аниқ. Унинг қизи ва хотини ҳақоратланади, унинг – ҳурматли Бонасеранинг исми жиноий киртининг қонли ботқоғига тошгайиб кетадиган Нима бўлса бўлди, у иккигичи сипаретани туташтирди. Шу чок янада дахшатлироқ фикрдан бутун бужудди титраб кетди. Корлеонелар оиласининг ёрдамчиси эканлиги бошқа жамовалардаги мафизнинг кулолтига етди борғудай бўлса, ундан дўшман каторида қасос олишдан

Беш ойда уни йўқ қилиб ташлайди. Энди Бонасера қизи учун қасос олишни илтимос қилиб Чўкинтининг ота олдига борган кўнига даъватлар ўқиди. У хотини дон Корлеоненинг хотини билан ўртоқ бўлиб қолган кўнига ҳам даъватлар ўқиди. Ҳаммаси – қизи ҳам, Америтани

ни, сенин иши ҳам қуриб кетсин... Шошма, нега энди? Ўшаник тушқуликка тушишнинг нима кераги бор? Дон Корлеоне ақли одам. Балки, сир ҳеч қачон фош бўлмайди, деб у мени таллагандир. Ақл-хушши йўқотмаслик керак. Чунки ҳамма нарса ундай бўлиши ҳам, бундай бўлиши ҳам мумкин. Агар доннинг қаҳрита дўюр бўлсан, хар қандай ҳолатда ҳам тамом бўлдим, дэвэвр.

Шунда йўлда елдирақларнинг ширилаган овози эшитилди. Бонасеранинг сезгир кулоли тор йўлакдан наинини юриб келиб, орка ховлида тўхтаганини эшитди. У уридан туриб, ёрдамчи эшикни очди. Йўтон Клементе, унинг оркасидан нақ босқинчилар қиёфасидати икки йониги кирди. Улар ҳеч нарса дейишмасдан бинони тиниб чиқишди. Кейин Клементе хонадан чиқди. Икки йониги қолди.

Орқадан бир неча дажика ўтгач, Бонасера ховлига «Тез йўзон» машинаси секин кириб келганини эшитди. Эшик олдига яна Клементе пайдо бўлди. Унинг оркасидан икки йониги замбонд кўтариб кирди. Америто Бонасеранинг тах-тинларни тўғри чиқди. Замбонда кўкиттир аёлга ўралган янада ётарди, сарғайиб кетган яланг оёқлари аёлдан тиниб турарди.

Клементе ишора қилди, мурдани ўликхонага олиб кўринди. Шу пайт коронти ховлидан ёрут хонага яна бир одам кириб келди. Бу дон Корлеоне эди.

Дон қасал ётган даврида озиб, ўзини олдириб қўйгани, қандайдир қийшайиб юрарди. Шляпасини қўлга олиб олган, катта бошида сочлари ҳам сиғираклашиб қолган эди. Бонасера билан тўйда учрашгандан буён нақ қариган, ҳам озган эди, бироқ ҳамон ундан ҳукмрон кўз тиниб турарди. У шляпасини кўксига босиб, Бонасерага қараб дедди:

Хўш, қадрдон дўстим, хизматимда бўласизми? Бонасера бош ирғиди. Дон замбилни олиб кириб келганини ўликхона томон юрди. Бонасера унинг оркасидан кўрдик. Мурдани четда тарновчалари бор столлардан йонига ётқизиб қўйишди. Дон Корлеоне шляпасини се-

зилар-сезилмас силкиттанди, хонадагиларнинг ҳаммаси чиқиб кетди.

– Мента қандай хизмат бор? – деди Бонасера дудукланиб.

Дон Корлеоне кўз узмасдан столга қаради.

– Сиздан бутун маҳоратингизни, бутун санъатингизни ишта солишни илтимос қиламан, – деди у. – Онанс уни шундай ҳолда кўришини истамайман.

У стол олдига келиб, аёёлнинг бир четини тортиди. Бутун ирода кучига, кўп йиллик тажрибасига қарамасдан Америто Бонасера ғайрихитийрий тарзда чинқириб юборди. Мурадалар мумийлаштирадиган столда Сонни Корлеоненинг ўқдан илма-тешик бўлиб кетган танаси ётарди. Уни кўзи ўрнида қон тўлган тешик кўриниб туради. Қаншири ва чап ёноғида гўшт ва суяк парчалари қолганди.

Дон кўлини узатиб, бир неча дақиқа Бонасерага суяниб қолади.

– Кўрадингизми, даъватчилар ўлимни қандай аҳволда солиштанини? – деди у.

ЎН ТЎҚҚИЗИНЧИ БОБ

Эхтимол, Сонни Корлеоне рақобатлашётган томонлар кириб қолган боши берк кўчадан чиқиш йўлини излаб, қонли ва ҳалокатли йўлга киргандир. Эхтимол, уни тизгинда ушлаб турадиган ҳеч ким йўқлигидан, қизикқонлигидан ўзининг майда-истакларига йўл бериб, душманларнинг тинқасини қуришмоқчи бўлгандир. Қандай бўлишидан қатъи назар, шу йилнинг баҳор ва ёзида у душманнинг турли тоифадаги майда одамларини устига сон-саноксиз ва фойдасиз юришлар қилди. Гармонда Таггальлар оиласининг штатли сутенёрлари¹ отини ма остида қолиб ўлдилар, соҳил кўчаларида ёлланган босқинчилар ҳалок бўлдилар. Беш оила билан аловда бўлган қасаба уюшмаларининг бошлиқлари ҳолис турини

¹ Сутенёр – дэвяс, маъшукаси ҳисобига яшайдиган эркак киши.

қасабани оғоҳлантирилади, Корлеоненинг буюмкер ва суварлари соҳилга ўтказилмай қўйилди Сонни Корлеонини порт маҳаллаларини вайрон қилишга жўнатди.

Бу уч олишларнинг ҳеч қандай маъноси йўқ эди, зерки у уруш натижасига таъсир этмасди. Сонни ажойиб донинг қозир бошқа, дон Корлеонедек заковатли стратег керак эди. Уруш факат вайронгарчиликлар келтирадиган фойдасиз партизанлик урушига айланди – ҳар икки томон ҳам одамларини йўқотар, бойлигини бой берад, уни жад олдига жимас эди. Корлеонелар оиласи кўп фойда берадиган бир неча буюмкерлик дўконларини, бир жумадан, доннинг кўёви Карло Рицци тирикчилигини утқалиб турган дўконни ҳам ёпишга мажбур бўлди. Карло киф-сарфота берилиб кетди, тинимсиз ичар, тунги кўчалардаги кўшикчй аёллар билан айп-ишрат қилар ва хотини Кончини қон қакшатарди.

Том Хейген consìgliotì сифатида Сонни тутган йўлни танқуладмасди, шунга қарамасдан маълум даражада бу йўл унинг оқлаганлиги учун ҳам у эътирозларини дон-та аёнлишни лозим топмасди. Тинка қуриштиш урушида дон оғда бир мунча ақлини йитиб олгандай бўлди – кўзининг қарши зарбадари тобора қамайиб борди ва доннида бутунлай тўхтади. Хейген дастлабки пайтларда бу душманининг таслим бўлганлиги белгиси эканлигига шиканмади, бироқ Сонни хурсанд эди.

Йна бир исканжга олсам, бу аёлахлар олдига тўх туғайлик, деб эмаклаб келишди.

Дон соғайиб борар, у хокимийтни кўлига оладиган кўчалар яқинлашётган эди. Ана шунда уруш натижаси янги Корлеонелар оиласи фойдасига ҳал бўлади, деб шиканмади Сонни. Унчага Сонни оила мулки четараданин химов қилади. Шу йўл билан отасининг ишонтини, кўчр муҳаббатини қозонади ва – дон унвони авлоддан-авлодга ўттиши шарт бўлмаганлиги туғайли – Корлеоне династиясини ворислигига даъвогарлиги асосли эканлигини аёнлашди.

Бирок бу пайтда душман ҳам бекор ўтирмасдан, режа тузаеттанди. Вазитни мукаммал ўрганиб чиққан душман, тўда мағлубиятта учрамаслигининг бирад-бир йўли Сонни Корлеонени орадан олиб ташлашдан иборат, деган ҳулосага келди. Энди рақиб томон аҳволни тўғри тахлил қилар ва соғлом фикр юритиши, мулоҳазаалигин билан ном чиқартган дон билан музокара олиб бориши осон бўлишини яхши тушунади. Сонни конхуран билан душман қароргоҳида нафрат уйғоттанди. Унинг конхуранги жохиллик ва унга чиққан думбулбонинг чаалик ҳисобланарди. Ҳеч кимнинг аввалги тапшири ва низоли қўнларга қайтиш истати йўқ эди...

Қўнларнинг бирида кечкурун Конни Корлеоненин уйида телефон жиринглади. Ёш аёл кишининг овози, кимлигини айтмасдан Карлони чакириб беришини талаб тимос қилди.

– Гашираётган ким? – сўради Конни.

Аёл хихилаб қўлди.

– Ҳа, энди шунчаки танишларидан бириман, фақат бутун меникига келмасин, деб оғоҳлантириб қўймоқчи эдим. Шаҳардан ташқарига борадиган бўлиб қолганим

– У даънати, беҳаё фоҳиша! – қичқирди Конни.

Ўшақдан шилқ этган овоз эшитилди.

Тушдан буён пойгада юрган Карло уйга кеч қолган ў омади юришмаганидан жажли чиққан ва ширақалар эди – энди у доим ўзи билан бирга бир шиша виски олиб юрарди. Карло остонадан хатлаб ўтишга уалурмасин ҳам эдики, Конни тавна-маломатлар билан унга ташланди. Карло тўё унинг тапшларини эшитмагандай душхонага кириб кетди. Кейин душхонадан ялантоқ чиққан да, Коннининг кўз олдиди артиқди ва қаяққадир отлашиб ясана бошлади. Қаттиқ ғазабланганидан докадай оқариб кетган Конни икки қўлини белгига тираб, ундак қўлини узмай қараб турарди.

– Бекорга овора бўлисан, – деди у. – Ўйинини кўнгирок қилди, бутун сен билан кўнгилашувчан қилолмасмиш. Хайвон, уйишларингга менинг телефони

нинг беришга қандай ҳақинг сизди? Аблах итвачча, сени улаириб ташласа ҳам оз.

У эртта ташланиб, юз-қўзига чанг солди.

Карло чайир қўнлари билан уни нари сўради. Конни эса эри унинг хомиладорлигини ҳисобга олиб, эҳтиётда нари сўртанлигини сезиб қолди ва бундан янада бағтарроқ ўжикади. Карло эса нима учундир ўзини тортиброк турди. Бўни кўрган Конни худди голиб тиккадай, яна авжланди.

– Қимирламай уйда ўтирасан, – деди. – Ҳеч қаякка бормансан.

– Ўтти, бўтти, ўзингни бос, – деди Карло. У сунъий мўлат. – Ловқал мента овқат-повқат берарсан?

Уга бекаси эканлиги эсита тушпач, Конни сал ўзини тортди. У мазали овқат пиширарди, пазандалик маҳоратини онасидан ўрганганди. Сўқим гўштинга қалампир қилиб қовурди, димланиб тобига етиши учун оловни ялғизлаштириб-да, ўзи салат тайёрлашга киришди. Карло қараб қўзилиб, эртта бўладиган пойга ўйинини қўздан кендирилди, стакандаги вискидан хўшлаб-хўшлаб қўярди. Конни ётоқхонага кирди, эри чақирмагунча қаравотнинг бормасликка аҳд қилгандай эшик олдиди тура-верди.

– Овқатни стога келтириб қўйдим, – деди у ниҳоят. Хозирча овқатлангим йўқ – жавоб берди Карло ўшадан қўзини узмасдан.

– Ахир овқат келтириб қўйдим, – такрорлади Конни қарорлиқ қилиб.

Бор, ўзинг овқатланавер, мента деса тикилиб ўл! – Карло стаканда қолган вискини ичиб тутатади-да, пишани эшишайтириб, яна қўйди. Хотинига бошқа эътибор бермади.

Конни ошхонага кириб, овқат тўда ликопчаларни эри билан чанокка улоқтирди. Тарак-турук овозни эшитган Карло ётоқхонадан югуриб чиқди. Ошхона деворига ёлғизини қолган гўшт ва қалампир парчаларини кўриб, кўнгли аяниб ўқчиди.

– Ҳозир тозадаб кўй, манжалаки, – деди у ғазаб кайнаб. – Бўлмаса ақл-хушининг киригиб қўяман.

– Бекорларни бештасини айтибсан, тозаламайман. – Конни эрининг яланғоч кўкракларини тирноқлари билан тирнаб ташлашга тайёрлангандай кўлини чўзди.

Карло ётоқхонага кириб кетди-да, икки бўкашпан чарм камарни кўтариб чиқди.

– Тозалайсанми, йўқми? – унинг овозида ошқори дағдаға бор эди. Конни мик этмай турарверди. Карло хотинининг биқинига, гарчи унчалик каттик бўлмаса ҳам, ҳар ҳолда жони ачийдиган қилиб, икки марта камар билан туширди. Конни тисарилиб, девор ёнида турган ошхона столи олдига яқинлашди-да, кутидан узун пичоқни олди. Карло тиржайди.

– Корлеонеда оиласининг ҳатто аёллари ҳам қотна. У камарни стол устига ташлаб, хотинига яқинлашди. Конни унга ташланмоқчи бўлди, лекин отирёқнинг сабабли чайкалиб кетди ва Карло ашаддий ғазаб билан киндигидан пастроққа мўлжалланган зарбага чан бериб қолди. Хотинининг кўлидан пичоқни осонтини тортиб олди-да, юзи ёрилиб, қонаб кетмаслиги учун айброк, шошимасдан шапалоқ тушира бошлади. Хотини шапалоққа чап беришга уриниб, чекина бошлаган ва Карло аста-секин уни ётоқхонага суриб кирди. Орни ва ҳақоратдан ёш кизчалардай уввос солиб йиғламагунча шапалоқ тушираверди. Шундан кейингина у хотинини менсимасдан қаравотта итариб юборди-да, ўзи тумбон қа устида турган шипшата ёпишди. Каттик маст бўлиб қолганлиги кўриниб туради – унинг мовий кўзларидан кўркинчали йилтириш пайдо бўлди. Конни, ҳақиқатан ҳам, ваҳимага тушиб қолди.

Карло хонадан чиқди. Кўрқкан, эзилган Конни ҳатто кўшнни хонада эри нима қилаётганлигига қарашга ҳам журъат этолмасдан қаравотда ётарди. Ниҳоят у урғиндан туриб, оёқ учига эшик олдига келди-да, яширинча меҳмонхонага мўралади. Карло янги виски шипшасининг отзини очиб, диванда ағанаб ётарди. Тез орада у ўлгандай

бўлиб қолди, ана шунда секин ошхонага кириб, Лонг-Бичга, отасиникига кўнтрик қилиши мумкин.

Дон Корлеоненинг ошхонасидаги телефон жиринглаганда сот деврли кечкурун ўн эди. Телефонни шахсий бештарафдан бири олиб Соннини чақирди.

– Ҳа, Конни, мен эшитгипман.

Эри унголиб қолиб, яна жанжал бошлашидан қўрққан Конни деврли пичираб гапирди.

– Сонни, мефта машина жўнат, – унинг шипшиб кетган аёллари зўрға қимирларди. – Айтарли ҳеч нарса бўлгани йўқ, берганимдан кейин ҳаммасини айтиб бераман. Фақат янги келма. Томни жўнат, илтимос қиламан, Сонни. Ангаран ҳеч гап бўлгани йўқ. Шунчаки сизлар билан бирга бўлгим келяпти.

Бу орада ошхонага Хейген кириб келди. Уйку дори билан олган Дон тепадаги хонада ухлаб ётар, Хейген эса кутиматан бирор ҳодиса юз берган пайтларда Соннини элтибордан қочирмаслиқни лозим кўрарди. Шу ерда ошхонанинг ўзида уйда навбатчилик қилаётган яна икки нафар соқчин ҳам бор эди. Ҳаммасининг кўзи телефонда янгилаётган Соннида эди. Уларнинг кўз олдига Соннининг бўйин томирлари бўртиб чиқиб, кўзлари хира-ланг, кўллари қалтирай бошлади. Аммо у гаплашганида овози босик эди.

– Бўпти, яхши, кут. Жим ўтириб кут. – У тўшакни билан қўлидан ва тўсатдан ёпирилиб келган каттик ғазабдан янгираб қолгандай, бир зум туриб қолди. Сўнгра зўрға: «Наана... марказ...» – деди ва тапшқарига отилад.

Соннининг қиёфасидаги бундай ифода Хейгенга таъини эди – бу ифода ҳар қандай ақл-идрок, фикрлаш қўлидан Соннини тарқ этганини билдиради. Бундай пайтларда ундан ҳар нарсани кўтиш мумкин эди. Хейген тапшқарида мотор туриллаганини эшитди.

– Дарров изидан боринглар, – деб бўжорди у шахсий бештараф.

Кейин Хейген шахарга кўнтрик қилди. Сонни бештарафдан Нью-Йоркда яшайдиган бир неча киши

Карло Рицциникига бориб, уни ўйдан олиб кетишларни тўтрисида кўрсатма берди. Улардан бири онаси борувчи Конни билан бирга бўлиши кераклигини айтди. Хейген Соннининг йўлига кўндаланг бўлиб, катта масъулиятни зиммасига олаётганини биларди, ammo бирор кор-хола юз берса, дон уни қўллаб-қувватлашга шубҳа қилмасди. У Сонни Карлони тўвоҳлар олдига ўлдириб қўймасди, деб кўркарди. Хейген ракиблар пана беришини кутмаганди. Беш оила аллақачон тинчиб кетган – улар сулак тузиш йўлини излашаётганини аниқ эди.

...Бу пайтта келиб, ўқдай учиб бораётган машина боғ зонасидан чиққан, Сонни жаҳлидан тушиб, ўзини анча тўхтатиб олганди. У орқасидан бориш учун бошқа машинага икки шахсий соқчи шошилиб ўтирганини кўриб, мамнун бўлди. У даҳлиздан югуриб чиқаркан, йўл-йўлакай пилжатили олади, тўтпонча эса асбоб-ускуналар турадиган тахта остидаги яширин қутичада эди. Машина одамларидан бирининг номига расмийлаштирилганди, шахсан унинг ўзи учун бирор қўнғилсизлане бўлиши хавфи йўқ эди. Дарвоқе, у курол керак бўлган, деб ўйламаганди ҳам. Умулман Карло Риццига нисбатан қандай йўл тутишини ҳали билмасди.

Мана, энди ўйланишга вақти борлигидан Сонни ҳали тутилмаган болаининг отасини ўлдирishга қодир эмаслигини тушунди. Устига-устак, у бир тутишган сингли сининг эри. Бундан ташқари оилавий жанжал туфайдан одам ўлдирish бўлмаган гап. Лекин ҳамма гап шундан эдики, бу шунчаки оилавий жанжал эмасди. Карло премас куёв чиқди. Сонни синглисини ана шу аёллах билан таништириб қўйганидан хижолат эди.

Майли, мана энди у аёллахнинг кўзини бир умр эсладан чиқмай, диган қилиб, мошдай очиб қўяман, деб ўйладан Сонни тўтон устидаги унча кенг бўлмаган бўғозининг парити томонига, Жоунз-Бичга, боғ автомобиль йўлига унча бораркан. У хар доим Нью-Йоркка шу йўлдан боради. Бу йўлда машиналар кам бўлар, тез юриш мумкин вади. Юкори тезликда юриш турли ҳаёллардан қалитиб, та-

риб аёллахнинг бўшаштиришини у тажрибасидан биларди. Шахсий соқчилар тушган машина орқада, узокда қолган кетди.

Тўтон устидан ўтадиган йўл яхши ёритилмаганди. Бу ерда ҳаёт ишонаси йўқ эди, биронга ҳам машина кўринмасди. Олисда солиқчининг конус шаклидаги алоқисини оқариб кўришарди. Дўкончалар бир неча тадан, ammo бошқалари факат машиналар серкаторов тўт қўнғилларини кавлаштириб, майда пул излай бошлаган. Бирок майда тополмади. Ҳамёнини олиб, очиш етди каттик силтади ва икки панжаси билан ҳамёндан йотта қозон чиқарди. «Бьюик» чироклар арки остига киради борди. Сонни икки дўкон орасида тор йўлни тўсиб турган машинани кўриб, мутлақо таажжубланмади – аёллах хандовчи солиқчиндан йўлни сўраётгандир, деб ўйлади. Сонни сингал қалди, машина итоаткорона унга жон бўшаптиб, олдига юрди.

Сонни солиқчига бир долларлик қозонни узоқ вақтнингича кута бошлади. У машина ойнасини кўтарди, океандан эсаётган шамол машина ичинини юборганди. Дўкондаги солиқчи худди атай киндигандай танга санаб тимирскиланарди... Энди бу танга, анқов қўлидаги тангалар ерта тўкилиб кетди. Анқов солиқчи энгашиб, тангаларни тера бошлади, унинг билим ва елкаси кўринмай қолди.

Шу пайт Сонни олдидаги машина жўнаб кетганлигига, сал нарида ҳамон унинг йўлини тўсиб турганлигига эътибор берди. Айни пайтнинг ўзида бу еври билан ўнг томондаги қоронги дўконда ҳам қараб борлигини сезиб қолди. У хар икки ҳолатни тўхтатиб кўришга улағурмаган ҳам эдики, олдидаги машинадан икки киши тушиб, у томон юра бошлади. Ҳамон ҳамон кўринмасди. Шу чок бир неча сония панада ҳали ҳеч қандай воқеа юз бермасдан туриб, Сонни Кордоне бу дунёдаги нон-насибаси тутатганини тушуниб етди.

Яшашга бўлган тайриктиёрий бир куя тавсирини Соннининг семиз гавдаси кулфни синдириб, машина эшитига ташланди. Коронти дўкондаги одам ўк оқди. Ўк текканда Сонни Корлеоненинг жуусадор танаси машинага осилиб қолганди. Ўқларнинг бири бошига, иккинчиси елкасига тегди. Олдиндан келган икки киши кулолини кўтарди, дўкондаги одам ўк узишни тўхтатди. Соннининг танаси асфальт устида чўзилиб ётар, факат оёқлари машинага илашиб қолганди. Олдиндаги машинадан келган кишилар Соннининг жонсиз жасадини ўқ ёдириб, илма-тешик қилиб ташлашди, калдасига тегиб, афти-анторини таниб бўлмайдиган ҳолга келтиришди.

Орадан санокли дақиқада уртандан кейин тўртонлон – уч қоти ва сохта солиқчи ўзарининг машинасида Жоунз-Бичдан кейин бошланган Медоубрук автомобилъ йўлида учиб боришарди. Уларни тавқиб этмокчи бўлгандарнинг йўлини «Бьюик» ва Соннининг дўконлар орасида чўзилиб ётган жасади тўсиб қоларди. Дарров, бир неча дақиқадан кейин етиб келган Соннининг шассий соқчилари уни кўришиб, душманни тавқиб эганини хаёлларига ҳам келтиришмади. Дарҳол машинани ороқда бўришди-да, Лонг-Бич йўналишида жўнаб кетганди. Йўл бўйидаги дастлабки телефон-автоматга етишганди, улардан бири машинадан сакраб тушди-да, Том Хейгенен кўнгирак қилди. У қисқатгина қилиб шундай деди:

– Соннини ўлдириб кетишибди. Жоунз-Бичда инертормага дуч келибди.

– Тушунарли, – Хейгененинг овози мутлақо хотиржам эди. – Каменцага бориб айтинглар, дарҳол меннинг олдимга етиб келсин. Нима қилиш кераклигини у оғизларга айтади.

Хейген опхонада осиглик турган телефонда ташланди. Корлеоне оғи ҳам шу ерда қизининг келишини кўтиб қуймаланиб юрарди. Хейген ўзини тутга билди – аёла ҳоз нарсадан шубҳаланмади. Дон билан узок бирта турмуш кечирган йиллари мобайнида у ҳамма нарсани билди, вериш шарт эмаслигига кўникиб қолганди. Агар ёмон

хабарни эшитиш шарт бўлса, унингсиз ҳам дарҳол етказиларди.

Шунинг учун ҳам у Том Хейгенни одагга кенгашлар ўтказган бурчакдаги хонага бемаола кириб олишга тўхтатиниб қилмади. Хейген хонага кириб, эшикни ёпишиб қолди, уни шундай қалтирок босдики, стулга чўкиб, калдасини титрай-қакшаётган елкаси ичига тортиб, кафтарининг бир-бирига бошган ҳолда тиззалари орасига олиб, олддан нодоҳли қўчларга илтижо қилиб, дуо ўқийтандай ётириб қолди.

У уруш бораётган хозирги пайтда consiliumликка аристократини биларди. У сохта тинчлик билан Беш оилага етган алаб, дақиллатиб кетишга йўл қўйди. Душманлар тисиб олишди, жимиб кетишди, аини пайтда ва аста-секин тузок тайёрлашибди. Пухта тайёрланиб келинган, қон қўлларини яширишиб, душманнинг ҳалдан ортикча ҳужумларига парво қилмай, қулай пайтни кутишди. Қутганига эришди ҳам... Кека Женько Аббонданга ҳеч қачон бунча қармоққа илинматан бўларди. У келар-кетарини дарҳол сезарди, тутун хайдаб, душманни тошдан хайдаб чиқарарди. Мукаммад эхтиёткорлик чораларини кўрарди. Хейген ана шу ҳақиқат аламини ачық айтишга аламин билан бирта тортарди. Сонни, ҳақиқатан ҳам, унинг биродари, ҳалоскори, ўсмирлик йилларининг қарамонин эди. Вақти келиб бу қахрамондан бераҳм, шарфатсиз, қайсар босқинчи етишиб чиққанининг Том Хейгенга аҳамияти йўқ эди.

Соннининг ўлими ҳақидаги хабарни Корлеоне ойини айтишга иродаси етишмаслигини билиб, опхонадан келиб чиқиб кетди. Бир неча ой мобайнида бу аёл ҳамма йилларидан жуао бўлди – Фредди Невадага жўнатилди, Манаол Сипилида яшириниб юрибди, мана энди Саннини ўлдирди. У ўғилларидан қайси бирини кўпрок вақти кўрарди? Бутни ҳеч қачон сездирмаганди...

Саросенма дақиқалари узокка чўзилмади. Хейген унинг қўлга олади, телефонга келиб, Соннининг рақамларини терди. Узок ту-тулаган овоз эшитилиб

турди, кейин тўшакни Коннининг пичираган овози эшитилди.

– Конни, бу мен Томман, – деди Хейген мулоимидан билан. – Эринини уйғот, мен у билан гаплашиб олишни керак. Ўта муҳим гап бор экан, деб айт унга, ўта муҳим. Аббатга, тўшакни олсин, хўпми?

Тўшақда уйқусираган, ширакайф Карлонинг овози эшитилганга қадар беш дақиқача вақт ўтди. Уни ўзига келтириш учун Хейген чўрт таширди:

– Қудок сол, Карло. Ҳозир мен сента жуда ваҳимдан хабар айтаман. Сен ўзингни бу хабарни эшитишга тавба бер. Ўзингни тут. Чунки бу хабарни эшитганингда ўзингни одағатидай, тўё гайритабиий ҳеч нарса бўлмагандай туришинг, мен билан отир-босик гаплашинг керак. Коннини ўзимизнинг муҳим гапимиз бор, деб отоҳлатириб қўйдим. Ўзинг унга бирор нарса деб қўйсан. Масалан, оилавий кенгашда сизларни бу ердаги уйлардан бирини қўчириб келишга ва сени расмана ишта қўйишга қарор қилишганимиз, дейишинг мумкин... Оилавий турмушнинг изини ўнглаб олишингиз учун дон сента даъқатингизни бемойиш қилиш имкониятини берганимиз, дейишинг ҳам мумкин. Тўшундингми?

Карлонинг овозида умид пайдо бўлди.

– Ҳа-ҳа, тушундим.

Хейген давом этди:

– Бир неча дақиқадан сўнг менинг одамларим етди боради. Улар сени олиб кетишлари керак. Уларга айтиб қўй, аввад мента кўнтрирок қилишсин. Шу талдан бошқасини айтма. Мен кўрсатмани бекор қиламан. Сен Конни билан қолишинг керак. Ҳаммасини тушундингми?

– Ҳа-ҳа, ҳаммасини тушундим, – шопилиб жавоб берди Карло.

Ниҳоят Хейген уни бекорга бунчалик зўр бериб этинини ўлдирмаётганигини сезиб қолди.

Энди Хейген тапни чўрт кесди:

– Бундан бир неча дақиқа оладин Соннини ўлдириб кетишди. Ўзингни тут, овозингни чиқарма. Сен ушанга

талаб Конни унга кўнтрирок қилганди, у сизларникига келатганди. Мен Конни бу воқеани эшитишнинг ис-танаман, майли, миясини ишлатиб кўрсин, лекин аниқ билмасин. Акс ҳолда у ўзини айбдор, деб билади. Шунга. Бугун сен уйда у билан бирга қоласан, лекин унга сен тапни айтмайсан. У билан ярашиб оласан. Ўзингни эрининг севдиган эр сифатида тутасан. Эртага эрта-дан ё сен, ё дон, ё онаси Коннига ақасини ўлдириб келганини айтди. Шунда ҳам сен унинг ёнида бўласан. Карлон илтимосим шу. Бир яхшилик қилиб юборасан экан. Менга ҳам қолиб кетмайди. Фикрларимни аниқ тўшунтира олдими?

Карло майини овоз билан жавоб берди:

– Аббатга, Том, аббатга. Мента қара, Том, биз икки-ини доним бир-биримиз билан тил топишиб келгандик. Мингасорман. Мени тушундингми?

– Ҳўй, бўлти, – деди Хейген. – Конни билан жан-жаннинг қолганинг бу ишта сабаб бўлди, деб сени ҳеч қанча қорламайди. Бунинг таъйинини қилма. Бу ёгини ишта қўлиб бер... – У бир оз жим турди-да, кейин қўнғирча қилди. – Бўлти, сен Коннининг фамилии е. – кейин тўшакни қўйди.

У ҳеч қачон дағдага қилмаслиқни Дондан пухта тўнғиб олганди. Карло ҳам, ажал ундан бир баҳа на-рсадан утиб кетганлигини жуда яхши тушунди.

Кейин Хейген Тессига кўнтрирок қилиб, уни шопи-шини дон-бичга чақирди. Сабабини айтмади, Тессига эса сўраб утирмади. Хейген нафасини ростлаб олди. Яна у олаида доим қалтираб турадиган одамга на-вбат келганди.

Ушбу дорни ичиб ухлаб ётган донни бориб уйғотиш керак эди. Дунёда ҳаммадан ортиқ яхши қўрадиган ода-минга нафрини урдадай олмаганлигини, унинг мула-зим, қотто углининг ҳаётини сақлай олмаганлигини эитиб керак эди. Донга қасал бўлишга қарамасдан ўзи қанча қирмаса, ҳамма нарса бой берилганини айтиш керак эди. Чунки ўзини ўзи алашнинг мутлақо қерати

йўқ эди – бундай қажатқич зарбодан соғ-омон қолиши факат бўлок донининггина кўзи етарди. Хейген хатто дон Корлеоне врачининг фикрини сўраб ўтиришни ҳам доним топмади. Бунинг қанақа фойдаси бор? Врачлар нима дейишидан қатъи назар, ўлим билан кўрқитиб, ўриндан туришини ман этишдан тақдирда ҳам у Чўкингитран отасига бўлган воқеа ҳақида ахборот беришга, кейин унинг кўрсатмалари асосида иш тутишга мажбур. Доннинг қандай йўл тутишга шуоҳдаланмаса ҳам бўлади. Мутахассисларнинг хулосаси ҳеч қандай аҳамиятга эга бўлмай қолди, энди ҳамма нараса аҳамиятини йўқотди. Дон ҳамма нарсани билиши керак. Кейин ё кўмондонликни ўз қўлига олиши ёки Хейген Корлеонега империвисини Беш оилага топишириш тўғрисида бўйруқ бериши керак.

Хейген consìgliotìдан талаб қилинадиган нарсаларни билади: у бўлган воқеа ҳақида ахборот бериши, ахволни ўнглаш юзасидан фикр-мулоҳазаларини билдириш ва шу билан оғзига талкон солиши керак. Шахсий кечини мадартга келсак, уларни дон дозим топган даражада билиб этади. Агар дон унинг афсусланаётганини, тавба-таъзир килаётганини кўришни истаётганини хис этса, айбонини отирлигини сир сақлаб ўтирмайди. Агар қайту-аламнинг изхор этиши мумкинлигини тушунса, уни изхор қилишга эрк беради.

Моторлар овози уни бошини кўтаришга мажбур қилди. Боғ зонасининг уй-жойлар жойлашган кафтлеон на майдонига машиналар келиб тўхтади. Саротегімедар келишган эди. Хейген уларни вазият билан қисқача таъништиради, кейин юкорига чиқиб донни уйготди. У ўрнидан туриб, ёзув столи олдига бориб, жавончадан стакан, шиша олди. Кейин шунчалик бўшашилки, стаканни тўлдириш ҳам унга ўта қийин бўлади. Бирдан у орқадаги эшик секин очилганини эшитди ва қайрилган қаради – хонада узок вақтлардан буён биринчи марта қийиниб олган дон Корлеоне турарди.

Дон хонадан ўтиб бориб, ўзининг қатта чарм креслосига ўтирди. У сал қийшайиб юрарди, устидаги пиджа

қисқароқ келиб қолганга ўхшарди, лекин Хейгеннинг ватанга у аялати дондай бўлиб кўринди. Бу хатти-ҳаракат, ирода қучи билан у ҳали таслим бўлмаган, қилувчанлигининг сиртки изларини сидириб ташлаган, дон ўнлаш мумкин. Унинг тунда қиёфасида аялати савабот ва ирода намоён эди. Креслода ҳам савдат тўкиб турарди.

Қани, аротингдан қуйчи, – деди у.

Хейген ўзига ҳам, донга ҳам қизилмия ўсимлиги таъин қилиб турган ичкиликдан қуйди. Бу хонаки ичкилик иштинюкка тайёрланган бўлиб, магазинларда сотиладиганлардан анча қучли эди. Доннинг қадрадон дўстларидан бирин хатинли қичкина автофуртонта ситадиган микдорда иштинюкка арак совға қиларди.

Хотиним йиғлаб-йиғлаб ухлаб қолди, – деди дон Корлеоне. – Вақт ярим тун бўлишга қарамасдан уй олтинга саротегімедарнинг келишганини даразадан кўрдим. Шундан экин, мухтарам consìgliotì, ҳамма хабардор иштинюккадан мен – донни ҳам олох қиладиган вақт қиладимикин?

Хейген секин таширди:

Олинмга ҳеч нараса демадик. Ҳозир сизнинг олдининга чикқиб, юз берган воқеа ҳақида гапириб беришга тайёрланиб турганим. Бир дақиқадан кейин олдинтизада тураман.

– Лекин олдин киттак отиб олмакчи бўлдинг, – деди дон бепарво.

Тутри, – деди Хейген.

– Хуш, отиб ҳам олдинг. Демак, энди гапириб беришнинг мумкин. – Унинг сўзларида Хейгеннинг бу ожиз-ақилдан жиддий норозилик ифодаси бор эди.

– Сопинни Жоунз-Бич йўлида отиб кетишибди, – деди Хейген. – Ўлган.

Дон Корлеоне кўзларини қисди. Бир неча дақиқата ирода ирхи чилпарчин бўлди, унинг мадорсизланиб бераётганлиги кўриниб турарди. Лекин дарҳол ўзини тўтди олд.

У кўдарини стоа устига кўйиб қовуштирди ва Хейненнинг кўзларига тик қаради.

– Нима бўлганлигининг ҳаммасини мента ишдан итнасига батафсил айтиб бер, – деди. – Йўқ, – у қафти очик кўлини кўтарди. – Шопма, Клеменца билан Тессо келишсин. Акс ҳолда бошқатдан тақоралашининг тўғри келади.

Орадан бир дақиқа ҳам ўтмаганди, шахсий соқчилардан бири хоната иккада саротегмени киритди. Дон уларга пешвоз турди – бу унинг ўғли ўлимидан хабардор эканлигини ифодаларди. Улар қадардон ўртоқлар ичимлик кўйди. Ҳаммаси ичишди. Шундан кейин у бу тун кечкурун бўлган воқеаларни батафсил сўзлаб берди. Гапини тутатгандан кейин дон Корасоне фақат битта сўз вод берди.

– Ўлдирилган одам аниқ менинг ўлимимми?
Унга Клеменца жавоб берди.

– Ҳа, аниқ. Нотўғри маълумот учун шахсий соқчилар боши билан жавоб беришларини яхши билгиласан.

Қиска жимликни хисобга олмаганда, ўзининг хонотўғиларини сездирмаган дон катый фикрга келганди.

– Ҳеч бирингиз хозир бу иш билан шуғулланмайсиз, – деди у. – Ҳеч ким менинг махсус бўйруғимсиз қасос олинган ва жазолашга ҳеч қандай ҳатти-ҳаракат қилмасин. Мендан бевосита ва тўғридан-тўғри кўрсатма бўлмагунча, хозирча Беш оилата қарши ҳамма душманлик ҳаракатлари тўхтатилади. Хозирдан бошлаб, ўғлим дафн этилувчи қадар оила иш юзасидан ҳар қандай операцияларни тўхтатади ва ҳомийлиги остидагиларнинг иш юзасидан операцияларига ҳомийлик қилмайди. Кейин ҳаммамиз яна шу ерда тўпланиб, қандай йўл тутишимизни келтириб оламиз. Бугун эса Сангино учун ҳали қилишганимиз мумкин бўлган ишлар билан шуғулланамиз – уни расмий руҳоналар билан дафн этишимиз керак. Полиция ва тегишли маъмура билан бўладиган расмийчиликларни тўғрилашни дўстларимга топишраман. Сен, Клеменца

ва озининг региментдаги одамлар шахсий соқчиларим билан ҳар доим менинг ёнимда бўласизлар.

Ҳамма, Тессо, оиланинг ҳамма бошқа аъзоларини маърифат қилишни топишраман. Том, Америто Бонасерага кўнпроқ қилиб, тунда, қачонлигини ҳали аниқ биланмади, у мента керак бўлишини айтиб кўсан. Ишланганда кўтиб турсин. Эҳтимол, бир соатдан кейин берилади. Лекин вазият шундай бўлиб қолиши мумкин – ва мени соатдан кейин боришим ҳам мумкин. Ҳаммаси тўғридирми?

Ҳамма жим бош сикитди. Дон Корасоне давом этди: Клеменца, одамларни ол-да, машиналарга ўтириб, ишни кўтиб туринглар. Бир неча дақиқадан кейин тайёр бўлинг. Том, сен ҳамма ишни қўнғилдагидай адо этдинг. Қўнғилб Константино насининг ёнида бўлсин. Энди у эри билан шу ерда яшайди. Ҳамма ишни ташкил эт. Аёллар, таърифнинг аўтоналари унинг уйида тўпланишсин. Сан-Антонио ёнига қодирлишмасин. Хотиним билан таплашиб кетганидан кейин, у ҳам ўша ерда боради. У юз берган вазиятдан қинки Сандрога ётиги билан айтади.

Аёллар эса дафн маросимига тайёрланишсин, жанона месса¹ буюртиришсин.

Дон чарм креслодан турди. Бошқалар ҳам ўрнидан тургани. Клеменца ва Тессо яна бир марта дон билан кўнпроқ олишди. Хейген эшикни очди – дон чиқаётди, бир дамга тўхтаб қолди-да, Хейгеннинг юзига тикилди. У дафн билан Хейгеннинг бетини силди-да, тезда уни кўнмадан ва итадан тилиди:

– Сен яхши ўғил чикдинг. Бу мента дадда бўлади, – дон Шу билан у Хейген хозирги ваҳимали пайтда тўғри йўл тутганини тасдиқлади.

Шундан кейин Дон хотини билан таплашгани юқонинг ётоқхонага кўтарилди. Ана шунда Хейген Америто Бонасерага кўнпроқ қилиб, бир пайтлар дон Корасоне билан яхшиликка жавоб қайтариш вақти келганлигини айтганиди.

¹ Месса – католикларда ибодат вақтида айтиладиган куй.

БЕШИНЧИ ҚИСМ ИЙТИРМАНЧИ БОБ

Сантино Корлеоненинг ўлими худди осуда хону бетиға ташланган тош сингари Америка жиноятчилар дунёсини остин-устин қилиб юборди. Бошқарув тизимини қўлга олиш мақсадида дон Корлеоне касал ётган жойидан турганлиги тўғрисида хабар келганда, дарин маросимидан қайтган айтоқчилар кўринишидан дон бутунлай соғайиб кетганлигини айтишганда, Беш онда раҳбарлари дўшман бу зарбага қарши, албатта, қондан уруш бошлайди, деган шубҳага борди-да, мулофаззат тайёртарликни авж олдириб юборишди. Ҳеч қим бундай муваффақиятсизликдан кейин дон Корлеоне билан ҳисоблашмаса ҳам бўлаверади, деган фикрга бормадан дон Корлеоне ҳаётида камдан-кам хато қилганди, лекин ҳар бир хатодан тегилди ҳулоса чиқариб оларди.

Доннинг ҳақиқий режаларини фақат Хейген пайкам оларди, шунинг учун ҳам суҳ тузишни таклиф этиб, Беш оила бошлиқларига вакиллар жўнатилганда у таъажубланмади. Дон шунчаки суҳ тузишнинггина эмас, чакириш, шунингдек, унга бутун мамлакатдаги онларнинг синдиқатларни таклиф этишни тавсия қилганди. Нью-Йоркда Американинг энг қурағли уруғ жамоаларини тўдлаштирганди. Бошқаларнинг тинчлиги кўп жихатдан уларнинг ишита, турмуш кечирishiга боғлиқ эканлигини ҳамма тушунади.

Доннинг таклифини ишонқирамай қарши олинган бу нима – тузоқми? Дўшманнинг диққат-эътиборини чағғитиб, ғафлатда қолдиришга уринишми? Бирдангина ҳамманинг қалласини танасидан жудо қилиб, ўғли учун самимий эканлиги тездаёқ далилланди. Биринчидан, у бу учрашувга мамлакатнинг ҳамма бурчақларидан синдиқатларни чакирди. Бундан ташқари унинг ўз фуқароларининг ҳарбий ҳолатга ўтказишга ёки иттифокчилар излашга

уринишганлиги сезилмади. Кейин у ниятларининг самимиятини бир йўла ва сўзсиз далиловчи йўл тутди – оннинг даражадаги анжуман иштирокчиларининг даҳлатидангина таъминлади. Бунинг учун у Боккикьо оиласи билан қўлданадиган бўлди.

Боккикьолар оиласи бир замонлар Сицилия мафиясида ажралиб чиққан, мисли кўрилмаган ёвузлиги билан донг таратган бўлиб, Америка китъасида ўзига янги тинчлик курулти айланиб қолган эди. Бир замонлар аялданмай ёвузлиги билан тирикчилик қилган бу уруғ биланлар беобаҳо бойликка – улар уруғининг негизини қовғишга элувчи мустаҳкам қондошлик алоқаларига, хатто қариндош-уруғлик садоқатини эр-хотинлик садоқатидан янги яқинроқ ҳисоблайдиган тоифасида ҳам камдан-кам урғандан қайлавий аҳилликка эга эдилар. Мафиянинг рақобатлашувчи томонлари ярашмиш йўлини қовғишдан, тинч музокарадар олиб бориладиган пайт-да Боккикьолар оиласини воситачи ва таров сифатида қўлланганининг асосий сабаби худди мана шунда эди.

Бу жамоа аъзоларининг ўзига хос бўлган битта аълолиги – ақл-идарокнинг чекалтанлиги ёки янада уфурроғи норасолик бирлаштириб туради. Бунинг қарининг ўзлари ҳам тан олишар ва қоръалонлиқнинг қарини ва бирик товлангичлик қоби мураккаб соҳаларини тановла этиш ва бўйсундириш учун курашда мафиянинг билан оилалари билан рақобатлашшга уринишмасди. Бунинг полициячининг томотини мойлашга уларнинг қарин етарди, лекин соҳда ва софали бу одамларнинг қаринроқ хизматдаги амалдорга пора бериши қийин иш эди. Уларни бошқалардан кескин ажратиб турадиган иккинчи аълоли томони бор эди. Бу улар тилида ор-номус деб қарини парсага садоқат ва аввал таъкидлаб ўтганимиз қаринилик эди.

Боккикьолардан бирон киши ҳеч қачон ёлгон ташир-ташар, сотқинлик қилмаган эди. Бу жумбоқ ўта ақли те-

ранлик билан боғлиқ эди. Боккикьолардан бирон киши озор берган одамни кечирмас ва хар кандай вазиятда ҳам жазоламасдан кўймасди. Ана шу хислатлари ва таъсодифий бир хол уларни сердаромад хунар бўлиб қолиши машулотта дучор қилди.

Рақобатлашувчи оилаларда сулах тузиш ва мувожада олиб бориш истилати тутилганда, уларнинг Боккикьолар жамоаси билан боғланиши кифо қилди. Жамоа бошлиғи учрашувнинг дастлабки шартларини олинган келишиб олади ва талаб қилинган миқдордаги одамларни жўнатди. Майка Солоццо билан учрашувга борадиган бўлганда ҳам Корлеоне карортоҳида Боккикьоларнинг Солоццо томонидан ёланган вакили Майканинг даъвасизлиги учун гаров сифатида қолган эди. Агар Солоццо Майкани ўлдиринишга журъат этганда эди, Корлеонеда кўлида гаров сифатида сақланаётган одам ҳам худдан шундай қисматта дучор бўларди. Бунда Боккикьолар оиласи аъзолари улар уруғининг ўлимига сабаб бўлган Солоццодан қасос олардилар. Ҳеч нарса, ҳеч қандай жазо бу борада Боккикьолар йўлига тўсик бўлолмасди. Агар ўлиш керак бўлса, улар ҳеч иккиланмасдан жонини қурбон қилардилар. Сотқинлик қилганиги учун жамоадан қочиб қутулишнинг йўли йўқ эди. Боккикьолар оиладан сидаг гаровга олинган одам тўла хавфсизлик кафолати бўлиб хизмат қиларди.

Шунинг учун ҳам дон Корлеоне воситачилик қилишни сўраб Боккикьота муружаат этганида ва сулах кенгашида иштирок этишни лозим топган хар бир оилата тегишли миқдорда гаровга қўйиладиган одамлар бўлишига кафолат беришди, деб келишилганда ҳам қандай шубҳага ўрин қолмади. Иккиюзламачилар, мунофиқлик тўтрисида гап ҳам бўлиши мумкин эмасди. Кенгашта мутлақо шубҳаланмасдан, худди тўйга келгандай келиш мумкин эди.

Гаровга олинганлар ўз вақтида келишди: учрашув ўтадиган жой ҳам аниқланди. Учрашув унча кўп та бўлмаган тижорат банки биносининг директорлар

важани ўтказадиган залида ўтадиган бўлди. Дон Корлеоне банк акциячиларидан бири хисобланарди, бироқ янги акциялари президент номида эди. Дон Корлеоне банк президентига жуда кўп яхшиликлар қилганди. Шунинг билан тенг эди. Шунинг учун ҳам белгиланган кунда кўни идоранинг ҳамма бўлимлари бутунлай ажратилган, қарм қолганган чуқур креслолар билан жиҳозланган эди билан бирга оилавий синдикатлар ихтирога берилди.

Банк соқчилари махус кийимидати сараланган барча вақтда летиони соқчиликка қўйилди. Эртадаб кетганда яқин залга бирин-кетин учрашув катташчилари кенгаши бошладилар. Кенгашида Нью-Йоркдаги Беш оиладан боникари яна ўн жойдан, подадати тирраки бузюк – Чингиздиги Каноне вогчинасини¹ истисно этганда, ҳамма жойдан вакиллар катташпиши кўзда тутилганди. Чикаго ва бийониларни ривожланган жамият талабларига шайроқ муомала қилишга ўргатишга уринишлардан ал-лаёқон воз кечинган, унча чиккан жохилларни кенгашта таъриф этишни эса ортикча таъвиш деб хисобланар эди.

Кенгаши катташчилари олдидан белгилаб қўйилган тартиб навобати билан соат тўққиз яримдан ўнчача кўнанишди. Биринчи бўлиб сулах музокараларининг таърифушкорни, демак, маълум маънода бу учрашувнинг янги бўлган дон Корлеоне келди. Аниқлик донга хос бўлган кўнлаб хислатлар орасида алоҳида ўрин тутарди. Президент бўлиб Жанубий штатлардаги бепойен мулк эласи билан Карло Трамонти келди. Урта ёш, басавлат, сицилияликларга хос бўлмаган новча, чиройли юзи бир текис вақилан, сочини текис қилиб таратган, башанг қийинган Трамонти италияликка ўхшамасди. Бўш вақтида ўзининг каттаида балик овлашга чиккан америкалик миллионерларини журнал саҳифаларида шундай тасвирлашарди. Трамонтилар оиласининг бойлиги киморбозликдан келарди. Бу оида дони билан учрашган ҳеч бир одам у

¹ Вогчинца – отамерос мулк.

бир пайтлар хозирги империясини ўта шафкатсизлик билан қўлга киритган, деб ўйламасди.

Сицилиядан Флоридига болалигида келган Карло Трамонти шу ерда ўсиб улғайди. Жанубий шаҳарчаларда тарқок ҳолда жойлашган киморхоналарга эга бўлган синдикатда ишлай бошлади. Синдикат хўжайинлари маҳаллий маъмурий органлардаги америкаликлар бўлиб, жиддий йиғишлар эдилар – қайдаги дайдиб юрган социализмлик бир қучуквачча уларни ортда қолдириб қолди, деган ўй ҳеч кимнинг хаёлига келмаганди. Карлонинг хайвонларга хос ваҳшийлиги уларни эсанкиратиб қўйди. Карлога ҳудди ана шундай ёмонлик билан жамол кайтаришга эса журъат этишолмасди. Уларнинг фойдадан полицияга берадиган хиссани кўпайтириб, уни оғдириб олди ва овлук жойларда нўноқлик билан иш олиб бораётганларнинг йўлини кесиб қўйди. Трамонти Куба диктатори Батиста билан алоқа ўрнатди ва аста секин Америка китъасидаги маишатпарастларни жабб этиш мақсадида Гавананинг киморхона, фоҳишахона каби кўнгли очиш уйларида катта маблаг сарфлаш бошлади. Эндilikда Майами-Бичдаги энг хашаматли меҳмонхоналардан бири Трамонтига қарашли бўлиб, унинг бойлиги миллионлар билан ўлчанарди.

Ҳудди ўзига ўхшаб қуёшда қорайган *consigliere* хамроҳлигида Трамонти элга кириб келди ва ўғлидан жудо бўлган отага ҳамдардлик ифодаси билан дон Корлеонени қучоқлади.

Учинчи бўлиб Детройтдан келган дон Жозеф Делукки ташириф буюрди. Задуккилар оиласи Детройт яқинида норасмий отчопарилардан бирига эга эди. Ўн дан ташқари маҳаллий киморхоналардан аччатибгина қисман ҳам шу оилата қарашли эди. Задуккининг тўла юнани кўнгличанлик, мулозимлик ёғилиб турар, унинг ва минглик дантиллама ховлиси шаҳарнинг энг даб-дабали мавзеларидан бири бўлган Гросс-Пойнтда жойлашган эди. Унинг ўғли уйланиб, Америкадаги қадимий ва ну-

рзадан фарқлиги эга бўлган одамлар билан қариндош бўлиб қолган эди. Дон Корлеонега ўхшаб, Задукки ҳам эстетикоранти ва бошидан кўп иссиқ-совук ўтганлиги билан машхур эди. Мафия таъсири остидаги шаҳарлар билан Детройт зўравонлик йўли билан қилинган жиноятлар амьдорига қўра охирти ўринда турарди. Сўнги вақтда мабодилида шаҳарда факат икки марта ўлим қорон кўзланганди. Детройт дони қорадори билан савдо ва тиқини маъқулламаганди.

Задукки ҳам *consigliere* билан бирга келганди. Хар иккони дон Корлеоне билан қучоқлашиб, унга ҳамдардлик билан турарди. Агар енгил талаффузи бўлмаганда, Задуккининг йўтон овозини тўб америкаликнинг овозига қилиштириш мумкин эди. У ҳақиқатан ҳам америкалик бизнинг оғизига ўхшарди – башан қийинган, ишчан, муомалада ёлғиз оғизини эди.

Сўнгиинг давлатиниғиздан бошқа ҳеч қандай илтифот ва аъин бу ерға келтиролмади, – деди у дон Корлеонига.
Дон Корлеоне миннатдорчилик билдириб, бош элди. У Задуккининг мададига ҳеч шубҳасиз умид қилишни қарорини эди.

Карлий соҳилдан икки дон Нью-Йоркка бир машинада келди. Улар бирга иш олиб боришар ва доим бир-бирининг маъқул кўришар эди. Улар Фрэнк Флаконе ва донни Молилари бўлиб, иккаласи ҳам қирқ ёшда, яқин учрашувининг бошқа ҳамма қатнашчиларидан ёш эдилар. Уларини, шунингдек, Голливуд таъсири остида кининишинида баъзи бир ўзига хослиги, биродарлар ва киниклар ажратиб туради. Кино ҳодимлари қасаба қилишсин ва киностудиялардаги киморхоналар Фрэнк Флаконе қарамотида эди. Бундан ташқари у узок Фарб штатларидати фоҳишахоналар учун қизлар ёллаш ва артистларни етказиб бериб туришни авж олдириб юборган эди. Сиртки кўринишиндан эстрада артистига ўхшаб кўрини унинг хурмат қиладиган дон учун қулук эшитмаган эди. Флаконе эстрада артистига ўхшаб кетарди.

Шунинг учун ҳам дон биродарлари унга ишончасизлик билан қарашарди.

Энтони Молинари Сан-Францисконинг порт кварталларида хукмронлик қиларди, бундан ташқари спорт тоғизатори соҳасида ҳам унга тенг келадиган одам йўқ эди. Аждадлари италян балиқчилари бўлган Энтони Молинари Сан-Францискода «Дентиз тухфадари» деб атаган энг яхши ресторан очди. У бу ресторан билан фахрданар ва одамларнинг тапларига қараганда, таомлар нархи арзонлигидан зарар кўрса ҳам ресторанини ётмасди. Профессор сионал ўйинчи киёфасидаги бу одам Мексика четараси ёки шарқий денгизлар орқали мамлакатга яширин йўл билан қорадори келтирилишга алоқадор, деган тапшлар ҳам юрарди. Бу икки донни маслаҳатчи эмас, шахсин соқчилар эканлиги яққол кўриниб турган, лекин бу ерда кулол билан келишга журъат этишгани шубҳали бўлган икки бақувват йигит кузатиб келди. Бу йигитлар қарата усулларини пухта билиши ҳеч кимга сир эмасди. Ўзингит тўпаланганларнинг кўнчилигини хурсанда қилаётган, лекин айни пайтда тапшилангитирадиган ҳам эмасди. Калифорниялик донлар бу учрашувга Рим папаси томонидан илохийлаштирилган тумор тақиб келишлари ҳам мумкин эди. Шуниси қизиқарлики, кенгашта келатганлар орасида диндор, художўй одамлар ҳам бор эди.

Кейин бошқаларнинг хурматида марҳум бўлган Бостон оиладорининг вакили келди. Бу одам кўла остидатида нисбатан ножўя ишлар қилишини, уларнинг шафқатсизлик билан аладини ҳамма биларди. Бунинг хали ҳолва эди – одам очкўз бўлганидан кейин нақорди. Лекин кечириб бўлмайдиган нарсаси, унинг ўз мулкидан тартиб-интизом ўрната олмаганида эди. Унинг худудидан жууда кўп қотилликлар, ҳокимият учун майда-чуйда жанжаллар бўлиб туради, ёнгиз иш қўралитган ўғиллар ҳам «Эркин расомлар» ҳам ўта кўп эди, бир сўз билан айтганда, Бостонда қонунчиликка ҳаддан ташқари ортиқча риоқ қилинмаслиги одамларнинг тапига тетади. Алар Чикагода ваҳшийлар ўрнашиб олишган бўлишса, бо-

шунда эл қавонес – майда ўғиллар, қалангити-қасангилар қарақчилик қилишарди. Бостонлик доннинг исми-шарифи Доменик Панта эди. Пакана, суякларни бўғиб чиккан бу одам, донлардан бирининг таърифи билан айтганда, кўнчилигини кўйиб қўйган ўғилнинг ўзи эди.

Америкадаги қиморхона монополиялари ўртасида энг қуваратлиси бўлган Кливленд синдикатидан озгин, энг султин, сочлари оппоқ, ёши анчага бориб қолган энг вақил бўлиб келганди. У бошчилик қилаётган синдикат муқаммал созланган машина сингари беҳато ишларган. Киёфаси нозиклигига қарамадан, дон Винсент қарақчининг бирон марта жаҳли чикканини ҳеч қим қарамаган эди. Хушмуомада, ширинсўз Винсент Форден бу мулкни бошқаришда қаттиққўл эди. Қулиб туриб доннинг олади, деган тап худди шундай одамлар қандай айтилган.

Қаҳрида Нью-Йоркнинг Беш оилавий синдикати бошқалари бирин-кетин кириб келдилар ва Том Хейген бу беш бошлик уларни ўраб турган провинциялардан келатганларга нисбатан салобатлироқ, ишончлироқ эканлигини дорҳа хис этди. Тўладан келган, боши қатта, қарақча бу одамлар юз тузилишининг кенглиги – секинлиги, бурнининг қатталиги, лабиниинг дўрдоқлиги, қоллагини чизикларнинг узунлиги билан бошқалардан фарқлиб турадилар. Уларнинг этгиларида на янги тилишган қостом бор эди, на сочлари текис қилиб таралган. Уларнинг сиртадан кўринишлари доим иш билан тўла бўлган бу жиддий одамларнинг жан-тусан қоби қандайдунда нарсалар билан шуғулланишга вақтлари йегинининг кўрсатарди.

Бу ерда Нью-Жерси штатида ва Манхэттеннинг Бостонда бўғозларида хукмронлик қилаётган Энтони Форден ҳам бор эди. У Нью-Жерсидаги қиморхоналарни бошқарар ва Демократлар партияси ашпаратиди қатта қасар қучиға эга эди. Страчки юк автомашиналари партия эга бўлиб, ҳар бир ҳайдовчи белгиланганлидан партияча юк билан йўлга чиқиши, йўлда уларни авто-

инспекция ходимлари тўхтатмаганиги ва қоидадан бузганлиги учун жарима солмаганиги сабабли қатта пул тошарди. Тош йўллар отир машиналарнинг фидиракларини остида эзилар, бу йўлларни эса ўша Страчига қарашан йўл ремонтни компанияси штатдан қулай пуларат асосида ихтиёрига олиб таъмирларди. Шундай қилиб, бир фойда келтирадиган иш ўз-ўзидан иккинчи фойдадан ишни келтириб чиқарарди. Бу осон ва қулай эди. Бунинг устига Страччи эскича қоидага риоя қилар ва тарчи порт қиролли сифатида ноқонуний тарзда қорадорни келтиришга ҳоҳласа ҳам, ҳоҳламаса ҳам аралашмасдан туролмасе-да, тирик мол савдоси билан ҳеч қачон шугулланмаганди.

Нью-Йорк штатидан шимода Оттилио Куинео хужмронлик қиларди. Унинг оиласи яширин тарзда Қанададан четара орқали италян мухожирларини олиб ўтар, штатнинг шимолий қисмидаги ҳамма қиморхоналар унинг қўлида эди. Бундан ташқари Куинеонинг ёрдамисиз штат матбурадаридан отчоптар ташқил этишга рухсат олишга уриниш бефойда эди. Сиртдан қишлоқ новвойита ўхшатан қулча юзли мулойим бу одам (бул машғулотли йирик сутчилик компаниясининг эгаси эди) қўзлатан максадидан қайтмас эди. У бодаларни жуам яхши кўрар, невараларидан биронтаси ёки хизматкорларининг бодалари учраб қолишса, эрқалатиб хурронта қилиш максадиди, доим чўнтақлари тўла конфет оғиб юрарди. Куинео худди хотинларнинг панамасига ўхшатан тарайишлари пастта қараб букилган юмшоқ шилпа кийиб юрар, бу шилпа остидан унинг чехраси худди қуинео ўхшаб қулиб туради. Бошқа донлардан фарқи ўлароқ у бирон марта ҳам камалмаганди, унинг ҳақиқий феодалга ҳақида ҳеч қачон, ҳатто шуоҳа ҳам қилинмаганди. Бундан ташқари, унинг ҳадолапти шу даражада шак-шубҳасиз эдики, у доим турди жамоатчилик ташкилотлари мислиларидида қатнашар, бир сафар ҳатто савдо палатасининг йил сайин бериладиган «Нью-Йорк штатининг энг яхши бизнесмени» унвонига ҳам сазовор бўлган эди.

Бу ерда Таттабьялар оиласининг энг яқин иттифодчиларидан бири дон Эмилио Барзини ҳам бор эди. Шахрининг Бруклин ва Куине каби мавзедаридаги қиморхоналар ва кўтлаб фоҳишахоналар шу одамга таарарди. У четта қурулланган ёлланма одамлар етказиб берарди. Статен-Айленд устидан чекланмаган ҳокимиятга эга эди. Бронкс ва Уэстчестердаги спорт тотализаторлари-ни иштироки бор, қорадори савдоси билан шугулланарди. Ёлланма ва Ғарбий соҳил синдикатлари билан мустаҳкам алоқа боғланган эди. Невадаининг Лас-Вегас ва Рино каби етте шаҳарларидати ишратхоналардан олинадиган фойдани келадиган улуш, Майами-Бич ва Куба қурулларидати қўлига очадиган бизнесларда иштирок этиш унинг иштирокати, фаҳм-фаросатидан дадолат беради. «Барзини оиласи» деган тушунча остида ана шулар яширинган эди. Корлеонеалар оиласидан кейин уни Нью-Йоркдати, деган, буғуни Америкадати жамоаларининг энг қучлиси деб аташ мумкин эди. Барзинининг қўли Сицилиягача етарди. Илрик фойда келтирадиган ноқонуний соҳанинг илрик қисми унинг иштирокисиз иш кўрмасди. Миштиниларга қаратанда, у ҳатто Уолл-Стритга ҳам суқилиб кириб олишга муваффақ бўлганмиш. Яширин уруш бошланган даслабқи қўнларданок у Таттабьялар оиласини қўзлаб-қувватлаш учун маблати ва таъсир қучини ишта қилган. Барзинининг эзу орузи дон Корлеонени май-данан суриб чиқариш ва Америкада мафиянинг энг қучлигаи ва ҳамма хурмат қиладиган бошлиги марта-барини эгалаш, шу билан бира Корлеоне империясини қўлга киритишдан иборат эди. Дарвоже, у кўп жондан дон Корлеонени эслагар, замон талабларига янгилаш олиш маҳорати, масалага кент микёса қараш, илликлармонлик, чакконлик каби масаладарда эса дондан устунлик қиларди. Эмилио Барзинини ёштини ёшаб, илликни ошаб бўлган чо, деб аташ ҳеч қимнинг ҳаёлига қолмаган. Унда айни қучта тўлаётган, ҳеч нарсадан тапирмайдиган, дадил, ўзига ишонадиган ёш етакчи сий-нони минжуд эди. Унда қучли, лекин совуқ дон Корлео-

нега хос самимиятдан асар ҳам бўлмаган шахс тимсолан кўзга ташланарди. Эҳтимол, хозирги пайтда у Бешлиқда энг «хурматли» одамдир.

Энг охирида Солощони кўлаб-куватлаб, Корлеоне хокимиятини ағдариб ташлаш учун очикдан-очик курашга чиққан ва бу максатда деярли эришган онда бошлиғи Филипп Таттальва келди. Шўниси кизикки, Бешлиқнинг бошқа аъзолари уни назар-писанда қилишмасди. Биринчидан, маълумки, у эҳтиётсизлик қилиб, Солощонинг тапига дакка тушган, маккор Туркнинг измида нин кўрган эди. Ишнинг пачавасини чиқариб, Нью-Йорк оғдалари катта зарар кўришга сабаб бўлган хозирги талаб-товур ҳам унинг қасофати туфайли юз берган эди. Ичкиндан, у олтиш ёшдан ошган бўлишга қарамастан, ўта олифта ва хотинбоз эди. Бунинг устига шахвонини хисларни қондирмоқ учун тўла эркинликка эга эди.

Ҳамма гап шундаки, Таттальваларнинг оилавий қасоқори аёллар савдоси эди. Улар даромадининг асосий қисми фоҳишабозликдан келар эди. Бундан ташқари Америкадаги тунги клубларнинг деярли ҳаммаси Таттальвалар назорати остида эди. Қайси шахарда яшашини дан қатъи назар, келажати бор истеъдодлироқ одамнинг оғдариб олиш оилага қийин эмасди. Филипп Таттальва қобилияти кўшиқчи ёки кизикчини ўзига қарам қилди олиш, пластинкалар чиқарадиган фирмаларга шартини зўрлаб ўтказиш учун қуч ишлатишдан тоймасди. Лекин шунга қарамастан оила даромадининг асосий манбаини фоҳишабозлик эди.

Филипп Таттальвини одам сифатида иттифоқчиларни хуш кўришмасди. У доим иши юришмаётганлигидан жорланар, шикоят қиларди. Аёллар ишқемас, танतिक, биринчи кетиб кетади, бошқаси ўзини ўзи ўлдирмоқчи бўлган. Сутенёрларнинг ҳаммаси фирибгар ва муттаҳам, арзимоган чаката хўжайинини ҳам сотиб юборишди. Баманин ходимни қундузи чирок ёкиб излаб ҳам тополмасди. Ўзимизнинг сицилийлик ёш йигитлар эса бундай нин билан шуғулланишдан бош тортишди, қиз олиб қочини ва

сониш уят деб ҳисоблашди, ўзлари эса, итваччалар, сени кўзга ташлашдан ҳам қайтишмайди. Филипп Таттальвини сал жирканчроқ, сал телбароқ одамлар даварисидан эди шундан деб гап сотадиган олати бор эди. Таттальвини тунги клубларида ва қабаресида спиртли ичимликлар билан савдо қилишни ман этиш ёки руҳсат бериш ҳақиқатга эга бўлган чиновниклардан ҳаммадан кўпроқ, шикоят қиларди. Хатто Уол-Стрит ҳам у бир ўзи давлат-га қарашли матбуот воситаларини назорат қилиш учун қўйилган соткинларга пора бериб кўпайтирган даражада интиқдорларни кўпайтира олган эмас, деб Хуадо номи билан қасам ичди у.

Шўниси кизикки, хатто Корлеоне жамоаси устидан талабда қозонини сал қолганлигига қарамастан, у қурбат-эйтибор қозонолмаганди. Таттальвининг у пайтда-да кучи кимлардан иборат эканлигини ҳамма биларди. Бу ерда биринчи навбатда Солощо, сўнгра Барзинилар оидини эди. У тўсатдан хужум қилишнинг устуңлигидан ва талабда қозониш имкониятидан фойдалана олмаган эди, бу ҳам унга фойда келтирмади. Агар у сал чакконроқ бўлганида эди, ҳеч ким шунчалик ноқулайликларга дуч келмаган бўларди. Дон Корлеоненинг ўлими урушга бўлган чек қўйган бўларди...

Дон Корлеоне ва Филипп Таттальва уруш жараёнида устунларидан жудо бўлган душманларга хос тарзда репрессия пайтида расмий бош қимирлатиш билан санинлашнинг қўяқолдилар. Беш оила етакчилари учун дон Корлеоне алоҳида диққат-эйтибор талаб қиладиган шахс эди. Ундан оқизлик белгиларини, жудолик ва заифлик белгилаларини излаб, орқасидан ўта синъковлик билан кузатардилар. Севикли ўғлидан қасос олишганидан кейин дон Корлеоне сулах йўлларини излаётгани шубҳа тортарди. Бу маълумиятга учратанлигини тан олиб белгилан тилахатга ўхшарди. Агар ҳақиқатан ҳам шундай бўлса, Корлеоненинг қуч-қудрати бутундан бошлаб аста-аста сўна бошлайди. Дарвоже, буларнинг ҳаммаси тез орада маълум бўлиши керак.

Куллов овозлари тўхтади. Тўлланганларга туттилган қадаҳлар бўшади. Нихот дон Корлеоне ёнгоқ дарактидан тайёрланган ойнадай силлик стол орқасидати ўрнига бориб ўтиргунча ярим соатча вақт ўтди. Унинг орқасига, сап чапрокка худди соя сингари сезирмасдан Хейвен бориб ўтирди. Бу бошқалар учун ишора эди: донлар стол атрофида ўтира бошлашди, ҳар бир дон орқасидан керак бўлса масаҳат бериш мақсадида уларга энг яқин жойдан кузатувчи *consigliatori*лар жой олдидлар.

Биринчи бўлиб дон Корлеоне сўз олади – у тўб ҳеч нарсга бўлмагандай гап бошлади. Тўё у отир жахрохатланмагандай, катта ўғли ўлдирилмагандай, унинг империясини қонли қирғин вайрон қилмагандай, боалдарини турли томонларга: Фредини Фарбга, Молинарни оиласи химожига, Майкани эса бошпана излаб узоқ Сицилиянинг овозок бир бўрчагига улоқтириб ташламагандай сокин, вазмин гапирди. Табиийки, у сицилианча шевада гапирди:

– Энг аввало, сизларга бу ерга келгандарингиз учун миннатдорчилик билдираман, – деди у. – Бунни шавшун ерда ўтирган ҳар бир одам олдига қарздорман деб ҳисоблайман. Гапни бу ерга жанжаллашгани ёки ўзимнинг ҳақ эканлигимни исботлаш учун келмаганларимдан бошламоқчиман. Менинг яккаю ягона мақсадим вужудга келган аҳволни муҳокама қилиш, тушуниб олиш, соғлом фикр юритиб, бу ердан дўстлар сифатида тарқалиб кетишимиз учун ҳамма ишни қилшдан иборат. Менинг сўзим бунга қафил бўла олади. Мени яхши танийдиганлар беҳуда гапирмаслигимни, айнан гапимнинг устидан чиқишимни тасдиқлашди. Бўлди, бу борада етарли. Энди ишга ўтайлик. Бу ерга бир-бирини муҳурланган ва имзоланган қафолатномадар топширидан тан юристлар тўллангани йўқ. Биз ор-номусли одамлармиз.

У жим бўлиб қолди. Бу жимликни ҳеч ким бўлмади. Кимдир сипарета тутатар, кимдир виски ҳўпларди.

Тўлланганларнинг ҳар бири бошқаларнинг гапини тинглашди, сабр-тоқат билан кутишни билдишарди. Уларнинг яна бир нарсга бирлаштириб турарди. Улар ўзига қарашлилар ўртасида инсоний киефасини йўқотган, ўзининг жамият ҳокимлигини тан олмайдиган – бошқа бироларнинг ҳукмронлик қилишини рад этадиган қатъи одамлар эдилар. Ер юзиде уларни ўз истақларига қарши боришга қўндира оладиган қуч ҳам, инсон ҳам йўқ эди. Бу одамлар хийла-найранг, қотиллик билан ўз қариндошларини химож қилишган эди. Уларнинг иродасини фақат ўлим ёки ўта соғлом тафаккургина шубҳага солинган мумкин эди.

Дон Корлеоне нафасини ростлаб олади.

– Қандай қилиб бу иш шунчалик чуқур илдиз отиб қолди? – бу саволнинг жавоби ичида эди. – Дарвоқе, нинининг ҳам айтамин: Ҳеч қимга кераги йўқ, ачинарли қил ақмоқликлар қилинди. Агар ижозат берсангизлар, бу бироларни мен қандай тасаввур этишимни баён қилсам. Ўлкаларнинг бир томонлама баён қилинишга биринчи кимса қаршилиқ кўрсатмасмикин, деган ўйда у яна бир одам жим қолди.

– Худода шуқурки, мен яна соғша-соғман ва эҳтимол, нинингдан чиқишнинг бирон-бир тўғри йўлини топарман. Ўзбеки менинг ўғлим шопша-шопшарлик билан, иш терсига қарамай иш қилгандир. Шундай бўлиши мумкин. Қандай бўлганда ҳам сизларга шунни айтишим керакки, маблагларим ва алоқаларимга умид ботлаб, қариндош мента бир таклиф билан мурожаат қилганди. Ҳаттабълар оиласидан ёрдам беришга қафолат олганимнинг айтганди. Гап қорадори хақида эди. Мени иш қорадори қизиктирмайди. Мен отир-босик, ювошларнинг одамман. Менинг ёшимда қорадори билан шугулланиш ҳаётимни ўта жонланштириб юборади. Соғинчига унинг ўзига, Таттабълар оиласига чуқур хурраганини ихор қилган ҳолда шуларнинг ҳаммасини айтгани. Хурмат-эҳтиром билан унинг таклифини қабул қилганимнинг айтдим. Унинг бу иши мента заррача

тўскиндик килмаслигини, унинг шу йўл билан пул топишга мутлақо эътироз билдирмаслигини айтганим. Лекин Солоццо менинг рад жавобимни нотўғри тушуниди ва бошимизга бадо-казолар ётдириди. Начора, бунини тушан кулфатлар ҳақида ҳар қанча гапириши мумкин. Мен бундай килмоқчи эмасман.

Дон Корлеоне Хейлента минерал сувдан куй, деб ишора қилди. Дарҳол стаканга тўлдириб сув қуйилди. У томонини ҳўлаб олади.

— Бу баҳсни мен тинч йўл билан ҳал этишни хоҳайман, — деди у. — Таталья ҳам ўғлидан жуадо бўлади, мен ҳам ўғлимдан жуадо бўладим. Демак, орамиз оғир. Агар одамлар ақл-идрок овозига кулоқ соғмасдан, факат бир-бирларидан қасос олиш билан шуғулланишса, ер юзиде қандай воқеалар рўй бериши мумкин? Ахир эркаклар жон-жаҳди билан қонли, қасос олишга киришиб кетиб, оиласига нон топиб беришга вақт тоғламаётган Сицилиянинг офати ҳам шунда эмасми? Ахир бу ўқишга чиққан тебалик-ку! Шунинг учун ҳам мен ҳозир ҳаммамиз аввалти ҳолатимизга қайтайлик, демокчиман. Мен ўғлимга ким хиёнат қилганини, унинг ким ўлдирганини аниқлашга киришганим йўқ. Агар бу ишнинг тинч йўл билан ҳал қиладисак, киришмайман ҳам. Ҳозир уйга қайтиб келолмаётган бошқа ўғлим бор — менга ўғлим ҳеч қандай қаршиликсиз, бемадад уйга қайтиб келишга эришса олганимда маъмурлар томонидан унинг керак. Агар бу масалани ҳал эта оласак, ушбу учрашувимиз ҳар биримиз учун фойдали яқунланишини тасмимлайдиган бошқа масалаларни ҳам муҳокама қилганим мумкин. — У ҳаммага маънодор тавозе билан қараб олинг, қафтларини стол ўстига қўйди. — Мен айтмоқчи бўлган гаплар шулар.

Дон Корлеоненинг нутқи тавсирли чиқди. Унинг киёфасида яна аввалги, ҳамма биладиган дон Корлеоне мужассам эди. Мулоҳазаали. Холис. Ширин сўз. Бироқ бу

ерақонларнинг ҳар бирига дарҳол доннинг сонча-сеглиги, бу эса дон Корлеоне оиласи бошига тушган ташвишларга қарағмасдан, у ўзи билан ҳазиллашишга йўл қўймаслиги илтимосидати фикр келди. Шунингдек, у илтимос қилган нарсани эришмагунча, яъни сулҳ тузилмагунча, бошқа нарсалар ҳақида гап юритиш бефойда эканлиги ҳам эътибордан четда қолмади. Кейинги йилларда ҳаммадан кўпроқ зарар кўрганга қарағмасдан, мавжуд ҳолатни танқид қилишни таклиф этаётганлиги, демак, ҳеч нарсани юз кечмаслиги — ён босмоқчи эмаслиги ҳам эътибордан четда қолмади.

Лекин дон Корлеонета жавобан Таталья эмас, Эмилиа бериши сўз олади. Тарчи унинг нутқини ҳеч қим қилмади ва нафсониятига тегадиган деб айтмасе-да, кўрук, ағдан гапирди.

Айтилган гапларнинг ҳаммаси тўғри, — деб бошлади Верзини. — Лекин бор гапнинг ҳаммаси айтилмади. Дон Корлеоне камтарлик қилди. Гап шундаки, дон Корлеонини ёрамисиз Солоццо ва Татальялар оиласини бошлаётган ишнинг уздадай оламасди. Дон Корлеоне таътири рад этиб, амадад уларга қатта зарар етказди. Адабати, бу у ўйламаган ҳолда юз берди. Аммо аслида нотайди. Хатто қоралори ҳақида гап борганда ҳам дон Корлеонета кулоқ соладиган судьялар ва сиёсатдонлар бу масалада бошқа ҳеч қимни яқинлаштирмайдилар. Солоццо унинг одамларига мурувват кўрсатишлари томондан баъзи бир қафолатларга эга бўлмас экан, оёқ-қанни боғлиқ эканлигини яхши билади. Бу ҳаммамизга тушунарли. Бунингсиз ҳаммамиз қашшоқлашиб кетган бўларди. Жазо чоралари қулайган ҳозирги замонда агар нафсонларимиз қоралори билан қўлга тушиб қолсалар, ҳақдон тошқари кўп пул талаб қиларди. Йигирма йил муафат олаксити илби қўйилгандан кейин, хатто сицилиялик ҳам омега қондасини бузиб, оғзидан гўллаб қўйиши мумкин. Адабати ташкилотлари тўла дон Корлеоненинг қўлида. Бизни у ташкилотлардан фойдаланиш имкониятидан маҳрум этиш дўстона иш эмас. Бу хотинларимиз,

бода-чакаларимиз кўлидаги сўнги бурда нонни тортиб олиш билан баробар. Энди хар ким ўзи хоҳлагани, иш тутадиган замон эмас. Нью-Йорк шаҳрининг ҳамма суъьялари Корлеонега қарам экан, демак, уларнинг хизматида биз ҳам фойдаланишимиз ёки Корлеоне улар хузурига тўғридан-тўғри кира олишимиз учун йўл очиб бериши керак. Алабатта, у бундай хизмат учун пул талаб қилиши тўғриган тап – ахир биз охир-оқибатда коммунистлар эмасмиз-ку! Лекин у имкониятлардан факат бир ўн фойдаланишга хаки йўқ. Мутлако хаки йўқ.

Барзини нутқини тутатди. Ҳамма жим бўлиб қолади. Ҳамма нарса очик-ойдин бўлган эди. Аввалги ҳолатга қайтиш тўғрисида сўз ҳам бўлиши мумкин эмас. Энди муҳими, Барзини агар сулах тузишга эришимаса, Тап таъьялар томонидан туриб Корлеонега очик-ойдин қарши чиқишини шайма қилиб ўтди. Бунинг устига муҳим бир масалада устуналикка эришди. Уларнинг ҳаёти ва фаровонлиги ҳақиқатан ҳам бир-бирини кўллаб-қувватлашга асосланганди. Бирор хизмат юзасидан бир-бирининг илтимосини рад этиш аслида ҳақиқатан ҳам душманлик иши эди. Бундай хизматлар ҳақида беҳуда илтимос ҳам қилинмас, беҳуда рад ҳам этилмас эди.

Ниҳоят яна Дон Корлеоненинг овози янгради.

– Дўстларим, мен ёмон максадни кўзлаб рад жаво би бермагандим, – деди у. – Ҳаммангиз мени яхши биласиз. Кимта қачон ёрдамлашшдан бош тортганим? Бунақа одагим йўқ. Лекин бу сафар рад этишга тўғри келди. Нима сабабдан? Чунки биз учун қорадори билан шутулланиш, менимча, якин келажакда ҳалокатга дучор бўлиш деган тап. Бу мамлакатда қорадорига нисбатан ўта шафқатсизлик билан кураш олиб борилади, шунинг учун ҳам бизни кечирпишмайди. Виски, киморхона, ҳатто аёллар ҳам бошқа масала – булар кўчаларнинг кўнра хуши, лекин черков отахонлари ва давлат ман этилган ишлар. Қорадори эса мутлако бошқа иш. У қорадорини тарқатиш билан банд бўладиган хар бир одам учун ҳавфлидир. У бизнинг бошқа ҳамма ишларимизни ҳавф

лида қолиради. Хўш, яна бир тап. Суъя амадорларини ва бошқа қонуи химоичилари орасида катта таъсир қилиш эди эканлигини эшитиб, беҳад хурсанд бўлдим. Қанидан ҳақиқатан ҳам шундай бўлса! Тўғри, баъзи одамларда бир оз галлим ўтади. Лекин хозир менинг таъминоти олаётган одамлар қорадори ҳақида тап кетганда қар бўлиб олишлари мумкин. Бу заҳар билан савдо қилишга арадашш, улар учун ўта кўркинчлидир. Бунинг ўрнига улар қорадори билан савдо қилишни мутлако танқуллашмайди. Киморхоналаримиз, тотализаторларини, тушги клубларимизнинг бемаоло ишлаб туришига ёрдамлашган полициячилар ҳам қорадори келтирилсини маъқулламайдилар. Шунинг учун ҳам мендан бу ишда қимтадир ёрдам берилишини илтимос қилиш, янги ёмонлик қилинишини илтимос қилиш билан барибар. Шунга қарамасдан, агар сизлар шундай чораларни зарур деб ҳисобласангизлар, хозирги асосий максадни ҳал этиш максидида бу ишга киришаман.

У жим бўлди. Вазият бир оз юмшади: залда шивир-шивир бошланди, кимдир стол устидан чўзиллиб шерити билан секин галлаша бошлади. Дон Корлеоне энг муҳим масалада ён бошган эди. У уюшган тарзда қорадори билан қонуи қилиш химоисини таъминлайди. Бошқача айтганда, у агар мамлакатнинг ҳамма томонидан бу ерга тутилган қонуи талаб қилса, Солашчо бошидеъ таклиф қилган ишнинг қилишга розилик берганди. Тижорат асосида ёки террилик йўли билан доннинг ўзи бу ишда иштирок қилмайди. У бор-йўти суд органларига таъсир этиш йўли билан қорадори операциясини химои қилади, холос. Лекин бу жуада катта ён босиш эди.

Биринчи бўлиб лос-анжелеслик дон Фрэнк Фалконе янги галларига фикр билдиради:

– Одамларимизни қорадори савдоси билан шутулланишдан тўхтатиб қоладиган куч йўқ. Улар хозир якка-яка ўз холича иш кўрмоқдалар ва осонгина кўлга тушмоқдалар. Қорадори савдоси ўта фойдали иш – ундан ишда туришнинг иложи йўқ. Айни пайтда, ундан чет-

да туриш биз учун хавфли ҳамдир. Биз ҳеч бўлмаганда бу ишни яхши йўлга қўя оламиз, ҳимок қила оламиз, эҳтиёткорлик чора-тадбирларини кўра оламиз. Ниҳон, бизнинг вазифамиз унчалик ноҳўя ҳам эмас – ҳар қандай ишда тартиб-интизом бўлиши, у иш пухта ташкил этилган ш, пишик бўлиши керак. Ҳар ким хоҳаган иши билан шуғулланаверишга йўл қўйиб бўлмайди.

Корлеоненинг энг ишончли тарафдорларидан бўлган Детройт дони ҳам кенгашда дўстининг позициясига қарши сўзлади, воқеаларга соғлом ақл-идрок билан қарашга даъват этди.

– Мен корадорига қаршиман, – деди у. – Одамлар рим корадорига чалғиб кетмасин, деб йил сайин уларни кўшимча ҳақ тўлаб келишман. Бунинг ҳаммаси бехуд бўлиб чиқди. Уринишларим фойда бермади. Тасаввур қилиб кўринг, кимдир келадиган: «Менда корадори қувуни бор, уч-тўрт минг сўм қўшсанг, уни сотганимдан кейин эдлик минг фойда кўрамиз», деб тақлиф қилади. Бундан мўмай фойдата қим лоқайда қараб тура олади? Аста-секин четдан пул топиб, корадори тирдоёбига қўпилиб кети бошлайди, мен ҳақ тўлайдиган асосий иш эса дарр кўради. Чунки корадори билан шуғулланиш фойдалирок, унга бўлган эҳтиёж кундан-кунга ортиб боришти. Ўн зифамиз ишни тартибга солишдан иборат. Корадорини мактабларга яқинлаштирмаслик, бодаларга заҳар со тишга йўл қўймаслик керак. Бу infamia, шармандаланг бўлади. Мен шахримда уни асосан қора танли аҳолига сотишга ҳаракат қиламан. Улар энг яхши мижозлардир, кўнглисизликлар камроқ бўлади, устига-устак улар бари бир хайвонлар-да! Қора танлига хотин, оила – ҳаммага заҳар билан ўзини заҳарлайверсин... Лекин бу ишдан четда туриш, уни ўз ҳолатига ташлаб қўйиш мумкин эмас – бу бошимизга баало бўлади.

Детройт дони нутқини қучли маъкудлаш овозлари остида яқунлади. У нишонга аниқ урган эди.

Ҳар ким ўз фикрини айтди. Ҳар бир одам корадори савдоси ноҳўя иш эканлигига, охири яхшиликка олиб бериш эканлигига, аммо уни тўхтатиб ҳам бўлмаслигига келинган. Бу иш мўмай фойда келтиради, бу ишнинг ҳар ким ва ҳеч нарсаси билан ҳисоблашмайди, ашаддий, вақтинчи нуқсон тарафдорлари ҳар доим ҳам топилади. Ин-тиқиб табиати шунақа.

Ниҳоят бир битимга келишилди. Корадори савдоси-ни яна шунингдек эйтиш ман этилмади. Мамлакатнинг шарқий қисмида уни дон Корлеоне қонундан ҳимок қиладиган бўлди. Бу иш билан қатта мижёсда асосан Барзини ва Каттабеллар оиласи шуғулланадиган бўлди. Бу тўсиқни тарафдор этгандан кейин кенгаш умумий масалалар-ни муҳокама қилишга ўтди. Кўп мураккаб масалалар қўйилган қолган, уларни ҳал этиш керак эди. Лас-Вегас ва Мадрид чегараларини ҳар бир оила фаолият кўрсатиши эркинлик, деб келишиб олдидлар. Бу шаҳарларнинг кел-а-жати норалок деган фикрга келишилди. Кимнидир ора-дан олаб ташлаш зарур бўлган, лекин қатта шов-шув-етгарлиқнинг хавфи бўлган фавқулодда ҳолатларда, опе-рациянинг ушбу кенгаш маъкудлагандан кейин ўтказишга шартли ишбў олдидлар. Ўта зарурати бўлмаган ҳолатлар-да қандай ижрочиларни қуч ишлатиш ва шахсий қонли ўч-қонли ҳолатларга арадаштирмасликка келишилди. Шу-нингдек, талаб қилинганда оилалар бир-бирларига ўзаро ёрдам кўрсатиши – қаллақесарлар беришга, масалан, қандайдя қилганларни оғдириб олиш қаби ҳаётий маса-лаларда ёрдамлаштиш юзасидан ҳам келишиб олдидлар. Қонининг чўзилиб кетиш хавфи бор эди. Дон Барзини қонига чиқаришни дозим деб топиди.

– Шундай қилиб, муҳокама қилинадиган масалалар-ни ҳал қилиш, – деди у. – Сулҳ тузилди, бунинг учун дон Кор-леонега ташаккур. Ўзим ҳақимда тапирайдиган бўлсам, мен жуда хурсандман. Эски саҳифани ёпиб қўйиб, ян-тининг очамиз.

Факат Филипп Татталва бир мунча безовта ўтирганди. Ўруш қайта бошланган тақдирда, Сонни Корлеоне ўлади-

риланлиги учун у кўпроқ ўз ҳаётидан ташвиш қилишни тўғри келарди. Энди у биринчи марта батафсил фикр мулоҳазалар билдирди:

— Мен бу ерда билдирилган тақдирларнинг ҳаммасига розиман. Бошимга тушган бахтсизликни унутганига тайёрман. Лекин мен баъзи бир масалаларда Корлеонедан жиддийроқ қафолат олишни хоҳлардим. Кани унинг қасос олишга ҳаракат қилмаслигига қафолат? Вақт ўтиши билан ўз позициясини мустаҳкамлаб олган, хозирги дўстона ватъдаларини унутмаслигига қафолат борми? Биз бу ердан ҳақиқий суҳ билан, хотиржамлик билан, беташвиш кета оламизми? Бунга дон Корлеоне сизларнинг олинтизида ҳудди мен каби қафолат бери оладими?

Шундан кейин дон Корлеоне одамларнинг хотирасида узок сақланиб қоладиган нутқ сўзлади. Бу нутқда у вақти келиб, Черчилль ўйлаб тошган «темир паравифодасидек машхур бўлиб кетадиган ифодани қўладан тўғри, Черчиллнинг сўзи орадан ўн йил ўтгандан кейингина оммата маълум бўлган эди.

Бу сафар у тўпланганларга тик турган ҳолда мурожаат қилди.

— Ак-Идрок деган нарсанинг биз учун сарик чакчадан киммати бўлмаса, биз нима деган одам бўлдик? деди у. — Унда ваҳший хайвондан нима фарқимиз борми? Йўқ, ак-Идрок бизга бекорга берилмаган. Биз биринчи бўлиб, ёлғиз қолиб ўзимиз билан ўзимиз фикр юритишни кобилиятга эгамиз. Яна тартибсизликлар бўлишининг зўрлик қилишинининг, ғалаён кўтарилишининг менига қанақа фойдаси бор? Ўғлим ҳалоқ бўлди, бошимга оғир кулфат тушди, бундан кейин ҳам шу кулфат билан яшайман. Лекин мутлақо айбдор бўлмаган одамларнинг турмушини заҳарлашдан менига нима фойда? Қафолат бериб айтаманки, ҳеч кимдан қасос олмаيمان.

Биз ҳаммамиз ҳар доим ва ҳамма нарсада ўз манфаатларимизни қўзлаб ҳаракат қилишимиз керакнинг айтиб ўтишим лозим. Бу ерда хўрликни, юқори мен

орда ўтирилларнинг қўлида олдий югурак бўлишни истамайдиган одамлар тўпланишган. Биз бу мамлакатда бахтли бўлдик, хозирнинг ўзидаёқ кўпларимизнинг энг кимларимиз бизга қаратганда яхши яшашпти. Кўпларимизнинг фарзандларимиздан ўқитувчилар, инжидар, бастакорлар етишиб чиқди. Бу ота-оналарнинг баста болаларимиз бизнинг изимиздан боришини ҳеч бирининг хоҳамас эдик. Чунки бизникита ўхшаган ҳаёт бешқол оғир. Мана, масалан, менинг ҳам невараларим бор. Невараларимнинг болаларидан биронтаси губернатор ёки хатто президент бўлмайди, деб ким айта олади? Бу ерда — Америкада имконияти йўқ нарсанинг ўзи йўқ. Қафолат дамонта ҳамоханг қадам ташлаш керак. Отишмалар, инчоқбозликлар даври ўтди. Корчадон одамлар эганинг, ак-заковат билан, зийраклик билан иш тутадиган нагтимиз келди. Бунинг ўзимизга ҳам, болаларимиз ва невараларимизга ҳам кўпроқ фойдаси тегади.

Қанадан ишлар билан шуғулланишимизга келсак, қанадан илашимизни биз учун ҳал қилиб бераётган, бешниклардан, ўз бойликларини асраб уруш очаётган ва урушга бизни жўнатаётган анави реэлопоулетлардан сираб ўтирмаймиз. Ким бизни уларнинг ўз манфаатларини ҳимоя қилиш ва бизга зарар келтириш юзасидан тўлаб тошган қонунларига риоя қилишга мажбуримиз, деб айтган? Улар ким бўлишибдики, биз манфаатларимизни ҳимоя қилсак аралашипсизми? Бу ўзимизнинг ишимиз, бизни соғинишга, — деди дон Корлеоне. — Бизнинг ишини, бизнинг ташвишимиз. Хонадонимизда бўлаётган ишларни ўзимиз урдалаймиз, чунки бу бизнинг оламининг соғинишга. Биз уни бетоналар бурнини суқийдан эримизни учун ҳам бирга бўлишимиз керак. Акс ҳолда, бу мамлакатдаги неаполитанликлар ва бошқа италияндар каби бурнидан ҳалқа ўтказиб олинган бўзоққа тенгб қоламиз.

Шунинг учун ҳам умумий манфаатларимиз йўлида мен уларилган ўғлим учун қасос олишдан воз кечаман. Қасос ичиб алтаманки, хозирча онда аъзоларимнинг

хати-ҳаракати учун мен жавоб беракканман, бу ерда ўтирганларнинг ҳеч бирига жиддий сабабларсиз паниш чакканчалик ҳам озор етмайди. Умумий манфатларимиз йўлида мен шунингдек, олаётган фойдамдан ҳам воз кечишга тайёрман. Сўзим, обрў-эътиборим бўлган кафил. Доим сўзимнинг ўстидан чиқиб келганлигимнинг одамлар билгншади.

Бирок бу масалада менинг шахсий манфатим ҳам бор. Солошчо ва полиция капитанини менинг кенжа ўғлим ўлдирган, деган шубҳа пайдо бўлгач, у қочиб кетишга мажбур бўлди. Эндилликда менинг зиммада ушдан бу сохта айбони олиб ташлашлари ва у бемағол унга қайта олишга эришишдек вазифа турибди. Бу менинг ташвишим ва бунинг улдасидан чиқа олсам керак, деб ўйлайман.

Аммо бу ерда бир нарсани айтиб қўйишни хоҳлардим. Гарчи уят бўлса ҳам айтмай, мен бидъатларга ишонадиган одамман. Шунча, лекин начора. Хўш, гап бундай. Агар тасодифан кенжа ўғлим билан бирор бахтсиз ҳолига юз берадиган бўлса, агар полиция офицери уни тасодифан отиб қўядиган бўлса, агар у камокхонада ўзини ўзи осиб қўядиган бўлса, агар у карши кўрсатма берадиган тўвоҳлар топиладек бўлса, мен бидъатпарастлигим туфайли, ўзим истамаган ҳолда бунини шу ерда ўтирганларнинг бирортасидан кўраман. Буниси ҳали ҳаммаси эмас. Агар ўғлимни яшнн урғадиган бўлса, унда ҳам шу ерда ўтирганлардан ботон бирларини айбдор деб хисоблайман. Агар унинг самолёти денгизга қулаб тушса, агар кемаси чўкиб кетса, агар у шамоллаб ўлса, агар машинасини поезд урғиди кетса, бидъатпарастлигим туфайли, демак, шу ерда ўтирганлардан кимдир ҳамон мента ёмонлик қилгани деб ўйлайман. Бундай машъум тақдирни, бундай фаткатни мен ҳеч қачон кечирмайман. Бошқа масалаларга эса, невараларим ҳақки-хўрмати қасам ичиб айтганимни бўлун тузилган сулах шартларини ҳар қандай шаронда ҳам бўзмайман.

Шу суҳларни айтиб дон Корлеоне стол орқасидан ойнада, дон Филипп Татталья ўтирган томон юрди. Татталья ҳам ўрнидан туриб, унинг қаршисига чиқди — улар қучоқлашиб, ўпишишди. Задатилар қарсақ одамлар, бошқа донлар ўрнидаридан туриб, бир-бирларининг қўлини қисдилар, дон Корлеоне ва дон Таттальяни дўстона муносабатларнинг бошланиши билан таъриқладилар. Бу дунёдаги энг самимий дўстлик тасвирини, булар Рождество байрамида бир-бирларига берадиганлар юбормаслигини, лекин ҳар ҳолда бир-бирларини ўлдирмасликларини ҳар бир одам тушуниб туради. Ҳар ҳолда буниси ҳам ёмон эмас, бунини ҳам дунёда деб атаса бўлади.

Дон Корлеоне, Том Хейген ва бутунги шахсий соқчи — ишончли Рокко Лампоне Корлеоне қарортоҳи жойлашган парк зонасига кириб келишганда қоронги тушиб қолганди. Уй томон боришаркан, дон Хейгенга:

— Ҳай, доштимиз Лампонега кўз-қулоқ бўлиб юр. Мен-менда, тузукрок ишта муносибга ўхшайди, — деди.

Мужиза, ўйлади Хейген. Бутун кун мобайнида Лампоне бир оғиз ҳам гап гапирмади, улар орқа ўриндиқда кўришганда бирор марта қайрилиб қарамади. Демак, аянинг ўткир нитоҳи *conspicuity* эътиборидан четда қолган бирор нарсани кўрган.

Эттик олдада дон Хейгенга кечки овқатдан кейин қарашини ва Тессео билан бирга келишини тайинлаб, рўзғор берди. Дон уларни соат ўнда қутадаиган бўлди. Ёнча Хейген Клеменца ва Тессеони иш билан таниш-тангани ва келгаш қандай ўтганлигини уларга айтиб беришни керак.

Соат ўнда тўртовдон буручакдаги хонада, дон иш хонада тўталангншди.

Шундай қилиб, сулахни ҳам туздик, — деди дон Корлеоне. — Мен ор-номусимни ўртата қўйиб қафолат бердим, шунинг ўзи сизлар учун етарли, деб ўйлайман. Бирок, иттифоқчиларимиз унчалик ишончли одамлар эмас, шунинг учун ҳам илгаритидек эътиёткорлик би-

дан хушёр бўлиб туришимиз керак, – Дон Хейген томон ўтирилади. – Анави гаровга олинган Боккиёдоларни жўнатиб юбордингми?

Хейген бош ирғади.

– Ҳа, етиб келишимиз биланок дарҳол Клаемпшан кўннироқ қилганман.

Корлеоне семиз сарогетимга қаради. У ҳам бош ирғади.

Уруш тугади, энди бир оз дам олиш мумкин экан, Дон Корлеоне ўзи ҳар бирининг олдига бир стакандан коктейл қўйди. У эҳтиёткорлик билан лабини стаканга тегизди-да, сigaretа туташтирди.

– Мен Соннининг ўлими ким томонидан ва қандай уюштирилганлиги билан ҳеч бирингиз шуғулданмасингизни истайман. Бу масала тамом, уни эсдан чиқаринглар. Мен бошқа оидаларга, хатто уларнинг нима таҳаллари очилиб, биз ўзимизга тегишли бўлган улушдан камроқ оладиган бўлган тақдирда ҳам уларга ҳар томонлама ёрдам бериб туришимизни истайман. Мен Майкани уйга қайтарганимизга қадар бизга бўлаётган ҳар қандай хужумлар ҳам, ҳар қандай ифтидорликлар ҳам бу сулуҳни бўзмаслигини истайман. Бу сизлар шуғулданган шингиз керак бўлган масалаларнинг энг муҳими. Шунинг учун уларни, мента Майки қайтиб келгандан кейин унга ҳеч нарса хавф солмалиги юзасидан юз фоздан кафолат керак. Бизни энг кам таъшишлангиларнинг одамлар ҳақиқий гувоҳлардир, уларнинг ҳаммаси бинча маълум. Бу гувоҳлар берадиган кўрсатмалардан кўра, маса ҳам бўлади. Бошқа нарсадан – айтоқчилар капитан Макклоскини Корлеоне ўлдирган, деб яқдидлик билан тасдиқлашганлиги туфайли полициянинг ўзи сохта донга тўқиб чиқаришдан кўрқиб керак. Жуда соҳ! Демак, бинча оида имкониятларини тўла ишга солиб, бу тўғри эволюция полицияни ишонтиришларини, уларнинг ҳамма айтоқчилари полицияга бошқа далил-исбот келтиришларини талаб қилиш керак. Бугунги нутқимдан кейин янги иттифоқчиларимиз бизнинг талабларимизни бажар

рошдан манфадатдор эканликларини тушунишади, деб ўйланган. Лекин бу етарли эмас. Биз Майкани бутунлай беғани буларни ишлатимиз керак. Акс ҳолда унинг бу ерга қайтиб келишидан фойда йўқ. Келингллар, шу масалада бинча котирайлик. Ҳозир бундан муҳимроқ иш йўқ.

Яна бу ёгини эшитинг. Инсон ҳаётда бир марта кетган бул қўйиши мумкин. Мен бир марта хато қилдим. Мен мен хатто бир мил наридан бўлса ҳам бирор кимса арзандидан ботимга кўз ташлай олмалиги учун парк эркин айланасидати ҳамма уястакларни ва бу уястакларнинг уйлари сотиб олоқчиман. Кўрғон атрофини тўғри, чикарида доимий, туңу кун ишлайдиган соқчилар қорни қилмоқчиман. Дарвоза олдига ҳам ана шундай таъминат уригатаман. Қисқа қилиб айтганда, мен бутундан бошқариб катта ичида яшамоқчиман. Мени қисман ишдан уюқлашди, деб ҳисоблашларинг ҳам мумкин. Мени бинча арзандлик қизиктириб қолди. Ўзум пишганда ундан кетган шароб тайёрламоқчиман. Мени уйдати ўтрок ҳаёт тарихига тортмоқда.

Нинин аста-секин тўла сизларга топираман. Сан-тронинг тегиесини таркатиб юбораман, одамларини сизларнинг отрядларингизга қўшиб бераман. Бу билан мени аўстларимиз кўнглини тинчитган, максалларим сизларнинг қаратилганлигини исботлаган бўламыз. Тен, сен Лас-Вегаста борадиган туруҳни танлайсан ва у ердан бўлаётган ҳамма ишлар ҳақида мента батафсил ахборот берасан. Шу билан бирга Фредди у ерда нима иш қилаётганлиги туғрисида ахборот олиб келасан. У кетган бўлмайдиган даражада ўзгариб кетган дейишп-от. Ўш наънадалик қилаётганимиз, хотинлар билан кет-гандан ортукча кўнгилашушлик қилаётганимиз. Умуман, кетганнинг аниқла. Хейген чўчиброк сўради:

– Ўаки, куёвингизни жўнатармиз? Карло ҳар ҳолда кетганлик, ҳамма тешикларини билади.

Дон Корлеоне бош чайқади.

– Ўш, олдига фарзандларимдан бири бўлмаса кам-тирим бу ерда зерикиб қолади. Констанция эри билан

бу ераги алоҳида уйлاردан бирита кўчиб келишни хоҳлайман. Карлота жиддийроқ иш бermoқчиман, эҳтимол унга нисбатан ҳаддан ортиқча каттиккувлани қилгандирман, кейин... – дон Корлеоненинг пешанаси тирпишди, – ёнимда ўтиларим йўқлиги билиниб қолгани Карлони киморхонадан олиб, касабга уюшмасига қўй. У ерда баъзи бир қогозлар билан шуғулланиши керак. Тан билан ҳам иш қилса бўлади. Бу унинг қўлидан келади, – доннинг овозида нафратланишга ўхшаган оҳанг пайдо бўлди.

Хейген бошини ирғайди.

– Хоҳласангиз Фреддини бир неча кунга чакиртириб келаман.

Дон кескин:

– Нимага? – деди. – Камширим ҳам мазали овқат тайёрлашни билади. У ўша ерда ўтираверсин.

Уч эркак ноқулай вазиятда қолишди. Улар отасининг Фреддидан шу даражада кўнгли қолганлигини билдишмасди. Бунинг уларга номалъум сабаблари бўлиши мумкинлигини тушунишди. Дон Корлеоне нафасини ростлаб олади.

– Бу йил томорқада қаламшир ва помидор кўп бўладиганга ўхшайди. Ҳаммасини ўзимиз ёб тутата оламас керак. Мендан қапсан кутинглар. Қариган чогимда тинчлик ва хотиржамликда бекатла яшamoқчиман. Сизларга айтмоқчи бўлган гапларим шулар. Коктейлдан куйиб ичинглар.

Бу гап тамом, дегани эди. Ҳамма ўрнидан турди. Хейген Кламенца ва Тессюни машинага кузатиб қўйди, улар билан қачон учрашишни шартлашиб олади. Кейин хонага қайтиб кирди. У дон кутаётганлигини биларди. Дон Корлеоне пиджак ва бўйинбогини ечиб қўйиб, кучеткада чўзилиб ётарди. Унинг жиддий киефасидан чарчаганлиги билиниб турарди. Хейгенга стулни курсатди, қўлини аста силкиб қўйди.

– Ҳўш, consiglioti, бутунги ишларим сента маткула бўлмаштимми?

Хейген дарров жавоб бера қолмади.

– Нета энди, – деди у. – Фақат хагги-ҳаракатларинигинада ишчилликини кўрмайсизман. Кейин, буларнинг амалиёси сизнинг ишларингизга ўхшамаслигига. Сиз Сант-Иованнида шариоитларда ҳалоқ бўлганлигини аниқлашни хоҳламайман, дедингиз, касос ҳам олмақчи эмасиз. Мен бунга ишонмайман. Сиз сулҳни бўзмасликка суз берадингиз, демак, уни бўзмайсиз, лекин мен душманларингизга гўёки булун қўлга киритган ютуқларини саклаб қолтиларига йўл қўйишингизга ишонмайман. Сиз мен билмайдингизан жумбоқ айтдингиз. Шундай экан, сизнинг эгги-ҳаракатларингизни қандай маткуллаб оламан ёки йил эга оламан?

Доннинг киефасида мамнуғилик ифодаси пайдо бўлди.

– Ҳа, менинг қандай иш тутишимни мукаммал тарафидан олгансан, ёмон эмас.

Гарин Сипилияда тутилмаган бўлсанг-да, ҳар ҳолда сицилиёлик қилиб тарбийлабман. Ҳаммасини тўғри айтдинг. Жумбоқнинг эса ечими бор, сен уни жумбоқ ечилишидан анча олдин билиб оласан, деб ўғтайман. Лекин, Том, энг муҳим ишимиз Майкани ишонсин беришга тезроқ уйга қайтариш. Бу бизнинг энг биринчи вазифамиз, ҳамма ўй-фикрингни, ишнинг шунақа қарат. Қанча пул кетишидан қатъи назар, ҳамма келувини имкониятларни ўрганиб чик, Майка қайтиб кетгандан кейин худди кўз ёши сингари бегубор бўлиши керак. Энг кучли адвокат-криминалистлар билан таллаш. Агар керак бўлса, сента якка қабул қилгандан судьяларни ҳам айтиб бераман. Ҳозирча бу уга кушёр бўлиб туришимиз керак. Ҳар дақиқада ишончанлик бўлиши мумкин.

Мени худди сиз қаби ҳақиқий далиллар эмас, балки сохта далиллар ташвишлантирмоқда, – деди Хейген. – Агар Майкани қамокка олишгудек бўлишса, криминалдаги азамат дўстларимиз уни ўлдирishiлари

мумкин. Ё бир кишилик хонада ўзлари ўлдиряптиди ёки бу ишта камокда ётгандардан биронтасини ёлдишадн, Менинг фикримча, Майкани камокка олишга, хатто уни айбашга ҳеч канака баҳона бўлмаслиги керак.

Дон Корлеоне оғир хўрсинди.

— Биламан, биламан. Ҳамма гап шунда-да! Лекин бу ишни кейинга суриб ҳам бўлмайди. Сицилияда нотинчлик. Ёшлар катталарга кулоқ солишмайпти. Бунинг устига Америкадан кайтариб жўнатилогандлар орасида ҳам учига чиққан қалмакесарлар бор. Маҳаллий донлар уларга бас келишга олмаётти. Бири бўлмаса, бири Майканининг изига тушиши мумкин. Мен баъзи бир чора-тадбирларни кўриб кўйганман, ҳозирча Майкани биров тополмайди, дитан жойда. Лекин қачонгача тополмасликлари мумкин? Бутун сулах тузишга мажбур бўлганлигининг сабабларидан бири ана шу. Барзинини Сицилияда дўстлари бор, улар Майканинг изига тушишган. Бу сента биринчи жавоб, ўғлимнинг хавфсизлигини таъминлаш учун сулах тузишдан бошқа иложим қолмаганди. Танлаш имконияти йўқ эди.

— Татталъянинг одамлари билан майда-чуйда шартларни келишиб олаётганда улардан қорадори билан сардо кишига фақат тоза одамларни кўйишларини талаб қилайми? Аввал судданган одамга ентил жазо беришнинг судьядан талаб кишиш қийин бўлади.

Дон Корлеоне елка қисди.

— Бунни ўзлари ҳал қилишлари керак. Эслатиб қўй, лекин талаб қилишнинг кераги йўқ. Бизга боғлиқ бўлган ишларнинг ҳаммасини қиламиз, аммо улар бу ишта учини чиққан тиёҳвандни кўйишга ва у қўлга тушиб қолса, биз кўлимизни совуқ сувга ҳам урмаймиз. Қучимиз етмайди, деймиз. Бирок Барзинига ўрнатишнинг кераги йўқ, ун яхши билади. Ўйтибор бердингми, бир оғиз сўз билан бўлса ҳам ўзини арадаштирмади. Сиртдан қаратганда бу ишларга мутлақо дахли йўқдай кўринади. Доим сувдан қуруқ чиқади.

340

— Яъни бу ишларнинг бошқаданок у Солоццо ва Татталъянинг паноҳида турган демокъисизда-а? — сўради Хейген шовиб.

Дон Корлеоне хўрсинди.

— Татталъя бор-йўти сўтенёр, холос. У ҳеч қачон Сан-тито устидан қолиб қиколмаси. Дарвоқе, биласанми, бу жоква қандай юз берганлигини аниқлашнинг нима учун ҳам мента аҳамияти йўқ? Бу ерда Барзинининг кўли қориниши биласан, шунинг ўзи етарли.

Хейген доннинг гапларини тинглаб, мағзини чакарди. Дон қадим-бақадим уни жумбоқнинг ечимига бошлаб кетди, лекин муҳим бир нарсани четлаб ўтди. У нинининг Хейген биларди, бу ҳақда сўраш унинг иши эмаслигини ҳам биларди. У дон билан хайралишиб, эшик титон юрди. Дон унга яхши тилак билдирди.

— Эса тут, Том, энг асосий ишимиз Майкани қандай қандо бўлса ҳам уйга кайтаришни ўйлаш, — деди у. — Туғу кун шунинг уйда. Яна бир гап. Телефон ўзгелдиги оператор билан ҳар ойда Клеменца ва Тесссионинг телефондиги сўрабдиларини, улар қимларга, қимлар уларга кўнироқ қилганларини мента бериб туриши тўғрисида келишиб келди. Мен улардан заррача ҳам шубҳаланмаётганим йўқ. Улар ҳеч қачон мента хиёнат қилмасликларига ишончим қонда. Бунга касам ҳам ичман. Лекин ҳар қандай арзининг нарсани олдидан биллиб кўйиш зарар қилмайди, эсинида керак бўлиб қолар.

Хейген бош иртаб, эшикдан чиқди. Қизик, дон уни ҳам текшириб турамикан? Бу шубҳадан ўзи уяниб кетди. Бирок Чукинтирган отанинг қалласида, бу ишт-бланда ва мураккаб чалкаш йўлларда узокка буғаллашган режадар пишиб етиладётганига, бутунгги чевиниш шунчаки тактик йўла эканлигига унинг ишончи қонда эди. Бунинг устига ҳеч қим қида олматан, ўзи сўрашга журъат етолматан, дон Корлеоне ҳам индан-падан четлаб ўтган вазият ноаниқлигича қолди. Буларнинг ҳаммаси қасос олинандиган қўнға тайёралик етганда татталъянинг беатлиси эди.

341

ИЙГИРМА БИРИНЧИ БОБ

Бирок тақдир тақозоси билан дон Корлеоне ўғли Майкни Кўшма Штатларга кайтаришга эришгунча ордан яна деярли уч йил ўтди. Ана шу йиллар мобайнинда оила аъзолари бунинг қудай йўлини топиш устида тинимсиз бош қотирдилар. Тақдир қилинган режаларнинг биронтаси ҳам донга маъқул бўлмади.

Нихоят бу муаммони ҳал этишга Боккикьолар оиласида юз берган бахтсизлик ёрдам берди. Жамоа аъзолари орасида Америкада тутилган, она табиат бу сафар одатига ҳилоф равишда яхши ишлайдиган қалла ато қилган Феликс исмли йипит бор эди. Боккикьоларнинг асл қасб-қори аҳлат йипитирувчилик эди. Феликс эса оила қасби билан шуғулланишни рад этди, насл-насабни инглиз бўлган обрў-эътиборли оиладан чиққан қизга уйланиб, қариндош-уруғлари билан бўлган узилишни янада чуқурлаштириб юборди. Юрист бўлишни мақсад қилиб олган Феликс кечқурунлари ўқийшга қатнади, кундузи почтада ишлади. Бу йиллар давомида уч боладан бўлди, бирок хотини тежаб-тереаб оилани бошқариб турди. Феликс диплом олгунча қадар хотинининг маоши хисобига яшадилар.

Шундай қилиб, Феликс Боккикьо кўп одамлар ёшлигида ўйлаганидек, тер тўкиб, қийинчилар билан қасби бўйича билим олганимдан кейин ору-пул оқиб келаверади деб ўйлаганди. Ҳаёт бу ширин орауларни пучга чиқарди. Ҳамон у мағрурлик қилди қариндошларининг ҳар қанақа ёрдамини қатъийан рад этиб келаяётганди.

Ёш, лекин таниш-билишлари бор, келусида биринчи адвокатлар идорасида хизмат қилишдан умидвор бўлиб юртан таниш юристларидан бири Феликсни унчалик қорита бўлмаган бир ишга ёрдамлашиб юборишга қўнғирди. Тап сиртдан қараганда тўда қонуний, аслида эса қалбдан бир синиш билан боғлиқ бўлган ўта мураккаб ва поини

ни қамда борарди. Бу фирибгарликнинг ошқор бўлиб қолгани эҳтимолиги жуда кам бўлиб, миллиондан бир эҳтимол эди. Феликс Боккикьо таваккалга иш тутишга жўрат қилди. Бу орада профессионал маҳорат талаб қилинган вазит эса унинг кўз олдига бу фирибгарликнинг жиноий ёки ҳеч бўлмаганда ноҳўя моҳиятини тини учулдир хайрон қолдиган даражада қамайтириб қўрилган эди.

Нима бўлганда ҳам бу кўзбўйамачилик фош бўлиб қолди. Таниш юрист Феликста ёрдам беришда қўлини тўхта суғи ҳам урмади, ҳатто кўнгирак қилганда гўшақни ҳам олмади. Бу ишнинг асосий иштирокчилари бўлган икки кеска ва учига чиққан ашаддий қорчалон Феликс йириккони ишчи қатогли чиқмайдиган қилиб улдадай олаганини улуғ болаҳонадор қилиб сўжишиб, айбларини тан олгани ва терговга ёрдамлашишни лозим деб топдилар: қадар Феликс Боккикьони бу кўзбўйамачиликнинг ташаббускорини деб айтишди ва тўғе Феликс уларнинг қорхонасида ишлагани олган ва уларни бўйсундириш мақсадида дўқ-понишга қилиб, бу фирибгарликка қўнғирган деб кўрсатма берилди. Кўрсатмаларида Феликснинг тоғалари ва йили ақалари ўтмишда жиноий иш қилганликларини, қорхоналик қилиб судланганликларини айтишди. Ана шу гувоҳликлар асосида Феликс судга берилди.

Иккада қорчалон шартли жазо билан қўгулиб қолди. Феликс Боккикьо эса беш йил қамокка ҳукм қилинди. Унинг қариндош-уруғлари ёрдам сўраб на дон Корлеонега, на бошқа оилаларга муурожаат қилишди. Чунки Феликс доим уларнинг ёрдамини инкор қилиб келганди. Шўнинг учун оиладан бошқа ёрдам берадиган кимса йўқлигини, оилавий жамоа жамиятга қараганда қоралатдирик ва ишончлирик эканлигини унга ўргатиб қўмоқчи бўлишди.

Нима бўлганда ҳам Феликс уч йил ўтиртандан кейин қамокдан чиқиб, уйига келди, хотини ва бола-чакаларини тафтири олади. Бир йил тинч, осуда яшайди. Кейин Боккикьо дотан исм-шарифни бекорга қўтариб юрмаганли-

тини ибботлади. Қаердандир тўшпонча топиб, ўша та-
ниш юристни отиб ташлади. Кейин икки қорчадошнинг
йўлини пойлади. Улар газакхонадан чиқишганда иккада-
сининг қаласини мўлжаллаб ўк ўзди. Сўнгра уларнинг
жасадаларини четлаб ўтиб, газакхонага кирди-да, қаҳва
ичиб, олиб кетишларини хотиржам кутиб ўтирди.

Тездаёқ суд бўлди, ҳукм шафкатсиз эди. Жиноятчи-
лик дунёсининг уйига чиққан қаллақесари унинг қонунини
қамалишга сабаб бўлган уч гувоҳни совуққонлик билан
намоийшқорона отиб ташлади. Бу жамиятта ошқора
қарши чиқиш эмасми? Бу жамиятнинг баъзи бир ар-
боб-арқоналари, омма, матбуот, ҳатто кўнгличан ва ин-
сонпарварлик жонкуярлари ҳам яқдиллик билан Феликс
Боккиёвни электр стулга ўтказиш тарафдорлари бўлиб
чиқдилар. Табиийки, Боккиёвлар жамоаси ҳукмини бе-
кор қилиш учун юқори ташкилотларга пулни аяшмасдан,
Энди қариндош-уруғлари Феликс билан фахрландашган
бўлиб қолишди. Қонунда кўзда тутилган, дарвоқе, анча
вақтга чўзиллиши мумкин бўлган қуруқ расмийчилик-
лардан кейин Феликс Боккиёвни электр курсида ўлим
кутаётганди.

Балки ёш йигитта ёрдам беришнинг бирон-бир пули
бордир, деган умида билан мурожаат қилган Боккиёвлар
дан бирининг илтимосига кўра Хейген доннинг аякка-
этиборини бу воқеага қаратди. Дон Корлеоне қисқа,
қуруқ рад этиш билан жавоб берди. У сеҳрлар эмас,
Ундан имкони йўқ нарсани талаб қилишгитти. Лекин
эртаси кўни дон Хейгенни хонасига чақириб, бу ишни
майда иқир-чиқирларигача батафсил сўзлаб беришни
сўради. Хейген хикоясини тутатганда дон Корлеоне муво-
қара олиб бориш учун Лонг-Бичга Боккиёвлар жамоаси
бошлигини тақлиф қилишни буюрди.

Боккиёвни чақиритилган осон ва дўнда мақсад кўзда
тутилган эди. Дон Корлеоне Феликс Боккиёвнинг хо-
тини ва бола-чақасини катта микдорда нафақа билан
таъминлашни зиммасига олади. Бу пул жамоа бошлигини
хозирнинг ўзидаяёқ берилади. Бунинг эвазига Феликс

нинг Солюццо ва полиция капитани Маккюскининг
қотилин деф аташи керак бўлади.

Бу масаланинг майда-чуйдалари келишиб олинди.
Жамоа бошлиқи пулни олади. Бундан хабардор қилиш
ва талаб қилинган кўрсатма бериш учун Феликс билан
ақола боғланади. Ўйланган режа амалга ошди – икки
мартта қилинган қотиллик катта шов-шувга сабаб бўлди.
Қалласи хамирдан қил сўтургандай осон кўчди. Шунга
қарамасдан дон Корлеоне ўзига хос эҳтиёткорлик би-
лини аниқ тўрт ой кутди. Ҳукм ижро этилгандан кейин-
гина ниҳоят Майка Корлеонегга уйга қайтиш тўғрисида
қарарга берилади.

ЙИГИТГА ИККИНЧИ БОБ

Сонининг ўлимидан кейин Люси Манчини роса
бир пил изтирооб чекиб юрди: тарчи романадрати
намуналардек бўлмаса ҳам, ҳар ҳолда мушкул ахволда
юлганда, севтилисини сотинди, кўмсади. Мана, орадан
бир неча ой ўтгандан кейин Неваданинг оромбахш оф-
форида роҳатланиб қорайиб ётибди. Қади-қомати ке-
линган малласоч бир йигит унинг оёк томонига ўтириб
пайи, томонини қитиклаб безор қилмоқда. Яқпанба
ерин бўлишга, кеч кириб бораётганига қарамасдан
қонмагдан меҳмонхонага қарашли кўл атрофи одамлар
нинг тўда эди.

– Бас қил, Жул, – деди Люси. – Мен ҳеч қачон врачлар
нинг ҳам бўлмасалар керак, деф ўйлагандим.

Жул бошини кўтариб, тишларини кўрсатиб тиржай-
ди.

– Лис-Ветасдаги врачлар шунақа.

– Ростдан бас қил дегиман сента! – деди жаҳли чиққан
Жул каттиқроқ овоз билан.

Жул дарҳол таслим бўлди.

– Хуш, митти қушчам, мана, бас қилдим.

Жул унинг юмшоқ болишдек тиззаларига бошини
қўйган-да, аста чўзилди.

Люси бунга парво килмасдан кий-чув килиб чу-
милаётанларни кузатиб ўтирарди. Орадан икки йил
ўтмасдан ҳаётида шунақа кескин ўзгаришлар бўлишини
хаёлига келтирганмикин? У Сонни Корлеоненинг туғилган
килган ўша «тентаклипти»та бирон марта ҳам афсуслан-
мади. Кейин у ҳеч қачон ўша пайтидагидай даъватдан
мади. Ўша саргузашти кайта-кайта хаёлидан ўтказди,
кейин эса кайта-кайта амада бошидан кечирди... Сонни
энт камида ҳафтада бир марта уникита келиб туради,
тез-тез келадиган ҳоллар ҳам бўларди. Маънавий ум-
мийлик уларнинг эҳтиросларига таъсир килмас, Люси
латофатлиго тўза бўлишга берилмасди, уларнинг севини-
шавоний хисслардан иборат энт кўпо, шиддатли, но-
тидоий севги эди. Сонни бораман, деб кўнтрирок килган
кунни у уйда ичкилик бор-йўқлигини, овкат эрталабдан
нонуштага ва кечкурунга етиш-етишмаслигини текшира-
ди, чунки Сонни тонг сахаргача у билан бирга бўларди,
Улар бахтиёр эдилар.

Соннининг отасини кўчада отиб кетишганда Люси
биринчи марта унинг жазманига ҳам эҳтимол ўлим хавф
солаётганлигини тушунди. Хонасида, тўрт девор ичиде
ёлтиз ўзи йиғлагани йўқ, ёввойи хайвон сингари бор
овози билан чўзиб-чўзиб улиди. Шундан кейин Сонни
деярли уч ҳафта корасини кўрсатмади. Люси тушларин
уйку дори ичиб ўтказди. Кундузлари эса дард-аламнинг
унутиш учун ичкиликка зўр берди. Унинг бутун танаси
какшаб отириди. Ниҳоят Сонни келганда бир дақиқада
бўйса-да ўзоклашишдан кўркийб, унинг кўдларидан
махкам ушлаб оларди. Шундан кейин ўлимга қадр у
учрашувларнинг биронтасига ҳам келмай кўймади.

Соннининг ўлимини Люси газетадан ўқиб билди ва
ўша окшом ҳаддан ортиқча кўп уйку дори ичиб олади.
Бирок ўшанда нега ўлмай қолганини ҳалигача тушу-
нмайди. Лекин шунчалик каттик захарландики, хонадан
чиқиб, зўрға лифтининг эшиги олдигача етиб олади-да,
йикилиди. Уни шу ердан, лифт майдончасидан топшдан
Унинг Сонни билан бўлган муносабатларини ҳеч ким

бизламаганди, шунинг учун ҳам бўдьявар газеталарида
бу воқеага бир неча сатр жой ажратилди, ҳолос.

Том Хейген ундан хабар олиш ва кўнтил сўраш нияти-
ни кесалхонига келди. Соннининг ўқаси Фредди Корлеоне
бизмандик килаётган Лас-Вегас меҳмонхонасида ишлаш-
ни уша Том Хейген таклиф қилди. Кўчиб бориш билан
бизлик ҳамма ташвишларни у зиммасига олади. Лас-
Вегасда Люсига олиндан уй тайёрлаб кўйиш тўғрисида
бизнинг олади. Том Хейген ўзи уни аэропортуга етказиб
қолди ва йўлда атар ёлтиз қолиб зерика ёки бирор иш
туғилмадидай бўлмаса, унга кўнтрирок қилишга сўз бе-
ринга Люсини кўчдириди. Хейген унга ёрдам бериш учун
амада ишни қилишини айтди.

Самолётга йўловчилар чиқиши эълон қилинишидан
болан Люси иккиланиб сўради:

— Соннининг отаси хабардорми? Бу ишлар унинг
кўрсатмаси билан қилиняптими?

Хейген кулди.

— Айтийлик, ўз ихтиёрим билан, лекин унинг
кўрсатмаларига асосан иш тутяшман. У бу ишларга
энт қолун-қоидаларга риоя қилувчи одам сифати-
да қарайди ва ҳеч қачон ўзининг қонуний хотинига
қаршин бормайди. Лекин иккинчи томондан сендан
таъиб қилишган нарсани ҳам тушунишди. Сен қиз
болсан, нима қилаётганини Сонни ўйлаши керак эди.
Бирок уйку дорига тўйиб олганинг, албатта, ҳаммани
бизманде солади.

Кимнингдир қалласига ўзини ўзи ўлдириб туғри-
лишти фидр келиши дон сингари одам учун мутлақо ақл
бизор қилмайдиган нарса эканлигини айтмай қўя қолди.

Энди Лас-Вегасга келганидан бери бир ярим йилга
энт вақт ўтганидан кейин, Люси деярли бахтиёр экан-
лигини талжжуёланиб тан олади. Ховузда сузар, Мид
қотнада етканлиги қайқада сайр қилар, бўш вақтларида
энтин айланар эди. Анча озди, бу унинг чиройини яна
энтини юборди. У хизмат кўрсатиш бюросида ишлар ва
энтини вазасидан Фредди билан тўкнаш келмасди. Аммо дуч

келиб қолган пайтларда Фредди тўхтаб, у билан у ёқ-бу ёқдан дакиллашга қарши эмасди. Фредди бу ерда ўзининг худди суввати баликдай хис этади. Худди киморхона бошқарувчиси бўлиб тутилгандай эди.

Орадан ярим йил ўтгач, Том Хейген Люсида хабар олгани келди. Люси ой сайин белгиланган маошидан ташқари етти юз долларга чек қоғози олиб турди. Хейген унга солиқ инспекциясига бу пулларни қаёқдан олаётганили хақида хисоб беришга тўғри келишини тушунтирди ва Люси унинг номига ишонач қоғози ёзишни, у Люсига даромадининг қонуний манбаъсини расмийлаштириб беришини айтди. Расмий жихатдан қараганда Люси унинг хизмат қилаётган меҳмонхонадаги киморхонанинг беш пўнкти эгаси ҳисобланади. Бу масалани бетона одамлар билан муҳокама қилиш мутлақо мумкин эмас. Агар текширгани келиб қолишса, инспекторни ўзининг адвокат хузурига жўнатади. Шундан кейин Люсини тиниб қўйишади.

Люси рози бўлди. У қоса татида нимқоса борлигини тушунди, лекин ўзидан бошқа одам ўрнидан фойдаланмоқчи бўлишга танидан уялмади. Аслида шундай бўлиши ҳам керак – ахир бор товотим, кел товотим-да! Бироқ Хейген ундан атрофидати воқеалардан хабардор бўлиб, Фредди ва унинг хўжайини, меҳмонхона эгасини кузатиб юришни илтимос қилди. Люси ўзининг тўғолмади.

– Фреддининг орқасидан айдоқчилик қилишим керакми? Том, нахотки бу шунчалик зарур бўлса?

Хейген кулимсиради.

– Отаси тапвишланяпти. Моу Грин билан жуан қалинлашиб кетди, бирор фалокатга ду chor бўлмагани деб назорат қилмоқчи.

Лас-Вегас чулининг ўртасидаги бу меҳмонхона қурилишига Дон факат ўғлига бошпана учун эмас, энг муҳими, янги четараларни қўлга киритиш учун план дарм тайёрлашга пул сарфлаётганини тушунтиришининг фойдаси йўқ эди.

Шу сўзлардан кейин кўп вақт ўтмай меҳмонхонага янги врач-дўхтир Жуа Сегал ишга келди. Қампидай янги, чиройли, ёқимли Жуа Люсига ўта ёш, врачликка тўрақ қўриқди. Унинг олдига қўлида, тирсасидан кичирокда пайдо бўлган ўсимтани кўрсатгани келди. Ўзинга қилиб уч кун ўйланди, тўртинчи кунни эртадаб эса меҳмонхонадаги врач хонаси жойлашган қанотта келди. Ўзини оғир қўйлаб, ёзлик енгил шим кийган дўхтир Сегал уни кўриб олд. Унинг мутуз кўзойнаги ва жиддийлиги, қонин хотиржам тутиши Люсини бирмунча тинчлантирди, лекин барибир салобатли таасурот қолдирмади. Ўзининг юрати турида салобатсизлик медицинага мос эмас, деган эҳтиёт эътиқоди бор эди.

Жуа унинг қўлидаги ўсимтани кўздан кечирар экан, бу ерда фиброма эканлигини, зарарсиз шишлар турига киритишни, тапвишланмишга ҳеч қандай асос йўқлигини аниқламоқдан тушунтирди. Кейин стол устидан оғир медицина сировочини қўлига олд.

– Қўлингизни олдинга чўзинг, – деди.

Ўзини чўчиб иккала қўлини олдинга чўзд. Шунда Жуа биринчи марта кулимсиради.

– Хошр ўзимни хизмат хақидан махрум қилман. Шу еттиб билан қўлингизга ураман, қарабсизки, ўсимтадан асир ҳам қолмайди. Тўғри, ҳеч қачон қайта ўсиб чиқмайди, асир қорғолат бериб қолмайман. Лекин агар қўлингизни кесадиган бўлсак, бингланган қўлингизни чўчиб, тиланчилик кўлингизга тўғри келади. Хўш, розимисиз?

Ўзини еттиб нафас олд. Нима учундир бу сўзлардан кейин унда дўхтирга нисбатан ишонач пайдо бўлди.

– Майли, – деди ва шу дақиқадаёқ чинқириб юборди: дўхтир оғир китоб билан унинг қўлига каттик уртанган ўсимтадан даярли из қолмади.

– Нахотки, каттик оғиритан бўлса? – сўради дўхтир. – Э, йўқ. – У қасадлик тарихи варакчасига қаради. – Янги кетаверсам бўладими?

Дўхтир ёзишда давом этаркан, унга қарамасдан бо-шини қирғиди. Люси хонадан чиқди.

Бир ҳафтадан кейин улар буюфета учрашиб қолдилар.
Дўхтир унинг ёнига бориб ўтирди.

– Хўш, кўл қалай?

Люси самимий қўлимсиради.

– Яхши. Сиз руҳсат берилмаган усулларни кўлар
кансиз, лекин натижаси ҳаммани хайратга солади.

– Қандай кўллашим ҳақида сиз одий тушунишни
ҳам эга эмасиз, – деди у. – Сизнинг бой аёл эканли-
гиниз ҳақида мен ҳам тасаввурга эга эмасман. Маҳалани
«Сан» газетаси меҳмонхонамиздаги «пункт» эгаларининг
рўйхатини босиб чиқарибди. Люси Манчини ихтиёрида
ўнлаб пунктлар бор экан. Чакки эмас! Кани эди мени
ҳам текши даромад келадиган шунақа жой бўлса!

Тўсатдан Хейтенинг тапдари эсита тушди-ю, Люси
ҳеч нарса демади. Унинг суҳбатдоши «ҳм» деб қўйди.
– Кўрманинг ҳаммасидан хабарим бор. Сиз бор-йўли
никоб вазифасини ўтатиш, ҳолос. Бунгақадар Ветасда ҳар
қадамда тўлиб-тошиб ётди... Булуғ кечкурун мен билан
бирга бўлолмайсизми – қабарега қирамиз, овқатланамиз,
рулетка¹ ўйнаймиз. Рулетка соққалари пулини эса мен
тўлайман.

Люси иккиланар, у эса кўндиришга уринарди.

– Мен мамнуният билан тақлифингизни қабул
қилардим, – деди ниҳоят Люси, – фақат умидларингиз
пуча чиқармикин, деб кўрқайман. Мен баъзи бир одам-
лар ўйлаётгандай «анақа»лардан эмасман, Ветасда эса
қизларни ўзингиз биласиз...

– Шунинг учун ҳам сизни тақлиф қилгилман-да,
деди дадиллашиб Жула.

– Булуғ эртадабча дам оламан, деб аҳа қилди
қўйганман.

Люси маънос қўлиб қўйди.

– Демак, дам олиндингиз аниқ, шунақами?
Жула шовшиб бошини иртади.

¹ Рулетка – айланиб турувчи тарлишта рақамлар терилган
қимор ўйини.

Майли, овқатланамиз, лекин соққалар пулини ўзим
тўлайман.

Қабареда овқатланиб ўтиришганда Жула бу ерда
аёллар очик сийналари ва сонларини намоён
қилишганидан фойдаланиб, олимларнинг сийналар
ва сонлар тўтрисидати асарлари ҳақида гапириб, Люсини
ириттирмай ўтирди. Овқатдан кейин иккаласи шерик
булаб рулетка ўйнашди, юз доллалардан кўпроқ ютиб
олинди. Кейин қўлга боришди ва ойдинда, Боулдер-Дэм
отини устида ўпишишди. Люси уни итариб юборганди,
Жула бунга одатдаги ҳол, деб эътибор бермади.

– Мен сента айтгандим-ку, – деди Люси ярим таъна,
ярим аёбдор овоз билан.

– Ҳеч бўлмаганда уриниб кўрмасам, сен каттик хафа
буларинг-да, – деди Жула.

Люси беихтиёр пикиллаб қўлди, чунки у тўтрисини
айтганди.

Улар бир неча ой ичида чинакамига дўстлашиб
кетганди, лекин орадагида ишқий муносабатлар
бўлмади. Люси ҳамон уни яқинлаштирмасди. Маҳкам
турганидан унинг таранг бўлиб юртанини Люси кўриб
турарди, лекин Жула хафа бўлмас, жажли чиқмасди. Унинг
принципи бошқа одам бўлганида, абабта, шунадай қилган
бўларди. Бундан Люсининг унга бўлган ишончи тобо-
ро ертиб борди. Жулининг хирургиялини, бир пайтлар
Нью-Йоркдаги машҳур касалхонада ишлаганлигини у
тестирфан эшитиб қолди. Шундай экан, уни бу ерда,
тўнанинг тагида келишга нима мажбур қилганлигини
тўнанинги бўлмасди. Люси шу ҳақда сўраганида у тўсатдан:
– Кел, келишиб олайлик, сен мента сирингини очасан,
мен эса сента, – деди.

Люси қизариб кетди. Унинг аёлларга хос баъзи бир
назалари дардга чалинган эди, лекин у ўлаа ўлардики,
тўн Жулага айтмасди. Бироқ иш шу билан туталдики,
Люси унга кўринишга рози бўлди. Жула яхши дўст эди,
у билан дўстона муносабатда эди, уни қадрларди. Бу
дўстнинг уят ва хижолатпазликни янчиб ўтишига ёрдам

берди. Уни яхшилаб текшириб чиқкандан кейин Жула тоқчадан дарсликни олади ва худди Люсининг касалини ўхшаш воқеа бўён қилинган ва даволаниш учун операция қилиш зарурлиги айтилган саҳифани оқди. Люсин қизикиш билан ўқиб чиқди.

— Бошқа иллати йўқ, ётишга тўғри келади, — деди Жула. — Соғлиқ билан ўйнашиб бўлмайди... Шундай қилган мен сиринтни билиб олдим. Ўзимнинг сиримни ҳам афтаман. Газетадада ёзишгандек, мамлакат шарқидан энг истеъодли ёш хирурглардан бири бўла туриб, бу ишратхонада нима қилиб юрганимни сўрапсан. Тан шундаки, мен аборт қилиб, қўшимча пул топардим. Бу ҳеч нарса эмас эди, чунки бу иш билан врачларнинг ярми шуғулланади. Лекин менинг улардан фарқим қўлга тушиб қолганлигимда бўлди. Қора рўйхатга тушдим. Уюшмадан хайдашди, касалхонадан қувилди. Танишларимдан бири, дўхтир Кеннеди — у билан интернатурада бирга бўлганмиз — Корлеонеда оиласи орқали ёрдамлаштишга ваъда берди. Мени бу ерта ўшада жойлаштиришди. Ёмон ҳақ тўлашмапти, керакли иш билан шуғулланишман. Бу ердаги қизларни даволаб улуғурсин, бас. Тўғриси айтиш керак, ишим отир эмас, факат вақтида мурожаат қилишса бўлгани...

Икки ҳафтадан кейин Жула Сетага Лос-Анжелес касалхонасида дўсти дўхтир Фредерик Келнер Люси Манчинини операция қилаётганини кузатиб туради. Бешун қилувчи дори беришдан олдин Жула энгашиб, Люсининг кулоғига пиширади:

— Сета куз тикиб юрганлигини айтиб, уни отоҳангириб қўйдим. Ишончинг қомил бўлсинки, тавмирлаш ишлари аъло даражада ўтади.

Кутилмаганда Люсидати кўркувдан асар ҳам қолмади. Эртасига эртадаб Люсидан хабар олгани келган Жула падага гулларга кўмиб ташланганлигини, қаравот олданда бегона икки эркак ўтиртанини кўриб таажжуболанди. Люси очилиб-сочилиб ёнобшалаб ётарди. Ўтиртанлардан бирини Люси таништиришга улуғмасданок бир қў-

рилида таниди. У машхур Жонни Фонтейн эди. Басавдат кучли, сал сурбетроқ ва доим қўлиб турадиган иккинчиси Нинно Валенти эди. Иккаласи ҳам Жула билан кулб бериб кўришишди-ю, дарҳол уни эсдан чиқаришди. Улар Люсига тегажаклик қилишар, Нью-Йоркдаги энг маҳалласини, болалиқдаги қандайдир воқеаларни, келадиган одамларни эслашарди. Бу гапларнинг Жулага ҳеч қандай дахли йўқ эди.

— Кейин кирарман, — деди у Люсига.

Лекин Жонни Фонтейн дарҳол одамшавандалигини намойиш қилди.

— Шошманг! Кетманг! Биз ҳозир чиқамиз. Бўни яхшилаб даволанг, дўхтир.

Жула унинг овозидати хириллашни сезиб қолди ва бирдан Жонни Фонтейн бир йилдан ортқик вақтдан бери кўнлик айтмаётганлигини, «Оскар» мукофотини унга қўнликнинг учун эмас, кинода ўйнаган роли учун берилганини эсга тушди. Нахотки роса етук ёшида овози бузилган бўлса-ю, бу ҳақда гезаталар, атрофдагилар ақлим дейишмаган бўлса? Жула пинхоний сирларни эшитишни жон-жонидан яхши кўрарди. У Фонтейннинг шундан нима сабабдан ўзгарган бўлиши мумкинлигини аниқлаш мақсадида гапларига қўлоқ сола бошлади. Ўзини шунчаки чарчаганидандир ёки эҳтимол, ортқича ишланганидан, чекканлигидандир, ниҳоят, аёллар билан ортқича ўралашиб қолганлигидандир. Унинг овози жулда атал эшитиларди. Бундай овоз билан саҳнага чиқишнинг танамаса ҳам бўларди.

— Сиз томонингизни шамоллатиб олибсиз, шекилли? Фонтейн муалойимлик билан жавоб қайтарди.

— Алар гап менинг томоним ҳақида бораётган бўлса, уни уриштириб олганман. Кеча кечкурун қўлиқ айтишга уриниб кўрдим. Йиллар ўтиши билан овоз ҳам ёнганб боради деган оқдий ҳақиқатни ўз вақтида тушуниб олганга кўрбим етмади, шекилли. Қариллик, қочиб қутулолмайсан, — у бепарво қўлади.

Жула эҳтиёткорлик билан:

– Врачларга кўринганмисиз? – деб сўради. – Балки, даволаниш керакдир?

Фонтейндаги дилкашлик бирмунча сўнди. У Жулага аянагача совуқ тикилиб турди.

– Бундан икки йил олдин энг яхши мутахассисларга кўринганман. Шахсий врачим ҳам даволатан. Бу соҳада уни энг йирик мутахассис ҳисоблашади. Кўпроқ дам олишни, толиқмасликни тавсия этишди. Ташвишландидиган жойи йўқ, бу ёшга боғлиқ нараса.

У ўтирилиб факат Люсига мурожаат қилган ҳолда ҳамма хотинларни ширин хазил-хўзуллари билан ром этганидек, бўлиниб қолган суҳбатни келган жойидан давом эттириб, унинг ҳам кўнглини олади. Жула унинг овозига яна диққат-эътибор билан қулоқ солади. Овоз пайчаларида янги шиш пайдо бўлганлиги аниқ. Нахотки мутахассислар бунни пайкамай қолишган бўлар? Эҳтимол хавфли ва операция қилиб бўлмайдиган шишдир. Унда бошқа йўл билан даволаш керак эди!

У Фонтейннинг гапини бўлди.

– Охири марта врачга қачон кўрингансиз?

– Бундан бир ярим йил илгари. – Бу саволлар Фонтейннинг энгасини қотираётгани, у Люси хўрмати учун ўзини тутиб турганлиги кўриниб туради.

– Шахсий врачингиз-чи, у сизни тез-тез текшириб турса керак?

В.Т. 2008.
– Адабатга, – деди Жонни Фонтейн ранжиб, – донм текшириб туради. Сиз эҳтимол, ундан кўпроқ нараса билан, демокчидирсиз?

– Врачнингиз ким, исми-шарифи нима?

Фонтейн сал олифатарчилик билан:

– Таккер, дўхтир Жеймс Таккер. Бу номдан сиз биров маъно англасангиз керак? – деди.

Машхур экран юлдузлари ва кишлоқ фермасиданги ўта қиммат соғомлаштириш маркази билан боғлиқ бўлган бу ном жууда кўп маъно англатади.

– Бўлмасам-чи, удаабурон жаноб, – деди Жула истеҳзо билан қулиб.

Фонтейн энди жаҳли чиқиб сўради:

– Сиз ўзингизни ундан зўррокман, деб ҳисоблайсизми?

Люси кўрпача остидан қўлини чиқариб, Жулни ўзига яқинроқ тортиди.

– Сен бунни сиртки кўринишидан енгилтак, мулоҳазалар, деб ўйлама, – деди у. – Сенинг олдингда энг яхши тонфадаги тажрибали хирург турибди. Агар у дўхтир Таккердан зўрман, деса, демак, ҳақиқатан ҳам яхшидан. Яхшиси, унинг гапига қулоқ сол, Жонни.

Қаншира кириб вақт тугатилганини айтди. Улар бундан чиқишди. Нино Валенти Жуладан сўради:

– Люсининг касали жиддийми? Нета операция қилинган?

Жула бош чайкади:

– Амаларга хос олдйи касаллик. Арзиматган нараса, яхши инновативнингиз мумкин. Унинг соғлиги сизга ширатан мени кўпроқ ташвишлантиради, чунки унга релаксация керак.

Жула бу гап уларга маъқул бўлганлигини юзларидан кўрсатди.

Нудадан боришаркан, у яна Фонтейнга мурожаат қилди:

– Бу касалхона ўзимники бўлиб қолган, тез-тез бу бунданлардан консултация олиб тураман. Юринг, қаннингизни текшириб кўрайлик.

Фонтейн қўл силтади.

– Ҳозир вақтим йўқ.

Нино Валенти мийингида қулиб деди:

– Бу томоқнинг баҳоси миллион эканлигини биларинингиз? Ўтури келган ношуа врач уни қалайвереди, деб қўйибсангизми?

Жула дўстона жавоб қайтарди:

– Мен ношуа врач эмасман. Шунни айтиб қўйишим керакки, аборт туфайли қўлга тушиб қолгунимга қадар бутун Шаркий соҳилда энг қуяли ёш хирург ҳисобланардим. Энг яхши диантност ҳам эдим.

Бу Жула кўзда тутганидек, Жон Фонтейн билан Ниню Валентини унинг гапларига жиддийроқ қарашга мажбур қилди. Ҳақиқий эътироф, шахсий профессионал кадриятга юқори баҳо берадиганларга ҳам ишонини мумкин деган фикр уйғотади. Ҳозир ҳам шундай бўлади, Фонтейн хавотирланаётганлигини яшира олмайдиган сўради:

– Бунга қанча вақт керак бўлади?

– Ўн дақиқа.

Бу ёгон эди, бироқ Жула ёгон-йиқикни ямламай ютаради. Даволаш жараёнида фақат ҳаддан ташқари ҳолатлардагина ҳақиқатни айтиш мумкин. Шунда ҳам ҳар доим эмас.

– Ҳўп, бўлти, – хавотирланганидан Фонтейннинг овози хириллаётганроқ, зўриққанроқ эшитилди.

Жула навбатчи ҳамширанинг ёрдами билан бўш хона топади. Хонада унга керак бўладиган асбоб-ускуналарнинг кўпи йўқ эди, лекин борлари ҳозирча етарли. Ўн дақиқадан кейин у овоз пайчаларида шипи борлигига аниқ ишонч ҳосил қилди. Бунни аниқлаш кийин бўлмади. У ички телефон тўшатишни кўтарди-да, лоринголотни чақирди. Кейин қадрини тиклаб Ниню Валентига қаради:

– Бу иш узоқка чўзилади, деб кўркаман. Сизнинг кутмаганлигингиз маъқул.

Фонтейн кулоқларига ишонмагандай унга қаради.

– Нима, сиз ҳали мени бу ерда олиб қолмоқчимисиз? Бу сурбетни кўринг! Томотимини қавлаштиришга мени рухсат беради, деб ўйлапсизми?

Жула ўзи ҳам кутмаган журъат ва мамнунлик билан унинг қаншарига боғлаб туширади.

– Билганингизни қилинг. Лекин билиб қўйинг: Томотингизда, овоз пайчаларида шипи бор. Хоҳласангиз қолинг, бир неча соат ичида у зарарлими ёки зарарсизми аниқлаймиз. Бор-йўти бир неча соат. Хоҳламасангиз кераги йўқ. Эҳтимол, бундан муҳимроқ ишларингиз боради.

– Бир оз кутайлик, Жонни, қаёққа ҳам шопамиз. Мен нааста тушиб, студияга кўннироқ қилиб кўйман, – деди Валентини.

Кеншириш узоқ чўзилиб кетди, лекин фойдали бўлди. Жулнинг фикрича рентген натижалари ва шунинг аналizi натижаларига кўра лоринголотнинг дегидроксиди тўла тасдиқланганди. Хонама-хона ертан пайтда йод суртилган оғзини тез-тез очиб нафас олган Жонни Фонтейн қочиб кетишга уриниб кетди. Ниню Валентини елкасида кучоқлаб ушлаб олган-да, креслога ўтказиб қўйди. Ҳамма иш тутатган-да Жула қувонганидан кўзлари йилтиллаб, Фонтейнга қараб утирилади-да:

– Сўтади – деди.

Фонтейн ҳеч нарса тушунмади. Жула такрорлади:

– Овоз пайчаларига сўтади чиқибди. Бор-йўти шу. Ўшанда пустилогини олгандай осонгина олиб ташлайинг. Ўшани ойдан кейин онадан янги туғилгандай бўлиб кетсин!

Валентини «Ура!» деб бақирди, бироқ Жонни Фонтейн қотонгани солади.

– Овозимга қанақа таъсири бўлади? Кейин кўшиқ янги одамимми?

Жула Сетага елка қисди:

– Қаролат беришмайман. Бироқ сиз барибир кўшиқ янги одамимми-ку, шундай бўлгач, нима фарқи бор?

Фонтейн унга хушламай қаради.

– Сиз, азизим, сиз ўйлаб-роқ гапирсангиз бўларди. Ўзини тоғ дейиб хурсанд қилдим, деб ўйлапсиз, шекилли бу юншишга мен энди кўшиқ айтолмаслигим мумкин-диганини даволат беради, шунчаки ахир? Бошқа кўшиқ айтолмаслигим мумкинми?

Жула энди таъсир қилди. Бу палидага мурувват ертанги яқинлик қилса-ю, у яна ноз ҳам қилди.

– Кулоқ солинг, мистер Фонтейн, – деди Жула со-воқошани билди. – Биринчидан, мен сизга азизим деганим. Мен медицина дўхтириман. Марҳамат қилиб,

дўхтир деб атанг. Кейин, тўтри, мен сизга хақиқатан ҳам, қувончли янгилик айтдим. Сизни бу ерда етаклаб келганимда овоз пайчаларида янги зарарли шипи пайдо бўлганига ишончим қомил эди. Агар шундан бўлганда хикматинингизни бутунлай кесиб ташлашга тўтри келарди. Ўшанда ҳам агар кеч бўлмаса. Мен сизга «Сиз ўлган одамсиз» деб айтишдан ташвишланганим, сўталганини билдиб, нега қувонганимга энди тушуниб дурсиз? Агар Жонни Фонтейн бўлсангиз, нима, сизлар касаллиги бўлиши мумкин эмас деб ўйлайсизми? Ёки операция қилиб бўлмайдиган миш шипи бўлиши мумкин эмасми? Ёки инфаркт бўлиши мумкин эмасми? Ҳеч қачон ўлмайман деб ўйлайсизми? Нима, дунянинг ишлари фақат булбулларнинг чаҳ-чаҳидан иборат деб ўйлаганмидингиз? Сиз ҳам-ташвиш нималингизни кўрматансиз, ҳамма гап ана шунда. Мана шу касал хонани айланиб кўринг, сўтадан бошқа касалнинг йўқлигига Худога минг қатла шўқур қиласиз. Яхшиси, аҳмоқчиликни йиғиштиринг-да, айтилган ишни қилинг. Шахсий врачингиз тажрибали хирург чақирсин, аммо ўшан операция қилмоқчи бўлса, сизга маслаҳатим шунки, менга суикас қилитти, деб дарҳол полицияга хабар қилинг.

Жула кескин бўрилади-да, эшик томон юрди. Валентин унинг орқасидан:

– Отангизга раҳмат, дўхтир, бошладдингиз. Шундай қилиш керак эди, – деб қичқирди.

Жула унга қайрилиб қаради:

– Айтинг-чи, сиз ҳар кунни эрта тонгда турибёсанунақа бақира бошлайсизми?

– Ҳа.

Нино шу қадар ёқимли жимдайдики, Жула ўнлаганидан юмшоқроқ қилиб:

– Эсингизда бўлсин, агар шу ҳолда давом эттирсангиз, Валенти бошини орқага ташлаб хаҳолаб қулади.

– Беш йил? – қулидан бўғилиб қайта сўради у.

Азизларим, нега бунча кўп?

ОЛТИНЧИ ҚИСМ ЙИГИРМА УЧИНЧИ БОБ

Майки Корлеоне Сицилия заминидида қувғинда яшоган беш ой мобайнида ниҳоят отасининг тақдири ва феъл-аввори тўғрисидаги кўп нарсаларга тушуниб етди. Лока Брагга ёки сароҳегге Клементега ўхшаган одамлар қайдан пайдо бўлишини ва нима сабабдан онаси ўз вазифасини ёбди-тоқат билан итоаткорона адо этиб келаётганлигини бил тушуниди. Чунки қисматга қарши қурашмасалар, улар қандай динларди аҳолага тушиб қолишлари мумкинлигини сицилияда ўз кўзи билан кўрди. У дон нимага ҳар бир наамнинг фақат ўзига хос, яққало ягона тақдири бор дегенини яхши кўришини тушуниди. Қонуний ҳокимиятта, ҳукуматга нисбатан ҳурматсизликнинг келиб чиқиши индидаври, сукут саклаш – ошмат қасамини бўзган ҳар қандай қимсага нисбатан нафрат сабаблари унга очик-ойдин бўлиб қолади.

Қиндиқвериб анча уринган кепка ва жулдаир қос-қосида у Палермо соҳилига тушди. Бу ердан уни орол провинсига, оғдoқ провинциянинг марказига, мафия тўғрисида ҳукумронлик қилаётган ва ўтмишдаги қандайдир ағам хизмати учун дон Корлеоне олдиди қарздор бўлиб қолган маҳаллий саро-тафёзо, мафия бошлиғи қувғинга жўнатилди. Корлеоне шахарчаси ана шу провинцияда эди. Майкнинг бир пайтлар Америкага қочиб кетган отаси ана шу шахарча номини ўзига янги исм-шариф қилиб олганди. Лекин бу ерда доннинг биронта қариндош-уруғи қолмаганди. Аёллар кексалик ёшита етимибмасданок ўлиб кетишар, эркаклар эса қонли қасос керибди бўлишар ёки қадрдон тушаларини ташлаб кетилишга мажбур бўлишарди.

Майкани саро-тафёзонинг амакисиникига жойлаш-тиришди. Ёши етмишдан ошган, қари бўйдоқ амаки саро-тафёзонни яққало ягона врач эди. Исми-шарифи Томмазини бўлган эълиқ беш ёшлардаги доннинг ўзи сицилиялик наинхур мулкдорлардан бирига тегишли бўлган ерларга

караб туриш учун қўйилганди. Унга ўхшагандарнинг на- зифаси бекор ётган ерларни камбағаллар этгаляб, бир қарич ерта ҳам ўзларига экин экиб олмасликларига, уларнинг яширинча овчилик қилишига йўл қўймасликка кўз-қулоқ бўлиб туришдан иборат эди. Қисқа қилиб айтганда у бойларнинг мулкани йўқсила одамлар томо- нидан қилинадиган энг қичик, гарчи қонуний бўлса-да, тажовуэлардан ҳам сақлаши керак эди. Агар камбағал деҳқонлардан биронтасининг миёсида ташландик ер участкасини қонуний асосда этгалаш фикри туғилса, бундайларга дон Томмазино қасос олиш билан дағдлаб қиларди. Камбағал эса ниятидан воз кечишга мажбур бўларди.

Бундан ташқари дон Томмазино провинцияда сув тақсимлаш билан шуғулланар ва Римати ҳукумат томо- нидан руҳсат берилган тўғонлар қурилишига тўсқинлик қиларди. Тўғонлар серфойда ишта – тегарада еростни қудуқлари сувини сотишга ҳалақит берган, бу жойлар- да асрлар мобайнида изчиллик билан жорий этилган сув таъминоти асосларини издан чиқарган бўларди. Унга ўхшаган одам химоясида ҳеч нарсадан қўрқмасдан яшаш мумкин эди. Шунга қарамасдан Майкнинг кимлигини яшириш зарур деб топишди. Унинг ерлари дўхтир Та- зининг мулки билан четарадош эди.

Дўхтир Таза сицилийликлар учун хос бўлмаган дара- жада новча, икки бети кип-қизил, сочлари оппоқ қинши бўлиб, ўта китобпараст эди. У қўлига тушган китобни уни- терсита қарамай ўқийверар, сўнгра ўқиган китобларининг кўпчилилари, саводсиз деҳқонлар, беморлари, чўпонлар билан муҳокама қилаверганлиги учун ҳамқишлоқларин орасида қуруқ одам деб ном тарагганди. Ахир уларнинг китоб билан қанчаalik иши бор?

Оқшом чоғлари дўхтир Таза, дон Томмазино ва МайкL участкаси бу оролдаги мўъжиза туфайли худди кора узум тоқлари билан ёнма-ён ўсиб чиқкандай мар- мар хайкалчадар ўрнатилган катта боғда суҳбатлашмоқ- ўтиргани чиқишарди. Дўхтир Таза мафия ҳақида, уннинг

ерлар давомидаги фаолияти ҳақида сон-саноксиз шикоятларни айтиб берар, МайкL Корлеоне берилиб- тингларди. Баъзида дон Томмазино ҳам тунги муаттар амалдан ва хушбўй, қучли винодан, бу сеҳрли боннинг тўзаллиги ва тинчлигидан завқланиб, ҳаётида дуч кел- ган юксак-ҳодисаларни эслаб қоларди. Дўхтир тимсолида афсоналар, дон тимсолида эса бўлғини ҳаёт мужассам- лашган эди.

Бу қадимий боғда Майкнинг кўз олдига отасига қўзатган одамларни юзата чиқарган илдиэлар намён бўлади. У «мафия» сўзи дастлаб «пана жой» маъноси- ни англатганини билиб олди. Кейин бу сўз мамлакатни ва унинг халқни юзлаб йиллар мобайнида эзиб келган қуёмдорларга қарши қуралиш учун пайдо бўлган яши- рин тошқилотнинг номига айланди. Тарихда бунчалик нифратсиз зўравонликка дучор бўлган бошқа ўлка бўлмаган. Оролда шафқатсиз азоб-уқубат ким камбағал, ким бойлигининг фарқига бормасдан худди қуён синга- ри кесиб юрарди. Асасода заминдорлар ва католик черко- вининг қизэлари деҳқонлар ва чўтонларнинг темир қўли билан ҳокимиятга мустаҳкам химоя қилардилар. По- лонини бу ҳокимиятнинг қуроли бўлиб хизмат қиларди. Қасқ-политияни ҳокимлар билан шу даражада тенг қўрар эдиле, Сицилияда бирор одамни полициячи деб аташдан қўндрок ҳақорат йўқ эди. Азоб-уқубатдан қийналган одамлар якка ҳокимлиқнинг шафқатсиз истибододи ости- да сон-самомат қолиш йўлларини излаб, нафрати ва ринж-адамини ҳеч қачон сиртга чиқармаслиқни ўрғаниб- тангани. Ҳеч қачон дўк-тўшса қилмаслик керак, чунки дўк-тўшса ижро этилгунга қадар унга жавобан жазо торгани қўлланади. Жамият сенинг душманинг эканлиги- ни агар адолатсизлик учун ўч олмақчи бўлсанг, яширин интиқонар, мафия хузурига боришни унутмаслигинг ке- рак. Бу мафия қучая бориб Сицилияда опеттани – бир- бирининг қўлаб-қувватлаш, сукут сақлаш қонунини жо- рини этди. Қишлоқ жойдан ўтиб бораётган одам энг яқин шохарчага олиб борадиган йўлни сўраса, айтишмайди.

Мафия аъзосининг, масалан, унга ким ўқ устанилигини полицияга айтиб қўйиш энг катта жиноят ҳисобланган. Омета конуни одамлар учун ўзига хос динга айланиб қолди. Агар бирор аёлни эрини ўлдириб кетишган бўлса, у полицияга қотилиниг исмини айтмайди ёки боласини бадбашара қилиб қалтақлаган, кизини зўрлаган одамни кўрсатиб бермайди. Ҳокимиятдан адолат кутиб бўлмаслигига тушунган одамлар адолат излаб мафияга мурожаат қиладиган бўлишди.

Ҳозирга қадар мафия маълум даражада бу вазифани адо этиб келмоқда. Бирор кор-ҳол бўлса одамлар маҳаллий саро-мабосота мурожаат қилишади. У округ аҳолиси учун ўзига хос ишбоши, химоачи – жамият хомийси эди – одамларни ишга жойлаштирар, уйда егани овқати йўқларга овқат берар эди.

Бирок дўхтир Таза йиллар ўтиши билан Сицилида мафия бойлар қўлидаги қуролга ва маълум маънода мавжуд сиёсий тузумнинг яширин таянчига айланиб қолганлиги ҳақида оғиз очмади. Бунга Майкл аста-секин ўн биллиб олди.

Майкл Корлеоне отаси тоифасидати одамлар нима сабабдан қотил бўлишни конунга итоат қиладиган тор фикрлайдиган одам бўлишдан устун қўйганилигини биринчи марта тушунди. Ваҳима, ҳуқуқсизлик, қашшоқлик ўта дахшатли эди, мустақил одамлар жамият тақдир этган нарсани қабул қилишни рад этадилар. Уларнинг тасаввурида конуний ҳокимиятнинг шифқатсизлигини бартараф этиш мумкин эмасди. Америкада қўшнинг уларнинг бу ишоничи ўзгармай қоларди.

Майклнинг шопилини тарзда Нью-Йоркдан чиқиб кетиши синган жатини жиддий даволашга имкон бермади. У ҳалигача капитан Макклоски эсдалигини кўтариб юрарди. Жағ суякларининг нотўғри битиб қолиши туфли унинг киёфаси, айниқса, чап томондан қараганда бир оз қароқчиларнинг киёфасига ўхшаб қолганди. Дўхтир Таза бир неча бор хизматини тақлиф этди. Лекин Майкл рад қилди. Ўтган ойлар мобайнида у Сицилида Таза

дан кўрок врач йўқлигига ишонч ҳосил қилиб ўлдурган эди. Сицилия мафияси бошлиқларидан энг каттасининг брани туфайлигига у ўз вақтида имтиҳон топишиб, яралик дилломига эга бўлиб олган эди. Бу жамиятда пайдо бўлган текинхўр ўсимта жамият учун қай даражада зарарли эканлигининг ёрқин намунаси эди. Одамнинг бирор ишга яроқлилиги ёки яроқсизлиги ҳисобга олинмади. Истеъдод, иштік аҳамиятга эга эмасди. Мафияда – ҳуқуқтирган ота соғна сифатида сенга мутахассислик керак эдилар...

Майклнинг мулоҳаза қилиш, кўп нарсаларнинг маъини чақилган вақти етарли эди. Қундузи доим дон Томнинг кўла остидаги шу ерлик икки чўпон ҳамроҳлигида шу атрофларни сайр қиларди. Мафия кўпинча маҳаллий чўпонлардан қотил ёлларди. Чўпонлар дарҳол ишга киришардилар. Чўнки тирикчилик қилишнинг бондиқ воситаси йўқ эди. Майкл отаси уюштирган ташаббуслар ҳақида ўйларди. Агар бу ташкилот кейин ҳам конундан муваффақиятли иш олиб борадиган бўлса, раёсатсизликка ўхшаб қаттариб бориб, худди шу ороларга ўсимтасига ўхшаб қаттариб қоларди. Сицилия соя-шарни мамлакатни ҳам айрон қиларди. Сицилия соя-шар саттанатига айланиб қолганди. Эркалар бир парча йон топиш ёки конун йўли қўйган иқтисодий ва сиёсий эркинликлардан фойдаланишга уриниб кўрганликлари учун ўқ олинганлардан қутулиш мақсадида дунёнинг турли томонларига кетиб қолганлари.

Икки соқчи чўпон Майкл билан сайрга чиқканда доним дўнар олиб юришарди. Сицилия қалта милити мафиячиларнинг энг яхши кўрган қуроли эди. Оролни мафиядан тозаломочи бўлган Муссолини даврида дўнар тозаловчилар ушланиб, лагерга жўнатиладди. Сицилия иттифоқчи кўпинлар томонидан озод қилингандан кейин америкалик харбий амалдорлар фашистаар зўрликдан зарар кўрган ҳар бир одамни демократия кўралиши деб ҳисоблаб, лагерга тушган мафиячининг қўлинича провинция шаҳарчаси мэрилигига, харбий қонунларга ҳузурида таржимонлик қилишга тайинла-

шарди. Воқеаларнинг бундай тус олиши мафийла сафларини тезда тиклаб олиш ва аввалгига қараганда янада дахшатлироқ кучга айланиш имконини берди.

Узоқ сайр қилиб юриб, бир коса раста – тўштан макрон еб ва бир шиша қучли вино ичиб, тўйиб оқкатлангандан кейин гарчи тунлари жати зиркираб отриб чикса ҳам, Майка бир оз ухлаб ором оларди. Дўхтир Таза тинимсиз унга пачоқланган жағини операция қилиш кераклигини айтиб, жонига тегаради. Бунинг устига вақт ўтган сари Майканинг жағи қучлироқ азоб берар, у тез-тез Тазадан оғрикни босадиган бирор дори сўрашга мажбур бўларди. Майка операция қилишни ўжарлик билан рад этаради. Ниҳоят дўхтир бунинг сабабини сўраганда, у қовоғини солиб тиржайди:

– Ҳар ҳолда уйдан эсдалик.

Қишлоқдаги бу тинч ва осойишта ҳаёт етти ой давом этди. Кейин дон Томмазино нимадандир тапшишта тушиб қолди, вилада дээрли кўринмасдан узоқ вақт тойиб бўлиб қолди. Падермода «янги мафия» пайдо бўлди – ёшлар урушдан кейин авж олган қурилиш шов-шувидан катта пул ишлаб олишди ва замондан орқада қолаётган қишлоқ бошлиқларини дадил тавқиб эта бошладилар. Дон Томмазино ўзининг мол-мулкини химоя қилиш билан овора эди.

Куёш чараклаб турган кунларнинг бирида, эрталаб Майка одагига кўра икки садокатли шахсий соқчисин хамроҳлигида дада кезгани жўнади. Соқчилардан бирининг исми Кадо бўлиб, у соддарок, бақовок, индамас, худди хиндуларга ўхшаб қиёфаси совуқ, хозирча жирбитмаган ҳақиқий сицилиялик каби пакана ва чайир эди. Иккинчиси ёшроқ ва одамшаванда бўлиб, ҳаётини анча-мунча нарсани кўришга улуғтургани. Урушда флотда денгизчи бўлиб хизмат қилганлиги учун асосан денгизини кўрганиди. Инглизлар у хизмат қилаётган кемани чўктириб юборишиб, асирга тушгунга қадар баданига солиб улуғтурган жимжимадор расмлари шундан туювоқлик берарди. Фабрицино – унинг исми шундай эди – кўкрагидан

рўмалар билан ҳамкишлоқлари оламида ҳаддан ортиқча нақшларни деб бўлмайди. Расмининг мазмунини Сицилида мавжуд бўлган «ор-номус» ҳақидаги тасаввуруларга асосланган бўлиб, унда эр бегона эркак кўйинида ётган хотинга пичоқ ураётгани тасвирланганди.

Учлагиси сертунроқ қишлоқ йўлидан ёрқин ранглар билан безатилган эшак аравадарни орқада қолдириб боришарди. Атроф тулга тарқ бўлганди – апельсин бодари, бодомзорлар ва зайтунзорлар чаман-чаман буғиб гуллаганди, йилловлар сергил гиламни эслатарди. Майка мутлақо бундай манзарарга дуч келман деб қутланганди. Сицилияликларнинг қашшоқлиги тўғрисида уни эшитган Майка тиеҳ ўсмайлитан саҳрони кўрамани, деб ўйлаганди, жаннатга тушиб қолди. Шундай ўлкадан бодарга қилиш учун одам одамга нисбатан қанчалик нақсин бўлиши керак...

Майка кечгача денгиз соҳилидаги Маазара қишлоғига етди бориб, Корлеонега автобусда қайтишни ўйлаган эди. Шунда тамадди қилиш учун чўпонлар елкасидаги халатларга нон ва пишлоқ солиб олишганди. Лекин денгиз сувининг бориш унга шу кунни насиб этмади. Ўн беш йилга йўл босиб ўтишгандан кейин улар яшиди, салқин атоқсизлар соясида ўтириб дам олишди. Фабрицино кенчалардир Америкага ўтиб кетиш тўғрисида вайсаркан, натижасидан овқат ва вино олади. Овқатланиб бўлишгач, сувини жойга чўздиришди. Фабрицино кўйлагини тутмаларини ечиб, муқкулларини қимирлатиб, кўкрагига чизилган расмини ҳаракатга келтирарди. Худди шу пайтда сицилианияликлар тили билан айтганда Майкани яшин урди.

Апельсинзорларнинг нариги томонидида вилада, шармар пешайвонли қичкина саройга қараб кетган йўл бор эди. Қутлиматанда ўша томонда бир тўда қишлоқ кизлари пайдо бўлди. Қадим замонлардан бўён сакланиб келадиган феодал тобелик мажбуриятини адо этиб, мулкдорнинг уйини йиғиштириб, тозадаб, унинг келишига таянлаб кўйишиб, энди хоналарни безатиш учун тулпорини чиққан бўлсалар керак. Дарактлар татида ётган

эркакларни кўрмаган кизлар аста-секин яқинлашиб келадилар. Бир пайт улардан учтаси дутонасини қувлашга тушди. Дутонаси эса чап қўлидаги шингил узумдан йирик-йирик коп-кора доналарини узиб, қувлаётган кизларга отиб қоча бошлади. Унинг қалин сочлари узум доналари сингари коп-кора эди.

Апелсинзорнинг чеккасига келганда, дутоналари қувлаётган киз ўтлар орасида ётган эркаклар қўйлаги туларини кўриб, қоккан қозикдай жойида туриб қолди – оёқларининг учида худди ҳозир қочиб қолаётган оҳу бола сига ўхшаб, қилт этмай турарди. Яқин масофадан эркаклар кизнинг чиройли чўзикрок таранг юзидаги ҳар бир белгини – қалин ва узун кичриклар сояси остидаги сафсарга мойил катта-катта жипаранг кўзалари, оч бўғдойранг танаси, узум ранги ўрнашиб қолган кип-қизил нозик лабларини аниқ кўрадилар. Киз шунчалик тўза эдики, фабриццо беихтиёр:

– Эй Худо, осий банданнинг руҳини қабул эт, мен ўлишман, – деб юборди.

Унинг овозини эшитган киз оёгининг учида орқасига қайрилди-да, дутоналари томон югуриб кетди. Уларнинг олдига етиб бориб, орқасига қаради, қўли билан апелсинзорни кўрсатди. Кейин кизлар қак-қақа отиб қулагандарича келган томонларига югуриб кетдилар.

Майка Корлеоне ўзига келганда тик турар, бутун вужудини енгил титрок бостан, юрати турс-турс урарди. Ородаги ҳамма ўсимликлар – тўла бўрқаниб ётган апелсинзорлар ва лимонзорларнинг муаттар, узумларнинг хушбўй хилларини шамол олиб келиб лимонига урган, у қарахт бўлиб қолганди. Бирдан у чўпонлар қулаётганини эшитиб қолди.

– Нима бўлди, юракдан урди шекилли, а? – сўради Фабриццо унинг елкасига ураркан.

Одатда гапга аралашмайдиган Кало ҳам ҳамдардлик билдириб, Майканинг тирсагидан олди.

– Ҳечқиси йўқ, йипитча. Бу ҳеч нарса эмас, – деди худди Майкани машина уриб кетган-у, у соғ-омон қолгандай.

– Нимадир деб вадирависизлар, қўймишлар? – Майка уларга даъват қилди.

Кечинмалари доп этиб юзга чиқиб қолганидан қаттиқ хижолат бўлди. Лекин ҳозиргидай ҳолат унинг ҳаётида биринчи марта юз бериши эди. Қувинга учрагандан кейин, тарчи ҳамма йўллар берк бўлса ҳам, энди улар ҳатто бир-бирлари билан дўст ҳам бўла олмагитини билса-да, доим Кей ҳақида ўйларди. Тўтрисини айтганда энди у қотил, мафиячи эди. Бироқ шу дақиқадан бошлаб Кей ҳақидаги ўй-фикрлари бир гада қушдай учди-кетди.

Фабриццо маънодор қилиб тарданни қашлаб қўйди.

– Кишлокка бориб, кимнинг кизи эканлигини сурштирсекмикин?

Дўсти жиддий бош ирғади. Майка дом-мим демасдан уларга эртанги.

Кишлок ўртасидаги фавворали майдончада қичкина арзон баҳо ошхона бор эди. Ташқарида, тор айвончага титиз қилиб утга стол қўйилганди. Чўпонлар ана шу столлардан бирита бориб ўтиришди. Майка ҳам улар ёнидан жой олди. Яқин ўртада ҳеч ким йўқ эди. Нариди ёлғиз хўтик дайдиб юрар, қандайдир қичкина болалар тўпрок ўйнашарди.

Эшикдан ошхонанинг тўладан келган, пакана эгаси чиқиб келди. Стол устига қосада нўхот қўйди, кўзада ўзи тайёрлаган, қоньяк сингари кучли, кип-қизил хонаки вино келтирди. Фабриццо уни гапга солди:

– Сиз бу ерагиларнинг ҳаммасини яхши танисангиз керак. Йўлда шу кишлоқлик бир ажойиб тўзад кизни учратиб қолди. У мана бу дўстимизнинг юратига бир ховуч чўт ташлаб кетди. Ошхона эгаси Майкага ачингандек қизикиб қаради.

– Сочлари жингалак, бўғдойранг, кўзалари коп-кора, катта-катта. Танийсизми? – деди Майка.

Ошхона эгаси қиска қилиб:

– Танимайман, билмайман. Бунака киз йўк, – дедан ва ичкарига кириб кетди.

Учаласи шоммасдан майдадаб ўтириб кўзаданги винони тутатишди. Яна вино сўраб ошхона эгасини чакиришди. Ҳеч ким жавоб бермади. Мезбонни излаб у кириб кетган хона томон борган Фабрицио бошини чайкаб қайтиб келди.

– Шу одамнинг кизи экан. Ўзим ҳам шундай бўлса керак, деб ўйлагандим. Ичкарида газаби қайнаб ўтирибдир, Менимча, бирор кор-хол юз бермасдан, бу ердан иза-тимизнинг борида Корлеонегга қараб жуфтакни ростлаб қолганимиз маъқул. Бу алжиратган чол икки забардасг ўтли борлигини, Худо улардан куч-қувватни амактанганини, бир хуштак чалса, етиб келишларини шама қилди. Қани, биродарлар, кетдик.

Майка унга аччиқланиб қараб қўйди. Ҳозирча улар Майкани Сицилияда яшириниб юришга мажбур бўлган экан, демак, чинакам эркакаларга хос ишлар қўлидан келса-да ювош, юмшоқ гапирадиган ҳамма аморикаликларга хос ёш йипитгилардан бири деб ўйлашаран. Чўпонлар соддалик қилиб, у ҳақда жўн фикрга келишиб хато қилишганди. Майканинг докадай оқариб кетган юзидан ётилан нафрат чўпонларнинг вужудини ўқ бўлаб тешиб ўтди. Уларнинг юзидати табассум бир зумда сўнди. Ўзаро ошна-отайниларча муносабатдан из ҳам қолмади.

– У одамни бу ерга чакириб келинг, – деди Майка. Улар дарҳол итоат этишди. Дўпарларини елкасига осиб, қоронғи ошхонага кириб кетишди ва ярим дақиқадан кейин ошхона эгасини бошлаб келишди. Пақана сицилияликнинг мутлақо кўрқмаганлиги яққол кўриниб турарди. Унинг дўшманлик қайфиятига энди эҳтиёткорлик қўшилганди, ҳолос.

Майка стул суянчигига суянтанча бир неча дақиканиндамасдан унга бошдан-оёк кўз югуртириб чиқди. Қолийн мулозимлик билан:

– Билишимча, қизингизни сўраб, сизни ҳақорат қилиб қўйибман, шекилли. Ўз сўрайман. Мен бу мамла-

катда бегона одамман, урф-одатларингизни яхши билмаман. Фақат бир нарсани айтиб қўй – мен сизни ҳам, қизингизни ҳам ҳафа қилмоқчи эмасдим.

Ошхона эгаси янада кўпроқ сергақанди. У олдидан турган одам олис қишлоқдан келган тасоафий йўловчи эмаслигини тушунганди.

– Кимсиз, қаердан келгансиз, қизимда нима ишнинг бор?

Майка шоммасдан жавоб берди.

– Мен америкаликман. Бу жойларда полициямиздан яшириниб юрибман. Бориб айтишингиз мумкин, қизингизга пул тўлашди. Аммо айтиб қўй, қизингиз шундан жудо бўлади. Акс ҳолда эса куёвга чиқиб олиш мумкин. Нима бўлгандаям, сизнинг розилингиз билан онда аъзоларингиз иштирокида қизингиз билан танишмоқчиман. Мен ақдлашди, ҳалол одамман, заррача қизингизни бадном қилман деган наиятим йўк. У билан қарашини таллашиб кўраман – агар бир-биримизга ёқсак, қизингиз рози бўлса, тўй қиламиз. Агар рози бўлмаса, бу жойларда мени қайтиб кўрмайсиз.

Ошхона эгаси яна унга бошдан-оёк кўз югуртириб чиқди: юзидан чуқур чандик изи, оёқлари узун. Бунакалар яқин атрофда учрамайди. Милтиқларини кўз кўз қилдиргандай кўтариб олган икки чўпонга кўз қарни билан қараб қўйди. Икки бир хис-туйғу бу бегона одам билан яхшиси жанжаллашмаган маъқул, дерди. У понгож:

– Яқшанба кўни кечга яқин келинг, – деб тўлдирди. – Менинг исмиим Вителли, хўв анави қишлоқ орқасидати тендаликда яшайман. Сиз шу ерга келасиз, кейин биргандек унга чиқиб борамиз.

Энди соҳил бўйлаб қилинадиган сайрлар Майкани янгиқирмай қўйганди. Шу ердати гаражда уларни келган жойига етказиб қўядиган машина топилиди. Кечкурун бунда ўтириб Майка дон Томмазинюта:

– Чўпонларингизга айтинг, яқшанба кўни мента қоронғуллик қилмасдан, қўйларини боқишин. Мен бир 24 Чўқинтирган ота

Кизнигида меҳмонга бораман. Чўпонларингизнинг у ерда ўралашиб юришининг кераги йўк, – деди.

Дон Томмазино бош чайкади:

– Бекорларни айтибсан. Сен учун мен отанг олдидан жаноб бераман. Яна бир гап. Сен хатто уйланмоқчи ҳам бўлаётганимисан. Дон Корлеонега одам бориб, маслаҳатлашмагувча бунга рухсат беролмайман.

– Дон Томмазино, сиз отамни биласиз, – деди Майки эҳтиёткорлик билан сўз танаб, – ҳар ҳолда унинг олдидан обрў-эътиборли одам турарди-да, – унга «йўк» деб айтишса қар бўлиб қолади ва «хўп» демагувчиларича ҳеч нарсани эшитмайди.

«Йўк» деган сўзни отам мenden жуда кўп эшитган. Қўриқчиларингизга-ку, хўп, майли дей. Атар сиз шу билан ўзингизни беҳавотирроқ сезсангиз, майли. Лекин атар мен уйланмоқчи бўлган эканман – уйланман. Шахсий ҳаётимга отамнинг аралашishiга йўл қўймаганимдан кейин сизга йўл қўяримидим. Бу отамни нисбатан ҳурматсизлик бўлади.

Саро таффоо хўрсинди.

– Иложим қанча, майли, сен айтганча бўлсин. Бирок бу ерда юз бераётган воқеалар ҳақида отангга хабар берман. Бу менинг бўрчим.

Якшанбатча Майки автобусда Палермога бориб совга олиб келди. У кизнинг исми Аполлония эканлигини биллиб олади. Ҳар кунни кизнинг мафтункор чехрасини кўз олдига келтириб, жозибадор исминини такрор-такрор тилига олиб ухлаб қолади. Каерландир анча уринган, лекин яхши юрадиган «Альфа-ромео» машинасини топишди. Якшанба кунини у бутун Сицилияда жаранглатадиган черков кўнгируқлари садолари остида қишлоқ майдончасига кириб боради ва ошхона олдига тўхтади. Орқа ўриндиқда милтиқлари билан ўтирган Кало ва Фабрициога Вителли панжарата суяниб турган айвонда унинг кутишларини тайинлади. Бу сафар Вителли улар билан қўл бериб сўрашди.

Майки машина ўриндигидан совга солинган уч турини олади ва ошхона этасининг орқасидан тепаликка, унинг уйи томон қўтарила бошлади. У олдий қишлоқ кўчасидан кенроқ эди – қашшоқлик Вителлилар оидига ҳали чанг солиб улгурмаганди.

Эри сингари семиз, чаккон уй бекаси эгнида якшанба кунини кийингидиган қора кўйлак билан уларни оstonада кўтиб олади. Ичкарида қора кийим кийиб, башанг бўлиб отани салмадли икки йигит – уларнинг ўғиллари кўтиб оlishди. Қиз хонада йўк эди.

Майки синьор ва синьора Вителлиларга олиб келган тоналарини топишди. Кизнинг отасига олтин портсигар, онасига Палермода сотилгандиган бир ўрам энг яхши тозама совга қилди. Учинчи тутун қизга аталган эди. Майкига сиёлиқ билан миннатдорчилик билдирилди. Этасини кўпалоқ қилиб эркачасига деди:

– Ёнги тўғри келган одамни бйринчи учрашишдаёқ унинг тақлиф қилишаваркан, деб ўйламанг. Сизга шахсан дон Томмазино ўзи қафолат берди. Саховатли бу одамга музофотимизда ҳамма ишонади. Лекин кизим оғинадиги пиятларингиз жиддий бўлса, ҳар ҳолда сиз оғинада кўпроқ нарса биллишимизга тўғри келди.

Майки тавозе билан бош эгди.

– Хоҳлаган нарсангизнинг ҳаммасини хоҳлаган вақтингда сўраб биллишингиз мумкин, – деди у ва тўсатдан онага кизнинг ўзи кирганлигини сезиб қолди – унинг оғинада янги очилган тулларнинг муаттар хиди келиб турди.

У кайрилиб қаради. Қиз уйнинг иккинчи ярмига паниб кирадиган куббади эшик оstonасида турарди, лекин еон-қора соғарида ҳам, қора кўйлагини ёқасида ҳам буз йўк эди. У Майкига бирров қараб олади, билинар-билимас қилмайди ва онасининг ёнига бориб, ерта қараб ўтирди.

Иккинчи марта Майкининг нафаси ичига тушиб кетди, юраги турсиллаб ура бошлади. У хозир қизга кўннинг учини тегизишга журъат этган, уни бу ер-

дан олиб кетмокчи бўлган ҳар қандай одамни бўғиб ўлдиришга тайёр эди. Қиз акасига қараб жилмайди. Майка ўзи ҳам сезмаган ҳолда йипитга нафрат тўла кўзлари билан қаради. У қизга, унинг чўзинчоқ мафтункор чеҳрасига қаради, лекин исмини тилга олишга журъат етормайди.

— Яқинда сизни апелъсинзор яқинида кўрадим. Аммо сиз дарров қочиб кетдингиз. Нахотки, мен сизни кўрмишиб юборган бўлсам?

Қиз бир дақиқа бошини кўтариб, унга қаради. Йўқ, деган маънода бошини қимирлатди. Онаси қулиб, қизнинг туртади:

— Аполлония, бирор нарса десанг-чи, ахир бу бечора сени кўраман, деб узоқ йўл босиб келган.

Майка қизга тутунни узатади. Қиз уни тиззасига қўйди, бутайранг кўллари тек тураверди.

Онаси энгашиб, олтинранг қоғоз тутунни ечди, кичик қизга баркут кўтичани қандай очибни билмасдан кўлида айлантира бошлади. Тўсатдан кўли пружината тегиб кетди ва кўтича очилди.

Кўтичада отир тилла занжир бор эди. Аполлония совғага кўлини ҳам текизмади. Онаси тилла занжирини олиб, икки учидан ушлаб, қизнинг бўйига ўлчаб кўрдан. Қиз коп-қора оху кўзларини яна бирров Майкага тикди.

— Сгазіа.

Майка биринчи марта қизнинг овозини эшитди.

Нихот у ўрнидан турди: бошқалар ҳам туришди. Такадуф билан хайралишди, кейин Вителди уни пастта, машина олдигача кузатиб тушди. Келгуси яқшанба кунини овқатланишга таклиф қилди. Майка бир ҳафта чиндаб туришга барадоши етмаслигини олдидан билган ҳолда миннатдорчилик билдириди.

Эртаси кунни у соқчиларсиз бир ўзи қишлоққа келди ва синьор Вителди унга ачиниб, хотини ва қизини пастта чақириб келишга одам юборгунга қадар опхона айвонига да у билан суҳбатлашиб ўтираверди. Иккинчи учрашув

инида кўшилди ўтди. Аполлония ўзини эркинрок тутар, унинг тортинмас эди.

Учинчи кунни яна шу ҳол такрорланди. Фарқи шунда бўладики, Аполлония у совға қилган тилла занжирини тақиб олганди. Бу розилик аломати эканлигини тўғридан Майка жилмайиб кўйди. У қизда тепалик-ка, унингча кузатиб кўйди. Улардан бир қадам ҳам қозмасдан орқада қизнинг онаси борарди. Аполлония тик қишлоқда қоқилиб кетди. Агар Майка ушлаб қозматинида йиқилиб тушарди. Майка орқада қизнинг онаси қизининг қулигидан яширинча қулаётганини кўргани йўқ — қизи тоғ эчкиси қаби чаккон эди, тета-нов қилиб юра бошлагандан буён бу сўкмоқдан бирон марта ҳам қокиммаган эди. Она ёш йипит то тўйга қадар қизга кўл текизинининг бошқа йўлини топа олмамлигини билганидан қуларди.

Икки ҳафта ана шундай ўтди. Майка фақат қизга қизининг туфайлигига эмас, шу билан бирга унинг болангидан қизни хабардор этишганлиги учун ҳам қизингларди. Яна ярим ойдан кейин, яқшанба кунни тўй бўлди. Олди қишлоқча тўй бўлиб ўтди, қишлоқнинг қанча одамлари кўчага чиқиб, қариндош-уруғлари ва меҳмонлар хамроҳлигида черковдан қизнинг уйига қайтаётган ёшларнинг устига туллар ташлашар, улар ва бунга жавобан оломон устига шакар аралаштириб қонурган бодом сочишарди. Зиёфат тун ярмигача давом этди, лекин келин билан куёв зиёфатнинг туташини қозмасдан «Альфа-ромео»га ўтиришиб, дўхтир Тазанинг қорасида яқинидаги вилласига жўнаб кетишди.

Майка Корлеоне қадимий анъаналарга ривож қилинган жойларда олди халқ қиз бола боқиралитинини нима сабабдан бунчалик қадарлашга ўша тунда ва кейинги ҳафталарда тушунди. Бу хис-туйулардан тўла ва шавқ олиш, унга ишонч ҳам, мухаббат ҳам хамроҳ бўладиган, маъсумлик ифрат қобилитини ёриб чиқадиган, анди етилиб пишган пайтида шохдан узиб олинган меҳмонини ширинлигидан лаззатлاندиган пайт эди.

хәсти жонланиб кетди. Дон Томмазино энди хәр кунни тушликка келадитан, у ер-бу ерда кандайдыр кип-кисил тулар шодаси билан ўралган хайкалчалар оқариб кўриниб турган ботда вино тўла стаканни кўлига олган дүхтир Таза тўлкинланиб, эски воқеалардан айтиб берадиган бўлиб қолишди. Оқшомлар ана шундай ўтарди, тунлари эса Аполлониянинг эхтироси Майкннинг эхтиросидан қолишмас, кўпинча дераза орқасида тонг оқара бошлаган пайтга бориб тин олишарди. Майка пардани тортиб кўйиб, дераза тоқчасига ўтириб олардан, ухлаб ётган хотинининг ялантоқ баданига узок тикиларди. Ухлаб ётганда унинг чехраси янада чиройли эди – итари у бундай чехраларни факат италин рассомларининг асарларидаги мадонналардагина кўрнанди.

Тўйдан кейинги биринчи хафтадан сўнг келин-куёвлар ўзлари билан бирта егулик олишиб, сайраларга чиқишди ёки «Альфа-ромео» машинасида якин жойларга саёхатлар қилишди. Лекин ажойиб кўналарнинг бирида дон Томмазино Майкни бир четта чакириб, уйлангандан кейин унинг кимлиги ва каердан келганлиги атрофдагиларнинг ҳаммасига маълум бўлиб қолганлиги, Кормео нелар оиласи душманларига эхтиёткорлик чораларини кўриши зарурлиги, чўнки уларнинг узун кўли бу ерда, узок овозокка ҳам етиши мумкинлиги тўтрисида гапирди. Вилда атрофига куруали сокчилар кўйишди, чўпонлар Кадо ва Фабрициога уйда ва ботда туну кун сокчилар килиш буюришди. Шундан кейин Майка хотини билан хеч ёкка бормади. У вақтни Аполлонияга инглизча ўқини ва ёзишни, бот ичида машина хайдашни ўраттиш билан ўтказадиган бўлди.

Бир кунни эртадаб Майка дон Томмазинони Палермога шошилинч чакириб кетишганини эшитди. Кечкурунга якин у кайтиб келиб, ана Майкни бир четта чакирди. Америкадан хабар олгани, деди у. Бу хабарни Майкага айтиш ўта кийин, Сангино Корлеоне ўлдиритан эди.

Сицилиянинг эртадабки куёши ётоқхонани лимон рангидати нур билан чуллаган эди. Ипакдай майин аёл рангнинг елкасига тепиб кетганидан уйтонан Майка Аполлония устига энгашиб, уни уйғотди. Аполлония кўрнанди турди. Бир неча дақиқадан кейин Майка унинг нўлак охиридан, ванна томондан келадиган яланг оёк кўрнандан чиққан шипиллаган овозни эшитди. Майка катон ўршида ялантоқ танасини ёкимли куёш нурита тиниб чўзиллиб ётаркан, сипарета туташтирди. Бу виллада, бу уйда улар бутун охирги тонгни каршиладиди. Дон Томмазино уни бошка жойга – Сицилиянинг жапонин соҳилидаги кичик бир шаҳарчага кўчираттанди. Бир оилак хомиласи бор Аполлония бир-икки хафта ота опасининг олдига туриб, кейин унинг олдига, янги йонганга бормокчи бўлди.

Бир кун аввал кечкурун Аполлония ухлагани кийиб кетганидан кейин дон Томмазино Майка билан ботда узок ўтирди. У ташвишли ва чарчаган кўринарди. Майкнинг хавфсизлигидан ташвишланадиганлигини айтди.

Тун туфайли отнинг кашкасидай ҳаммага танинган келди, – деди у. Кизик, нега отанг сенга бошка йонганга топилгани ўйламаганикин?

У чўпонлар Кадо ва Фабрицио Майкни кўриклаб йонганда бирта боришларини, ўзи эса эртадаб кузатгани келомаслигини, иш билан Палермога бориши зарурлигини, эрта тонгда жунаб кетишини кўшиб кўйди. Бу ердан жунаб кетганлигини дүхтир Тазага айтмаслик керек – бу фосик бутун вақтичоглик қилиш учун Палермонга боради, бирор жойда тасодифан оғзидан тўлаб кўлини мумкин.

Дон Томмазино безоятланиб юрганлини Майкнинг ун ҳам сезганди. Кейинги пайтларда дон курул билан йонган, шахсий сокчисиз хеч жойга бормайдиган бўлиб қолди...

Эртадабки куёш аямай куйдира бошлади. Майкл ситарета координини ўчириб, жомакор иштон-кўйлагини кийди. Сицилияда эркаларнинг кўтчилиги кийиб юрдиган кепкасини бошига кўндирди. Яланг оёк ётоқхона деразаси олдига келиб, ташкарига каради. Пастда тўқима стулга ястаниб олган Фабрицио калин қора сочларини эринчоқлик билан тараб ўтиради. Майкл хуштак чадади, Фабрицио бошини кўтади.

– Машинани келтир, – деди унга Майкл. – Беш дакикадан кейин жўнаймиз. Кадо кани?

Фабрицио ўрнидан турди. Кўйлагининг тутмаси солинмаганидан кўкрагига чизилган расмининг кўк-қизил чизиклари кўзга ташланди.

– Ошхонада қахва ичяпти, – деб жавоб берди у. – Рафикантсиз ҳам сиз билан бирга кетадимиз?

Майкл кўзларини қисди. Нима учундир Фабрицио кейинги пайтларда Аполлониядан кўзини ўзмайдиган бўлиб қолди. Дони дўстининг хотинига кўз олайтиришга журъат этолмайди, Сицилияда бундай ишни жонидан тўйган одамгина қилиши мумкин. Аммо ҳар ҳолда, Майкл совуқ жавоб берди.

– Йўқ, у бир-икки хафтага отасиникида қолади, – у Фабрицио «Альфа-ромео» машинаси учун тараж вазифасини ўтаётган тош қоровулохона томон шонилиб юрганини кўрди. Кейин ювингани кйриб кетди. Аполлония кўринмасди, унга нонушта тайёрлаш учун ошхонага тушган бўлса керак. Бирок у ошхонада ҳам йўқ эди.

Кадо киради.

– Машина тайёр. Жомадонларни олиб чиқаврайми?
– Йўқ, ўзим олиб чиқаман, – деди Майкл. – Аполлония кани?

Калонинг совуқ юзида табасум пайдо бўлди.

– Машинада, рулда ўтирибди. Американи тушунди ҳам кўрмаган-у, худди америкалик аёлларга ўхшаб қолди. Сицилиялик деҳқон аёлининг автомашини рулни ўтириши ақл бовар қилмайдиган гап эди.

– Ёор, Фабриционни чакир ва мени машинада кутинлар...

У ошхонадан чиқди ва зинаподдан югуриб юкорига кўтарилди. Кечкурун тайёрлаб кўйилган жомадон ошхонада турарди. Уни кўтаришдан олдин Майкл яна аверадан каради. Машинани олиб чиқишганди. Лекин у ошхона олдига эмас, пешайвон олдига, катта дарвоза ёнида турарди. Аполлония худди машинага чиқиб тинибётган ёш қизчадай рулга кўлини кўйиб ўтиради. Кадо орқа ўриндиқка йўлда тамадди қилиш учун озиқ-овоқ солинган кажавани кўйди. Шу пайт Майкл сўнги дақиқада аллақандай нарса эсига тушган одамдай шонилиб дарвоза оркасига ўтиб кетаётган Фабриционни кўриб қолди. Нета шуни олдинроқ ўйламадийкин, лавнати? Фабрицио елкаси оша ўтринча қайрилиб қаради. Бу этонини сал тартибга чакириб кўйиш керак, шекилли.

У жомадонни ошхона эшити олдига кўтариб чиқди, эртадабки иссиқка кўшилиб лимон хидларининг муғтар вади унинг димоғига келиб урилади. Аполлония унга кўл соқатганди. Майкл машинани Аполлониянинг ўзи эшик ёнига олиб келмоқчи бўлаётганини, ундан турган жопадан жиммасликни илтимос қилаётганини тушунди. Ёрдалик ун қадамча эди. Қалта милтигини кўлига ушлаб олган Кадо машина ёнида отзининг таноби қочиб туради. Фабрицио ҳамон йўқ эди. Шу дақиқада Майклнинг инжонига биров эътибор бермайдиган майда-чўйдалардан яра этган фикр түтилади.

– Шошма! – бакирди у Аполлонияга. – Тўхта!

Унинг овози кучди порглаш овозига кўшилиб йўқ бўлиб кетди. Аполлония машинани ўт олдирган эди. Ошхона эшити парча-парча бўлди. Майклни аллақандай бир куч унинг деворига олиб бориб урди. Устига томадан кутроқ түкилди, бошига тош түшди. Хушидан кетарини, у «Альфа-ромео»дан тўртта гилдирак ва гилдирак гилдиридан бошқа ҳеч нарса қолмаганини кўрди.

У хушига келган хона қоронғи эди. Қимдарнингдир ёртинг овози эшитиларди, лекин у сўзларни бир-биридан

фарклай олмасди. Майка ўзига келганини сездирмас-
лика уринди. Бирок овозлар тинди, каравоти олдиди
ўтирган одам унга энгашаркан:

– Хайрият, ўзига келди, – деди.

Чирок ёнди, нурдан унинг кўзи камашди. Майка
ўтирилиб олдди. Чўнгдай отир боши зиркираб оғриди,
Каравот тепасидати ок доғ аста-секин тинийкашиб, дўхтир
Таза киёфаси тусини олдди.

– Кани, зудлик билан бир кўриб кўя-чи, кейин
чирокни ўчирамиз, – деди секин дўхтир. У фонарча би-
лан Майканинг кўзини ёритди. – Хўш, жойида, ҳаммаси
яхши бўлиб кетади. – У қаддини тикади-да, кимгадир
мурожаат қилиб:

– Гаплашинингиз мумкин, – деди. Каравот ёндан
студда дон Томмазино ўтиради. Майка уни энди аниқ
кўрди.

– Майка, Майка, менинг гапимни эшитсанми?
Сендан икки отиз гап сўрасам бўладими?

Энг осони унга кўла кўтариш билан жавоб бериш
эди. Майка шундай қилди.

– Машинани гараждан ким олиб чиққанди, фабрика-
циомиз? – деб сўради дон Томмазино.

Майка ўзи ҳам ҳис этмаган ҳолда саволга соғуқ
жилмайиш билан бош қимирлатиб жавоб берди. Дон
Томмазино давом этди.

– Фабрицино фойиб бўлди. Кулоқ сод, Майка. Сен
бир хафта беҳуш ётдинг. Тушунсанми? Ҳамма сени
ўлди, деб ўйлашти, хавф-хатар четлаб ўтди, энди сени
ҳеч ким таъкиб этмайди. Отанга хабар бердим, ундан
кўрсатма келди. Сен Америкага қайтасан, бунга оз қолди.
Ҳозирча шу ердан жимай турасан. Тоғда бир хужра
бор, у ерда сени ҳеч ким тополмайди. Сенинг ўлганини
тўғрисида миш-миш тарқалгандан кейин Палермода
ти душмандарим мента сулах таклиф қилишди. Демак,
бошиданок уларга мен эмас, сен керак бўлгансан. Улар
шунчаки чағитиш учун хийла-найранг ишлатиб, асани
да қотилликка тайёрларлик кўришган экан. Бунга эсани

шарма. Бошқасини эса мента кўйиб бер, ҳеч нарсани
ундама. Аста-секин соғаввер.

Энди Майка ҳамма нарсани эслади. У хотини тирик
қотиллаштирили, Кадо тирик эмаслигини биларди. Зўрға
болларини қимирлатди.

– Фабрицино. Чўноларга айтиб қўйинг, кимки мен-
га фабрицинони ушлаб берса, Сицилиядаги энг яхши
аппондига эга бўлади.

Тоғда-жиян бир-бири билан кўз уриштириб олишди.
Дўхтир Таза каравотга якин келди ва ўйчан:

– Отайини, энди сен бевасан. Сицилияда бу кам уч-
раганган ҳолисаси, – дея тўё уни юпатмоқчи бўлди.

Майка дон Томмазинони имлаб яқинроқ чақирди.
Дон каравот ёнига ўтириб, унга энгашди.

– Отанга айтинг, мени уйга қайтариб олиб кетсин, –
деди Майка. – Айтинг, унга чинакам ўтила бўлмоқчиман.

Декан Майка бутунлай соғайиб кетгунча яна икки ой,
сўнгра эса хужжатларни тўғрилаб, у ўтадиган йўлларни
аниқлашга яна икки ой ўтди. Шундан кейин уни Палер-
мондан самолётга Римга, Римдан эса Нью-Йоркка жўнатиб
кўчиришди. Бу вақт ичида Фабрицино тоғилмади.

ЕТТИНЧИ ҚИСМ

ЙИТИРМА БЕШИНЧИ БОБ

Кейн Адамс дорилфутунни тутатгандан кейин қадрдон
Нью-Гемпшир шаҳарчасидати бошлангич мактабга
кетгунчи бўлиб ишга келди. Майка фойиб бўлгандан
кейин дастлабки ярим йил мобайнида, у хар хафтада
Майканинг онасига кўнтрироқ қилиб, суриштириб турди.
Миссис Корлеоне унга доим хушмуомалалик билан жа-
ваб қайтарар ва доим суҳбатини шундай сўзлар билан
бўсуларди:

– Сен яхши қизсан, жудаам яхшисан. Энди Майкани
жонидан чиқар, ўзингга яхши кўёв топ.

Кей бу дангал гапдан хафа бўлмас, аксинча, Майка-
нинг онаси яхшилик қилаётганини тушунарди.

Мактабда таътил кунлари бошланганда у Нью-Йоркка боришга, бирор яхши кўйлақ сотиб олишга, дорифрунчада бирта ўқитан дутоналари билан учрашишга аҳа килди. Эрталабки поезд билан жўнаб кетди ва соат учларда ўзи тушадиган меҳмонхонага етиб борди. Ўнда чарчаб келгандиги учун магазинларга боргиси келмади. Лекин хонада ёлғиз ўтириш ҳам зерикарли эди. Маиқа иккаласи меҳмонхоналардан бирида бир-икки кун бирга бўладиган кунлар одат тусига кириб қолган пайтлар эсига тушаверди. Ана шу хотиралар уни тўшакни кўтариб, Лонг-Бичга кўнтрирок қилишга ундади.

Италянча талаффуз аниқ сезилиб турадиган таниш овоз ким кўнтрирок қилаётгандигини сўради. Нонукал вазиятга тушган Кей секин ўзини туттиб олди.

— Миссис Корлеоне, бу мен, атар эсингизда бўлса Кей Адамсман, — деди. — Майкадан бирор хабар борми, деб сўрамоқчийдим. Унинг ахлоли қалай?

Тўшак бир оз жимиб қолди. Кейин дадил, аниқ равшан овоз эшитилди.

— Майка уйда. Нима, у сента кўнтрирок қилмадингми? У билан учрашганинг йўқми?

Кейнинг ичида аланарса ўзилиб кетгандан бўлди, томонига бир нарса тикилиб, ўзини каттик ҳақоратлангандай хис қилди. У хатто ўзига ҳам нотаниш бўлган овоз билан сўради.

— Кўндан бери уйдами?

— Ярим йил бўлди.

— Шунақами, — деди Кей. — Тушунарли.

Ҳа, ҳақиқатан ҳам, ҳамма нарса тушунарли эди. Майканинг онаси ўғли учун унинг сарик чақачини қадри йўқ экан, деб ўйлашидан каттик хижолат бўлди. Бу хижолатпазлик бирдан нафратга айланди. Нахотки уйланмасликка қарор қилган тақдирда ҳам, унинг тақдирини ҳеч бўлмаганда дўст сифатида Кейни бефари қолдирмаслигини тушунмаса? У имкониёти борида ўзини туттиб тапиришга ҳаракат қилди.

— Ҳаммаси тушунарли, катта раҳмат. Майка уйдалигани, соғ-саломатлигидан бехад хурсанд бўлдим. Шунинчиси эдим, холос. Сизни бошқа бегова қилмайман. Миссис Корлеоне шонилиб, тўё Кейнинг тапларини эшитмагандай:

— Майкани кўрмоқчи бўлсанг, бизникига кел, — деди. — Унга кутимлаган соғна бўлади. Таксига ўтириб кел. Мен дарвози олдидати соқчиларга айтиб қўйман, такси пулини тўлашди. Таксичига хисоблагич кўрсатганидан икки биринч қўп тўлайман, деб айт. Ақс холда улар бундай раҳм жонга келишмайди.

— Боромайман, миссис Корлеоне, — деди совуқкина Кей. — Аттар Майка мени кўргиси келганда эди, алдақачон кўнтрирок қилган бўларди. Танишлитимиз давом этишини овозимас керак.

Миссис Корлеоне овозидати бетоқатлик қучайди.

— Жуа ёқимтой қизсан, оёқларинг ҳам чиройли, деген ақлинг қалтарок экан, — у пичинг билан пикиллаб кетди. — Сен Майканинг олдига эмас, менинг олдига келсанг. Сента айтадиган тапим бор. Дарров етиб кел. Тавсига пул тўлама. Қутаман. — Миссис Корлеоне тўшакни танаб қўйди.

Кей қайта кўнтрирок қилиб, бородамаслигини айтиб кетганини мумкин эди. Бирок у Майка билан учрашиши, танишиши керак эди. Бу эски танишларнинг дўстона раҳбарлиги бўлса ҳам майли. Майка уйда бўлса, ҳеч кимдан янгириномасдан юрган бўлса, демак, одам ўлдирди билан боғлиқ бўлган ўша воқеа яхшилик билан тугабди. Майка аяллатидай бемалол яшай бошлабди. Кей шониб турдан турди-да, учрашувга тайёрлана бошлади. Аслида Майка олти ой мобайнида бирон марта ҳам кўнтрирок келмаганидан кейин ясан-тусаннинг ҳеч қанақа зарурати йўқ эди.

Бир соатдан кейин у Лонг-Бич шаҳри яқинидати парк зонасига етиб келди. Бу ерда қўп нарсалар ўзгариб кетганди. Уларнинг атрофи чўян тўсиклар билан ўраб олинганди. Кириш йўли чўян дарвоза билан тўсикланди. Оқ

пидажак ва кизил кўйлак кийган киши дарвозани очди, машина ойнасидан бошини суқиб хисоблагичга қаради ва таксичига пул узатади. Таксичи мамнун бўлиб, томоқ кириб кўйди.

Эшикни миссис Корлеоне очди. У Кейта бошдан-оёк тикилиб, кўз югуртириб чиқди-да, ҳеч қандай эътирози ўрин қолдирмайдиган қилиб ҳулоса чиқарди.

– Чиройлисан, менинг ўтиларим аҳмоқ. – У Кейнни бир вақтлардагидек кўлидан тортиб уйга етакади, овқат тайёр қилиб кўйилган, қаҳва бикиллаб қайнаётган ошхонага олиб кирди.

– Утир, Майкл тез орада келиб қолади.

Миссис Корлеоненинг ўзи ўтириб, Кейни зўраб меҳмон қиларкан, туриш-турулини ҳақида ишдан-ишасигача кизикиб, сўрай бошлади. Ҳажжонданган Кен саволларнинг баъзи бирларигатина жавоб бера олади, холос.

У деразадан Майклни кўриб қолади. Уй олдига машина келиб тўхтади, ундан икки киши тушди. Кейин Майкл тушди. Ошхонага ён томони билан турган Майкл эркакалардан бирита нимадир деди. Ёнотининг пастроқ қисмида чандик бўлиб, ҳудди ёш бола ўйнаб ўтириб целлулоид кўтирчонининг ёнотини пуцайтириб қуйганига ўхшарди. Шуниси таажжублანарди эдики, Кейннинг назарида бу мутлақо Майклнинг хусни тароватини камситма олмади, аксинча, шу дақиқадаёқ унинг кўзлари ёшга тўлди.

У эшик очилганини эшитди. Ошхонага қирадиган йўлакда Майклнинг оёқ товушлари эшитилди. Хонани кирган Майкл Кейни кўрди. Дастлабки дақиқада у тош қотандай туриб қолади, кейин сезилар-сезилмас жинда майди, чап томонидати чандик унинг қулишига ҳалакит беради. Одайтгина «Садам, мана учрашдик ҳам» деган жумлани юзлаб марта такрорлаган Кей ўрнидан ирвиб туриб, кўз ёшларидан ҳўл бўлган юзини Майклнинг кўкрагига босиб, бўйнига осилди. Майкл унинг ёнотидан ўтди, ўзини босиб олгуча кутиб турди, кейин елкасидан

кўнраб, уйдан машина ёнига етакаб чиқди. Шахсий савчин қолдириб, машина билан дарвозадан ташқарига чиқибди. Кей унинг ёнида ўтираркан, рўмончаси билан ёнотиди бўлиб кетган пардозларини артарди.

– Мен бундай қилмоқчи эмасдим, ўзимни тўтолмай билдим, – деди у. – Сенинг бунчалик нотирон бўлиб қолганинги мента ҳеч қим айтмаганди.

Майкл кулиб чандигини силаб кўйди.

– Мана бунни айтгансанми? Арзиматган нарса. Энди ўнмаман, даволатишим керак.

– Тўшундим. Анча вақтгача улар жим боришди... – Нима бўлди, полициячини ким ўлдиргани аниқландими? Ёш шунинг учун қайтиб келгандирсан-да, а?

Майкл дарров жавоб бермади.

– Ҳа, аниқлашди. Нахотки ўқимаган бўлсанг? Ҳамма Нью-Йорк газеталарида ёзишди.

– Аёмак, ҳар ҳолда у котид эмас! Кей хурсанд бўлиб кетди.

– Агар ўқиганимда онангта олинроқ кўнпроқ келгати бўлардим. – У бирдан тўтилиб қолади. – Қулагини, лекин ҳар гал у билан гаплашганимдан кейин сен қончанлик қилганингда деярли ишонгим келарди.

– Эҳтимол, дастлаб онамининг ўзи ҳам ишонгандир.

– Нахотки? Ўзининг онанг-а?

– Майкл маъноли кулиб кўйди.

– Оналар полициячиларга ўхшайди. Доим ёмон нарсаларга ишоншади.

Нью-Йоркда машинани таражга кўйди. Тараж элатиб билан эски қадрдонлардек сўрашди. Улар бурыакдан ўнгитиб, Майкл чўнтагидан қалит олиб, бир пайтлар қаннаматли бўлган, лекин шу ердати бошқа ўз ҳолига ташлаб қўйилган биноларга ўхшаш эски уйнинг эшигини очди. Унинг ичи тозалити, чиройли қилиб безатилганлиги билан Кейни хайратда қолдирди. Майкл зинапоядан кўтарилиб, Кейни кенг ошхона билан туташ катта, ёруғ палата олиб кирди. Иккинчи ёшиқ эшик ётоқхонага олиб кирди керак. Майкл бурыакдати жавончадан бир шиша

ичкилик олади. Ўзига ҳам, Кейга ҳам куйиб арадаштирдан. Иккаласи диванда жим ўтиришди.

– Бу ёкка нима дейсан, – Майка имлаб ёшиқ эшикни кўрсатди. – Кираимизми?

Кей жимайиб, ичкиликдан ҳўплади.

– Майли.

Кей учун ҳамма нарса аввалтидай эди. Орадан уч йил ўтиб кетди, лекин Майка билан бирга кўрпада ётишдан табиийроқ ҳеч нарса йўқдай эди унга. Гўёки Майка ҳеч қайёқа кетиб қолмагандай эди.

– Мента хат ёзишинг, ишонининг мумкин эди, – деди Кей Майкага маҳкам ёпишиб. – Мен Янги Англияда омета жорий қилган бўлардим. Биласан, янкилар ҳам сир сақлашни жуда яхши билишади.

Майка коронтиликда секин кулиб кўйди.

– Ўша воқеалардан кейин мени кўтишинг хаёлимга ҳам келмаган эди.

– Анави иккаласини сен ўлдирганингда мутлақо ишонмадим, – деди Кей тез-тез тапириб. – Биздаки онанг билан таплашиб ўтириб, шуёҳага борардим. Лекин қалбим тубида ишонмасдим. Сени жуда яхши биламан.

Кей унинг хўрсинганини эшитди.

– Уларни мен ўлдирганманми ёки бошқасими – бу нинг аҳамияти йўқ. Сен бунга нарсаларга кўникишининг керак.

Кей бу тапнинг оҳангидан бирмунча шошиб қолди. – Нима бўлганда ҳам мента очигини айт, уларни сен ўлдирганмисан ёки бошқаларми?

Майка ёстиққа суяниб ўтириб олади. Коронтиликда тутурт чақилди, у сigaretа туташтирди.

– Мента турмушта чиқ. Ёки бунинг учун аввал саволларингга жавоб беришим керакми?

– Мента барибир, сени севаман, мента уларнинг аҳамияти йўқ, – деди Кей. – Лекин сен мента ҳақиқатини айтишдан кўрқисан, демак, севайсан. Хатто уйда қолгани келганингдан кейин ҳам кўнпроқ қилганинг йўқ.

– Биласанми, – энди Майканинг овозида парипонинг бор эди, – қайтиб келганимдан кейин, яна ота-онамнинг

қолганини, Томни кўришимни ўйлаб, унчалик севинганим йўқ. Абаббта, уйга қайтиш яхши эди, лекин аслида унча қурсанга бўлардим. Аммо бутун ошхонамизда сени кўриб, қорам-қорақдан қувониб кетдим. Нима деб ўйлайсан, бу сеннингки?

– Ҳар ҳолда шунга яқинроқ бир нарса бўлса керак.

– Йўқ, мен жиддий сўраяпман. Мента турмушта чиқ қўганинг? Бўлиб ўтган воқеалар ҳақида эса сента ҳеч нарса айти олмаймак. Ҳозир мен отамнинг ишини қилапман. Мени отамга ворис қилиб тайёрлашпти. Биласан, оиланинг аниқ мойи келтириб сотиш билан шуғулланади. Бирок ондамининг ҳам, отамнинг ҳам душманлари йўқ эмас. Шундай бўлгач, ёш пайтингдаёқ бева қолишинг ҳам мумкин. Яна бир гап. Ишим ҳақида кечқурунлари сен билан гаплашмайман. Сен мента ўрток эмас, хотин бўласан. Ҳа, фақат хотин бўласан. Чунки ҳамма нарсани мен билан тенг баҳам кўрадиган ўрток бўлолмайсан.

Кей тирсақларига суяниб кўтарилди.

– Сен бошқача қилиб айтганда мента гангстерман дебмоқчисанга-а, шунақами? – деди Кей бепарво. – Сендан ҳеч нарсани сўрамасам, ҳеч нарса ҳақида ўйламасам... Бу қанақа ҳаёт бўлади? Боладар, уй ишлари – шуми? Агар бирор воқеа содир бўлса-чи? Ахир бу ишнинг охири қамок билан туташши мумкин-ку!

– Йўқ, қамок билан эмас, ўлим билан туташши мумкин. Кей узок жим қолди.

– Ҳар ҳолда, шунча вақтдан бери кўнпроқ қилиш табииништа келмасдан нега мента уйданмоқчисан?

– Бўпти, – деди Майка, – саволинга бир марта жавоб берман. Сен мен суяниб қолган, мен учун қадарон бўлган ягона одамсан. Кўнпроқ қилганимнинг сабабиди, яна тақрорлайман, бўлиб ўтган воқеадан кейин ҳам мени унутмаганлигини тасаввур қилолмаганлигимда. Ўшанда ҳеч қим, хатто отанг ҳам билмаслиги шарти билан бизан бир нарсаларни айтишим мумкин. Агар ҳамма нарса қўпиладигандай бўлса, бирор беш йилдан кейин қорамонлар оиласи бутундай очик ҳолатда иш олиб

боришта ўтади. Бу маълум даражада куч-тайрат талаб қилади – ҳудуди шу масалада сенинг бева қолишинингнинг хавф-хатари кўпроқ бўлади. Мента турмушта чиқишининг сўраётганининг сабабига келсак, сен мента кераксан. Оилади, бола-чакали бўладиган вақтим ҳам келди. Бундан ташқари мен отамнинг таъсири остида яшашганимдек, бодаларим менинг таъсири остида яшашларини хоҳламайман. Майли, сенинг таъсири остида яшасин, Майли, риёкорлик нималигини билмайдиган Чинакам америкаликлар бўлиб ўсишсин. Врач, ўқитувчи, бастакор бўлиб етишсин. Мен уларни оилавий бизнес замбараги ўки ёмпири остида қолдирмайман. Ҳар қандай вазиятда ҳам улар ўсиб юзга етунларича бу ишларни ташлайман. Сен билан овалоқроқ жойга, табиат бағрига кўчиб кетамиз, маҳаллий клублардан бирига аъзо бўлиб қирамиз, бундай ҳаётнинг нимаси ёмон? Сода ва жўн турмуш. Ҳўш, бунака истиқбол сента ёқадими?

– Ғоит ажойиб истиқбол, – Кей бошчини чайқайди. – Лекин ҳаётингиз асосий мақсаднинг нимадан иборат эканлиги тўғрисида ҳатто хотинингиз ҳам таърифини хоҳламасангиз, уйланишининг нима кераги борлигига тушунолмаётиман. Ишонмайдиган хотин билан қандай яшаш мумкин? Отанг онангга ишонади, биламан.

– Тўғри, – деди Майкл. – Лекин бу отам онамга ҳамма нарсани айтaveraди деган маънони билдирмайди. – Ўша жойда, улар билан бирга яшаймизми? Майкл бош ирғади.

– Бунинг ёмон жойи йўқ. Уйимиз алоҳида, турмушимиз алоҳида бўлади. Ота-онанинг бошқалар турмушига аралашадиган одавлари йўқ. Аммо хозирча, ҳамма нарса ўрнига тушушга қадар мен парк зонасида яшаш турмушим керак.

– Чунки бошқа жойда яшаш сен учун хавфли, – деди Кей. Таништанларидан буюн Кей биринчи марта Майклнинг газиб туша ваъжхатини кўрди.

– Отам ҳақида, Корлеонелар оиласи ҳақидаги таъавбуларнинг нотўғри. Киноларда кўрган, газеталар

да ўқиган ҳар хил бўлмағур нарсалар билан қалланг-он тулдириб олибсан. Сўнгги марта тушунтираман, қалонингизга қуйиб ол, сўнгги марта. Менинг отам хотини, бола-чакалари ва бошига тушганда ёрдамчини аямайдиган дўстларини қўллаб-қувватлашга ҳаракат қиладиган наам. У қонун-қоидаларга риоя қилмай яшайди, чунки буни яшаётган жамиятнинг қонун-қоидалари отамга қаршан қўдратли, исёнкор одамларни номақбул турмуш кечиришга мажбур қилади. У бошқалар томонидан уриштирилган, ҳар қадамда уни мағдубиятга дучор қилган қонун-қоидаларга риоя қилиб яшайдиган воз келмади. Унинг пировара мақсади барибир шу жамиятга аъзо бўлиб киришдир. Лекин ўзига яраша куч-қудрат билан киришдир, чунки химояси йўқ одамни жамият қанон қила олмайдди. Ҳозирча эса у қонунлаштирилган талаб-ахлоқдан анча юқори бўлган одоб-ахлоқ ҳақидаги ўзининг шахсий тушунчаларига амал қилиб яшайпти.

Бу гаплардан хайратга тушган Кей коронтиликда ўзини қозига тикилишга ҳаракат қилди.

– Ахир бу ваҳшийлик-ку! Агар ҳар бир одам шундан фикр юритадиган бўлса, нима бўлади? Жамият вайрон бўлади, торда яшган даврларимизга қайтамиз-ку! Майкл, сен ўзинг бунга ишонасанми?

Майкл жимайди.

– Мен отамнинг дунёқарашини баён қилдим.

– Ҳўш, сен-чи, сен ўзинг нима дейсан? – секин сўради Кей.

Майкл елка қисди.

– Мен сента, иккаламиз қўрайдиган оиллага ишонаман. Мен ҳам жамият бизни химоя қилишга ишонаман. Шунинг учун ҳам асосий мақсадим, турли шайтанлар билан сайловларда кўп овоз олишдан иборат бўлган одамларга тақдиримни ишонийб қилишроқчи эмасман. Бутунги кунда ҳар ҳолда вазири аниқ шуидай. Лекин отамга ўхшашларнинг даври ўтди. Хоҳайимизми, хоҳламаймизми, Корлеонелар оиласи жамиятнинг тан олишга ва бу жамият тарқиб-

та киришга мажбур. Аммо, мен айтганимдек, шахсин куч-кудратининг асосий кисмини, яъни бошқача қилиб айтганда пул ва бойликларини сақлаган ҳолда киришни керак, ўз улушларини бўлиштириб олгунарликта қадар мен фарзандларимни имкони борича пухтарок ҳимоя қилмоқчиман.

— Менига қара, сен шу мамлакатни ҳимоя қилиш учун кўнглили бўлиб жангга кирдинг, фронт катнашчисида, қахрамонсан-ку, — деди Кей. — Бунақа ўй-фикрлар сенда қаяқдан пайдо бўлди?

— Эҳтимол, мен ҳам сенинг Янги Англиянг ўғлонлари сингари туо ўзгаришлар тарафдоридирман. Ўзимни шахсан ўзим ҳимоя қилишни афзал кўраман. Агар жиддийроқ ўйлаб кўрсанг, ҳукумат ўз ҳалқи ҳақида жудаам ғамхўрлик қилаётгани йўқ. Лекин ҳозир масаланинг моҳияти бунда эмас. Фақат бир нарсани айтишим мумкин — ҳозир мен отамга ёрдам беришга мажбурман. Сен мен томонда бўласанми, йўқми — ўзинг ҳал қил.

ЙИГИТГА ОЛТИНЧИ БОБ

Меҳмонхонанинг шинам хонаси деразасидан бу жойларга хос бўлмаган инсон қўли билан яратилган чиройли манзара: танасини тўқ сариқ тусда ёниб турган лампочкалар шодаси ўратан пальмалар, икки қатта ховузнинг кўм-кўк сатҳи, саҳро устида жилавланиб турган йирик-йирик юлдузлар кўзга ташланарди. Лас-Вегас охири уфққа туташиб кетган тепаликлар ва тош қолларга бориб такалланган чегарада неон чироклари нуруларини чулганиб ётарди. Жонни Фонтейн қўлини олдига ва сержило жипаранг дераза пардаси оғир қатлари ёнидан ёйилиб тушди. У дераза ёнидан нари кетди.

Нино Валенти қўлида виски тўла стакан билан кучеткада ёнбошлаб ётиб, киморхонадаги одамлар қарда уйнайдиган тақасимон столни йиғиштиришгаётганини, юмшоқ стулларни ташқарига олиб чиқишгаётганини томоша қиларди.

— Жонни, у ёкка қара, — деди у зўрға тили айланиб. — Мен билан шерик бўлиб, анави лавнатида қарши тушмасдан бекор қилдинг, афсус. Омадим чопганини қураганими?

Жонни қушетка қаршисида турган ўтиричга ўтирдан.

— Ёиласан-ку, мен кимор ўйнамайман. Ўзинг қалайсан туурақимсан?

— Зурман, — Нино кинояди қулимсирлади. — Ярим кечга бориб қизлар кела бошлашди, овқатланамиз. Ёндашур қила оласанми, беш бўлак ютиб олдим.

— Ҳа, тўғри, — деди Жонни. — Қизик, сендан кейин буларнинг ҳаммаси қимга қоларкин?

Нино бир сипқоришда стаканни бўшатди.

— Сен, Жонни, туна, фосик одамсан, битта яхши омонинг шукки, ажойиб йигитсан. Кўнглихушлик қилишни ҳам ўрганиб қўйсанг ёмон бўлмайди.

Нино Валенти икки соатдан бери кимор ўйнаётганидан бу энди таъсирини кўрсата бошлади. У жунжика ёнгандай. Унинг одагини яхши билган киморхонадаги неон йиғит ушлаб қолганда, турсиллаб йиқилган бўларди. Уни қўшни хонага олиб чиқишди. Учинчи йиғит стол олдига қолди.

— Бунақа ҳол тез-тез бўлиб турадимми? — сўради Жонни.

Йиғит елка қисди.

— Бутун одадгагидан эртароқ ўйиндан чиқди.

— Дарҳол врач топинглар, — бўжурди Жонни Фонтейн. — керак бўлса киморхонани остин-устин қилиб ташлаш, лекин врач топиб келинг.

Ун беш дақиқалардан кейин хонага Жула Сетал кириб келди. У ҳамон врачга хос салобатга эга бўлмаганлиги Жоннига ёкмади. Дўхтирлар кўтариб юрадиган қора жомадончаси унинг қўлида ғайритабиий бир нарсатга ўхшарди. Жула Нино ётган хонага кирди.

— Нинма бўпти унга? — сўради Жонни.

Жуа тез, чаккон харакатлар билан Нинони текшириб чикади – юрак уришини эшитди, томирини ушлаб кўради, кон босимини ўлчади. Кейин жомадончасидан шприц олади, Нинонинг билагига эхтиёткорлик билан игна санчди. Унинг докадай ошпок юзига жон кириб, ёноклари кизара бошлади.

– Арзиматан нараса, – жавоб берди Жуа. – Бу ерда биринчи марта йикилиб тушганда уни касалхонага юборгандим. У ерда яхшилаб текшириб кўришганди. Диабет, Енгил шакли – дори-дармон килса, парҳез тутса, юз йил яшаса бўлади. Дўстингиз эса бунга мутлақо ривон килмапти. Устига-устак, тинимсиз ичяпти. Жигари даярли ишдан чиққан, навбат мияга келяпти. Хозир нима бўлганлигига келсак, бу енгил беҳушлик ҳолати, Маслахатим шўки, касалхонага ётқизиш керак. Рухини беморлар касалхонасига. – У девор ёнидаги бар олдига келиб, ўзига ичкилик кўйди.

– Жиннихонага? Сиз, нима, бизни масҳара қил-яписизми? – деди Жонни. Шу пайт эшик тақиллаб қолди.

У бориб очди. Остонада Люси Манчинни турарди.

– Жонни! – Манчинни уни ўтди. – Беҳад хурсандим, – Ҳа, анчадан бери кўришмадик. – Люси анча тўлишган, қадди-комати келишган, дид билан кини-нишни ўрганиб олган, сочини чиройли қилиб олдирган, аввалги Манчиннига мутлақо ўхшамасди. Жонни унга шуларни айтмоқчи эди, шу пайт қаравотдан:

– Йигитлар, киттак-киттак қилмаймизми? – деган овоз эшитилди.

Нино қаравот устидаги кўрпада ўтирарди. Таажжубландадиган жойи шундаки, энди у тушпа-тузук бўлиб қолганди. У бармоқларини кисиратди.

– Нета қараб турибсан, Жонни? Ҳали вақт эртта. Томоним тақиллаб кетяпти. Афсус, столни олиб кетиб қоллишди-да!

Жуа стакандаги ичкиликдан катта бир хўпланди.

– Сизга ичиш мумкин эмас, Дўхтир руҳсат бермайдиган.

Нино кошларини чимирди.

– Тугурдим ўша дўхтирларига. Қани қуй, Жонни, биронча ўлим тураман.

Жонни елка қисиб, бар томон юрди. Жуа бетпарвози билан:

– Мен мумкин эмас, дедим, – деди.

Жонни кўлида стакан билан қаравот олдига тўх-тади.

– Бир стакан ичса ўлиб қолмас, ахир?

– Йўқ, бир стакан ичса, ўлмайди, – деди у хотиржам-ми билан. Нино стаканни кўлига олиб бир кўтаришда тўхтади. Жонни унга қулиб қараб кўйди. Дўхтир руҳсат бермасмиш, шу ҳам тап бўлди-ю. Тошини терсин. Шу пайт Нинонинг нафаси ичига тушиб, юзлари кўкариб кетди. Суядан чиқариб ташланган баликдай ози билан январиб нафас ола бошлади. Қадди икки бўкилиб, кўзлари кўнрақидан чиқиб кетай деб қолди. Жуа орқадан келиб, бир қули билан уни суяди-да, иккинчи қули билан нақ тошининг ёнига, елкасига игна санчди. Нино Жулининг кўнада шалвираб, жим бўлиб қолди. Бир дақиқадан кейин ён текка сирғалиб тушди-да, ухлаб қолди.

Жонни, Люси ва Жуа аста кўшни хонага чиқишди. Қанада чинадиган столга келиб ўтиришди.

– Бир културм виски шўнақа таъсир кўрсатишини билганимдингиз? – сўради Жонни.

Жуа елка қисди.

– Умуман шўндай бўлишини кутса бўларди.

– Жин урсин, нета унда мени олоҳлантириб қўй-мадингиз?

– Сизни олоҳлантирдим.

– Бунақа олоҳлантиришмайди, – деди совуққонлик билан Фолтейн.

Жуа пинагини бўзмай жимайди.

– Ҳўш, қандай қилиб олоҳлантиришадиган? Толливу-д-дин врачларга ўхшаб олоҳлантиришадими? Бунақа ши-фокорлар қаяқдан пайдо бўлишаркин, хайронман. Улар-нинг ё қиладиган бошқа иши йўқ, ё ҳеч баалога ақли

етмайди. Нахотки, Нинонинг ахволини тушунишмаса, билшмаса? Бир кун яшайдими, хисоб, део унга хар хил нарсаларни беришаверади. Яшайдими, ўладими – уларга кизкиш бор. Тўри, кечириб бўлмайди, кизкина бир Одамларнинг ҳаётини саклаб қолишга ҳаракат қилмади. Сиз Нинота бир културм виски беришнингизга қаршилик қилмади. Чунки Нино билан хар кун, хар соатда юз бериши мумкин бўлган воқеани сизга кўрсатиб қўймоқчи бўлдим. – Жула олдинга энгашиб, ўша бепарво овоз билан давом этиди. – Дўстингиздан деярли умид йўк. Бунинг керак дедим. Чунки мажбурий тарзда даволамаса, тартибга катъий рий қилмаса, тамом дейверинг. Сиз й ҳаётини саклаб қоласиз ёки бўлмаса у билан видолашаверишнингиз мумкин.

Жула ўрнидан турди. Жонни Фонтейн уни одаддани совуққонлик тарқ этганини кўриб, мамнун бўлди.

– Бу гапларни хозирга ўхшаш вазиятда биринчи марта айтгитти, део ўйлайсизми? Бу гапларни одамларга хар кун айтман. «Кўп овқат еманг – ўласиз, кўп чекманг, кўп ичманг, кўп ишланг – ўласиз» дейман. Хеч ким део кўшиб кўман. Шунанга, сизга ишонч билан айтганим мумкинки, Нинонинг эртала ўлиши эҳтимолдан узоқ эмас. Қанча-қанча маслахат бердим, биттасига ҳам рий қилмади, ҳаммасини безътибор қолдирдишди.

– Мен безътибор қолдирганим йўк, – деди Жонни. – Ўйлаб кўришман. Уларнинг жим бўлиб қолганидан фойдаланган Люси суҳбатни бошқа мавзуга бурди.

– Жонни, сен Ветасда нима қилиб юрибсан? Дам олашганим ёки бирор иш билан келдингми?

Жонни бош чайкади.

– Нима учундир Майка Корлеонега керак бўлган қолибман. Мени кўрмоқчи эмиш. Том Хейген иккаси

бизни учиб келишди. Том сен билан ҳам учрашишларини айтди. Нима гаплитгидан хабаринг йўқми?

– Эртала кечкурун ҳаммамиз, шу жумладан, Фредди ҳам, бирга овқатланишимизни биламан. Менимча, уларнинг ташири мейхонхона билан боғлиқ бўлса керак. Келингин пайтларда, гарчи ҳеч қандай сабаб бўлмаса ҳам, мейхонхонадан тушадиган даромад камайиб кетди. Дон Корлеоне Майка бунинг сабабини текшириб кўришини бекдорлар.

– Майка жатини операция қилдирганимми?

Люси кулди.

– Кен кулдириган бўлса керак. Уни пластик операция қилишда Корлеонелар оиласи Жулни маслахатчи ва ётавурини сифатида таклиф этганди.

Жула ўйланиб деди:

– Қизик, у ҳеч қимта ишонмасди. Менинг вазифам шундан иш тўғри бўлаётганлигига хушёр бўлиб қараб туришдан иборат, део оғохлантиришди. Бўлмаса, унчане мураккаб бўлматан, ўртача хар қандай хирургнинг келадан келадиган операция эди.

– Иккхона томондан овоз эшитилди. Нино яна ўйингиди. Жонни унинг ёнига бориб ўтирди. Люси ва Жула қаравотнинг оёк томонига ўтиришди. Нино беамал кулмасиради.

– Хуш, аслида мен қимнинг бошини қотиришман. Асосан чаток, биродарлар... Эсингдами, Жонни, бир пайт одамни Палм-Спрингсда бўлганимиз? Биз билан яна икки киз ҳам бор эди. Қасам ичиб айтаманки, ўшанда бунга қилмаганман. Аксинча, хурсанд бўлганман. Мента ишонсанми, Жонни?

Жонни уни тинчлантириб деди:

– Албатта, ишонаман-да, қизикмисан.

Жула Нинони яна бир марта текшириб кўрди.

– Ўшанда қасалга қараб турадиган ҳамшира жўнатанан бир-икки кун ётишга тўғри келди. Жиддий айтганиман.

Нино унга қараб кўзини қисди.

– Ҳўп, айтганингизни сўзсиз бажо қиламиз, фақат хамширанинг жулаам чиройлисини жўнатманг.

Жула телефонда хамшира чақиргандан сўнг Лоси билан бирга кетди. Жонни хамширани кутди. Нинно каттик азобланган киефада яна хушидан кетгандай бўлди. Жонни унинг қаравоти ёнида ўтираркан, дўстнинг тили хақида ўйларди. Нинно унга ҳаёда қилишини хаёлига ҳам келтирматганди.

Бундан бир йил илгари Жонни Фонтейн ўзи бошчилилик қилаётган кинокомпаниясининг юмшоқ амал курсисига ўтириб, қийин кунларни бошидан кечираётганди. У ҳаётида бунка қийинчиликларга дуч келмаганди. Агар ўзи бош ролада, Нинно етакчи ролада ўйнагани биринчи картинаси катта муваффакият билан номиниш қилинаётганлигини ва беҳад катта даромад келтираётганлигини айтсак, бу қийинчилик ғайритабиий, ҳеч туюларди. Ҳамма нарса кўнчилидагидай эди. Картинага энг кам маблаг сарфлашга эришилди. Фильмни яратишда иштирок этган ҳар бир одам катта пул олгани аниқ бўлиб қолганди. Жек Воалц қисқа вақт ичида ун ёш қариб кетди. Яна иккита картина сурагга олинган, уларнинг бирида бош ролини Жонни, иккинчисида эса Нинно ўйнамоқда. Нинно кино учун муҳим бир топлама бўлди – ҳеч нарсадан қайтмайди, бир оз дилбар йипит чикиб қолди. Чўқинтирган ота банк орқали даромадини тегишли қисмини мунгазам олиб туради, бу Жоннинг беҳад хурсанд қиларди. У Чўқинтирган отанинг умидларини оқлаган, уни хижолат қилиб қўймаганди. Шундан экан, уни қийнаётган нарса нима бўладийкин?

Жонни нима қийнаётганини яхши биларди. Унинг томон, танглайи ва бурни қичишарди. Фақат қўшиқ айтиётган пайдалагина тоқат қилиб бўлмайди, қичишга бир оз тўхтарди, у бўлса ҳеч бўлмаганда битта кўшник айтишга ҳам қўрқарди. Овоз пайчаларидаги сўтални олиб ташлагандан кейин у Жула Сегала кўншироқ қилиб, қачон қўшиқ айтиб ўзини синаб кўрса бўлишини сўради. Жула

оқлагани пайтда, ҳатто хозир ҳам қўшиқ айтиш мумкинлигини айтди. Жонни у айтгандай қилди – овози хиллашиб, жула хунук чиқди. Шундан кейин эртаси кўни томон оғриб қолди, лекин операцияга қадар бўлганидан бешбарроқ, ундан ёмонроқ оғриди. Томоғини нимадир тортириб, қўйди. Шундан бери у кўрқиб қолди.

Қўшиқ айтолмайди, бундан бери у кўрқиб қолди. Нинно нима керати бор? Япашдан мақсад – эстрадада қўшиқ айтиш эди. Бу унинг учун буғунги кундаги энг зўр оғриқ эди. Бўни Жонни фақат хозир тушунга бошлаган, утган йиллар мобайнида у энг зўр қўшиқчи бўлиб кўнчилиди. Мана энди бугунга келиб, буларнинг ҳаммаси тортириб, қўйди. Мана энди бугунга келиб, буларнинг ҳаммаси тортириб, қўйди. Мана энди бугунга келиб, буларнинг ҳаммаси тортириб, қўйди.

Ҳафтаннинг охири, жума кўни эди. У тўшакни олиб, Ниннонинг рақамларини терди. У шаба ва якшанба кўнчилини Палым-Спрингсда бирга ўтказиш тўғрисида кўнчили олади. Унга икки таниш қизнинг телефонларини берди. Палым-Спрингсдаги уйда Жонни бундай учрашувлар учун ҳамма нарсани тахт қилиб қўйди.

Жула ёш, ҳали учига чиққан тоғламачиларга айланган, улармаган қизлар билан кўнчилишулик қилишнинг таниш бошқача бўлади. Баъзи бир танишлар ҳам келган, кечқурунги овқатга ховуз бўйида каттагина дера бўлиб ўтиришди. Кечки овқатдан олдин Нинно кўнчилидан бирини олиб, хонасига кириб кетди. Иккинчи Нинно исмида малларанг соч қиз ювиниб олиш учун дўхонага кириб кетди. Жонни роқал турган ойнаванда ойнага кирди. Роқал чалиб эски қўшиқларидан бирини айтиб қўйди бошлади.

Астаб-астаботки нотагадир бўлди, лекин тоза чиқди. Жонни ўтирилиб қаради. Тина ҳали чиқмаганди. Ойнаванда аниқ ёшиқ, унинг қўшиқ айтиётганини эшитиётган одам бўл эди. Нинно учундир Жонни қўшиқ айтиётганини эшитиётган эшитишини хоҳламади. У яна қўшиқ бошлади – бу сафар ўзи яхши қўради, қадимий бадалани кўнчилиди. Бошланганиданок худди тоғламачилар олдидан

тургандай, томоғи тирналай, қичишиб, аччиғанини ҳис эта бошлайдиган пайтти кўтиб, овозини баралла кўйиб юборади. Лекин томоғи аччиғмайди ҳам, қичишмайди ҳам, у ўзи куйлаб, ўзи тинглай бошлайди. Овозининг жаранги ўзиникига ўхшамас, лекин ўзига ёқадиган эди. Овозини пастроқ, жаранглироқ, теранроқ бўлиб қолибди, деб ўйлади у. У овозини сал пасайтириб, кўшиқни охиригача куйлаб тутатди ва ўйлашиб ўтириб қолади.

Орқадан Нинонинг овози эшитилди:

– Ёмон эмас, дўстим, мутлақо ёмон эмас.

Жонни ўтиртан айлантич стулда кескин бурилади. Нино эшик олдига турар, қизлар эса йўқ эди. Жоннинг кўнгли ўрнига тушди. Нинонинг йўриғи бошқа, у эшитса бўлаверади.

– Нима деб ўйлагандинг, – деди у. – Мента қара, қизларга жавоб бериб ўйига жўнатвормайсанми?

– Ўзинг жўнатвор, – деди Нино. – Ёқимтой нарсалар экан. Нема уларни хафа қилишим керак.

Э сақкаи сар, ўйлади Жонни, қолмиса қолмиса, вермайдимки, кимга ҳам ҳалакит беришарди.

Кечки овқатдан кейин у ишта киришди. Нинонинг

кўлига мандолина бериб ўтказиб қўйди, қизларга ан паратурани қандай қилиб ишлатишни, қандай қилиб овоз ёзишни ўргатди. Кейин куйлай бошлади. У билан кўшиқларининг ҳаммасини бирин-кетин куйлади. Томон мутлақо отримайди. Жонни ўзини тинимсиз кўшиқ айна олаётгандай ҳис этади. Кўшиқ айтолмай юрган келарида у ҳаёлан бу кўшиқларни бир неча бор ижро этган, ҳар бир сўзни тингловчига аниқроқ, таъсирчанроқ қилиб етказиш устида кўп ўйлаганди. Мана, ўша кунини етиб келди, орзуси рўёбга чиқди. Кўшиқ айта бошладим, овозим юришиб кетди, ўйлади у. Овози жаранглироқ эшитилиштини, йўқми текшириб ўтирмади, энди у бутун диққат-эътиборини ижрога қаратди. Бир оз кўнги тушолмади. Зарари йўқ, ҳали кўникмагандлигидан. Иккинчиси уни ҳеч қачон алдаматан, бир оз машқ қилдиб ҳаммаси изига тушиб кетади.

Нинхот Жонни кўшиқни тутатди. Тина кўзлари парқлаб ўзинг олдига келди-да, қаттиқ ўпиб олади.

– Сени сен иштироқ этган фильмларнинг биринининг ҳам қолдирмасдан кўришининг сабабини энди кўришардим.

Бошқа пайтда бундай мактовлар одатдаги ҳолга келмагандарди. Ҳозир Жонни билан Нино хуранда бўлиб, кезиб кўшишди.

Ҳалиб олдинг овозни эшитгани кўйишди. Энди Жонни ўзига ўзи олдига баҳо бера оларди. Овози эрарган, қаттиқ ўзгарганди, лекин бу ҳар ҳолда ўша Жонни Фонтейннинг овози эди. Бу овозга нозик ранг, ўзига хос пардоз кўшилганди. Агар кўшиқ айтиш техникаси, овозни бошқариш санъатига келсак, у илгари ҳатто камон кўтарилмаган юксаликка кўтарилганди. Орада шунча танарфус бўлишига ҳамда мутлақо тайёргарлик кўришганига қарамасдан, юксак маҳоратга эришганди. Қани олдига уни қанақа шон-шухратлар кўтарттилкин, қизининг ростлаб жилмазкан, Нинота ўтирилиб:

– Ростдан ҳам овозим яхшими ёки мента шундай тўнатишми? – деб сўради.

Нино унинг қувонч порлаб турган юзига ўйчан қараб: – Яхши деганинг нимаси, зўр, – деди. – Лекин шон-шай тур, кўрайлик-чи, эртанга қандай бўларкин?

Жонни кимдир устига совуқ сув қуйиб юборгандай сезилиб кетди.

– Вой, итвачча-эй, – деди у хафа бўлиб. – Эртанинг таъининини емай қўяқол. – Бироқ ўша оқшом бошқа кўришардим.

Эрталаб у таъинишганиб, кечкурун бўлган ишларнинг таъинишгани тушида кўрандай ваҳима билан уйғонди. Ўзига пижамаси билан рояль олдига келди. Овозини тинчирмасдан куйлаб кўрди. Яхши, томоғи тирналмади ҳам, ортилмади ҳам. У қаттиқроқ куйлай бошлади. Овози яннинг, эркин жаранглай бошлади, кўшиқни зўрикмасдан кўришди. Жонни таъинишди кўнлар орқада қолганини, янни ҳаёт бошлангётганини тушунади. Энди продюсер

сифатида инкирозга учраса ҳам майли, энди бунини аҳамияти йўқ. Шу пайт у фқат бир нарсадан, овози кайта чиққанида ёнида кизчалари йўқлигидан, улар учун қўйламатидадан афсусланди. Эсиқ, қандай соз бўларди, Хонага дори-дармонлар солинган араачани суариб ҳамшира кирди. Жонни ўрнидан туриб ухлаётган – яна ким бўлади, баки ўлаётгандир – Нинига юқоридадан қаради. Йўқ, Нини оғайнисининг овози кайтадан тикланганига хавас қилгани йўқ. У бошқа нарсата, дустин бундан бахтиёрлигига, қўшиқ унинг ҳаёти эканлигига хавас қилганини тушуниб қолади. Чунки Нини Валентин учун максда қилиб яшайдиган бундан муҳимроқ нарсанинг ўзи қолмаганди.

ЙИГИРМА ЕТИНЧИ БОБ

Майка Корлеоне кечкурун кеч учиб келди. Аввал айтиб қўйилганидай аэропортида уни ҳеч ким кутиб олмади. Бор-йўти икки киши – Том Хейген ва Альберт Нерни исмли янги шахсий соқчи кузатиб келди, холаос.

Меҳмонхонада Майкага ва у билан бирга келгандарга энг нуфузли меҳмонларга мўлажалланган хашаматдан хоналар ажратилди. Қабўлхонада Майка учрашадиган одамлар кутиб туришарди.

Фредади Корлеоне укасини бағрига босиб кўринишдан Фредади семириб кетган, кўниладан бўлиб қолган дан, олифта, дадида кўринарди. Бутундай бошқа одам бўлиб қолганди, тўрт йил илгари Нью-Йоркдан жўнатиб юборилган, дунёни сув боёса тушпигига чиқмай, диган Бенарин, докайд Фредадига мутлақо ўхшамасди.

У сал тисарилиб Майкага меҳр билан бошдан оёқ қаради.

– Кўринишинг зўр, жароҳатингдан из ҳам қолмабди, Кей қалай? Биз томонларга қачон келадиган?

Майка жимгайди.

– Кўз тегмасин, сен ҳам ёмон эмассан, ўзларинг келтибсан. Кей келарди-ю, лекин эрта-индин кўзи ёринадиган

кўзини кичкинамиёзга қарайдиган одам йўқ. Устига-устак, Фредади, мен бу ерда иш билан келдим, эртага кечкурун, кели билан индинга эрталаб қайтиб кетишим керак.

– Хўп, майли, юр, аввал тамадди қилиб олайлик. Меҳмонхонанинг бош ошпази машхур ошпазлардан, тайвратан таомидан тотиб кўрсанг, бир умр таъми оғзингда қолган. Ёор, дўшта тушиб, кийиниб чиқ, унчага дастурхон қайриб тураман. Чакирган одамларининг хаммаси келтириб бўлиб, кутиб туришибди. Тайёр бўлишинг билан шифора қилиб қўйсанг бас, бирин-кетин киришаверади.

Мов Гринни кейинроққа қоладирайлик, майлими? Мен Майка мулоимлик билан. – Овкатта Жонни фонтеин билан Нинони чакир. Люси ҳам анави жазмани – Френсинг билан келсин. Бир йўла гаплашиб ҳам оламиз.

Гун яримдан ўтганда хашаматли хонада овкатланништа ётиришди. Овкатланиб бўлишунча Майка хамманинг аниқат-этиборида бўлди. Унинг қилиқлари, тапириш наъзалари донга ўхшаши якқол кўзга ташланиб турарди. Көчманинг одағатидай бор-йўқлиги билинмасди. Янги наъзани соқчи Альберт Нерини эса ҳеч ким танимасди, у келган унинг камтарона тутарди. Овкатлангиси йўқлигини эшитиб, эшик ёнидаги креслода ўтириб олади-да, маҳаллий наъзани ўқигиша киришди.

Тез орада официантларга жавоб бериб юборишди. Майка Жонни фонтеинга қайриди.

– Одамларнинг айтишларига қараганда аввалгидан келган зўрроқ қўшиқ айтаётганмишсан? Муҳлисларинг ҳеч янгила ситмаётганмиш. Табриклайман.

– Раҳмат. – Жонни Майка нимата чакиртганини илгаб олганига уринарди. Қанақа хизмат буюраркин?

Энди Майка хаммага мурожаат қилиб давом этди: – Корлеонелар оиласи янги ерта – Ветаста кўчиб келмоқчи. «Женко пура» савдо компаниясини сотиб, шу ерта кўчиб келлади. Бу масалани дон мен ва Хейген билан муҳокама қилди ва Невадада оиланинг келажакда параккин этиш истиқболлари бор, деган ҳулоосата келди. Бўнша бугун ёки эртага эришамиз демокчи эмасман.

Ҳамма ишга тайёрларлик кўриш, эпакага келтириш учун эҳтимоҳ икки, уч, тўрт йил керак бўлар. Лекин шунча режаларимиз бор. Бу меҳмонхона ва ишратхонада дўстларимизнинг катта улауши бор. Шундан келиб чинқо иш тутамиз. Моу Грин ўз акцияси улаушини бизга сотадн, шундан кейин ҳамма иш оила одамлари кўлига ўтади. Фредди Корлеоненинг дўши юзларида ташвиш инфо-даси пайдо бўлади.

– Майка, бунга ишончинг қомилми? Моу Грин бу ҳақда ҳеч нарсa демаганди. У меҳмонхонани бeҳдa яхши кўради. Очинини айтганда бунга рози бўлади, деб ўйламайман.

– Мен шундай бир нарсa тақлиф қиламанки, у рид этомайди, – деди Майка бeпaрвo.

Бу Чўкинтирган отанинг яхши кўрган ибораси эди. Хар кўни эшитиб юрган бўлишларига қарамасдан бу тапдан дастурхон атрофида ўтирганларнинг вужудини жонмирлаб кетди. Майка яна Жонни Фонтейнга ўтиридан

– Дон дастлабита сени ёрдам бeради, деб умид қилгитти. Мижозларни жалб этишнинг эстрададан яқини воситаси йўқ, деб айтишди. Сен билан йилгита беш марта бу ерга келиб бир ҳафта мобайнида концерт кўниб бeриш юзасидан шартнома тузамиз. Кино оламиндан дўстларинг ҳам бу борада ёрдам бeрадилар, деб умид қиламиз. Сен уларнинг кўп ишини қилгансан. Эндан уларга навбaт кeлади.

– Бундан ташвишланмасанг ҳам бўлади, – деди Жонни. – Чўкинтирган ота учун кўлимдан кeлган ҳамма ишни қиламан. Бу сeнтa яхши маълум, Майка. – Унинг овозида шубҳa пайдо бўлади. – Лекин, биласанми, шундоққина ёнимизда яна ўнлаб меҳмонхона ва ишратхоналар қурилгитти. Сизлар тайёрларлик кўрунча қадаб бoшқaлар бу ерни эгаллаб олишдаи – рақобатда бoй бeриш мумкин.

Том Хейген биринчи марта суҳбатга аралашди. – Бу меҳмонхоналардан учтасининг қурилшини Корлеонелар оиласининг дўстлари маблағ билан тeрa миндaлгитти.

Жонни у нимага ишора қилaётганини тушунди. Бу учта меҳмонхона киморхоналари билан оилaга тeрaнинг дeгани эди. Яқин кишиларига даъдаб кўйилган бу оилани каттагина дўкма тeгиши мумкин.

– Яқини, – деди у. – Мен ишга қирпишаман. Майка Лeси на Жула Сeтaлга қаради.

– Сизлардан қарздорман, – деди у Жулга. – Мeнтa яна бeтaдa одамларни сўйишни оруз қилaётганинигини, аёнинг ушa қўнғилсиз аборт вoкeасидан кейин сизни қaсaлхoнaдa операция столига яқин йўлатишмaётганини айтганидн. Шахсан ўзингиздан эшитмоқчи эдим, чиндан ҳам оруз қиласизми?

Жула кулиб кўйди.

– Эҳтимоҳ. Лекин сиз медицинадаги тартибни яхши билмасиз. Қанчалик қуъли бўлман, бу медицинада иш бeрмaдн. Бу соҳада ёрдам бeрoлмaсaнгиз қeрaк, деб кўрaман.

Майка ўйчан бош қимирлатди.

– Тўри айтасиз, сиз ҳaқсиз. Аммо, биласизми, қор-қонлар даврасида аңча машхур яхшигина танишларим Лас-Вeгeсдa катта қасалхона қуришмоқчи. Шаҳарнинг сизга ривожланиб кeнтайиб бoради, қасалхона кeрaк бўлади. Агар ақл билан иш тутиб, йўлини топсaк, бизни сизга жарроҳлик хонасига руҳсaт бeришaр. Саҳ-рoнa кўп мадақали хирургларни қизиктириб кeлтириб бeрмaднми? Қасалхoнaга ёрдам кўрсaтaмиз. Шундай экaн, нeтaдaб кeтмaсдан, шу атрофда юриб туринг. Лeси билан тўрмуш қурмоқчимизсизлар деб эшитдим?

Жула елка қисди.

– Агар кeлгусида ишларимиз юришиб кeтсa...

– Шунча, Майк, агар қасалхона қурмасанг, мен қари етиб бўлиб ўтаман, – деди Лeси ғамгин. Ҳамма кудди.

Майка яна бош қимирлатди.

– Кeлгитдик. Қасалхона қурилгунча сиз тўртта меҳ-монхонада медицина хизматига бошчилиқ қиласиз. Киматчилар тўтланг. Лeси, сeнтa ҳам бирон-бир иш бeрмaднми? Иш топишрмоқчиман. Масалан, рас-тeрaфaти ҳамма совға дўқонлари, бoзoрлари ишини

мувофиқлаштириш зарур. Ёки агар Жула сента уйдан маса, ҳеч бўлмаганда бадавлат кари киз бўлиб қолишни учун ишратхонага кизлар ёллаш билан шуғулланишнинг мумкин.

Бу пайтда Фредди жаҳли чикиб, буркситтиб ситарега тортарди. Майкл у томон қаради:

– Фредди, мен бор-йўти доннинг вакилиман, ҳодос, – деди юмшоқ қилиб. – Табиийки, сента канака иш бермоқчилигини доннинг ўзи айтади. Канака ишлитини билмайман, лекин ишончим қомилки, хурсанд бўласан. Бу ерда бошқарув ишларини мохирлик билан олиб бораётганингни эшитиб турибмиз.

– Нета бўлмаса дон мenden хафа бўлади? – йиғлагувор бўлиб сўради Фредди.

– Киморхонанинг даромади қамалиб кетганини учунми? Мен бу масала билан шуғулланмайман. Бу ишга Моу Грин жавоб беради. Чоғла яна нима керак?

– Сен буларни кўнглингга олма. – Майкл яна Жонни Фонтейнга қаради.

– Мента қара, Нино қани? У билан кўришмоқчиб, дон

Жонни бирдан ғамгин бўлиб қолди.

– Нинонинг бутунлай мазаси қочиб қолди. Хонада ётибди, олдиди ҳамшира бор. Тасаввур қилиб кўрдингиз, дўхтир уни жиннихонага ётқизиш керак, дегитти. У ўзини ўзи адо қилаётганимиз. Тасаввур қила оласанми? Нинно! Пул ўзи оқиб келаверади, иш дегани бошдан охири тошиб ётипти, хоҳласанг кўшиқ айт, хоҳласанг кинода ўйна. Битта картинадан эдлик минг пул ишлаб олгани мумкин. Энди буларнинг ҳаммаси беҳуда. Шон-шуврат уни мутлақо қизиктирмай қўйди. Ичкиликка муқкасидан берилиб кетди, даънати.

Жула бир нарсани демоқчи эди, лекин шу пайт эгнине тақиллаб қолди. Эшик олдидати соқчи парво ҳам қилмаганини, таътасини ўқиб ўтираверганининг кўриб, у таажжуболанди. Эшикни Хейген очди. Шу пайт уни бир четга сўриб, сани бўлмаса итариб ташлашдан

бўлиб, катта-катта қадам ташлаб хонага Моу Грин, унинг прасидан икки шахсий соқчи кирди.

Ўғмиши шубҳали бўлган, Бруклинда ёлланма қотиллик қилган давлатлирай Моу Грин биринчи бўлиб дон-бетасинг келажатини кўра билган биринчилар қаторида бу ерда меҳмонхона, киморхона курган одам эди. Хозир ҳам жаҳли чикиб турганда унинг қўлига тушиб қолиш хавфи эди – меҳмонхонада ҳамма ундан кўрар ва ундан нарироқ юришга ҳаракат қиларди.

Габбланганидан хозир унинг чиройли қиёфаси кўзга кетганди. У Майкл Корлеонегани қараб:

– Қачна қўтишим керак, Майк, – деди. – Эртата ишим бошимдан охири-тохири ётипти. Шунинг учун ҳузурингга бугун киришга қарор қилдим. Хўш, гаплашиб оламизми? Майкл Корлеоненинг юзида дўстона таажжубланиш пайдо бўлди.

– Мамнуният билан гаплашамиз. – У Хейгенга ишора қилди. – Мистер Гринга ичкиликдан қуй, Том.

Жула Альберт Нери Моу Гриндан кўз ўзмай диққат билан уни кузатаётганининг сезиб қолди. Моу Грин инисини соқчиларига қараб:

– Бу ердагиларнинг ҳаммасига соқча беринг, казинонинг боғиб кўришсин, – деди. – Мен меҳмон қилман. – Бу гап Жула, Люсита, Жонни Фонтейнга ва Майклнинг инисини соқчиси Альберт Нерига тегишли эди.

Майкл Корлеоне бош ирғаб маъқуллади.

– Жаши фикр.

Бир неча дақиқадан кейин хонада Фредди, Том Хейген, Моу Грин ва Майкл қолдилар.

Грин стаканни стол устига қўйиб, таъабини зўрға билди, гап бошлади.

– Корлеонелар менинг улушимни сотиб олармиш деган гаплар юрибди. Бу қанақаси бўлади? Сиз эмас, мен инисинг улушингизни сотиб олам.

Майкл оғир-босиқ жавоб берди:

– Мантқан олиб қараганда киморхонанг инкирози учрайди. Ишингда қандайдир чадақшлик бор. Ёлғизмол, биз ишни тўғри ташкил этишга эришармиз.

Грин кўпола ҳаҳолаб қулади.

– Бу қанақаси бўлди, а, сицилиялик тасқаралар? Бошингизга отир кун тушганда Фреддига бошпана бериб яхшилик қилгандим. Энди мени даврдан суриб чиқармоқчи бўляпсизларми? Бу сизларга ўнгай туюлган, шекилли-да, а? Чиранимандар, чиқаролмайсизлар, ёрдамга келадиган дўстларим топилиб қолади.

Майка ўша оғир-босиқлик билан:

– Корлеонелар оиласи сента меҳмонхонани пардозлаш ишларига пул бергани учун ҳам Фреддига бошпана бердинг. Киморхона очилишга ҳам қатта пул берган. Соҳилдаги Молиналилар оиласи эса Фреддинини ва сенинг киморхонангнинг хавфсизлигини таъминлаш билан банд бўлган. Бизнинг оиланинг сен билан ораси очик. Хайронман, нега норози бўляпсан. Ёна сотиб оладиган улушнинг учун оёзингга сиққанича пул тўлаймиз, бунинг нимаси ёмон? Бунинг нимаси адолат сизлик? Барибир киморхонанг инкирозга учрайди. Ёна сента яхшилик қилмоқчимиз.

Грин бош чайкади.

– Мента қара, кўй бу гапларни, Корлеонелар оиласининг энди аввалтидай қу-қу-қуларати йўқ. Чўқинтириван ота қасад. Сизларни Беш оила Нью-Йоркдан суриб чиқармоқчи, шунинг учун бу ердан сердаромад жонни эгаллаб олиш фикрига тушиб қолгансизлар. Сента масаҳатим шўки, Майк, бу ишни ҳаёлингга ҳам келтирма.

– Шунинг учун ҳам сен одамлар ўртасида Фреддининг типшларини қокйб қўлига берган экансан-да, а? Фредди Корлеоне кизариб кетди.

– Бас қил, Майк... Моу баъзида жаҳли чиққанда шунақа бўлиб қолади, аслида умуман муносабатларни миз ёмон эмас. Тўтрими, Моу?

Грин дарҳол хўшёр тортиди.

– Ҳа, энди... бир-биримиз билан сал тортишпир қолгандик, ақл киргизиб кўйишга тўғри келади.

Майка ақасига қаради.

– Қалай, ақл кирдимми, Фредди?

Фредди қовоғини солиб, зимдан уқасига қаради ва индамади. Моу Грин қаби одамларга ўзини ҳақоратлашга пул қўиши Корлеонелар оиласини ҳақоратлаш билан баробар эди. Отаси Фреддини ёқтирмаслигининг сабаби шунларди бўлиб қолди.

Майка ўрнидан турди. Бу учрашув тамом деган маъини билдирарди.

– Эртата Нью-Йоркка қайтишим керак, улушнингнинг баъзи ҳақида ўйлаб кўриб айтарсан.

Грин бакириб тапирди:

– Сен, ифлос, мени осонгина қўлга оламан, деб ўйлаганимми? Нью-Йоркка бориб доннинг ўзи билан гаплашаман.

Фредди ташвишланиб, Том Хейгента қаради.

– Том, сен ахир consigliere сан-ку, дон билан гаплашпир учрашувга тушунтир.

Шу пайт Майка Корлеоненинг юзидан никоб кўтарлиб, ҳақиқий киёфаси кўрингандай бўлди.

– Дон қисман ишдан четлашди, – деди у. – Оилавий бониста асосан мен бошчилик қиламан. Томни эса мен бониста довозимидан бўшатдим. Энди у факат ҳуқуқий масалалар билан шуғулланади. Икки ойдан кейин у оилани билан қучиб келади ва менинг Ветасдати юридик масаламчим бўлади, ишнинг юридик томонлари билан банд бўлади. Шунинг учун ҳам ҳар қанча гапингиз бўлса менинг айттир.

Ҳеч қим ҳеч нарсга демади. Хейген келиб эшикни очди. Моу Грин ва Фредди билан хайрлашмасдан чиқишди.

Эгаллаб Майка Корлеонегга Моу Грин ўз ақияси тушуни ҳеч қанақа пулга сотмаслигини айтишди. Бу кавирин Фредди айтди. Майка елка қисди.

– Мен кетганимча Нино билан учрашмоқчиман, – деди у ақасига.

Нинонинг хонасида улар қушкеткада ўтириб нонушта енаётган Жонни Фонтейнга дуч келишди. Ётоқхонага

олиб кирадиган эшик парадиси очик эди. Врач Ниннони кўраётганди. Нихот парда орқасидан Жуа Сетаг чикади. Майк Ниннонинг кўринишидан хайратда қолади, унинг ахvoli ночорлигини бир қарашдаёқ билиш мумкин эди. У билан беш дақиқача у ёқ бу ёқдан галлашгандан кейин Майк кетишга тараддулланди.

– Донга айтдиган гапинг йўқми, Нинно? У донми сени сўраб-сурситириб туради.

Нинно бир дақиқа худди аввалги ҳолатига келиб, заҳарханда қилади.

– Мени ўлапти деб айтиб қўй. Яна шуни ҳам айтиб қўйки, шоу-бизнес хавфли нарсa. Четдан зайтун мойи келтириб сотишдан хавфлироқ.

Фредди укасини ва унинг одамларини аэропортга етказиб қўйди. Том Хейген билан самолётга ўтираркан, Майк шахсий соқчисига ўтириди:

– Хўш, Ааб, Моу Гринни суратга туширадиганми?

Альберт Нери бармоғи билан пешанасини чертди.

– Суратни тайёрлаб, эртага чиқаётган сонга беринг дим.

ИГИРМА САККИЗИНЧИ БОБ

Нью-Йоркка учиб кетаётган самолёт креслосида ўтирган Майк Корлеоне хордик чиқаришга, ухланга ҳаракат қилди. Лекин ҳаракатлари зое кетди. Унинг ҳаётидаги энг кўркинчи, балки ҳалокатга олиб борадиган кунлар яқинлашиб келарди. Бундай вақтлар келишини тўхтатиб қолишнинг иложи йўқ эди. Ҳамма тайёрларлик ишлари тугалланган, ҳамма нарсa қўлга тутилган, ҳамма эҳтиёткорлик чоралари қўрилганди. Ёнун икки йил вақт сарфлаганди. Кечиктиришнинг фойдаси нўв эди. Ўтган ҳафтада дон сароёғимеси ва оилавий жамоннинг бошқа аъзолари иштирокида расмий тарзда ниндан четлашаётганини эълон қилганди, отаси нима дегувани бўлганилини Майк билган эди. Вақт етиб келган эди.

Майк уйга қайтиб келганидан буён даярли уч йил, келга уйданганидан буён эса икки йилдан ортиқ вақт ўтди. Оилавий ишларга киришишга уч йил тайёрларлик қилди. У Том Хейген билан, дон билан ўзоқ-ўзоқ ўтириб суҳбатлашар, иш билан танишарди. Майк Корлеоненер оиласи бойлигининг кўпчилигидан, куч-қудратининг кўпчилигидан хайратга тушди. Ойла Нью-Йорк маркада беҳисоб мол-мулкка – бутун бир қавратнинг ярмининг эгалаб ётган осмонўпар мамыурий биноларга эга эди. Уолл-Стридаги икки брокерлик фирмасида бошқа кишилар воситачилигида пайчи сифатида иш-тироқ ўтар, Лонг-Айленд банк корпорацияларида, тикетлик фирмаларида акцияларга эга эди. Норасмий қаморхоналарнинг кенг тармоғи булардан мустасно эди.

Оиланинг қорчалонлик операциялари тарихи билан танишаркан, Майк Корлеоне ўзига хос кизик ихтирога дуч келди. Бир пайтлар, урушдан кейин тез орада шунда қалбаки грампластинкалар тайёрлаш ва сотиш билан шуғулланган фирмаларлар тўдасини хомийликка олиб, қатта пул ишлаганди. Фирмаларлар машхур артистларнинг пластинкаларидан нусха қўчиришар ва жуза усталик билан тайёрланган фирма кўпчяларига қайта сотишарди. Улар бирон марта ҳам қўлга тушиш-ганидан. Табийки, бундай грампластинкаларнинг со-тинилишдан бастакорларнинг ўзларига сарик чака ҳам тоғмасди. Жонни Фонтейн бундай қаллобликлардан қатта сарф қўлганини Майк Корлеоне сезиб қолди. Чунки булар ушша пайтларда, у овоздан махрум бўлишдан сал олдин, Жоннинг пластинкаларига муҳлислар орасида асосий қатта эди.

Қандай қилиб дон бу фирмаларга чўқинтирган гапини талон-торож қилишларига йўл қўйди экан? Майк Том Хейгендан сўради. Том елка қиспи билан жавоб берди. Бизнес бизнес-да! Бу биричиси. Иккин-чиси, ёшлигидан бирта ўстан хотини билан ажрашиб, Марго Эптонга уйланиб олган Жоннинг қилмишидан дон қаттиқ ғазабда эди.

– Кейин негa бу калобликлар тўхтаб қолди? Фарибларлар кўлага тушиб қолганими?

Хейтен бош чайқади.

– Коннингнинг тўйидан кейин дон уларга хомийлик қилишдан воз кечди.

Майка бунга ўхшаган схемага кейин ҳам бир неча бор – дон одамларни қисман ўзи дувор этган фалокатлардан қутқариб қолган ҳолларда дуч келди...

Кей уни қутиб олгани аэропортга чиқди. Майка сафардан қайтганда у хар гап беҳад хурсанд бўлди. Майка ҳам. Лекин у бу сафар хурсанд бўлмади. Чунки бу галги сафарнинг хотимаси у уя йил муқаммал тадбирларли кўрган режанинг муқаддимаси бўлади. Уни дон қутади. Сароғеғимелар қутадилар. Ва у, Майка Корлеоне, ўзининг тақдири бутун оиланинг тақдири билан боғлиқ бўлган қарор қабул қилиши, кўрсатма бериши зарур бўлади.

Хар қуни эртадаб боласини эмизгани турган Кей Адамс-Корлеоне қайнонасининг машинага ўтиришининг ва шахсий соқчилардан бири уни каякқадир олаб юртанини, бир соатдан кейин қайтариб олиб келганини кўради. Тез орада у хар қуни эртадаб қайнонаси қаврига боришини билиб олади, черковга бораркан. Қайтиб келганда кўпинча қахва ичгани Кейнинг олдига қирар ва кенжа неварасини суйиб-эркаларди. Қуналардан бирини Кей қулай пайтни пойлаб, католикларнинг хар қанаа вазиятда хар қуни эртадаб черковга бориши шарҳини деб сўраб қолди.

– Нега энди, шарт эмас. Батизи бир католиклар Пасха ва Рождестводан бошқа пайтларда черковга оёқ босини майди. Хар кимнинг хоҳиши.

Кей қулади.

– Ундай бўлса, негa сиз бир қун ҳам қолдирман хар қуни борасиз?

Она Корлеоне қундалиқ одадати нарса ҳақида тини бораётгандай хотиржам жавоб берди.

– Мен чолим мана бу ерга – у бармоғи билан полиз кўрсатди – тушиб қолмасин, деб бораман. Хар қуни ўзини руҳи анави ерга – у тепани кўрсатди – бўлсин, деб дуо қиламан.

Бу гаплар қандайдир йўл билан эрининг хоҳиш-иродасига аниқ қарши бораётгандай қувалик, киноя билан, одадлагидай у йўқлигида тўё доннинг қудратини шаймаслик маъносиде айтилди.

Бир оздан кейин энг чекқадати уйдан дақиллашиб ўтириш уяун икки боласини етаклаб Конни Корлеоне келди қолди. Кей қайинсинглисини чакқонлиги, дақиллашган ақалга меҳрибонлиги уяун яхши кўради. Бутун ҳам маддага кўра у Кейдан Майканинг эри Карлога нисбатан муносабати қандайлигини сўраб билишга киришди.

Хар сафар Корлеонелар оиласининг Карлога муносабати юзасидан гап бортганда, Конни қандайдир интиқлик билан эри ҳақида яхши гаплар айтилишини қутишини Кей анчадан бери сезиб юради. Карло Майката қайин-қамаслигини Конни алақандай ташвиш, деврди кўриши билан сўраб-сўриштиришини Кей кўриб билиб туради. Бунни кўрмаслик уяун кўр бўлиш керак эди. Қуналардан бирида кечқурун Кей шу ҳақда эри билан сўрабашаркан, нима уяун оилада ҳеч ким – хар ҳолда қонини бор пайтида – Соннингнинг хатто исминини ҳам тилга юзмаслигини тушунмаслигини сўради.

Майка Сонни ўлдирилган қуни кечқурун бўлиб ўтган ноқеаларни, Карло хотинини қалтақлаганини, у шайинликига қўнғирок қилганини, тўшақни Сонни оланини, тазабидан ўзини тутолмаган Сонни синглисини эрдон қилишга жўнаганини истаб-истамай айтиб берди. Шунинг уяун ҳам табиийки, Конни ва Карлони оилада қонининг ўлимида айбдор деб ўйлашмасмикин, деган савол ташвишлантириб қелади. Лекин уларни ҳеч қанга айбдор деб ҳисобламаслигини айтди. Уларнинг бу ерда, доннинг олдига қўчириб келтирилганлиги, Карлога қасаба уюшмаси ашпаратига муҳим давримининг топиширилганлиги – бунинг дақиллидир. Оида

унинг ишидан ва кейинги икки йил мобайнида ўзини тутишидан хурсанд.

– Шундай экан, уларни бирор кунги кечқурун меҳмонга чақириб, синглининг кўнглини тинчитиб қўймайсанми? Ахир у бечора қийналиб кетди, – деди Кей. – Ё сенинг гапларингги унга ўзим айтиб қўйимин? Қизик, осонгина бу саволга у узок ўйланиб, кесини жавоб берди:

– Менимча кераги йўқ, Кей. Бу ёрдам бермаса керак. Қандай иш қилишини, қандай гап айтилишидан қатъи назар, у барибир тапшивланаверади.

– Бирок Сонинни ўладириб кетишгани учун сен уни ҳақиқатан ҳам, айбдор деб ҳисоблайсанми?

Майка отир хўрсинди.

– Йўқ, абаббга. У менинг синглим, ҳам яхши кўраман ҳам унга ачинаман. Карло, гарчи кейинги вақтларда ўнгланиб қолган бўлса ҳам, унга дойик эр эмас. Кел, яхшиси бу ҳақда бошқа гаплашмайлик.

Майка Лас-Вегасдан қайтиб келадиган куни Роквелл Лампоне Кейни эрини кутиб олгани аэропортга олиб бориш учун қарортоҳ дарвозаси олдига лимузинини олиб келди.

Кей Том Хейген ва янги шахсий соқчиси Алберто Нери билан самолёт трапидан тушиб келадиган Майкани кўрди. Янги соқчи нимаси биландир Люка Бранно ўхшатгани учун Кей уни ёқтирмасди. Соқчи одамлар орасида турган Кейни биринчи бўлиб кўриб қолди ва бу томонни кўрсатиб, Майканинг елкасидан туртди.

Кей эрининг олдига югуриб борди, уни кучоқлаб олди. Майка хотинини тезда ўқиди-да, нари турган Майка, Хейген ва Кей учаласи лимузинга ўтиришди. Нери ичига иккита одам бор бошқа машинага ўтирганини Кей сезмай қолди. Бу машина лимузинни Лонн-Бичга, то дарвоза олдига кузатиб борди.

Кей эридан ҳеч қачон сафар қандай ўтганини сўрамасди. Хатто сийкаси чиққан ана шундай савол қил

гани этилган соҳага тажовуз қилиш, турмушда хотинлар биллиши шарт бўлмаган нарсалар борлигини эслашни бўлиб туоларди. Кей ана шундай савол берганда ҳам кўнжумомалик билан дарҳол сийкаси чиққан жавоб оларди. Бу Кейни тапшивлантирмасди, у кўнжикиб қолмади. Лекин Майка бутун оқшом отасининг олдига сафар ҳақида ҳисобот бериш билан банд бўлишини айтганида, у беихтиёр қолларини чимирди.

Бутун энди маъзур тутасан, – қушиб қўйди Майка. Аммо эртата бирта сайр қиламиз, кечқурун театрга берамиз. Нью-Йоркда овқатланамиз. – У хотинининг кўнжикта енгилгина уриб-уриб қўйди. Хотинининг етти танак хомиласи бор эди. – Акс ҳолда туққанингдан кейин яна унда болага боғланиб қоласан. Худди ҳақиқий италян хотинларига ўхшайсан – икки йилда иккита бола. Яна кини эмиш.

Кей ҳам бўш келмади, дарҳол киноя билан жавоб берди.

– Сен эса америкалик корчалон эркаларнинг ўзисан. Сафардан келасан-у, дарҳол ишта шўнғиб кетасан. Яна янадан эмиш. – У эрита қулиб қараб қўйди. – Унча кеч келмасдан эртароқ қайтарсан?

– Ун иккитача қайтмайман. Ётнинг келса, мени кутмай ухлайвер.

– Қутаман, – деди Кей.

Кечқурун дон Корлеоненинг уйида, бurchақдаги хонада доининг ўзи, Майка, Том Хейген, Карло Рипцци ҳамда икки сароғетме – Клеменца ва Тессео масаҳатга тулгандилар. Бу келтишдаги мухит аввали кўнарадагига мутлақо қаннамасди, илгарити, деярли қариндош-уруғлардай тинчлик сезилмасди. Дон Корлеоне оила бошлиғи ва-инфессини қисман элмасидан соқит қилишини ва бу инфессини Майкага топиширишини эълон қилган кунда янада бўлган танглик ҳамон сезилиб туради. Оилавий интиқатларда бошчилиқнинг отадан ўтилга ўтишита эр донм ҳам риюз қилинавермасди. Бошқа ҳар қандай интиқатда Клеменца ва Тессео қабри сароғетмеларнинг ўзи

доннинг ўрнини эгаллашга даввогарлик қилиши ёки ҳеч бўлмаганда бўлиниб чиқиб, ўзининг оилавий синдиқчини ташкил этишини талаб қилиши мумкин эди.

Дон Корлеоненинг ташаббуси асосида Беш оида билан тузилган тинчлик шартномасидан кейин онанинг куч-қудратига бирмунча путур етгани ҳам тасвир қилди. Энциликка Барзини Таггальлар билан биргаликда Нью-Йоркдаги энг қудратли оилага айланди. Улар илгари Корлеонелар эгалаб турган мавқега кутарилиб олган эдилар. Устига-устак улар Корлеонелар оиласини қадам-бақадам киморхоналар жойлашган четаралардан суриб чиқариб, оиланинг куч-қудратига аста-секин зарба беришни давом эттиришарди. Корлеонета қарашли чет тарата ўзининг буюкмерини жойлаштиришар, кейин кутиб туришар, деярли ҳеч қандай қаршилик бўлмаганини кўриб, иккинчисини жойлаштиришарди.

Дон Корлеоненинг ишдан четлашishi Барзини ва Таггальлар учун байрам эди. Майка қобилиятини намойиш қиладиган пайтлар ҳам келди, лекин отасидан узоқни кўра билиш ва обрў-эътиборга эга бўлиш учун ҳали қамида ўн йил бор. Корлеонелар оиласи тушкунлик кунларини бошидан кечириётганди. Бунга ҳеч қандай шак-шубҳа йўқ эди.

Оила катор жиддий омадсизликларга учради. Фредди жууда зўр бўлганда меҳмонхона соҳиби бўлишга яраши маълум бўлиб қолди. Соннининг ўлими онда бошита тушган чинакам кулфат бўлди. Сонни ҳамма хисоблашадиган дахшати куч эди. Consigliori давомида ирландияликни ўтказиб қўйиш дондек ақлдан оқиб томонидан йўл қўйилган хато эди. Ирландиялик мавқеда корликда, айёрликда сицилияликка тенглашиб бўлган. Бошқа оидалар таҳминан шундай деб ўйлашадиган ва Корлеонеларга нисбатан Барзини-Таггаль иттифоқининг кўпроқ хурмат қиладиган бўлиб қолдилар. Майка ҳамма эса ақл-идарок жихатидан Соннидан устун бўлса ҳам, лекин кучли шахс сифатида Соннига, ақл-идарок жихатидан отасига тенглаша олмайдди, деган фикрда эдилар. Ўн

оғз билан айтганда, уларнинг наздида Майка ўртамиёна қобилиятли одам эди. Ундан хавфсирашга ҳеч қандай асос йўқ эди.

Ўнудан ташқари, хатто доннинг тинчликка эришини ёрдам берган дипломатлик санъатига қойил қолса-да, Сонни учун ўч олмаганлиги одамларнинг унга нисбатан хурмат-эътиборини сўсайтириб юборганди. Кутчаликнинг эътироф этишига қараганда, соннинг вазиятда дипломатлик санъати ожизлик қилгани эди.

Ўларнинг ҳаммаси дон Корлеоненинг бурчақлати олдига ўтиртанларга маълум эди, улар орасида бундан фикр тарафдорлари ҳам йўқ эмасди. Карло Рицци Мавқега нисбатан дўстона муносабатда бўлса-да, лекин унинг олдига бир пайтлар Соннининг олдига турганидай торлаб турмасди. Клеменца ҳам Турк ва полиция қанчалар билан ўтказган операция учун Майкани хурмат қилса-да, қалбининг тубида Майкадан дон чикмайди деб исбодларди. Клеменца Корлеоне оиласидан бўлиниб кетган ва ўзининг империясини тузиш имконияти берилган деб умида қиларди. Лекин дон унинг ору-умидарин беҳуда эканлигига ишора қилиб ўтди ва Клеменца зармат юзасидан вақти-соати келгунча унга тобе бўлиб турганига мажбур бўлди.

Тессино Майка хақида яхшироқ фикрда эди. У Майкадаги пухта яширин кучни, нимага қодирлигини буюклардан яшира олиш маҳоратини хис қиларди. Доннинг дўст яхши хислатларининг етарли баҳоламанлиги, дондан эса қамчиликларининг ошириб сўзлагани яхши, деган маслахати эста тушарди.

Доннинг ўзи ва Том Хейген, албатта, Майканинг чинакам қар-қимматини яхши билишарди. Агар дон ўзининг Корлеонелар оиласининг авалги шон-шухратини тиклай олинган қобилиятга ишонамаса, ҳеч қачон вазифасини зим-дангадан соқит қилиш тўғрисида ўйламаган бўларди. Хейген эса унга беҳуда мураббийлик қилмаганди – Майка инданий иш сирларини жууда осон ўзлаштириб олаёт-

галитини кўриб, у хайрон қолади. Майка хакикий ота ўғли эди.

Клеменца ва Тессю Майка уларнинг регимеси сонни киккартириб юборганидан ва Сонни регимеси ўрнини янгисини ташкил этишни лозим топпаганлигидан норози эдилар. Корлеонелар оиласи энди амалда бор-йўли иккита, шунда ҳам заифлашган жановар бирликка эга эди, холюс. Сарогетмеадар, айникса, Барзини ва Татта-льядар уларнинг мулкита тажовуз қилаётганликларини хисобга олиб, бундай लोकйдиликни ўзини ўзи ўлдирини деб хисоблардилар. Улар дон худди ана шу камчилиكنи бартараф этиш учун фавкуллода кенгаш чакиртган, деб ўйлагандилар.

Майка тапни Ветаста қилган сафари хақида ахборот беришдан ва Моу Гриннинг курорт курилишидаги улушини сотиш тўғрисидаги таклифни рад этганлигидан бошлади.

– Лекин биз шундай бир таклиф киритамизки, у рад этолмайди, – деб кўшимча қилди Майка. – Сизларга маълумки, Корлеонелар оиласи ўзининг қорчадонини операцияларини Ғарбга кўчиришни режалаштирмоқда. Оилавий бизнес асосини худуддаги турта меҳмонхона казино ташкил этади. Аммо бу бирданга рўй бермайдан. Вақт керак бўлади. – У Клеменцага қараб қўйди. – Ўн Тессю, сиз ҳам йил давомида ҳеч қанака сўзсиз, эълитро-сиз мен билан бирга бўлишинглар керак. Кейин Корлеоне-лар оиласидан бўлиниб чиқишинглар ва мустанга оила ташкил этишинглар мумкин. Табиийки, ушундан ҳам ўртамиздаги дўстлик сақланиб қолади. Лекин бир йил сизлар менинг қарамотимда бўлишинглар зарур. Ҳеч нарсадан ташвишланманглар. Сизлар ҳал этилмайдан, деб ўйлаган муаммолар ҳал бўлади – ана шу максалда музокара-лар олиб бори-лишти. Ҳозирча тиш-ни-тишга кўйиб турасизлар.

– Моу Грин отанг билан учрашмоқчи бўлса, нега сен қарши чиқдинг? Дон ҳар қандай одамни кўндирини мумкин эди, – деди Тессю.

Ушта дарҳол доннинг ўзи жавоб берди:

– Бунақа масалаларни энди мен ҳал қилмайман. Агар мен бу ишга аралашсам, бошқаларнинг Майка тўғрисидаги фикрита таъсир қилган бўламан. Бундан ташқари, Моу Грин мен ади-бади айтишиб ўтирадиган одамлардан эмас.

Тессю бу тапни Моу Грин оқшомлардан бирида Лас-Вегас меҳмонхонасида, ҳамманинг олдиди Фредди Кор-понени қалтақлагани тўғрисидаги миш-мишлар билан тасқослаб кўрди. Тўшунари. Тессю кресло суянчитига таяниб ташлади. Моу Гринни алақачон гумдон бўлган одам деб ўйлаш мумкин эди. Корлеоне-лар оиласи уни кўнатириб ўтириш тўғрисида бош оритмайди.

Энди Карло Рицци савол берди:

– Амак, Корлеоне-лар оиласи Нью-Йоркдаги ҳамма парчионлик операцияларини тутатади, шундайми? Майка бош ирғади.

– Элитун мойи келтириш билан шуғулланадиган компанияни сотамиз. Қолганларининг ҳаммаси имкони борича Тессю ва Клеменцага ўтади. Лекин, сен, Карло, топишланмасанг ҳам бўлади, беиш қолмайсан. Сен Невадада ўстансан, штатни ҳам, одамларни ҳам яхши биласан. У ерга кўчиб бортанимиздан кейин менинг ўнг қўлим бўласан, деб умид қиламан.

Карло хурсанд бўлганидан кизариб кетди. Мана, инсонг ушга ҳам навбат келди, у ҳам ҳамма хокимиятни қўлга тулиб олган бир тўп сара одамлар даврасига кирди.

Майка давом этди.

– Том Хейген бутундан бошлаб consilientликдан оқиб қилинади. У ҳукукий масалалар бўйича бизнинг бизнесдаги масалаҳатчимиз бўлади. Икки ойдан кейин элнинг, бола-чақаси билан доимий яшаш учун у ерга келиб боради. Энди у фақат юрист, холюс. Шу дақиқадан бошлаб бошқа масалалар билан ушга ҳеч қим муружаат қилмайди. Бу сизларда ҳеч қандай шубҳа уйотмасин. Мен шундай қарорга келдим. Агар мен масалаҳатта

мухтож бўлиб қолсан, отамдан қучадиқроқ *consigliori* то помасам керак, деб ўйлайман.

Ҳамма қулади. Бирок бу ҳазил вазиятни юмшатмдан Том ўйиндан чиққан, хокимиятдан маҳрум этилгандан Ҳамма ер остидан Хейгенга қараб қўйди. Ўтирганларнинг унинг бу ишга қандай қарашини кизиктирарди, Хейген эса пинатини бўзмасдан ўтирарди.

Тессео хотиржам деди:

— Сен *tegitime* одамлар олишга рухсат беришини керак, деб ўйлайман. Бу палид Барзинилар кун сайини ерларимдан озгина-озгинадан қўшиб олишгити. Менимча, уларнинг таъзирини бериб қўйсак ёмон бўлмасан.

— Йўқ, — деди Майкл. — Бунакаси кетмайди. Хозирча индамасдан, жимгина ўтирасизлар. Невадига қучиб кетишдан олдин ҳаммасининг хисоб-китобини қиламиз.

Куринишидан бундай жавоб Тессеони қаноатдан тирмади. Ўзига нисбатан Майклнинг қаҳрини кеттиришдан қўчмасдан, унинг боши оша дон Корлеонегамурожаат қилди.

— Ўзюк йиллик дўстлигимиз хурмати мени кечирини, Чўкиттирган ота. Менимча, Майкл иккадангиз қатъи хатога йўл қўймоқдасизлар, деб ўйлайман. Ичкарида яъни бу ерда қуч тўпламасдан туриб, қандай қилди Невадада бирор нарсатга эришиш мумкин? Биринчиси иккинчисининг бўлиши мумкин эмас. Кейин, сизлар бу ердан кетгандарингиздан кейин Пит иккадангиз Барзини ва Татталларга қарши турулмаймиз, улар беҳад қучди. Бизни эртами-кечми мажбурлаб ташлашгани бу Барзини дегани эса менига мутлақо ёқмайди. Корлеонелар оиласи бундай ишга ожизлигини кўрсатгани учун эмас, қуч-қуларатини намойиш қилиш жихатидан қўл уриши керак, деб ўйлайман. Биз *tegitime*ларимизнинг мустаҳкамлашимиз ва улар тортиб олган ерларимизни, ҳеч бўлмаганда Статен-Айлендаги ерларимизни қайтариб олишимиз керак.

Дон бош чайқади.

— Мен суҳб тузганимни эсингдан чиқарибсан. Берган бундан қайтолмайман.

Шу билан кенгаш тугади. Энг муҳим янгилик шу бўлибди, яъни келажакда Клименца ва Тессеогга ўз ерларидари асосида хусусий оилавий синдикатларини ташкил этишга рухсат берилди. Тессеогга киморхоналар ва йуқлинидаги кемадар тузаталган корхоналар ўтатишдан бўлди. Клименцага эса Манхэттендаги киморхоналар ва Корлеонелар оиласининг Лонг-Айленд ипподроми тоғалаторидаги улуши тегадиган бўлди.

Ҳар икки сароғегиме унча кўнгли тўлмаган ҳолда, калоннинг бир бўрчагида шуҳа билан хонадан чиқди. Карло Рипци нихоят хотинининг қариндош-уруғлари афрасида уни ўзларининг одами деб тан олишлариға қана қилиб, бирмунча ушланиб қолди. Лекин Майклнинг бунга хохиш-истаги йўқлигини тездаёқ тушуниб олди. Андерс Нери уни эшиккача қузатиб чиқди. Прожекторлар ёритиб турган майдончадаги қатор уйларнинг энг юксакдаги уй томон йўл оларкан, Карло Нери айвонда туриб, уни қузатаётганлигини сезиб қолди.

Дон, Том Хейген ва Майкл ёлғиз қолишар, хонадаги вақит дарҳол юмшади. Бу учаласи ўзюк йиллар бир том юмтада яшашганлигининг натижаси эди.

Сўзнатини биринчи бўлиб Том Хейген бўзди.

— Майкл, нега мени майдондан четлаштирипсан? Майкл таажублангандай бўлди.

— Ахир Вегасда сен менинг энг биринчи одамим бўлсан. Биз тўла қонуний очик холатга ўтамиз. Сен эса бизнинг қонунчимиз бўласан. Бундан юқорироқ мансаб бўлмас керак.

Хейген ғамгин жилмайди.

— Мен бунга айтаётганим йўқ. Рокко Лампоне менинг рухсатимсиз яширин тарзда *tegitime* тўплаётганини айтганман. Нери билан мен орқали эмас, бевосита алоқа қилишни маъқул кўраётганингни айтганман. Дарвоқе, шунинг айтиб қўйишим керакки, Лампонени танлаб хато қилмабсан. Жуда яхши ишлашгити.

Дон — Чўкиттирган ота

Майкнинг пешанаси тиришди.

– Агар сен унинг ишларидан хабардор бўлиб юртин бўлсанг, демак, унчаalik яхши ишламапти. Уни мен танламаганман. Дон танаган.

– Бунинг аҳамияти йўқ, – деди Том. – Ҳўш, нега мени майдондан четлаштирадинг?

Майк унинг кўзига тик қаради.

– Том, уруш пайтида сен conscriptlikка яраматсан. Вазият кескинлашиб ва биз уруш олиб боришга мажбур бўлишимиз эҳтимолдан узок эмас. Булардан ташқари, энг муҳими, сени олов чизигидан нарироқ олиб кетмоқчиман.

Хейген кизаради.

– Бўпти, майли. Энди бошқа бир гап айтмоқчиман. Мен Тессининг фикрига қўшиламан. Сен куч-қуяртининг намойиш қилиш позициясидан туриб эмас, оқинлик позициясидан иш кўришсан. Бу эса хунук оқибатларга олиб келади. Барзини қашкир. У сени нимтадай бонелатанда бошқа оилалардан ҳеч бири Корлеонеларга ёрдамга келмайди.

Энди дон гап бошлади.

– Том, бу қарорга Майк бир ўзи келгани йўқ. Унга мен шундай маслаҳат бердим. Эҳтимол, биз ҳар қандай вазиятда мен айтмаслигим керак бўлган чоратадбирларни қўллашга мажбур бўлармиз. Бу менин хоҳиш-иродам, Майкники эмас. Мен сени ҳеч қачон ёмон conscript деб ҳисобламаганман, сен хафа бўлма. Майкага тула ишонганим каби сента ҳам тула ишонман. Мен айтолмайдиган сабабларга кўра сен бу ердан юз бериши мумкин бўлган воқеаларда қатнашмаслигин керак. Дарвоқе, Лампоненинг яширин режими сенин эътиборингдан четда қолмаслигини Майкага айтгандим. Бу менин сента ишонилимининг далили.

Хейген бу гаплар кўнглини кўтариш учун айтилаётганлигини тушунади.

– Эҳтимол, бирор ёрдамим тегиб қолармиди, деди у.

Майк қатъиян бош чайқади.

– Сен ўйиндан чиқасан, Том.

Том Хейген стаканини бўшатди.

– Тилёламалик қиялпти, деб ўйламагину, Майк, сен дегирли ҳеч нарсанда отангдан қолишмайсан. Дегирли анд бир нарсани ундан яхшилаб ўрганиб олишинг керак.

– Нима экан у? – мулоҳимлик билан сўради Майк.

– Одамларга қандай қилиб «йўқ» дейишни ўрганишинг зарур.

Майк жиддий бош ирғади.

– Сен ҳақсан. Бунга ҳисобга оламан.

Хейген кетгандан кейин Майк ҳазил аралаш отасига қаради.

– Мана, мента ҳамма нарсани ўргатибсиз. Энди одамларга улар хафа бўлмайдиган қилиб рад жавоби беришни ўргатаркансиз.

Дон нарироққа, қатта ёзув столи олдида бориб ўтиради.

– Яхши кўрадиган одамларнинг «йўқ» демаслик керак, ҳар ҳолда тез-тез бундай демаслик керак. Ҳамма бир мана шунда. Агар мабодо «йўқ» дейишга тўғри келса, шундай айтиш керакки, сенинг бу сўзинг «май-дан» дегандай эшитсин. Ё бўлмаса одамларнинг ўзлари «йўқ» дейишларига эриш. Э, нимадлар деб бошингни котиришсан, сен замонавий одамсан, мен эскича фикрлайдиган одамман.

Майк кулди.

– Аммо сиз Томнинг бу ишларга аралашмаслигини кераклигига розимисиз?

Дон бош ирғади.

– Тўғри, у бир четда туриши керак.

Майк овозини пасайтирди.

– Мен бу ишга факат Аполония ва Соннингнинг кассини олиш учунгина қўл урмаётганлигини айтадиган пайт келди, шекилли. Шундай қилиш зарур. Тессинга Том Барзини ҳақида тўғри гапларини айтишяпти.

Дон Корлеоне яна ўйчан бош кимирагди.

– Касос шундай таомки, совитан сари ширин бўлаверади, – деди у. – Агар бошқача йўл тутсам сенинг тирик қайтмаслигингни билаганимда, улар билан сулҳ тузмасдим. Ҳар ҳолда, қизик, шунга қарамасдан Барзини сени гумдон қилишга яна бир марта уриниб кўради.

– Бу уринишни дон Томмазиното суикасд нискоби остида амалга ошироқчи бўлди. Жуада пухта ўйланган эди бу иш, ҳатто сиз ҳам сезмай қолаверардингиз. Бир нарсда уларнинг омади юришмади – мен тирик қолдим.

– Чўпон топиладими? – сўради дон.

– Бир йил оқдин ўзим излаб топдим, – деди Майка, Буффалода пиццерия очиб олибди. Бошқа исм, қалбон паспорт – ҳаммаси пухта. Чўпон Фабрицио жуада яхши жойга ўрнашиб олибди.

Дон бошини эгди.

– Демак, энди кўтишдан фойда йўк. Қачон бош ламоқчиган?

– Ҳар эҳтимолга қарши Кейнинг кўзи ёрилувча кўтиб турмоқчиман. Шунингдек, Том Ветасда мустаҳкам ўрнашиб олиб, ҳамма ишлар босди-босди бўлувча кўтаман. Бир йилдан кейин бошламоқчиман.

– Ҳамма нарсани пухта ўйладингми? – дон бошини кўтармасдан гапиришда давом этди.

Майкнинг овозида илқилик пайдо бўлди.

– Сизнинг бу ишларга дахлингиз йўк. Ҳаммасини мен зиммамга оламан. Ҳаммасига ўзим жавоб бераман.

Дон узок жим қолди. Кейин нафасини ростлади:

– Ночора, сен айтгандай бўла қолсин, – деди. – Балки мен шунинг учун ҳам ишдан четлашгандирман, шунинг учун ҳам тизгинни сенинг қўлигизга тутқаздандирман. Мен ҳаётимда қилишим керак бўлган ишларни қилиб бўлдим, бошқасига кўнгли чопмайди. Гоҳо бурч тақован энг мустаҳкам кўрғонни ҳам вайрон қилади. Майли, сен айтгандай бўлсин.

Орадан бир йил ўтувча Кей Адамс-Корлеоне иккинчи ўтилни тугиб берди.

Тўғруқхонадан келганда, уни боғдаги қарортоҳда манжикардай кўтиб олишди. Ўтган йили Нино Валентиниясига қон қуйилиб вафот этди. Унинг ўлимидан бир неча ҳафта оқдин Жонни Фонтейн Нино бош ролини ўинган картинани экранларга чиқарган ва мисдан кўрилмаган югук Нинони тез орадаёқ жаҳон кино қонавуллари қаторига чиқариб қўйганди. Шунинг учун ҳам Нинонинг ўлими ҳақидаги хабар бўлвар матбуотининг биринчи саҳифаларида босилди. Матбуотда босилган суҳбатлардан бирида Жонни Фонтейн дўстини касалхонага зўрлаб ётқизмаганидан афсусланиб, унинг ўлимида ўзини қаттиқ айблади. Бу гапларни ҳеч қим жиддий қабул қилмади. Ахир Нино Валентини кино қонавуни даражасига кўтарган Фонтейн эмасми,ди? Садоқатли дўстлиқка бундан бошқа яна қанақа дадил керак?

Нино Валентини дафн этиш маросимида Корлеоне-лар оиласидан расмий вакил сифатида Альберт Нери келди. Дон ўзи Калифорнияга бормоқчи эди, лекин керак хуружи билан ётиб қолди ва бир ой касалхонада давомлади.

Нино дафн этилгандан кейин икки кун ўтгач, Моу Гринини ўйнаши, Голливуднинг машҳур актрисаси уйида отиб кетишди. Альберт Нери Голливуддан Қариб денгизига тавтилга жўнаб кетди. Орадан уч ҳафта ўтгач, қуёшда кўниб, қорайиб Нью-Йоркка қайтиб келди ва вазифасини дао этишга киришди. Майка Корлеоне уни қулиб, ортинча мактамасдан кўтиб олади. Лекин бу камтарона нақтов сўзлари орасида энди Альберт Нерига маопшдан танжари оилага тегишли бўлган Ист-Сайддаги энг кўп фойда келтирадиган бўкмекерлик дўконидан қўшимча сак туланиши тўғрисидаги хабар ҳам ўрин олганди. Нерининг оқдидан хурсанд бўлиб, ўз ишини ҳалол адо этиётган одам хизматларига яраша тақдирланадиган дунёда яшаётганлигидан мамнуналик хис-туйғуси билан чиқди.

Майк Корлеоне ҳамма нарсани майда-чуйдаларингача кӯзада туттан, ишидан-игнасигача ҳисоблаб чиққан, ҳамма эҳтиёткорлик чораларини кўрган эди. Тайёртарлик ишларини бир йил мобайнида тўла туталашта умид боғлаган эди. Лекин такдир Майкк оруз килган бир йилни унга раво кўрмади. Мушлако кӯза тутилмаган бир вазиятда омад ундан юз ўтирди. Бошқа биров эмас, Чўкиттиртан отанинг ўзи, қудратли доннинг ўзи Майк Корлеонета панд бериб қўйди.

Эртадаб куёш чарақлаб турарди. Хотинлар черконт кетишганди. Дон Вито Корлеоне жомакорлари – эски житарранг иштони, ранги ўчган кўк кўйлати ва ишак тасмаси эзилган қорамтир шилпасини кийиб томорқасига чиқди. Кейинги йилларда дон ортиқча семириб кетганди, ҳаммага соғилитининг ташвишида помидор етиштириши билан шуғулланишман дурди. Лекин бунинг тўғри эмаслигини ҳамма ҳам билвермасди.

Тўғриси шу эдики, у эртадаб туриб, эгатлардаги помидор кўчатларни парвариш қилишни яхши кўрарди, мевадарини кўриб севинарди. Бу экинлар унга Синдилани, отасининг ўлимидан илгарити, ҳали ваҳима ва ғам-алам нималигини билмаган боқира болалигини эста соларди. Ловиянинг учини опшок тулар безаган, кўк пн ёзининг найзадай учлари ер бетини бир текис қоплаганди. Сабзавот учун ишлатиладиган ўғит – мол тўншидан тайёрланган шарбат суви тўла боёча томорқанинг бир четиде коровудай қаккайиб турарди. Дон ўз қўли билан тахтадан ясатган сўқтақларга буй чўзган помидор кўчатларини ўтгон оқ чилвир билан боғлаб қўйилганди.

Дон шошиларди. Куёш найзага келиб, помидорнинг япрогини худди қоноз сингари қуйдира бошлаётгани қадр экинни сўғориб бўлиши керак эди.

У мўлжалланган вақтида улуғурди. Куёш беасёв кундира бошлади. Дон «бўлди, бўлунга етар» деб хаёлидан

ўзини қўндирди. Уч-тўрт жойга сунчиқ қозик қоқиш қозган эди. Дон яна энгашди. Шу охириг эгитининг боининг чиқса, тутатади.

Тусатдан куёш думалаб кетиб, худди доннинг боши устида муаллақ осилиб қолгандай бўлди. Хавода тилда чинчилар пайдо бўлди. Доннинг кўзига невараси – Майкнинг катта ўғли кўринди, у эгат бўйлаб дон тиззалаб ўтириб қолган жойга юзуриб кела бошлади. Бирдан кўзин оладиган сарик аланга болани тўсиб қолди. Аммо донни дақиллатиб бўлмасди, унинг бошидан кўп иш ўтганди. Сарик аланга пардаси ортида яшириниб олган ажал сакрашта тайёр бўлиб турарди. Дон қўли билан болани нари сурди. Яна бир дақиқадан сўнг кеч қолган бўларди. Унинг кўксига биров боқсон билан ургандай бўлди. Дон юзтубан йикилди.

Майк Корлеоне ва соқчилардан бир неча киши етиб келганда, дон тулпроқ чангаллаб, юзтубан бўлиб ётарди. Уни кўтариб тош тўшалган ховличадати салкин жойга оғиб боришди. Майк отасининг қўлларидан ушлаб, унинг ёнида тиззалаб ўтирди, бошқалар врач ва «Тез ёрдам» чақиринишга юзуринди.

Дон ўғлини яна бир марта кўриш учун зўрға кўзини очди. Қучли инфарктдан унинг куёшда қуйган кинизда юзи кўкариб кетганди. Дон ҳаётининг сўнги дақиқалари етиб келганди. У эгатлардаги экинларнинг кунбуйи хилдан тўғийи нафас олади. Сарик аланга пардаси қўлларини силаб ўтгандай бўлди.

– Ҳаёт шунақам тўзалки, – аста пичирлади у.

Такдир уни аёллар кўз ёшини кўришдан хаос қилди. У аёллар черковдан қайтишдан, врач ва «Тез ёрдам» машинаси етиб келишидан олдин, атрофини эркақлар ўраб олганда, суюкли ўғлининг қўлларини маҳкам чангаллаб жон берди.

Донни шохона хурмат-эҳтиром билан дафн этдилар. Ёши оилавий синдикатнинг ҳаммаси – Тессо ва Клементиналар оиласи хақида тапирмаса ҳам бўлади – дафн

маросимида дон ва сарогеџимелари билан катнашдилар. Майкнинг маслаҳатига кўнмасдан Жонни Фонтейн ҳам келди. Газетадар бунга ҳақда дарҳол бўлган мамлакатта жар содидилар.

Видолашув маросими эски урф-одад бўйича марҳумнинг уйида ўтди. Тобут олдига келган ҳар бир одам буювдон киёфасидан салоҳат ва улуғворликни олиб кетишга ҳатто ўлим ҳам ожизлик қилганлигини хис этарди. Бунга эшитган Америто Бонасеранинг турурдан, касбнинг кудратидан кўкрати тоғдай кўтарилади. Ажал бу киёфада қандай кўркини излар қолдирганлиги бир ун-тагина маълум эди.

Дафн маросимида доннинг ҳамма қадрдон дўстлари, яқин кишилари келишди. Назорин хотини билан, унинг киизи эри ва болалари билан келди. Лас-Ветасдан Люси Манчини ва Фредди, Том Хейген оиласи билан учиб келди. Сан-Франциско ва Лос-Анжеласдан, Бостон ва Каллифорниядан донлар келишди. Уйларида ичи ҳам, ташқи ҳам анвойи туллалардан жасалган тулчамбарлар билан тулган кетди.

Дарвоза орқасида газетачилар, суратчилар у ёқдан-бу ёққа югуриб юришар, саз нарироқда эса пикач¹ устидида кинокамера билан ФБР айдоқчилари бу тарихий воқеани тасмага туширишга шошилишарди. Тоҳи-тоҳида таътичилардан биронтаси тўсиқдан ўтишга уриниб кўрар, лекин шу дақиқада унинг олдига соқчи пайдо бўлар, тақлифномасини кўрсатишни талаб қиларди. Бошқалар эса дарвозадан ташқарига чиққанларни тапта солинган уринишлар, лекин уларнинг тошдай қотган юзиди, оғзини талқон солиб олганлигини кўриб, орқага қайтишарди.

Майкл Корлеоне Кей, Том Хейген ва Фредди билан анча вақтгача бурчақдаги хонада бирта бўлди. Бу хонада унга ҳамдардлик билдириш истадида келганларни нафа-ти билан киритишарди. Майкл ҳар бир одамни, ҳатто унга муружаат қилар экан, «Чўкинтирган ота» ёки «дон Майкл» деб тап бошлаётганларни ҳам юзг хурмат-эҳтирэм

билан қабул қилди. Бу гаплардан норози бўлиб, лабларини буриштиртганини фақат Кейгина сезди, ҳоло.

Бир оздан кейин улар сафига Кламенца ва Тессео қўшилди. Майкл ўзи уларга ичимлик қўйиб узатди. Иш қилишга таълимиди. Майкл парз зонасидаги уясткани ҳамма уйлар билан бирга қурилиш фирмаси жууда қат-та пулга сотиб олаётганлигини айтди. Доннинг ўлими Корлеонелар империясининг Ғарбга қўчилишини тезлаш-тиришини ҳамма тушунарди.

Қабристонга йўл олиш, улуғ донни дафн этиш пай-ти яқинлашди. Майкл Кейнинг кўлтигидан ушлаб, у билан бирта бир вақтлар Чўкинтирган отанинг меҳ-муҳаббатидан баҳраманд бўлган сон-саноксиз одамлар тулланган ховлига чиқди. У ер бу ерда доннинг душ-манлари ҳам кўзга тақиланиб қоларди – улар ҳам донни қўшти йўлга қўзатгани келишганди.

Майкл мамнун бўлиб, жиммайиб қўзатарди бу ман-зарани. Унинг тасаввурда бу манзаранинг ҳеч қандай аҳамияти йўқ эди. У бошқа нарсани ўйларди. «Хайт шунақам гузалки» деган сўзларни айтиб ўланг, бошқа ҳамма нарсанинг аҳамияти қолмас экан. Одамларда ота-си қаби ишона қозона олса, қолган бошқа ҳамма нарсаси эътиборсиз бўлиб қоларкан. У отасининг изидан бора-ди. Болалари, оиласи ҳақида, улар яшаши лозим бўлган дунё ҳақида ғамхўрлик қилишни ўз зиммасига олади. Лекин унинг фарзандлари ҳозиргидек дунёда яшамайди-лар. У фарзандларининг бошқача тартибидати, бошқача инқисолати ҳамжамиятта, инсоний оилата қўшилиб ке-тишни тўғрисида ғамхўрлик қилди. Уларнинг қудратли ва эҳтиёткор отаси эса ҳар эҳтимолга қарши бу оилани қам қўшёр бўлиб қўзатиб туради.

Эртаси кўни эрталаб Корлеонелар оиласининг ҳамма қатталари парқдаги қарортохта тўтлаидилар. Тушга яқин доннинг бўшаб қолган уйига киришди. Уларни Майкл Корлеоне қабул қилди.

Бирин-кетин икки сарогеџиме – Кламенца ва Тессео, иш-вазмин, ишбилармон Рокко Лампоне, ўта ювош, ўз уринини билдирган Карло Рицци, юз берган жиддий

¹ Пикач – юк автомобилнинг бир тури.

вазирт туфайли хозирча юридик вазифаларидан четла-
шишта мажбур бўлган Том Хейген бурчакалати хоната
тўпланишди. Янги дон ортидан соядек эртаниб юрган
Альберт Нери тох Майкага жажигака тутар, тох унинг
стаканита ичкилик кууради.

Тўтри мулоҳаза юригилса, доннинг ўлими оила учун
фожиа эди. Бу ўлим туфайли оила куч-гайратининг
ярмини ва Барзини-Татталы иттифоки билан бўлган
музокаралардаги ҳамма устуңликларни бой берганди.
Тўпланганларнинг ҳар бири бунни яхши биларди ва
ҳамма Майканинг оғзини пойлаб турарди. Улар учун
Майка хозирча янги дон эмасди, ҳали бу лавозимга
ҳам, бу унвонга ҳам эришолмаганди. Агар дон Кордео
не узоқроқ яшаганда эҳтимол ўғлини ўрнига қолдириб
кетган бўларди. Хозир эса бу лавозим ҳам, унвон ҳам
ўртада талашга ўхшарди.

Нери ҳаммага қадах тутиб чиққунча Майка кутиб
турди. Кейин секин сўз бошлади:

— Мен ҳаммангизга хозирги ҳолатингизни яхши ту-
шунишимни айтиб қўймоқчиман. Сизлар ҳаммангиз оғ-
амни ҳурмат қилганлигингизни биламан, бироқ ҳаммани
энди у ва унинг яқинлари нима бўлади, деган ўй-фйир
ташвишлангирмоқда. Кўпчилигингиз ўзингизга бошимиз-
га тушган бу қулафлар истикболимизга, мен сизларга
берган ваздаларга қандай таъсир қиларкин, деган саволни
бергансиз, деб ўйлайман. Бу саволга жавоб шундай — ҳеч
қанақа ўзгариш бўлмайди. Ҳаммаси аввалгидай қолди.

Қаменца катта паҳмок бошини кўтарди:

— Барзини ва Татталылар энди устимизга ёпирил-
шадди, Майк. Биз ё ўзимизни химоя қилишимиз керак,
ёки таслим бўлганлигимизни тан олишимиз керак.

Қаменца Майкани дон деб аташ тутул хатто исминин
тўла айтишни ҳам лозим толмагани тўпланганларнинг
эътиборидан четда қолмади.

— Қутамиз, нима бўлишини кўрамиз, — жавоб берди
Майка. — Майли, аввал улар суҳб туғрисидаги музокара
шартларини бўзиб кўришсин.

Тессининг мулоим овози эшитилди:

— Майк, улар шартномани алакачон бўзишди. Бутун
ортадаб Бруклинда икки бўкмекерлик дўкони очинди.
Бунинг полиция бўлими учун даҳлсизлар рўйхатини ту-
зилган капитандан эшитдим. Шундай кетаверса, икки
ондан кейин Бруклинда мен шляпанни иладиган жой
қолмайди.

Майка унга ўйчан қаради:

— Бунга жавобан бирор чора кўрадингми?

Тессю кичкинагина қалласини чайкаш билан жавоб
берди.

— Йўқ, ахволни мураккаблаштиришни хоҳламадим.
— Тўтри қилибсан, — деди Майка. — Хозирча тишинг-
ни тишинга қўйиб кутиб туравер. Бу гап бошқаларга
ҳам тегишли. Хозирча бардош бериб туринглар. Итво-
ларликларга учманглар. Менга у ёқ-бу ёнимга қараб
буланишмига, ҳар биримизга кўпроқ фойдаси тегадиган
буланишмига олишга бир неча ҳафта муҳлат беринг-
лар. Шундан кейин яна тўпланамиз ва узил-кесил бир
корпорга келамиз.

Майка тўпланганларнинг юзида пайдо бўлган хай-
ратланишга эътибор бермай ишора қилди ва Альберт
Нери ҳаммани ҳушмуомалалик билан кузатиб қўйди.

— Том, сен бир дақиқага қол, — деди Майка.

Хейген дарвоза томонга қараб турган дараза олдига
кетди. Нери соқчилар олдидан сарогегімедлар ва Рокко
Дампсонени кузатиб ўтаётгани кўриниб турарди. У Майка
томон қайрилди.

— Ҳамма сиёсий алоқаларимиз жойидами?

Майка афсусланиб бош чайқади.

— Ҳаммаси эмас. Яна тўрт ой вақт бўлганда эди... Дон
билан худди шу масала устида шуғулланаётгандик. Тўтри,
бу аёлларнинг ҳаммаси жойида, ишни ўшадардан бош-
лангандик. Конгрессдаги сўзи ўтадиган обрў-эътиборли
одамлардан баъзи бирлари ҳам биз томонда. Бу ердаги,
Нью-Йоркдаги партия бошчилари ҳам, албатта, биз то-
монда — улар билан тил топилиш осон бўлди. Кордео-

недар оиласи тасаввур килинтанидан қуаратлироқ экан, лекин мен бу оилани маълум қилиб бўлмайдиган кўронта айлантиришга улуғраман, деб умида қилгандим. – У Хейтента қараб қулиб қўйди. – Сен ҳаммасининг ҳисоб-китобини қилиб улгурган бўлсанг керак деб ўйлайман, Хейтен бош ирғади.

– Бу қийин эмасди. Фақат бир нарсани тушунолмагандим – мени майдондан четлатиш сента нима учун керак бўлиб қолди. Лекин ифодали қилиб айтганди, бошимдан сиқилияча қалпоқни олиб қўйиб, қалламин ишлатиб кўриб, охири бунинг сабабини ҳам тушундим, Майкл қулади.

– Чол шундай бўлишини олдидан айтганди. Лекин сента яна бунақа имконият беролмайман. Сен мента шу ерда, ҳеч бўлмаганда яқин ҳафтада кераксан. Ветерта кўнтрироқ қилиб, хотинингнги оғоҳантириб қўй. Унга фақат бир неча ҳафтага қолишингнги айт.

Хейтен ўйланиб қолди.
– Сенингча, душманларинг қайси томондан ҳужум бошлашади?

Майкл отир хўрсинди.

– Дон бунга аниқ баён қилиб берган. Улар ичимиздан одамлардан биронтаси орқали зарба уришди. Бирини мени имкони борича ҳар қандай шак-шубҳадан холин бўлган бирор одам орқали тумдон қилишга уринадим. Хейтен қулиб унга қаради.

– Мента ўхшаган одам орқали демоқчисан-да, а?

Майкл ҳам унга қулиб жавоб берди:

– Сен ирландияликсан, улар сента ишонишмайдим. Агар бу томонини сурштирадиган бўлсанг, яқини немисман. Умуман олганда эса америкаликман.

– Улар учун бу сен ирландияликсан деган тап, – деди Майкл. – Сента ишонишмайди. Нергита ҳам ишонишмайдим, чунки у полицияда хизмат қилган. Бундан тапқарингизлар оиламизга ўта яқин кишиларсизлар, улар бунинг лиққа боришга журъат этишолмайдим. Рокко Лампоне эса унчалик яқин эмас. Йўқ, улар қўлга оладиган одам ё Клементца бўлади, ё Тессео. Ёки Карло Риппи бўлади.

Хейтен секин:

– Менинг фикримча Карло, – деди.

– Қўраминг, – деди Майкл. – Қимлиги тездаёқ маълум бўлади.

Сотқиннинг қимлиги эртасига эртадаб, Хейтен Майкл билан нонушта қилиб ўтирганда маълум бўди. Майкл эрингиллаётган телефон тўшатини олиш учун хонасига кириб кетди.

– Мана, ҳаммаси маълум бўлди, – деди емакхонага келиб қираркан. – Роса бир ҳафтадан кейин мен доннинг ўлиmidан кейин тузилдиган янги сулах шартнома-ни шартларини муҳокама қилиш учун Барзини билан учрашаман. – У қулиб қўйди.

– Қим кўнтрироқ қилди, воситачи қилиб қимни танлашбди? – сўради Хейтен.

Корлеонедеар оиласининг алоқа боғлашга воситачилар қиладиган аъзоси сотқин эканлигини иккаласи ҳам биларди.

Майкл унга галгин қулиб қаради.

– Тессео, – деди у.

Улар жим ўтиришиб нонушта қилишди. Хейтен қалласини ичиб тутатаркан, бош чайқайди.

– Мен сотқин Карло деб ишонгандим. Ҳеч бўлмаганда Клементца деб ўйлагандим. Тессео сотқинлик қилишини мутақо ҳаёлимга келтирмагандим. Энг ишончли одам эди.

– У энг ақлли ҳам эди, – деди Майкл. – Тессео энг кўтри йўлни танлаган. Мени Барзинига ушлаб бериб, Корлеонедеар оиласига меросхўрлик қилишни ўйлаган. Мен билан қода уни мажаклаб таллашадим деб ўйлаган. Чунки, унинг фикрича, мен душманларга бас келолмайман.

Хейтен бир оз жим туриб, хоҳламайгина сўради:
– Унинг ҳисоб-китоблари қай даражада тўтри? Майкл елка қисди.

– Четдан қаратган ҳар бир одам ишимиз расво эканлигини ишонади. Лекин сиёсат оламидати алоқалар ва обрў-

эйтибор ўнлаб тегимедан кудратлироқ эканлигини ҳамма ҳам тушуна олмайдди – бунга фақат отам тушунарди. Тарчн ўзимдан бошқа ҳеч кимга маълум бўлмаса-да, мен хозир асосан ана шундай кучга эгаман, деб ўйлайман. – У Хейтента караб мамнун кулиб кўйдди. – Ҳечқиси йўқ, ҳали улар мени дон деб аташга мажбур бўлишди... Лекин Тессно кўнглини таш қилиб кўйдди.

– Барзини билан учрашишга розилик бердингми? – Бўлмасам-чи. Бир ҳафтадан кейин Бруклинда Тессно тегарасида, мента пашша ҳам озор беролмайдиган жойда учрашадиган бўлди. – У яна кулди.

– Ўша кунгача эхтиётроқ бўлишинг керак, – деди Хейтен.

Биринчи марта Майкл Хейтента совуқ қаради.

– Бунақа маслаҳатлар учун мента consìglioti керак бўлмайди, – деди у.

Барзинида оиласи билан бўладиган суҳб музокараларига қадар қолган бир ҳафта мобайнида Майкл эхтиёткорлик қанақа бўлишини Хейтента кўрсатиб қуйди. У бирор марта мулки тегарасидан ташқарига чиқмади, бирон марта бирон одамни шахсий соқчисиз қабул қилмади. Агар бирмунча афсуслангандиган бир нис бўлмаганда, ҳаммаси кўнглидагидай кетаётганди. Катolik черкови урф-одатларига кўра Конни ва Карлонини катта ўглини конфирмация¹ қилиш керак бўлиб қолди. Кей Майклдан бу маросимда Чўкитириган ота бўлиб беришни илтимос қилди. Майкл рад этди.

– Ҳар доим ҳам сендан илтимос қилавермайдим ку, – деди Кей. – Илтимос, мен учун йўқ дема. Конни ҳам, Карло ҳам сен Чўкитириган ота бўлиб беришинини жууда-жууда ору қилишгитти. Илтимос, Майкл.

Кей унинг каттик туриб илтимос қилаётганини Майклнинг жаҳлини чиқараётганлигини кўриб туради. У Майклнинг яна рад этишини кутганди. Лекин Майкл уни ҳайратда қолдириб:

¹ Конфирмация – болаларни ёки бошқа диндаги кўнглиларни черков аҳли қаторига қўлиш маросими.

– Майли, ҳўп, – деди. – Лекин мен ўйдан чиқишим мумкин эмас. Уларга айт, конфирмацияни шу ерда ўтказишсин. Ҳамма харажатларни мен зиммага оламан. Агар черков бошлиқлари хархаша қиладиган бўлишса, улар билан Хейтен гаплашадди.

Мана, Барзинида оиласи билан учрашувга бир кун қолганда, Майкл Кордоне Карло ва Конни Риччида углининг конфирмация қилиш маросимида Чўкитириган ота сифатида иштироқ этди. У болага олтин тасмали кимматбаҳо кўл соати совға қилди. Кейин бу воқеа Карлонинг ўйида нишонланди. Унга сарегимелар, Хейтен, Лампоне, парк зонасида истикомат қилувчиларнинг ҳаммаси, албатта, доннинг беваси ҳам тақлиф этилди. Беҳад хурсанд бўлган Конни маросим бошидан охиригача ақаси билан келинбойисини тинимсиз ўтиб, кучоқларди. Ҳатто Карло Риччи ҳам тасвирланиб кўнгли эриб, Майклнинг кўлини сикар, қар бир қулай вазиятдан фойдаланиб, эскича урф-одатга кўра уни Чўкитириган ота деб атади. Конни Чўкитиланиб кетиб Кейнинг қудогига пишдилади.

– Менимча, энди Карло Майкл билан дўстлашиб кетса керак. Бундай маросимлар доим одамларни яқинлаштиради.

– Қандай ажойиб иш бўлганди, – деди Кей кайинсингандисининг тирсатидан ушлаб.

САККИЗИНЧИ ҚИСМ

ЎТТИЗИНЧИ БОБ

Альберт Нери Бронксадаги уйида ўтириб олиб, эски полициячи кийимини чўтка билан зўр бериб тозаларди. Иштиратиб тозалаш осон бўлиши учун нишонларни ажратиб стол устига қўйдди. Тўпсонча ва никобли камар стул ушунинга осигилик турарди. Одат тусига кириб қолган, марфсада билан қиладиган бу иш унга ҳузур бағишларди. Кейинги икки йил мобайнида, хотини кетиб қолганидан

бери, у камдан-кам ҳолдариғина бундай берилиб иш қиланди.

Дастлабки пайтларда Рита Нери эрини жуда яхши кўради. Эри ақл бовар қилмайдиган даражада бақувват эди. Одамлар жисмоний қувватидағина эмас, шунингдек, нима яхшию, нима ёмон деган тушунчага қаттиқ садоқати туфайли ҳам ундан кўрқкишларини хотини биларди. У камдан-кам ҳолларда хушмуомада бўларди. Ҳеч қачон бирон одам билан шунчаки хушмуомадалик юзасидан мурося қилмасди. Устига-устак чинакам сицилияликларга хос характериға эға эди, жаҳли чиққанда атрофидигилар зириллаб қолишарди.

Нью-Йорк полициясидаги беш йиллик хизмати мобайнида у шаҳарда ҳамма зир титраб турадиган тартиб соқчиларидан бирита айланиб қолган эди. Шунингдек, ҳаёда полициячи сифатида ҳам ном чиқарганди. Бирок тартибни сақлашни у ўзига хос усулда назорат қиларди. Тартибни бузувчилардан худди ўзининг шахсий дўшманлари қаби нафратланарди, кечкурунлари безориалар тўдаси бирон-бир бурчақа ўткинчиларга шикимане қилаётганлиғига кўзи тушиб қолса, тез ва кескин чоря кўради. Қучидан фойдаланиб, безориаларға нисбатан жисмоний таъсир чораларини кўлларди.

Бундай тўқнашуларда у шундай эпчиллик ва ҷаққонлик билан иш кўрадики, ҳеч ким ўртаға тушпине улғурмай қоларди. У ҳеч қачон одам тўтламасди. Ишнин яшин тезлиғида тутатарди, патрул машинасининг эпинини тарақлатиб ёпарди, унинг машинада ўтирган шерити газни босарди. Алабатта, қайсар, қаршилик кўрсатпине уринадиган ёки хатто пишқок кўтарадиган безориалар ҳам учраб қоларди. Бундайларға фақат ачинарди одам. Нери бундайларни дарҳол шафқатсизлик билан қонға буғиб қалтақлар ва патрул машинасиға улоқтирарди. Бундан безорини қамоққа ташлашар ва у ҳокимият вақилинға кўл кўтаришда айбонарди. Тутри, кўппинча бундай безорининг қасадхонадан соғайиб чиқипини кутпине тутри қеларди.

Вақти қелиб Нерини Бирлашган Миллатлар Ташқилоти биноси жойлашган уясткаға ўтказишди. БМТ қодимлари дипломатик даҳасизликларидан фойдаланиб, полиция томонидан белгилаб қўйилган қоидаларға риноз қилишмас, яқин-атрофдаги ҳамма кўчаларни лимузинлари билан тўсиб қўйишарди. Нери бошлиқларита шикоят қилиб кўрди, лекин улар бу ишға эътибор бермаслиқини ва шов-шув кўтармаслиқини маслаҳат беришди. Бир кўни кечкурун нотўтри қўйилган машиналар туфайли бутун бир кўчада ҳаракат тўхтаб қолди. Ярим тундан кейин, Нери патрул машинасидаан офир чўнтақ фонарини олади-да, ҳамма машиналарнинг пешойнасини синдириб чиқди. Энг юқори давозимдаги дипломат бўлса ҳам пешойна қўйғунча энг қамидя бир неча кун утди. Полиция уясткасиға шикоятлар ёғилди ва авто-машиналарнинг эғаларини бундай жоҳилликдан химоя қилиш талаб этилди. Уясткадагилар аста-секин бу ишнинг тағиға етғунча яна бир хафта мобайнида машиналарнинг пешойналари чилпарчин бўлиб турди. Кейин Альберт Нерини Гарлемға ўтказишди.

Шундан кейин икки ой ўтғач, тунги сменадан қайтган Аль Нери уйиға қелиб, хотини майда-чуйдаларини олиб, отасиникиға кетиб қолганлиғини кўрди. Қайнотаси кили ундан кўрқаётганлиғини, бундай жаҳли тез одам билан япаш кўрқинчли эканлиғини айтди. Аль эсан-кираб қолди. У хотиниға бирон марта кўл кўтармаган, ҳеч қачон унға дўк-пўтиса қилмаган, энг нозик хис-туйғуларни изҳор қилишдан бошқа ҳеч бир ноҷўя иш қилмаганди. Хотинининг хатти-ҳаракатидан шу қадар аовдираб қолдики, ўзига қелғунча бир неча кун кутиб туришға, шундан кейиниғина масалани ойдинлаштиришға қарор қилди.

Лекин эртаси кўни худди ўчақипшандай, унинг сменачида кўнглисизлик рўй берди. У уясткасини айланиб юртан пайтда Гарлем кўчаларидан биридан қақирик қелди — алақим алақимини пишқоқлаб қўйганмиш. Одатига кўра Нери юриб қетғётган патрул машинасининг тўхташини

кутмасдан ундан сакради. Вақт алламаҳал бўлиб қолаган, ўша пайтда ҳам оғир чўнтак фонари унинг қўлида эди. Воқеа содир бўлган жойни аниқлаш қийин бўлмади — уйлاردан бирининг йўлагига одамлар тупланишиб турарди. Қандайдир нер хотин унга:

— Анави ерда бир боладан ўлдирипшити, — деди.

Нери ичкари кирди. Очик эшиклардан йўлакнинг охирига ёрут нур тушиб турар, ингратаг овоз эшитиларди. Қўлига фонарини маҳкам ушлаб, ўша томон юрдан, остонадан хатлаб ўтиши билан ерда чўзилиб ётган одамга қоқилиб кетди. Йипирма беш ёшлардаги қора танли аёл билан ёнма-ён ўн икки ёшлардаги қизча ётарди. Иккаласи ҳам қонга беланган эди. Меҳмонхонада Нери жиноятчига дуя келди. У Нерининг эски таниши, учта чиққан сутенёр, корадори сотадиған, пичоқбоз нер Вэкс Бейнз эди. У корадори истегъмоқ қилганидан шипадан совук йилтиллаб турган кўзларини Нерига тикиди, унинг қаттираётган кўлларида қонга бўялган устара бор эди.

Тартиб-интизомнинг бу даражада оёқости қилинишини кўрган Нери ғазабланиб кетди. Устара билан сўйилган боланинг қиёфаси уни кутуртириб юборди. Нери ўйча Бейнзни участкага олиб бориб ўтирмасдан, шу ернинг ўзидаёқ унинг масаласини ҳал этишга қарор қилди. Лекин орқада туюқлар, шу уйда яшайдиган одамлар тулганиб қолишган эди. Нерининг патрул машинасида ўтирган шериги ҳам етиб келди.

— Устарани ташла, сен камоқка олиндинг! — буйруқ берди Нери.

Бейнз хахолаб қудди.

— Осонгина ўзимни қўлингга топишрайми, а? Тўшингни бўвингга айт, — деди у ва устара билан дўлайди. — Мана, сенга!

Шериги тўшпоначасини кинидан чиқаришга улуғмаслиги учун Нери жуذا тез ҳаракат қилди. Чап қўли билан у Бейнзнинг устара ушлаган қўлини ушлаб қолди. Чўнтак фонарини маҳкам ушлаб турган ўнг қўли шиддат билан бир айланди, қучди зарба Бейнзнинг чаққасига

келиб тушди. Худди маст оамадай нернинг тиззалари бўқилди, устара қўлидан тушди. У бутунлай ноқор аҳволга тушиб қолди. Шунинг учун ҳам туюқларнинг ва Нерининг патруль шериги суд жараёнида берган кўрсатмаларида тасдиқлашганидек, иккинчи зарбага зарурат қолмаганди. Иккинчи зарба Бейнзнинг бош суягини синдирди. Икки қўлидан кейин нер Гэрдем қасалхонасида ўлди.

Одам ўлдирилган айбонлиб, Нерини судга беришди. Қасдан ўлдирмаганилиги учун суд уни бир йилдан ўн йилгача муддатга қамок жазосига ҳукм қилди. Нери ҳукмини ҳайрат ва ғазаб аралаш алақандай туйғу билан тинглади. Бу дақиқаларда ўзи яшаган жамиятдан шу қадар порози бўлиб кетдики, энди унга барибир эди. Уни жиноятчи деб ҳисоблашга журъат этишди! Анави қора маҳдүүкни, ваҳший золимини, сутенёрни йўқ қилганилиги учун қамашга журъат этишди! Анави хотин ва қизча бир умр нотирон бўлиб қолганилиги, ҳалигача қасалхонада ётишганилиги билан ҳеч кимнинг сариқ чақачалик иши бўлмади...

Нери қамокдан кўрқмасди. Соёик полициячи бўлганлиги, аиникса, нима учун қамокка тушганлигини биллишгандан кейин унга нисбатан яхши муомала қилишларида Нерининг ишончи қомил эди. Соёик қамқасб ўртоқларидан баъзи бирлари керакли одамлар билан таллашиб кўришга тайёр эканлигини айтдилар. Фақат ишбилармон италян, Бронксдаги баллиқ дўконининг этаги ва эскича йўл тутадиган одам бўлган кейногаситина Альберт Нерининг бир йилдан кейин озоодликка чиқиш имконияти жуذا қамлигини тушунарди. Уни ё камерадолларидан бирортаси ўлдирди, ёки, тўтирипти, у бйоррта маҳдүүснн ўлдириб қўяди. Аёлларга қос қаттафаҳмлиги туфайли яхши эрни ташлаб келган кишининг айбодорлигини ҳис этган Нерининг қайногаси қоралсонецлар оиласи билан бўлган адоқасидан фойдаланиб (ҳомийлик қилганилиги учун ҳақ тўлашдан ташқари у бу оиллага аъло нав баллиқлар сова қилиб турарди) улардан ёрдам сўради.

Альберт Нери Корлеоне дар оиласига яхши таниш эди. У тартиб саклашининг ашаддий курашчисида, ўзига хос афсонавий шахста айланган, ҳазиллашиб хавфли, факат форма кийиб, курул такиб юрганлиги учунгина эмас, кўркинчли кўриниши билан ҳам ваҳима уйғотадиган одам сифатида ном чиқарганди. Бундай одамлар Корлеонелар оиласини ҳамма вақт кизиктириб келарди. Унинг полицияда ишлаганлигининг унчаalik аҳамияти йўқ эди. Кўп одамлар ёшликада такадир пешанасига ёзиб қўйган йўлни топиб олгунча адашиб, довдираб юришади, бироқ одатда вақт ва тасодиф уларни тўғри йўлга солиб қўяди.

Қиска қилиб айтганда, Альберт Нерини Нью-Йорк камохонасидан у жазони ўтайдиган жойга қўчириб улуғришгани йўқ эдики, янги ашъвий далиллар, шунингдек, полиция идорасининг юқори бошлиғи кўрсатмаларига биноан суд унинг иштини қайта кўриб чиққанлигини хабар қилишди. Илгариги ҳукм шартли ҳукм билан алмаштирилганлигини, Нери хоҳлаган томонига кетаверишини мумкинлигини айтишди.

Альберт Нери аҳмоқ бўлмаганидек, унинг кайнотаси ҳам бекорта офтобга чиқадиганлардан эмасди. Ҳамма тапани сўраб-сўриштириб билган Нери кайнотасидан қарздор бўлиб қолмади. Рита билан ажрашди. Сўнгра у валинень матларига миннатдорчилик билдириш учун Лонг-Бичга жўнади. Табиийки, бу ҳақда олиндан келишиб олинган эди. Майка уни бўрчақдати хонада қабул қилди.

Нери миннатдорчилигини тантанавор сўзлардан бошладди ва Майка бу сўзларни самимий қабул қилганидан мамнун бўлди.

— Эх, аттани, мен сицилийлик юртдошимга нисбатан сўробегларга муомала қилинишига йўл қўймаслигим керак эди, — деди Майка. — Сизни жазолаш эмас, мукофотга тавсия этиш керак эди. Менга қаранг, атар сиз ҳақингизда тўла маълумот тўплаб, сизга нисбатан адолатсизлик бўлаётганига ишонмаганимда, бу ишга мулақо

аралашмаган бўлардим. Кайнотангиз сизни қўқларга кўтариб мактади. Бунга қаси камдан-кам бўлади. — У одоб юзасидан Нерини хотини ташлаб кетгани ҳақида индамади.

Улар суҳбатга берилиб кетдилар. Нери эсини танитганидан буён ҳеч қачон сўзасмоқ бўлмаганди. Лекин Майка Корлеоне билан очикчасига суҳбатлашшди.

— Сизни кейин ўз ҳолингизга ташлаб қўйиш учун камокдан чиқариб олишнинг ҳеч қандай зарурати йўқ эди, — деди суҳбат охирида Майка. — Ишга жойлаштишга ёрдамлашман. Лас-Вегас киморхонасида улуғшим бор — сиздай тажрибали одамга хавфсизлик хизматида доим ўрин топилади. Ёки ўзингиз ўйлаб юрган бирон бир иш бўлиб, банқадан қарз олиш керак бўлса, шипшитиб қўйишим мумкин.

Миннатдор бўлган ва айни пайтда хижолат бўлган Нери бу таклифни мағрурона рад этди. Кейин гарчи шартли бўлса-да, бўйнида қарзи борлигини, барибир нажрат остида эканлигини қўшиб қўйди. Майка жиддий эътироз билдирди.

— Э, буларнинг ҳаммаси майда-чуйда гаплар-ку. Атар билан таржиман холингиз туфайли эътироз билдирганидан бўлишса, бунга ҳал қилиш осон.

Нери полицияда узоқ хизмат қилган ва кўп иш кўрган эди. Шунинг учун унинг гапларига шубҳа қилмади. Факат Майка уни деб ана шундай ташвишларни зиммасига олаётгани Нерини ўта хайратлантирди.

— Атар ёрдамнингиз керак бўлиб қолса, айтаман, — деди у.

— Шундай қилинг, — дед Майка соатиға қаради. Нери бунга ўзига тушунди-да, кетишга тайёрланиб ўрнидан турди. Бироқ Майка уни яна хайратда қолдирди.

— Тушлик вақти бўпти, — деди у. — Оилавий шароитда чинкама сицилияча таомлардан тамадди қилиб кўришни хоҳламайсизми? Отам сиз билан танишмоқчи эканлигини айтганди. Маълумми?

Альберт Нери бир карорга келиши учун уч кун ҳам вақт керак бўлмади. У мулозамат қилишгаётганини тушунарди. Лекин аини пайтда баъзи бир бошқа нарсаларни ҳам – жамият камоқка ҳукм қилиб, жазо берган хатти-ҳаракатларини Корлеонелар оиласи маъкуллаётганини ҳам тушунарди. Корлеонелар оиласи уни қадрлади, жамият эса қадрламади. У ҳозиргача яшаб келган оламга нисбатан Корлеонелар яратган оламда яхшироқ яшашини тушунди. Шунингдек, у Корлеонелар ўзлари яратган олам тегарасида қуч-қуларат жиҳатидан жамиятдан устунлик қилишини ҳам тушунди.

У Майка билан яна бир марта учрашди ва бор ташини тўқиб солади. Ветасдаги жой унга манзур бўлмагандлигини, аммо оилата Нью-Йоркда хизмат қилишга рози экандлигини айтди. Улар келишиб олдилар. Бирок Майка Нерини олдин Майамига бориб, дам олиб келишга, кўнгилашушлик учун қилинадиган харажатлардан қийналиб қолмаслик учун ойлик маошини олиндан олган ҳолда оилата қарашли меҳмонхонада бепул яшашга кўндирди.

Альберт Нери Майамиди биринчи марта тўқин-сочини ҳаёт қанақа бўлишини кўришга муассар бўлди. Майка Корлеоненинг дўсти сифатида унга алоҳида шароит яратиб беришди. Қашшоқ қариндош сифатида иккинчи даражали расво хоната тикиштириб қўйишмади, балки унга ҳамма қулайликлари бор дангиллама кошона ажратиб беришди. Тунги қауф бошқарувчиси уни чиройли қизлар билан таништириб қўйди. Нери Нью-Йоркка қайтиб келганда ҳаётга бошқача кўз билан қарайдигани бўлиб қолганди.

Уни Кламенца регимесига олишди. Саралаш ва режрутларга таълим беришнинг тенги йўқ бу устаси уни минчигитириқдан ўтказиб синди. Бундай эҳтиёткорлик чораси зарурат талаби эди, чунки Нери ҳар ҳолда ўтмишда полициячи бўлганди. Орадан бир йил ўтмасдан, ушш хизмат рўйхатида одам ўлдириб билан боғлиқ бўлган жиноят пайдо бўлди. Энди бир умр орқата қайтишга йўл йўқ эди.

Кламенца уни қўқларга кўтариб мактади: Нери баноят зўр, янги Люка Брази. Кламенца, шунингдек, тездаёқ Нери сарогегиме қўл остида қоладиган одам эмаслигини ҳам тушунди. Ваҳоланки, унинг сарогегимеси ўзи эди. Нерини Майка Корлеоне ва Том Хейген ўртасидаги қалқон сифатида бевосита Майка ихтиёрига ўтказишди. У Майка Корлеонени беҳад ҳурмат қилиши яққол сезилиб туради. Том Хейген бир кўни Майкага мурожаат қиларкан, хазиллашди:

– Мана, сен ҳам ўзингга шахсий Люка топиб одинг.

Майка маъкуллаб бош иргғди. Ҳақиқатан ҳам, шундай бўлганди. Альберт Нери то қора ерта киргунча бутун бош-пойчаси билан уники эди. Албатта, у бу хийла-найрангни ҳам отасидан ўрганганди. Дон унга оилавий ҳунар сирларини ўратган қуналарнинг бирида Майка уйдан:

– Қўлга ўргатиб бўлмайдиган хайвондан фарқ қилмайдиган Люка Бразини қандай қилиб йўлга солгансиз? – деб сўраганди.

– Дунёда шундай одамлар бўладик, – деб тушунтирганди ўшанда дон унга, – ўзларини ўлдиршини илтимос қилишди, хатто талаб ҳам қилишди. Бўни ўзинг ҳам пайкаган бўлсанг керак. Бундай одамлар стадионда жанжад чиқаришди, машинасининг қанотини беҳосдан қизиб қўйсанг, мушт кўтариб сента ташланганди, нимага қойил экандлиги тўғрисида бош қотириб ўтиришмасдан дуч келган одамни ҳақорат қилишди. Улар ер тепиб: «Мана мен! ўлдиринглар!» деб бақирдишди. Одатда, уларни ўлдирувчилар оз бўлмади. Бўни газеталардан қар қўни ўқиямиз. Табиийки, бу тоифадаги одамлар бошқаларга кўп зарар келтиришди. Люка Брази ана шундай одамлар тоифасидан эди. Лекин бошқалардан фарқи шунда эдики, уни жуда узоқ вақтгача ҳеч ким ўлдирга олмади. Бундай одамларнинг кўпчилиги билан боғланишнинг фойдаси йўқ, бироқ Люка Бразига ўхшаган шахслар ишбилармон одамлар қўлида дахшатли қуролга айланиши мумкин. Агар у ўлимдан қўрқмаса, устига-устиак

Узи ўлим истаса, дунёда у кўлида ўлишни хоҳламайдиган ягона одам бўла олиш керак. Шундай бўлиш кераки, у ўлимдан кўркмасин, сен ўлдиришингдан кўрксин. Шунга эриша олсанг, у одам чизган чизигингдан чикмайди. Ҳамма гап мана шунда, тушундингми?

Бу у дондан ўртанган энг кимматли тажрибадан бири эди. Майкл Альберт Нерини шахсий Люка Бразита айлантириш учун ана шу тажрибадан фойдаланди.

Мана, ниҳоят Альберт Нери бронксадаги уйда ўтириб, яна полиция формасини кийишга тайёрлангити. У кийимларини ҳафсада билан тозаларди. Кейин тўпонача кинини ялтиратиб тозалаш керак. Кейин айвони хиралашиб, кўринишини йўқотган фуражка билан шуғулланиши лозим. Қора ботинкаларини ялтиратиб мойлаш зарур. Нери ҳафсада билан ишлади. У ҳаётда ўрнини топиб оланди. Майкл Корлеоне унга ишонч билдирди. У бу ишончга лойиқ эканлигини бўлув кўрсатади.

ЎТТИЗ БИРИНЧИ БОБ

Ўша кунни Лонг-Бич шаҳри яқинидаги карортоҳ дарвозасидан икки лимузин машина кириб келди. Бесўнакай машиналардан бири Конни Корлеонени онаси, эри ва икки боласи билан аэропортта етказиб қўйиши керак эди. Лас-Вегаста доимий яшаш учун қўчиб кетишга тайёрларлик кўраётган Карло Рицци оиласи ҳозирча у ерда дам олгани кетаётганди. Майклдан Карло олган кўрсатма шундай эди. Майкл Барзинилар оиласи билан бўладиган учрашувга қадар барча қариндош-уруғларини узоқроқ жойга қўчириб туришга қарор қилгандигини тушунтириб ўтирмади. Устига-устак бўлувси музокараларнинг ўзи каттик сир сақланаётган эди. Оида аъзоларидан саросан бўшқа ҳеч ким бу учрашув тўғрисида ҳеч нарса билмасди. Иккинчи лимузин бодалари билан Нью-Гемпширда, бообоси билан бўвчисиникига меҳмон бўлиб кетаётган Кейни кутиб турарди.

Бир кун олдин кечқурун Майкл Карло Риццига уни бир неча кун ушлаб туришга мажбур бўлиб қолгандигини, ҳафтанинг охирида хотини ва бодалари олдига кетишга рухсат беришини айтди. Конни қаттик ғазобланди. У Майклга кўнгирок қилишга уриниб кўрди, Майкл шаҳарга кетган, деб жавоб беришди. У ҳозир ҳам апрофта кўз югуртириб Майклни излади. Майкл эса Том Хейген билан хонасида кенгашаётганди. Ҳеч ким ҳалакит бермасин, деб тайинлаб қўйганди. Конни эри билан ўпишиб хайрлашди ва лимузинга ўтирди.

– Икки кун кутаман. Бормасанг, учинчи кунни етиб келаман, – деб дўк-пўписа қилди. Кейин тапшивланиб қовонини солганди, хунук ва қари кўриниб кетди. Шу қолда ойнадан бошини чиқариб: – Майклга нимага керак экансан, айтмадимми? – деб сўради.

Карло елка қисди.

– Кутдан бери юқори лавозимга кўтаришга ваъда бериб келгитти. Балки, шу ҳақда суҳбатлашар.

Коннининг чеҳраси ёришиб кетди.

– Ростданми, Карло?

У Коннининг кўнглини кўтариш учун бош ирғиди. Лимузин охишта жойидан кўзгалиб, дарвозадан чиқди.

Машина кўздан узоқлашгандан кейингина, Майкл Кей ва бодалари билан хайрлашгани чиқди. Карло уларнинг олдига келиб, Кейга ок йўл тилади. Ниҳоят, тўсик ортида иккинчи машина ҳам кўздан ғойиб бўлди.

– Кечирасан, Карло, шунақа бўлиб қолди. Икки кунгина, кўп эмас, – деди Майкл.

– Э, қўйсанг-чи, нимадлар депсан, – деди шопилиб Карло.

– Жууда соз. Телефон олдига кутиб ўтир, кўнгирок қиламан. Олдин баъзи бир нарсаларни ҳал қилиб олинг керак. Келишдикми?

– Яхши, келишдик, Майк.

У узоқ кутди. Кундузи соат бирта бориб дарвоза олдида машиналар кела бошлади. Карло машиналардан биридан Кламенца тушганини кўрди, орадан бир оз ўтиб

Тессю келди. Шахсий соқчи иккаласини ҳам Майкнинг уйига киритиб юборди. Икки соатлардан кейин Клеменца кетди, Тессю бошқа кўринмади.

Карло бир оз тоза хавода айланиб келиш учун чиқди. Парк зонасида соқчиликда турганларнинг ҳаммаси унга таниш, баъзилар хатто отайни ҳам эди. Карло бекорчиликдан улар билан у ёк-бу ёқдан таплашиб кайтаман, деб ўйлаганди. Лекин таажжуб, бутун навбатчилик қилаётганларни у танимади. Ҳаммаси янги эди. Энг кизини шунда эдики, дарвозани Рокко Лампоне кўриқларди. Рокко оилада жуда юқори мансабдалигини, фавқулодда ҳолатлардан ташқари пайтларда бундай қора иш унинг мансабига мос эмаслиги Карлога маълум эди. Рокко у билан дўстона кулиб кўришди. Карло сертакланиб уни кузатди.

– Ҳа, сен дам олгани жўнаётгандини, шекилли? – деди Рокко.

Карло кўдларини икки томонга ёзди.

– Майк икки кун кетмай туришимни айтди. Нима учундир унга керакмишман.

– Шунга дегин, – деди Рокко Лампоне. – Мента ҳам кераксан деганди. Билсам, дарвоза кўриқлашта керак эканман. Майли, нима ҳам дердик. Хўжайиннинг амри вожиб.

Карло унинг фикрига кўшимлади.

– Майк нима қилишни яхши билди.

Рокко бу таянани ичига ютди.

– Хўп, саломат бўл! – деб Карло орқага, уйига қайтди.

Бирор воқеа юз бергани аниқ, лекин кўринишидан Рокко беҳабар қолганга ўхшайди.

Майк меҳмонхона деразасидан пастда у ёқдан бу ёққа бориб келаётган Карло Риццини кузатиб турарди. Хейген орқадан келиб унга қоньяк тўда рюмка узатди, Майк мамнун бўлиб, рюмкани олди. Хейген ўта юмшоқ овоз билан:

– Майк, бошлаш керак. Вақт бўлди, – деди.

Майк оғир хўрсинди.

– Қошқийди вақт бунчалик тез ўтмаса. Қошқийди чо! яна бир оз яшаб турса.

– Ҳечқиси йўқ. Ҳаммаси кўнгиладигидек бўлади.

Майк деразадан юзини ўтирди.

– Жула кўп нарсаларни доннинг ўзи режалаштирган. Унга мен доннинг бунчалик миқлиқ одам эканлигини тасаввур ҳам қилолмагандим. Айтгандай, сен буларнинг ҳаммасидан хабардорсан-ку!

– Донга ўхшатган одам бошқа йўқ ва бўлмайди ҳам, – деди Хейген. – Дарвоқе, сен ҳам дондай бўлишинг мумкин.

– Ҳаёт кўрсатади, – деди Майк. – Клеменца билан Тессю шу ерадами?

Хейген бош иргеди. Майк бир кўтаришда рюмкани бўшатди.

– Клеменцани менинг олдимга киритиб юбор. Унга шахсан ўзим кўрсатма бераман. Тессю билан эса умуман тапашмоқчи эмасман. Сен унга шунчаки айтиб қўясан, тахминан ярим соатлардан кейин Барзини билан музокара олиб боришга жўнаймиз. Бошқа ишлар ҳақида Клеменцанинг йигитлари бош қотиришадди.

Хейген қандайдир маъносиз овоз билан сўради:

– Тессюни сиртмоқдан кўтқариб қоллишини мутлақо иложи йўқми?

– Йўқ, – деди Майк қатъий.

Буфало шаҳридаги ён кўчалардан бирига жойлашган қичкина пиццахонага тушлик пайтида одамлар кўчилигидан кириб бўлмайдди. Аста-секин одамлар тарқалди. Сотувчи сотилмай қолган пицца бўлақлари солинган тунука товоқни пештахтадан олиб, қатта яштин печанинг тоқчасига қўйди. Кейин ташқарига савдо қиладиган дарча томон ўтириди. Дарча олдига ёш, кўринишидан анча сурбет йигитча турарди.

– Мента бир порция пицца беринг, – деди у.

Сотувчи ёғоч қаптир билан тунукадан совиб қолган бўлақни чиқарди ва иситиш учун печкага қўйди. Йигит-

ча стола ўтириб овқатланмоқчи бўлди шекилли, бўшаб қолган эага кирди. Сотувчи печкага эгилиб, иссиқ бўлакни олди – пишлокнинг чеккалари бўртиб чика бошлаган эди – ва когоз ликопчага солди. Мижоз пул узатиш ўрнига нима учундир унга бақрайиб тикилиб қараб турарди.

– Амаки, кўкратингга чиройли сурат солинган деб эшитдим. Ана, сал-пал кўриниб ҳам турибди. Очиб кўрсатмайсанми?

Сотувчи турган жойида тошдай қотиб қолди.

– Қани, тутмаларингни еч-чи!

– Чиройли сурат менда эмас, кечкурун ишлайдиган шеритида, – деб гўлдиради сотувчи инглизча сўзларни бўзиб.

Харидор қаттиқ, хунук қулди.

– Қани бўл, тутмаларни еч. Қураминг.

Сотувчи печка чеккасида, ёрдамчи хужрага олиб чиқадиган эшик томон тисарибди. Лекин йилит алакачон тўшпонча ушлаган кўлини пештахта устида кўтариб турарди. У ўқ узди. Сотувчининг кўкратига теккан ўқ уни печка томон суриб ташлади, у полга сирғалиб туша бошлади. Харидор пештахта ортга ўтиб, унинг устига энгашди ва кўйлагини шундай тортдики, тутмалари тўкилиб тушди. Сотувчининг қонга бўялган кўкратига бир-бирини маҳкам бағрита босиб ётган ўйнашлар ва хиёнат қилган хотинига пишқоқ ураётган эркак суратини кўриниб туради. Сотувчи йилитнинг нигоҳидан паналанмоқчи бўлгандай кўлини зўрға кўтарди.

– Фаёриццо, – деди қотил. – Майки Корлеоне сенга салом айтди.

У тўшпонча учини сотувчининг бошига даярди текизиб туриб, тепкини босди. Сўнгра эшити очик машина кутиб турган кўчага югуриб чиқди. Ўриндиқка чўқди, рудда ўтирган киши газни тўла босди.

Рокко Лампоне чўян дарвоза кесакисида осигилк турган телефонга келиб, тўшакни олди.

– Сента керакли мол тахт қилиб қўйилди, – деди кимнингдир овози.

Ўшак шик этиб жимиб қолди.

Рокко машинага ўтириб, уни Жоуэ-Бич тўғони устидан ўтган, Сонни Корлеонени ўлдириб кетишган йўл томон хайдаб кетди. У ердан парк тош йўли орқали Ўнганга темир йўл станциясига чиқди ва вокзал майдонига келиб тўхтади. Ён томондаги бошқа машинада уни икки киши кутиб турарди. Ўн дақиқалардан кейин учаласи Тонт автомобиль йўлидаги меҳмонхона олдига келишди ва ховли томон бурилишди. Рокко Лампоне шерикарини машинада қолдириб, швейцарияча услубда қурилган қичкина котежелардан бирита яқинлашди. Қаттиқ тепкидан эшик илагидан чиқиб, очилиб кетди. Рокко хонага бостириб кириб борди.

Етмиш ёшли Фидипп Таттабья кип-яланғоч ҳолда ҳали мутлақо ёш қизча ётган қаравот олдига турарди. Рокко унга қараб тўртта ўқ узди. Тўрттада ўқ ҳам қорнига тегди. Сўнгра Рокко орқата, шерикарининг олдига қараб югурди. Уни Ўнганга станциясида тушириб қолдиришди. Рокко яна ўз машинасига ўтириб, аввалги йўл билан орқата қайтди. Етиб келгач, бир неча дақиқага Майки Корлеоне олдига кириб чиқди ва яна дарвоза олдига соқчиларга турди.

Альберт Нери Бронксдаги квартирасида полиция формасини тартибга келтиришни тўтатди ва шоммасдан кийинга бошлади. Шим ва кўйлагини кийди, бўйинбоғини боғлади, мундирини кийди. Стулдан тўшпонча фидофи боғланган камарни олди. Ишдан бўшатишгаётганда қуролни олиб қолтишганди, лекин кимнингдир бепарволиги билан полиция нишонларини талаб қилиб олишмаганди.

Нери полициячи фуражасини когоз сумкага жойлади, мундир устидан фуқароча плащчини ташлаб олди, соатини текширди. Ўн беш дақиқадан кейин пастта машина келди. Ана шу ўн беш дақиқа ичида у кўзгута қараб, кийим-бошини синчковлик билан текшириб

чикди. Ҳеч қандай шак-шубҳа қолмади. У чинакам по-
лициячи кийёфасига кирган эди.

Машинанинг олдинги ўриндиғида Рокко Лам-
поненинг икки одами кутиб ўтиради. Нери орқага
ўтиради. Унга қарашли тегарадан чиқишгандан кейин
Нери елкасини силкиди, фуқароча пашчи сирғалиб
ерга тушди. Плашчани кўтариб олмади. У қозоқ сум-
қачани йиртиб, кўникма ҳаракат билан фуражқасини
бошига қўндиради.

Эалик бешинчи кўча ва Бешинчи авеню бўрачи-
да машина йўлакка яқин келиб тўхтади. Нери тушди.
Ғаройиб хис-туйғулар билан у Бешинчи авеню бўйлаб
паст томонга қараб юрди – навбатчилик пайтида усти-
дати кийим билан кўчаларни жуда кўп марта айланиб
чиққан эди... Одам кўп эди. У уч қаватлини босиб ўтиб,
Рокфеллер маркази олдида, Мукаддас Петрик бугҳона-
си рўтарақсидан чиқди. У излаган лимузин машина шу
томонда, «Тўхташ ман этилади» ва «Машина кўйиш ман
этилади» сўзлари ёзилган катор кўрсаткичлар тизмаси
остида, ҳаммаининг кўзига ташланиб ёлғиз туради. Нери
қадамни секинлатди: сад эртароқ эди. У тўхтаб хиз-
мат дафтарақсига нимадариқидир ёзгандай бўлди. Кейин
олдинга қараб юрди. Лимузин олдинга бориб, кўлидаги
таёк билан машина қанотини тақиллатди. Хайдовчи та-
ажжубланиб, унга қаради. Нери таёкча билан «Тўхташ
ман этилади» сўзлари ёзилган тахтачани кўрсатди ва
хайдовчига қани, жўна дегандай ишора қилди. Хайдовчи
диққати ошиб ўтирилиб олади.

Нери йўлакдан тушиб, машинани айланиб ўтди-да,
хайдовчи ўтирган томондаги очик ойна олдида тўхтади.

Худди ҳақорат қилинган одамдай:

– Уй, сўлтамат, бу ердан жўнаб қоласанми ёки ке-
тинга чакирув қоғози ёпиштирайми? – деди.

Хайдовчи бепарво жавоб берди:

– Бўлимнингиздан сўраб-сўриштиринг, тушунти-
риб беришгади. Ҳа, майли, бунчалик тикилини қилиб
қолдингиз, талонини чўзинг.

– Дарров жўнаб қол, – деди Нери. – Акс ҳолда, ара-
вандан тортиб тушириб, қаллангни узиб оламан.

Хайдовчининг кўлида ўн долларлик қозоқ пайдо
бўлди, ўша кўли билан у пулни тўртбўрач қилиб бўк-
лади ва Нерининг чўнтагига солишга уринди. Нери яна
йўлакка чиқди ва бармоғи билан хайдовчининг имлаб
чакирди. Хайдовчи машинадан тушди.

– Гувоҳнома билан техпаспортни кўрсат.

Нери кўзининг кири билан «Плаза» зинапояларидан
уч пақана семиз одам тушиб келаётганлигини, улар Бе-
шинчи авеню томон юришганини кўриб туради. Улар
Барзини ва унинг икки шахсий соқчиси бўлиб, Майка
Корлеоне билан учрашувга кетишгандай. Нери уларни
таниб улгурмасдан шахсий соқчилардан бири Барзини
машинаси олдида нима бўлаётганлигини билиш учун
тўқдан ажралиб чиқиб, олдинга юрди.

– Нима гап? – сўради у хайдовчидан.

– Ҳеч гап йўқ. Жарима тўладим. Янгисига дуя келиб
қолибман, – деди хайдовчи бўлиб-бўлиб.

Шу пайт иккинчи шахсий соқчиси билан Барзини
етиб келди.

– Яна нимадлар бўляпти бу ерда? – тударанди у но-
рози оҳангда.

Нери хизмат дафтарақсига машинанинг номерини
ёзиб олди ва гувоҳнома билан техпаспортни хайдовчига
қайтариб берди. Дафтарақчани ён чўнтагига солади ва
кўлини чиқараётганда филофдан тўшпончасини олди.

У Барзинининг боққасимон кўкрагига учта ўк қадади.
Хайдовчи ва иккала шахсий соқчи ўзига келиб пана жой
излаб, жуфтлақни ростлаб қолач, Нери ўзини одамлар
орасига урди, ва бўрақдан ўтиб, уни кутиб турган ма-
шинага югурди. Машина Тўққизинчи авенюга ўқдай оти-
либ чиқди ва чаша бўриди. Фуражқасини улоқтириб,
қайта кийиниб улгурган Нери Чесли-парка етмасдан
бошқа машинага ўтирди. Тўшпонча ва полиция кийими
уриндиқда қолаверди. Уларни тумдон қилиш бошқаларга
топширилганлигини у биларди. Бир соатдан кейин Адл-

бери Нери шаҳар ташкарисидаги уйга сот-саломат етти олган ва Майка Корлеонега хисоб бераётганди.

Тессо марҳум доннинг уйида, ошхонада қахва ичиб, вақт ўтказётганди. Том Хейген кирди.

– Майка тайёр, – деди у. – Барзини кўнтрик қилиш керак, йўлга чиқаверсин. Тессо ўрнидан туриб, телефонта келди. Барзинининг Нью-Йоркаги идораси ракамларини терди.

– Бруклинга жўнапмиз, – деди у қисқа қилиб. Кейин гўшакни илиб, Хейгенга жиммайиб қаради. – Бутун Майка бизга гадаба олиб келади, деб умид қиламиз.

– Бунга менинг ишончим қомил, – деди жиддий Хейген.

У Тессони ошхонадан айвонга кузатиб чиқди ва улар Майка уйи томон юришди. Эшик олдига уларни шахсий соқчилардан бири тўхтатди.

– Хўжайин алоҳида машинада бораман деди. Сизлар иккалангиз олданда кетаркансизлар.

Тессо хўрайиб Хейгенга қаради.

– Мента қара, бунақа бўлиши мумкин эмас. Куриб кетсин, ҳамма режадарим остин-устин бўлиб кетади-ку.

Шу пайт уларнинг олдига яна уч шахсий соқчи пайдо бўлди.

– Тессо, матзур тутасиз, мен ҳам сиз билан бирга кетолмайман, – деди Хейген мулоимлик билан.

Юзи чузинчок саротегите бир сонияда ҳамма нарсата тушунди ва юз берган воқеани матрур қабул қилди. Бир сония мажолсизланиб, тиззалари қалтиради. Бу бир сония давом этди, холос. Кейин у дарҳол ўзини туттиб олади.

– Майкага айтиб қўй, бу ажойиб амалий тадбир бўлди. У доим мента ёқарди.

Хейген бош ирғади.

– Буни у яхши билади.

Тессо бир дақика туттилиб қолди, кейин секин сўради:

– Том, эски дўстлигимиз хақи, мени сиртмоқдан қутқариб қололмайсанми?

Хейген бош чайқаб.

– Иложим йўқ, – деди.

У шахсий соқчилар Тессони ўраб, машинага олиб кетишётганини кўриб турди. Бутун вужуди зиркираб кетди. Тессо Корлеонелар оиласидати энг яхши аскар эди – Люка Бразини хисобга олматанда, дон ундан бошқа ҳеч қимта ишонмасди. Афуски, шундай ақлли, идоркли одам ёши бир жойга етганда қатта хатога йўл қўйиб ўтирибди.

Майка ваъда қилган учрашуви кутаётган Карло Рицци тинимсиз келиб-кетётган машиналарни кузатаркан, асабийлаша бошлади. Бирон бир муҳим воқеа содир бўлганлиги аниқ эди, демак, уни яна четта чиқариб қўйишибди. У сабри чидамасдан Майкага кўнтрик қилди. Ички соқчилардан қимдир жавоб бериб, Майканин телефонта чакиргани кетди ва қайтиб келиб, Карло хавотирланмасдан кўтиши кераклигини, Майка тез орада бўшагини айтди.

Карло ўйнашга кўнтрик қилди, уни кечки овқатга олиб боришга, кейин уникида тунаб қолишга келишиб олади. Майка узок ушлаб турмаслигини айтди, иш юзасидан бўладиган суҳбат эса ҳар қандай ҳолда ҳам икки соатдан кам бўлмайди. Кейин вақт кетказмаслик учун, у хозир қийинчи олоқчи бўлди. Янги қўйлақни энди қийиб улуғлан ҳам эдики, эшик тақиллади. Карло эшикни очди-ю, муҳиш даҳшатдан тиззалари қалтираб, мажолсизланиб қолди. Остонада Майка Корлеоне турарди, унинг киёфасида Карло Рицци тушларига кириб чиқадиган ўлим шарпаси мужассам эди.

Майканинг орқасида ички хиссиётларини зўр бериб ентиб, дўстига совуқ хабар айтишга мажбур бўлган одамлардай жиддий ҳолатда Хейген ва Рокко Лампоне турардилар. Улар уйга киришди. Карло Рицци уларни меҳмонхонага етаклади. Дастлабки руҳий зарбадан ўзига келгач, асаблар ишдан чиқипти, деб ўйлади у. Майканиннг сўзлари тўсатдан урилан қучли жисмоний зарба бўлди, унинг кўнгли беҳузур бўлиб кетди.

– Сантино учун жавоб берадиган пайт келди, – деди Майка.

Карло индамади, унинг гапини эшитмаганга олади. Хейген ва Лампоне иккита бўлиниб, ўнг ва чап томондаги девор ёнига бориб туришди. Майка Карло билан юзма-юз келди.

– Сен Соннини Барзинининг одамларига тутиб бергансан, – деди бўтик овоз билан Майка. – Синглим-та кичкинагина томоша кўрсатгансану... Барзини та ишонгансан, Корлеоне-ларни лакиллайтиш мумкин, деб ўйлагансан, шунаками?

Тасаввур қилиб бўлмайдиган кўркуядан ҳар қандай ғурурни, ҳар қандай қадр-қимматни унутган Карло Рипц:

– Қасам ичиб айтаман, мен айбдор эмасман. Бодаларим ҳаёти хақи қасам ичаман, менинг ҳеч қанақа гуноҳим йўқ. Майк, керати йўқ, илтимос қиламан, бундай қилма, Майк, – деди.

– Барзини ўлди, Филипп Татталья ҳам ўлди, – деди Майка хотиржам. – Мен бутун бир йўла оиламиз ҳамма аъзоларининг қарзини ҳисоб-китоб қилмоқчиман. Шунинг учун айбдор эмасман, дема. Яхшиси, бўйинингга ола.

Карло жим эди.

Майка деярли самимийлик билан давом этди.

– Хуш, нимадан кўрқасан? Нахотки, мен бир қориндан тушган синглимининг бева қолишини истасам? Нахотки, жияндаримнинг отасиз етим бўлиб қолишини хоҳласам? Ахир мен улардан бирига Чўкиттиртган ота бўламан. Йўқ, сenga бошқача жазо бериш керак. Сен энди бу ерда ишламайсан. Ҳозир сени самолётта чиқариб қўйишди, Ветаста, хотининг ва бодаларинг олдига жўнайсан. Уша ердан бир қадам ҳам жилмайсан. Мен Коннига пул жўнатиб тураман. Бор гап шу. Лекин айбдор эмасман, дема, мени аҳмоқ қилма, ғазабимни кўзгама. Қайси бири билан гаплашгансан – Татталья биланми ёки Барзини биланми?

Улармасликларини эшитиб, енгил нафас олган Карло Рипцни тирик қолиш умидида ғудранди:

– Барзини билан.

– Шунака дегин, – деди Майка секин. У Карлони ўнг қўли билан имлаб чақирди. – Энди жўна, сени аэропортга етказиб қўйишди.

Карло эшикдан биринчи бўлиб чиқди, бошқалар дарвозага эргашилди. Коронги тушиб қолганди, лекин парк оёқдагидай прожектор нураларидан ҷароғон эди. Машина келди – бу унинг машинаси эди, Карло таниди. У ҳайдовчинини танимади. Орқадати ўриндиқда бурчакка қисқиниб яна алаким ўтирарди. Лампоне эшикни очди, Карло олдинги ўриндиқка ўтирди. Тердан устидаги шойи қулагати жикка ҳўла бўлиб кетганди.

Машина тезликни ошириб, дарвоза томон юрди. Карло Рипцни орқадати жим ўтиртганини кўриш учун бошинини ўтириб қаради, шу пайт Кламенца ҷаққон, эп-ҷина ҳаракат билан унинг бўйинига ҷилвир соғди. Карло сағғиёб ўрнидан турмоқчи бўлганди, интичка силлик ҷилвир терисини кесиб кетди, қаттиқроқ тортилиб, томоғига ҷуккуроқ ботди. Кламенца ҷилвирни бир неча даққика ушлаб турди, кейин бўшатди. Карло Рипцнинг отир танаси машина эшитига суяниб қолди. Кламенца ўриндиқка қулайроқ жойлашиб олдида, ҷилвирни қайта ҷўнатиб соғди.

Корлеоне-лар оиласи ғалаба напшадасини суришлари мумкин эди. Уша қуналари Кламенца ва Лампоненинг ҷанжирдан бўшатиб юборилган тегимелари Корлеоне-лар мулки тегарасига кириб олган ҳар бир одамдан шайқатсиз ўч олдилар. Нери Тессео тегимесини бошқаришга жўнатилади. Барзини бўкмеке-ларининг дўқонлари яқсон қилиб ташланди. Унинг энг тажриба-ли икки жадоғди Мольбери-стриддати италян ресто-рандада тушлик қилиб, тишини қавлаб, беамалол ҷиккиб келишадиганда отиб ташланди. Барзинилар оиласи билан маъмурлар ўртасидаги машҳур воситачи, спорт то-тализаторининг кўрикловчи фаришгаси муваффақиятли

ўттан кечадан кейин ишподромдан уйига қайтаётганда отиб ўлдирди. Порт кварталларидаги энг йирик икки сулахўр изсиз йўқолди. Бир неча ойдан кейин улар жасадларининг қолдиқлари Нью-Жерси ботқоқликларидан топилади.

Қақшатиб бир зарба билан Майкл Корлеоне олдасининг Нью-Йоркдаги жиноятчи синдикатлар ўртасидаги етакчи мавқеини тикилаб олади.

Агар синглиси Коннининг ножўя хатти-харакатлари бўлмаганда, Майкл Корлеоне бемалол ғалаба тантанасини нишонлаши мумкин эди.

Конни болалигини Вегасда қолдириб, онаси билан учиб келди. Лимузин парк зонасига кириб келгунча ўзини ушлаб турди. Лекин машина парк зонасига кириши биланок, онасининг хой-хўйига қарамасдан тош ётқизилган кўприкдан ўтиб, Майкл Корлеоне уйи томон югурди. Майкл хотини билан меҳмонхонада эди. Конни хонага отилиб кирган пайтда Кей кучоқлаб, ҳамдардлик билдириб, кўнгли сўраш учун у томон юрди, бироқ Конни акасининг бошига ёдирган тавна-дашнолар, қартишлардан довлдираб, тўхтаб қолди.

– Разид, аёлаҳ! – қулоқни қоматта келтириб бакиради у. – Эримни сен ўлдиргансан! Отаниннг ўлимини кутдинг, сента тутанок бўлдингиз ҳеч ким қолмагач, эримни ўлдирдинг. Соннининг қасосини олддинг. Доим кўйинида тош олиб юрадинг. Сизлар ҳаммангиз уни ёмон кўрардингиз. Лекин мени заррача ўйладингизми? Балони ўйлайсанми, ўйлаб бўлсан! Энди нима қиламан? – у хўнраб йиғлаб юборади.

Икки шахсий соқчи нима қилайлик деган маънода Майклга қараб, орқадан Коннининг ёнига келди. Лекин Майкл жим турар ва синглиси ҳамма гапини айтиб бўлишини кутарди.

Кей изтироб тўла овоз билан:

– Конни, ўзингни бос, нималар дедисан? – деди. Лекин Конни жазаваси тўхтаган, ўзини босиб олганди. Унинг овози адоват, хусумат билан тўла эди.

– Нега эринг доим мента нисбатан совуқ муносабатда бўлишини ўйлаб кўрганмидинг? Карлони нега бу ерда ушлаб турганини ўйлаб кўрганмидинг? Эримни ўлдиршини у бошиданок кўнглига тўтиб юрган. Отам тириклиги учун журъат этолмай юради. Отам бунга йўл қўймасди. Эринг бунни биларди, шунинг учун ҳам кўтиб турган. Кейин эса бизни шубҳага қўймаслик учун ўлимизга Чўкинтирган ота бўлди. Тошбатири, хайвон! Сен эрингнинг кимлигини биламан, деб ўйлаб юрибсанми? У Карлота қўшиб яна қанча одамларнинг ёстипини кўригганини биласанми? Газеталарни ўқи. Барзини, Таттавья, бошқалар. Ҳаммасини менинг мана шу акажонпинам ўлдирган!

У Майклнинг юзига тушурмоқчи бўлди, бироқ куруқшаб қолган оғзидан тушуги чиқмади.

– Уйига олиб бориб, врач чакиринглар, – деди Майкл.

Орқадан икки шахсий соқчи дарров Коннининг кўлтигидан олишди-да, сураб кетишди. Кей изтироб тўла бўтик овоз билан сўради:

– Майкл, бу гапларни у қаёдан олди, унинг қанақа асоси бор бунақа дейишта?

Майкл елка қисди.

– Бу унинг одатдаги жазаваси.

Кей унинг кўзига тик қаради.

– Майкл, ахир бу гапларнинг ҳаммаси нотўғри-ку, илтимос қиламан, нотўғри де.

Майкл хортин бош иргарди.

– Албатта, нотўғри. Мента ишон. Сента менинг ишларим тутрисида савол беришта биринчи ва охириги марта рухсат этаман ва жавоб бераман. Буларнинг ҳаммаси ёлгон.

У ҳеч қачон бунчалик ишонч билан гапирмаганди. У Кейнинг кўзларига тик қаради. Кей унга ишониниш учун бирга яшай бошлаганидан тортиб, хозиргача тушланган бир-бирита бўлган ишончга таянди. Кей унга ишонди.

У тавба-тазарру қилгандай қулимсиради ва ўпиш учун Майкла ёнотини тутди.

– Иккаламиз бир қутум-бир қутумдан оладиган пайт бўлди-да, – деди Кей.

У муз олиб чиқиш учун ошхонага кириб кетди ва ўша ерда туриб катта эшик очилганини эшитди. Кей меҳмонхонага мўралади.

Шахсий соқчилари кузатувида Клеменца, Нери ва Рокко Лампоне киришган эди. Майкл Кейга орқасини ўтириб турарди. Кей эрининг киёфасини ён томондан кўриш учун олдига юрди. Шу пайт Клеменца унинг эрига мурожаат қиларкан, тантанавор руҳда:

– Дон Майкл! – деди.

Майкл қай йўсинда уларнинг хурмат-эҳтиромини қабул қилаётганили Кейга кўриниб турарди. Майкл бир қўлини белига тираб, бир оёгини олдига босиб, совуққон, кеккайган ҳолда турарди. Ён томондан кўриниб турган киёфасида совуққонлик ва ҳукмирон куч мавжуд эди. Сароғетмелар унинг олдига хурмат бажо келтириб тик туришарди. Шу чоғда Кей Конни Майкла кўйган айбларнинг ҳаммаси тўтри эканлигани тушуниб қолди. У қайтиб ошхонага кирди-ю, кўз ёшига эрк берди.

ЎТИЗ ИККИНЧИ БОБ

Америкадаги оилавий синдикатлар бошлиқларининг энг қудратлиси мавжени мустаҳкам эгаллаш ва нихоят оиласининг ғалабасини шу билан яқунлаш учун Майкл Корлеонега бир йил мобайнида нозик дипломатик аъжирлик кўрсатишга тўтри келди. Ўн икки ойни у Лонг-Бич шаҳри яқинидаги штаб-квартираси ва Лас-Вегасдаги янги уйи оралигида ўтказди. Йил туташига яқин қолганда Нью-Йоркдаги ҳамма ишларни бир йўла туталлашга ва мол-мулкни сотишга қарор қилди. У иш билан банд бўлган пайтларда Кей юкларни жойлаштириш ва жўнатиш билан шуғулланиш учун уйдагиларни охир-

ти марта Лонг-Бичга олиб келди. Кўчиш билан боғлиқ бўлган майда-чуйда ишлар тўлиб-тошиб ётарди.

Корлеонелар оиласининг устуңлиги мустаҳкам бўлиб қолгандан кейин Клеменца ундан оиласи билан ажралиб чиқди. Рокко Лампоне сароғетме давозимида қолди. Альберт Нери оила томонидан назорат қилинадиган ҳамма меҳмонхона-киморхоналарда хавфсизлик хизматини бошқарадиган бўлди. Хейтен ҳам Майкл бошчилиқ қилаётган ғарбий синдикатда ишлаб бошлади.

Вақт эски жароҳатларни даволади. Конни Корлеоне акаси билан ярашиб олади – орадан бир ҳафта ўтмасдан у акасининг олдига бош этиб келди ва жаҳл устида анча-мунча бемаъни гапларни айтгани учун уэр сўради. Орадан бир йил ўтмасдан иккинчи марта эрта тегди.

Кей Адамс-Корлеоне католиклар мазҳабига ўтиб, эрининг қариндош-уруғларини беҳад хурсанд қилди. Ўзи ҳам қутмаган ҳолда у Невадада яшашга қўниқиб кетди. Бу жойларнинг тўқ қизил тош қояларини, дараларини жазирама саҳроларини, қўлларини, тўсатдан пайдо бўладиган салқин шабободаларини, хатто иссинини ҳам сезиб қолди. Ўғиллари пониларни¹ миниб олиб, сайр қилишарди, уйда шахсий соқчилар эмас, оддий хизматкор аёллар хизмат қилишарди. Майкл ҳам бу ерда беташвишроқ яшай бошлади. Қурилиш компаниясининг соҳиб сифатида қорчалонлик клублари ва жамоатчилик комитетларига аъзо бўлиб кирганди. Гарчи ўзи очик-ойдин аראлашмаса ҳам маҳаллий сиёсатда юз бераётган воқеаларга катта қизиқиш билан қаради. Турмуш яхши эди. Нью-Йоркдан бутунлай қўчиб кетишганидан ва Лас-Вегас улар доимий яшайдиган жой бўлиб қолишидан Кей беҳад хурсанд эди. Бемор узок ётгандан кейин касалхонадан чиқишни қанчалик сабрсизлик билан кутса, Кей ҳам янги жойга қўчиб кетишни шу қадар сабрсизлик билан кутарди.

¹ Пони – қичик от.

Бугун охирти кун. Кей Адамс-Корлеоне эрта тон-
да уйгонди. Ташкарида уйларидаги мебеллар юкланади-
ган автофургоналар моторларни турилатиб турганини
эшитилиб туради. Кечкурунга бориб оиланинг ҳамма
аъзолари, шу жумладан, дон Корлеоненинг беаси ҳам,
Лас-Вегаста учиб кетишади.

Кей ваннадан чикканда Майкл ёстипка суяниб ётиб,
сипарета чекади.

– Бу канакаси, черковга жуада серкатнов бўлиб
колинг. Бозор кунлари борсан, майли, эътирозим
йўк, лекин хар кунни эртадаб боришга бало борми? Ё
кайнонандан орқада қолмоқчи эмасмисан?

Кей каравотнинг чекасига ўтириб, пайпогини кийди.

– Катolikларнинг бу маъзабга янги киртанларга
кандай муносабатда бўлишини ўзинг яхши биласан-ку!
Бу борада улардан талабчанроқ одам йўк.

Майкл унга кинодаи жимайиш билан қараб кўйди.

– Бу канакаси бўлди, садоқатли катolik, болалар-
ни ўз холига ташлаб кўйибсан, улар черковдан қочиб
юришибди?

Кей хушёр тортди. Майклнинг қарашидан у ўзини
йўқотиб кўйди. Бундай қарашга у ўзинча «донча қараш»
деб ном кўйиб олганди.

– Ултуришади, – деди у. – Янги уйга кўчиб бортани-
миздан кейин астойдил киришаман.

У кўчага чиқди. Шарк томонда ёз куёши улкан алвон
коптокдай кўтарила бошлаган, ҳаво анча исиб қолган
эди. Кей машинаси турган дарвоза томон юрди. У ерда
бевадаларга хос бошдан-оёқ қора кийим кийган она Кор-
леоне Кейни кўтиб туради. Хар бир кунни эртадабки
иבודатта бирта боришдан бошлаш қайнона-келин учун
одат бўлиб қолганди.

Кичкинагина черков эрта тонгда ғариб ва харо-
ба бўлиб кўринади. Витраж-ойналар ичкарига исик
ўтказмасди: ичкарида салкинда улар ором оладилар.
Кей қайнонасини оқ тош ётқизилган зинаподадан кў-
тарилишга ёрдам бери, уни олдинга ўтказиб юбор-

ди. Кейин ўзи салкин ярим коронтилик баришга кирди.
Авлиё-анбиёлар олида, бутдаги Христ олида ёкиб
кўйилган шамларнинг тиллари мажолсиз милтилаб
ёниб туради.

Факат шу ерда, черков шифтарининг ғира-шира
коронтилиги остида у эри яшаётган бошқа сирли оламга,
бундан бир йил олдин Майкл эр-хотинининг бир-бирига
бўлган ишонч ва мухаббатидан атайин уни алдаш, синг-
линининг эрини у ўлдирмаганигига Кейни ишонтириш
ушун фойдаланган машъум ўша оқшомга ҳаёдан қайта
оларди.

Конни билан юз берган можаронинг эртаси кунни
эртадаб у болаларни олиб ҳеч кимга ҳеч нараса демас-
дан, бундан кейин қандай яшаши тўтрисида ўйлаб ҳам
кўрмасдан Нью-Гемпширга, отасиникига жўнаб кетворди.
Майкл дарров ҳамма нарсани тушунди. Биринчи кунни
унга кўнтрироқ қилди, кейин тинч кўйди. Орадан бир
хафта ўтди. Ана шуқадатгина Адамслар уйи олида Нью-
Йорк шаҳри номерига эга бўлган лимузин келиб тўхтади.
Том Хейген келган эди.

Ўша оқшомда унинг Том Хейген билан бирта ўтказган
соатлари узоққа чўзилди. Бу Кей ҳаётидаги энг дахшатли
соатлар эди. Иккаласи Кейнинг қадрдон шаҳарчаси че-
тидаги ўрмонга сайр қилиб боришди. Хейген уни аяб
ўтирмади.

– Майкл сени бу ерда мени дўк-пўтписа қилиб кўр-
киттани жўнатдимми? – сўради у енгилтақлик билан. –
Тўтрисини айтсам, машинадан автомат кўтарган «йипт-
лар» тушпишини куттандим.

У биринчи марта Хейгеннинг жаҳли чикканини
кўрди.

– Боладарча бемаънилик бу, – деди Хейген кескин
қилиб. – Шу ҳам гап бўлди. Уялмаганингни қара.

– Бўпти, билмабман, кечир.

Улар тинч, яшил йўлакка чиқишди. Хейген муло-
нимлик билан сўради:

– Нега қочиб кетдинг?

– Чунки Майка мени алдади, – деди у. – Чунки у Коннининг ўғлини конфирмация қилишда Чўкинтирган ота бўлишга розилик бериб, мени аҳмоқ қилди. У мента сотқинлик қилди. Мен унақа одамни сева олмаيمان. Мен бундай яшай олмайман. Ундай одам болаларимнинг отаси бўлишини хоҳламайман.

– Нимадар дегисан, тушунбормайман, – деди Хейген. Кейнинг жаҳли чикиб кетди.

– У синглисининг эрини ўлдирди, дегипман! Буни тушунасанми? – бир дақиқа унинг нафаси ичига тушиб кетди. – Мени эса алдади.

Кейин улар узок жим юришди. Ниҳоят Хейген гап бошлади.

– Ҳақиқатан, шундай бўлганми ёки йўқми, буни сен билмайсан, билолмайсан ҳам. Энди кел, бир дақиқа ҳақиқатан ҳам шундай бўлган, деб тасаввур қилайлик. Лекин яхшилаб ўқиб ол, тасаввур қилайлик, дегипман, шундай бўлган демасипман. Агар мен бундай хатти-ҳаракатни маъдум даражада оқлайдиган, тўғрироғи, оқлашим мумкин бўлган далиллар келтирсам, нима дейсан?..

Кей унга нафратланиб қаради.

– Биринчи марта сени оқловчи вазифасида кўрипман. Бу сента ярашмас экан, Том.

Хейген кулмисиради.

– Бўпинг аҳамияти йўқ. Сен ҳар ҳолда кулоқ сол. Агар ўшанда Карло Коннинни шунчаки қалтақламасдан, илгаридан белгилаб кўйилган режага биноан, Соннини яшириниб ётган жойидан чиқишга мажбур қилиш ниятида қалтақлаган бўлса-чи? Агар Соннини ўлдирлишга ёрдамлашиш учун Карлони сотиб олишган бўлишса-чи? Унда қандай бўлади?

Кей жавоб бермади. Хейген давом этди.

– Агар ўта кўнгличан одам бўлган дон ўз қизининг эрини ўлдириб, ўғли учун қасос олишга журъат этолмаган бўлса-чи? Агар, ниҳоят у ноилоҳ қолиб, Майкани ўзининг ўринбосари қилиб тайинлаган, ҳамма айбони ўз

зиммасига олиб, Майка у қилолмаган ишнинг улдасидан чиқишга ишongan бўлса-чи?

– Лекин бу ишларнинг ҳаммаси қолиб кетди-ку? – Кейнинг кўзлари ёшланди. – Қанча вақтлар ўтиб кетди. Нега Карлони кечирлиш мумкин эмас? Нега бўлиб ўтган ноқеаларни қавлаштирмасдан яшаш мумкин эмас?

Кей Хейгенни сўқмоқ орқали кузги мажнунтоа новдалари осилиб турган ариқ бўйига олиб чиқди. Хейген қалин майсалар устига чўкиб ўтираркан, нафасини ростлаб деди:

– Сен айтган нарсаларни шу ерда, шу оламда қилиш мумкин эди.

– Майка мен унга теккан пайтдаги одам эмас, – деди Кей.

Хейген жилмайди.

– Агар ўша пайтдаги одам бўлганида ҳозир тўрада ётган бўларди. Сен эса бүгун бева бўлиб ўтирардинг. Бошқа ҳеч қанақа гап бўлмасди.

Бирдан Кейнинг жаҳли чикди.

– Бу нима деган гап, тушунтириброк гапирсанг-чи! Ҳаётингда бирор марта одам тушунадиган қилиб гапира оласанми? Биламан, Майка гапира олмайдди, лекин сен-чи? Ахир сен сицилиялик эмассан-ку, Том! Дёл киши билан очик-ойдин гаплаша оласанми, уни ўзинг билан тенг билиб, муомага қила оласанми?

Яна орага узок жимлик чўқди. Хейген бош чайқайди.

– Сен Майка ҳақида нотўғри фикрдасан. Мени алдади деб аччиқлангансан. Ахир унинг ишлари ҳақида ҳеч қачон сўраб-сўриштирмайсан, деб сени оғохлантирганди-ку! Коннининг ўғлини конфирмация қилишганда Чўкинтирган ота бўлганди, деб аччиқлангансан. Ахир бунга уни сен мажбур қилгандинг-ку! Шу аснода эса мантлик юзасидан, худди ана шундай йўл тутиш керак эди. Бу душманни чағилтиш учун танланган энг тўғри йўл эди. – Хейген Кейга хўмрайган ҳолда қулиб қаради. – Ҳўш, қалай, мамнунмисан? Тушунадиган қилиб гапиратман-

ми? – Кей бошини куйи солиб жим турарди. – Яхши, яна ҳам тушунарлироқ қилиб гапираман. Дон вафот этгандан кейин Майкани тумдон қилишмоқчи бўлишди. Ким сотқинлик қилганини биласанми? Тессео. Демак, Тессеони ўлдириб керак эди, Карлони ўлдириб керак эди. Чунки сотқинликни кечириб бўлмайди. Айтайлик, Майка кечирибши мумкин эди, бироқ одамлар ўзларини ўзлари кечирибмайдди, уларнинг ҳар бири хавфли бўлиб қоларди. Майка Тессеого қаттиқ суяниб қолган эди. У сингилсини яхши кўрарди. Лекин атар у Тессео ва Карлони тирик қолдирганда сенинг, болаларингнинг, ўз оиласининг, менинг ва оиламнинг тақдирита нисбатан бепарволик қилган бўларди. Тессео ва Карло биз учун ҳар доим, ҳар кунни хавфли бўлиб қолишарди.

Кей унинг гапларини юзини кўз ёшлари ювган ҳолда тингларди.

– Майка сени шу гапларни мента айтиш учун жўнатдимми?

Хейген унга таажжубланиб қарарди.

– Э, йўқ. У атар болаларга яхши қарасанг, хоҳлаган нарсанга эришишинг, хоҳлаган ишнинг қилишинг мумкинлигини сента айтиб қўйишимни тайинладди.

Кей Хейгеннинг елкасига қўлини қўйди.

– Демак, сен айтган гапларни айтишни тайинламаган?

Хейген бор ҳақиқатни охиригача айтсамми, айтмасамми, деб ўзидан ўзи сўрагандай иккиланиб туриб қолди.

– Сен барибир ҳеч нарсани тушунмабсан, – деди у. – Атар сента айтиб берган нарсаларимни Майка эптитиб қолса, мени тамом бўлди дегув. – У яна жимиб қолди. – Дунёда у кўла теккизишга ҳақди сизмайдингиз фақат уч одам бор – улар сен ва болаларинг.

Сўнгги йўқдай туюлган беш дақиқа ҳам ўтди. Кейин Кей ўтирган жойидан турди ва улар аста-секин

оркага қайтишди. Уйга дегурли етиб қолишганда Кей сўради:

– Кечки овқатдан кейин машинангга мени болаларим билан Нью-Йоркка етказиб қўя олмайсанми?

– Мен шунинг учун келганман-да бу ерда, – деди Хейген.

Орадан бир ҳафта ўтгач, Кей руҳоний олдига бориб, католик мазҳабига ўтмоқчи эканлигини айтди.

Тавба-газарру қилишга даъват этиб, ибодатхона пештокида кўнтрироқ садолари янгради. Кей ўзи, болалари ҳақидаги ҳар қандай ёмон ўй-фикрларни, ҳамма нафрат ва адоватни, ҳамма саводларни ўзидан қувладди. Астойдил ва эзу орзу-ният билан эътиқод қилиб, нидоси Худога етиб боришга ишониб покланаркан, худди кечатидек, ҳар кунгидек, Майка Корлеоненинг жон-танинни омон саклашни илтижо қилиб, дуо ўқиди.

МУНДАРИЖА

БИРИНЧИ КИСМ

Биринчи бооб	3
Иккинчи бооб	79
Учинчи бооб	107
Тўртинчи бооб	110
Бешинчи бооб	119
Олтинчи бооб	123
Еттинчи бооб	131
Саккизинчи бооб	136
Тўккизинчи бооб	143
Ўнинчи бооб	150
Ўн биринчи бооб	164

ИККИНЧИ КИСМ

Ўн иккинчи бооб	182
Ўн учинчи бооб	203

УЧИНЧИ КИСМ

Ўн тўртинчи бооб	213
------------------------	-----

ТўРТИНЧИ КИСМ

Ўн бешинчи бооб	259
Ўн олтинчи бооб	270
Ўн еттинчи бооб	280
Ўн саккизинчи бооб	290
Ўн тўккизинчи бооб	296

БЕШИНЧИ КИСМ

Йипирманчи бооб	312
Йипирма биринчи бооб	342
Йипирма иккинчи бооб	345

ОЛТИНЧИ КИСМ

Йипирма учинчи бооб	359
Йипирма тўртинчи бооб	375

ЕТТИНЧИ КИСМ

Йипирма бешинчи бооб	379
Йипирма олтинчи бооб	388
Йипирма еттинчи бооб	398
Йипирма саккизинчи бооб	406
Йипирма тўккизинчи бооб	422

САККИЗИНЧИ КИСМ

Ўттизинчи бооб	431
Ўттиз биринчи бооб	440
Ўттиз иккинчи бооб	454

П-97

Пьюзо, Марио

Чўкинтирган ота ёхўд мафия сардори: роман.
Марио Пьюзо / Рус тилидан Туреунбой Адашбо-
ев ва Мухаммаджон Ўринбоев таржимаси. - Тош-
кент: «O'qituvchi» НММУ, 2018. - 464 б.

ISBN 978-9943-22-297-7

УЎК: 821.111(73)

КБК: 84(7)АҚШ

МАРИО ПЬЮЗО

ЧЎКИНТИРГАН ОТА

ЁХЎД МАФИЯ САРДОРИ

Таржimonлар

Туреунбой Адашбоев ва Мухаммаджон Ўринбоев

„O'qituvchi“ nashriyat-matbaa ishodiy uyi
Toşkent – 2018

Мухаррир У. Журакулов

Бадий мухаририр Б. Ибрагимова

Техник мухаририр Н. Ниёзмухамедова

Мусаххих У. Журакулов

Компьютерда сахифаловчи М. Ибрагимова

Нашриёт лицензияси А1 №012. 20.07.2018. Оригинал-макетдан
босишта рухсат этилди 12.09.2018. Бичими 84×108^{1/32}
Кетли 11,5 шпонли. Таймс гарнитураси. Офсет босма
усулида босилди. Офсет коғози. Шартли б. т. 24,36.
Хисоб-нашриёт т. 19,48. Адади 15 000 нусаха.
Буюртма №205-18

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг „O'qituvchi“
нашриёт-матбаа ижодий уйи. Тошкент – 206. Юнусовод
тумани, Янгипахтар кўчаси, 1- уй. Шартнома № 141-18.